GLASUL BUCOVINEI

*

THE VOICE OF BUKOVINA

The Romanian Cultural Institute

THE VOICE OF BUKOVINA

QUARTERLY REVIEW OF HISTORY AND CULTURE

CHERNIVTSI – BUCHAREST

2021-2022, No.1-4
Years XXVIII-XXIX. No. 107-110

Editor-in-chief: ALEXANDRINA CERNOV
Honorary Member of the Romanian Academy

EDITORIAL COMMITTEE: Univ. Prof. PhD. Mircea Anghelescu (Bucharest), Assist. Prof. PhD. Harieta Mareci (Suceava), PhD. Marian Olaru (Rădăuţi), Assoc. Prof. PhD. Florin Pintescu (Suceava), Univ. Prof. PhD. Ştefan Purici (Suceava), Univ. Prof. PhD. Adrian Dinu Rachieru (Timişoara), Arcadie Suceveanu (Chişinău), Vasile Tărâţeanu, Honorary Member of the Romanian Academy (Chernivtsi), PhD. Constantin Ungureanu (Chişinău), PhD. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava), PhD. Dorin Popescu (Constanța)

EDITORIAL OFFICE: PhD. Marin Gherman (Assist. Chief Editor)
PhD. Cristina Paladian

This issue is printed with the financial support of the Archdiocese of Suceava and Radauti

Institutul Cultural Român

GLASUL BUCOVINEI

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ DE ISTORIE ŞI CULTURĂ

CERNĂUŢI – BUCUREŞTI

2021-2022, Nr. 1-4
Anii XXVIII-XIX. Nr. 107-110

Redactor-şef: ALEXANDRINA CERNOV
Membru de onoare al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACŢIE: prof. univ. dr. Mircea Anghelescu (Bucureşti), lector univ. dr. Harieta Mareci (Suceava), dr. Marian Olaru (Rădăuţi), conf. univ. dr. Florin Pintescu (Suceava), prof. univ. dr. Ştefan Purici (Suceava), prof. univ. dr. Adrian Dinu Rachieru (Timişoara), Arcadie Suceveanu (Chişinău), Vasile Tărâţeanu, membru de onoare al Academiei Române (Cernăuţi), dr. Constantin Ungureanu (Chişinău), dr. Alexandru Ovidiu Vintilă (Suceava), dr. Dorin Popescu (Constanța)

REDACŢIA: dr. Marin Gherman (redactor-şef adjunct)
dr. Cristina Paladian

Acest număr este tipărit cu sprijinul financiar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților

TABLE OF CONTENTS

THE 150TH ANNIVERSARY AT PUTNA. A CONTINUITY OF AN IDEAL

Maria Toacă, *The Big Celebration at Putna - the National Cathedral with Eminescu's Shrine* ….…..…….…….…….…….…….…….…….…….…….…..9

BUKOVINA – THE HISTORICAL AND SOCIAL PROCESSES

Marin Gherman, *Narrations about Romania and the Romanians in Ukraine: Between the Soviet Reminiscences and the „Wounds" of Donbass* 22

Angela Popovici, *The Transborder Co-operation between Moldova, Romania and Ukraine: the Promotion of Cutlure and the Conservation of the National Historical Heritage*…….…….…….....…28

Dana Paiu, *New Chapters of External Policy: Three Countries and the European Integration*.....36

Maria Toacă, *Tragic Partings, Touching Meetings* 41

Tatiana Tutunaru Bârzu, *Probotești – a Village Torn in Half*.....52

Elena Alina Andruhovici, *Notes on the Refuge of my Family*.....64

Marin Gherman, *The Eastern Partnership 12 Years on: a Borderless Europeanization or the Dilemmas of the Symbolic Capital*.....72

Petru Grior, *Mass Deportations of the People of Herța County in 1941*.....75

Vasile Carlașciuc, *400 Years since the War in Hotin. The Mission of Young Petru Movilă*……..……81

Emilian Dranca, *An Economical Perspective of Heim ins Reich Operation. Who's to Be Charged?* ..…..…….....…….…….....…….…….....…….…..88

VASILE LEVIȚCHI – 100 YEARS SINCE THE BIRTH

Arcadie Suceveanu, *The Existential Hieroglyph of the Poem* ….…..…….…….…..97

Vasile Tărâțeanu, *People who Once Existed: Vasile Levițchi* .....……103

Petru Grior, *The Teacher of our Awakening*.…..…….…….....…….…….…..106

Vasile Carlașciuc, *The Romanian Word was His Vocation*….....……..108

Tudor Andrieș, *The Road from Bălți to Cernăuți* .....……111

Maria Toacă, *Honestly about the First Editor of „Zorile Bucovinei"* ….….....114

„Intolerance and Velleity are the Two Main Killers of our Cause"
(Dialogue Vasile Tărâțeanu – Vasile Levițchi) ….…..…….....…….…..118

IN MEMORIAM

Alexandrina Cernov, *His Eminence Pimen – an Example of Spiritual Nobility and Christian Love*.....126

Vasile Carlașciuc, *Gheorghe Hafiiciuc, an Engineer with a Soul of a Historian* 130

Maria Toacă, *An End of a World of Writing Magic at Saying Goodbye to Grigore Crigan in Cernăuți* 132

Sanda Ardeleanu, *100 Years with Eugeniu Coșeriu – Sequences from a Life Dedicated to the Science of Speech and Languages*……..…….....134

Ilie T. Zegrea, *Farewell, Brother Nicolae*.…..…….…….....…….…….…..138

CULTURAL DIMENSIONS

Maria Toacă, *One Can Live without Leisure, but not without National Culture (A Chronicle of the Cultural Life during the Pandemics)*.....140

SUMAR

SERBAREA DE LA PUTNA – 150. CONTINUITATEA UNUI IDEAL

Maria Toacă, *Marea Serbare de la Putna ca o catedrală a neamului cu Hramul Eminescu* ……9

BUCOVINA – PROCESE ISTORICE ŞI SOCIALE

Marin Gherman, *Naraţiuni despre România şi români în Ucraina: între reminiscenţe sovietice şi „rănile" Donbass-ului* 22

Angela Popovici, *Cooperarea transfrontalieră dintre Republica Moldova, România şi Ucraina: promovarea culturii şi conservarea patrimoniului istoric*……28

Dana Paiu, *Noi capitole de politică externă: trei ţări şi integrarea europeană*.....36

Maria Toacă, *Tragice despărţiri, cutremurătoare întâlniri*.....41

Tatiana Tutunaru Bârzu, *Proboteşti – sat rupt în două* 52

Elena Alina Andruhovici, *Însemnări din refugiul familiei mele*.....64

Marin Gherman, *Parteneriatul Estic la 12 ani: europenizare fără extindere sau dilemele capitalului simbolic*.....72

Petru Grior, *Deportările în masă ale locuitorilor din Ţinutul Herţa în anul 1941*....75

Vasile Carlaşciuc, *400 de ani de la Războiul de la Hotin. Misiunea tânărului Petru Movilă* ……81

Emilian Dranca, *O perspectivă economică a acţiunii Heim ins Reich. Cine plăteşte costurile?*……88

VASILE LEVIŢCHI – 100 DE ANI DE LA NAŞTERE

Arcadie Suceveanu, *Hieroglifa existenţială a poeziei* ……97

Vasile Tărâţeanu, *Oameni care au fost: Vasile Leviţchi* ……103

Petru Grior, *Profesorul deşteptării noastre* ……106

Vasile Carlaşciuc, *Cuvântul românesc era vocaţia lui*……108

Tudor Andrieş, *Drumul de la Bălţi la Cernăuţi* ……111

Maria Toacă, *Cu mâna pe inimă, despre primul redactor al „Zorilor Bucovinei"*...114

„Cel mai mare rău îl aduc cauzei noastre intoleranţa şi veleitarismul" (Dialog Vasile Tărâţeanu – Vasile Leviţchi) ……118

IN MEMORIAM

Alexandrina Cernov, *ÎPS Pimen – nobleţe sufletească şi dragoste creştină*.....126

Vasile Carlaşciuc, *Gheorghe Hafiiciuc, inginer cu suflet de istoric* ……130

Maria Toacă, *Cu plecarea lui Grigore Crigan, la Cernăuţi se sfârşeşte o lume împătimită de magia scrisului*.....132

Sanda Ardeleanu, *100 de ani cu Eugeniu Coşeriu – secvenţe dintr-o viaţă închinată ştiinţei limbajului şi limbilor*……134

Ilie T. Zegrea, *Adio, frate Nicolae*……138

DIMENSIUNI CULTURALE

Maria Toacă, *Se poate trăi fără distracţii, dar fără cultură naţională nu se poate (O cronică a vieţii culturale în condiţii de pandemie)*.....140

THEORY. HISTORY AND LITERARY CRITICISM.

Kristina Paladian, *Modernism and Traditionalism in the Lyrics of Lucian Blaga ..163*
Alexandrina Cernov, *Iulia Hasdeu – the Last Descendant of the Illustrious Romanian Scholars' Dynasty of Hâjdău-Hasdeu's 173*
Diana Chibac, *The 'Dor' Sentiment in the Romanian Folklore of Bukovina.....189*

PERSONALITIES

Radu Cuhal, *Mihai Patraș – a Remarkable Economist Originally from the Northern Bukovina.....197*
Natalia Luchiniuc-Proțiuc, *Gheorghe Puiu – a Folk Music Singer.……..202*

PROSE

Anatol Viere, *Haosiada.....204*

ESSAYS

Natalia Luchiniuc-Proțiuc, *Eminescu in My Life!…….. .242*
Tatiana Tutunaru Bârzu, *The Hut at the Edge of the Country.....…..248*
Ion Muscalu, *Histories from the Country outside the Darkness …….....253*

THE ARCHIVE OF BUKOVINA

Filip Ţopa, *The Tale of Bukovina,* Vol. IV, abstr. XIX (typed manuscript).....258

BOOKS. PERIODICALS

Marin Gherman, *People and Destinies of a Romanian Village in Herța County...290*
Natalia Luchiniuc-Proțiuc, *„The Bukovinian Messenger" Journal 293*
Alexandrina Cernov, *The Romanian Ordeal Fighting for the Freedom and National Unity ….…..308*
Natalia Luchiniuc-Proțiuc, *Book Founding Events in Cernăuți ……..314*
Vasile Carlașciuc, *Petru Movilă – a Remarkable Representative of the Orthodox Spirituality ….…..318*

CONFERENCES

Vladimir Acatrini, *On the Original Traces of Petru Movilă ……..325*

EVENT

Maria Toacă, *A Big Summer Day at Putna, called the Romanian Jerusalem. Those with Love for their Nation have it Always Close to their Hearts....329*
Dragoș Olaru, *The Romanians of Cernăuți Have A Beautiful Dream Come True.....335*
Marin Gherman, *A Platform to Save the Romanian Language has been Founded in Cernăuți……338*

TO CONTRIBUTORS 342

TEORIE. ISTORIE ŞI CRITICĂ LITERARĂ

Cristina Paladian, *Modernism şi tradiţionalism în lirica lui Lucian Blaga 163*
Alexandrina Cernov, *Iulia Hasdeu – ultima descendentă a dinastiei de cărturari români Hâjdău-Hasdeu 173*
Diana Chibac, *Sentimentul dorului în folclorul românesc din Bucovina ….....189*

PERSONALITĂŢI

Radu Cuhal, *Mihai Patraş – un remarcabil economist, originar din nordul Bucovinei.....197*
Natalia Luchiniuc-Proţiuc, *Gheorghe Puiu – cântăreţ de muzică populară 202*

PROZĂ

Anatol Viere, *Haosiada (fragment din romanul cu acelaşi nume) 204*

ESEU

Natalia Luchiniuc-Proţiuc, *Eminescu în viaţa mea!……..242*
Tatiana Tutunaru Bârzu, *Căsuţa de la marginea ţării…….....……..248*
Ion Muscalu, *Istorisiri din Ţara de dincolo de negură……..…….....253*

ARHIVA BUCOVINEI

Filip Ţopa, *Povestea Bucovinei*, Vol. IV, fragment XIX (manuscris dactilografiat) 258

CĂRŢI. REVISTE

Marin Gherman, *Oameni şi destine dintr-un sat românesc din Ţinutul Herţa.....290*
Natalia Luchiniuc-Proţiuc, *Revista „Mesager bucovinean” 293*
Alexandrina Cernov, *Calvarul românilor în lupta pentru eliberare şi întregire naţională ……..308*
Natalia Luchiniuc-Proţiuc, *Lansări de carte la Cernăuţi ……..…….314*
Vasile Carlaşciuc, *Petru Movilă – personalitate de excepţie a spiritualităţii ortodoxe……..318*

CONFERINŢE

Vladimir Acatrini, *Pe urmele inedite ale lui Petru Movilă.……..…….325*

EVENIMENT

Maria Toacă, *Măreaţa zi de vară la Putna, în Ierusalimul românităţii. Cei cu dragoste de neam îl au întotdeauna aproape ……..329*
Dragoş Olaru, *Un frumos vis al românilor din Cernăuţi devine realitate.....335*
Marin Gherman, *La Cernăuţi a fost lansată o platformă pentru salvarea limbii române ……..338*

CĂTRE COLABORATORI.....343

Foto coperta I, IV: ***Imagini din Cernăuți***

MAREA SERBARE DE LA PUTNA CA O CATEDRALĂ A NEAMULUI CU HRAMUL EMINESCU

Maria Toacă*
Cernăuţi

Nu ca din senin mi-a picat norocul să mi se împlinească un vis, unul din cele mai de necrezut că ar fi cu putință să-l văd aievea. Am mers spre el timp de trei decenii, pornind la drum din ziua când pentru prima dată m-am aprofundat în *Amintirile* lui Ioan Slavici despre Marea Serbare de la Putna din 15 august 1871. Am scris atunci pentru „Plai Românesc", ziarul Societății „Mihai Eminescu", impresiile de la cele citite, poate prea emoționante răscoliri. Astăzi, la o revedere de peste trei decenii, mi se par cam afectate de emfază. Dar cum altfel, dacă eram atunci la vârsta generației care a făurit primul pod de flori între români, în acea zi a Sfintei Maria, când pentru prima dată s-a întâlnit neamul din toate provinciile înstrăinate de Țară la Mănăstirea Putna, lângă mormântul Marelui Voievod, unit în jurul lui Eminescu, să vadă cum prind aripi

cuvintele ce aveau să fie rostite peste ani de scriitorul bucovinean Gheorghe Tofan: „Ștefan doarme și un neam visează"! Tot atunci, pe la începutul anilor '90 ai secolului trecut, se aprinse rugul deșteptării naționale a românilor din nordul Bucovinei, de ni se părea că nu există greutate în fața căreia să dăm înapoi, că nici un obstacol nu

* **Maria Toacă** este publicistă și eseistă din regiunea Cernăuți. Publică reportaje, eseuri, schițe în presa românească din regiunea Cernăuți, autoare de cărți despre cultura românească din Bucovina. Membră a Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Membră a comitetului de conducere a Societății „Golgota" a românilor din Ucraina, coordonatoare a bibliotecii Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina „Mihai Eminescu".

poate să ne oprească mersul înainte. Eram întăriți de neînfricarea tinereții, asemenea generației de la 1871, și-i aveam drept scut pe bătrânii din satele noastre românești, spre deosebire de tinerii de atunci care n-au fost susținuți în pornirile lor patriotice de fruntașii mișcării românești din Bucovina austriacă. Și din Basarabia ne venea o mare încurajare. Amintim doar de studenții care în 1992 au mers pe jos de la Chișinău la București, purtând pe umerii lor Crucea Basarabiei, îndemnați de părintele Dumitru Stăniloae să fie deasupra tinerilor din interbelic, căci lor, celor din timpurile noastre, li se cere un sacrificiu mult mai mare pentru continuitatea idealului Unirii.

„Noi nu ne putem pune în fruntea acestei mișcări, dar voi faceți ce vă zice inima...”

Cum a fost acum 150 de ani știm mai bine decât ce ne așteaptă în viitor, luându-i de însoțitori pe mărturisitorii Ioan Slavici, Teodor Bălan, Teodor Ștefanelli, Leca Morariu, Ion Grămadă... Multe evenimente răzbat din negura veacurilor ca izvoarele cristaline din adâncul pământului. Ori de câte ori mă aplec asupra paginilor Marii Serbări de la Putna, gândul mă poartă la generația tânără de atunci. Nu găsim în istoria neamului o anticipație mai importantă a viitoarei unități naționale, aureolată de entuziasmul tineretului român, a studenților de la Viena, însuflețite de Mihai Eminescu. Lucrurile mari se fac încet, bine chibzuit, cumpătat, cu multă înțelepciune, spun oamenii copți la minte. Să fi fost numai cumințenia lor, nu știu dacă aveam astăzi această aniversare, ce i-a chemat ca și cu 150 de ani în urmă pe românii din toate colțurile lumii la unitate națională. Din curajul, optimismul, credința în idealuri, entuziasmul nebunatic, de care omul are parte numai la vârsta tinereții, când se crede nemuritor, a izbucnit scânteia ce a aprins flacăra Marii Uniri. Toți organizatorii acelui mare sobor la lăcașul de veșnică stăpânire a lui Ștefan cel Mare erau din generația lui Eminescu – între 20-25 de ani, iar Ciprian Porumbescu, cel care a „cântat Daciei întregi”, nu avea nici 18 ani împliniți la acel moment.

Alexandru Xenopol, istoricul care a rostit cuvântarea festivă, era la vârsta de 24 de ani. Orice frază din discursul său e actuală și pentru timpurile noastre, oratorul vizionar constatând: „Dar să nu credem că numai trecutul ne atrage aice. Nu! Venim aice și pentru viitorul după care năzuiește orice suflet mai nobil al poporului nostru. ... Ștefan cel Mare își punea speranța mai înainte de toate în propriile sale puteri... Acest caracter de neatârnare să-l introducem în spiritul nostru. Să nu așteptăm pururi lucrări gata de la alte popoare...”.

Deoarece pregătirile au început de la Cernăuți și pentru a nu stârni împotrivirea autorităților austriece, ideea sărbătorii trebuia să pornească de la cetățeni ai imperiului, tinerii organizatori aveau nevoie de sprijinul fruntașilor români din Bucovina. I-au susținut numai două fețe bisericești, drept că dintre cele mai importante – Silvestru Morariu Andrievici și arhimandritul Arcadie Ciupercovici, egumenul Mănăstirii Putna. Viitorul Mitropolit Silvestru Morariu a trimis la Putna să lucreze la decorațiunile exterioare seminariști din Cernăuți. Cu mult spor și voie bună tinerii liceeni din Cernăuți și Suceava ajutau la toate lucrările necesare.

Mult mai reticenți, cu o prudență chiar exagerată, s-au manifestat „bătrânii” fruntași ai românilor din Cernăuți. Ei se temeau să nu se transforme sărbătoarea într-o manifestare politică îndreptată contra stăpânirii și ziceau că guvernul a permis-o pentru a-i pune pe dânșii la încercare. De la bun început i-au preîntâmpinat pe tineri: „Noi nu ne putem pune în fruntea acestei mișcări, dar voi faceți ce vă zice inima...

Noi vă vom urma pe de departe și vom veghea". Kogălniceanu era pornit să-i critice în toată presa din România pentru atitudinea lor de a sta în umbră, renunțând la acest gând în urma rugăminților insistente ale profesorului Ion Gh. Sbiera, participant din partea Academiei Române, care în discursul rostit la masa festivă, după cum descrie T. Bălan, a „realizat miracolul de a nu articula nicio singură dată numele lui Ștefan cel Mare", înscriind astfel un fel de record al cumințeniei austriece.

„Fericiți noi care avem parte de asemenea amintiri din tinerețile noastre, și încă mai fericiți am fi dac-am ști că li-e dat copiilor noștri să le aibă", scria Slavici în *Amintirile* sale, peste 32 de ani de la Marea Serbare. Le-a fost dat să le aibă urmașilor la 1904, la 400 de ani de la trecerea în eternitate a Sfântului Ștefan cel Mare, când la Hramul Putnei au avut loc cele mai mărețe manifestări din epoca modernă, cu prezența a 20 de mii de români; apoi în 1926, la 55 de ani de la Marea Serbare, prima în România întregită; și în 1957, la 500 de ani de la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare, sărbătoarea fiind mult mai restrânsă în condițiile represiunilor identității istorice și religioase. Atunci a fost arestat și judecat la șapte ani de detenție studentul Alexandru Zub, viitorul renumit istoric, pentru organizarea pelerinajului studențesc la Putna. Am rămas fascinată de modestia acestui om, de tăcerea sa monumentală și refuzul de a se numi „legendă vie", spre deosebire de unii care își pun la treabă fantezia, dantelând povești despre eroismul manifestat în trecut. Și generația tinerilor de la 1966 are ce-și aminti despre aniversarea a jumătate de mileniu de la începerea zidirii Mănăstirii Putna, aceasta fiind prima și ultima serbare cu avânt național, organizată la ctitoria ștefaniană în perioada regimului comunist.

Să ne facem fiecare o sfântă Putnă în inimi și acasă

După acest istoric al continuității Marii Serbări din 1871, încerc să-mi adun gândurile și sentimentele într-un mugur de trandafir, ca să înflorească aidoma celor ce tivesc cu noblețea lor mirifică aleile din curtea mănăstirii. Mai întâi de toate, important e cu ce gânduri, dar și cu cine pornești la drum. Eu m-am bucurat de unirea în cuget și simțiri a unor intelectuali de elită, fiind alături pe parcursul a patru zile de doamnele Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, și tânăra de curând șefă a Catedrei de Filologie Română și Clasică a Universității Cernăuțene, dr. Cristinia Paladian. Dar înaintea tuturor, îmi lumina drumul cuvintele lui Eminescu, desprinse din articolul apărut în „Curierul de Iași", 25 și 26 august 1871, în care Poetul reporter descrie pitorescul împrejurimilor pentru publicul „ce n-a avut norocirea să călătorească la Mănăstirea Putna: „... pe un drum a căruia împrejurime, dotată de natură și de oameni cu cele mai bogate daruri, cu cele mai frumoase podoabe, îți răpește vederile și-ți dezmiardă sufletul: zicem, când pleci spre Putna, zărești în depărtare înălțându-se către ceri falnicele coame și spete a munților Carpați. Pe de o parte, ț-ar plăcea să ajungi cât de curând la țelul călătoriei, pe de altă parte, ai dori să treci perpetuu printre aceste holde înflorite, printre aceste dumbrăvi răcoroase, unde ochii nu se satură de privirea impozantelor alee de plopi ș-a mănoaselor țarini din Bucovina cea drăgălașă".

Ora fiind înspre seară, nu ne săturam nici noi să privim lanurile de floarea soarelui, deja somnoroase, îndreptate spre asfințit. Mergeam la Hramul Adormirii Maicii Domnului, rostind în gând *Rugăciunea* lui Eminescu, imposibil de a găsi alt imn de proslăvire mai răscolitor și mai profund pentru Sfânta Fecioară. Mai aveam la suflet „din valul ce ne bântuie...", ca „scut de întărire", ceva foarte sensibil de

la două ființe spiritual apropiate – un rând din versurile poetei Adela Popescu: *„... mai trage-mă pe roată,/ mai du-mă/ spre-acel cântec-năsălie/ şi mă cuminecă cu el/ şi mă învie./ Mai naşte-mă, Marie...”* și câteva cuvinte-rugăciune pentru toate incertitudinile, preluate de la stareța Mănăstirii Voroneț, stavrofora Gabriela Platon: *„Maica Domnului, dă-mi ce mi-o fi de folos”*.

Ne-a auzit, ne-a dăruit din preaplinul bunătății și îndurării sale Sfânta Fecioară, în dimineața de 15 august, la Sfânta Liturghie Arhierească și *Cuvântul de Învățătură* ajutându-ne să simțim cum tot ce crește, înflorește, întinerește și nu îmbătrânește pe pământul Putnei poartă numele Maria. Sunete duios răsunătoare de buciume, ca să se audă până la Cernăuți și Chișinău, i-au chemat pe români la Hramul Mănăstirii, marele praznic al Adormirii Maicii Domnului, pururi rugătoare pentru mame și copii, pentru cei slabi și necăjiți. Căci ei, oameni simpli, dar cu mare dragoste de neam, au aprins cu 150 de ani în urmă făclia sărbătorii de acum. Atunci, pentru marele sobor al neamului la Putna, românii din Bucovina și-ar fi dat și cămașa de pe ei... „*ai fi dat și cămeșa de pe tine pentru năciune*”, sunt cuvintele preotesei Eufrosina Petrescu din Crasna, redate întocmai („năciune”) cum se vorbește și astăzi în mândra așezare românească de la poalele Carpaților, la un pas de România. E acea cucoană Frozinca, la care s-a oprit Mihai Eminescu și Vasilică Morariu cu un car mare de saci de făină, cerându-i să coacă „*v-o doi cozonaci pentru Putna*”. Mai târziu, fericita preoteasă avea să povestească pentru revista „Făt-frumos”: *„...peste două zile au plecat apoi și cozonacii mei la Putna. Și eu după dânșii. Doamne, iacă am azi 70 și atâția de ani, dar așa rai n-am mai trăit! Vorbirile cele minunate, norodul cel românesc, din toate părțile... Ai fi dat și cămeșa de pe tine pentru năciune. Și stam eu așa deoparte de priveam la frăția ceea, masă mare, ca la nunțile bătrânești. Și om lângă om, supt o șandrama mare și lungă și largă”.* Șandramaua, despre care spune preoteasa, era, probabil, Porticul festiv, construit pentru mese cu două mii de tacâmuri.

Nu se găseau sub stăpânirea austriacă fonduri sau instanțe de stat care să finanțeze marele hram al românilor. Toate cele necesare au fost adunate de la românii din Bucovina, bani au donat și comisii comunale din multe orașe ale României. În două săptămâni s-au strâns 14.000 de lei. Comitetul de organizare a făcut în două rânduri apel la public, după ce banii primei colecte au fost pierduți la bursa de hârtii franceze de banca căreia fuseseră încredințați pentru păstrare. Scrie Ioan Slavici în *Amintirile* sale că zece vieți dacă ar fi trăit, tot nu ar uita zelul și spiritul de disciplină al muncitorilor, care deseori se mulțumeau cu mămăligă goală. În timp ce unii lucrau la pregătirea construcțiilor necesare, alții umblau prin sate să adune cearșafuri și perine pentru așternuturi, farfurii, tacâmuri, fețe de masă pentru banchetul festiv... Era uluitoare încrederea cu care românii din Bucovina și-au încredințat avutul pentru buna desfășurare a serbării. Pentru arcurile de triumf și decorațiile din curtea mănăstirii au fost adunate 200 de steaguri, pentru iluminare – 500 lampioane de hârtie, 5 mii de candele, 100 știubeie de rășină, care au fost aprinse pe culmile dealurilor. Ca să ajungă hrana pentru toți oaspeții s-au strâns de prin sate multe provizii, au fost zidite câteva cuptoare ca să se coacă pâinea după trebuință și vetre pentru gătitul bucatelor. Doamnele române din Bucovina au donat broderii ce au fost depuse pe urna votivă și la mormântul Sfântului Domnitor. Bogații și săracii au fost un întreg și-o bucată.

Așa a fost cu 150 de ani în urmă, ceea ce-i imposibil să se repete întocmai în timpurile noastre. Chiar mi se pare de neconceput să se facă apel la sentimentele naționale, când ne-am deprins să prețuim mai mult bunurile materiale decât valorile

sufletești. Acum, cheltuielile pentru primirea oaspeților și bunul mers al sărbătorii și le-au asumat obștea monahală a Mănăstirii Putna, cu susținerea autorităților județului Suceava și, parțial, prin contribuția unor persoane particulare. Întâlnind foarte puțină lume din satele noastre, cu excepția câtorva fețe bisericești invitate oficial la hramul Sfintei Fecioare Maria, m-am pătruns de tristețea gândului că puțini oameni au rămas printre noi care să-și dea și cămașa pentru un ideal național. Nu doar pentru că ne stau stavilă granița, vama, dificultățile generate de pandemia covidului, ci, trebuie să recunoaștem, a scăzut entuziasmul de la începutul anilor ’90, când românii se porneau pe jos din Cernăuți să se închine la Putna și la alte sfinte altare din sudul Bucovinei.

Totuși, nu se stinge, arde viu flacăra în candela ce veghează mormântul Sfântului Ștefan cel Mare. Mă întorc, asemenea cronicarilor evenimentului de acum 150 de ani, cu gândul și cuvântul la zilele de sărbătoare trăite la Putna, și revăd răsăritul de soare ce ne-a luminat intrarea în frumusețea și măreția zilei de 15 august 2021. Râuri nesfârșite de oameni, primeniți în cele mai scumpe veșminte păstrate în scrinurile moștenite de la străbuni, purtând în brațe și de mână cele mai scumpe odoare (copilașii gătiți și ei în costume populare – de la sugaci până la adolescenți) au avut bucuria să-l întâmpine pe Preafericitul Daniel, Patriarhul României. Alături de șapte ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, preoți și diaconi, Patriarhul s-a închinat la mormântul lui Ștefan cel Mare. La finalul liturghiei Părintele Calinic, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, a oferit distincții de vrednicie mai multor personalități, buni creștini implicați în activitățile de organizare a evenimentului aniversar. Printre primii învredniciți să primească ordinul „Crucea Bucovinei” pentru „remarcabila activitate dedicată Bisericii și comunității” și merite la organizarea sărbătorii marii uniri sufletești a românilor, așa cum a făurit-o Eminescu în 1871, s-au aflat arhimandritul Melchisedec, starețul mănăstirii Putna; Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române; Emanuel Buta, reprezentantul tinerilor care au organizat serbarea; Gheorghe Fluture, președintele Consiliului Județean Suceava. La Cernăuți vor aduce „Crucea Bucovinei” preoții Vasile Covalciuc, protopop de Storojineț, și Vasile Pavlencu, parohul bisericii din Crasna, iar dintre mireni – Alexandrina Cernov, membru de

onoare al Academiei Române. Jurnalistul și poetul Marin Gherman a fost distins cu ordinul „Iacov Putneanul". Însoțiți de *Balada* lui Ciprian Porumbescu, cântată la vioară de Andrei Tudor, studenții au depus la mormântul Sfântului Voievod candela de argint, sfințită de marele sobor. Un cortegiu fără sfârșit s-a îndreptat cu florile iubirii la bustul lui Mihai Eminescu, ce ne amintește că îi datorăm făurirea acelui mare viitor, dorit de tânărul poet Țării dragi. Nordul Bucovinei, de unde începe podul de flori al Serbării de la Putna și-a adus omagiul prin prezența Excelenței sale Consulul General al României la Cernăuți, Irina Loredana Stănculescu, și reprezentantul Consiliului Raional Cernăuți, Iurie Levcic. Cinstind tradiția hramului, după masă în epicentrul revărsării de sacre splendori s-au aflat mesagerii cântecului și dansului popular, în constelația artiștilor strălucind și steaua din nordul Bucovinei, Ilie Caraș, un talent ce-și împlinește încrezător destinul de cântăreț al dorurilor fraților rămași în afara Țării.

După ce au stat până la amiază la sfânta slujbă, ținuți de părinți în pioasă cuminție, cei mai mici spectatori, copiii, erau slobozi să zburde cât le poftește inima. În timpul liturghiei de dimineață am văzut printre pelerini multe mame și tătici cu prunci în brațe, copilașii mai răsăriți ascultau liniștiți cuvântul de învățătură, rosteau rugăciunile într-un glas cu cei mari. Pentru viitoarele victorii, români din diferite colțuri ale Țării au venit cu cele mai puternice, dar și cele mai pașnice arme – copiii și credința. O familie de răzeși din Ipotești Sucevei ținea în brațe patru copilași și încă doi au fost lăsați să aibă grijă de casă. Crește generația de „Neamunit" (asociație de tineret înființată în România, în 2012, cu o impunătoare prezență la Serbare), care își va păstra sufletul de român în Europa și va strânge neamul la cea de a 200-a aniversare a Serbării, adunând la mormântul Sfântului Ștefan urmașii nemuritorilor voievozi, într-o Țară întreagă, așa cum ne-au lăsat-o strămoșii. Poate și îndemnul acestor tineri – „Nu uitați să vă ridicați fața către cer, că destul am stat cu capul plecat" – va deveni peste ani un laitmotiv pentru continuitatea unui ideal. Copilașii întâlniți în rugăciune – de la Putna și Vicov, din Câmpulung și de pe Valea Izei, de prin alte părți unde respiră dragostea românească – ne sunt nădejdea la perpetuarea voinței naționale, care a prins glas la Putna în 1871 și a fost realizată la Cernăuți în noiembrie 1918.

În timpul liturghiei am zărit printre enoriași chipul poetei Ana Blandiana. Ca și în cazul cu celebrul nostru actor Florin Piersic la hramul Mănăstirii din 2 iulie, n-am cutezat s-o sustrag din sacra tăcere a ascultării ori să banalizez momentul cu o poză. Am văzut-o atât de simplă, contopită în comuniunea cu pelerinii, încât n-am crezut că poate fi poeta Ana Blandiana. Regretul ratării clipei ce reflecta sacralitatea atmosferei din jur în ochii unui poet m-a ajuns în următoarele două zile, Ana Blandiana fiind prezentă la congresul studențesc și Colocviul „Eminescu și Putna".

Tinerii României visează la reînvierea neamului unit

Dimineața zilei de 16 august începu cu Acatistul Sfinților Martiri Brâncoveni, urmat de slujba Parastasului pentru ctitorii Mănăstirii Putna, pentru Mihai Eminescu, precum și pentru toți organizatorii și participanții la prima Mare Serbare, cei care au făurit unirea românilor sub stindardul biruințelor lui Ștefan cel Mare. Trei ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române: Preasfințitul Părinte Ignatie, Episcopul Hușilor, Preasfințitul Părinte Veniamin, Episcopul Basarabiei de Sud, și Înaltpreasfințitul Damaschin Dorneanul, Episcop-Vicar al Arhiescopiei Sucevei și Rădăuților, cu un

sobor de preoți, clerici și diaconi de la Centrul Eparhial Suceava, slujitori ai altarului din Basarabia și nordul Bucovinei, împreună cu sute de tineri, delegați la congresul studențesc, s-au rugat proslăvind faptele înaintașilor. Soarele a strălucit ziua întreagă pe cerul tinereții. Cei care au în față viitorul au preluat de la modelul Brâncovenilor viețuirea în demnitate, învățătura că sufletul nu se vinde, dovada venind de la învingătorii concursurilor de creație literară, plastică și video, dar mai ales de la cel al discursurilor. În 1871, toți participanții la concursul discursurilor s-au retras din cursa competiției când au aflat că unul din concurenți este Alexandru Xenopol. Poate procedau la fel și acum dacă l-ar fi auzit mai înainte pe tânărul Cosmin Țugui de la Colegiul „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuți cu pledoaria „Curajul și puterea de a fi român". Lui i-a revenit cununa de lauri pentru îndemnul către semeni de a folosi șansa continuității idealului din 1871 – unitatea poporului prin unitate culturală și morală: „Așa cum a cântat Ciprian Porumbescu Daciei întregi, purtăm astăzi în inimile și cugetele noastre România întreagă și pe românii de pretutindeni". Ceremonia înmânării premiilor s-a încheiat cu imnul Serbării de la 2021, interpretat de Silvia Mlești, membră a ASCOR, studentă la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași.

Congresul studențesc, după cum s-a văzut din mesajele participanților, se anunța să fie un eveniment de importanță majoră. Va arăta viitorul dacă și-a atins scopul. Noi putem spune că a fost foarte bine organizat, sub patronatul Patriarhiei și Academiei Române, instituție apreciată de președintele Ioan-Aurel Pop precum „un fel de biserică mireană". Tinerii, ca și la congresul inițiat de Mihai Eminescu, au promovat idealul unității românilor de pretutindeni, însă au fost mult mai liniștiți, mai cumințI, poate și mai organizați, venind în marea lor majoritate dintr-o singură țară, dar nu din trei imperii ca la îndepărtatul 1871. „..Eram oarecum amețiți de viile emoțiuni prin care trecuserăm în timpul zilei, porniți mai mult spre ceartă decât spre sfat și cu desăvârșire indisciplinabili" – este despre congresul studențesc de acum 150 de ani. Cel de la 16 august 2021, la care au participat 39 de organizații ale tinerilor ortodocși din Romania și din afara țării, a decurs în perfectă armonie, atmosfera fiind marcată de prezența Preafericitului Patriarh Daniel și președintelui Academiei Române, Ioan-Aurel Pop, care au răspuns la șase întrebări, adresate de tineri prin purtătorul lor de cuvânt. Cu aplauze au fost însoțite răspunsurile academicianului despre virtuțile și defectele poporului român, precum și îndrumările Patriarhului, îndeosebi că iubirea de Patrie înseamnă rugăciune și comuniune, iar „tinerețea se măsoară nu atât cu anii, cât cu intensitatea entuziasmului". Românilor înstrăinați de Țară, Patriarhul le-a transmis să rămână în permanent contact cu cei dragi, să prețuiască familia și să educe creștinește tânăra generație. Scufundată în oceanul tinereții, ascultând pledoaria Președintelui Academiei Române, Ioan-Aurel Pop, pentru valorile naționale, simțeam și mai dureros părerea de rău că m-am născut pe un pământ rupt din trupul Țării, că n-am avut norocul să aud asemenea cuvinte când eram la anii studențimii din jurul meu. Domnul Ioan-Aurel Pop s-a adresat tinerilor cu chemarea să studieze în România, că „rătăcindu-ne din calitatea de român, ne pierdem rostul". Domnia Sa le-a explicat ce înseamnă „a învăța" și cine a definit pentru prima dată termenul de român: „Încă Miron Costin este cel care spune că, din toate vorbele care ne definesc pe noi ca popor, cea mai potrivită pentru toți este vorba «român»". Ținând să aprofundeze că termenul „român" s-a definit în Țara Moldovei, distinsul exponent al mediului academic a amintit că drumul unirii

culturale a trecut prin Moldova – ținutul cu oameni săraci material, dar excepțional de bogați spiritual, care a dat României pe cel mai mare poet, Mihai Eminescu, pe cel mai mare povestitor, Ion Creangă, pe cel mai mare compozitor, George Enescu, pe cel mai mare istoric, Nicolae Iorga. Acest lanț miraculos poate fi continuat încă cu multe nume de referință în patrimoniul național românesc. Nu mă pot reține să nu expun măcar un fragment din memorabila-i cuvântare:

„Moldova și idealul național nu sunt foarte des alăturate astăzi, fiind Țara Românească cea mai vitregită, care, așa cum spunea Preafericirea Sa, are părți întregi din ea înstrăinate, cum din fericire nu se întâmplă cu alte provincii istorice naționale. Multă lume își imaginează că Țara Moldovei a fost mai la urmă la Marele Praznic național, ceea ce e o mare eroare. Îngăduiți-mi să vă aduc aminte că termenul de «român» s-a definit în Țara Moldovei, nu în Țara Românească propriu-zisă și nu în Transilvania. Cronicarii Țării Moldovei, Grigore Ureche, dar mai ales Miron Costin, au definit acest termen și nu au folosit forma «rumân», care era poate potrivită după legile foneticii limbii noastre, ci au folosit forma «român». Și Miron Costin este cel care spune că, din toate vorbele care ne definesc pe noi ca popor, cea mai potrivită ca să ne definească pe toți este vorba «român».

…După cronicari, vine Dimitrie Cantemir, primul român de talie europeană cu conștiință de român, pe care pe nedrept Eminescu îl condamnă, fiindcă ar fi trezit gustul Țarului Petru pentru Țara Moldovei, dar care s-a dus în pribegie în Rusia, nu ca să slujească imperiul Țarului Petru, ci ca să vadă un experiment intelectual unic: translatarea modelului occidental în răsărit. Fiindcă Țarul Petru, care știți că, în tinerețe incognito fusese prin Europa și văzuse cum se construiesc navele, cum se geluiesc scândurile și cum muncește lumea pe acolo, prin Țările de Jos, a promis să aducă modelul de civilizație de succes în Rusia. Și Cantemir a vrut să vadă acest lucru. S-a rătăcit între timp și nu s-a mai putut întoarce între ai lui, dar nu s-a dus pentru mare admirație față de vechiul model al Rusiei pravoslavnice, care nu fusese chiar un model. Și, după Cantemir au mai fost mulți. Dar cel care a definit cel mai frumos patria română a fost Kogălniceanu, și am spus acest lucru, nu-l mai repet. Kogălniceanu a dat cea mai frumoasă definiție a patriei, pe care nu a făcut decât să o repete în versuri și Nichita Stănescu, și alții. Nichita Stănescu știți ce frumos spune, că «patria mea este limba română» și nu mă simt rătăcit niciunde pe lumea asta câtă vreme port în suflet limba.

Și a venit un bucovinean mare, avut și deștept, Eudoxiu de Hurmuzaki, care a scos prima colecție de izvoare străine referitoare la români. Pe vremea aceea, aproape toate erau străine: și izvoarele de la Cernăuți erau pe teritoriu străin, și cele de la Chișinău, și cele de la Cluj, și cele de la Oradea, și cele de la Blaj, nu mai vorbesc de cele de la Viena și Berlin. Și a inițiat cea mai mare colecție de izvoare istorice a culturii românești, pe care Academia Română încearcă să o continue și astăzi, după mai bine de o sută de ani”.

Nu este exclus că această pleiadă a marilor români din Moldova o vor completa și unii din tinerii prezenți la congresul aniversar, lucru evident din cel mai mediatizat discurs, rostit de Silvian Emanuil Man, istoric, președinte de onoare al Ligii studențești din Iași: „Să ne luăm libertatea înapoi, ca să ne putem lua Țara, căci avem mai multe de făcut decât generația care a pus bazele României Mari”, a spus tânărul cu o evidentă vocație oratorică, vorbindu-le celor circa 600 de semeni despre uriașa operă morală ce urmează s-o realizeze, despre curajul mărturisirii și al

jertfei. Și dacă e să vorbim de puterea jertfei, tinerii l-au avut ca exemplu pe starețul Melchisedec, care s-a aflat toate aceste zile alături de ei, în timp ce tatăl său, decedat în ziua praznicului Adormirii Maicii Domnului, aștepta în sicriu să fie dus la locul de veșnică odihnă, adeverindu-se că nici o mare lucrare nu se face fără sacrificii.

Îndemnați de Preafericitul Părinte Daniel să trăiască în adevăr, în mesajele și declarația semnată tinerii au pus accentul pe valorile familiei, preceptele creștine și dragostea de țară, dovedind că sunt conștienți de necesitatea sacrificiului pentru a păstra averea spirituală moștenită de la marii înaintași, ctitori de lăcașe sfinte și o Românie în hotarele ei întregite. Izvorul trecutului, înflăcărarea prezentului, speranța viitorului s-au îngemănat, aprinzându-se seara spectaculos până la lacrimi, în drumul torțelor spre Dealul Crucii, prin figurarea numărului 150. La coborâre părea că Dumnezeu, cu toate stelele cerului în palme, pășește printre brazi, cucernicul stareț Melchisedec întâmpinându-i părintește pe purtătorii de lumină pentru toți românii.

Colocviile – cununa Serbării

Ziua a treia a Serbării de la Putna a fost în întregime a lui Eminescu, împlinindu-și menirea la Centrul Cultural „Mitropolit Iacov Putneanul”, cărturarul de la care avem primul abecedar românesc și lucrări ziditoare de suflet. Ca o poartă de intrare în grădina roditoare a celei de-a XV-a ediție a Colocviului cu genericul „Eminescu și Putna”, a fost expoziția aniversară, vernisată în memoria acelor vremuri și menită să marcheze începutul unei importante serii de acțiuni comemorative și de celebrare a unor momente și personalități providențiale pentru rezistența și persistența noastră în istorie. Prezentând expoziția, profesorul Adrian Alui Gheorghe a pus în evidență Serbarea din 1871 și consecințele ei: „Serbarea de la Putna și congresul studențimii române, care i-a urmat, au fost consecința unui complex de factori, dar și a unei dorințe de secole, amânată, dar niciodată uitată, și care a căpătat forma unei sărbători; o serbare națională/o sărbătoare națională nu pot fi decât expresia conștiinței că aparții unei națiuni; există o bucurie a sărbătorii și a serbării de fapt în toate actele și etapele evenimentului”.

Piesa centrală a expoziției a reprezentat-o urna antică de argint, principalul obiect adus în dar de către studenți în 1871, depusă ca „semn de pietate și de amintire" pe mormântul voievodului Ștefan cel Mare. Edificatoare este inscripția: „Eroului, învingătorului, apărătorului existenței române, scutului creștinătății, lui Ștefan cel Mare, Junimea Română Academică". Odată cu trecerea timpului, acest obiect capătă o tot mai mare semnificație. Să ne imaginăm numai cum au adunat studenții din acea perioadă bani pentru această urnă, cum au susținut-o material, prin subscripție publică, pentru a fi realizată, cum au adus pământ din toate provinciile românești și au purtat-o în brațe până la mormântul lui Ștefan cel Mare, ca să rămână drept mesaj de chemare la unitate pentru generațiile viitoare. Impresionant că urna aceasta a fost păstrată pe parcursul a 150 de ani ca o relicvă a neamului, însuflețindu-i pe eroii luptei pentru independența și întregirea Țării. I s-a întunecat argintul atunci când Țara a fost sfârtecată, de fiecare dată când se abăteau nori negri pe cerul României, dar a supraviețuit timpurilor nefaste, rămânând până astăzi simbol al unui ideal. Va fi și candela adusă de tinerii de astăzi la fel de rezistentă? E o întrebare ce răscolește și doare mai mult pe cei rămași în afara Țării, pentru care Unirea rămâne doar un deziderat, o permanentă stare de vis.

Că avem același ideal și ne sunt înțelese durerile s-a simțit în timpul discuțiilor pe marginea comunicărilor la Colocviu. Dirijat de personalități valoroase – Teodora Stanciu, prof. de română și franceză, laureată a Premiului Academiei Române, decorată cu Ordinul Național pentru Merit în grad de Cavaler, cunoscută ca realizatoarea emisiunii „Revista culturală" la Radio Trinitas, Lucia Cifor, desemnată ca rector al actualei ediții, prof. universitar, cercetător științific de la Iași, laureată a premiului „Timotei Cipariu" al Academiei Române, Adrian Alui Gheorghe, reputat scriitor – cel de-al XV-lea Colocviu, ca și cele anterioare care poartă memoria excelentului eminescolog Zoe Dumitrescu-Bușulenga – Maica Benedicta, merită înalta apreciere a arhimandritul Melchisedec: „Cununa de lauri a Serbării". Deși se afla într-un moment de mare încercare, starețul pe tot parcursul serbării a rânduit armoniosul mers al evenimentelor aniversare. Cu o zi înainte s-a aflat alături de tineri la impresionanta manifestate a dragostei lor de neam, n-a lipsit nici de la agapa oferită participanților la Colocviu, înmânând celor mai vrednici ordinul „Iacov Putneanul", printre laureați aflându-se și pictorul Dacian Andoni, de la care am aflat că avem neamuri comune la Ceahor, localitate de lângă Cernăuți bogată în oameni cumsecade ce poartă numele de familie Andoni.

Colocviul din acest an a adunat personalități de valoare, cum sunt poeta Ana Blandiana și istoricul Alexandru Zub, disident în tinerețe. Nu se poate să amintim de anul 1871 fără a nu vorbi de Eminescu, poetul despre care Ana Blandiana spune că trece din paginile cărților de citire în cărțile de rugăciuni, că poate fi pictat în biserici. Și nu că este cel mai mare poet, ci pentru că și-a asumat mai mult decât oricare alt poet suferințele, speranțele, și chiar vinile tuturor, „pentru că a acceptat să își atârne, ca o piatră de moară, destinul nostru colectiv de aripile lui zbătându-se în zbor..., viața lui imaculată ne-a fixat coordonatele idealului", pentru că „odată cu el și definitiv, pentru un întreg popor, noțiunea de poet a rămas legată de aceea de imaculare". Ana Balndiana a încercat să pătrundă în întrebarea cum ar fi fost poporul român fără Eminescu, găsind răspunsul că „de biografia lui atârnă în mod miraculos, magic aproape, felul de a fi al fiecăruia dintre noi", și nu pentru că imacularea lui ne face mai curați, ci pentru că „etalonul de platină al moralității lui a stabilit o dată

pentru totdeauna valorile supreme după care știm că vom fi judecați”. Am citat mai pe larg din discursul Anei Blandiana pentru că a răsunat ca un laitmotiv pentru celelalte.

Imposibil să redau tot conținutul, abordările și provocările comunicărilor prezentate de oameni vrednici de moștenirea eminesciană. Voi aminti rezumativ cele memorizate fără a trece prin notițele înregistrate: „Eminescu este o zestre și o măsură” (Lucia Cifor, „Contribuția literară la susținerea și promovarea unui proiect de țară în sec. XIX-lea. Studiu de caz: Mihai Eminescu”); „Putna este locul unde s-au acumulat energii, transmise din generație în generație prin intermediul miturilor. Cunosc trei surse de lumină a cunoașterii – Putna, Sucevița, Dragomirna, la care aș mai adăuga Cernauca Hurmuzăkeștilor” (prof. univ. Adrian Lesenciuc, poet, Brașov); „Cărțile care trăiesc în noi...” (prof. univ. Maria Șleahtițchi, scriitoare, „Mihai Eminescu în viziunea lui Eugeniu Coșeriu”, Chișinău); „Ștefan cel Mare și Eminescu – icoane ale conștiinței noastre românești” (părintele protos. dr. Iustin Taban, „Eminescu. Un bun eclezial al conștiinței românești”); „Veniți la Cernăuți, să învățăm să fim români” (Stanca Scholtz Cionca, „De la Putna la Cernăuți, Ciprian Porumbescu și trezirea «detrunchiaților»”); „Fiecare imperiu a mușcat câte o bucată gustoasă din trupul acestei țări, românii de sub Austria au tins spre unitate prin Cultură și Biserică” (acad. Alexandrina Cernov, Cernăuți)...

Pentru mine a fost o revelație s-o întâlnesc, să comunic și s-o ascult pe Stanca Scholtz Cionca, nepoata Mărioarei Porumbescu și fiica regretatei Nina Cionca, păstrătoarea documentelor și cronicarul ilustrei familii, care a vorbit despre trezirea detrunchiaților și nevoia de a ne crea o mitologie. Un viu interes și discuții aprinse a generat comunicarea Alexandrinei Cernov, membru de onoare al Academiei Române, care a răscolit vechile și noile răni, apelând la publicistica lui Eminescu despre condiția românilor din Bucovina. Impresionant a fost debutul șefei Catedrei de Filologie Română și Clasică a UNC dr. Cristinia Paladian, cu tema „Structura prozodică a liricii eminesciene”, pentru care a fost înalt apreciată. Chiar aveam emoții pentru debutul tinerei noastre șefe de Catedră, însă succesul de care s-a bucurat nici pe departe nu e un avans, ci o apreciere binemeritată. Tema Bucovinei a

vibrat sugestiv în comunicarea prof. univ. Mircea Diaconu din Suceava (Cum citim astăzi „Răpirea Bucovinei") și cea prezentată de artista plastică Oana Hrișcă despre rolul pictorului Epaminonda Bucevschi în definirea adevăratului chip al lui Ștefan cel Mare. Un moment aparte, marcat de răscolitoare evocări, ne-a adunat în Biserica Mănăstirii, la slujba și praznicul de pomenire pentru acad. Dan Hăulică, ctitorul de cultură și ambasadorul frumosului, al propriei demnități, cum l-a numit starețul mănăstirii, Melchisedec, pe omul care a pus bazele Fundației „Credință și Creație. Acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga – Maica Benedicta".

Înainte de a ne aduna într-o imagine comună, părintele protos. Dosoftei Dijmărescu a prezentat ofranda de carte consacrată aniversării Marii Serbări, o impresionantă dăruire din partea Mănăstirii invitaților la sărbătoare. Sunt volume apărute la Editura „Mitropolit Iacov Putneanul", îndeosebi spre folosul tinerei generații, chemate să cunoască aspirațiile, izbânzile, dar și neîmplinirile înaintașilor, preluând de la ei curajul și voința de a persevera întru statornicia poporului român. Pentru mult timp ne va ajunge hrana spirituală din aceste cărți (albumul „Prima Serbare a Românilor de Pretutindeni", revista „Serbările de la Putna, continuitatea unui ideal", volumul „Serbarea de la Putna, 1871. Publicistică, Documente, Amintiri" ș.a.), la alcătuirea cărora monahul Dosoftei și-a adus o considerabilă contribuție.

În câteva cuvinte putem concluziona că mai sunt continuatori ai idealurilor, mai este credință, jertfă și iubire, fără de care nu există creație, dar nici Patrie nu există. Și cum să nu revin iarăși și iarăși în catedrala Serbării de la Putna, evocând cuvintele lui Eminescu, lăsate ca un testament în relatarea despre mărețul spectacol, prezentat cititorilor în „Curierul de Iași", din 25 și 26 august 1871: „Nenumărate și grele sunt lucrurile ce trebuie împlinite pentru a face fericirea unei nații. ...La lucru dar bărbați și femei, tineri și bătrâni, ne strigă puternica voce a secolului al nouăsprezecelea. Departe de noi odihna zădarnică! Departe de noi îndeletnicirile frivole și stricăcioase intereselor noastre naționale! Să lucrăm, dar să lucrăm inspirați de sântul glas al patriei, să asudăm dar sudoarea noastră să se scurgă pentru interesele neamului românesc. Un model de lucrare pentru binele poporului nostru este Serbarea de la Putna, care a reîmprospătat în mintea fiecăruia român memoria sfântului erou Ștefan cel Mare și groaznicului trăsnet al dușmanilor, doritori de viața și leagănul nostru".

Vocea secolului XXI ne strigă și mai puternic decât cea din trecut. E auzită, o auzim? Mult îmi doresc să fim vrednici de moștenirea ce ne-a lăsat-o generația lui Eminescu la Putna, iar Marea Serbare din 2021 să rămână asemenea celei din 1871 mereu lucrătoare pentru împlinirea unui ideal.

SUMMARY

The corresponding chronicle „The big Celebration at Putna – the Nation's Cathedral with Eminescu's Shrine" brings to the reader's attention the events, dedicated to the 150th Big Celebration at Putna, that took place for 5 days, between the 14th and 18th of August 2021. The author Maria Toacă brings special attention to the history of the event from 150 years back (the first Romanian Diaspora Celebration, the first Congress of the Romanian Students), organized with the help of the active contribution of the national poet Mihai Eminescu and the young Romanian students from Vienna. Inspired by the generic idea of the „*continuity of an ideal*", the anniversary embraced the Student Congress with the participation of the Blessed Father Patriarch Daniel and the academician Ioan Aurel Pop, the President of the Romanian

Academy, who had a dialogue with the youth about the national identity and role models. Father Calinic, The Archbishop of Suceava and Rădăuți offered meritorious distinctions to many personalities, good Christians implied in the organization of the anniversary event. Among the first to be decorated with the order „The Cross of Bukovina" for "remarkable activity dedicated to the Church and the community" and the merits while organizing the celebration of the big Romanian soul' union, as Eminescu would have called it in 1871, were the archimandrite Melchisedec, the Abbott of the Monastery, Ioan Aurel Pop – the President of the Romanian Academy... „The Cross of Bukovina" was brought home to Cernăuți by the priests Vasile Covalciuc, the archpriest of Storojineț and Vasile Pavlencu, the vicar of the church in Crasna. Among the laity – by Alexandrina Cernov, the honorary member of the Romanian Academy. Marin Gherman – the journalist and poet has been distinguished with the order „Iacov Putneanul".

The colloquy „Eminescu and Putna" took place at the cultural Centre "The Metropolitan Iacov Putneanul". It was moderated by some prominent personalities, among which Teodora Stancu – teacher of Romanian and French, the winner of the Romanian Academy prize, distinguished with the National Meritorious Order in the grade of Dame, known as the founder of the program "The Cultural Journal" at the Trinitas Radio, Lucia Cifor – the rector of the actual edition, Professor, scientific researcher from Iași, the „Timotei Cipariu" prize winner, awarded from the Romanian Academy, Adrian Alui Gheorghe – a famous writer. The speeches representing Cernăuți were held by Alexandrina Cernov, the honorary member of the Romanian Academy and Kristiniia Paladian, the chief of the Romanian and Classical Philology Faculty of the National University „Yuriy Fedkovych".

NARAȚIUNI DESPRE ROMÂNIA ȘI ROMÂNI ÎN UCRAINA: ÎNTRE REMINISCENȚE SOVIETICE ȘI „RĂNILE" DONBASS-ULUI

Marin Gherman*
Cernăuți

Ucraina pare să își fi asumat ferm parcursul și discursul european după Euromaidanul din anii 2013-2014 și semnarea Acordului de asociere cu UE în 2016. Cu toate acestea, retorica presei și a clasei politice încă sunt îmbibate cu narațiuni de sorginte sovietică. Un exemplu tipic este legat de linia discursivă dominantă cu privire la România ca stat, poporul român, istoria românilor și comunitatea românească din Ucraina.

Narațiuni sovietice: masacrul de la Fântâna Albă comis de români

Subiectul masacrului de la Fântâna Albă a revenit în actualitate în anul 2021, când pe pagina de Facebook a Administrației Regionale de Stat Cernăuți a fost publicat un videoclip despre masacrul de la Fântâna Albă, în care istoria este mistificată grosolan. Mii de români care încercau să fugă în regat, după ce URSS anexase Basarabia și nordul Bucovinei, au fost uciși de NKVD, însă filmul asumat de Administrația Regională din Cernăuți spune că ar fi fost doar 50 de victime. Se trece peste faptul că era vorba de etnici români și se catalogheză actul drept o provocare „planificată și organizată conștient de către serviciile speciale românești împotriva locuitorilor Bucovinei"[1]. Comunitatea românească a reacționat prompt pe rețelele de socializare și în presă, iar Ambasada României la Kiev a menționat că este obligatorie

* **Marin Gherman** este director al Institutului de Studii Politice și Capital Social (Cernăuți, Ucraina), președinte-fondator și redactor-șef al Centrului Media BucPress – asociație a jurnaliștilor români din Ucraina, care include patru organe de presă de limba română: Agenția de știri BucPress, Radio Cernăuți, BucPress TV și revista „BucPress". Este redactor-șef adjunct la revista de istorie și cultură „Glasul Bucovinei" (Cernăuți – București), redactor la Radio Ucraina Internațional, membru al echipei „Veridica.ro" – o publicație specializată în monitorizarea, analiza și demontarea campaniilor de dezinformare și manipulare din Europa Centrală și de Est. Și-a susținut teza de doctorat la Universitatea Națională din Cernăuți „Iuri Fedkovici" în domeniul științelor politice. Membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Publică studii și articole în domeniul politologiei, sociologiei, științelor comunicării și mass-media, studiilor europene și geopoliticii. Coautor a unor monografii științifice și volume colective: *Instituțiile societății civile și capitalul social în noile state membre ale UE* (Cernăuți, Editura Universității Naționale, 2015), *Sprache Politik und Konflikte in der Ukraine, Republik Moldau und Georgien* (Politica lingvistică și conflictele din Ucraina, R.Moldova și Georgia) (Leipzig, 2017), *Peisajul etnocultural și etnopolitic al regiunilor de frontieră din Ucraina, R.Moldova și România. Retrospectivă istorică și actualitate* (Cernăuți, Editura Tehnodruc, 2018), *Intersecții educative: dialog cu minoritățile naționale din regiunile Cernăuți și Transcarpatia* (Drogobici, Editura Trek, 2020), *Covid-19. Dimensiuni ale gestionării pandemiei* (Iași, Editura Junimea, 2020).

„respectarea adevărului istoric în orice încercare de portretizare a masacrului care a avut loc la Fântâna Albă”[2].

Narațiunile sovietice privind tragedia de la Fântâna Albă urmăreau două obiective principale: în primul rând, să ascundă detaliile acestui masacru și, în al doilea rând, să-l prezinte ca pe o acțiune a agenților români și germani cu scopul de a deculpabiliza regimul sovietic.

De pildă, în ziarul „Timp nou” în data de 2 aprilie 1991, citat de „Monitorul bucovinean”, Partidul Comunist informa că „în cursul lunii martie 1941, sub influența zvonurilor răspândite de agenții serviciilor speciale ale Germaniei fasciste și României regale despre colectivizarea forțată și luarea averii, deportarea în Siberia a persoanelor care nu doresc să intre în colhoz, s-au intensificat încercările de trecere în România a cetățenilor de naționalitate română din majoritatea raioanelor regiunii Cernăuți”. La un moment dat, la 1 aprilie 1941, potrivit ideologilor comuniști, mulțimea a început să tragă în ostași, iar subunitățile Armatei Roșii au fost supuse unui tir de gloanțe. „Ca urmare a împușcăturilor de răspuns au murit 24 de oameni, 43 au fost răniți. De la ei au fost luate o armă și 10 cartușe de luptă pentru ea, 2 revolvere, 4 pumnale. Tuturor răniților li s-a acordat ajutor medical”[3], scrie ziarul în anul în care s-a destrămat URSS.

Așadar, noua narațiune a autorităților regionale din Cernăuți este o continuare a liniei ideologice sovietice, una ce-i drept mai adaptată la realitățile mileniului al III-lea, în timp ce, la nivel constituțional și declarativ, Ucraina îmbrățișează proiectele de integrare europeană și euroatlantică și renunță la cele neo-sovietice! În cazul reflectării evenimentelor privind masacrul de la Fântâna Albă nu este încă limpede

dacă videoclipul reprezintă punctul de vedere al conducerii Administrației Regionale de Stat Cernăuți, al Ucrainei ca stat sau a fost o greșeală a realizatorilor acestui filmuleț! Guvernatorul regiunii a fost rugat de Consiliul Național al Românilor din Ucraina să dezmintă oficial afirmațiile respective. Din păcate, nu a urmat nici un răspuns.

Este de notat, însă, că politica istoriei a fost în permanență un motiv de neînțelegeri între București și Kiev. Ne putem aminti aici de declarația Președintelui Zelenski[4] despre faptul că Bucovina a fost ocupată în 1918 de România, constatare prezentă și în manualele de istorie[5], din care învață milioane de elevi din Ucraina.

Kievul susține teza sovietică privind moldovenii și „limba moldovenească"

O altă moștenire sovietică sau chiar țaristă este concepția de moldovenism, care împarte artificial comunitatea românească din Ucraina în români și moldoveni. În Ucraina există școli cu predare în limba moldovenească, a existat un ziar al moldovenilor și chiar redacție de televiziune și radio pentru comunitatea moldovenească, prezentată drept una distinctă de cea românească și concentrată, potrivit Kievului, în apropierea gurilor Dunării, unde se aflau, în perioada interbelică, cele trei județe din sudul Basarabiei. Moldovenismul, ca temă de reflecție geopolitică, sociologică și psihologică, este actual într-o formă absolut specifică în Ucraina. Potrivit recensământului din 2001[6], în Ucraina locuiesc 150.989 de români (0,31% din populație) și 258.619 de moldoveni (0,54%). Recensământul păstrează divizarea veche în români și moldoveni, iar aceste cifre sunt folosite în continuare în rapoartele autorităților centrale, regionale și raionale.

Televiziunea publică din Ucraina a difuzat recent o emisiune[7] în care o expertă predă „limba moldovenească" în direct, precizând că „moldovenească aparține familiei grupului romanic de limbi, care include italiana, spaniola, franceza, portugheza, româna. De aceea, se aseamănă cu aceste limbi". Este relevant faptul că româna este amintită la urmă. Unii istorici ucraineni, copiind narațiunile sovietice și chiar pe cele ale Federației Ruse, scriu că Moldova a existat ca stat înaintea României, că limba română este mai nouă ca „limba moldovenească" ș.a. Atitudinea experților ucraineni și a Kievului privind această situație demonstrează o dedublare politică internă, un clivaj primejdios: o dorință de a se depărta de „lumea rusă", care pune în pericol independența statului și de a se apropia de lumea europeană, dar, în același timp, o frică enormă de a renunța la unele narațiuni sovietice convenabile politic.

Kievul nu a reușit să construiască alte mituri politice care să le înlocuiască pe cele sovietice, care încă îi cimentează identitatea civică. De exemplu, citim în săptămânalul „The Ukrainian Week"[8]: „Ucraina nu este interesată în mod obiectiv de unirea Moldovei cu România, întrucât acest lucru va întări cercurile șovine ale revanșiștilor geopolitici români și, în special, organizațiile româno-imperiale precum «România Mare» și «Vatra Românească», care visează la pământurile românești până la orașul ucrainean Nicolaev... Trebuie menționat faptul că numai în regiunea Cernăuți cel puțin 40.000 de pașapoarte românești au fost eliberate cetățenilor noștri. Așadar, trăiască Moldova independentă!". Astfel de narațiuni nu sunt foarte des întâlnite în presa din Ucraina, dar, în absența altor informații și analize pe această temă, aceste informații formează totuși o parte din opinia publică ucraineană. În plus, pentru Kiev, menținerea a două minorități, ale căror probleme specifice sunt discutate separat cu România și cu Republica Moldova, are sens din punct de vedere geopolitic.

Trebuie notat, de asemenea, că după secole de ocupație (țaristă și sovietică) și decenii de propagandă, o parte din etnicii români se identifică drept moldoveni, exact ca și în Republica Moldova.

În iunie 2021 a avut loc o întâlnire a ministrului român al Afacerilor Externe, Bogdan Aurescu, cu omologul său ucrainean, Dmytro Kuleba. Aurescu a pus accent

în discuțiile cu omologul ucrainean pe necesitatea identificării de soluții durabile pentru drepturile persoanelor aparținând minorității române din Ucraina. Ministrul Bogdan Aurescu a reiterat solicitarea către Ucraina ca, pornind de la recunoașterea identității între limba română și așa-zisa „limbă moldovenească", confirmată de partea ucraineană în luna aprilie 2021, aceasta să recunoască oficial inexistența „limbii moldovenești"[9]. În timpul unei vizite la București, Olga Stefanișina, vicepremier pentru Integrare Europeană și Euro-Atlantică în Guvernul Ucrainei, a declarat pentru presa română că „Ucraina tocmai a făcut un pas important, a recunoscut identitatea limbilor română și moldovenească. Reprezentanții comunității române din Ucraina sprijină acest lucru. Totodată, avem o comunitate importantă în Ucraina care se consideră moldoveni și vorbitori de limba moldovenească și va fi nevoie de timp pentru ca ei să accepte aceasta. Avem multe referiri la limba moldovenească în legislație, va fi nevoie și de timp să modificăm această legislație, dar ne îndreptăm în această direcție"[10]. A apărut, așadar, o mică speranță că Ucraina va renunța treptat la teza sovietică privind moldovenii și „limba moldovenească", care vine în contradicție cu spiritul european al reformelor.

Inamicul Ucrainei, pașapoartele românești și politica *soft power*

Ucraina a avut relativ puțin timp la dispoziție să-și schimbe perspectiva față de România, dat fiind faptul că până în 2014 agenda publică de la Kiev era legată de cea a „fratelui mai mare" de la Moscova. Politica în domeniul apărării și securității era profund influențată de politicieni cu cetățenie rusă[11], care între timp s-au refugiat în Crimeea sau la Moscova. Mult timp, exercițiile militare ucrainene aveau ca inamic posibil România ca stat membru NATO, în timp ce Rusia era aliatul de bază al armatei ucrainene.

România a fost ținta propagandei sovietice încă din primii ani ai URSS, când a fost promovat primul mit fundamental, ce avea să fie perpetuat în mentalul colectiv de-a lungul deceniilor: cel al statului burghezo-moșieresc. A urmat asocierea României cu regimurile fasciste, din cauza alianței cu Germania nazistă și a participării la război alături de aceasta. Apartenența la NATO a adăugat o nouă dimensiune, dat fiind că și Alianța Nord-Atlantică a fost ținta propagandei sovietice și, ulterior, a celei rusești.

Mai mult decât atât, ca și în cazul concepției de moldovenism, imaginea României ca stat-inamic mai este construită de forțele naționaliste ucrainene, care prin semănarea de frustrare și temeri față de vecini speră să culeagă roade electorale imediate.

România reapare din când în când în paginile presei ucrainene ca o sperietoare când vine vorba de soarta Bucovinei și de redobândirea cetățeniei române. De exemplu, în contextul discuțiilor lansate de MAE de la Kiev privind necesitatea de a recunoaște la nivel legislativ dubla cetățenie, unii jurnaliști și politicieni au început să avertizeze opinia publică că în urma acestei decizii în nordul Bucovinei va apărea o republică autonomă, unde toți vor avea cetățenie română, „fiind cunoscut faptul că întreaga Bucovină este considerată de România ca teritoriul său". Potrivit presei[12], România ar avea pretenții teritoriale ascunse față de Ucraina, de aceea, dubla cetățenie ar permite organizarea unor referendumuri de separare, după modelul Crimeii.

Observăm tot mai des că în societatea ucraineană a mai apărut o mare temere – cea a trădării din partea vecinului, fiind vorba de Rusia. Deseori, unele inițiative bune ale autorităților române sunt văzute cu suspiciune, prin „ochelari din Donbass și

Crimeea", de parcă toți din jur, inclusiv statele UE, își doresc să acapareze teritorii ucrainene. Acțiunile diplomatice ale României de a susține Ucraina în războiul cu Rusia, de a da asigurări sistematice că Bucureștiul respectă integritatea teritorială a statului ucrainean, de a oferi ajutor umanitar și financiar Kievului, au avut ca efect o schimbare substanțială spre bine a atitudinii experților față de România[13], lucru pe care nu-l observăm și în cazul presei și a societății în genere.

Clivajul dintre aspirațiile europene și trecutul sovietic

Reminiscențele sovietice din mentalul colectiv și politic ucrainean privind România, identificate în primul rând în diferite narațiuni publice, sunt o demonstrare a existenței unui clivaj în interiorul Ucrainei. Pe de o parte statul vrea să se rupă de lumea rusă și de trecutul sovietic (a fost adoptată și o lege a decomunizării), pe de altă parte deseori clasa politică nu se poate debarasa de o serie de mituri din perioada comunistă, care încă formează un anumit substrat al identității civice. Miturile sovietice, adaptate la realitățile secolului al XXI-lea, spuse altfel dar, în esență, aceleași, oferă deocamdată răspunsuri simple la o serie de întrebări existențiale pentru Ucraina, în timp ce europenizarea societății ar trebui să însemne o acceptare a realității, o renunțare la falsuri istorice, la divizarea artificială a unor comunități naționale sau lingvistice, o abandonare treptată a tuturor frustrărilor și resentimentelor istorice privind vecinii. Potrivit Constituției Ucrainei[14], cursul strategic spre UE și NATO este ireversibil, ceea ce înseamnă că, în perspectivă, România și celelalte state din vestul Ucrainei vor fi aliați, iar granițele care le separă vor deveni mai mult formale. Iar acest lucru necesită ieșirea din cercul vicios al miturilor sovietice, care și astăzi mai sunt îmbrăcate ca niște haine de paradă de oamenii politici pentru a se menține la putere.

NOTE

1 *„Masacrul de la Fântâna Albă – acțiune organizată de serviciile secrete românești" - filmuleț al Administrației Regionale de Stat Cernăuți,* în Agenția de știri BucPress din Cernăuți, acces: https://bucpress.eu/opinie/„masacrul-de-la-fantana-alba-14565 (31 martie 2021).

2 *Ambasada României în Ucraina: este obligatorie respectarea adevărului istoric privind Masacrul de la Fântâna Albă,* în Agenția de știri BucPress din Cernăuți, acces: https://bucpress.eu/politica/ambasada-romaniei-in-ucraina-este-14566 (1 aprilie 2021).

3 Nicolae Șapcă, *80 de ani de lacrimi și durere*, în Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România, acces: https://uzp.org.ro/47067/80-de-ani-de-lacrimi-si-durere (3 aprilie 2021).

4 *Volodimir Zelenski: România a ocupat nordul Bucovinei în 1918*, în Agenția de știri BucPress din Cernăuți, acces: https://bucpress.eu/politica/volodimir-zelenski-romania-a-ocupat-11195 (23 ianuarie 2020).

5 *România în manualul de istorie universală din Ucraina,* în blogul „Citate despre români", acces: https://citatedespreromani.wordpress.com/2013/09/17/romania-in-manualul-de-istorie-universala-din-ucraina/comment-page-1 (17 septembrie 2013).

6 *Recensământul populației din Ucraina din anul 2001*, în Comitetul de Stat de Statistică al Ucrainei, acces: http://2001.ukrcensus.gov.ua (10 octombrie 2014).

7 *„Cuvântul zilei" – limba moldovenească. Tema – să facem cunoștință* (traducere din

limba ucraineană), în Audiovizualul Public Suspilne: Mykolaiv, acces: https://www.youtube.com/watch?v=-1iHKsVV2CA.

8 Igor Losev, *Coliziuni româno-moldovenești* (traducere din limba ucraineană), în „The Ukrainian Week", acces: https://tyzhden.ua/History/161959 (16 martie 2020).

9 Marin Gherman, *Ministrul de Externe al României cere Ucrainei să recunoască oficial inexistența „limbii moldovenești"*, în Agenția de știri BucPress din Cernăuți, acces: https://bucpress.eu/politica/ministrul-de-externe-al-romaniei-15206 (20 iunie 2021).

10 *Vicepremier de la Kiev: Ucraina recunoaște identitatea limbilor română și moldovenească*, în Agenția de știri BucPress, acces: https://bucpress.eu/politica/vicepremier-de-la-kiev-ucraina-15110 (9 iunie 2021).

11 *Fostul ministru al apărării al Ucrainei Lebedev vrea să devină guvernator al Sevastopolului* (traducere din limba ucraineană), în „Ukrainska Pravda" (Adevărul ucrainean), acces: https://www.pravda.com.ua/news/2016/03/1/7100712 (1 martie 2016).

12 Dimitro Sneghiriov, *De ce Legea cetățeniei duble este o primejdie pentru statul ucrainean?* (traducere din limba ucraineană), în Galinfo, acces: https://galinfo.com.ua/blogs/chomu_zakon_pro_podviyne_gromadyanstvo_zagrozhuie_ukrainskiy_derzhavnosti_344029.html (19 mai 2020).

13 Irina Știorghin, *Care state sunt considerate „prietenoase" și care nu, s-a întors oare pentru totdeauna Ucraina cu spatele la Rusia* (traducere din limba ucraineană), în Radio Svoboda (Radio Libertatea), acces: https://www.radiosvoboda.org/a/zovnishnya-polityka-druzhni-nedruzgni-derzgavy/31035079.html (7 ianuarie 2021).

14 *Modificările la Constituție privind cursul spre UE și NATO au fost publicate oficial* (traducere din limba ucraineană), în Agenția națională de presă „Ukrinform", acces: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2644300-zmini-do-konstitucii-pro-kurs-do-es-i-nato-oficijno-opriludnili.html (20 februarie 2019).

SUMMARY

The Soviet reminiscences of the Ukrainian collective and political mentality about Romania, identified primarily in various public narratives, are a demonstration of the existence of a cleavage within Ukraine. On the one hand, the state wants to break away from the Russian world and the Soviet past (even despite the law of decommunization), on the other hand, often the political class cannot get rid of a series of myths from the communist period, which still form a certain substratum of civic identity. Soviet myths, adapted to the realities of the 21st century, in other words, but essentially the same, offer simple answers to a series of existential questions for Ukraine for the time being, while the Europeanization of society should mean an acceptance of reality, a renunciation of historical falsifications and the artificial division of national and linguistic communities, a gradual abandonment of all historical frustrations and resentments regarding the neighbors. According to the Constitution of Ukraine, the strategic course towards the EU and NATO is irreversible, which means that, in the future, Romania and the other states in western Ukraine will be allies, and the borders that separate them will become more formal. And this requires getting out of the vicious circle of Soviet myths, which even today are worn as parade clothes by the politicians to stay in power.

COOPERAREA TRANSFRONTALIERĂ ÎNTRE REPUBLICA MOLDOVA, ROMÂNIA ŞI UCRAINA: PROMOVAREA CULTURII ŞI CONSERVAREA PATRIMONIULUI ISTORIC

Angela Popovici*
Chișinău

Cooperarea transfrontalieră reprezintă unul dintre instrumentele polivalente importante care are drept scop dezvoltarea relaţiilor de bună vecinătate cu statele aflate la graniţele Uniunii Europene, precum şi sprijinirea dezvoltării economico-sociale şi promovarea valorilor europene în statele partenere, în contextul extinderii UE. Obiectivele pe termen lung ale proiectelor de cooperare transfrontalieră au ca finalitate crearea mai multor avantaje bilaterale: îmbunătățirea infrastructurii economice, dezvoltarea resurselor umane ale regiunii, aprofundarea legăturilor culturale şi educaţionale, pregătirea pentru aderarea la UE, protecţia mediului etc.

Comitetul Economic şi Social European (CESE) a identificat câteva principii generale ale cooperării transfrontaliere: *apropierea de cetăţeni* – locuitorii zonelor transfrontaliere își manifestă dorința de stabilire a unei cooperări în vederea soluționării problemelor cu care se confruntă sau a ameliorării condițiilor de viaţă; *implicarea reprezentanţilor politici* (locali, regionali, naţionali şi europeni) este fundamentală pentru o mai bună cooperare transfrontalieră; *subsidiaritatea* – deși este esențială colaborarea cu guvernele naţionale, pentru efectuarea cooperării transfrontaliere sunt importante nivelurile local şi regional; *parteneriatul* – pentru realizarea obiectivelor comune este necesară implicarea tuturor actorilor de o parte şi de cealaltă a frontierei; *structurile comune* – echipate cu resurse comune (instrumente tehnice, administrative, financiare şi decizionale) pot realiza activităţi durabile, în continuă evoluţie; gestiona programe, obţine relaţii armonioase dincolo de frontiere[1].

Extinderea UE din 2007, prin care România a devenit membru al comunității europene a avut un impact major asupra rolului şi locului Uniunii Europene în afara graniţelor acesteia, a capacităţii sale de influenţare în exterior, în general şi, în particular, în vecinătatea sa imediată. Odată ce state din Europa Centrală şi de Est au devenit membre ale organizaţiei, frontiera s-a mutat spre Est, în ziua de astăzi aceasta fiind cea mai lungă frontieră terestră a Uniunii. Mai mult, România are o anume sensibilitate motivată istoric şi politic pentru politica externă cât şi de orientare a strategiilor de securitate către partea estică a continentului.

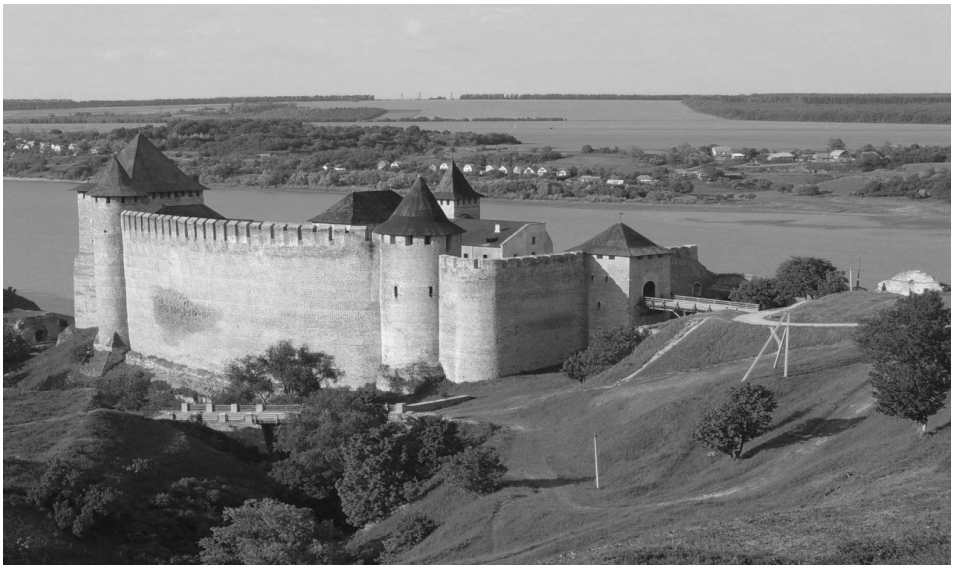
Cooperarea transfrontalieră este favorizată de moștenirea culturală, de cea etno-lingvistică, de cea istorică sau de prezența minorităților naționale. Comunitatea românească din Ucraina sau cea ucraineană din România, moștenirea comună etno-lingvistică a populației României și Republicii Moldova, constituie elemente favorizante în procesul cooperării transfrontaliere.

Această situaţie complexă face ca existenţa şi menţinerea interesului pentru

*__Angela Popovici__ este doctor în istorie, conferențiar universitar, șef al Catedrei de Științe Politice și Relații Internaționale la Academia de Administrare Publică din Republica Moldova, secretar al Consiliului Științific, membru al colegiilor de redacție a revistelor „Administrarea Publică” și „Relații Internaționale”.

Republica Moldova și Ucraina să devină un adevărat laitmotiv de politică externă. În acest context protejarea patrimoniului istoric devine unul dintre obiectivele Programelor Operaționale comune, care au fost lansate începând cu anul 2007. Implementarea intervențiilor de cooperare transfrontalieră între România, Republica Moldova și Ucraina, aferente perioadei 2007-2013, a reclamat o atentă abordare a diferențierii nevoilor, ținând cont de specificul fiecărei țări și de prioritățile regionale distincte.

Programul operațional comun 2007-2013 și-a propus crearea unei punți de legătura între cele trei state partenere, cu scopul susținerii comunităților din zonele de frontieră în găsirea unor soluții comune la problemele similare cu care acestea se confruntă. Aria principală de cooperare a programului a inclus județele din România: Suceava, Botoșani, Iași, Vaslui, Galați și Tulcea; din Ucraina – regiunile Odesa și Cernăuți și teritoriul Republicii Moldova.

Cetatea Hotin

În cadrul priorității *Promovarea activităților „people to people”* cu obiectivul *Schimburi culturale, sociale* și *în domeniul educației* a fost conceput și pus în aplicare proiectul transfrontalier „Bijuterii medievale – Hotin, Suceava, Soroca”. În cadrul acestuia, echipa de implementare și-a propus să coordoneze executarea lucrărilor de proiectare tehnică și a lucrărilor de săpături arheologice la Cetatea Soroca, de restaurare și construcție în interiorul Cetăților Soroca și Hotin și în aria care le înconjoară, dar și promovarea cetăților medievale drept o destinație a turismului cultural. Pentru reabilitarea cetății Soroca UE a alocat 2 mln. de euro, pentru efectuarea unor lucrări de reabilitare la cetatea Hotin – 660 mii euro – fiind renovat sistemul de electricitate, ceea ce a permis deschiderea expozițiilor costumelor istorice și militare, dar și a tablourilor.

În cadrul Programului Operațional Comun a fost consolidată fundația Cetății Suceava în scopul asigurării stabilității structurii și a fost creat un punct unic de acces în spațiul monumentului. Au fost derulate lucrări de amenajare pe o suprafață

de aproximativ 2.500 m^2 de teren, fiind create locuri de parcare pentru autoturisme și autocare. Au fost deschise căi de acces, pietonale și carosabile, adaptate necesităţilor persoanelor cu mobilitate redusă.

De asemenea, Muzeul Bucovinei din Suceava a derulat împreună cu Muzeul Regional de Arhitectură Populară și Etnografie din Cernăuți, Muzeul de Istorie și Etnografie Bălți, proiectul transfrontalier „Să ne păstrăm trecutul pentru a ne crea viitorul", care a avut printre obiective crearea unei baze electronice care să stocheze patrimoniul cultural al muzeelor. Proiectul a avut o valoare totală de 208.500 euro.

În regiunea Cernăuți și județul Suceava a fost implementat proiectul „Dezvoltarea reţelei de turism festiv în Bucovina" cu misiunea de păstrare și promovare a identităţii culturale în judeţul Suceava şi în regiunea Cernăuţi, precum şi a patrimoniului cultural comun al celor două regiuni transfrontaliere, având o finanțare de peste 166.000 euro.

Tot la Suceava Muzeul Bucovina a beneficiat de proiectul „Patrimoniul Tradițional Comun – Element de promovare European", având o finanțare de 150.000 euro, dar și de un alt proiect „Să păstrezi trecutul înseamnă să creezi viitorul", având o finanțare de peste 208.000 euro.

În Republica Moldova a fost reconstruit Conacul Manuc Bey din Hâncești, una dintre perlele arhitecturii moldovenești. Pe lângă reconstrucția „Palatului Prințului" Manuc Bey, proiectul a sprijinit lucrările de restaurare a Complexului Mortuar Elena Cuza din comuna Solești (Vaslui, România) și modernizarea sistemului de aer condiționat a Muzeului Municipal al Colecțiilor Private ale lui A.V. Bleștiunov din Odesa, Ucraina. Astfel, prin implementarea acestor proiecte s-a urmărit protejarea patrimoniului istoric și cultural din cele trei țări, stabilirea unor punți de cooperare și apropiere.

Una dintre finalitățile țintite de proiectele transfrontaliere, care vizează restaurarea și protejarea patrimoniului istoric și cultural, o reprezintă dezvoltarea infrastructurii de turism, consolidarea capacității de cazare și a serviciilor asociate. Cetățile Soroca, Hotin și Suceava pot fi incluse într-un traseu turistic unic, care ar familiariza turiștii cu istoria glorioasă a Moldovei medievale. Totodată, dezvoltarea marketingului şi o promovare eficientă a regiunii transfrontaliere, împreună cu crearea infrastructurii de turism ar conduce la un aflux al turiştilor în zonă, ţinând cont de potenţialul considerabil, mai ales pe baza resurselor neexploatate până în prezent. Turismul cultural, agro-turismul şi turismul tematic (sporturi de iarnă, drumul vinului, festivalurile istorice, etno-folclorice etc.) cât şi domenii ca arta meşteşugărească, producţia bazată pe tradiţiile locale, utilizarea aceluiaşi brand pentru anumite produse, cum ar fi produsele din patrimoniul cultural, ar putea constitui oportunităţi pentru o frumoasă cooperare transfrontalieră[2].

În acest sens, sprijinul acordat sectorului turismului este privit ca un element esenţial în acest program, deoarece zonele transfrontaliere se confruntă cu probleme similare atât în ceea ce priveşte provocările prezente, cât potenţialul turistic neexploatat care poate genera dezvoltarea turismului local pe baza unor acţiuni intensificate, mai ales în domeniul turismului cultural şi eco-turismului. Totodată, acest fapt ar aduce un beneficiu semnificativ prin furnizarea unui stimulent pentru înfiinţarea unui număr mare de întreprinderi de servicii la scară mică şi în acelaşi timp furnizarea unei baze solide şi a unor surse de creare de locuri de muncă în zona de frontieră.

În cadrul Programului de Cooperare Transfrontalieră a Uniunii Europene cu Ucraina și Republica Moldova 2014-2020, comparativ cu exercițiul 2007-2013,

programele trilaterale au devenit bilaterale, precum cele dintre România – Ucraina și România – Republica Moldova. Acest lucru a fost determinat de complexitatea sporită a procedurilor în cadrul proiectelor trilaterale, un lanț decizional complicat și dificultățile de coordonare.

În cadrul Programului de Cooperare Transfrontalieră 2014–2020 reabilitarea și protejarea patrimoniului istoric s-a regăsit în cadrul priorității „Promovarea și conservarea patrimoniului cultural și istoric". Programul Operaţional comun România – Ucraina 2014-2020 a cuprins județele românești Botoşani, Suceava, Tulcea, Maramureş, Satu Mare și regiunile Odesa, Ivano-Frankivsk, Transcarpatia și Cernăuţi din Ucraina.

Cetatea Suceava

Aria Programului Operaţional comun România – R. Moldova 2014-2020 a inclus întregul teritoriu al Republicii Modova şi judeţele româneşti aflate la frontieră, respectiv Botoşani, Iaşi, Vaslui şi Galaţi. În prezent nu dispunem de evaluări oficiale, dar în baza informațiilor accesibile putem face unele concluzii preliminare.

În Programul Operaţional Comun cu Republica Moldova au fost alocate 89,1 milioane de euro – sumă care, la fel ca în cazul Ucrainei, a fost depăşită de cerere. Administrația judeţeană Botoşani a înaintat 13 proiecte, iar Consiliul Judeţean Iaşi a înregistrat 12 proiecte care însumează 24 de milioane de euro, mai mult de un sfert din fondurile alocate. Şi Consiliul Județean Vaslui a iniţiat zece proiecte.

Au fost selectate pentru implementare următoarele proiecte care au ca scop conservarea patrimoniului cultural și istoric:

- Restaurarea Muzeului „Ion Creangă" (Bojdeuca – clădire de patrimoniu, curtea interioară şi clădirea-muzeu), în cadrul proiectului „Călător pe meridiane culturale" (1,7 milioane de euro). În Republica Moldova parteneri sunt Consiliul Raional Făleşti, cu reabilitarea Muzeului de istorie şi etnografie „Lazăr Dubinovschi" şi Primăria oraşului, cu revalorificarea monumentului de arhitectură de pe strada centrală Ştefan cel Mare;

- Muzeul „Mihai Eminescu” urmează să fie restaurat şi consolidat prin parteneriatul „Educaţie şi cultură fără frontiere” pentru care s-a solicitat suma de 1,6 milioane de euro. Partener este raionul Făleşti, unde ar urma să fie renovat un alt monument de arhitectură – Şcoala Primară Mixtă Făleşti.
- Ansamblul Casei Memoriale „Constantin Negruzzi” de la Hermeziu (sat din comuna Trifeşti, situat pe malul Prutului), va fi reabilitat „la pachet” cu repararea bisericii de lemn de la Vorniceni, din raionul Străşeni. Pe lângă biserica veche de două secole, proiectul de 1,5 milioane de euro include conservarea şi restaurarea cuptoarelor de olărie vechi de 600 de ani din acelaşi sat.
- Cu 1,7 milioane de euro urmează să fie restaurate Stăreţia Mănăstirii Golia (clădire ce datează de la sfârşitul secolului al 18-lea), iar Consiliul Raional Ungheni să reabiliteze şi să doteze Muzeul din comuna Sculeni, fondat în 1985 în clădirea fostei şcoli primare.
- Municipalitatea ieşeană s-a aliat cu Consiliul Raional Teleneşti şi cu Primăria Municipiului Soroca în încercarea de a obţine o finanţare de 7,76 de milioane de lei pentru dezvoltarea cooperării şi consolidarea relaţiilor transfrontaliere prin crearea unui centru cultural multietnic, renovarea Muzeului Teleneşti şi a Parcului „Mihai Eminescu” din Soroca.
- Mai multe proiecte culturale şi artistice comune ar urma să fie organizate pe o perioadă de 24 de luni.

Datorită potențialului moștenirii culturale ca resursă pentru dezvoltarea durabilă, pentru creșterea economică și pentru dezvoltarea socială, prin punerea în aplicare a proiectelor de restaurare și conservare a patrimoniului istoric și cultural se întăresc relațiile dintre Republica Moldova, Ucraina și România. Prin promovarea dezvoltării turistice și sociale în regiunile de pe ambele părți ale granițelor comune, abordarea provocărilor comune și promovarea transfrontalieră locală pentru conservarea și promovarea acțiunilor culturale și istorice ale patrimoniului, se creează cadrul pentru implementarea activităților transfrontaliere în contextul politicii europene de vecinătate cu scopul de a preveni apariția de noi linii de separare între UE și vecinii săi și să ofere țărilor partenere posibilitatea de a participa la diferite activități ale UE, printr-o mai mare cooperare politică, de securitate, economică și culturală.

Fără a contesta importanța punerii în aplicare a proiectelor de renovare și conservare a patrimoniului istoric și cultural, experiența ultimilor ani a demonstrat că, deși existau premisele necesare consolidării culturii implementării proiectelor de cooperare transfrontalieră, nivelul acesteia este, în prezent, doar unul moderat. Printre factorii care au dus la aceasta, menționăm întârzierea demarării programului și implicit a proiectelor, implementarea nediferențiată în unități teritorial-administrative diferite ca tip și dimensiune, existența unor proceduri diferite sub aspectul reglementării și/sau al autorizării, comunicarea deficitară cu anumite autorități publice din România sau din țările partenere. La acestea se adaugă și anumite lacune privind capacitatea administrativă a structurilor de management ale Programului Operațional Comun România – Ucraina – Republica Moldova, cum ar fi insuficiența resurselor umane, precum și slaba dotare din punct de vedere logistic.

Stabilitatea politică este unul dintre factorii importanți ai întăririi cooperării transfrontaliere între cele trei țări. Desele schimbări politice și, mai ales, excesiva alternanță guvernamentală generează adesea modificări ale obiectivelor stabilite în cooperarea bilaterală şi multilaterală ce nu sunt întotdeauna cele specifice

Programului Operațional Comun. Astfel, asistența tehnică și financiară acordată de România Republicii Moldova, desele neînțelegeri politice interne din Republica Moldova au determinat întârzierea sau blocarea unor propuneri de proiecte înaintate de către ministerele sau autoritățile publice eligibile. Bătăliile politice interne între partide, în cazul guvernelor de coaliție, au generat multiple dispute referitoare la intervențiile prioritare. În cazul Republicii Moldova, disputele pe alocările bugetare ale proiectelor cuprinse în acordul cu România au vizat mai degrabă subiecte din categoria cine și cum gestionează resursele și ce avantaje politice rezultă în urma implementării intervențiilor decât cele legate de eficiența sau relevanța acestora.

Cetatea Soroca

În cazul Ucrainei, conflictul armat din partea de est, dar și anexarea de către Federația Rusă a regiunii Crimeea au generat o serie de temeri politice referitoare la stabilitatea regiunilor de frontieră din sudul și vestul Ucrainei (regiunile Odesa și Cernăuți). În acest context, comportamentul centralizat al autorităților centrale s-a accentuat și, drept rezultat, au fost diminuate competențele specifice regiunilor. Astfel, orice intervenție cu specific de cooperare transfrontalieră, fie că este finanțată prin asistența tehnică a UE, fie că este susținută prin intermediul unor programe guvernamentale, trebuie să fie aprobată la nivel central. Această stare de fapt generează întârzieri ale proceselor de programare, luare a deciziilor și implementării intervențiilor[3].

Totodată, un aspect important se referă la faptul că, în cazul programului trilateral pentru perioada 2007-2013, toate deciziile s-au luat, firesc, în format trilateral și datorită acestui aspect a fost nevoie de mai mult timp pentru realizarea consensului între toate părțile implicate. În cazul noii abordări referitoare la POC România – Republica Moldova, respectiv România – Ucraina pentru perioada 2014-2020, procesul de luare a deciziilor ar trebui să fie, din acest punct de vedere, mai rapid.

Un alt aspect problematic identificat se referă la faptul că atât în cazul Republicii Moldova, cât și în cazul Ucrainei, se manifestă fenomenul lipsei bugetelor de

cofinanțare pentru programele de cooperare transfrontalieră. În acest caz, beneficiarii, fie ei autorități, organizații private pentru profit sau nonprofit, sunt nevoite să identifice și să contracteze asistență financiară adițională.

O colaborare mult mai eficientă are loc la nivelul experților, comparativ cu cea la nivelul clasei politice. Corespondența uzuală cu autoritățile naționale din cele două țări are loc în mod direct, fiind vorba de chestiuni tehnice. Au fost însă și cazuri în care nefiind obținute rezultatele scontate s-a solicitat intervenția MAE pe canale diplomatice. Ministerul român al Afacerilor Externe a depus eforturi pentru eficientizarea comunicării cu autoritățile centrale ale țărilor partenere, înregistrându-se însă uneori întârzieri în obținerea răspunsurilor sau punctelor de vedere. Marile probleme legate de întârzieri vin dinspre Ucraina și Republica Moldova şi se datorează tensiunilor interne existente între diversele autorități ale acestora. De exemplu, în cazul Republicii Moldova ies deseori la iveală tensiunile existente între Cancelaria de Stat și anumite ministere de linie, respectiv, de sinteză referitoare la modul de gestionare a fondurilor externe. Or, aceste tensiuni influențează calitatea comunicării dintre autoritățile publice vizate de respectivele intervenții[4].

Totodată, ca urmare a instabilității politice din Ucraina și Republica Moldova, sunt frecvente schimbările de personal în agențiile și autoritățile guvernamentale responsabile cu implementarea proiectelor transfrontaliere. Aceste practici au avut un impact negativ și asupra implementării Programului Operațional Comun România – Ucraina – Republica Moldova 2007-2013, dar şi pentru exerciţiul financiar 2014-2020.

Vizibilitatea redusă a intervențiilor cu specific de cooperare transfrontalieră este un alt factor al nivelului redus al culturii de implementare a proiectelor. În unele situații, rezultatele proiectelor au fost diseminate şi percepute de populație ca fiind elemente de promovare electorală a concurenților politici din România sau din Republica Moldova. Acest mod de transmitere eronată a mesajelor privind reușitele actului de guvernare diminuează semnificativ vizibilitatea rezultatelor obținute în cadrul proiectelor de cooperare transfrontalieră.

Dincolo de problemele sesizate în implementarea proiectelor transfrontaliere care vizează restaurarea patrimoniului istoric și cultural, acestea au o importanță incontestabilă pentru răspândirea și ridicarea nivelului de conștientizare și de educare a generațiilor viitoare în spiritul valorilor patrimoniului cultural și al protejării acestuia. Regiunile de frontieră au o cultură comună: folclor, festivaluri, tradiţii, limba şi legăturile familiale. Este important ca frontierele să nu împiedice menţinerea şi dezvoltarea acestei culturii. Prin cooperarea transfrontalieră în domeniul restaurării și protejării patrimoniului istoric se realizează stabilizarea zonală, întărirea proceselor de reformă structurală și sprijinirea procesului de aprofundare a relațiilor cu UE. România sprijină parcursul european al Republicii Moldova și al Ucrainei. În cazul celor două țări agenda viitoarei perioade pe dimensiunea cooperării transfrontaliere trebuie să fie una derivată din prevederile Acordurilor de Asociere cu Uniunea Europeană.

NOTE

1 *Avizul Comitetului Economic şi Social European privind „Euroregiunile”*, Bruxelles, 11 iulie 2007, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 256, 27.10.2007, p. 12.

2 *Instrumentul European pentru Vecinătate şi Parteneriat. Programul Operaţional*

Comun România – Ucraina – Moldova 2007-2013, 2008, p.37.

3 Bărbulescu I.G., Brie M., Toderaș N. *Cooperarea transfrontalieră între România și Ucraina, respectiv între România și Republica Moldova. Oportunități și provocări în perioada 2014-2020,* în „Studii de strategie și politici", SPOS 2015, Studiul nr. 2, București, 2016, p. 89–90.

4 *Ibidem,* p. 91.

SUMMARY

Cross-border cooperation is one of the important multipurpose instruments aimed at developing good neighborly relations with states on the borders of the European Union, as well as supporting economic and social development and promoting European values in partner countries in the context of EU integration. The long-term objectives of cross-border cooperation projects aim at: creating more bilateral benefits; improving the physical and economic infrastructure; human resources development of the region; deepening the cultural and educational ties; preparing for the EU membership; environmental protection etc. Cross-border cooperation is favored by the cultural, ethno-linguistic and historical heritage, or the presence of national minorities. The Romanian community in Ukraine or the Ukrainian community in Romania, the common ethno-linguistic heritage of the population of Romania and the Republic of Moldova are the favorable elements in the process of cross-border cooperation. In this context, the protection of historical heritage becomes one of the objectives of the Joint Operational Programs, which were launched in 2007. The implementation of cross-border cooperation interventions between Romania, the Republic of Moldova and Ukraine for 2007–2013 and 2014-2020 required a careful approach, a differentiation of needs, taking into account the specifics of each region and the distinct regional priorities.

One of the aims of cross-border projects, which has the goal to restore and protect the historical and cultural heritage, is the development of tourism infrastructure, strengthening accommodation capacity and associated services. The fortresses of Soroca, Hotin and Suceava can be included in a unique tourist route, which would teach the tourists the glorious history of medieval Moldova. At the same time, the development of marketing and an efficient promotion of the cross-border region, together with the creation of touristic infrastructure would lead to an influx of tourists in the area, taking into account the considerable potential, especially based on previously untapped resources. Cultural tourism, agrotourism and thematic tourism (winter sports, vinery routes, historical and ethno-folk festivals, etc.) as well as areas such as handicrafts, production based on local traditions, the use of the same brand for certain products, such as handcrafted products from the cultural heritage could be opportunities for beautiful cross-border cooperation.

Due to the potential of the cultural heritage as a resource for sustainable development, economic growth and social development, the implementation of projects for the restoration and conservation of historical and cultural heritage would strengthen the relations between the Republic of Moldova, Ukraine and Romania. Romania supports the "European Course" of the Republic of Moldova and Ukraine. In the case of the two latter countries, the agenda for the future period on the dimension of cross-border cooperation must be one derived from the provisions of the Association Agreements with the European Union.

NOI CAPITOLE DE POLITICĂ EXTERNĂ: TREI ȚĂRI ȘI INTEGRAREA EUROPEANĂ

Dana Paiu*
Chișinău

Relațiile Republicii Moldova cu cei doi vecini – România și Ucraina, ca state independente și suverane, au început abia la începutul anilor ’90, ai sec. XX. În fiecare caz aparte a fost vorba de o relație specifică, dictată de circumstanțe istorice, cum ar fi cazul României unde legătura este nu numai istorică, ci etnică și culturală. Referitor la Ucraina, putem afirma că la fel există o conjunctură istorică, o relație de prietenie dusă prin veacuri, și la fel, un amestec de populație resimțit în ambele state. Aici legătura este dictată de intercalarea raioanelor din fosta Republică Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească în cadrul Republicii Moldova și atribuirea către Ucraina a trei foste județe din Basarabia de odinioară, care de facto îi aparțineau și respectiv trebuiau să fie ale Republicii Moldova, având frontiera naturală pe râul Nistru. Dar istoria a dictat mersul său și acest nod legat de Transnistria, de sudul și nordul Basarabiei, aduce în prim-plan Pactul secret Ribbentrop-Molotov[1], ambițiile lui Iosif Stalin și Nichita Hrușciov la formarea RSSM[2] și în felul acesta, pe o platformă delicată se construiesc noile relații externe între două state independente Republica Moldova și Ucraina. Dacă România și-a rezolvat problema de bază a politicii externe, aderarea la NATO și UE, fortificând eforturile în vederea acceptării țării în zona Shengen, Republica Moldova și Ucraina se află „pe pragul” UE și dacă Ucraina știe exact că vrea să adere la NATO, apoi Republica Moldova trăiește o stare de ezitare și suspans, care se pare că va suferi o dezmorțire odată cu schimbările politice de la Chișinău în urma investirii pe 24 decembrie 2020 a noului președinte Maia Sandu.

Din punct de vedere istoric Republica Moldova reprezintă parțial partea de est a vechiului stat Principatul Moldovei, teritoriu anexat de Rusia Țaristă la 1812, când a frânt Moldova în două de-a lungul râului Prut. O sută șase ani teritoriul acesta numit Basarabia s-a aflat sub jurisdicția Imperiului Țarist, care n-a permis ca relațiile dintre cele două părți să fie prietenești, ci din contra, au infiltrat ideea că între moldovenii din stânga și dreapta Prutului sunt mari deosebiri. Această politică de dezmembrare a devenit și mai pronunțată la 1859, când cele două Principate Muntenia și Moldova s-au unit, formând la 1866 România[3].

Politica de deznaționalizare, izolarea culturală, lipsa de școli naționale, de presă în limba română, de cărți în limba română au dus la formarea unui decalaj lingvistic și cultural, care s-a făcut resimțit, mai ales după perioada apariției în literatură a lui Mihai Eminescu, care a dat un nou suflu limbii române, suflul pe care nu l-au resimțit basarabenii. Abia în 1906 apare primul ziar românesc în Basarabia cu caractere chirilice, ziarul „Basarabia” cu o istorie scurtă de aproape un an de zile[4].

După Unirea din 27 martie 1918 au urmat 22 de ani de administrație românească. În 28 iunie 1940 URSS-ul în urma Pactului Ribbentrop-Molotov reocupă acest teritoriu și îi modifică frontierele la 2 august 1940[5]: „În componența RSS Moldovenești au intrat orașul Chișinău și șase județe ale Basarabiei: Bălți, Bender,

*__Dana Paiu__, doctorandă la Academia de Administrare Publică din Republica Moldova.

Cahul, Orhei și Soroca, orașul Tiraspol și șase raioane ale fostei RASS Moldovenești: Grigoriopol, Dubăsari, Camenca, Râbnița, Slobozia și Tiraspol. Capitala Republicii a devenit orașul Chișinău. Celelalte raioane ale RASS Moldovenești, precum și județele Ackerman, o mare parte din județele Ismail și Hotin ale Basarabiei au intrat în componența RSS Ucrainene"[6]. Din 1941 a urmat cel de-al Doilea Război Mondial, când teritoriul Basarabiei a fost recucerit de armata română pe care l-a părăsit în anul 1944. Până în 1990 acest spațiu a aparținut URSS-ului. Relațiile dintre Republica Moldova și România oficial au început după 27 august 1991 când guvernul României primul a recunoscut independența acestui stat și a deschis prima misiune diplomatică la Chișinău.

Și totodată este paradoxal faptul că examinate cronologic, relațiile dintre Republica Moldova și România sunt foarte complicate și complexe, ele nereflectând situația de facto al legăturii profund istorice. În prima perioadă, până în 1998, aceste relații au fost cordiale, România fiind primul partener comercial. Tot în același context, România și-a propus ajutorul pentru integrarea Republicii Moldova în UE. La întrebarea „Ce state ar putea ajuta cel mai mult Republica Moldova în procesul de aderare la UE?", sondaj efectuat de Institutul de Politici Publice pentru luna octombrie 2008, s-a atestat că doar 41,2% din respondenți consideră că România poate sprijini Integrarea țării noastre la UE[7]. Este o cifră care, descifrată atent, ne arată aspirațiile populației, care în anii '90 milita pentru unionism, dar și reticența factorilor politici care nu privesc cu ochi buni o apropiere prea rapidă de România.

O altă temă foarte importantă a fost securitatea energetică a Republicii Moldova. Pentru urgentarea procesului de integrare europeană a Republicii Moldova politicienii de la București au propus ca țara să fie pusă în același pachet cu Balcanii de Vest, ceea ce de fapt nu s-a produs. S-a mers și mai departe, reieșind din opțiunea comună a integrării europene. Traian Băsescu, Președintele României, propune: „România a oferit Republicii Moldova varianta de a intra împreună în Uniunea European, dar decizia le aparține autorităților de la Chișinău și poporului Republicii Moldova"[8]. Insistența cu care România promova ideea aderării Republicii Moldova la UE și reacția ostilă a guvernării de la Chișinău la aceste propuneri denotă faptul că această guvernare nu s-a eliberat de sentimentele românofobe și nu era sinceră în intențiile sale. Începând cu anul 2006, relațiile dintre București și Chișinău se răcesc, atacurile reciproce nu încetează și culminează în 2009, în luna aprilie cu expulzarea Ambasadorului României din Republica Moldova[9]. Au loc alegeri ordinare și anticipate în care Partidul Comunist din RM a fost învins și apare în prim-plan Alianța pentru Integrare europeană, formată din mai multe partide de dreapta și centru-dreapta, care militează pentru aderarea la UE și semnează în 2014 Acordul de Asociere, dar nu acceptă total susținerea României în aceste procese. Este un fapt regretabil, deoarece s-au pierdut niște mari oportunități.

Vechiul dicton „părinții și vecinii nu poți să ți-i alegi" în sens geopolitic capătă nuanță de axiomă. În partea de est a Republicii Moldova este situată Ucraina care acoperă toată frontiera estică a statului. Cu acest partener relațiile sunt deosebite. Cercetătoarea V. Boian le apreciază ca pe „un parteneriat pe muchie de cuțit"[10]. Este o sintagmă foarte exactă, dar și foarte dură, care descrie o realitate, deoarece la 18 august 1999, la Kiev a fost semnat Tratatul între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat, dar până astăzi problemele acestei frontiere nu sunt soluționate definitiv. Așa a rămas deschisă întrebarea cu segmentul de Dunăre de la

Giurgiulești, când o sută de metri de teritoriu de pe malul Dunării au fost schimbate cu 7,7 km de drum de la satul Palanca, raionul Ștefan Vodă. La fel cum a rămas în discuție problema Centralei Electrice de la Novodnestrovsk unde 17 ha de teritoriu aparțin Republicii Moldova, iar partea ucraineană refuză să accepte Republica Moldova ca partener asociat la această electrocentrală. La fel cum a rămas deschisă întrebarea privind cele șase hidrocentrale care urmau să fie construite pe râul Nistru și care în opinia ecologiștilor din Republica Moldova urmează să provoace o catastrofă ecologică, lăsând fără apă mai multe localități din Republica Moldova: Soroca, Orhei, Chișinău ș.a.

Problema transnistreană are o conotație aparte în contextul relațiilor moldo-ucrainene. Dacă Ucraina a privit indiferent la războiul transnistrean în care Federația Rusă s-a implicat și a luptat împotriva Republicii Moldova, apoi până în 2005, segmentul de frontieră transnistrean a fost în supravegherea Ucrainei, Republica Moldova neavând posibilitate să opereze în acel segment.

În anul 2005 are loc schimbarea formatului de negocieri „3+2" în „5+2": Uniunea Europeană, SUA, Federația Rusă, OSCE și Ucraina, care au rolul de mediatori și în consonanță cu această schimbare, în luna mai 2005, Viktor Iușcenko, președintele Ucrainei, vine cu un proiect de democratizare a raioanelor din stânga Nistrului a Republicii Moldova. Această democratizare urmărea scopul de reintegrare mai ușoară a acestui spațiu în cadrul Republicii Moldova. La Chișinău cu această ocazie a fost adoptat un proiect de lege, care se numește „Cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria)"[11], cum era și de așteptat: „Planul Iușcenko a fost respins. Cu greu ne putem imagina faptul că Rusia ar permite Ucrainei să preia inițiativa soluționării problemei transnistrene. Această situație de „amorțire" a relațiilor moldo-ucrainene referitor la segmentul transnistrean a durat până în anul 2014, când Ucraina s-a ciocnit cu aceeași problemă ca Republica Moldova în 1992. Rusia a anexat Crimeea și a declanșat războiul în estul Ucrainei, fapt care i-a făcut pe politicienii ucraineni să privească cu alți ochi problema transnistreană, care poate deveni și una dintre problemele Ucrainei și nu doar a Republicii Moldova. La 7 octombrie 2017 a fost semnat Acordul privind controlul comun al frontierei moldo-ucrainene, acest proces a fost impulsionat și de misiunea EUBAM și cu susținerea Comisiei Europene.

Trebuie să menționăm faptul că din 2009 până în 2019, raporturile comerciale dintre Republica Moldova și Ucraina au fost la un nivel calitativ bun. Exportul a cuprins suma de 81.302,60 de mii de dolari SUA, iar în anul 2018 – 80.275,94 de mii de dolari SUA, pe când importul în aceeași perioadă pentru 2009 a constituit 458.758,80 de mii de dolari SUA, iar pentru 2018 fiind de 577.085,77 de mii de dolari SUA[12]. Ca partener comercial al Republicii Moldova, Ucraina se situează pe locul trei după România și Federația Rusă.

Cele două țări au un numitor comun – vectorul european și acesta le obligă să aibă ca prioritate a politicii externe relațiile de bună vecinătate. Doar împreună pot consolida independența, suveranitatea și integritatea teritorială care este amenințată de factorii geopolitici. Se cere un efort diplomatic susținut pentru a crea o imagine pozitivă a relațiilor dintre Republica Moldova și Ucraina, îndeosebi în această perioadă când Ucraina tinde să adere la NATO și să fie acceptată în Uniunea Europeană, ceea ce de fapt urmează să realizeze și Republica Moldova.

Concluzii

Republica Moldova este obligată să uite de „povestea de succes" și alte istorii din ultimii zece ani, să se angajeze plenar în procesul de realizare a condițiilor pentru aderare: democratizarea societății, reforma justiției, lupta împotriva corupției; libertatea mass-media ș.a.

Vectorul european trebuie să devină o idee națională a Republicii Moldova și pentru aderarea la UE este necesar să fie utilizată la maximum relația cu structurile NATO care sunt benefice pentru Chișinău.

Fortificarea politicii interne ca un factor primordial al echilibrului necesar pentru evoluția statului Republica Moldova, depășirea divergențelor etnice, solidaritatea socială, demnitatea națională – trebuie să devină categorii nu doar teoretice, ci și practice. Îmbunătățirea nivelului de trai este o condiție *sui-generis* a politicii de aderare la UE.

Contracararea factorilor de influență externă este vitală pentru Republica Moldova, iar eliminarea obstacolelor care stau în fața procesului de aderare la Uniunea Europeană este absolut necesară. Pentru binele populației acestei țări, considerăm că a venit timpul să se facă alegerea odată și pentru totdeauna între cei doi vectori de „Est" și de „Vest" – matricea geopolitică ne obligă să facem alegerea vectorului occidental.

NOTE

1 *Dicționar de istorie*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Chișinău, Civitas, 2007, p. 287.
2 Kosienkowski Marcin, Schreiber William, *Moldova: Arena of International Influences*, New York, Lexington Books, 2012, p. 574-582.
3 Alexandru Boldur, *Istoria Basarabiei*, volumul II, Chișinău, Timpul, 2015, p. 24.
4 Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă,* Chișinău, Ed. Enciclopedică „Gheorghe Asachi", 1992, p. 245-256.
5 Iurie Colesnic, *Generația Unirii*, Chișinău, Museum, 2004, p. 62-71.
6 *Istoria RSS Moldovenești*, Volumul II, Chișinău, Cartea Moldovenească, 1970, p. 384.
7 *Barometrul Opiniei Publice. Republica Moldova Septembrie-Octombrie 2008*, Chișinău, Institutul de Politici Publice, p. 83.
8 Kosienkowski Marcin, *op. cit.,* p. 180.
9 Ursu Valentina, *După expulzarea ambasadorului român, ce ar trebui să facă Chișinăul pentru a nu turna gaz pe foc?*, în https://moldova.europalibera.org/a/1605796.html (vizitat pe 02.05.2020).
10 Boian Victoria, *Relațiile Republicii Moldova cu Ucraina*, în *Evoluția Politicii Externe a Republicii Moldova (1998-2008)*, Chișinău, Cartdidact, 2009, p. 40.
11 Kush Satyendra, *Enciclopedic dictionary of political science*, Sarup & Sons, 2003, Vol. 2, p. 356-357.
12 Comerț exterior. Biroul Național de Statistică, https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=336& (vizitat la 06.04.2020).

SUMMARY

The ancient proverb that „one can't choose parents and neighbors" suddenly takes a nuance of an axiom in the geopolitical sense. The year of 2019 has brought changes in Ukraine, whereas the year of 2020 brought changes in the Republic of Moldova at the highest political level. Romania's 2020 parliamentary elections have also brought radical changes to the political ladder. In this way, the possibility of fundamental revisions of the relations between the three countries that aim at their rapprochement and integration in the European community has clearly appeared.

This integration implies not only a superficial change of relations, but also the opening of new chapters of cooperation and fraternity. We approach these new relations through the prism of the vector of European integration and of the specific geopolitical matrix for this conjuncture.

TRAGICE DESPĂRŢIRI, CUTREMURĂTOARE ÎNTÂLNIRI…

Maria Toacă
Cernăuţi

România, patria-tată

E trist, sfâșietor ca moartea, acest cuvânt – „despărțire”. Indiferent de multiplele-i semnificații și de cum îl înțelege fiecare, pentru mine „despărțire” înseamnă îndepărtare, înstrăinare de ceva sau de cineva foarte apropiat și drag. Orice despărțire doare, însă sunt rupturi cu urmări tragice, pe care timpul nu le tămăduiește, rănile, dimpotrivă, adâncindu-se din generație în generație.

Pe parcursul anilor de activitate jurnalistică am întâlnit oameni marcați pentru toată viața de tragismul unor despărțiri zguduitoare, care le-au distrus destinele, i-au lipsit de dragostea părintească și chiar i-au pus în pericolul morții. Îmi tresare în inimă ziua de 15 iunie 2010. Pe drum înmiresmat de tei, pășeam la braț cu oaspetele din București, Stela Covaci, sosită cu un grup de scriitori la eminesciana cernăuțeană. Născută în Basarabia, la Lipcani, își alina nostalgiile după Cernăuțiul copilăriei, după zilele când a făcut prima și ultima ei vizită în orașul de pe Prut. Avea cinci ani, era în ajunul Crăciunului… Tatăl ei, Pantelimon Pogorilovschi, care o iubea nespus de mult, a ținut să-i facă un cadou deosebit, cumpărându-i cea mai mare păpușă dintr-un luxos magazin de jucării. Apoi a venit anul 1940 și Pantelimon Pogorilovschi s-a grăbit să-și protejeze familia, trimițându-şi soția, fiul și fiica în satul românesc de peste râu – Rădăuți-Prut. Le-a promis că va veni și el din urmă, după ce va rezolva treburile băncii (era directorul Băncii Agricole din Lipcani). Dar s-au întâlnit peste 20 de ani. Dna Stela a păstrat toată viața în amintire un tablou în culori sumbre: mama sa plângând și așteptându-și bărbatul pe malul Prutului. În copilărie mergea și ea pe malul amarei ape, sperând să-l zărească pe tata. Acolo a scris primele poezii cu dor de tată.

Cu toate suferințele îndurate, cazul scriitoarei bucureștene pare o înduioșătoare poveste, în comparație cu necazurile românilor din ținutul nostru de pe urma refugiului unuia dintre părinți în România. A intrat în tradiția noastră să numim România „Patria-mamă”, însă cu același drept am putea să-i spunem și „Patria-tată”. Or, dincolo de semnificația simbolică a expresiei, vorbind la propriu, mulți copii din generația de după război știau că au tați în România, cărora li se pierduse urma. Mulți copii români din nordul Bucovinei s-au născut, au crescut, au murit în Siberia din cauză că tăticii lor au fugit de urgia rusească în adâncul României.

Nu cunosc să fi fost exilați bărbați cu copilași mici din cauză că nevestele lor au luat calea refugiului. Poate la mijloc este și natura (menirea) femeii de a fi legată de vatră, de copii, de a fi mai mult aptă pentru sacrificii de dragul celor apropiați. Fuga bărbaților din calea urgiilor, exodul lor spre locuri mai sigure au avut urmări tragice pentru multe familii. Cu toate acestea n-am auzit blesteme sau măcar cuvinte de condamnare, dezaprobare, de la femeile lăsate cu copilași mici în voia sorții, la crunta răfuială a ocupanților. N-am auzit de la soțiile și copiii lor trecuți prin chinurile

infernului să spună ceva rău despre soți/tați care și-au salvat viețile, s-au recăsătorit (deși nu erau divorțați prin lege de nevestele rămase sub ocupație străină), și-au întemeiat familii în România. Dimpotrivă, i-au căutat, i-au primit cu drag în ospeție – pe ei, pe nevestele și copiii lor născuți pe loc nou, ca pe cele mai scumpe neamuri.

O istorie cutremurătoare despre cum și-a găsit tatăl, care trăia doar la câțiva kilometri, în Siret, am ascultat cu ani în urmă, la un început de iunie cu dureroase răscoliri în memorie de la Elena Vâlceac (Mihoreanu) din Stănești. Atunci am scris numai despre calvarul îndurat alături de mama și surioara ei în Siberia, ele fiind ridicate de la baștină după ce gospodarul casei trecuse clandestin frontiera. Episodul întâlnirii fiicei cu tatăl după 22 de ani de la fuga lui din Stănești mi s-a părut mai puțin important vizavi de suferințele îndurate de mama ei, care după șase ani de exil s-a întors în sat fără nici un dinte în gură, slabă ca o umbră, dar cu fețișele sănătoase. Elenei i-a fost dat să-și lege soarta de consăteanul Filaret Mihoreanu, bărbat cu un destin asemănător, el fiind deportat cu un frățior și mamă-sa în Kazahstan. Au trecut vreo 15 ani de când am retrăit împreună, în casa lor, drumul pătimirilor pe care l-au parcurs, și un deceniu de când Elena și-a părăsit soțul, plecând pe un tărâm unde nu-i suferință, nici durere. Dar în virtutea prieteniei cu familia fiului lor, Gheorghe Mihoreanu, profesor școlar, fostul director al ȘMI nr. 13 de la Horecea Urbană, când ne adunam la un păhar de vorbă, revenim și la tabloul memorabilei întâlniri de la Siret. Mai ales că Gheorghe a fost unul din eroii acelei întâmplări de pomină, având pe atunci 9 ani. Detaliile i s-au întipărit în memoria infantilă, reînviind când le evocă în nuanțe vii. Iată povestea adevărată, așa cum a trăit-o la vârsta de 9 ani, cum o ține minte și o poartă prin timp: „Prin anii ‘60 au început să se audă vorbe prin sat că bunicul meu, tata mamei, Adam Vâlceac, trăiește la Siret, chiar nu departe de graniță, având casă pe malul râului. Mama, cum a auzit, și-a pierdut liniștea. Și parcă spre norocul ei, prin 1962, s-a organizat pentru prima dată o petrecere (un fel de festival), la graniță la Porubna, cu lume multă de-o parte și alta a frontierei. N-a avut voie nimeni să treacă dincolo sau să vină încoace. Oamenii se uitau unii la alții și vorbeau prin gardul de sârmă ghimpată. De-odată, ce-i vine mamei să se rupă din mulțime și să strige „Tată! Tată!, L-am văzut pe tata!”. A făcut-o special sau, într-adevăr, a presupus pe cineva că-i moșul Adam? Știu numai că foarte greu s-a desprins din acel loc, lăsându-se convinsă de grăniceri să se întoarcă acasă numai după ce i s-a promis că va fi ajutată să se întâlnească cu tatăl ei. N-a închis un ochi toată noaptea, nici pe noi nu ne-a lăsat să ne odihnim în pace. Mă trezeam des, auzind-o cum plânge. A doua zi, des-dimineață, s-a dus pe jos până la Tărășeni, iar de-acolo a luat o mașină spre Cernăuți, la șeful de grăniceri. Funcționarii de acolo au primit-o omenește, au liniștit-o, spunându-i că vor suna la pichetul grănicerilor români și, dacă, într-adevăr, tatăl ei trăiește la Siret, îi vor permite să-l viziteze. Mama a insistat să sune chiar atunci. Ei i-au dat un număr de telefon… La celălalt capăt a fost chemat un bărbat refugiat din satul nostru, Paulencu sau Pavliuc, care i-a spus că tatăl ei, numit de oamenii de acolo moș Adam, trăiește la 50 metri de râul Siret. Tot atunci a primit învoire să plece pentru trei zile la Siret. Iarăși n-a dormit mama toată noaptea. A doua zi, odată cu zorii, era la gardul de la Porubna, cu mine de mână și frățiorul Adam de vreo trei anișori în brațe. Faptul că ne țineam și noi de fusta mamei putea să-i zădărnicească mult dorita întâlnire. Avea permis pentru o singură persoană, iar noi venisem trei suflete. Până la urmă, cu bocete și rugăminți fierbinți ni s-a dat voie la toți trei. Țin minte că am pășit pe nisip pe urmele mamei, așa ca să rămână numai

urmele unei singure persoane. În acea perioadă vama era numai la Vadul Siret, pe unde se trecea cu trenul în România. Grănicerii care ne-au condus, așteptau să vadă dacă ne întâmpină cineva, în caz contrar ne-au spus că ne iau înapoi. Dincolo se adunaseră toată „diaspora" stănești lor. Un bărbat ne-a făcut din mână, strigând să se audă până la Moscova: „Asta-i fata mea, Ileană, vino încoace!". Mama l-a privit speriată, căci nu-l cunoștea, nu era acela bunelul meu Adam. Iar omul îi făcea semne, să dea din cap, pentru grănicerii sovietici, că el este tatăl ei.

Omul cela era Pavliuc, un bun prieten de-al bunelului. Ne-a urcat în căruța sa, insistând să ne oprim o noapte la el, că moș Adam avea să vină a doua zi de la Rădăuți, unde lucra la drumuri. Mama n-a vrut nici în ruptul capului, ținând una și bună: „Oprește căruța, eu am venit la tata". Atunci însoțitorul nostru ne-a lăsat la o poartă mare de lemn, de unde se vedea o casă frumoasă, o curte bine îngrijită. La strigătul lui „Ieși afară, Sârboaico, primește-ți neamurile!", a apărut o femeie bombănind mânioasă că nu așteaptă pe nimeni și nu știe cine-s aceștia. Mama nu s-a lăsat, lămurindu-i că e fiica lui Adam, iar noi suntem copiii ei. Ne-a primit într-o cămăruță cu un pat, care mai avea o ușă, dar era încuiată, probabil spre casa mare. Mama ne-a dat ce avea cu ea de mâncare și s-a dus la jandarmerie să se înregistreze. Degrabă după ce s-a întors, ne-a vizitat un jandarm, interesându-se cum am fost găzduiți, dacă am mâncat ceva... Văzând cum stau lucrurile, i-a făcut o mustruluială Sârboaicei, că tremura cămașa pe ea. Speriată, femeia ne-a dat câte doi-trei lei să ne cumpărăm biscuiți. Nici nu știam ce-i asta „biscuiți". A doua zi, mama s-a sculat cu noaptea-n cap și fuga în centru, unde se oprea autobuzul din Rădăuți. Nu era singură la acea oră matinală. Se adunaseră iarăși „diaspora" noastră să vadă cum se va întâlni moș Adam cu fiica sa. Tot drumul până acasă au venit cuprinși. Bunelul m-a găsit pe mine la vârsta pe care o lăsase pe mama, când a trecut în România. Ne-a deschis ușa cea ferecată, ne-a arătat gospodăria, vitele, calul, mânzul din grajd. A doua zi a luat de funie o vacă și s-a dus la târg s-o vândă. Pe banii ceea i-a cumpărat mamei și nouă, nepoților, o mulțime de lucruri. A încărcat căruța plină și ne-a dus până la graniță, liniștindu-ne că din partea grănicerilor români vom fi lăsați să trecem cu toate. Îl cunoșteau toți de lucrător bun și om cumsecade. Le-a spus grănicerilor că asta-i zestrea fetei sale, la nunta căreia el n-a avut norocul să fie. După acea întâlnire, moș Adam a plecat de la Sârboaica. A trăit cu o altă femeie, a cărei fiică Silvia a fost de multe ori în ospeție la Stănești. Cu toate că frica îi întrase până-n măduva oaselor (se temea să nu fie arestat, deportat în Siberia), mama l-a făcut pe moș Adam să vină de câteva ori acasă, la Stănești. Nu-mi imaginez cum s-a întâlnit cu bunica Floarea… Cred că l-a iertat, sau mai curând nici n-a fost supărată pe tatăl copiilor ei pentru tot ce-a îndurat în Siberia. Prin câte cumpene de moarte a trecut, bunica nu se temea de nimic, dar bunelul a trăit toată viața cu frica în oase".

Adunând în arhiva inimii mărturiile familiilor de români, îndeosebi ale unor oameni care la acel moment, în iunie 1941, erau la vârsta nevinovată a copilăriei, am constatat că aproape în toate cazurile, tragediile lor începeau de la evadarea taților, fraților, a unor rude apropiate în România. Aciuindu-se pe unde au putut, mulți bărbați care și-au lăsat familiile în ghearele noii stăpâniri și-au refăcut viața. Au început să-și rescrie destinul pe o foaie curată, devenind vrednici părinți și gospodari prosperi în Țara, care deși se transformase într-un stat comunist, era totuși a lor. Cel puțin, nu riscau să fie exterminați, ca dușmani ai poporului, numai pentru că vorbeau românește și erau buni creștini.

N-am drept moral, nici nu intenționez să-i condamn pe cei care s-au salvat de „raiul” sovietic cu un astfel de preț, mai cu seamă că n-am avut în familie asemenea cazuri. Ca să-și ferească mamele și copiii de deportări, bărbați din familia părinților mei s-au lăsat întemnițați (fratele tatei, unchiul Ioniță Toacă a fost împușcat în închisoarea din Cernăuți cu câteva zile înainte de intrarea Armatei Române în oraș), duși în lagărul de la Onega… La drept vorbind, nu cei care și-au luat lumea în cap, evadând de-acasă erau vinovați de nevoile rudelor. Dacă nu ne vindeau marile puteri prin tranzacții rușinoase asemenea pactului Molotov-Ribbentrop, posibil, nu sufeream atâtea trădări. Cu atât mai mult, cu cât au fost multe cazuri când bărbații au fugit la îndemnul soțiilor, sperând că vor reuși să-și aducă mai târziu familiile pe teritoriul Țării sau crezând că satrapii sovietici vor fi mai indulgenți cu femeile și copiii. Unii până la ultima suflare au trăit în singurătate, cu speranța la întregirea familiei. Eleonora Sfeclă din Boian a avut permanent în față două monumente vii de fidelitate în căsnicie, dar și ale durerii despărţirii – pe mama ei Domnica Bizovi și soacra Domnica Sfeclă. În 1944, când bărbaţii din Boian erau vânaţi pentru a fi escortaţi în lagărul de la Onega, Domnica Bizovi şi-a ţinut un timp ascuns soţul. Spera că în curând vor veni din nou „ai noştri”. Nicolae, însă, se temea să-şi pună în pericol cei şase copii şi nevasta care îl aştepta pe al şaptelea. Iar când un consătean, tata lui Vasile Caba, a fost descoperit şi împuşcat în faţa copiilor, el n-a mai răbdat. S-a predat de bună voie. La câteva luni după ce i s-a născut ultimul fecioraș, la Boian a ajuns vestea neagră că Nicolae Bizovi nu mai e în viață. În memoria tatălui, deși avea numele de botez Ștefan, acest fiu al Domnicăi Bizovi a rămas să fie numit de toată familia – Niculuță.

Extraordinară, incredibilă pare a fi povestea socrilor Eleonorei Sfeclă. Cu puțin timp înainte de război Mihai Sfeclă a fost luat la concentrare, soția sa Domnica rămânând cu trei băieţi, Dumitru, Niculuţă şi Radu – unul mai mic decât altul. Fiul mai mare și bunică-sa, mama lui Mihai, au reuşit să treacă granița, urmând ca Domnica cu ceilalţi doi copii să-i ajungă din urmă. Dar soarta îi pregătise veşnica despărţire de bărbatul drag. Prima întâlnire a fiilor cu tatăl a avut loc prin anii 1957-1958, la mai mult de un deceniu de la despărţire. O lună, cât a stat la Boian, i-a promis soţiei că va încerca să facă toate demersurile pentru a o lua la el, în Banat, într-o localitate apropiată de Timișoara. Bărbatul nu şi-a găsit altă nevastă, sperând că se vor uni din nou. „Prin 1964, la doi ani după ce ne-am căsătorit cu Radu, soacra a plecat la Gearmăta, cu gândul că va rămâne acolo. După numai opt luni, mama a început să dea semne de nelinişte, să se plângă că vrea acasă la copiii ei. Nu ştia că soţul i-a făcut paşaport românesc şi a înregistrat-o în casa lui. Când a aflat, s-a dus la ambasada sovietică la Bucureşti, a răzbătut pretutindeni, dorul de noi şi de satul ei fiindu-i mai puternic. Îl vizitam cu Radu după cum ni se permitea în acele timpuri. Pe cât de mare era bucuria întâlnirilor noastre, pe atât de scăldată în lacrimi ziua despărțirii”, povestește Eleonora.

O tristă poveste de dragoste paternă este și cea a tatălui lui Ionel Sfeclă, renumit pictor în Republica Moldova, învrednicit în 2017 cu titlul de cetățean de onoare al comunei natale Boian. Mama sa a trăit o viață lungă, stingându-se la vârsta de 90 de ani, din care o bună parte i-a petrecut în văduvie, deși soțul era în viață. Fiul ei mai mic, viitorul artist plastic, avea numai doi anișori când a rămas fără tată. La începutul ocupației sovietice, Nicolae Sfeclă a fost nevoit să se evacueze în România, împreună cu alți angajați ai firmei la care lucra. În 1944 a venit la baștină să-și ducă soția și

copiii la Galați, unde își avea serviciul. „Mama a împachetat de trei ori lucrurile cele mai necesare, pregătindu-se de drum, și tot de atâtea ori s-a răzgândit să plece. Ultima dată era gata să urcăm în tren, dar mama ne-a întors de la gară. O durea sufletul după casă, pământ, părinți și neamurile din sat”, mi-a povestit pictorul, evocând întâlnirea cu tatăl său, după trei decenii de la dramatica despărțire în gara de la Boian. Tatăl său și-a așteptat toată viața familia, numai după 15 ani de singurătate și-a adus în casă o femeie, dar a prevenit-o că o ia provizoriu, deoarece are soție și trei copii departe ca distanță, însă de nedespărțit în inima sa.

O mărturie mai proaspătă despre povara dorului de pământul natal, care face minuni, am ascultat de la Maria Olar de la Roșa. Ne aflam în curtea Bisericii Sf. Arhangheli Gavriil și Mihail, lângă Crucea martirilor români ai acestei străvechi comunități românești din suburbia Cernăuțiului. Ea n-are rude apropiate înscrise pe monumentul durerii, dar vine în fiecare an la parastasul în memoria celor victimizați, fiind conștientă că putea să fie și tatăl ei printre aceștia dacă nu reușea să treacă granița. Mamă-sa a rămas să crească și să rânduiască patru copii, Maria fiind atunci la vârsta de opt ani. Tatăl ei a ajuns până la Arad, unde s-a stabilit cu traiul. În 1961 a venit prima dată acasă, găsindu-și copiii mari. Maria avea deja un băiețel de vârsta la care ea a rămas fără sprijinul tatei. Amară i-a fost tinerețea, dar, după cum mi-a mărturisit, părintele ei n-a avut nici o vină: „S-a zbătut tata mult până a luat-o și pe mama la Arad. După douăzeci de ani de despărțire au mai trăit tot atâția împreună în România. Mergeam cât se putea de des la părinți. Spre sfârșitul vieții, tata plângea că vrea să moară acasă, să fie redat pământului strămoșesc”. Maria s-a ambiționat să-i îndeplinească dorința, făcând demersuri pe la organele de resort pentru repatrierea tatălui. I se punea bețe în roate, găsindu-i pricină că nu-i ajung câțiva metri de spațiu locativ pentru înregistrarea părinților în casa familiei ei. A găsit sprijin la soț, Nicolae Olar, om gospodăros și cu credință mare, care a ostenit să mai adauge o cămăruță la casă pentru lărgirea spațiului. A umblat Maria pe la miliție, secția de pașapoarte și alte instanțe până tuturor li s-a făcut lehamite de rugămințile femeii. „Fă ce vrei cu părinții tăi”, i-au spus într-un sfârșit, semnându-i actele necesare. Astfel, prin anii ‘80 și-a văzut părinții la Roșa. E cu sufletul împăcat că n-a întârziat, tatăl trecând la cele veșnice după cinci luni de la întoarcerea acasă. Mamă-sa la supraviețuit cu 10 ani, odihnind amândoi alături în glia străbună de la Roșa.

În pacea ultimului refugiu

Cu trecerea anilor simt tot mai profund nu doar datoria morală, ci şi necesitatea de a vedea lumea cu ochii celor care au încetat s-o mai vadă, de a aşterne pe hârtie tot ce am auzit de la cei care nu mai pot să ne mărturisească. Or, nimic din ceea ce au suferit, prin ce au trecut mulţi români din ţinutul nostru, dar şi de alte naţionalităţi, n-are dreptul să rămână ascuns, să coboare în morminte odată cu stingerea lor. La sfârşit de ianuarie – început de februarie ne amintim de martirii măcelăriţi pe malul Prutului, la Lunca. Mulţi dintre ei trăiesc în inimile supravieţuitorilor din Mahala, de la Horecea Urbană.

Evocând această tragedie, mă gândesc că de-acum rudele din Cernăuţi şi Toporăuţi ale unei venerabile doamne, pe care am avut plăcerea s-o întâlnesc în casa cunoscutei radio-jurnaliste Aurica Ţâbuleac, au datoria să-i păstreze şi să-i mărturisească mai departe suferinţele îndurate pe parcursul unui dramatic şi îndelung refugiu.

„Plec nu se ştie unde... voi reveni peste trei luni...”, un asemenea bileţel, la 4 martie 1944, Vasilena Ţibuleac a aruncat, în gară la Sadagura, din trenul ce o ducea spre un liman mântuitor – în regat, mai departe de limbile de foc ale balaurului roşu. Dar avea să-şi revadă părinţii tocmai peste 23 de ani, când, pentru prima dată după infernala evacuare din 1944, a venit într-o scurtă vizită în satul natal Toporăuţi. Mamă-sa, gârbovită de dorul amar al aşteptării, i-a arătat, plângând, capătul de hârtie ce-l păstra ca pe o relicvă. Cineva l-a găsit în gară şi i l-a adus la Toporăuţi, pe adresa indicată. Tatăl ei, om foarte aspru şi zgârcit la mângâieri, când a venit momentul despărţirii, s-a postat în faţa maşinii şi n-o lăsa să plece înapoi în ţara de adopţie.

Refugiul de câteva luni al Vasilenei Ţibuleac s-a prelungit pe viaţă. Numai după zeci de ani, când şi-a învins frica ce a urmărit-o pe drumurile învolburatei pribegii, şi a înţeles că pe rudele de-acasă nu le paşte nici un pericol din cauza retragerii ei în România, a început să le scrie scrisori şi să vină în ospeţie la baştină.

Am cunoscut-o în casa prietenei mele, radio-jurnalista Aurica Ţâbuleac, unde doamna Vasilena s-a reţinut în ospeţie mai bine de două luni. Avea la acel moment, pe la începutul lui 2000, vârsta venerabilă de 81 de ani, întărită de curajul să vină de la Ploieşti la Cernăuţi, ca să-şi revadă rudele şi, mai ales, strănepoţii apăruţi pe lume în ultimii 14 ani de când nu călcase pe pământul natal. Numai în mijlocul lor nu se sfia să converseze în ucraineana învăţată de la părinţi. În aproape 60 de ani trăiţi printre prieteni români nu şi-a uitat limba ce-o vorbea acasă. Însă, fiind nemaipomenit de exigentă faţă de sine, i se părea că vorbirea ei în ucraineană este defectuoasă. Găzduind câte puţin pe la toate neamurile, a zăbovit mai mult în casa nepotului Petro, unde se oprea şi altădată, întotdeauna bucurându-se de ospitalitatea şi căldura sufletească a gospodinei Aurica şi a nepoatei Mariana. Gazdele au purtat-o pe la câteva spectacole de vibrantă respiraţie românească, care au avut loc la Cernăuţi. La concertul consacrat ctitorilor Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina am văzut-o cu ochii plini de lacrimi. Cântecele Corului „Dragoş Vodă” i-au răvăşit juvenile amintiri din anii de liceu.

Suplă şi uşoară ca o păpădie, dna Vasilena se aseamănă cu liceana de odinioară. Gesturile, vorbirea şi, în genere, modul de viaţă îi erau pecetluite de principii morale riguroase, înrădăcinate la Şcoala Normală de Fete din Cernăuţi, pe care n-a reuşit s-o absolvească din cauza dezastrului din 1940. Tragediile şi peripeţiile dramatice ale vieţii ei, pe care distinsa doamnă le deapănă cu un impresionant talent narativ, mi-au amintit de romanul „Arta Refugii” de Paul Goma – scriitor disident, denunţător vehement al comunismului din România, care a publicat cea mai zguduitoare epopee a refugiaţilor basarabeni în România. Şi traversarea infernului de către Vasilena Ţibuleac din teritoriul ocupat ar putea fi eternizată în paginile unei cărţi negre a refugiaţilor din nordul Bucovinei. Martoră şi victimă a calvarului refugiaţilor, ea a păstrat în memorie episoade şi detalii care reflectă istoria ţării şi destinul neamurilor despărţite de hotare ghimpate. Deşi s-a născut într-o familie de ţărani înstăriţi, pentru care nu exista nimic mai de preţ decât pământul, Vasilena avea o atracţie nepotolită pentru carte. Citea mai ales nopţile, iar ziua, când mama o punea la treabă, izbutea s-o amăgească, ascunzând cartea sub broderii sau alt lucru de mână. Şi la şcoala din Cernăuţi făcea asemenea „şotii!”, îndrăznind să încalce disciplina de cazarmă. Lua seara câte o carte în dormitor, lucru strict interzis. Ieşea noaptea în coridor şi citea la lumina lunii. Aceasta a fost unica abatere de la rigorile vieţii de internat, în rest a rămas „nefiresc de ordonată”, cum obişnuia să se autodefinească venerabila doamnă.

Dezinteresul tineretului contemporan faţă de lectură o şoca. Nu-i înţelegea nici pe părinţi: cum pot să-şi crească copiii fără dragoste de carte, fără a le educa o cultură elementară a vorbirii. Mi-a spus că cel mai neplăcut o surprinde incapacitatea tinerilor de a întreţine o corespondenţă. Dna Vasilena a corespondat toată viaţa cu foste colege de la Şcoala Normală din Cernăuţi. La bătrâneţe destul de adânci, una dintre ele le-a invitat la o întâlnire la Siret. Au petrecut, mai dihai ca tineretul, la restaurant, având şi surpriza întâlnirii cu două foste profesoare. Au cântat toate melodiile patriotice, învăţate de la renumitul profesor de muzică Alexandru Zavulovici. Şi-au amintit cu nostalgie de scriitorul lor adorat, Ionel Teodoreanu, şi de conferinţa prezentată de el pe scena Teatrului Naţional din Cernăuţi. Vasilena a asistat la acea memorabilă conferinţă, în care scriitorul a povestit despre „naşterea" romanului *La Medeleni* – cea mai iubită carte a tineretului de atunci. Se declanşase o adevărată nebunie printre liceene. Ea, chiar a doua zi după conferinţă, şi-a vândut costumul de sport, ca să-şi poată cumpăra romanul. A fost o perioadă de efervescenţă culturală, când la Cernăuţi veneau trupe teatrale vestite şi liceenii evadau din atmosfera cazonă a şcolii.

Dar trebuia să vină anul 1940 şi să le spulbere farmecul tinereţii. Vasilena a înţeles ce le-a adus noua putere atunci când a fost arestat unchiul Vasile şi deportat pe nouă ani în Siberia. În fiecare noapte prin sat urlau cumplit câinii, dispăreau fără urmă oamenii. Ca să nu fie mânată la minele din Donbas, Vasilena s-a angajat ca învăţătoare într-o şcoală din Cernăuţi şi s-a căsătorit în grabă. Tinerii căsătoriţi nu erau deportaţi de la baştină. După ocuparea Cernăuţiului, timp de vreo două săptămâni toate magazinele şi întreprinderile au stat închise. Dna Vasilena îşi amintea cum treceau încontinuu pe şoseaua naţională camioane încărcate cu bunurile lăsate de românii nevoiţi să părăsească oraşul.

„Părea că ruşii s-au aşezat bine la noi, dar peste un an a început războiul şi ne-am reluat cursul vieţii de mai înainte. Am trecut cu serviciul în raionul Hotin, la Şerbăuţi – baştina soţului. Acolo m-am ataşat de soţia directorului, Ana Cojocariu, o femeie vrednică. Ne împrietenise durerea, căci soţii ne erau pierduţi prin concentrări. În primăvara lui 1944 poate că rămâneam acasă, ca şi în iunie 1940, dar nu puteam să-mi las prietena să pornească în pribegie singură, cu doi copii mici. Am încărcat în grabă ce-am avut mai bun într-o căruţă şi ne-am pornit spre Secureni. Pe la Romancăuţi caii s-au împotmolit în noroi. Am lăsat căruţa cu tot bagajul la un gospodar de acolo, luând cu noi numai o valiza şi o pernă. La gară am nimerit în focul iadului. Când a sosit un tren cu numai câteva vagoane, părea că-i sfârşitul lumii. Ana a reuşit să urce copiii în locomotivă. Mecanicul ne îmbrâncea, ne înjura, dar până la urmă s-a îndurat de micuţii gemeni. La Turnu Severin am fost daţi jos din vagoane şi mutaţi pe nişte platforme. Ningea peste noi, iar când am ajuns la Reşiţa, eram ca nişte sloiuri de gheaţă".

Chinul refugiului pulsa dureros în memoria venerabilei doamne. Cadrele didactice evacuate din nordul Bucovinei erau mânate cât mai departe, ca să nu le ajungă vânătoarea comisiilor de repatriere. Timp de două săptămâni au tot mers, înaintând cu trăsura prin troiene de la o comună la alta. Au avut ghinionul să nimerească într-o comună de sârbi, care-i simpatizau pe comunişti. Când s-a aflat că învăţătoarele din Hotin au fugit de „ruşi", nimeni nu vroia să le primească în gazdă. Sărmanele femei s-au aciuiat într-o casă părăsită, fără de acoperiş, răbdau frig şi foame... Dar nici acolo n-au avut linişte – dintr-o parte le terorizau sârbii locali, din alta se apropia frontul cu soldaţii sovietici, de frica cărora au fost nevoite să se ascundă mai departe în munţi.

Fire delicată, dna Vasilena m-a atenţionat să nu scriu despre necazurile suferite în comuna sârbească, căci şi acolo a întâlnit un suflet al lui Dumnezeu – o bătrână care îi aducea de-ale gurii pe ascuns, ca să nu vadă rudele ei. În comuna montană Ilidia, unde a ajuns cu ajutorul acelei bătrâne, a găsit-o soţul, pribeag şi el. Evadase din prizonieratul rusesc şi, fugar prin Basarabia, trecuse clandestin graniţa în România. Soţul a luat-o la Râmnicul Sărat, unde se afla regimentul său de vânători de munte. Acolo şi-a întregit studiile şi a lucrat câţiva ani în inspectoratul şcolar. Împrejurări mai favorabile au ajutat-o să se reprofileze în sistemul financiar-bancar, care i-a deschis drumul spre Ploieşti, unde şi-a cumpărat un apartament şl are multe prietene.

Am schiţat doar sumar odiseea refugiului Vasilenei Ţibuleac din Toporăuţi, viaţa căreia simbolizează destinul a sute şi mii de ucraineni adăpostiţi şi protejaţi de Statul Român. Poate nu i se întâmpla nimic rău, dacă rămânea lângă părinţi acasă, poate avea parte de mai multă fericire în viaţa personală. Dar nu-mi imaginez cum ar fi rezistat sufletul ei subtil la brutalităţile vieţii noastre. Şi-ar fi păstrat, oare, inteligenţa şi fineţea ce-i distingea atât de impresionant personalitatea? Vasilena şi-a luat rămas bun de la rudele din Cernăuţi în preajma Zilei Naţionale a României. Sărbătoarea de 1 Decembrie avea s-o găsească în solitudinea apartamentului din Ploieşti. Dar singurătatea n-o înspăimânta. În decembrie 2002 încă avea prieteni, multe cărţi şi o ţară scumpă, în care de mult nu mai era un refugiat hăituit de vânătoarea roşie.

***

S-a stins în noaptea de 22 spre 23 ianuarie 2016 într-un azil de bătrâni din Câmpina, unde a fost adusă (de persoanele care-şi asumaseră grija de bătrâna singuratică) din apartamentul ei din Ploieşti. Peste două zile avea să împlinească 95 de ani. Aştepta cu înfiorare această dată, ştiind că o vor suna nepoţii din Cernăuţi ca să-i ureze „La mulţi ani!”. Unicele şi cele mai fericite clipe pentru ea erau cele când auzea în receptor vocea Auricăi, Marianei, Lilianei sau altor neamuri din Cernăuţi. Însă, chiar dacă mai supravieţuia până la aşteptata aniversare, nu avea cum să audă vocile celor dragi în izolarea la care a fost supusă în ultimele zile ale vieţii.

Cunoscându-i firea sensibilă, ataşamentul faţă de cărţile şi lucrurile de-o seamă cu ea ce o înconjurau în propria-i casă, nepoţilor de la Cernăuţi le este îngrozitor să-şi imagineze chinurile ei sufleteşti înainte de a închide pentru vecie ochii, în străina răceală a pereţilor albi şi goi ai cămăruţei de azil. Mulţi vor spune că 95 de ani este o vârstă „de anticariat”, la care rar cine ajunge, că a trăit destul, că odată şi odată moartea trebuia să-şi amintească şi de ea. Evident, a parcurs o cale lungă, dar drumul pătimirilor i-a fost şi mai mare. Doar, nu din senin se spune în popor că omul cu cât mai îndelung trăieşte, cu atât mai mult pătimeşte.

Numai doi stâlpi au rămas...

La şapte dimineaţa mă aşteptau în faţa hotelului „Kiev” din Cernăuţi Măria Manea cu fiica Mihaela şi ginerele Rică, sosiţi cu o zi înainte din orăşelul Voluntari de sub Bucureşti. Înainte de a urca în „Dacia” lor, i-am prevenit încă o dată că au puţine şanse să obţină la Secureni ceea ce-i interesează ca să-şi rezolve problema cu care au venit în Ucraina. Le-am spus că poate ar fi mai bine să nu se obosească zadarnic pe un drum destul de lung. Bărbatul s-a uitat întrebător la însoţitoarele sale. Dar ele nici nu se gândeau să renunţe la decizia de a ajunge la Secureni. „Dacă am venit până aici, am făcut atâtea cheltuieli cu drumul şi cazarea, fie ce-o fi, mergem

până la capăt”, l-a îndemnat soţia să se aşeze la volan. Iar mama-soacră a oftat din greu: „Poate se va îndura de noi Dumnezeu...”.

Deşi locuieşte alături de doi feciori, le-a crescut copiii şi poartă în permanenţă grijă de casele lor, când are o greutate ori o durere, apelează la mezina Mihaela şi soţul ei Rică. Ginerele este blând, delicat, întotdeauna îi vine în ajutor cu inima deschisă. Dar aşa blajin cum pare, se îndârjeşte să ducă la bun sfârşit tot ce-şi pune în gând, nu se opreşte la jumătate de drum. Cel puţin, trăieşte cu încrederea că trebuie să baţi şi la uşi temeinic închise, dacă doreşti să ţi se deschidă.

Această calitate i-am observat-o chiar de la primele vorbe. Fiind o fire mai puţin optimistă şi cu toate că nu aveam nici cea mai slabă încredere în reuşita lor, am acceptat să-i însoţesc la Secureni, înduioşată de istoria dramatică a Măriei Manea. A „plecat” pentru totdeauna de la baştina părinţilor, din Secureni, cu două luni înainte de a vedea lumina zilei. Mamă-sa, Olga Melnic, născută Proscurovschi, a adus-o pe lume în 1944, la Gura Humorului, într-un moment dramatic pentru România. Cât a fost mică, ea şi cu frăţiorul născut doi ani mai târziu, au pribegit cu părinţii prin ţară. După mai mulţi ani de viaţă nomadă, cu schimbarea deasă a locurilor de muncă şi caselor închiriate, părinţii au reuşit să-şi cumpere un teren de construcţie în judeţul Ilfov, aproape de Bucureşti. La Voluntari Măria a absolvit şcoala, s-a căsătorit, a născut trei copii, cunoscând foarte puţin cauzele ce i-au impus pe părinţi să părăsească locurile natale. Mai întâi tatăl, apoi şi mamă-sa s-au dus în mormânt la o vârstă destul de tânără, ambii măcinaţi de cancer. Măria presupune că boala fatală şi-a slobozit metastazele în ei din cauza suferinţelor îndurate pe drumul pribegiilor:

– Tăticul lucra la căile ferate. Odată s-a produs un accident de care el nu era vinovat, dar, având stigmatul de „refugiat”, a trebuit să răspundă cu şase ani de puşcărie. Mama, cât l-a aşteptat, a tot plâns. Atunci s-a întrerupt şi corespondenţa cu rudele din Secureni. Ele ne scriau în rusă sau ucraineană, şi numai părinţii le puteau răspunde.

De la mamă-sa, Măria a aflat doar lucruri sumare despre rudele rămase la Secureni. Ştia că undeva aproape de Nistru, în nordul Basarabiei, părinţii au lăsat o casă, cu grădină mare şi pomi roditori, unde ea ar fi putut să se nască şi să copilărească, jucându-se cu ceata de verişori de la surorile mamei. Tatăl ei, născut la începutul secolului trecut, avea numai un frate mai mare la Serbiceni – localitate din apropierea Securenilor, dar acela n-a avut urmaşi, rudele ei fiindu-i numai din partea maternă. Deoarece după căsătorie mătuşile şi-au schimbat numele de familie (Proscurovschi), Măria nu dispunea nici de cea mai vagă informaţie pentru a le da de urmă.

Fiica mai aflase din spusele mamei că ea a primit ca zestre de la părinţi câteva hectare de pământ, iar înainte de plecare a luat din casă numai haine de schimb şi o desagă de pâine coaptă în cuptor. Probabil, undeva în adâncul sufletului nutrea o firavă speranţă că nu pleacă pentru totdeauna, că se va întoarce în curând. Altfel, de ce-ar fi încuiat bine uşa şi s-ar fi uitat pe geam ca să se convingă că a lăsat casa în ordine?

În afară de copiile certificatelor de naştere ale părinţilor şi un teanc de fotografii îngălbenite cu mătuşile Zina şi Dusea, înconjurate de copii şi nepoţi, care acum ar trebui să fie de vârsta pensionară, Măria Manea nu dispunea de nici o dovadă că ar avea ceva la Secureni. Nu ştia nici măcar adresa aproximativă sau denumirea străzii unde se afla casa părintească. Dar vroia să obţină o adeverinţă legalizată la notar, prin care să dovedească că părinţii ei au lăsat bunuri materiale la Secureni. Îi trebuia

aceasta pentru a putea beneficia, asemenea multor altor refugiaţi din părţile noastre, de o mică despăgubire şi alte înlesniri acordate de statul român.

Mai întâi ne-am adresat la primăria oraşului. Secretara de acolo, Halyna Mykolaivna, o doamnă binevoitoare, care n-a vrut să-mi spună nici numele de familie ca să-i exprimăm recunoştinţa meritată, s-a oferit cu amabilitate să ne ajute. Fără multă vorbă, le-a eliberat vizitatorilor adeverinţele necesare.

Deoarece în arhiva primăriei şi a raionului nu s-au găsit documente referitoare la proprietatea familiei Olgăi Melnic, dna secretară ne-a sfătuit să găsim măcar doi martori care să confirme acest lucru. Uşor de zis, dar greu de găsit oameni de vârstă înaintată, care să-şi amintească de o femeie născută în 1915 şi de mai bine de 60 de ani plecată de acolo. Cu ajutorul aceleiaşi doamne Halyna, am ajuns la o altă femeie inimoasă, dna Nina Burdeniuk, preşedinta organizaţiei raionale a veteranilor de război. Deşi nu e din partea locului, ea îi cunoaşte mai bine decât oricine pe cei mai vechi locuitori ai oraşului. De la întâlnirea cu această femeie a început un adevărat lanţ al minunilor. Ea ne-a adus la Serhii Iablonski, în vârstă de 87 de ani. Cum numai a văzut-o pe dna Măria, moşul a exclamat surprinzător: „Asta-i Olga bucăţică ruptă. Erau cinci fete în familia Proscurovschi, toate mândre, dar Olga era cea mai frumoasă". Deşi se pregătea să plece cu nişte treburi la Ocniţa, bătrânul le-a amânat pentru a doua zi, acceptând să meargă cu noi la notar. În drum ne-a propus să trecem pe la cunoscutul său, Vasile Chistruga:

– E cu vreo zece ani mai tânăr decât mine, dar trebuie să-şi amintească şi el ceva, căci părinţii lui au trăit nu departe de acea familie – pe o stradă numită de noi „a caţapilor".

După ce au fost puse la punct toate treburile, Rică a încercat să le mulţumească cu „mici atenţii" oamenilor care l-au ajutat cu atâta bunăvoinţă. Spre marea lui mirare, toţi ca unul au refuzat să primească vreo recompensă pentru deranj. Vasile Chistruga chiar a rămas cumva obijduit de gestul bucureştenilor, povestindu-ne tragedia familiei sale, care merită o descriere aparte. Tatăl i-a fost deportat şi împuşcat într-o închisoare din Omsk, din care cauză el împreună cu mamă-sa a trebuit să părăsească locurile natale. Reveniţi după un timp la Secureni, nu şi-au putut recupera casa dată în stăpânirea unui venetic. Oferindu-se să ne conducă la locul unde s-a aflat casa părintească a dnei Măria, el ne-a arătat mai întâi gospodăria sa de odinioară, care stă şi astăzi ca o dureroasă amintire. Iar din casa soţilor Melnic, refugiaţi în România, au rămas numai doi stâlpi în pridvorul unei construcţii mai noi. Tinerii soţi s-au fotografiat în preajma lor, ca lângă un important monument istoric, iar mama lor tot drumul înapoi spre Cernăuţi a oftat, înăbuşindu-şi plânsul.

SUMMARY

This title encompasses the notes of the journalist Maria Toacă, who gathers confessions of the Romanian descendants from the Soviet occupied territories in 1940, who fled to Romania. We get to learn about dramatic destinies of some famous people, marked by the shaking word „parting". The idea that every parting hurts, accompanies us as a red thread throughout every life story, however those tearing have tragic consequences, which time cannot heal, the wounds becoming deeper and deeper with each generation. Throughout her activity years as a journalist, the author has met people who suffered shaking separations that ruined their destinies, made them void of parental love and even face perdition. She comes across one specially

notable life story of the poetess Stela Covaci from Bucharest, whose father Pantelimon Pogorilovschi sent his wife, son and daughter across the river from Lipcani, occupied by the Soviets to a Romanian village Rădăuți-Prut just to protect them. He promised to follow after he would finish the bank matters (he used to be the director of the Agricultural Bank in Lipcani). Yet, they had not met until after 20 years later. Mrs. Stela kept throughout her whole life a somber memory of her mother crying and waiting for her husband on the banks of river Prut. Another horrible confession is that of Elena Vâlceac (Mihoreanu) from Stănești, of how she'd found her father living just in the vicinity from hers, in the distance of several kilometers, in Siret. One cannot but admire the ode of the in-laws of Mrs. Eleonora Sfeclă from Boian. The native of Bucharest - Maria Manea „has left" her parents' home in Secureni forever, just two months before seeing the daylight. Her mother, Olga Melnic, nee Proscurovschi in Secureni, brought her into life in 1944, in Gura Humorului, during what was a dramatic moment for Romania. All her childhood, she and her brother, born 2 years later travelled the country with their parents, until they managed to buy a parcel at the construction site in Voluntari, Ilfov county, close to Bucharest.

PROBOTEȘTI, SAT RUPT ÎN DOUĂ ...

Tatiana Tutunaru Bârzu*
Cernăuţi

Conform recensământului din anul 1940, satul Probotești avea o populație de 2416 oameni și era unul dintre cele mai bogate și mai frumoase sate ale județului Dorohoi. Se înălțau aici, zidite față-n față, biserica și școala care prezentau două clădiri mărețe, ce au jucat un rol important în viața acestui vechi sat românesc. Nu departe de ele se afla Casa de Sfat, care era inima tuturor activităților de „luminare" a proboteștienilor. În ea se făceau adunări, se organizau șezători, iar din anul 1901 aici era sediul Băncii Populare „Înaintarea" organizată cu scopul de a cumpăra moșia Târnauca-Probotești și de-a împroprietări oamenii cu pământ.

Urgia abătută peste sat în anii 1940 și 1944 l-au schimbat pentru totdeauna. Au părăsit fiii satului casele părintești și averile agonisite, refugiindu-se pe terenurile de pe cealaltă parte a frontierei, întemeind două localități noi – Racovăț și Mihai Viteazu. Mulți s-au împrăștiat prin Țară, luând totul de la început. Noua frontieră a fost trasată peste ogoare, prin curțile gospodăriilor, despărțind satul în două, o parte rămânând în Uniunea Sovietică, iar alta – în România.

În anul 1947 în Probotești locuiau 780 de oameni.

Această reducere bruscă a numărului de locuitori a fost cauzată de refugiul în masă și de deportările care au urmat în toamna anului 1944.

Pustie a rămas Casa de Sfat și Casa Parohială, rătăceau pe căi îndepărtate gospodarii și intelectualii satului. În închisorile și lagărele din Donbas, Carelia, Siberia și Extremul Orient erau supuși chinurilor mii de oameni, printre care nu puțini români din Probotești.

Probotești refugiați. Minu și Virginia Costea

Minu s-a născut în anul 1904 în satul Probotești, fiind unul dintre copiii lui Ion și Ioana Costea. Familia era înstărită, tatăl a cumpărat pentru fiecare copil loturi de pământ având grijă să-i pornească asigurați pe căile vieții. Minu se trăgea mai tare decât toți spre carte și părinții hotărăsc să-l trimită la studii. Bucuria părinților nu avea margini, când și-au văzut copilul „cu carte", care devenise învățător, apoi director al școlii din Probotești. Tatăl i-a cumpărat un lot de pământ pe o înălțime din centrul satului, aproape de biserică și școală, de pe care se vedeau ca pe palmă până hăt în zare frumoasele peisaje ale Proboteștiului.

Se căsători în anul 1928 cu Virginia Micu din Herța, o fată cu o bună educație, absolventă și ea a unei Școli Normale și tânără învățătoare. Fiind ajutați de părinții din ambele părți, ridică o casă frumoasă și spațioasă. Din anul 1931 până în 1944, cu o întrerupere când Minu se află în rândurile Armatei Române, familia Costea au fost intelectualii de bază ai acestui sat, Virginia fiind învățătoare, iar Minu – director.

* **Tatiana Tutunaru Bârzu** este profesoară de limba și literatura română și de geografie la școala medie din localitatea Probotești, regiunea Cernăuți. Autoare și coautoare a monografiei despre satul natal și școala la care activează.

După primul refugiu în România din anul 1940, Virginia și copiii s-au întors la Probotești cu speranța, că totul va fi bine. Fiind contuzionat pe front în apropierea Odesei, a venit acasă și capul familiei. Erau din nou împreună și continuau să muncească cu mare dăruire la școală.

Anul 1944 scoase iar din casă familia Costea și ei s-au trezit pe drumul refugiului. S-au stabilit cu traiul în România, continuând să muncească și să se afirme, își ridică cei trei feciori – pe Traian, Adrian și Vlad.

Smulși din rădăcină și aruncați fără milă departe de locurile natale, Minu și Virginia sunt un model al rezistenței și tăriei de caracter. Deși au avut zile frumoase împreună, cu succes și bucurii, au ținut până la sfârșitul vieții legătura cu Probotești lor drag.

Și azi, stând de vorbă cu oameni în vârstă, poți auzi expresia: „...m-au învățat la școală Minu și Virginia Costea...".

Copiii lui Iordache și Olimpia Crihan

Soarta acestei familii din Probotești este simbolul timpurilor de restriște și de mari încercări.

Opt din cei zece copii ai lui Iordache și Olimpia Crihan s-au împrăștiat prin lumea mare și și-au trăit viața departe de pragul casei părintești.

Iordache (1885-1945), fiul lui Nicolae Crihan, a fost un om înstărit, cu multe loturi de pământ, dascăl și învățător la Probotești pe vremea preotului Sandovici. În anul 1912 s-a căsătorit cu Olimpia Scriba (1895-1945), fiica învățătorului Dumitru Scriba. Mama Olimpiei a murit când ea abia împlinise doi anișori. Fata, rămasă orfană de mamă, a crescut în familia preotului Nicolae Sandovici, preoteasa fiindu-i mătușă după mamă. Multe lucruri frumoase a învățat ea în familia parohului din Probotești. La vârsta de 7 ani știa să citească, memora texte de rugăciuni și cântece. În fiecare duminică mergea la biserică și asculta cu nesaț istorisiri și povețe despre viață. Crescuse o fire bine educată, inteligentă și descurcăreață.

Iordache și Olimpia Crihan au avut împreună zece copii: pe Elena (1913-1990), Emilia (1915-1936), Mihai (1918-1966), Lucica (1920-1986), Georgeta (1920-2003), Maria (1920-1920), Ecaterina (Tincuța) (1924-2018), Olimpia (1927-1992), Neculai (1930-2014), Iulia (1932-2018).

Nepoata Didina Pavel (Bortă), povestește despre bunicii săi: „...După spusele mamei, bunicul era un bărbat înalt, purta mustață. Când intra în casă se lovea de pragul de sus al ușii și de aceea a hotărât să facă o casă mai mare, mai încăpătoare. În anul 1930 a terminat construcția și s-a mutat cu traiul în casă nouă. Bunica era mărunțică de statură, dar harnică, ea nu știa unde se află loturile de pământ, deoarece grija copiilor și pregătitul mâncării pentru țiganii lingurari, care le lucrau pământul, îi

ocupa tot timpul. Povestea mama că o trimitea de multe ori cu mâncarea pusă-n traistă să ducă prășitorilor la lotul de la stejar”.

Le-a fost îndestulată și liniștită viața până în anul 1940, când au venit rușii și s-au refugiat la Cârligi, județul Neamț. Numai Iordache n-a plecat nicăieri. Rămas acasă, ziua se ascundea la un țigan, Iorgu, iar noaptea se furișa spre casa lui. Îl durea sufletul pentru averea agonisită ani de zile, nu putea să-și lase gospodăria de izbeliște. Până la urmă cineva l-a pârât, a fost prins de către ruși și închis în beci, într-o casă de-a lui Verona la Herța. După un timp l-au eliberat, neavând pentru ce să-l acuze. Văzându-se la libertate, nu i-a mai trebuit nimic și s-a alăturat familiei refugiate la Cârligi.

În anul 1941, când s-au retras rușii, au revenit la baștină doar părinții cu trei copii mai mici, ceilalți mai mari, care căsătoriți, care prin școli, au rămas în România. Întors acasă, Iordache Crihan a început să muncească pământul și să crească animale. Au plecat în Țară încă doi copii, acasă rămânând numai mezina Iulia. Evenimentele din 1940 și povara anilor au slăbit din puterile și sănătatea lui Iordache și a Olimpiei. Tot mai des rămâneau vitele în grajduri nehrănite și neadăpate. Fiica Iulia, mezina familiei, singura rămasă acasă, își amintea că, de cum ajungea acasă de la școală, tatăl îi zicea: ,,Draga tatei, îi mânca tu mai amuș. Du-te la animalele celea, că ele nu au mâncat și nu au băut de cum le-ai dat tu aseară. Ai grijă, cum te vâri la boul cel roșu, știi că împunge!”.

Soarta, însă, le pregătea noi încercări. La începutul anului 1944 iar au venit rușii. Acestora le-a plăcut casa gospodarului Iordache Crihan și, fără să-l întrebe, l-au alungat cu familia din casă. Au transformat casa în pichet de grăniceri, instalând un observator pe acoperiș.

Un singur dulap au reușit să ia din casă, celelalte lucruri au rămas pentru batjocora străinilor. „Când voi muri să nu-mi faceți raclă, să mă puneți în dulapul meu”, spunea Iordache, privind din depărtare spre casa muncită de el.

Nenorociți și bolnavi s-au stins unul după altul, în anul 1945, Iordache și Olimpia Crihan, fiind duși la cimitir din casă străină. Pe ultimul drum au fost petrecuți numai de fiica Iulia, rămasă la Probotești.

Ceilalți copii au rămas pentru totdeauna departe de satul lor drag, până la sfârșitul anilor ’50 neavând posibilitatea să revină nici în calitate de musafiri.

Elena, fiica mai mare, care a fost învățătoare la școala primară din cătunul Crihănești al Probotștiului, Mihai, Lucica, Georgeta și Olimpia au locuit la București. Ecaterina a trăit în Oltenia, jud. Călărași. Neculai, al doilea fiu al lui Iordache și Olimpia Crihan, a fost profesor de limba română și a locuit la Reghin, jud. Mureș.

Sora Olimpiei Crihan, Natalia Ștefănescu (Scriba), tot în urma refugiului a fost aruncată de soartă la Făgărași, jud. Brașov. Multe greutăți au încercat-o și pe ea, a

rămas de tânără văduvă și a crescut cinci copii, dar Bunul Dumnezeu a înzestrat-o cu putere și i-a dăruit o viață lungă de 107 ani.

O familie mare și frumoasă de români, cu multe porniri neîmplinite, a fost scoasă pe drumul refugiului și despărțită pentru totdeauna.

Gheorghe Ciobanu

Gheorghe și Elena Ciobanu s-au căsătorit în anul 1936. Elena era fiica lui Ion Andrușcă din Probotești, Gheorghe – târnăucean. Au ridicat o casă la Probotești în apropierea celei părintești. Erau un cuplu fericit, în care se ridicau două fetițe: Maria (1937) și Lucica (1939).

În timpul celui de al doilea război mondial, Gheorghe Ciobanu a fost mobilizat în rândurile Armatei Române, iar Elena cu cele două fetițe trăiau împreună cu întregul sat zile de grele încercări.

În anul 1944, odată cu valul de refugiați, pășea pe drumul ce duce spre Dorohoi și Elena cu fetele. A ajuns la Dorohoi, dar nu-și găsea astâmpăr, fetele chinuite de foame o priveau cu ochi imploratori. Nu aștepta nimeni pe o mamă cu doi copii mici, zădarnic căuta ea un acoperiș deasupra capului. Disperată se întoarse înapoi la casa ei din Probotești.

Timpul trecea, fetițele creșteau ascultătoare și-i bucurau inima mamei. Nu știuse mult timp nimic despre bărbatul ei. Abia pe la mijlocul anilor ‘50 ai secolului trecut a ajuns prima veste de la el, în care comunica, că este sănătos și nespus de mult ar vrea să se întoarcă. Dar nu era atât de simplu să te întorci. Fetele au crescut mari și s-au măritat, dar la nuntă alături de ele era numai mama.

În anul 1961 Gheorghe Ciobanu s-a întoarse acasă. În casa părintească locuia și fiica mai mare Maria cu familia. Părinții hotărî să se mute la Târnauca, de unde era de loc Gheorghe. Au mai avut parte încă de optsprezece ani de viață trăită în bună înțelegere, bucurându-se de nepoți și de liniștea casei lor.

Gheorghe s-a stins din viață în anul 1979, iar Elena – în anul 1988.

Această familie prietenoasă și omenoasă a fost un model de căsnicie demn de urmat.

Adam Costea

Adam Costea a fost unul dintre cei opt copii ai lui Ion și Ioana Costea, gospodari de frunte din Probotești, oameni cu mai multe loturi de pământ și cu tradiții cărturărești. Fratele lui, Minu, a fost mulți ani de zile învățător și director al școlii din sat.

Căsătorindu-se, împreună cu soția Maria, ajutați și de părinți, au construit o casă pe lotul ce-l avea moștenire de la tatăl său, fiind prima gospodărie de la marginea satului pe partea stângă a drumului, când vii dinspre Târnauca. Astăzi aici locuiesc nepoții și strănepoții lor.

Ambii erau oameni tineri și arătoși la chip, înzestrați de la Dumnezeu cu o minte ageră. Aceleași calități le-au moștenit și copiii lor. În anul 1940 în familia lui Adam și Maria Costea deja creșteau trei copii: Lucica (1932-2017), Adrian (1934-1951), Dumitru (1937-1972).

Ca și mulți alți probotești, Adam s-a refugiat în România în anul 1940. Nu s-a dus departe, ci s-a oprit pe locurile unde este Racovățul de azi. Dar când rușii s-au retras, s-a întors înapoi la familie. În anul 1942 se născuse fiica Maria, iar în anul 1944 – fiul Constantin.

Evenimentele rele de la sfârșitul verii anului 1944 le-a răpit liniștea familiei și Adam Costea iar pornise pe același drum. Hotărî să se ascundă pentru un timp mai departe de casă, ca să nu fie dus în Siberia, cum se întâmplase cu mulți consăteni. Noaptea, cu riscul vieții, trecea granița și venea la familie. Plecând într-o zi înainte de a se crăpa de ziuă, nu s-a mai putut întoarce.

Oprindu-se în Racovăț, împreună cu prietenul său Dumitru Dăscăliței încep să construiască o casă. Din ironia sorții peste mulți ani vor deveni cuscri, fiica lui Adam Costea, Maria, se va căsători cu fiul lui Dumitru Dăscăliței pe nume Dumitru ca și tatăl său. Dar aceasta urma să se întâmple peste aproape douăzeci de ani.

Construcția unei case cerea cheltuieli mari și Adam Costea a plecat la un șantier de muncă în Cehoslovacia. Întorcându-se în România, Adam nu mai venise la Racovăț, ci se stabili în localitatea Drăgășani din apropierea orașului Piatra Neamț. A muncit la fabrica de ciment „Bicaz” în anii când se construia barajul de pe râul Bistrița. De câteva ori încercă să se întoarcă acasă la familia din Probotești, dar din diferite motive acest lucru nu s-a întâmplat.

Cei rămași acasă, soția și copiii, îi vor simți întotdeauna lipsa, chiar dacă nu întotdeauna vor recunoaște acest lucru.

Petrea Făgurel

Petrea Făgurel s-a născut în satul Probotești din județul Dorohoi în anul 1905, fiind unul dintre copiii lui Costache și Anghelina Făgurel. La vârsta de unsprezece ani rămase orfan de tată, care a căzut la Mărășești în Primul Război Mondial. Familia avea mai multe loturi de pământ și Petrea, căsătorindu-se în anul 1925 cu Anica Brânzei, a primit partea lui de moștenire – un lot de pământ aproape de biserică și școală, unde-și va ridica casa.

Petrea și Anica Făgurel au avut împreună 10 copii: pe Gheorghe (1926), Elena (1929), Ștefan (1932), Viorica (1934), Constantin (1936), Vergina (1938), Nicolae (1941), gemenii Mihai și Dumitru (1943), Petru (1946).

Tihna familiei a luat sfârșit în anul 1940, când orânduiala obișnuită a lucrurilor a fost întreruptă de regimul sovietic.

Petrea a fost mobilizat pe front în timpul celui de-al doilea război mondial, căzând în prizonierat la sovietici în anul 1944, a nimerit în lagărul pentru prizonieri

de la Harkiv. Din voința sorții l-a întâlnit în lagăr pe fiul mai mare Gheorghe. Au reușit să evadeze împreună din lagărul sovietic și s-au întors acasă, la Probotești. Dar, să rămână acasă era periculos. Fiul și tatăl au luat drumul refugiului.

Înfruntând frica, trecea noaptea prin pădure peste sârma ghimpată și venea acasă. Așa a durat mai mult timp, până când în una din zile nu a mai putut trece peste noua frontieră.

Despărțit de familie, se stabili cu traiul la Racovăț, privind din depărtare spre locurile unde i-a rămas familia și acum era o altă țară. Mai încolțea undeva adânc în suflet nădejdea că poate toate se vor schimba și viața va deveni acea de mai înainte. Dar n-a fost să fie.

Viața continua și trebuia trăită cu bune și cu rele. A construit o casă la Racovăț și și-a făcut o nouă familie. Numai el a știut ce gânduri i-au frământat mintea și ce trăiri i-au vibrat în suflet.

S-a stins din viață la 30 ianuarie 1985 și a fost petrecut în ultimul drum, alături de noua familie din Racovăț și de câțiva copii veniți din Probotești să-l vadă pentru ultima dată.

Anica, rămânând fără sprijin la numai 35 de ani, cu 9 copii în casă (fiul mai mare Gheorghe se refugiase în România), lupta pentru supraviețuire. Lipsuri materiale, suflet pustiit și inimă înjumătățită, aceasta era starea bietei femei.

Anii treceau. Unul câte unul își găseau rostul în viață copiii lui Petrea și Anica Făgurel. Le plăcea cartea și continuau studiile, devenind toți oameni la locul lor. Au îmbrățișat profesii de medici, profesori, muncitori calificați.

După o viață grea și zbuciumată, Anica Făgurel părăsi această lume la 22 octombrie 1971.

Alt destin și-a visat această familie!

Nepotul lor Iulian îmi spunea: „Am bunici îngropați pe două dealuri care stau față în față. Bunicul se odihnește în cimitirul din Racovăț, bunica în cel din Probotești…”. Tristă istorie a unei familii de români din Probotești, tragice vremuri!

Iosif Azăpcioae zis Culicianu

Iosif a fost proboteștieanul, care a purtat toată viața în suflet dorul Proboteștiului, fiindu-i sortit să fie departe de locurile dragi și de cele mai scumpe ființe – soția și copiii.

S-a născut la Probotești în anul 1910 și a purtat numele Azăpcioae. S-a căsătorit în anul 1933 cu Anica Isac și au avut împreună trei copii: pe Aristotel (1934), Georgeta (1940) și Petru (1942).

Iosif a fost mobilizat în rândurile Armatei Române și după terminarea războiului s-a trezit în altă țară, fiind despărțit de familie drept urmare a trasării noii frontiere de către sovietici.

A mai avut un frate – Azăpcioae Petru, care a fost colonel în Armata Română și după pensionare și-a trăit ultimii ani ai vieții la Iași.

Anica, rămasă singură cu trei copii, a îndurat alături de femeile rămase fără ocrotire și sprijin, toate greutățile vieții. Credea că s-a prăpădit în război bărbatul ei. Prima veste bună a ajuns la ea în anul 1956, Iosif îi comunica, că este viu și nevătămat și tare le duce dorul.

Stabilindu-se în România, Iosif a început să muncească într-un ocol silvic. Fiind sârguincios și responsabil a devenit pădurar și a trăit în casa pădurarului din localitatea Lunca, comuna Vârfu Câmpului. Cele mai fericite momente pentru el erau când își aștepta în ospeție soția și copiii din Probotești, care i-au rămas tot ce avea mai de preț în viață.

A plecat dintre noi în anul 1991.

Mihai Conovaru

Mihai Conovaru a fost fiul lui Nicolae și Saveta Conovaru din Probotești și s-a născut în anul 1925, fiind gemene cu sora Elena. Tatăl său a fost originar din satul Corjăuți. Fiind copil, în vremurile liniștite de până la 1940, trecând pădurea, mergeau des în ospeție la bunei.

Când s-a zvonit prin sat, că vin rușii, oamenii încărcau carele cu ce aveau mai de preț și porneau spre România, părăsind locurile natale. Adolescentul Mihai Conovaru, care abia împlinise 15 ani, a pornit și el cu puhoiul de lume. Când se părea că pericolul a rămas în urmă, sub picioare i-a explodat ceva. Rănit și însângerat, a fost dus de niște consăteni la unchiul său din Corjăuți. Au urmat zile lungi, pline de deznădejde și durere la spitalul din Dorohoi, unde i-au amputat ambele picioare mai sus de genunchi. După spital l-au adăpostit iar rudele din Corjăuți.

În anul 1945 sovieticii au anunțat un coridor de trecere peste graniță pentru românii care vreau să se întoarcă la casele lor. Mulți se temeau, crezând că pot cădea într-o capcană.

Mihai s-a încumetat, nu prea avea de ales, tot mai bine s-ar fi simțit acasă. Grănicerii români l-au însoțit până la punctul de trecere peste frontieră, unde a fost predat grănicerilor sovietici. Câțiva militari l-au adus până acasă.

Mama când îl văzuse, nu-și putu crede ochilor. Era fiul ei Mihai, despre care de cinci ani nu știa nimica. Inima i se strângea de durere, văzându-și fiul fără ambele picioare.

Mihai n-a căzut cu firea. Deși picioarele îi lipseau mai sus de genunchi, s-a obișnuit să facă multe lucruri de parcă nici n-ar fi avut acest viciu. La acea vreme nici nu putea visa la proteze, de aceea și-a meșterit două scăunele, pe care le prindea cu curele de rămășițele picioarelor și s-a învățat să pășească cu ele.

În anul 1947 s-a însurat cu Maria Prodan (1929-2013). Au avut împreună zece copii: pe Maria (1948), Viorica (1950), Eugenia (1951), Elena (1953), Constantin (1956), Mihai (1957), Aurica (1960), Nicolae (1963), Rodica (1965), Valentina

(1968).

În timpul foametei mergea în pădure și tăia câte o căruță de lemne, pe care o ducea la Noua Suliță în schimbul unui castronel de făină.

Fiica Viorica își amintește, ștergând o lacrimă, care i se prelinge pe obraz: „Mama era ocupată toată ziua având grijă de noi, copiii, făcea curățenie, spăla rufele, gătea, iar tata, așa fără picioare, prășea, cosea iarbă, aduna fân. Ieșea și la cosit pentru ferma colhozului ca să primească câteva are de fânaț pentru vacă.

Îmi aduc aminte, că se cățăra în copaci și ne strângea cireșe în pălărie când eram noi mici, tare se temea să nu ne urcăm noi și să cădem jos.

Mai avea un dar de la Dumnezeu tata – desena foarte frumos. De multe ori ne ajuta să facem temă pentru acasă la desen...

Ce să spun, grele timpuri au fost?!”.

La începutul anilor ’60 ai secolului trecut lui Mihai Conovaru i s-a permis să aibă un cal și o „brișcă”. Așa și a rămas în memoria satului „omul fără picioare și cu o brișcă trasă de un cal alb”.

Dumitru Făgurel

Dumitru s-a născut în anul 1913 în familia lui Ion și Elena Făgurel din satul Probotești. Părinții lui au fost cunoscuți în sat sub numele de Iordache și Ilinca. Au fost oameni înstăriți cu multe loturi de pământ, cu o livadă mare de nuci, peri și meri. Cei doi fii creșteau înconjurați de grijă și dragoste și erau mândria și nădejdea părinților.

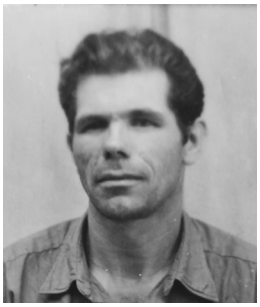
Anii ‘40-44 ai secolului trecut au fost de mari încercări pentru satul Probotești, nefericirea nu a uitat să bată și la ușa acestei familii. Fiul Gheorghe a murit în al doilea război mondial, iar Dumitru s-a refugiat în România. S-a stabilit în localitatea Dornești din județul Suceava, angajându-se muncitor la gară. S-a căsătorit cu Anghelina Pavel, refugiată și ea și au avut două fete: pe Mariana și Georgeta.

După mulți ani, la sfârșitul anului 1956, Dumitru reveni la Probotești, numai că de data aceasta ca musafir. Îl vor vizita și părinții. Acestea erau cele mai așteptate și fericite zile din viața lor când se reîntregea familia pentru un scurt timp.

Dumitru a completat lista oamenilor rupți de la vatra casei lor din Probotești și duși pe calea refugiului.

Gheorghe D. Bortă

Gheorghe s-a născut în anul 1923 la Probotești în familia lui Dumitru și Aglaia Bortă.

În anul 1941 a fost chemat să facă serviciul militar în Armata Română, după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial rămânând în România. S-a stabilit cu traiul în orașul Simeria (Hunedoara) și a muncit până la pensionare la combinatul metalurgic. Va locui pe strada Ion Creangă nr. 2 până la sfârșitul vieții.

În anul 1956 reușise să ia legătura cu membrii familiei rămași la Probotești. De atunci înainte cele mai fericite clipe erau acelea de întâlnire cu mama și surorile dragi, fie că venind în ospeție la Probotești, ori așteptând cu mult dor să vină cineva la el în România.

Nicolai I. Prilipcianu

Nicolai a văzut lumina zilei în anul 1908, fiind fiul lui Ion și Marghioala Prilipcianu din Probotești.

Se căsători în anul 1934 cu Maria, fiica mai mare a gospodarului probotestean Vasile Crihan. Tânăra familie începuse o cale frumoasă cu multe porniri spre un viitor comun. În anul 1935 s-a născut fiul care primise la botez numele de Mihai și părinții erau atât de fericiți.

Anul 1940 a adus multă neliniște, rușii veniți în sat au început să orânduiască viața oamenilor. Multe familii s-au refugiat în România lăsând toată agoniseala de-o viață.

Nicolai a fost mobilizat pe front și deveni agent de legătură în Armata Română. El a ajuns cu războiul până la Cotul Donului.

În 1944 căzuse prizonier la nemți și a fost dus într-un lagăr din Carpați. Reuși să evadeze din lagăr, a stat o vreme la Pitești, apoi s-a stabilit în satul Plopenii Mici, comuna Ungureni, zonă în care și-au găsit refugiu mulți dezrădăcinați din Probotești.

Credea că timpurile se vor schimba și iar va fi împreună cu familia. Dar au trecut șaptesprezece ani până când a pășit iar pe drumul din Probotești. Feciorul, rămas copil, când el a plecat de acasă, devenise și el tată.

Până în anul 2000, când a plecat dintre cei vii, Nicolai Prilipcianu a ținut legătura cu membrii familiei rămași în Proboteși, bucurându-se de nepoții și strănepoții de la unicul său fiu Mihai. L-au vizitat cu toții de mai multe ori și au trăit multe clipe de bucurie adunându-se la o masă, fie că la Probotești, fie la Plopenii Mici. S-au cicatrizat rănile pierderilor, dar au lăsat pentru totdeauna urme în sufletul lui.

Gheorghe Făgurel

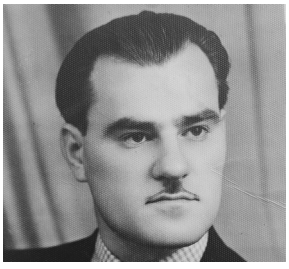
Gheorghe s-a născut în anul 1926 și a fost fiul mai mare al lui Petrea și Anica Făgurel din Probotești. A fost un băiat foarte deștept și a învățat bine la școală, după cum își aminteau frații lui, i se dădea deosebit de ușor matematica.

Anul 1944 a fost de cotitură în soarta acestui tânăr. Se refugiază în România, continuă studiile și-și face o frumoasă carieră. A locuit la Brăila. Mama sa îi păstra fotografia de familie cu soția sa și fiul Ionel și era foarte mândră de el. Cum și-a creat destinul și câte victorii sau eșecuri a avut Gheorghe, rămâne un necunoscut. Atât doar se mai ține minte de el la Probotești că „a fost foarte mândru la chip și deștept la carte, a rămas de tânăr printre străini și s-a descurcat cum a putut prin viață...".

Mihai Ciubotaru

Mihai s-a născut în anul 1920 în familia lui Dumitru si Saveta Ciubotaru, gospodari înstăriți din satul Probotești.

În anul 1938 Mihai Ciubotaru a fost chemat să-și facă serviciul militar în Armata Română, unde și l-a găsit începutul celui de al Doilea Război Mondial.

După sfârșitul războiului a rămas pentru totdeauna în România, stabilindu-se la București.

Nu o dată va veni în satul lui drag, vizitându-și fratele Emilian și aprinzând o lumânare la Crucea Eroilor din centrul satului, iar ochii i se vor opri la rândul unde este scris numele părintelui său – Dumitru Ciubotaru, care nu s-a întors acasă din lagărul stalinist.

Maria Ciubotaru

Maria, născută în anul 1924, a fost fiica gospodarilor din satul Probotești Dumitru și Saveta Ciubotaru.

A părăsit satul natal în anul 1944, refugiindu-se în România. A plecat ca și sute de consăteni de-a ei, crezând că timpurile se vor schimba și familia va fi iar împreună.

S-a stabilit la Cluj. A mai revenit acasă la Probotești, au vizitat-o mama și fratele în România. Viața a mers înainte cu greutăți și bucurii, dar a purtat totdeauna ascuns adânc în suflet dorul de satul copilăriei sale.

Adam (Melu) Prisacaru

Adam Prisacaru s-a născut în anul 1935 în familia gospodarilor de frunte din satul Probotești Gheorghe și Victoria Prisacaru.

Familia era muncitoare și avea de toate. Băiatul, cu numele de botez Adam, era dezmierdat Melu – un nume frumos care s-a lipit de el și pe care l-a purtat până la sfârșitul vieții.

Copilăria fără griji s-a sfârșit pentru Melu de timpuriu – în anul 1940. Într-una din zilele de la sfârșitul lunii august a acelui strașnic an se afla împreună cu părinții și cu sora mai mare Valeria la Poieni, în comuna Fundu Herții, unde aveau loturi de pământ. Se juca cu copiii vecinilor de lot pe nume Solcan, când mama apropiindu-se de el i-a spus să rămână cu copiii la joacă, fiindcă ei se reped până în sat. L-a mai prevenit că dacă-l întreabă cineva a cui este, să răspundă că a lui Solcan.

În acele clipe nici nu bănuiau mama și fiul că între ei se vor așterne ani lungi și grei de despărțire. Tatăl, mama și sora Valeria au fost arestați și luați chiar din câmp. Melu rămase în familia Solcan.

Rușii au instalat gardul de sârmă ghimpată, despărțindu-l de familie și lăsându-l printre străini.

Familia Solcan l-a îngrijit ca pe un fiu, l-au dat la școală, apoi a învățat la o școală de meserii din Dorohoi. A urmat serviciul militar în Armata Română. Demobilizându-se, munci la fabrica de ciment „Bicaz", deschisă în anul 1951 pentru a asigura cu ciment înălțarea barajului Bicaz și construcția pe râul Bistrița a primei mari hidrocentrale din România. Astfel, băiețelul din Probotești, devenit bărbat, aduce un mic aport prin munca sa la aceste mari construcții.

Cum numai a fost posibil, începând cu anul 1953, Adam căuta să trimită vești acasă, la Probotești. Urmează apoi un șir lung de adresări din partea părinților pe la toate instanțiile posibile, pentru a-și aduce fiul acasă.

În anul 1960 Adam Prisacaru s-a întors în satul lui drag după douăzeci de ani de pribegii. Copilul bălăior de altădată se prefăcuse într-un bărbat frumos și înalt, de la care nu-și puteau lua ochii părinții și sora, dar și nu puține fete din sat.

Se căsători cu Saveta Crihan și vor avea împreună doi feciori: pe Gheorghe (1961) și Stelian (1966).

A muncit până la pensionare în brigada de construcții a colhozului. Împreună cu prietenul său Mitrel Ciobanu și alți buni probotești, a participat la construcția multor case, ridicate în gospodăriile proboteștenilor în anii '60-90 ai secolului trecut.

Adam Prisacaru a fost nu numai un zidar dibaci, ci și un om cuminte și sfătos, cu care era o plăcere să stai de vorbă. S-a stins din viață în anul 1998.

SUMMARY

According to the 1940 census, the village of Probotești had a population of 2416 people and was one of the richest and most beautiful villages in Dorohoi county. Yet „the plague" that came upon the village in the 1940 and 1944 changed it forever. The village sons left their parents' houses and agonized fortunes, taking refuge on the lands on the other side of the border, founding two new localities - Racovăț and Mihai Viteazu. Many scattered around the country, starting everything over. The new border was drawn across the fields, through the courtyards of the households, dividing the village in two, one part remaining in the Soviet Union, and another in Romania. Ripped from the root and thrown mercilessly away from their birthplaces, the people of Probotesti are a model of endurance and strength of character. Romanians, with many unfulfilled beginnings, taken on the road of refuge and separated forever, financially deprived, with an emptied soul and a halved heart fought for survival.

What a sad history of the Romanians from Probotești during such tragic times…

ÎNSEMNĂRI DIN REFUGIUL FAMILIEI MELE

Elena Alina Andruhovici
Câmpulung Moldovenesc

Bahrinești, strămoș nemuritor

Sunt născută în satul Bahrinești, raionul Hliboca, fostul județ Rădăuți, acum tăiat în două de un hotar între țări.

Trăiesc în România, dar vin la Bahrinești, strămoș nemuritor, să-mi simt rădăcinile ce stau tăcute în zgomotul înconjurător. Vin cu emoție, dar în același timp, cu normalitate sufletească. Este spațiul unde inima vibrează împreună cu cei dragi de lângă tine. Îl vizitez. Las pașii să mă poarte pe drumurile ce străruiau în mintea mea. Mă apropii de locul unde era gospodăria familiei mele și unde încă mai trăiesc, încovoiați și ei, câțiva meri și cireși sădiți de tata. Aici era casa unde, în ziua de 5 mai, razele soarelui îmi trimiteau speranțele unei vieți fericite. Într-adevăr, am fost răsfățată, nu numai că eram primul copil, de bunicii din partea tatălui cât și de cei din partea mamei. Mă bucuram de toate ca un copil căruia toți îi intră în voie. Nu uit cum îmi puneam cercei din cireșul de la bunica Eudochia. Cireșul l-am mai văzut, dar pe bunica nu. A murit departe, în deportare. Dumnezeu s-o ierte pe ea, dar să nu-i ierte pe cei ce n-au lăsat măcar mormântul să i-l știm. Istorie crudă.

Oricum ar fi, mă mândresc cu satul meu și cu oamenii lui gospodari, cu personalitățile care s-au afirmat acolo, precum și în alte țări mai apropiate ori mai îndepărtate. Despre unii, după informațiile pe care le-am avut, am scris în cartea *Descătușarea memoriei*.

Refugiul din 1940

În Bahrinești am început să învăț carte, dar în timpul anului școlar a trebuit să plec. Unde? Mama era așa de speriată că nu mi-a putut răspunde. Nu știa nici ea. Tata nu era acasă. Era concentrat la Regimentul 16, Fălticeni. Mama, singură, cu doi copii mici, cu grija gospodăriei, trăia neliniștea și îngrijorările alături de consătenii care vorbeau numai despre război și ruși.

Acolo, la Regiment, tata a aflat că Basarabia și nordul Bucovinei sunt ocupate de către ruși. Apoi a auzit că frontiera s-a stabilit dincolo de Frătăuți și Climăuți. Nu peste mult timp, a venit un ordin să li se dea drumul celor din teritoriile luate.

În jurnalul său pe care l-a scris mai târziu menționa că atunci când i s-a înmânat ordinul de lăsare la vatră, entuziasmați că își vor vedea casele, soțiile și copiii, el – împreună cu Toader Lupăștean – au dat fuga în podul cazărmii, să-și găsească hainele civile. Spune: „Țări am găsit, dar cămașa era cu poalele dinapoi rupte, iar a lui Lupăștean era sfârtecată într-o parte. Ce era de făcut? Bucuroși că vom vedea casa, puteam merge și-n pielea goală. Plecăm. La Dornești, trenul nu circula mai departe. Frontiera era la Vicșani. Noi doi, îmbrăcați de parcă eram scăpați de la uliu, ne-am așezat sub o tufă, la umbră, să plănuim ce vom face”. Urmează multe necazuri, piedici în căutarea unui loc unde să înnopteze.

Ajuns a doua zi în Baineț, se oprește la unchesul Ștefan, care îi permite să stea în șură, pe paie, sfătuindu-l să treacă granița în Bahrinești, unde-i este casa, nevasta, copiii, că acolo e bine. De acest „bine” mulți fugeau în România. Au fost multe cazuri cu pierderi de vieți, în asemenea situații. Mânat de dor, dar și de nevoie, tata încearcă și el într-o seară, însă împușcăturile rușilor l-au speriat și a stat în acea noapte lângă frontieră, ascuns în fânul unei căpițe. De frică sau poate din rațiuni de el știute, n-a mai pornit pe această cale.

O parte din pământul familiei noastre a rămas în România. Într-o zi, a mers la lucru pe parcela de pe Deal la Ivaniuc, de unde se vedea și casa noastră. Pe neașteptate, se trezește că vine la el o copilă care avea în mână o legăturică. Acea fetiță eram eu, care vă povestesc toate astea. Tata notează în jurnalul său că m-a luat în brațe și m-a întrebat unde-i mama și de unde am venit. Din vale, i-am răspuns eu cu acea nevinovăție a copilului care ascultă de părinți. Mi-a spus că ți-e foame și ți-a trimis niște brânză de oi și o bucățică de măliguță.

Continuă relatarea în jurnal: „N-am mai putut lucra. Am luat-o spre Baineț, dară ea îmi zicea *Hai, tată, acasă!* Îi explicam că mergem la unchesul. Eu numai suspinam, dară ce să-i zic unui copil. Toată noaptea a plâns, că voia la mama, să doarmă în pat, nu în șură, pe paie. A doua zi, am mers în câmp, tot acolo, și am luat-o cu mine. Catrina mă vedea cum lucrez pe deal. De altfel, eu i-am trimis vorbă prin care-i propuneam să încerce a trece granița. De aceea a trimis copila. În acea zi, s-a îmbrăcat cu două cămăși, două catrințe și, ca să nu dea de bănuit, a luat într-o trăistuță, ca și cum ar fi mers la lucru, o ulcică plină cu brânză de oi, ouă și o bucată de mămăligă. A fugit prin livezi, prin păpușoaie și a ajuns la mine. N-am putut mânca. Erau prea sărate de lacrimile noastre.

Când eram în șură la unchesul, ne gândeam că noi plângem aici și vitele acasă. Ele vor aștepta, mieii vor zbiera, cocoșul va cânta, găinile se vor oua, iar mâncare n-are cine să le dea. Poate se va găsi cineva să le aibă de grijă. Noi, aruncați în voia sorții, dar cu nădejdea în Dumnezeu. Era prima noapte când am dormit toți trei în șură. N-aveam nici un ajutor de nicăieri. Îmbrăcăminte nu aveam. Nu știam ce vom mânca mâine. Unchesul nu ne putea primi în casă, nici nu-i convenea. Era august, 1940. Vara trecea. Venea frigul. Rușii nu se duceau. Venea bruma. Casă nu-i, lemne nu-s, doar nădejdea în Cel e Sus”.

Bunul Dumnezeu ne-a ajutat să supraviețuim. Veștile cu ce se întâmpla în Bahrinești coborau tristețe, amărăciune, în inimile părinților și ale altor săteni.

Rușii au ridicat multe familii, printre care și pe cea a bunicilor din partea mamei, deportându-le în Siberia. De ce au făcut asta noi nu înțelegeam atunci.

Retragerea temporară a rușilor. O liniște neliniștită

Tata ne povestea cum într-o zi din iunie 1941 s-a dat alarma. Au fost fugăriți oamenii de pe câmp. Noaptea, la ora două, s-au auzit salve de tun. Atunci, rușii s-au retras, dar au mai rămas cuiburi. Granița nu s-a ridicat imediat.

Peste câteva săptămâni, un grănicer român l-a ajutat pe tata să meargă singur la Bahrinești. Ajunge acasă. Iată cum vorbește în jurnalul său: „Ce-am găsit? Un dezastru adevărat. În grădină, buruieni și urzici înalte, iar în mijloc, un câine mare, umflat. Peste tot, cărți rupte și împrăștiate. Sub gard, un suman, scoarțe putrezite și mai încolo mese și scaune răsturnate. Când mă apropii să deschid ușa la odaie, niște câini mari, vii, au început să-și rânjească dinții la mine. De frică, am închis repede ușa și-am alergat la drum. Am găsit un om care să mă ajute să-mi curăț casa de câini. Pe jos, erau țoluri motocite, pene din perinele tăiate. Din pod, toate au fost aruncate pe jos, întoarse de-a valma, ce mai, mizerie mare". La bunica, tot jale. Șura fusese distrusă într-o explozie. Bine că ea a scăpat cu viață.

După retragerea temporară a rușilor, părinții s-au întors la casa lor, construită în 1939, găsind-o în stare bună. Ca orice gospodar care nu poate sta degeaba, începe să repare, să mai facă ceva din cele necesare. Agonisea, dar nu știa ce va urma. Se zvonea că rușii ne vor ocupa din nou. Oamenii erau îngrijorați. Auzeau că se dau lupte. S-a aflat că din Regimentul 16, de la Fălticeni au rămas în viață cam douăzeci la sută. În ianuarie încep concentrările. Nici tata nu scapă. Ajunge la Regimentul 16 – Fălticeni, dar nu stă prea mult. Rușii au ocupat din nou teritoriile noastre. Pe cei din aceste părți îi trimite. Așa era ordinul. Tata e direcționat la Cercul de Recrutare de la Rădăuți. În gări, pe toate liniile, stau trenurile cu refugiați. Și Cercul de Recrutare se pregătea de refugiu.

A doua evacuare

Îngrijorat de cele ce auzea și vedea, fără să se învoiască de la nimeni, s-a gândit să tragă o fugă până acasă la Bahrinești. Pornește pe jos pe drumul ce trece prin Costișa înspre Baineț. În cale se întâlnește cu căruța în care era mama cu mine, cu Vasile, cu bunica Profira și cu Veronica, fetița a cărei mamă a murit a treia zi după naștere. Mărturisește tata: „M-am dus la ei și lacrimi fără voia mea îmi umpleau ochii. Unde se duce Catrina cu trei copii mici? Îi însoțea Ștefan, fratele meu, care i-a pus la cale să plece, să nu-i prindă rușii. Frica era cu atât mai mare, cu cât se zvonea că acei care au fost în 1940 în România vor fi luați primii în Siberia".

Tata ne-a lăsat să continuăm drumul și să-l așteptăm în Dornești. El avea să meargă acasă, să mai ia câte ceva. Că doar trebuia să se gândească la nevoile unei familii cu șase persoane. Acasă, a chemat un prieten, pe Gicu lui Filip, ca să poată tăia un porc, să-l pârlească, să-l curețe, să-l împacheteze pentru drum. Cu o căruță împrumutată, în care a mai pus niște făină, haine, două perine, țoluri și mâncare pentru cal, s-a grăbit să plece, lăsând casa în voia Domnului.

Seara, târziu, ajunse la Dornești și se dă la căutat în gară. Nu mai găsește familia. Ce se întâmplase? Trenul pentru refugiați pe care l-a găsit Ștefan pentru noi

stătea pe linia moartă. Ne-am urcat în acel vagon descoperit, vagon pentru transportat scânduri, nu oameni. Între timp, fratele tatei găsește un alt tren care nu avea atât de așteptat. Hai, mutare! Întâi o duce pe mama cu cei doi copii și pe bunica, iar eu rămân cu puținul bagaj, așteptându-mi rândul. Eram mărișoară și înțelegătoare. Până să vină să mă ia, trenul celălalt pornește, iar eu rămân singură în cotul meu de vagon. Speriată, flămândă și tremurând în frigul nopții, nici nu mai știu de scânceam ori stăteam chitic, cu gândul că va veni mama. Cum am petrecut noaptea și orele de a doua zi, fără mamă, fără tată? Și azi, când vă povestesc, ochii îmi sunt plini de lacrimi. Până după prânz, tata ne-a căutat mereu printre cele trei sute de vagoane care erau în gară. Eu, tot așteptând, l-am zărit, l-am strigat. A adus bagajul acolo și a promis că nu mai pleacă de lângă mine.

Drumul suferinței noastre

Peste două zile, a plecat și trenul nostru. La Dărmănești, a mai stat încă două zile, altele la Verești, iar la Pașcani a stat mai mult. Ningea, viscolul purta zăpada, iar noi stăteam în vagon descoperit. Tata mă ocrotea, învelindu-mă în boarfele ce le luase de acasă.

Într-una din zile, a coborât să ia apă. Trenul a pornit și eu iar singură. A aflat că trenul se întorcea la Ițcani. Pornește pe jos, în urma lui, spre Dolhasca. După vreo patru kilometri, îl întâlnesc patrulele și-l obligă să o ia înapoi spre Pașcani. Orice le spunea soldaților despre necazul lui, ei nu aveau urechi pentru el. Gândul că e singură copila lui, adică eu, mintea caută soluții. Când aude vorba unui ceferist că un marfar se îndreaptă spre Ițcani, iese fulgerător dintre soldați și sare, din mersul trenului, pe scările unui vagon. A stat între tampoane o noapte friguroasă. În gări, se tupila, să nu-l vadă nimeni. Cu chiu, cu vai, a ajuns la Ițcani. În gară, sute de vagoane. Îi trebuia o săptămână să le controleze. S-a suit pe unul, poate, poate, dar ce să vadă de acolo? Tristețea îl apăsa, dar simțirea de părinte îi dădea puteri. Soarele urca pe bolta cerească, fără să-i pese de orele care treceau. Tot eu l-am văzut și l-am strigat.

După alte zile, trenul a pornit spre Gura Humorului, Vama, Vatra Dornei, tot așa cu staționări de zile în care gândul bunului părinte și ochii noștri plecau în căutarea mamei. În gară la Ițcani și la Vama, o priveliște amară i-a atins sufletul: cărți împrăștiate în săli de așteptare și printre trenuri ori strânse în movile, pentru a li se da foc.

Din gări a adunat câteva scânduri să înjghebeze un coteț, în acel colț de vagon. Nu știam unde plecăm. Unde pleacă atâta lume?

Trenul intră în Ardealul ocupat de Ungaria. Jandarmii maghiari controlau, numărau, scriau. În acest drum, tata a adăpostit un tânăr român care dorea să intre în România. Îmi aduc aminte cum, la o verificare, l-a acoperit cu un țol, m-a așezat pe mine peste el, dându-mi o strachină și o lingură, să mănânc, să pară totul normal.

Parcă-l văd pe tata cum, în mersul trenului, privea câmpul ce se umplea de verdeață. Am plecat în martie, iar acum era sfârșitul lui aprilie. Ochii îi lăcrimau, dar și așa începea să îngâne câte un cântec de dor pentru scumpa vatră a casei, a satului. Și trenul își continua drumul pe Valea Oltului cu nepăsarea hoțului neprins. Prin gări, cobora să mai schimbe o vorbă, să mai afle câte ceva. Un om i-a povestit cum, în gară la Cluj, era moartă o femeie cu doi copii mici. Oare era mama? Am plâns atunci, fără nădejde. Nu-mi puteam închipui cum voi trăi fără mamă. Repet, eram mărișoară și înțelegeam. Nu-mi păsa că n-am apă să mă spăl, că mâncarea nu ne sătura. Cum să

n-ai mamă? Eram un copil îmbălsămat în durere și lacrimi și ziua, și noaptea. Nici azi nu-mi pot potoli acele trăiri. Cuvintele îmi rămân în gât și ochii mi se tulbură în roua lor, când spun prin ce-am trecut.

În gara Craiovei, unde trenurile stăteau cu zilele, parcă în așteptarea unui salvator, se petrece o minune. Aici, ne întâlnim cu cei dragi, despre care atâtea săptămâni nu am știut nimic. Dacă cineva se întreabă ce-i fericirea, va afla că este numai atunci când toți cei dragi din familie sunt grămăjoară, uniți.

Am călătorit fără așternut, neschimbați, adică îmbrăcați cu aceleași haine, flămânzi. Eu cu tata am avut ceva provizii, dar mama a luat cu ea în traistă doar pâinile coapte în ajunul plecării, o oală cu brânză și niște ouă, călătorind într-un vagon unde alt refugiat, pe lângă bagaje, își luase și niște animale.

Groaznicul bombardament din Sfânta Noapte a Paștelui

Era Săptămâna Mare, înainte de Sfintele Paști, când trenul a plecat spre Turnu Severin. Afară s-a mai încălzit. Era în ziua de 4 mai. A doua zi, Paștele, iar noi, în gară, printre mulțimea de refugiați și mizeria din sala de așteptare. Nimeni nu știa ce va urma. Tata, om întreprinzător, caută o soluție. Propune ca eu cu bunica, cu frățiorul Vasile să rămânem în gară, iar ei, adică tata, mama cu Veronica în brațe, care avea doar un an, să meargă, să găsească un mijloc de transport, ca să ne ducă undeva într-un sat.

În oraș, se simțea sărbătoarea: miros de cozonaci, de miel fript, ouă roșii, vânzoleală pentru cumpărături. În acea după amiază de sâmbătă, când tot întrebau unde pot afla un autobuz, aud alarma. Pe sus, se vedeau avioane. Circulație interzisă. Sunt obligați de polițiști să intre într-un beci la adăpost. Când au ieșit de acolo, au luat-o la fugă spre gară, că simțeau semne rele. Acolo, nu ne-a mai găsit. O căruță ne-a luat, ducându-ne undeva, într-un sat. Iar despărțiți. Oare poate înțelege cineva ce se petrece în sufletul unor părinți în asemene situație? Tata nu era omul care să cadă în disperare și nici să-i facă pe alții. Plănuia să meargă oriunde, numai să nu stea în gară în acea noapte. A doua zi ne va căuta. Mașinile care transportau oamenii erau supraaglomerate. Nimeni nu i-a luat. Șoferul uneia dintre ele chiar i-a propus că o să-i ia la el acasă când se întoarce. Tata s-a furișat și s-a cățărat deasupra, pe autobuz, mama i-a dat copilul, apoi a tras-o și pe ea. Mulți au încercat să-i dea jos. Ei s-au așezat pe pântece, strânși, cu mâinile pe o bară, să nu pice. Ne spuneau cum plângeau și spuneau „Tatăl nostru”. Mașina gonea. Era Noaptea Sfântă și toți voiau să ajungă acasă. Au ieșit din oraș. Nu după mult timp, se aud vuiete, bubuituri. Se lansau rachete, iar noaptea se luminase ca ziua. Autobuzul s-a oprit. Oamenii s-au dat jos. Văicăreală mare. Ai mei erau flămânzi și, cum aveau o pâine, singura lor mâncare, s-au gândit să îmbuce din ea. Cât tata ajuta pe cineva să coboare, niște câini înșfăcă pâinea.

După mai bine de două ore, bombardamentul asupra orașului Turnu Severin a încetat și întunericul a pus stăpânire.

Unul pe care-l ajutase era un căpitan ce mergea la părinți în satul Broscari. Ai mei cum să rămână singuri în câmp? Hai pe jos după el.

Dimineața au ajuns. Merg la Primărie. Nimeni. Era prea devreme. Între timp au mai venit niște oameni care povesteau că în Turnu Severin erau trei mii de morți. Gara a fost făcută praf. Ce bine că am plecat de acolo! Auzind de bombardament, eu cu bunica plângeam, că am rămas acum fără mamă și fără tată. Dumnezeu ne-a

ajutat și de data aceasta. În acest sat am fost aduși și noi. Soartă, soartă, ce joc faci cu oamenii tăi? Trăiesc și acum acele clipe, dar nu uit bucuria când i-am văzut intrând pe poarta casei unde în ajun ne-a lăsat căruța. Din nou împreună. În această casă cu oameni de omenie am mâncat pentru prima dată pâine coaptă la țest și struguri negri și dulci conservați, știu ei cum, în beci, ca să stea proaspeți până primăvara.

Viața între străini

Satul Broscari este așezat într-o zonă colinară. Tata relatează în jurnalul său: „Mă uitam pe cele dealuri și mă gândeam ce-am lăsat acasă. Ce voi face aici? Mămuța era slabă. Trei copii mici. Catrinei îi creștea burta, în așteptarea copilului. Se uitau oamenii la noi, cum am ajuns la o depărtare așa mare, fără bani, fără mâncare. E încă primăvară. Luna mai. Ce mai cântă păsările! Când le auzeam, lacrimi năvăleau!”.

Ca să hrănească atâtea guri, tata, priceput la toate, lucra la grădină, la prășit, la cositul fânului și al grâului. Tare s-au mirat sătenii când au văzut cum tata, punând cablucă la coasă, a înlocuit seceratul cu datul grâului la perete. În urma lui, mama îl lua și îl lega în snopi. Era spor. După seceriș, ca să câștige ceva bani, a lucrat la Fabrica de avioane din Caransebeș. Îi mergea bine, dar într-o zi află că nu se mai lucrează și că toți trebuie să plece. Aveau tren, dar cum la Orșova linia ferată era distrusă de bombardament, a trebuit să plece pe jos, peste munți, ca să fie iar în familie. Spunea că l-a durut carnea pe picioare o săptămână.

În octombrie, vine frigul și bruma. Camera în care stăteam noi, trei copii și trei adulți, nu avea sobă. Mama trebuia să nască. Tata se frăsuia ce să facă. Nu era în sat nici spital, nici moașă. I-a fost de ajutor gazda, Maria Lambru, care a moșit-o, care i-a fost și nașă de botez fetiței ce tocmai a venit pe lume.

Într-una din zile, vine în sat un învățător din satul Cârjei. Află despre noi, despre hărnicia tatei și-i propune să se mute în acel sătuc, într-o casă nelocuită care aparținea bisericii. A acceptat. A mers, a reparat, a făcut o sobă, a adunat crengi, să fie pentru foc, iar prin noiembrie ne-am mutat acolo. Învățătorul avea vite, cai, vreo zece hectare de pământ, o soție și două fete fudule și zgârcite. Trebuia să le lucreze pe gratis. Rareori ne mai dădea câte ceva de mâncare. Eu, ca școlăriță, m-am simțit bine. Odată, m-a scos de la clasă, să-i păzesc vitele. Tata, supărat, i-a reproșat. În ziua următoare, când n-am știut ce temă s-a dat pentru acasă, m-a pedepsit cu zece nuiele la palmă. În clasă un băiat s-a anunțat că le ia el pentru mine. S-a permis așa ceva, așa că eu nu le-am gustat.

Ai mei erau chemați și de oamenii din sat, că se prindeau să facă de toate: reparat și zidit sobe, împletit coșărci din nuiele, tăiat și preparat porcul, jugănit purcei, prășit, cosit, cioplit. Satul Cârjei avea un singur izvor cu apă potabilă. Dacă nu mergeai să iei apă dis-de-dimineață, nu mai găseai. Greu ne-a fost. Îmi amintesc câte nu inventau părinții, să ne scape de păduchi, dar mai ales de râie. Ziceau că leșia din cenușă de ciocălăi de păpușoi e mai tare și ne freca pielea să moară sarcoptesul. Dureros mai era. Uneori, scărpinându-ne, apăreau bube infectate. Dar ce să mai spun? Poate ne-am călit. Poate am învățat să nu dezarmăm. Biblia ne spune că omul e pus la multe încercări. Nu trebuie să se stingă speranța, că va veni soarele și-n viața noastră, dar pentru asta să nu stăm cu mâinile în sân.

Drum anevoios spre Bucovina dragă

Dorul de meleagurile Bucovinei nu ne-a dat liniște. Părinții doreau să lucreze pe ogoarele noastre, moștenite din străbuni, să nu fie argați pe la străini.

Au trecut zece luni de la armistițiul din 23 august 1944. Încep să se intereseze de plecare. Era greu de obținut un loc într-un vagon. Apoi, liniile ferate erau ocupate cu trenurile rusești. Într-o zi, s-au hotărât. Au închiriat o căruță în care au pus puținul bagaj, pe noi, copiii, și s-au dus în gara din Turnu Severin, că poate vor prinde o ocazie. După o săptămână, ne-a ajutat un lipovean din Climăuți pe nume Patapi să facem comandă la gară pentru vagon. Cum linia București – Dornești era ocupată, trenul a luat-o prin Iași. După o călătorie de o săptămână, am ajuns la Dorohoi. Acolo, ce să faci? Stăm într-o sală de așteptare mică, înghesuită cu fel de fel de oameni. Doamne, cât ne este dat să tragem! Aveam trei săptămâni pe drum noi, cei mititei, și bunica bolnavă. Tot văzându-ne, un plutonier major cu inimă bună a trimis un soldat cu o căruță, să ne ducă până la Siret. Tata povestea că îi era negru înaintea ochilor. Noi eram obosiți și flămânzi, el nu știa unde să-i spună soldatului să oprească. A ajuns la Vicșani, în marginea satului, la o casă distrusă de război. Căruța ne-a lăsat acolo. Era seară. Afară, era călduț. Sub cerul liber, am adormit noi, copiii, dar nu și părinții. Se gândeau cum vor petrece noaptea următoare. La Hurjina, aveam un ogor pe care încă mai creștea mateusul semănat de tata. A doua zi, acolo s-a dus. Cum era inventiv, își propune să înjghebeze un cort. Va găsi ceva pari, crengi, iarbă deasupra.

Greutățile nu iau sfârșit

Am crezut și voi crede, cât voi trăi, că oamenilor credincioși Dumnezeu le vine în ajutor.

Un vecin al acestui ogor îl vede pe tata stând necăjit, pe marginea șanțului și îi spune de o casă nemțească rămasă liberă de curând. Când îți aperi familia, nu te gândești ce va urma, faci numai să-i fie bine. Așa ajungem în acea casă. Necazurile nu s-au oprit. Administratorul Buzbaun din Siret îl ia la rost, cum a îndrăznit să intre fără voia nimănui. Cu acesta rezolvă cumva, promițându-i că-i va fi recunoscător. Asupra casei respective au pus mulți ochii. Încep amenințările de la oameni, dar și de la Primărie. Vin jandarmii și ziua, și noaptea, spunându-i că, dacă nu plecăm, ne trimit la ruși, peste graniță, iar acolo Siberia ne așteaptă. Apoi, încep cei de la partid, că dacă nu se înscrie la comuniști, nu va mai sta în casă. Nu aveam liniște nici duminica. De aici hotărârea tatei de a-și face o căsuță a lui, pe pământul lui. În opt ani a adunat cu greu, cu multe peripeții, lemn cu lemn și și-a ridicat o locuință pe care a mai mărit-o apoi.

Părinții – modele pentru copii

Pentru părinți a fost o permanentă tensiune, zbatere, pentru ca noi, copiii, să avem strictul necesar. Au avut tot timpul grijă să ne ferească de vorbe urâte, de văicăreli sau de a învinui pe cineva. Au dorit să ne crească în curățenie sufletească. Ne-au învățat să prețuim munca, ne-au învățat ce-i respectul și buna-cuviință. În comportarea lor demnă am crescut noi. Plângăreala sau cuvintele cu ură nu ajută la nimic. Ne ajută doar prietenia cu adevărul și cu dreptatea, dar pentru acestea trebuie să învingem piedici. Tata spunea că nici în situații grele nu i-a plăcut să lucreze sub poruncă străină. Asta ni s-a transmis și nouă.

El, rămas orfan de tată în primul război mondial, fiind cel mai mare dintre cei cinci frați ai săi, a trebuit să fie cap de familie încă de la 11 ani. Înfruntând vitregiile, s-a maturizat atât în gândire, cât și-n munca din gospodărie. A avut o mamă înțeleaptă, credincioasă și pricepută în toate.

A înotat prin învolburate valuri, dar și prin apă lină. A ajuns mereu la țărm, pentru că alături i-a fost Catrina, soție și mamă iubitoare, lângă care a stat 67 de ani. Mama, pentru mine, pentru noi, copiii, a fost și a rămas icoană sfântă. Era de o bunătate cum rar se mai întâlnește, cu minte ageră, harnică, spontană, cu un tact pedagogic de invidiat, dar și cu un simț al umorului care îi înveselea pe toți din jur. Ni se alătura și fratele Vasile. Apoi Maria, cea născută în Oltenia, mi-a fost mai mult decât o bună surioară. Fiind o diferență de opt ani între noi, mi-a fost de mititică păpușa dragă cu părul cârlionțat, de care aveam grijă și mă jucam cu ea. Mai târziu, a rămas soră de mare ajutor și prietenă, împărtășindu-ne bucuriile și necazurile pe care viața ni le dă.

Gândesc acum că povestea noastră nu e unică. Mulți au fost ca noi, numai că fiecare a avut suferința sa, renunțările sau chiar compromisurile sale.

Tata a scris în jurnalul său cuvinte care pot fi rostite de toți bucovinenii: „Am petrecut timpuri cu vreme bună și timpuri cu vremi ploioase, ani senini și ani cu nouri și furtuni”. Nicicând n-a lăsat să ne părăsească speranța. Celula unită a familiei a învins bolovănișul din cale.

SUMMARY

The protagonist touches on the tragic history of Andruhovici’s family who suffered the viciousness of the Soviet occupants. In fact, this family’s odyssey symbolizes the destiny of hundred thousands of Romanians from Herța county and other locations, occupied by the Soviets, taken into care by the Romanian State. The family of Andruhovici, a family of wealthy farmers, who valued their land the most, was forced to flee and to suffer all the journey calamities in unfavorable conditions and the continuous fight with hunger and cold. With all the endured sufferings, under permanent pressure, the parents’ struggle so their children have everything they need, the reader can trace a beautiful feeling of parents’ love, which protected the children from bad mouthing, invectives and blamings. The words left in the journal by head of Andruhovici’s family read, „we have had good and rainy times, years with sun and clouds”, words which can be used by all the Bukovinians, who have overcome all the obstacles by the idea of the „unified” family cell.

PARTENERIATUL ESTIC LA 12 ANI: EUROPENIZARE FĂRĂ EXTINDERE SAU DILEMELE CAPITALULUI SIMBOLIC

Marin Gherman
Cernăuți

Parteneriatul estic, ca dimensiune specifică a politicii europene de vecinătate a împlinit recent 12 ani de existență. Din păcate, entuziasmul politic din anii 2008-2009 nu mai poate fi întâlnit în momentul de față, fiind erodat de efectele crizei economice, de problemele cu care se confruntă UE, de evoluțiile politice triste din statele-partenere din est, de pandemia COVID-19. În ultimii ani a avut loc o modificare a configurației geopolitice, iar ca instrument al UE de gestionare a raporturilor cu vecinătatea estică, Parteneriatul estic necesită idei noi, trebuie modificat și deja se reconfigurează.

Problema ontologică a UE și a Parteneriatului estic este tot mai activ discutată, iar experții și oamenii politici propun diverse soluții, printre care „Parteneriatul Estic plus" sau concepția de Parteneriatul estic cu 2 viteze: una pentru cei pregătiți de o apropiere de UE în diverse formule și alta – pentru cei fără mari speranțe geopolitice.

Mai mult decât atât, statele Parteneriatului estic nu reprezintă un tot întreg, ele nu colaborează perfect între ele, nu reprezintă un nou Grup de la Visegrád. Între unele state există tensiuni mari (cazul Armeniei și Azerbaidjanului), unele au Acorduri de asociere și Zone de liber schimb cu UE, au regimuri fără vize, iar altele îmbrățișează Uniunea Eurasiatică dirijată Rusia.

În statele participante la Parteneriatul estic și în UE diferă așteptările, diferă viziunile, diferă rolul simbolic și geopolitic al acestei relații. Un mare decalaj poate fi observat la nivelul discursului politic. Pentru UE Parteneriatul estic este un mecanism de gestionare a relației cu estul, bazat pe concepția europenizării, adică se dorește extinderea bunelor practici de relații europene în toate sferele sociale-politice în est, pe când la Kiev, Tbilisi sau Chișinău, Parteneriatul estic este idealizat, fiind considerat de opinia publică și de mediul politic, care utilizează acest subiect în scopuri electorale un prim pas spre aderarea la UE, o chintesență a sistemului politic.

Dacă utilizăm concepția sociologică a cercetătorului francez Pierre Bourdieu, Parteneriatul estic reprezintă pentru unele state post-socialiste un capital simbolic, ceea nu se observă în cazul UE. Acest capital simbolic de parcă determină vectorul de dezvoltare a unei țări, el reprezintă un element identitar, consolidând sentimentul de apartenență la marea familie europeană, identitate șubrezită de regimurile totalitare din trecut. Sistemul comunist a lăsat în mentalul colectiv stereotipul periculos „cine nu este cu noi, este împotriva noastră", ceea ce înseamnă că statele post-sovietice nu trebuie să rămână fără simboluri politice identitare (temporare chiar) în acest proces de democratizare și europenizare.

Politologii din Ucraina, de exemplu, au tot constatat în ultimii ani o percepție idealizată a UE și a ideii de integrare europeană. Integrarea europeană, potrivit sondajelor sociologice, este văzută ca un proces al unor schimbări rapide, care, de parcă, ar reprezenta modificări realizate de la sine. Fiind întrebați ce înseamnă integrarea europeană, ucrainenii deseori spun că acest proces reprezintă îmbunătățirea substanțială a nivelului de trai și o infrastructură modernă, fiind analizate aspectele externe, de la suprafață, fără a fi cunoscute elementele din adâncime și efectele nepopulare ale reformelor.

Mai mult decât atât, potrivit unui studiu realizat de centrul „EU Neighbours", 63 la sută din ucraineni au o atitudine pozitivă față de UE, iar în multe cazuri, dacă vorbim de capitalul social, cetățenii R. Moldova, Ucrainei și Georgiei deseori au mai multă încredere în structurile UE, decât în autoritățile naționale sau locale.

Din acest punct de vedere, Parteneriatul estic a reușit deja să ofere R. Moldova, Ucrainei și Georgiei o nouă identitate geopolitică prin capitalul simbolic acumulat, care poate fi transformat în reforme, inițiative, democratizare. Parteneriatul estic ca program al UE nu oferă nimic mai mult acestor state. Or, nu există un consens la nivelul UE care va fi soarta statelor Parteneriatul estic cu „temele de acasă" făcute. Dacă revenim la nivelul simbolic, unele state ale Parteneriatului estic au perceput foarte dureros declarația summit-ului din 2017, în care au fost „susținute aspirațiile europene" ale Georgiei, R. Moldova și Ucrainei, fiind eliminată încă din 2015 formula tradițională „perspectiva europeană". La nivel simbolic, în percepția socială din statele partenere este o mare diferență între a „susține aspirațiile europene" și a susține „perspectiva europeană"! UE riscă prin aceste jocuri de cuvinte să determine în mod direct decepționarea și refuzul societăților de a îmbrățișa europenizarea politică în contextul războaielor hibride periculoase.

Cu toate că în 2020 Comisia Europeană a propus o serie de priorități noi ale Parteneriatului estic, accentul fiind pus pe securitatea cibernetică, combaterea primejdiilor hibride, cooperarea în domeniul securității, UE nu a reușit să elaboreze mecanisme viabile, concepții universale privind soluționarea conflictelor din statele partenere. UE nici nu consideră ca fiind o problemă dilema europenizării fără un

potențial simbolic de extindere. În timp ce societățile țărilor Parteneriatului estic sunt în așteptarea unor „perspective europene", considerându-le de importanță existențială la nivel național, în UE se mizează pe colaborarea sectorială, pe o politică a pașilor mici, pe noțiuni și planuri tehnice, pe dezbateri birocratice, pe încurajarea apropierii legislației statelor Parteneriatului estic de normele UE și pe o viitoare posibilă instituționalizare – idei logice, însă care vor da roade peste decenii, în timp ce noua realitate geopolitică (hibridă) necesită acțiuni rapide și pro-active.

Această politică a pașilor mici, este, sociologic vorbind, percepută în statele Parteneriatului estic ca fiind una minusculă, născându-se un vid, lipsit de simboluri politice, atât de căutate în estul Europei și care poate fi ușor umplut de Rusia sau alte state de conținuturi hibride prin războiul informațional.

Dacă Parteneriatul estic nu va rezolva această problemă ce ține de simbolistica politică, UE riscă să se trezească într-o bună zi cu o infrastructură a statelor Parteneriatului estic modernizată din fonduri europene, investiții europene mari în estul Europei, dar cu regimuri autoritare care vor apare în urma acestui vid politic. Or, mizarea continuă pe concepția europenizării ca un panaceu universal nu va da roade în contextul tendințelor de haotizare geopolitică a Estului prin metode hibride, iar cazul unor state ca Belarus este mai mult decât reprezentativ.

SUMMARY

The Eastern Partnership, as a specific eastern unity of the European Neighborhood Policy, has recently celebrated 12 years of existence. Unfortunately, the political enthusiasm of the years of 2008-2009 can no longer be met, being eroded by the effects of the economic crisis, the problems facing the EU, the sad political developments in the eastern partnership states and the Covid-19 pandemics.

While the societies of the Eastern Partnership countries are waiting for the certain „European prospects", considering them of existential importance at the national level, the EU relies on sectoral collaboration, on a policy of small steps, on notions and technical plans, on bureaucratic debates, on encouraging the adoption of the legislation of the Eastern Partnership states to the EU norms and on a possible future institutionalization - logical ideas, yet the ones that will bear fruit in decades, while the new (hybrid) geopolitical reality requires fast and proactive actions.

DEPORTĂRILE ÎN MASĂ ALE LOCUITORILOR DIN ŢINUTUL HERŢA ÎN ANUL 1941

Petru Grior*
Cernăuţi

După masacrele sângeroase de la Lunca şi Varniţa, intrate în istoria plină de durere a regiunii Cernăuţi[1] ca unele dintre crimele odioase din prelungul şir de fărădelegi săvârşite de puterea sovietică împotriva băştinaşilor, peste cotropitul colţ de ţară de la poalele Carpaţilor a coborât păcatul altei tragedii, planificate de către călăii din Kremlin. În primăvara anului 1941 a apărut Directiva Comisariatului

Poporului pentru Securitatea Statului, care prevedea aplicarea măsurilor necesare în direcţia „curăţirii Republicii Ucrainene de elementul antisovietic”[2]. Conform indicaţiilor de la Moscova, lucrătorii organelor represive din regiunea Cernăuţi au urgentat procesul de acumulare a informaţiilor referitoare la băştinaşii meleagurilor voievodale. În luna mai, aceşti copoi ai regimului totalitar, cu suflete pline de ură şi duşmănie, aduşi din toate colţurile fostului imperiu sovietic pentru promovarea unei politici de deznaţionalizare şi rusificare a populaţiei româneşti, au ajuns la concluzia că principalul „element antisovietic” îl constituie rudele „trădătorilor patriei”. În categoria „trădătorilor patriei” au fost incluşi locuitorii ţinutului, care, începând cu ziua de 28 iunie 1940, pătrunşi de năzuinţele spre libertate, au încercat să ajungă ilegal în România. Unii au avut norocul să treacă hotarul, instalat de sovietici, alţii au nimerit în mâinile grănicerilor, fiind condamnaţi de către Comisia Specială de pe lângă Comisarul Poporului pentru Afaceri Interne al U.R.S.S. la diferite termene de închisoare. Rudele lor din actualele raioane Herţa, Hliboca, Noua Suliţă, Storojineţ

* **Petru Grior**, arhivist, fost director-adjunct al Arhivei Regionale din Cernăuţi, director al Centrului de cercetări istorice şi culturale.

şi din oraşul Cernăuţi au apucat drumul calvarului spre Republica Autonomă Sovietică Socialistă Komi, ţinutul Krasnoiarsk şi regiunea Kirov din Federaţia Rusă[3]. Referindu-se la dezmăţul stalinist, ziarul „Bucovina”[4] va scrie mai târziu: „În a doua jumătate a lunii mai au năvălit asupra satelor noastre nenumărate camioane, însoţite de miliţieni, care au ridicat mii de familii româneşti şi anume dintre acelea, care aveau pe cineva trecut în România. Bărbaţi tineri şi bătrâni, femei de toate vârstele şi copii au fost închişi, aproape ermetic, în vagoane... fără apă, cei mai mulţi fără mâncare şi duşi, Dumnezeu ştie unde. Unii, care au avut norocul să scape pe drum, au mărturisit că după 10 zile nu mai rămăsese nici jumătate din acele fiinţe nenorocite. S-au înăduşit sau au murit de boli, de foame şi de sete pe drum”[5].

Deportările din mai, efectuate sub conducerea celor 724 de reprezentanţi ai organelor sovietice de represiune şi activişti ai Partidului Comunist (bolşevic) al Ucrainei[6], în timpul cărora au fost duşi în neagra străinătate românii din nordul Bucovinei şi Ţinutul Herţa, au constituit o repetiţie pentru viitoarele deportări ale locuitorilor din teritoriile ocupate de către trupele Armatei Roşii. Astfel, pe data de 8 iunie 1941, a avut loc şedinţa comună a Biroului Comitetului Regional Cernăuţi al Partidului Comunist (bolşevic) al Ucrainei şi Comitetului Executiv al Consiliului Regional Cernăuţi, în cursul căreia este discutată problema desfăşurării operaţiunii de deportare „în locurile îndepărtate ale Uniunii Sovietice a familiilor trădătorilor patriei, moşierilor, fabricanţilor, membrilor activi ai partidelor contrarevoluţionare, comercianţilor mari şi altor elemente contrarevoluţionare şi criminale”[7]. În hotărârea adoptată la această şedinţă se menţiona: „Luând în consideraţie faptul că problema deportării din regiune a elementelor contrarevoluţionare constituie o problemă primordială, Comitetul Regional al Partidului Comunist (bolşevic) al Ucrainei şi Comitetul Executiv al Consiliului Regional ordonă secretarilor comitetelor orăşeneşti şi raionale ale Partidului Comunist (bolşevic) al Ucrainei şi preşedinţilor comitetelor executive orăşeneşti să acorde o atenţie deosebită procesului de pregătire şi desfăşurare a deportărilor, conform indicaţiilor Comitetului Central al Partidului Comunist (bolşevic) al Ucrainei şi Consiliului Comisarilor Poporului al Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene”[8].

În scopul îndeplinirii poruncilor superiorilor de la Kiev, conducerea regiunii a întocmit planul de acţiuni pentru efectuarea viitoarelor deportări. El prevedea ca în ziua de 8 iunie, şeful Direcţiei regionale Cernăuţi a Comisariatului Poporului pentru Securitatea Statului, căpitanul Trubnikov, să ţină o consfătuire cu participarea şefilor secţiilor raionale ale amintitului comisariat, analizându-se toate amănuntele operaţiunii bolşevice[9]. La 9 iunie, o asemenea consfătuire trebuia să fie organizată de către Zeleniuk, secretar al Comitetului Regional Cernăuţi al Partidului Comunist (bolşevic) al Ucrainei, la care obligatorie devenea prezenţa secretarilor comitetelor orăşeneşti şi raionale ale partidului şi preşedinţilor comitetelor executive raionale şi orăşeneşti ale puterii sovietice[10]. Pentru ridicarea „elementelor contrarevoluţionare”, s-a planificat mobilizarea unui număr considerabil de comunişti şi comsomolişti, la dispoziţia lor fiind puse camioanele şi căruţele necesare[11]. Concomitent, în cele 14 raioane ale regiunii s-au deplasat trimişii Comitetului Regional al partidului, autorizaţi cu puteri nelimitate. Ei au luat sub control procesul de pregătire al viitoarelor deportări în masă[12].

Conform planului de efectuare a operaţiunii de deportare, raionul Herţa a fost împărţit în „patru sectoare de activitate”[13]. În primul sector intrau localităţile: Herţa,

Movila, Târnauca, Proboteşti, Lunca, Satu Mare (Pilipăuţi), Ţânteni, Hreaţca. În cel de-al doilea au fost incluse satele: Culiceni, Tureatca, Puieni Regat, Puieni Bucovina, Mihoreni, Mogoşeşti. Al treilea cuprindea localităţile: Buda Mare, Buda Mică, Pasat. Ultimul sector încadra satele: Horbova, Bănceni, Godineşti, Mamorniţa, Lucoviţa, Cotu Boian, Molniţa[14]. Pentru escortarea osândiţilor din sectoarele indicate, au fost create 57 de grupuri operative, ai căror membri vor primi instrucţiunile necesare în ajunul deportărilor[15].

În scrisoarea adresată organelor sovietice de resort în aprilie 1989, evreica Raşela Leibovici, născută la 10 ianuarie 1928, în oraşul Herţa, scria: „În noaptea de 12 spre 13 iunie 1941, în jurul orei trei, eu m-am trezit din somn, fiindcă în uşa casei noastre au bătut cu putere. Părăsind dormitorul, am întâlnit trei bărbaţi, dintre care doi erau îmbrăcaţi în uniforme militare, iar unul – în haine civile. Tustrei vorbeau ruseşte. După ce ne-au arătat nişte hârtii, conţinutul cărora nu l-am înţeles, ni s-a ordonat să ieşim în curte cât mai repede. Mama a luat un coşuleţ, unde a pus o pâine şi ceva zahăr. În stradă ne aştepta o căruţă, în care am urcat, îndreptându-ne spre gara feroviară din Noua Suliţă. Ajungând la destinaţie, am fost încărcaţi într-un vagon pentru vite, unde se aflau peste 40 de oameni. Am numărat circa 50 de vagoane, ticsite cu lume, aşteptând să pornească spre locuri necunoscute. După săptămâni în şir, suferind de foame şi sete, am ajuns în oraşul Tobolsk. Tatăl a fost dus în altă parte, murind la 1943”[16]. Raşela a fost deportată în Siberia împreună cu mama-sa, Clara Leibovici, iar tatăl ei, negustorul Moriţ Leibovici, născut în 1885, apucă drumul spre Republica Autonomă Sovietică Socialistă Komi, unde a ajuns la 1 septembrie, acelaşi an, fiind întemniţat în lagărul stalinist din cătunul Vojael. Comisia Specială de pe lângă Comisarul Poporului pentru Afaceri Interne al U.R.S.S., prin decizia nr. 5-M din 20 ianuarie 1943, îl condamnă la opt ani de închisoare, învinuindu-l de faptul că în perioada interbelică a fost „membru al unui partid contrarevoluționar român”. Peste o lună după anunţarea sentinţei, la 13 februarie, evreul, care până la venirea „eliberatorilor” în Ţinutul Herţa a fost proprietarul unei mari prăvălii, având depozite de vinuri şi mărfuri, obţinând anual un venit de 5 milioane de lei, a murit de foame, fiind înmormântat în pământul îngheţului veşnic[17].

În acea noapte de durere şi groază, în casele locuitorilor din Ţinutul Herţa, incluşi de către zbirii regimului totalitar în „lista neagră” a „elementelor contrarevoluţionare”, au năvălit 1000 de activişti sovietici[18]. Sub îndrumarea nemijlocită a membrilor „troicilor operative”, care iau naştere în regiunea Cernăuţi la începutul lunii iunie 1941, conform indicaţiilor Comisariatului Poporului pentru Securitatea Statului[19], ei au ridicat 1373 de oameni, dintre care 1090 de români, 125 de evrei, 31 de ucraineni, 4 ruşi, 2 nemţi, un polonez şi 120 de persoane, a căror naţionalitate nu este indicată în documentele de arhivă[20]. Încărcaţi în 18 camioane şi 534 de căruţe[21], aceştia au pornit spre gările din Noua Suliţă şi Hliboca. Bărbaţii, în număr de 432 de persoane[22], vor fi arestaţi, despărţiţi de familii şi „internaţi în lagăre speciale ca apoi să fie condamnaţi pentru crime contrarevoluţionare. Dar mulţi dintre ei n-au ajuns să fie judecaţi, căci deţinuţii mureau de foame, de frig, mizerie, batjocură şi torturi”[23]. 360 de femei şi 581 de copii[24] au apucat drumul taigalelor siberiene şi al stepelor pustii ale Kazahstanului, unde 219 vinovaţi fără vină au rămas să-şi doarmă somnul veşnic[25].

Pe data de 18 iunie 1941, Ivan Gruşeţki, primul secretar al Comitetului Regional Cernăuţi al Partidului Comunist (bolşevic) al Ucrainei, raporta lui Nikita Hruşciov, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) al Ucrainei,

despre „efectuarea cu succes a deportării din regiunea Cernăuţi a elementelor contrarevoluţionare”[26]. În informaţia adresată Kievului se menţiona că la operaţiunea de deportare, împreună cu reprezentanţii Direcţiei regionale a Comisariatului Poporului pentru Securitatea Statului, au participat 3000 de comunişti şi comsomolişti[27]. Pentru transportarea celor 2279 de familii ridicate în noaptea infernală, au fost mobilizate 269 de camioane şi 2803 căruţe[28]. Raportorul sublinia faptul că din regiune, în „zilele de 14-15 iunie au pornit eşaloanele cu 7720 de deportaţi”[29]. În cifra indicată a intrat şi numărul persoanelor deportate din localităţile Ţinutului Herţa.

Ilie Mandiuc, fost profesor la Universitatea din Cernăuţi, fruntaş al vieţii culturale din Bucovina în perioada interbelică, scria la 1943 următoarele: „Cine cutreieră satele Ostriţa, Mahala, Cuciurul Mare, Igeşti, Crasna, Tereblecea, Volcineţ, Horbova... se cutremură adânc de pustiul lăsat de comunişti. Casele părăginite, gospodăriile neîngrijite, prin care cresc numai bălării sălbatice. Fruntaşi ai satelor, cei mai buni gospodari, oameni cu credinţă în Dumnezeu, oameni de adevărată cinste, de omenie, au fost deportaţi cu întreaga familie, fără nici o vină, pe simplul motiv că sunt români cu dare de mână şi gospodari bine înstăriţi”[30].

Haia Vataru, născută la 1906, unul dintre cei 125 de evrei deportaţi din oraşul Herţa, în scrisoarea adresată organelor puterii sovietice la 13 noiembrie 1963, menţiona că în ziua de 13 iunie 1941, împreună cu doi copii, a fost deportată în regiunea Tiumen. După doi ani de chinuri a murit fiul Marcel, născut în 1932. Pe parcursul celor două decenii, petrecute în taigaua siberiană, în împărăţia îngheţurilor veşnice, a trăit cu o mare şi neîmpăcată durere în suflet. Femeia a rămas cu neclintita convingere că în 1941 autorităţile comuniste au săvârşit acte de genocid împotriva oamenilor nevinovaţi din regiunea Cernăuţi[31].

Despre destinul deportaţilor în Siberia mărturiseşte românul Nicolae Avasiloaie, născut în 1926, în comuna Hreaţca, localitate din Ţinutul Herţa, ridicat împreună cu mama-sa Victoria, cu sora-i Emilia şi fratele Ilie în acea noapte de început de vară. „În timp de cel mult douăzeci de minute am fost scoşi din casă aproape goi şi flămânzi şi puşi pe drumurile pribegiei… Peste câteva ore eram la gara din Noua Suliţă, zăvorâţi în vagoane de vite. Astfel am stat acolo vreo două zile... Peste vreo trei săptămâni de chinuri îndurate în vagoanele de vite puturoase, am ajuns la „destinaţie”, fiind repartizaţi într-un sătuc cu numele Tropinsk din raionul Elutorsk, regiunea Tiumen. Vreo şapte sau opt sute de oameni au fost „adăpostiţi” într-un grajd de cai. Şi chiar deodată cei apţi de muncă au fost puşi la lucru: trimişi la doborât copaci în pădurile mlăştinoase şi pline de ţânţari. Iernile sunt cumplite în acele locuri uitate de Dumnezeu şi de oameni. Gerurile ajung şi chiar depăşesc cincizeci de grade. Mai ales nopţile nesfârşit de lungi îi încremeneau pe oameni cu suflul lor de gheaţă... Veni dezgheţul şi se stârni o epidemie groaznică... Cei care au scăpat de foame şi de frig, erau seceraţi de boli. Nu ştiu din ce considerente, dar ne-au scos din grajdul acela în primăvara lui 1942 şi ne-au dus, întâi pe apă, apoi cu trenul, până la Tiumen, iar de acolo mai departe până la capătul lumii. Dar ieşi la iveală că sunt şi mai departe locuri tot mai sălbatice, mai groaznice. Am fost duşi la Kodinsk şi mai departe la Şaim. Ne-au debarcat şi ne-au lăsat pe malul râului Konda, punându-ne la cosit ierburi pentru fân. Trăiam în nişte colibe, care ne adăposteau câine-câineşte de ţânţari, ploi şi frig. Dar prin luna august colibele au ars şi noi ne-am pomenit sub cerul liber, iar îngheţurile vin devreme pe acolo. Am avut noroc că totuşi şi-au făcut milă de noi şi ne-au primit în sătucul Şaim şi ne-au dat şi nişte saci ca să ne facem îmbrăcăminte, căci spuza de

boarfe ce le mai aveam fusese mistuită de foc împreună cu colibele. Astfel, în foame şi goliciune, frig şi înjosiri, trecea zi de zi şi an de an pentru cei care supraviețuiau[32].

Cele 458 de familii din Ţinutul Herţa, deportate în lunile mai-iunie 1941, au lăsat 1308 hectare de pământ arabil, 299 de case de locuit, 157 de grajduri, 44 de cai, 254 de vite cornute mari, 93 de oi, 28 de porcine, 34 de căruţe, inventar agricol. Averea evreilor din oraşul Herţa (o farmacie, două frizerii, o moară, 34 de prăvălii) a fost naţionalizată de către puterea sovietică în anul 1940[33].

NOTE

[1] Regiunea Cernăuţi a fost creată în cadrul Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene la 7 august 1940, conform Decretului Prezidiului Sovietului Suprem al URSS. În componenţa ei sunt incluse nordul Bucovinei, constituit din fostele judeţe Cernăuţi, Storojineţ şi parţial Rădăuţi, nordul Basarabiei (fostul judeţ Hotin) şi Ţinutul Herţa.

[2] Arhiva de Stat a regiunii Cernăuţi (ASRC), fond R-2838, dosar 431.

[3] Irina Musienko, *Represiuni politici în nordul Bucovinei și Hotin în anii 1940-1941,* în „Reabilitați de istorie, regiunea Cernăuți", serie de cărți științifice și de documente, Cernăuți, 2010, p. 15.

[4] „Bucovina", ziar de afirmare românească. Apare la Cernăuţi din 14 iulie 1941 până la 1 martie 1944.

[5] „Bucovina", Cernăuţi, 29 iulie 1941.

[6] Irina Musienko, *op. cit.*, p. 15.

[7] ASRC, fond P-1, dosar 118, f. 4.

[8] *Ibidem.*

[9] *Ibidem.*

[10] *Ibidem.*

[11] *Ibidem.*

[12] *Ibidem,* ff. 4-5.

[13] *Ibidem,* fond P-14, dosar 73, f. 1.

[14] *Ibidem*.

[15] *Ibidem*, dosar 65, ff. 1-38.

[16] ASRC, fond R-2838, dosar 748.

[17] *Ibidem.*

[18] *Ibidem,* fond P-14, dosar 73, ff. 11-12.

[19] *Ibidem,* fond R-2838, dosar 748.

[20] *Reabilitați de istorie, regiunea Cernăuți*, serie de cărți științifice și de documente, Cernăuți, 2010, p. 747.

[21] ASRC, fond P-14, dosar 73, ff. 11-12.

[22] *Reabilitați de istorie, op. cit.,* idem.

[23] Nicolai Kireleak, *Represiunile* şi *reabilitarea,* în „Zorile Bucovinei", Cernăuţi, 7 decembrie 1990.

[24] *Reabilitați de istorie, op. cit.,* idem.

[25] *Ibidem.*

[26] *Ibidem,* p. 173.

[27] *Ibidem.*

[28] *Ibidem.*

[29] *Ibidem,* pp. 173-174.

[30] Ilie Mandiuc, *Deportaţii noştri,* în „Bucovina", Cernăuţi, 13 noiembrie 1943.

[31] ASRC, fond R-2838, dosar 1123.
[32] Gheorghe Frunză, *La capătul lumii,* în „Glasul adevărului”, Cernăuţi, 9 mai 1996.
[33] ASRC, fond 680, dosar 2.

SUMMARY

After the bloody massacres of Lunca and Varniţa, that entered the painful history of the Chernivtsi region as some of the most heinous crimes along with other crimes committed by the Soviet power against the natives, another tragedy, planned by the executioners of the Kremlin, descended upon the conquered corner of the country at the foot of the Carpathians. In the spring of 1941, the Directive of the People’s Commissariat for State Security appeared which provided for the application of the necessary measures in the direction of „cleansing the Republic of Ukraine of the anti-Soviet element”.

458 families from Herţa County, deported between May and June 1941, left 1308 hectares of arable land, 299 households, 157 stables, 44 horses, 254 large horned cattle, 93 sheep, 28 pigs, 34 carriages and some agricultural inventory. The wealth of the Jews in the city of Herța (a pharmacy, two barbershops, a mill, and 34 shops) was nationalized by the Soviet power in 1940.

400 DE ANI DE LA RĂZBOIUL DE LA HOTIN. MISIUNEA TÂNĂRULUI PETRU MOVILĂ

Vasile Carlaşciuc*
Cernăuți

Scutul de piatră şi spada credinţei

Mă întorc din nou cu gândul la tine, Cetate a Hotinului, şi-mi închipui vremurile când cheia de la poarta ta era visată de mulţi crai şi împăraţi şi bieţii locuitorii tăi se trezeau dimineaţa într-un stat, iar seara se supuneau legilor altui stat. Istoria vitregă a Moldovei e şi istoria ta, despre care cronicarul acestei ţări şi pârcălabul tău, Miron Costin, a scris următoarele: „O! Moldova, de-ar hi domnii tăi, carii stăpânescu în tine, toţi înţelepţi, încă n-ai peri aşa lesne…”.

Se risipeau averile, stoarse din sudoarea poporului, ale domnitorilor hrăpăreţi, se risipea o ţară şi nu putea să-şi recapete slava de pe timpurile lui Ştefan-voievod. Prea grele erau cătuşele vasalităţii pe care i le puseseră turcii. N-o puteau salva nici

scuturile de piatră ale cetăţilor ei. Şi totuşi, în primul sfert al secolului al XVII-lea a avut loc un eveniment, când zidurile mândrei Cetăţi a Hotinului au salvat Europa de planurile hrăpăreţe ale Porţii Otomane. De atunci au trecut patru secole…

Cei mari şi tari se visau şi la mai mare. Polonia, care avea pe atunci o forţă armată puternică, tindea să-şi întărească frontiera de la sud, adică dinspre Moldova, ca să ţină piept năvălirii turcilor şi tătarilor. După cum remarcă istoricul ucrainean, Andrii Ceaikovski, hatmanul Zolkiewski avea şi un plan concret în această privinţă. În primul rând, hatmanul considera că armata polonă trebuie să aibă în rândurile sale circa o sută de mii de ostaşi, împreună cu efectivul detaşamentelor căzăceşti. În al

* **Vasile Carlaşciuc** este absolvent al Catedrei de Filologie Română a Facultăţii de Filologie din cadrul Universităţii din Cernăuţi. Jurnalist-producător la Radio Ucraina Internaţional, redacţia emisiunilor în limba română, reporter la ziarul cernăuţean „Libertatea Cuvântului”.

doilea rând, Polonia urma neapărat să ocupe pământurile de lângă Dunăre, fortăreţele Tighina, Cetatea Albă şi Chilia. De aici reieşea ca Moldova să fie vasala Poloniei. Spre fericirea moldovenilor, Seimul nu a aprobat acest plan cu consecinţe atât de mari. Ori că a pus la îndoială îndrăzneala lui Zolkiewski, ori a găsit planurile lui destul de costisitoare pentru Polonia. Şi aşa se cheltuiau sume mari de bani pentru întărirea securităţii ţării la frontiera ei sudică. Prin hotărârea sa, Seimul n-a înlăturat ajutorul din partea cazacilor.

Deoarece la ordinea zilei a rămas problema întăririi frontierei sudice, în primăvara anului 1619 Zolkiewski a semnat ordinul de mobilizare. Ciocnirea cu armata turcească era inevitabilă. Pe atunci în fruntea armatei turceşti se afla Iscander-paşa. Cazacii n-au participat la acea mobilizare. Dar nu aceasta este cauza de ce operaţiile militare aşa şi n-au avut loc. Graţian, domn al Moldovei, a împăcat ambele părţi, adică pe poloni şi pe turci.

În continuare domnul Moldovei a procedat în felul următor: ca să fie sigur că oastea căzăcească nu va da năvală în ţară, le-a plătit zaporojenilor un haraci anual. Acest gest nu i-a plăcut lui Zolkiewski. Hatmanul s-a temut ca zaporojenii să nu aibă poftă mare de bani, ceea ce ar pune la îndoială participarea lor la operaţiile militare umăr la umăr cu polonii. Zolkiewski chiar visa să-i înveţe minte pe cazaci cu ajutorul sabiei. Această sabie urma să fie cea a turcilor. Hatmanul a scris o scrisoare către Iscander-paşa, în care îl îndemna să pornească cu război împotriva cazacilor. Însă, depeşa secretă a nimerit în mâinile zaporojenilor. Pentru a-i împăca, regele a început să expedieze o scrisoare după alta în tabăra de pe malurile Niprului, promiţându-le cazacilor ba una, ba alta. Diplomaţia craiului leşesc a fost înţeleasă în mod diferit de cazaci. Căzăcimea s-a împărţit în două partide. Unul, din care făcea parte şi Petro Sagaidacinyi, se străduia să evite orice conflict armat cu Polonia. Zolkiewski a trecut cu armata sa Nistrul. Cazacii nici de data aceasta nu l-au însoţit. Atunci, hatmanul a contat pe alianţa cu moldovenii. Domnul Moldovei Graţian, văzând că oastea polonă nu-i atât de numeroasă, n-a riscat să participe la o astfel de aventură şi a preferat să rămână neutru. Zolkiewski a rămas singur faţă-n faţă cu duşmanul numeros. A dat ordin de retragere. Şi în timpul când oastea polonă făcea cale întoarsă, ea a fost ajunsă de turci, înconjurată, şi în acel măcel şi-a găsit moartea şi hatmanul Zolkiewski. A fost omorât atunci şi sotnicul Myhailo Hmelniţki, tatăl lui Bogdan.

Odată cu moartea lui Zolkiewski, s-a spulberat şi ultima speranţă a Poloniei de a sta în calea turcilor. Pentru a renaşte slava armatei polone, s-a hotărât să se apeleze din nou la ajutorul cazacilor. Solii trimişi de rege în tabăra zaporojenilor le promiteau acestora marea cu sarea, dar promisiunile aşa şi rămâneau promisiuni. Chiar şi în asemenea clipe grele pentru Polonia, ei nu vroiau să dea nimic bisericii ortodoxe şi poporului ucrainean. Trebuie să spunem că în anul 1620 a avut loc un eveniment însemnat în istoria Ucrainei, eveniment care se datoreşte lui Petro Sagaidacinyi. Este vorba de unirea bisericilor ortodoxe cu căzăcimea, ceea ce a trezit mânia conducerii polone. De aici şi zgârcenia solilor trimişi de regele leşesc. O parte dintre cazaci, printre care şi Sagaidacinyi, ţineau una şi bună: Polonia trebuie să cedeze ceva cazacilor pentru a conta pe ajutorul lor. Iar cei mai radicali erau cu totul de altă părere. Ei erau mulţumiţi că polonii le promiteau bani şi au pornit în marş spre Moldova cu gândul să agonisească acolo toate cele necesare pentru război. Ei nici n-au aşteptat să se încheie tratativele dintre solii regelui cu Sagaidacinyi şi nici n-au luat în seamă protestele părtaşilor lui Sagaidacinyi.

Tratativele au fost întrerupte şi, pentru a le continua, Sagaidacinyi urma să plece la Varşovia. Polonii triumfau pentru că, fără să dezlege punga statului şi să cedeze cerinţelor înaintate de cazaci, au reuşit să-i pornească pe aceştia la luptă cu turcii. Pur şi simplu, i-au amăgit.

Acum să revenim la detaşamentele de cazaci aflate în marş spre pământul moldav. Ei erau îndemnaţi de Borodavka. Locul încheierii marşului lor era vechea cetate a Hotinului. De obicei, la cazaci era bine organizat serviciul de intendenţă. Plecând în marş, ei luau întotdeauna cu sine rezervele necesare de hrană atât pentru ostaşi, cât şi pentru cai. De muniţii nici vorbă. De data aceasta goana după bani i-a mânat pe cazaci pe drumuri fără toate cele necesare pentru război. Nu numai cazacii, ci şi Borodavka, credeau că acest marş e de scurtă durată. Demoralizaţi, ostaşii nu se supuneau ordinelor lui. Fiecare se gândea unde să găsească hrană, se străduia să prade cât mai mult.

Trecând Nistrul, Borodavka le-a dat frâu liber detaşamentelor căzăceşti şi aceştia atâta aşteptau. Au început să-i jefuiască pe moldoveni. Deseori grupuri mici de cazaci dădeau peste turci şi nu se mai întorceau la ai lor, erau omorâţi de osmani. Dar fân aşa şi nu ajungea pentru cai şi cazacii s-au pomenit în împrejurări destul de complicate. Deocamdată cu oastea polonă ei nu vroiau să se unească, fiindcă se temeau de trădare. În sfârşit, au ajuns la Hotin.

Polonezii demult erau aici. Mai întâi a trecut Nistrul un detaşament de 4 mii de oameni, condus de Liubomirski. Intrând în ţară, ei au prădat-o, după cum scrie Miron Costin, până la Iaşi. Au ars leşii şi târgul Iaşilor şi din ceea ce au prădat „au fost hrană toată vremea când au fost la Hotinu”. Deci, şi polonezii au recurs la jefuirea populaţiei locale, pentru a fi asiguraţi bine de război. Pregătindu-se de luptă cu oastea sultanului, leşii i-au aruncat de pe zidurile cetăţii pe târgoveţii Hotinului, care nu purtau nici o vină. Acesta este prologul trist al războiului, care urma să-i oprească pe turci aici, sub zidurile cetăţii de la Hotin.

Pe la sfârşit de vară, sub zidurile cetăţii Hotinului pregătirile de război se terminaseră. Era nevoie de o scânteie şi incendiul ar fi izbucnit. Şi ea, acea scânteie, a fost adusă pe tăişul iataganelor turceşti. Oastea sultanului osman a sosit la Hotin la 20 august şi tot în acea zi a încercat tăria armatei leşeşti, în fruntea căreia stătea hatmanul Chodkiewicz, un bătrânel în vârstă de 80 de ani şi bolnav. „Hatman de Lituania”, cum era titlul lui oficial, Chodkiewicz în tinereţea sa a săvârşit multe fapte glorioase şi sub zidurile cetăţii Hotinului şi spera la ultima victorie în viaţa sa.

S-a păstrat un jurnal de tabără în care un autor polon anonim a descris campania de sub zidurile cetăţii Hotinului în vara-toamna anului 1621. Vom cita un fragment din el:

„12 august. În acea zi au venit scrisori trimise de la Sempern (sol polon trimis pentru tratative de pace cu turcii şi cu moldovenii), din Moldova, prin care el dădea de ştire hatmanului că sultanul se afla încă pe celălalt mal al Dunării… Mai scria că domnul Moldovei fugise din Iaşi, temându-se de cazacii zaporojeni, căci aceştia răpiseră câţiva oameni chiar de la curtea lui. Ceata lor (a cazacilor) s-a întors până la orăşelul Soroca, dincolo de Prut… Din porunca marelui hatman, pan Kopicinski, rotmistrul de cazaci şi Bucioc, un tânăr boier moldovean, s-au dus spre Suceava; au ajuns la două mile dincolo de Prut, pentru a face o recunoaştere, şi au spus că turcii nu intraseră în Moldova, nu au văzut pe nimeni şi s-au întors în tabără cu un boier moldovean, pe care îl prinseseră într-o prisacă. Marele hatman a oprit să mai trimită cete în Moldova şi s-a supărat pe hatmanul de câmp pentru că trimisese înainte o ceată cu Lipnicki. Unii înţelegeau că s-a dat această poruncă din pricina lui Szemberk ce fusese trimis pentru a duce tratative de pace, ca nu cumva acesta să plătească cu capul – sau faţă de turci sau de moldoveni – acele incursiuni ale noastre. Mulţi erau de părere că fusese îndemnat la această interzicere de Pătraşcu, fiul lui Simion, fostul domn al Ţării Româneşti (este vorba de tânărul Petru Movilă – n. red.), care păstra nădejdea nestrămutată că moldovenii se vor preda, şi că ţara nu va fi pustiită. Pe de altă parte, ostaşii se plângeau că erau opriţi să aducă alimente din ţara duşmană, căci ei, fiind lipsiţi de bani, sufereau de foame”.

„19 august. În sfârşit, toată oastea s-a adunat de cealaltă parte a Nistrului, sub Hotin şi s-a aşezat tabăra. Din mila lui Dumnezeu am intrat veseli… în Moldova, având deplină încredere în Dumnezeu că din mila Sa îşi va opri acum mânia pe care o revărsase asupra poporului nostru (înfrângerea suferită anul precedent) în această ţară şi că va aşterne peste oasele fraţilor noştri morminte de păgâni…”.

Spre deosebire de bătrânul Chodkiewicz, sultanul turcesc era un om tânăr şi îndrăzneţ. Această calitate o demonstrase îndată ce sosi la locul viitoarei bătălii. Îi atacă fulgerător pe leşi, după care ostaşii turci se apucară să întindă corturile.

În ziua următoare, la 21 august, ajunse la Hotin şi cel care urma să culeagă laurii din acea bătălie. Din Varşovia se întorcea delegaţia căzăcească în frunte cu Sagaidacinyi. Se întorcea cu un şir de promisiuni favorabile pentru zaporojeni, date de craiul leşesc. În tabăra leşească Petro Sagaidacinyi a fost primit cu mare cinste. Gazdele vedeau în el hatmanul care îi putea conduce pe cazaci, căci ele au observat mai demult că Borodavka nu era cel care ar fi trebuit să fie.

Sagaidacinyi, însoţit de vreo 300 de persoane, a luat-o spre tabăra cazacilor. Leşii nu i-au dat nici un însoţitor, şi, în toiul nopţii, el cu ai săi a nimerit în tabăra tătarilor. Şi-a dat seama prea târziu că a greşit şi această greşeală l-a costat scump. Tătarii s-au năpustit asupra oaspeţilor nepoftiţi şi aceştia au fost nevoiţi să scoată săbiile din teacă pentru a se apăra. În acea încăierare Sagaidacinyi s-a ales cu o rană la mână şi s-a retras în pădure. A rătăcit prin desişurile de codru trei zile, apoi a dat de tabăra cazacilor.

Zaporojenii l-au întâmpinat ca pe un adevărat conducător al lor, iar toată nemulţumirea şi-au vărsat-o asupra lui Borodavka. Acesta a fost dat pe mâna justiţiei, care l-a condamnat la moarte prin tăierea capului. Devenind hatman, Sagaidacinyi a hotărât ca prin disciplină de fier să facă ordine în rândurile detaşamentelor căzăceşti. Zaporojenii şi-au revenit un pic după marşul îndelungat şi nereuşit, însă climatul lor moral nu era acela pe care îl dorea Sagaidacinyi. Năvălind asupra unei tabere turceşti, cazacii în loc să se folosească de o astfel de ocazie rară, începeau să jefuiască ceea ce

au lăsat turcii puşi pe fugă. Acesta a fost unul din momentele slabe ale cazacilor, care în genere au luptat vitejeşte.

La 22 august turcii au atacat poziţiile căzăceşti, adică au vrut să spargă apărarea inamicului în cel mai slab loc. Cazacii, spre deosebire de leşi, încă nu reuşiseră să sape tranşei. Atacul a urmat şi a doua zi dis-de-dimineaţă. Spre tabăra căzăcească, situată mai în jos pe Nistru, fără şanţuri de apărare şi „numai încheiată cu căruţe", după cum scrie cronicarul nostru Miron Costin, s-au îndreptat nu numai turcii, ci şi tătarii. Cazacii s-au apărat vitejeşte. Apoi, îmbărbătaţi de ajutorul trimis de Chodkiewicz – „trei roate de nemţi şi o mie de haiduci cu bardişe" – cazacii au trecut în ofensivă şi ianicerii au început să dea înapoi. A intrat în luptă şi cavaleria şi a fost mare vărsare de sânge.

La 24 august ianicerii şi cavaleria turcească au asaltat prima linie de apărare a leşilor. Au fost întâmpinaţi cu foc puternic de către detaşamentele de nemţi şi, pentru a evita mari pierderi, turcii au căutat un loc mai slab în apărarea inamicului. Au întreprins un atac mai sus, pe Nistru, dar şi acolo au dat de apărarea bine organizată a leşilor. Pe câmpul de bătălie au rămas să doarmă somnul de veci o mulţime de oameni. După amiază turcii s-au năpustit asupra taberei căzăceşti care peste noapte a fost înconjurată de două rânduri de şanţuri. „Multă oaste turcească au pieritu de cazaci într-acea năvală, scrie Miron Costin, şi au gonitu leşii pe turci, înfrânţi de focul cazacilor până în corturi".

La 25 august turcii au încercat să-şi ia revanşa şi au scos tunurile mari şi grele. Cu ele s-au apropiat de tranşeele cazacilor şi au lovit în cazaci cu foc de tun patru ore în şir. După acel tir de artilerie au ieşit zaporojenii din ascunzişuri şi au atacat poziţiile turcilor. Au întreprins un atac fulgerător şi leşii, aşa că turcii n-au putut rezista de-au luat-o la fugă. Au lăsat pe poziţii şi tunurile grele, pe care cazacii le-au demontat.

La 3 septembrie în tabăra leşească a venit un sol din partea vizirului. Turcii cereau prin el pace. Polonezii, la rândul lor, au trimis solie la turci, dar tratativele au început să se tărăgăneze. În ziua a cincea a lui septembrie oastea turcească a pus stăpânire pe podul peste Nistru şi a trecut de cealaltă parte a râului. Apoi a atacat poziţiile leşilor. Aceştia au ţinut piept năvalei, dar n-au avut puteri să-i alunge pe turci. „Slăbise leşii de hrană, citim în letopiseţ, se scornise boli între oşteni şi mai vârtos mureau caii de-o boală ce era în cai. Feciorul craiului Vladislav zăcea bolnav şi Chodkiewicz hatmanu era aşa, din care boală au şi murit acolo la Hotin Chodkiewicz, septembrie paisprezece, omu între leşi vestitu de lucrurile războaielor". În locul lui a devenit hatman Liubomirski.

Turcii, văzând că inamicul e demoralizat din cauza morţii lui Chodkiewicz, au întreprins la 15 septembrie un atac puternic cu gândul să ocupe una din cele patru porţi ale cetăţii, şi anume poarta Lituaniei. A fost pusă în funcţiune toată artileria şi valuri de foc căzdeau peste poziţiile leşilor şi ale cazacilor. Aceştia, însă, s-au apărat vitejeşte. Turcii nu

s-au ales cu nimic şi a doua zi au trecut Nistrul de cealaltă parte şi de dimineaţă până-n seară artileria lor n-a tăcut. Se părea că jertfele din partea inamicului sunt destul de mari, dar, după cum afirmă cronicarul nostru, în „toată ziua ceea numai unu neamţu au ucis, la corturile feciorului craiului. Şi tot în acea zi au trecut Nistru şi sultanul Osman şi a mers de-a văzut Cameniţa. Scrie letopiseţul leşesc că sultanul a zis despre cetatea Cameniţei: „Dumnezeu a făcut această cetate şi Dumnezeu va lua-o".

Aceste cuvinte proroceşti puteau fi spuse şi la adresa cetăţii Hotinului. Sultanul Osman spera, totuşi, că va reuşi s-o cucerească, să-i nimicească pe leşi şi cazaci. Ultimii i-au pregătit sultanului câteva „surprize nocturne". În nopţile următoare ei s-au năpustit asupra taberei turceşti şi s-au ales cu o pradă bună, iar turcii – cu pierderi mari.

Trebuie să spunem că sultanul avea o oarecare frică de cazaci, fiindcă era imposibil să prevezi acţiunile acestora. De aceea a poruncit tătarilor aşa: cine va aduce un cap de cazac, va primi câte 50 de ughi de aur. Tătarilor atâta le-a trebuit. Au început să „vâneze" în Ţara leşească ţărani, le tăiau capetele şi se prezentau cu ele în faţa sultanului, care le dădea ceea ce le promise. „Înaintea corturilor împărăteşti, scrie Miron Costin, stăteau grămezi întregi de capete, cu nume de cazaci".

Campania militară istovitoare şi îndelungată i-a făcut pe turci să-şi piardă încetul cu încetul credinţa în victorie. Istovită peste măsură era şi armata leşească, pe care o mai păştea un pericol de moarte: erau pe sfârşite muniţiile, se termina şi rezerva de hrană. E meritul noului hatman Liubomirski, care a reuşit să iasă nu numai cu obrazul curat, dar şi victorios din asemenea împrejurări.

Tătarii au adus vestea că la Lvov sosise însuşi craiul Poloniei. Osman chiar a doua zi a trimis solie la polonezi să ducă tratative de pace. „După multă frământătură, citim în letopiseţul lui Miron Costin, au stat şi au ales pace, septembrie 29". Tratatul semnat prevedea ca între Polonia şi Turcia să nu fie înainte ciocniri armate. Tătarilor li s-a interzis să calce hotarele Poloniei şi să jefuiască populaţia ei. Leşii, de asemenea, au fost obligaţi ca „în Moldova cu oşti să nu mai umble". Cetatea Hotinului a trecut din nou în posesia moldovenilor. Abia în a treia zi după încheierea păcii sultanul a părăsit cu oştirile sale Hotinul. „Ieşisă toată oastea leşească la câmpu şi petrecându bulucurile turceşti, îşi lua ziua bună…". În a patra zi de pace „au ieşit şi leşii din şanţurile sale cu cazacii, lăsând cetatea Hotinului în seama lui Radului-vodă, domnul muntenescu", îşi încheie pagina de letopiseţ Miron Costin.

S-au întors leşii în ţara lor mândri că au câştigat războiul şi bucuroşi că în această luptă grea i-au avut alături pe cazaci, cărora le-au promis multe. Acum puteau să nu-şi bată capul de înfăptuirea celor promise, căci de cazaci nu mai aveau nevoie. Petro Sagaidacinyi a înţeles că a fost amăgit. La începutul anului următor el s-a stins din viaţă. Se spune că a grăbit moartea rana primită în tabăra tătarilor de lângă Hotin.

Se crede că sub zidurile cetăţii Hotinului a fost rănit şi tânărul Petru Movilă, iar hatmanul Chodkiewicz i-a fost tutore. Fiul fostului domnitor al Moldovei, Simion Movilă, Petru, a participat şi la Bătălia de la Ţuţora, din 1620, unde hatmanul Zolkiewski, tutore al său, şi-a pierdut viaţa. Însăşi Petru Movilă a scăpat prin minune de urmărire, reuşind să treacă Nistrul şi să se refugieze în Polonia. În campania din 1621, după cum se arată în jurnalul anonim, citat mai sus, principele moldovean a avut misiunea de a-i opri de ostaşii poloni de la jefuirea populaţiei băştinaşe, a moldovenilor. Biografii slăvitului mitropolit al Kievului, Petru Movilă, afirmă că

după Bătălia de la Hotin el s-a dezis de intenţiile de a pretinde la tronul Moldovei, alegând calea de slujire altarului. După cum scrie istoricul Arcadii Jukovski, bucovineanul care a ajuns profesor la Sorbona, Bătălia de la Hotin n-a însemnat „o cale a Damascului" pentru tânărul Petru Movilă. El s-a dezis conştient de ambiţiile de a fi domnitor al Moldovei, chiar dacă avea o susţinere foarte mare în Polonia, şi tot conştient s-a călugărit. Se presupune că la această decizie a contribuit şi tratarea la mănăstirea de la Krehiv, de lângă Lvov, a rănii primite de Petru Movilă în timpul luptelor de la Hotin.

A răsuflat cu uşurinţă şi Europa. Poarta Otomană nu mai avea putere să cucerească noi teritorii. La Ţarigrad se croiau alte planuri, mai puţin periculoase. Şi dacă zidurile cetăţii Hotinului au salvat o Europă, n-au putut salva o ţară, ţara Moldovei. Ea a rămas şi mai departe supusă sabiei turceşti şi voinţei sultanului. Acesta l-a mazilit pe Alexandru Vodă, deoarece în preajma războiului „n-a avut grijă nici de poduri, nici de conace". Şi, în genere, de pe urma celor două războaie dintre turci şi leşi, Moldova a avut mult de suferit. După cum observă Nicolae Iorga, aceste războaie se purtase cu multă pagubă pentru noi, pe pământul Moldovei. Cei învinşi au blestemat aceste războaie şi locul unde s-au dat ele, adică pământul moldav. După înfrângerea leşilor la Ţuţora (1620) un cronicar polon scria: „Mai bine s-ar fi cufundat în pământ ţara aceea a Moldovei, înainte de a intra noi în ea". Deci, unora – triumf, iar altora – tragedie.

O PERSPECTIVĂ ECONOMICĂ A ACȚIUNII *HEIM INS REICH*. CINE PLĂTEȘTE COSTURILE?

Emilian Dranca*
Vatra Dornei

Există teoria lui Götz Aly conform căreia eliminarea poporului evreu, implicit colonizarea în locul acestuia a comunităților de etnici germani din Estul Europei, ar fi avut o miză economică. Franz Neumann a demonstrat, însă, că din 1942 politica de arienizare a economiei germane a dăunat economiei în tot ansamblul său. Neumann oferă și exemple concrete, mai ales din sectorul bancar. Odată ce băncile deținute de evrei au fost desființate sau falimentate – s-a produs și falimentarea clienților acestora. Unul dintre cazuri este cel al uzinei Thyssen[1]. Situația este oarecum asemănătoare cu economia din România în perioada 1940-1945, văduvită de mâna de lucru calificată a etnicilor germani și evrei. Totuși se ridică întrebarea referitoare la costurile acestor decizii politice: cine a plătit pentru plecarea germanilor, implicit a etnicilor germani, din Bucovina? Pentru documentarea acțiunii *Heim ins Reich*[2] până acum am parcurs documente relevante din Arhivele Federale de la Freiburg im Breisgau[3] și Berlin Lichterfelde, precum și Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al Germaniei, aflată la Berlin. Astfel, de exemplu, în Arhiva Institutului pentru Afaceri Externe de la Berlin (*Deutsches Auslandwissenschaft Institut Berlin*) sunt păstrate articole de presă din perioada 1940-1941[4]. Însă, acestea sunt, în mod vădit, scrise în favoarea propagandei germane și a regimului instaurat la București după 6 septembrie 1940. Am cercetat și arhivele din Polonia, la Lodz și Poznan[5], precum și din Franța, la Strasbourg[6]. Am analizat situația etnicilor germani, atât din sudul[7], cât și din nordul Bucovinei[8]. Totuși ar mai fi o sursă de analizat în viitor, documentele din cele trei (foste) prefecturi din sudul Bucovinei: Câmpulung Moldovenesc, Suceava și Rădăuți. Acestea se află în prezent în Arhivele Naționale din orașul Suceava și dețin (încă) surse inedite despre relațiile inter-etnice și inter-religioase[9].

Deși în aparență poate să pară doar o acțiune birocratică, organizarea acțiunii *Heim ins Reich* a presupus un efort uman și financiar enorm. Această operațiune de mutare a sute de mii de oameni[10] dintr-un spațiu geopolitic în altul poate fi comparată cu costurile deplasării armatei germane pe frontul de est.

---

* **Emilian Dranca** este doctorand la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj Napoca, sub coordonarea prof. emerit, dr. Michael Shafir, cu o teză despre „Analiza regimurilor totalitare prin prisma conceptului de religie politică cu studiu de caz asupra etnicilor germani din Bucovina (1939-1945)”. A absolvit Masterul de Istorie la Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris, și Masterul de Politică la Universitatea din București. A beneficiat de Bursa „Lucian Blaga” al Institutului Cultural Român, burse de studiu DAAD la Freie Universität Berlin, burse Erasmus la Universitatea din Strasburg, Albert Ludwigs Universität, Freiburg im Breisgau, Humboldt Universität zu Berlin, CEEPUS la Wien Universität, precum și alte burse și stagii de cercetare în Franța, Germania, Polonia și Austria. Este fondatorul și coordonatorul festivalului „Zilele Filmului Istoric în Bucovina – Mitteleuropa Filmfestival” (2015-2018), desfășurat la Vatra Dornei și la Cernăuți în parteneriat cu Ambasada Austriei, președinte al Bukowina Alpineverein, membru în Clubul Alpin Român și Clubul Alpin Austriac.

Costurile operațiunii „Barbarosa” nu au adus niciun profit economic Germaniei. Așa cum arăta Yehuda Bauer, ocuparea și germanizarea spațiului din estul Europei de Germania în 1941 are un fundament strict ideologic. Deoarece, din punct de vedere economic, operaţiunea militară din 1941 nu-și avea rostul dat fiind faptul că URSS punea la dispoziție (la schimburi avantajoase germanilor) toate resursele naturale necesare economiei germane[11].

În ceea ce privește organizarea strictă a acţiunii *Heim ins Reich,* în documentele din arhivele germane se observă dificultăţi semnificative. Astfel, la 21.12.1940 biroul Institutului German Extern (DAI – Berlin) solicită VoMi (*Volksdeutsche Mittelstelle*) mai multă hârtie pentru formularele de completat, respectiv mai multe formulare, iar în acest context sunt solicitate nu mai puțin de 100.000 de formulare noi. Costurile pentru 100.000 de formulare se ridicau la 600 de mărci, iar în adresă se află întrebarea dacă nu există posibilitatea de a fi găsită o imprimerie mai ieftină[12]. Acesta este un exemplu care evidențiază faptul că toate costurile acestei operațiuni nu erau tocmai nesemnificative pentru statul german.

Dacă este analizată operaţiunea *Heim ins Reich* în contextul deplasării etnicilor germani din Bucovina se observă un cadru total defavorabil germanilor. Deplasarea acestor germani este realizată în contextul în care Stalin și-a adjudecat partea sa din Pactul Ribbentrop-Molotov. Spre surprinderea oficialilor germani, Stalin nu a revendicat doar Basarabia, dar și nordul Bucovinei. Astfel, o organizare suplimentară în cadrul VoMi a fost necesară și pentru formalitățile privind etnicii germani din nordul Bucovinei. Echipa de organizare a emigrării (*Umsiedlungskommandos*) a sosit la Cernăuţi la 9 septembrie 1940 și a fost condusă de Hans Hoffmeyer. Acest *Umsiedlungskommandos* era format din 599 de persoane. Cel care a adus o contribuţie semnificativa facilitării procesului de emigrare a fost profesorul universitar Herbert Mayer[13], ajutat direct de Rudolf Wagner[14].

Umsiedlungskommandos, împreună cu autoritățile sovietice, a avut în atribuțiile sale stabilirea valorii economice a bunurilor lăsate de etnicii germani în nordul Bucovinei. Acestea urmau să fie plătite de statul sovietic în decursul a 10 ani[15] în

două valute (marcă germană și rublă rusească) în două conturi diferite ale statului german. Desigur, după cum se cunoaște, în mai puţin de un an de zile Germania a atacat URSS, iar aceste plăţi nu au fost efectuate. Se poate considera că totuși din această înţelegere statul german nu a avut nimic de pierdut. De asemenea se cunoaște faptul că ajunși în spaţiul german, etnicii germani primeau câte o locuinţă, care iniţial fusese confiscată de la o familie de evrei sau/și polonezi desproprietăriți și trimiși în lagăr[16]. Se poate considera că nici în această etapă organizată tot de VoMi sub coordonarea lui Werner Lorenz[17], statul german nu a avut de pierdut nimic. Însă, în cele mai multe cazuri, dat fiind lungul proces de verificare a etniei, originilor, culturii, credibilităţii fiecărei persoane, cei mai mulţi etnici germani și-au petrecut ani de zile în lagărele organizate de VoMi, fiind un cost suplimentar pentru economia germană, mai ales pentru acele familii unde niciun membru nu era angajat într-o întreprindere germană.

Mai există cel puţin un argument care demontează teoria economică a lui Gotz Aly. Astfel, în ceea ce privește regimul din România în perioada 1940-1941, se cunoaște că au existat planuri de a deporta toţi membrii minorităţilor naţionale, asta însemnând 3,5 milioane de persoane[18]. Or, o asemenea decizie/planificare nu are niciun raţionament logic pentru dezvoltarea economică a societăţii. Ea are la bază o ideologie nu doar naționalistă, ci mai ales xenofobă. Însă, cu toate acestea exista după 1990 tendinţe de reabilitare a lui Ion Antonescu[19].

Conform tratatului semnat la 22 octombrie 1940 (*Der Umsiedlungsvertrag vom 22. Oktober 1940*), guvernul român trebuia să plătească Germaniei 140 de milioane de mărci pentru bunurile etnicilor germani rămase pe teritoriul românesc[20]. Astfel statul român salva practic statul german de costurile transportului, hranei și cazării etnicilor germani pentru o anumită perioadă de timp.

Societatea Germană a Bunurilor Emigranţilor (*Die Deutsche Umsiedlungs Treuhand – D.U.T.*)

Deutsche Umsiedlungs Treuhand s-a ocupat de bunurile mobile și imobile ale etnicilor germani rămase pe teritoriul României. Astfel, statul român trebuia să despăgubească pe acei etnici germani care emigrau și își lăsau toate bunurile mobile și imobile în România. Practic aceste bunuri intrau în proprietatea statului român, iar statul român trebuia să plătească Germaniei valoarea acestora calculată inițial la paritatea dintre Leul emis de Banca Națională Română și Marca Germană (*Reichsmark*) la cursul valutar din septembrie 1940. Cuantumul/costul acestor bunuri a fost transformat ulterior în bunuri petrolifere, ulei și benzină. Bunurile mobile, precum haine sau obiecte personale, puteau fi împachetate și trimise în Germania. Principalele surse privind DUT sunt tot în cadrul Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde, fondul R 1702/10008, care cuprinde cererile etnicilor germani realizate după 1945 privind recuperarea valorii materiale a bunurilor mobile și imobile lăsate în România. Acest fond cuprinde în special cererile din 1952 adresate arhivelor statului german aflate la Stuttgart. Fondul R 1702/10602 conține toate formularele pentru comuna Brodina (*Deutsche Umsiedlungs Treuhansgeselschaft* abt. IV/5 *Hauptkarteibogen der Umsiedler*) – un set de informații pentru fiecare emigrant privind nu doar proprietățile sale, ci și profesia, ocupația, familia, numărul de copii, frați, surori, etc.

Fondul R 1702/10644 Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde conține toate formularele completate de DUT pentru etnicii germani plecați din comuna Ilișești.

Astfel fondul R 57/11120 conține documente (*Einwohnerliste, Fragebogen*) privind comunitatea din Siret cu toate proprietățile germanilor, precum și date importante privind profesia acestora, membrii familiei, religia, educația, venituri lunare etc.

Etnicii germani urmau să fie plătiți în Germania, de statul german, conform valorii bunurilor pe care le-au lăsat în România. Pentru aceste demersuri, la sosirea în lagărele VoMi era completat un formular (*Angaben zur Personen*) cu toate informațiile necesare pentru persoana și mai ales bunurile mobile și imobile ale ei. Formularul era cartonat și avea patru pagini. Putem lua drept exemplu cazul lui Franz Josef Polaczek din dosarul R 1702/10729 din Bundesarchiv Berlin Lichterfelde. Primele două pagini conțineau 29 de puncte după cum urmează: 1. Numele de familie (*Familienname*)[21], 2. Prenume (*Vornamen*)[22], 3. Data nașterii (*Geboren am*)[23], 4. Locul nașterii (*Geboren in*)[24], 5. Adresa actuală (*Gegenwärtige genaue Adresse*)[25], 6. Adresa în statul de unde a plecat (*Adresse im Abreiseland – Staat – Straße und Nummer*)[26], 7. Numele soției/soțului (*Name der Ehefrau*), 8. Numele inițial de familie al soției (*bei Frauen Mädchennamen*), 9. Numele copiilor și data nașterii (*Namen der Kinder und deren Geburtstage*), 10. În cazul persoanelor necăsătorite era solicitat numele părinților (*Namen der Eltern*)[27], 11. Numele fraților și data lor de naștere (*Namen der Geschwister und deren Geburtstage*)[28], 12. Reprezentantul/tutorele persoanei cu nume și adresă dacă era cazul (*Vertreter zu A: Name, Adresse*)[29], 13. Cine a trăit în casă împreună cu persoana în cauză (*Wer lebte bisher mit A im Haushalt zusammen*), 14. Cine trăiește sau cine urmează să trăiască în casă cu persoana în cauză (*Wer lebt jetzt mit A oder wer wird mit A im Haushalt zusammen leben*), 15. Profesie (*Berufliche Fähigkeiten – gelernten Beruf unterstreichen*[30])[31], 16. Actuala profesie/meserie (*zuletzt ausgeübter Beruf*)[32], 17. În statul din care a plecat a fost angajat/activ la…, cu un venit lunar (*Im Abreiseland angestellt gewesen bei – Monatseinkommen*)[33], 18. A activat în calitate de… (*Selbständig tätig gewesen als*), 19. Proprietăți primite de la (*Lebensunterhalten bezogen von*), 20. Activitate precedentă (*Gegenwärtige Tätigkeit*[34], 21. Cetățenia precedentă (*Frühere Staatsangehörigkeit*[35]), 22. În Germania a primit cetățenia în locul..., la data... (*In Deutschland eingebürgert, wo, wann*), 23. Pe ce cale a călătorit spre Germania (*Auf welchem Wege nach Deutschland gekommen: per Bahn/Schiff/ usw., Name des Schiffes*)[36], 24. Prin ce loc a intrat în Germania (*Eingetroffen in Grenzort*)[37], 25. La data (*Eingetroffen am*)[38], 26. Certificatul de întoarcere, număr, dată, (*Ruckwanderer – Rückkehrer-Ausweis-Nr.*), 27. Numărul emigrantului (*Umsiedlungs-Nr.*)[39], 28. Date despre proprietățile persoanei, în exteriorul Germaniei (*Im Ausland, Staat angeben*), 29. În Germania (*In Deutschland*)[40].

Pe paginile 3 și 4 erau notate conturile bancare (dacă acestea existau precum și activul lor), de asemenea creditele, ipotecile, proprietățile imobiliare cu suprafața acestora așa cum era menționat în cartea funciară (*Grundbesitz Beschreibung und Bezeichnung, evtl. Aufgabe von Bauart und Baujahr, Lage, Ort, Straße, Grösse, Grundbuch/Registrierung Bezirk, Blatt, Nr.*), de asemenea, toate bunurile imobile din gospodăria persoanei în cauză (*Unternemenswerte*), veniturile din asigurări, rente, pensii, erau notate animalele (*Kühe, Ferde*, etc.) precum și hrana pentru acestea, depozitată în gospodărie[41].

Este destul de discutabil în ce măsură a fost profitabilă această afacere a statului german de despăgubire a etnicilor germani, pe de o parte alocându-le câte o altă „nouă" casă/gospodărie, iar în locul celor pe care le-au lăsat în România urmând ca statul român să plătească statului german contravaloarea. Desigur, dacă au fost confiscate

bunurile evreilor, respectiv ale polonezilor, și ulterior distribuite germanilor, statul german nu a fost nevoit să plătească pentru aceste bunuri, ele fiind luate prin forță[42]. Odată împroprietăriți, etnicii germani nu mai primeau nimic, considerându-se că au primit echivalentul a ceea ce au lăsat în locul de baștină, iar aici, toate bunurile mobile și imobile urmau practic a fi achiziționate de statul român și plătite în conturile statului german. Însă acest lucru nu a fost posibil pentru toți etnicii germani, foarte mulți dintre ei locuind mai mulți ani în lagărele VoMi. Șederea acestora în lagărele organizate de VoMi a reprezentat un cost suplimentar pentru statul german și probabil destul de neașteptat. Aceasta este o nouă situație în care ideologia sfida logica socială și economică.

Concluzii

Cum pot fi interpretate aceste formulare (*Angaben zur Personen*) completate de DUT? Există evident mai multe posibilități de a le analiza. Astfel, în primul rând dacă se realizează o corelare a acestor informații prezente în *Angaben zur Personen,* adică totalitatea bunurilor mobile și imobile ale etnicilor germani, cu ideologia național-socialistă atunci se poate observa următorul fenomen: din punct de vedere al ideologiei și al efectelor acesteia se poate discuta despre cercuri concentrice. Astfel există un centru de putere la Berlin, iar aici totodată și primul cerc. De la centru până la periferia Europei, sau cel puțin până la periferia culturii și civilizației germane, în cazul de față Bucovina, există o multitudine de alte cercuri. De la centru și până la periferie ideologia și rolul său manipulator se diluează, își pierde din consistență și din efecte. Toate documentele realizate de DUT reflectă faptul că acești germani aveau o comunitate bine închegată, cu o istorie aparte, cu tradițiile lor, un capital material și moral. Faptul că toți acești oameni au plecat lăsându-și toate bunurile și toată istoria în urmă nu este un rezultat al ideologiei. Cauzele plecării lor trebuie căutate în altă parte.

În al doilea rând, în ceea ce privește carisma conducătorului, al Führerului și puterea de convingere a acestuia, este din nou necesară analiza difuzării și propagării acesteia în cercuri concentrice. Există, probabil, posibilitatea ca renumita carismă a lui Hitler și efectele acesteia la centrul puterii încă din anii `20[43], să fie regăsită și la periferie chiar în 1940. E exemplu, în cazul lui Martin Gorski, din satul Iacobeni, care declară că este *Kaufmann* (om de afaceri), și are venituri lunare de 17000 de lei, a atașat formularului completat de DUT la data de 7 august 1941 o listă de 58 de persoane angajate în fabricile sale și implicit veniturile acestora care sunt de la 375 de lei până la 3619 lei, toți angajații fiind etnici germani. Aproximativ aceiași sumă o câștiga lunar la Suceava un jurist, mai exact 17300 de lei[44] și un venit asemănător avea un contabil – 15000 de lei.[45] Acesta nu este un caz singular, iar venitul de 17000 de lei, dacă era un venit bun în comparație cu cel al unui jandarm (2086 de lei) sau profesor de matematică (8500 de lei), nu reprezenta un venit generos în comparație cu veniturile altor oameni de afaceri germani din Bucovina. Putem lua exemplul familiei Kuschinsky din Vatra Dornei. În primul rând Maria Kuschinsky, născută la 12.08.1868 la Dorna Candrenilor declară un venit de 71.000 de lei provenit din servicii hoteliere (*Gastwirtschaft und Pension*). Ea menționează și alte activități desfășurate împreună cu cei trei fii ai săi, Emil, Viktor, Johann, în domeniul industriei lemnoase și a comerțului cu lemn (*Holzhandel*). Totalul proprietăților și bunurilor mobile și imobile ale sale sunt estimate la suma de 1.500.000 (un milion cinci sute

de mii lei)[46]. Dacă statul român trebuia să plătească toți acești bani statului german atunci nu ar fi fost deloc ușor ca în contextul anilor 1940-1941 să găsească fondurile financiare necesare sau/și cumpărători pentru toate aceste bunuri lăsate de familia Kuschinsky în Bucovina.

Ceea ce poate surprinde este faptul că Maria Kuschinsky a decedat la 20.12.1940 la Brück an der Mur, iar datele sale privind proprietatea sunt completate în patru rânduri: la 25.11.1940, când ajunge în lagărul de la Brück an der Mur, la 29.11.1940, la 10.02.1941 și la 15.04.1941. Fiul cel mare al Mariei Kuschinsky, Emil Kuschinsky, născut la 17.06.1887 în Dorna Candrenilor declară venituri între 71.000 și 125.000 de lei din servicii hoteliere și comerț cu lemn. El a locuit în aceeași casă cu mama sa, a folosit în comun cele două vite, doi porci, doi cai, stupii de albine precum și restul inventarului din gospodărie. El a estimat toate bunurile mobile și imobile la suma de 1.500.000 de lei.

Al doilea fiu, Viktor Kuschinsky, născut la 07.09.1891 la Dorna Candrenilor, se prezintă a fi tot *Kaufmann* însă spre deosebire de frații săi el este SS-Stab-Mitarbeiter cu un venit lunar de 280 de mărci (*Reichsmark*). Asemenea fraților săi a primit cetățenia germană la 19 iulie 1941, însă la 2 august 1941 se adresează comisiei pentru bunuri și proprietăți (*die Treuhandgeselschaft*) și solicită ca în calitate de proprietar să poată dispune de drepturile sale asupra bunurilor lăsate în România o casă cu trei camere în Dorna Candrenilor, Strada Principală nr. 42 pe care o estimează la suma de 500.000 de lei. Cererea este încheiată cu ,,bestens Dankeen'' semnată „Heil Hitler, Viktor Kuschinsky, SS-Arbeitsstab Hohensalz". Documentele sunt înregistrate de DUT la 7 august 1941[47]. Este destul de discutabil în ce măsură această solicitare a fost satisfăcută în contextul în care se dorea lichidarea tuturor bunurilor germanilor din Bucovina conform Deutsch-Rumänische Umsiedlungsvetrag. *Thüringer Gauzeitung* anunța la 16 iulie 1941 că pentru lichidarea acestor bunuri mobile și imobile este necesară completarea și trimiterea tuturor formularelor până pe 1 august 1941 la Deutsche Umsiedlungs-treuhand-Gesselscgaft, Berlin W 8, Mohrenstrasse 42/44[48].

Mezinul, Johann Kuschinsky, născut la 7 ianuarie 1898 la Dorna Candrenilor se afla în lagărul de la Brück an der Mur la data de 29 iulie 1941 când completează toate datele privind bunurile sale din România. Asemenea fratelui său Emil el declară venituri între 71.000 și 125.000 de lei, provenite din comerțul cu lemn, comerțul cu animale, produse alimentare, vin și servicii hoteliere unde a fost activ în ultimii 10 ani. La 30 iulie Emil Kuschinsky scrie o declarație în lagărul de la Brück an der Mur prin care renunță la toate drepturile sale de proprietate în favoarea fratelui său Victor Kuschinsky pentru totdeauna. Acesta este, practic, un act de donație. Declarația este semnată doar cu numele și prenumele autorului său fără mențiunea „Heil Hitler" sau alte formalități și/sau mulțumiri. Cum ar putea fi explicat un asemenea gest? De asemenea cum poate fi explicat faptul că niciunul dintre cei trei frați nu declară identitatea tatălui lor, ceea ce nu a făcut nici mama lor. De ce patru persoane ascund practic identitatea celei de a cincea? Pot fi emise doar câteva ipoteze. Dat fiind numele familiei, există posibilitatea ca tatăl să fie polonez. Putem admite că tatăl celor trei frați să fi fost chiar evreu, ceea ce nu ar fi reprezentat un avantaj pentru ei, mai ales pentru cel angajat în SS. Sau tatăl lor putea fi de altă etnie / religie / naționalitate și nu reprezenta interes în cazul de față.

NOTE

1 Franz Neumann, *Behemoth,* Europeische Verlagsanstalt, 2018, p. 153-168.

2 A se vedea Emilian Dranca, *Heim ins Reich. O complexă și istorică promisiune mesianică. Mutarea germanilor din Bucovina în cel de al III-lea Reich,* în *Lucrările Conferinței Naționale Philohistoriss*, noiembrie 2016, Facultatea de Istorie și Filozofie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, „Revista Philohistoriss", Anul III (2017), nr. 5, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2017, p. 200-222.

3 A se vedea Emilian Dranca, *Mitteleuropa 1940, distrugerea și dispariția unei societăți. Studiu de caz: Bucovina*" în „Revista de istorie a evreilor din România", Editor Anca Tudorancea, nr. 2 (18), 2017, Editura Hasefer, București, 2017, p. 71-91.

4 „Das Buchenland Eine Wiege des Rumänentums, in Bukarester Tageblat", 01 Dezember 1941; Rumänien – Die Lage der Landwirtschaft in der Nordbukowina, in Aussenhandel, 14 August 1941; Schicksale im Buchenland, Bukarest Tageblat 3 August 1941; Bundesarchiv Berlin-Lichterfeld, R/4902/2762.

5 A se vedea Emilian Dranca, *Etnicii germani din Bucovina în Arhivele din Lodz*, în „Glasul Bucovinei", Cernăuți-București, An XXV, nr. 3. 100, 4/2018, p. 37-47.

6 A se vedea Emilian Dranca, *Coloniile etnicilor germani din Bucovina în Franța,* în „Glasul Bucovinei", Cernăuți-București, An XXVI, nr. 101, 102, 1-2/2019, p. 58-68.

7 A se vedea Emilian Dranca, *Emigrarea etnicilor germani din sudul Bucovinei în 1940*", în „Glasul Bucovinei", Cernăuți, nr. 99 (3 / 2018), p. 7-17.

8 A se vedea Emilian Dranca, *Emigrarea etnicilor germani din nordul Bucovinei în 1940*, în „Glasul Bucovinei", Cernăuți, nr. 97 (1 / 2018), p. 17-25.

9 A se vedea Emilian Dranca, *The Holocaust of the Vatra Dornei Jews, March-October 1941: from dispossession of Goods to Ghettoisation and deportation*", în „Holocaust. Studii si cercetări", revista Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel", Vol. XII, nr. 1 (13) / 2020, București, p. 95-119.

10 În total se consideră că un milion de etnici germani ar fi fost mutați odată cu acțiunea *Heim ins Reich*.

11 Yehuda Bauer, *Der Tod des Schtetls*, Judischer Verlag im Suhrkamp Verlag, Aus dem Englischen von Klaus Binder, Berlin, 2013, pp. 116-117.

12 „Die Buchdruckerei Kürfurst'', welche die Fragenbogen bisher gedruckt hat, kann von dem 10. Januar 1941 keinerlei Aufträge entgegennehmen. Die von ihr aufgestellte Unkostenberechnung macht für 100 000 Fragebogen RM 600. Es ist in Stuttgart bei den Druckereien anzufragen, ob die Fragebogen dort nicht bälder und billiger gedruckt werden können.'' Stuttgart, den 21.12.1940, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, document citit la 09.01.2018.

13 Mariana Hausleitner, *Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumäniens 1918-1944*, R. Oldenburg Verlag, München, 2001, p. 369.

14 Rudolf Wagner, fiind unul dintre participanții la întregul proces de emigrare, s-a stabilit ulterior în Germania, la Augsburg, și a devenit un istoric specializat pe problema emigrării populației de etnie germană din estul Europei în contextul celui de al Doilea Război Mondial.

15 Mariana Hausleitner, *Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumäniens 1918-1944*, R. Oldenburg Verlag, München, 2001, p. 366-370.

16 Mariana Hausleitner , *op. cit.* p. 373-374.

17 După cel de al Doilea Război Mondial, Werner Lorenz a declarat în cadrul procesului său ca nu a știut nimic despre exterminarea evreilor și el nu a fost implicat în expulzarea și exterminarea comunităților evreiești și poloneze pentru ca în locul acestora să fie colonizate comunități germane. În 1948 Werner Lorenz a primit o sentință de 20 de ani de închisoare, însă a fost eliberat în 1955. Lumnans, *Himmlers´Auxiliares*, p. 202-261.

18 Bolovan Sabrina, Bolovan Ioan, *Probleme demografice ale Transilvaniei între știință și politică*, în Mureșan Camil (Ed.), *Transilvania intre Medieval și Modern*, Cluj Napoca, 1996, p.119-131, aici p. 124.

19 A se vedea Mihai Alex Stoenescu, *Armata, mareșalul si evreii*, București, 1998 și Dan Berindei, „Pro und Kontra Ion Antonescu: Eine Geschichtsdebate in Rumänien", în *Südosteuropa*, 1996, p. 840-854.

20 Dirk Jachomowski, *Die Umsiedlung der Bessarabien - Bukowina – und Dobrudshadeutschen*, Oldenbourg Verlag, Munchen, 1984, p. 93.

21 Polaczek, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 1702/10729, document citit la 22.12.2017.

22 Franz Josef, Idem.

23 18.08.1905, Idem.

24 Kirlibaba, Buchenland, Rumaenien, Idem.

25 Adresa actuală însemna în cazul de față lagărul unde se afla persoana – Graz, Umsiedlungslager 34, Alte Poststrasse Nord, Idem. Dar putea fi și altă adresă, de exemplu, Hartberg (Steiermark). Bundesarchiv Berlin Lichterfelde R 57/1673, document citit la 13.12.2017.

26 Staat Rusland (fruher Rumaenien), Storojineț, Str. Regele Ferdinand, Nr. 8.

27 Johann Polacczeck und Theresia geb. Bruckner, Idem.

28 Helene Cristof 05.07.1897, Aurelia Kuschinski 28.08.1899, Eugen Polaczek 10.07.1901, Wilhelm Polaczek 20.04.1907, Idem.

29 Aurelia Kuschinski, Adresse Graz, Umsiedlungslager 34, Alte Postadresse Nord.

30 În cazul persoanelor provenite din mediul rural este întâlnit cel mai adesea mențiunea de țăran – „Bauer".

31 În cazul lui Franz Josef Polaczek avem notat la profesie – Universitätsassistent und Mittelschulprofessor für Mathematik, Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 1702/10729.

32 Mittelschulprofessor für Mathematik, Idem.

33 Rumänische Staat, Monatseinkommen 8500 Lei, Idem.

34 Lagerinsasse, Idem.

35 În cazul de față este vorba de cetățenia română, Rumänien, Idem.

36 Per Bahn, Idem.

37 Graz (uber Fehring).

38 19.11.1940.

39 S. Bu. Gu. 19/374/017, semnat la 31.07.1940, Idem.

40 Bundesarchiv Berlin Lichterfelde R 57/1673, document citit la 13.12.2017.

41 În cazul lui Franz Josef Polaczek, acesta a notat biblioteca sa, estimată la suma de 50.000 de lei, precum și alte bunuri personale, Kleider, Radio, Wäsche, pe care le estimează la suma de 80.000 de lei. Deci, un total de 130.000 de lei este valoarea bunurilor imobile. El notează o observație importantă și anume faptul că la aflarea știrii că rușii vor ocupa Bucovina el s-a refugiat în sudul Bucovinei, iar toate bunurile sale au rămas astfel în partea ocupată de sovietici. „Während ich beim rumänische Heer

enberüfen war, besetzten die Russen die Nordbukowina (damit auch Storojnetz) und so ging meine untere angegebene Habe verloren, da ich nicht mehr ins besetzt Gebiet zürückkehren kannte'', Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, R 1702/10729.

42 A se vedea această luptă ontologică și rasială cu comunitățile evreiești prezentă în discursurile lui Adolf Hitler încă din 1927: „Unser Blut wird vergiftet und verbastardiert. Wir dulden die Urheber unserer sozialen Not und Verhetzer des Volkes. Wir müssen rassenbewusste Deutsche sein und Antisemiten", in Peter Longerich, *Hitler Biographie*, Siedler, München, 2015, p. 178.

43 „Für *Hitler-Versamlungen* bildeteten sich allmählich feste Formen, ja ein bestimmtes Ritual heraus: Einstimmung des erwartungsfrohen Publikums, feierlicher, von den Anhänger bejubelter Einzug Hitlers, der von einer Abordnung der örtlichen Parteionorationen in den Saal begleitet wurde, die offizielle Begrüssung, sodann die mehrere Stunden dauernde, im Einsatz der rethorischen Mittel stufenweise gesteigerte Rede, am Schluss der überwältigende Jubel der Anhängerschaft, der als eine Art Treuschwur – abschlissend in ein gemeinsames *Sieg Heil* mündete". Peter Longerich, *Hitler Biographie*, Siedler, München, 2015, p. 177.

44 Reichardt Johann Hans, Angaben zur Person, 03 März 1941, R 1702/10636 Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, document citit la 01.03.2018.

45 Mohr Johann, angaben zur Person, 26 März 1941, R 1702/10636 Bundesarchiv Berlin Lichterfelde, Document citit la 01.03.2018.

46 Bundesarchiv Berlin Lichterfelde 1702/10729.

47 Bundesarchiv Berlin Lichterfelde 1702/10729.

48 *Thüringer Gauzeitung*, Mittwoch, den. 16. Juli 1941, Nr. 191, Jahrgang 1941, Bundesarchive Berlin-Lichterfelde, R 57/1690, document citit la 22.12.2017.

SUMMARY

If we analyze the Heim ins Reich operation in the context of the movement of ethnic Germans from Bukovina, a totally unfavorable environment for the Germans can be observed. The movement of the above mentioned Germans had been made in the context in which Stalin won his share of the Ribbentrop-Molotov Pact. To the surprise of the German officials, Stalin had claimed not only Bessarabia, but also northern Bukovina.

The Deutsche Umsiedlungs Treuhand took care of the movable and immovable property of the ethnic Germans left on the Romanian territory. Thus, the Romanian state had to compensate those ethnic Germans who emigrated and left all their movable and immovable property in Romania. Basically, these goods became the property of the Romanian state, and it had to repay their value to Germany.

The ethnic Germans would no longer get anything, considering that they received the equivalent of what they'd left in their native place, and in that case, all movable and immovable goods had to be practically purchased by the Romanian state and paid into the German state accounts.

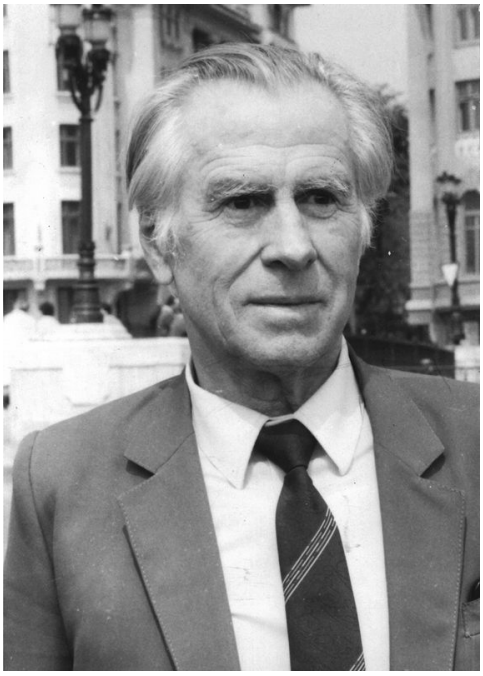
The stay of the German emigrants in the camps organized by VoMi represented an additional cost for the German state and probably quite unexpected. That was a new situation in which ideology challenged the social and economic logic.

HIEROGLIFA EXISTENȚIALĂ A POEZIEI

Arcadie Suceveanu
Chişinău

Anul acesta se împlinesc 100 de ani de la naşterea lui Vasile Leviţchi (15.XI.1921, Carapciu, jud. Storojineţ, Bucovina – 21.10.1997, Chişinău) – poetul emblematic al Bucovinei postbelice, cunoscut traducător şi publicist, un adevărat simbol al rezistenţei româneşti în anii totalitarismului comunist.

În postumitate, ca, de altfel, şi în timpul vieţii, numele poetului rămâne oarecum în spatele avanscenei literare, uitat pe nedrept de antologiile şi dicţionarele de specialitate. Se pare că modestia funciară a omului Vasile Leviţchi, nedorinţa sa de a apărea în prim-plan și de a-şi etala meritele, s-au proiectat în chip nefast şi asupra destinului său postum. Nu vom putea califica neincluderea sa în marea colecţie de peste 20 de antologii de autor scoase de Editura Litera din Chişinău în anii 2004-2005 în prestigioasa serie „Biblioteca şcolarului" decât ca pe o nedreptate flagrantă. La fel, rămâne o nedumerire absenţa numelui său din antologia lui Laurenţiu Ulici *O mie şi una de poezii româneşti* (9 volume, Bucureşti, 1997), din *Dicţionarul General al Literaturii Române* (Bucureşti, 2004), ultimul acordând spaţii generoase unor nume mult mai puţin însemnate.

E o nedreptate, generată poate și de neglijenţa unor istorici literari şi editori, alimentată poate şi de indiferenţa noastră, a foştilor săi colegi şi discipoli, și care nu trebuie lăsată să perpetueze.

Or, axiologic vorbind, creaţia poetică şi publicistică pe care ne-a lăsat-o Vasile Levițchi rezistă fără echivoc (şi) în noile condiţii literare, ea nu se situează mai prejos de cota valorică a altor (multor) scriitori din acelaşi segment istoriografic şi din aceeaşi paradigmă literară.

Ca poet a debutat târziu cu placheta intitulată simplu, *Versuri* (1959), din care, mai apoi, a avut curajul să nu reţină nimic pentru culegerile selective. Spirit parcimonios, a scris relativ puţin, însă cărţile care le-a dat la lumină (*La izvoarele*

Siretului (1966), *Mărturisiri în drum* (1966), *Inima iarăşi...* (1972), *Întârziere de-o viaţă* (1982), *Se destrăma o noapte albă* (1985), *Adaos la Cartea de vise* (1989), *Punte spre un mal inexistent* (1997), *Cerul încă nesfârâmat* (1997) poartă pecetea unei sensibilităţi şi gândiri profund personale, „se potrivesc" întocmai cu faptele şi opţiunile sale cotidiene, cu spiritul său liber şi auster, impregnat de visare şi singurătate. Concepută iniţial mai mult ca o formă de rezistenţă într-o realitate ostilă şi agresivă, poezia sa a cunoscut o evoluţie consecventă şi fermă, cu deschideri spre orizonturile poetice înnoitoare, moderne.

În poemele sale lucrurile au mereu o sensibilitate rănită şi poartă însemnele unei întârzieri vinovate, ale regretului adânc după ceva ce ar fi putut să se întâmple şi nu s-a întâmplat. E o poetică a *preatârziului*, în descendenţă romantică, a vergilianului *fugit irreparabile tempus*, consumându-se sub spectrul timpului modern. Aproape orice poezie e o palpitantă confesiune existenţială, o meditaţie gravă surprinzând „momente psihice vag-simboliste de spaime, reverie şi aşteptare" (Mihai Cimpoi). Interogaţiile spiritului se revarsă ca un torent, „freamătul ontologic" al fiinţei se lasă auzit de peste tot, dezvăliund un complex al neîmplinirii, al unei vini inexplicabile, al ratării.

Poezia are un suport existenţial sigur, actul creator este susţinut de o motivaţie umană; nostalgiile, visătoriile nocturne, decorurile sunt impregnate de un discret parfum autobiografic. În acest sens, poetul este un „inspirat", aşteptând (şi provocând) cu fervoare clipa decantării/sublimării stării existenţiale în stare poetică. Lirismul se naşte dintr-o sensibilitate romantic-senzorială, din reverberaţia profundă şi gravă a sentimentelor, generate de o necontenită meditaţie asupra destinului şi sensului vieţii, ca o „prelungire organică a vieţii" („Esenţa gândirilor toate / În mine-s miracol gândit"). Din aceste motive, versurile conţin multe parabole şi „fraze-oracol", desprinse parcă din tablele legii, idei aforistice şi sentinţe filozofice: „Mai frumoasă e dragostea cea aşteptată, / neîmplinită deplin niciodată"; „Duşmanul e mai de temut / dacă ţi-a fost prieten bun în trecut"; „Şi cele mai limpezi izvoare / te pot deruta"; „Au cuvintele preţul preadulcelui chin al trăirii"; „Nu se iveşte magnific / rodul rodirii din marea iluzie…"; „Frunza desprinsă-ncă nu-i frunză moartă", „Ochii vorbesc în limba durerii" etc.

Trăirea poetului îşi are corespondenţe, de foarte multe ori, în manifestările naturale. Simbolurile şi asocierile sunt luate din lumea plantelor, arborilor, florilor, iar temele sunt tratate într-o viziune naturistică, în stilul spiritualizării obiectelor şi fenomenelor naturii. „Dualitatea lăuntrică, susţine în acest sens criticul literar Ştefan Hostiuc (discipol, şi el, al poetului), se repercutează şi asupra simbolurilor arboricole ale destinului. *Măceşul, Călinul…* nu sunt decât superbe imagini ale frustrării. Din aceeaşi paradigmă de arbori (eventual arbuşti) nedreptăţiţi, umiliţi, mai fac parte *Mărul pădureţ, Arinul, Salcia…* Prin suprapunerea acestor obsedante simboluri, deducem, urmând exemplul criticii psihanalitice, un complex al „neroditoarei neprihăniri…" (în „Septentrion literar", nr. 5, 2006).

Unul din simbolurile liricii lui Vasile Leviţchi este *visul* cu toată multitudinea sa de semnificaţii. Cartea sa de vise (*Adaos la Cartea de vise*, 1989) reprezintă o „tălmăcire"a fantasmelor nocturne, a transelor onirice, fără a-şi fi impus rigorile programatice ale onirismului estetic, aşa cum se întâmplă în *Carte de vise* a lui Leonid Dimov, de pildă. Visul lui Levitchi e un adaos (o continuare) la eminescianul vis himeric („trăire visată" din care se naşte „terestrul şi dulcele-amarul, năprasnicul

meu paradis"). Visul este refugiu, „adăpost / de monstrul râvnirilor treze", clipa astrală a creaţiei, iar trezirea este „replică vieţii din somn".

Spaţiul în care se naşte miracolul poetic şi se revelează tainele existenţei este *albul* – un alt simbol al poeticii lui Vasile Levîţchi. Albul simbolizează puritatea şi fragilitatea sufletului visător, tărâmul candorii şi al iluziei neîntinate. În chip oximoronic, lumina diurnă (trezía, realitatea implacabilă) este dureroasă, „noul răsărit de soare zămisleşte bezne", iar albul fantomatic şi revelator al visărilor nocturne face să învie „neagra splendoare a nopţilor de vise treze".

O altă obsesie fundamentală a acestei poezii este *timpul,* ireversibilitatea clipelor trăite, relaţia fiinţei efemere cu marele cosmos. De aici, nesfârşitele interogaţii asupra sensului vieţii, asupra „minunii de a fi", asupra sfârşitului ciclului terestru. În ultimele volume, *Punte spre un mal inexistent* şi *Cerul încă nesfărâmat*, apărute cu puţin timp înainte de trecerea poetului la cele veşnice, sentimentul trecerii inexorabile ia forme accentuate, apar emblemele zădărniciei şi ale dispariţiei. Iată acest tulburător bocet metafizic având drept motto un vers din Paul Valéry „*Le mort, cette chose qui n'arrive qu'aux autres…*": „Între tine şi lume / vor cădea obositele pleoape / grele ca draperiile scenei / după spectacol. / Vei călători a treia zi / pe drumul plin de mister / şi pleoapele vor dormi / liniştite, uşoare / între tine şi cer / şi nu va mai fi nici lume / nici zare, / nimic din ce alină şi doare. / Apoi nemângâiaţii de noi, / cei cărora nu li se-ntâmplă / asemenea treceri, / vom bate în cuie ceva / să te apere de zarvă şi ploi. / Câţiva bulgări simbolici / vor bubui grăbit şi solemn / să-ţi trezească / ultima scurtă nelinişte / adânc pământească / şi-ţi vor aduce / încă o dată un semn / mult prea cunoscut şi trăit / că ai rămas părăsit, / străjuit doar de crucea de lemn, / doar de crucea de lemn" (*Nimic altceva*…).

În anii renaşterii naţionale a românilor basarabeni şi nord-bucovineni, poetul (ca şi publicistul) Vasile Levîţchi s-a implicat cu fervoare în istorie, în cauzele sociale ale timpului. *Ţară de Sus*, *Paşi spre începuturi*, *Vale a Cosminului*, *Carapciu*, *Prigonitele cruci* ş.a. sunt dramatice poeme ale damnării, ale culpabilizării istorice, inspirate din realităţile autohtone. O forţă fatidică macină de la rădăcină codrii simbolici ai lui Ştefan cel Mare; în cimitirele prezentului numele Ion coboară „în lut cu frânte cruci cu tot", în timp ce „răposaţii dintre oameni noi / se-nşiruie în stil cazon / şi ordonat". *Siretul* – unul din simbolurile spiritului bucovinean, alături de cel al Carpaţilor – este „tot mai scos din albii", ca şi graiul strămoşesc, „tot mai şanţ de aducţie… sistematizat".

Unele poezii conţin subiecte ironice, confirmând vocaţia de poet satiric şi umorist a lui Vasile Levîţchi, care de-a lungul timpului a scris şi fabule, epigrame, schiţe umoristice (volumele *O, sancta simplicitas*, *Borta covrigului* ş.a.). De regulă, aceste poeme ascund o parabolă, o morală, vizând esenţele primordiale, motivele existenţiale fundamentale ale acestei lumi. Ironia lui Levîţchi este când una amară, îndurerată, când una alegorică, flagelatoare, cu accente argheziene.

Ca structură estetică, poetul este un spirit eminamente liric şi sentimental, un visător lucid, ce tinde să ajungă la esenţe, la sâmburii înţelepciunii. Obligat să conjuge betonul cu floarea („Fac punţi între spirit, materie, crez, / Asocieri între vrere, destin, dreptate, / Când nu mă pricep să durez / Poduri adevărate"), sentimentele vii cu cele produse de „imaginare inimi electronice", el supune faptul de viaţă unei scrupuloase analize lucide, deplasând obiectele şi fenomenele naturale în sfera trăirii umane. Versurile curg pe firul ideii, coagulându-se într-un mesaj coerent, clar, explicit.

Poetul evită abstractizarea excesivă a ideii, „incoerenţa” fragmentaristă şi, urmând cu rigurozitate scenariul clasicist, îşi desfăşoară discursul într-un regim al lucidităţii. Printr-o pasiune raţională, Leviţchi încearcă să conceptualizeze simbolurile, însă emoţia directă, deschiderea fermă spre confesiune salvează poemul de rigiditate şi uscăciune, menţinându-i vie seva şi frenezia senzorială.

Cât priveşte aspectul formal al „hidrei poetice” (Paul Valéry), Vasile Leviţchi preferă s-o potcovească scrupulos cu rime rotunde, disciplinând-o conform rigorilor „dulcelui stil clasic” (este şi autor de sonete) sau ale versului liber. Dintre figurile de stil folosite cu predilecţie este oximoronul, poetul găsind o plăcere deosebită în a obţine efecte din stări de spirit antitetice, din expresii antinomice, de felul acestora: „Adesea departe de mine aproapele”, „Cerescul lor crez pământesc”, „Ai tot adunat risipind”, „Întunericul meu – luminos” etc.

Hieroglifa existenţială a poeziei lui Vasile Leviţchi nu s-a ofilit. La o nouă lectură, elixirul ei îşi păstrează tăria şi rafinamentul, iar cititorul de azi, chiar dacă este tratat cu atâtea alte feluri de esenţe lirice (unele autentice, altele contrafăcute), cucerit sau, de multe ori, derutat de atâtea experienţe şi extravaganţe (anti)poetice, cu siguranţă că mai are senzori pentru a recepta şi acest fel de poezie.

Sperăm că recenta apariție a microantologiei poetice *Mai târziu cu o viață*, (Colecția „Primăvara poeților”, Editura Arc, Chișinău, 2021), dar și alte ediții viitoare, vor împiedica să se aştearnă iarba uitării şi ignoranţei peste o operă lirică ce înnobilează demersurile poeziei dintotdeauna.

***

Memoria celor care l-au cunoscut pe poetul și profesorul Vasile Leviţchi și i-au fost aproape îi păstrează intactă imaginea de intelectual desăvârşit format la şcoala literaturii române, ţinuta demnă şi delicată de om „subţire”, care a avut cultul cuvântului bine scris şi frumos rostit. Și, nu în ultimul rând, efigia de poet romantic şi visător, care, în secolul antiliric şi poetofag XX, a scris poezii lirice impregnate de ardoarea ideilor, parabole onirice cu profund mesaj existenţial.

În perioada când l-am cunoscut, în anii studenției mele cernăuțene (1969 – 1974), poetul îşi cheltuise deja o bună parte din viaţă dăscălind generaţii de copii în şcolile din satele bucovinene, reuşise să creadă cu sinceritate în ideea „omului nou” şi să se dezică total şi iremediabil de ea, fusese demis din funcţia de redactor al ziarului regional de limba română „Zorile Bucovinei” pe care îl întemeiase, întrucât credea („din naivitate”, vorba lui) că acesta trebuie să fie o tribună a românilor, publicase câteva volume de versuri, între care *Preludiul Primăverii* (1965), prima (şi singura) carte apărută pe atunci în grafie latină, şi era considerat „patriarhul” literaturii române din Bucovina. Imaginea sa se identifica în mintea noastră cu cea a Poetului, dublată de cea a Profesorului. Era iubit şi idolatrizat de studenţi. Era urât şi persecutat de universitarii şovini şi „vigilenţi” pentru demnitatea de a fi român, dar mai ales pentru neobosita străduanie de a trezi în cugetele tinere libertatea de gândire, conştiinţa naţională. Îi îndrăgea pe studenţii care *simţeau româneşte,* care gândeau, care îşi dădeau seama de falsitatea ideologiei comuniste. Pe cei mai buni şi serioşi dintre ei îi tăcea *elevii* săi (în accepţie călinesciană), prieteni, îi invita acasă, le împrumuta cărţi şi reviste româneşti. În acele zile şi nopţi, mulţi dintre poeţii bucovineni de azi au deprins de la distinsul Profesor gustul scrisului şi exprimarea corectă; dar şi verticalitatea morală, dar şi mersul pe muchie de cuţit...

La începutul deceniului opt, la Cernăuţi luase naştere un Cerc literar semiclandestin, o mică şcoală literară, despre care am scris şi cu alte ocazii. Câţiva tineri „insurgenţi”, între care Ilie T. Zegrea, Ştefan Hostiuc, Vasile Tărâţeanu, Simion Gociu şi subsemnatul, ne-am consolidat sub flamura idealului poetic, încercând să menţinem prin scrisul nostru spiritul românesc în Nordul înstrăinat al Bucovinei, să rezistăm tentativelor de „turcire” şi prostituare ideologică. Mentorii noştri nedeclaraţi, dar acceptaţi de toţi, erau profesorii şi poeţii Vasile Leviţchi şi Grigore Bostan. Atunci când nu ne întâlneam acasă la Ilie T. Zegrea ori la Vasile Tărâţeanu, veneam la domnul profesor Leviţchi, în a cărui casă au avut loc multe din neuitatele noastre „ceaiuri literare”. Erau seri pline de reverie şi fantasme tinereşti, în care se citea şi se discuta poezie, se asculta muzică românească şi se prorocea (eufemistic şi codificat) sfârşitul zăpezilor imperiale... Eram romantici şi visători, locuiam în hölderliniene turnuri de crin şi aveam conturi deschise la Banca Decembrelui...

Pe atunci, sub portretul lui Eminescu încadrat între două baltage, poetul ţinea, vară şi iarnă, un mănunchi de crenguţe de salcie încărcate cu mâţişori. Pe masă, lângă maşina de scris obosită şi neagră „ca o reptilă”, se afla tot timpul câte un maldăr de foi tipărite ale manuscrisului vreunei traduceri: *Învierea* de L.N. Tolstoi sau *Martin Eden* de J. London, *Pădurea rusă* de L. Leonov sau *Cevengur* de A. Platonov... Scriitorul traversa una din perioadele sale cele mai grele, când, îndepărtat de la catedră, pus pe linie moartă, era nevoit să salahorească la nişte traduceri pentru a putea supravieţui.

Astfel, generaţia noastră – despre care pot afirma fără teama de exagerare că este cea mai valoroasă generaţie de scriitori bucovineni din perioada postbelică, prima care a încercat să reînnoade firele tradiţiei cu poezia „iconarilor” interbelici – îi datorează formarea personalităţii sale artistice, atât cât o are, poetului şi profesorului Vasile Leviţchi. Existenţa sa în lumea spirituală românească a Cernăuţiului, dar mai cu seamă prezenţa sa ca „factor reactiv” în anturajul studenţilor şi al tinerilor de creaţie a însemnat nespus de mult.

În ordinea biografică, aş zice că Vasile Leviţchi a fost un *spirit insular,* instalat aproape un sfert de veac într-o singurătate austeră. Parafrazând o superbă *poveste* a lui Andrei Pleşu despre El Greco, se poate afirma că poetul a fost un om-insulă, izolat în apartamentul său de la periferia Cernăuţiului, îngânat doar de ritmul maşinii de scris cu ajutorul căreia încerca să învingă „vidul paginii albe”.

În viaţa de toate zilele, omul era de o fermecătoare delicateţe, de o discreţie şi de o modestie structurală, asigurată, cred, şi de bunul-simţ bucovinean. Spirit analitic şi partizan al dialogului, folosea ca unică armă forţa argumentului, manifestând toleranţă şi respect faţă de opinia preopinentului. N-am observat la el acel „nenorocit sentiment de invidie” (Eugen Simion) ce caracterizează în general lumea artistică. Epigramele şi bancurile sale se remarcau printr-o nedezminţită subtilitate şi erau de o sclipitoare inteligenţă ironică. De regulă, la masa la care se afla poetul, în compania câtorva prieteni vrednici şi a unui clondir cu vin roşu (care, nu ştiu cum se face, dar de fiecare dată se întâmpla să aibă, vorba Dumisale, acelaşi „cusur”: era prea puţin...), întotdeauna domnea o veselie contagioasă, discuţiile fiind din cele cu *sens.* Bănuiesc că ar fi dat mult pentru un „chef literar” la Capşa, că i-ar fi plăcut să hălăduiască în preajma lui Păstorel pe la cramele Moldovei, bând vin mănăstiresc şi savurând aromele tari ale vorbelor de duh...

Fiind un intelectual rafinat, de o adevărată noblеţe a spiritului, scriitorii din generaţiile tinere îl simţeau apropiat sufleteşte şi-l considerau „de-al lor”. Îl

„revendicau” în special optzeciştii, şi nu numai datorită unor raţiuni şi „afinităţi” de ordin aritmetic, se înţelege. „Clasicist” ca formaţie şi structură, el poseda în acelaşi timp calităţile unui spirit democrat, sensibil şi receptiv la demersurile înnoitoare ale tinerilor în general revizionişti şi iconoclaşti. O probă elocventă în acest sens o constituie şi colaborarea sa la revista tinerilor scriitori „Contrafort”, în care ani la rând a susţinut rubrica *Dubito, ergo cogito* (o bună parte din aceste texte de publicistică au intrat ulterior în volumul *Multe trec pe dinainte*, apărut postum, în 2001, la Editura Augusta din Timişoara).

La senectute, Vasile Leviţchi a întreţinut certitudinea că se poate scrie (şi citi!), zilnic şi cu toată energia – şi la 70, şi la 75 de ani. Luciditatea gândirii şi sensibilitatea-i nealterată păreau să ignore convenţiile impuse de ordinea biologică a vârstei. El n-a fost niciodată un contemplativ, ci un implicat, un neliniştit pe care l-au preocupat toate problemele contextului politic şi social. Dovada o fac şi tabletele pe care le-a semnat câţiva ani buni în revista „Literatura şi arta” la rubrica personală *Multe trec pe dinainte...,* scrise cu penetraţie şi pasiune civică. Muzica maşinii de scris îi era poate cel mai sigur remediu împotriva singurătăţii şi dezolării. Mica „reptilă neagră” era unul din cele mai fidele „personaje” ale intimităţii sale.

Ultimii ani poetul i-a trăit la Chişinău. Dar spiritual nu s-a desprins de Bucovina. El face parte dintr-o generaţie care a cunoscut vechea imagine a Cernăuţiului, pe când acesta era unul din cele mai mari centre de cultură românească. „Cernăuţiul e un oraş în care au existat oameni şi cărţi”, îi plăcea să parafrazeze adesea cunoscuta afirmaţie a lui Paul Celan. Icoana Carpaţilor, sadoveniana curgere a Siretului, vorba domoală şi aşezată a oamenilor rostită în dulcele grai bucovinean, casele de lemn cu „ochi” deschişi în acoperişuri de draniţă privind parcă în adânc de memorie – toate acestea au însemnat pentru el marele reper existenţial şi spiritual, *terra paterna* pe care ţi-o poate da numai providenţa.

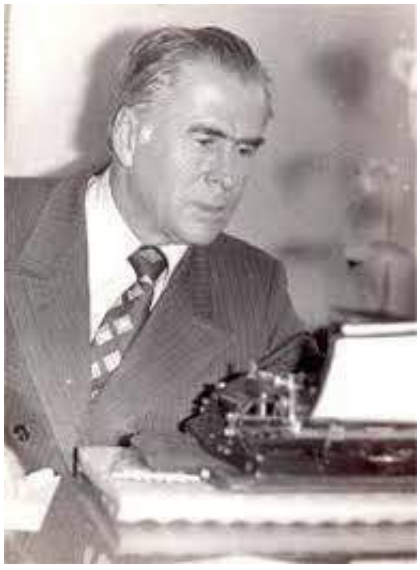
OAMENI CARE AU FOST: VASILE LEVIŢCHI

Vasile Tărâţeanu
Cernăuţi

Închid ochii şi gândul mă duce acasă la Sinăuţii mei, unde revin din când în când, şi de pe retina lor se desprind, una câte una, sau de-a valma, imaginile de neuitat ale unei copilării oscilând între bucuriile vârstei şi lipsurile vieţii din primul deceniu de după război care a trecut cu tăvălugul său şi peste satul nostru răstignit ba de o parte, ba de alta de frontiere arbitrare.

Mă văd printre alţi puradei umblând prin curtea şcolii vechi unde descopeream o nouă lume, legam noi prietenii cu copiii din celelalte părţi ale satului pe unde ajungeam doar de două-trei ori pe an – de Crăciun, de Sfântul Vasile şi, mai ales, de Bobotează, când îl urmam pe bătrânul preot Ropceanu, cu nepotul căruia, Stelică, prieteneam, strigând alături de alţi copii cât ne ţineau bojocii „Chi-ra-lei-sa-a-a!”.

Vestea că după vacanţa de iarnă vom avea un nou director în locul lui Hnatiuc, un tip care nu s-a remarcat prin nimic, făcuse ocolul satului mai repede decât noi şi acum fremătam cu toţii în aşteptarea lui. Cum va fi el – rău sau bun? Ne va trage de urechi sau de păr? Ne va lovi cu rigla peste mâini sau cu palma peste ceafa? Se va stropşi la noi ca fostul director sau ca veteranul Zemski sau va fi altfel de om? La cine va sta în gazdă? Şi câte alte întrebări ne frământau mintea noastră de elevi din clasele primare.

Până în acea zi din iarna lui 1955 când la şcoala noastră a venit cineva de la raion să ni-l prezinte în câteva cuvinte protocolare, care nu ne satisfăceau curiozitatea, pe viitorul director, spunându-ne că, până a fi transferat la noi „tovarăşul Vasile Ivanovici Levitchi a lucrat la Pătrăuţii de Sus”, raionul Storojineţ, tot în calitate de director, că e profesor de „limba şi literatura moldovenească” şi că-i originar din Carapciu-pe-Siret.

Ne uitam cu deosebit interes la cel care era numit în fruntea şcolii noastre. Era un bărbat înalt, zvelt, aş zice chiar frumos. Avea o privire pătrunzătoare, severă, care izvora de sub sprâncenele drept arcuite, de parcă ar fi fost sculptate în piatră. Tot atunci am aflat că e căsătorit, că soţia lui, Tatiana Vasilievna, la fel de frumoasă şi ea, ne va preda limba şi literatura rusă, că au doi copii – un băiat şi o fetiţă, Valeriu şi Victoriţa, de cinci şi patru anişori şi că vor locui în fosta casă abandonată a lui Vasile Tudosă, care n-a mai vrut să rămână sub ruşi şi în 1947 s-a refugiat în România, casă situată chiar în central satului, la încrucişarea principalelor drumuri ale lui.

După înscăunarea noului director, la şcoala din sat, şi nu numai în cadrul ei, au început să se întâmple diverse lucruri îmbucurătoare. Şi noi eram zi de zi nu numai martorii oculari ai unor schimbări şi mutaţii, menite să spargă lâncezeala în care se scufunda de câţiva ani satul, ci şi participanţi activi ai acestora.

Şi stagnarea a fost spartă ca o crustă. Plin de ambiţii frumoase şi dornic de afirmare în mijlocul sinăuţenilor, tânărul director a întreprins în scurt timp câteva raite prin sat, aproape că pe la toate familiile cu copii de vârstă şcolară, pentru a sta de vorbă cu părinţii noştri, pentru a vedea în ce condiţii ne pregătim de lecţii, dacă avem biblioteci personale ş.a. Zăbovea mai mult pe la cei care legaseră cartea de gard şi nu se prezentau la şcoală cu săptămânile. Unii, din motive serioase, mai exact din cauza sărăciei, că nu prea aveau cu ce să se îmbrace şi încalţe, alţii din simplul motiv că părinţii lor nu înţelegeau importanţa ştiinţei de carte, a şcolii în ansamblu, replicând la observaţiile învăţătorilor că nu au de gând să-şi facă odraslele popă, şi că de aceasta nu le trimit la şcoală cu regularitate.

N-am de unde şti cum l-au primit pe noul director colectivul de învăţători, majoritatea dintre care erau veniţi de prin alte părţi. Noi, copiii însă, văzându-i sprâncenele drepte, nu ştiu cum încruntate, şi privirea vulturească a ochilor, ne simţeam cuprinşi de un fel de teamă nebănuită: „Directorul acesta ne va bate măr pe toţi. Nu mai răsturnăm noi şcoala ca până acum”, îşi ziceau cei mai zburdalnici dintre noi, privindu-l.

Dar n-a fost să fie aşa! Nu-i vorbă, mai primeam noi, din când în când, câte o palmă de la noul director, dar pentru mulţi dintre noi era îndeajuns privirea lui, ca să rămânem ţintuiţi locului, să ne mai oprim din „slalomurile” ce le făceam prin coridoarele înguste şi întunecoase ale şcolii – o clădire ceva mai mare decât două case ţărăneşti alipite, în care, dacă veneau toţi copiii la lecţii, se făcea mare înghesuială în timpul pauzelor.

Noul director a ştiut însă să canalizeze energiile copilăreşti în altă direcţie, încât zbenguiala noastră a fost mutată din clase şi coridoare pe terenul sportiv al şcolii, unde în timpul directoriei lui s-au făcut diverse lucrări de amenajare: s-au creat câteva piste de alergare, un sector de sărituri, un teren pentru volei, şi, principalul, s-au instalat câteva utilaje sportive de gimnastică şi de cultură fizică, o bară fixă, nişte paralele şi bârne, o capră de sărit şi câte altele, unde noi ne petreceam mai tot timpul liber.

Dar parcă numai aceste lucruri au făcut să-l simţim pe tânărul Vasile Levițchi mai aproape de noi? Dar frumuseţea de iaz cu barcă pe el, care graţie eforturilor lui a apărut în locul mlaștinii ce se afla în spatele şcolii?

Câţi dintre noi ne-am plimbat pe el, învăţând a înainta cu o singură vâslă?

Dar lecţiile lui de literatură, neîntrecutele lui lecţii de literatură română, care nu pot fi repovestite, pentru că erau deosebit de interesante, irepetabile, care-l transformau şi pe dânsul parcă în alt om, cel care era cu adevăratelea – sociabil, ironic şi blând, totodată.

Datorită lui s-a revigorat şi mişcarea de artişti amatori din Sinăuţi. Tonul dându-l desigur şcoala, unde elevii erau mereu antrenaţi nu numai la învăţătură, ci şi să cânte, să danseze, să declame poezii. Însăşi Vasile Levițchi servea drept exemplu în această privinţă, fiind un recitator deosebit, care putea să declame ore în şir din cele mai frumoase poezii ale scriitorilor români şi străini. El ştia să atragă atenţia publicului, s-o concentreze într-o singură direcţie, cea a mesajului operei declamate de pe scenă.

Şi apoi cine altul decât el ar fi putut să recite cu atâta suflet şi noblețe intelectuală *Luceafărul* lui Mihai Eminescu, *Trei, Doamne, şi toţi trei, Moartea lui Fulger, El-Zorab, O scrisoare de la Muselim-Selo* şi alte versuri de George Coşbuc, sau *Moartea căprioarei* de Nicolae Labiş, pe care le-am învăţat şi eu de la el, declamându-l, la rându-mi, la sfârşitul anilor cincizeci după plecarea lui din sat.

De fapt, momentul acela – plecarea lui Vasile Levițchi din Sinăuți – a fost deosebit de greu pentru sat. În cei cinci ani, cât l-au avut în mijlocul lor, Sinăuţii l-au îndrăgit ca pe nimeni altul dintre directorii şi învăţătorii din alte sate câţi fuseseră repartizaţi la şcoala noastră până la dânsul. L-au îndrăgit definitiv şi pentru totdeauna pentru felul său deschis, franc, de a fi, pentru calităţile sale intelectuale deosebite, pentru umorul fin, pe alocuri chiar sarcastic, cu care aborda diverse probleme legate de viaţa satului. Pentru că nu-i ţinea pe săteni la distanţă şi nu se situa deasupra lor, ca un egal cu ei. Mergând la pescuit sau, mai des, la vânătoare.

Cam tot prin acea perioadă a vieţii sale, Vasile Levițchi a început să se afirme în viaţa literară din Moldova, să publice primele grupaje de versuri în „Femeia Moldovei", versuri de un lirism şi de o cursivitate aparte a discursului liric.

În acea perioadă, a aflării sale la Sinăuţi, la Chişinău i-a apărut prima carte de poezii, intitulată simplu şi nepretenţios – *Versuri.* Tot atunci a scris şi o carte de versuri pentru copii – *Mofturoasa.* Ţin minte cum fetiţa lui, Victoriţa, declama şi ea de pe scenă versurile, probabil special scrise pentru ea: „Are mama o fetiţă,/ Cu ochi mari şi cu gropiţe…", pe care le încheia cu întrebarea: „Ce folos că e frumoasă, / Dacă-i tare mofturoasă?".

Exemplul lui poeticesc a fost molipsitor. Mai mulţi dintre cei mai pasionaţi cititori ai bibliotecii din sat, dintre foştii lui elevi, dintre cei mai în vârstă, care simţeau sau credeau că au ceva de spus în versuri, au început să „comită" şi ei poezii, unele mai stângace, altele mai reuşite, pe care i le prezentau spre dreaptă judecată. Eu, ce-l puţin, aşa am procedat atunci când, la un moment dat, aveam înşirate mai multe rânduri în strofe, ce „din coadă aveau să sune". Am venit la el cu mult prea modestele mele „poezioare". Eram stăpânit de un fel de teamă, dar şi cu speranţa că Vasile Ivanovici, cel care mai târziu avea să-mi devină şi profesor universitar şi prieten mai în vârstă, va găsi ceva bun în ele. Fără ca să-şi afişeze superioritatea, cel care a fost pentru noi „marele nostru egal", după cum a observat prea bine Ştefan Hostiuc, le-a citit cu un anumit interes, deşi nu prea avea ce citi pe acele câteva foi de caiet, şi, cu un zâmbet de bucurie şi cu multă bunăvoinţă, m-a încurajat să scriu mai departe, atrăgându-mi totodată atenţia asupra banalităţilor şi stângăciilor de limbă şi ritm ale acelor modeste încercări.

După acel dialog de început despre poezie, pe parcursul nenumăratelor întâlniri, vizite pe care ni le-am făcut reciproc de-a lungul a peste 30 de ani de relaţii. Aş putea spune cu adevărat prietenești, cum rar se întâmplă între elev şi învăţător – au urmat alte dialoguri despre poezie, despre rolul literaturii şi al scriitorului în viaţa unei societăţi şi câte alte întâlniri, în care s-a destrămat nu o singură noapte albă din multele pe care le petreceam împreună la un pahar de vorbă, fie la el acasă, fie la mine sau la Ilie Tudor Zegrea, alt sinăuţean îmbolnăvit de poezie.

Erau cele mai frumoase şi instructive dialoguri, discuţii, dintre toate cele câte le-am avut şi cine ştie dacă le voi mai avea cu cineva în viaţa aceasta.

Îţi mulţumesc, bădiţă Vasile!

PROFESORUL DEŞTEPTĂRII NOASTRE

Petru Grior
Cernăuţi

Iubitul Poet şi Profesor al deşteptării noastre s-a născut în toamnă, în toamna de aramă, în „a fagilor albi şi a brazilor mică ţară de sus”, cu „coline şi plaiuri şi creste-n plutire senină”, la şes, pe un „meleag coborând de la munte spre dealuri”, unde „brazii subţiri de atâta-nălţime rămân sub dimia zăpezilor” şi unde „îngheţat e în cremene glasul de fluier”, care a fost „doinaş nelipsit primăverii şi verii şi toamnei”. Când şi-a făcut apariţia în această miraculoasă lume, într-o Ţară de basm, mândră şi liberă, deschizând geana în catifelatul primilor zori, cânta frumos pădurea, pădurea din Carpaţi, sporind „verdelui crud veşnicia”.

Scumpul vlăstar al distinşilor răzeşi a fost crescut şi educat într-un cadru de legendă, doină şi baladă, de credinţă, de tradiţie şi de înalt patriotism. El s-a aflat într-un mediu rural, în mijlocul oamenilor cu dorul de libertate permanent aprins în piept, între obiceiurile şi datinile strămoşeşti, între bunici şi părinţi cu dragoste de biserică, de natură, de tot ce-i românesc. În istorica baştină natală se păstra cu sfinţenie firul dăinuirii neamului pe acest picior de plai mioritic: „Hai, Ioane,-n sus pe-un fir de apă dulce / Spre aşezări în salbă vechiul Carapciu, / Ropcea pomenită-n scrisul lui Neculce... / Să-ncercăm pe unde-i neamul încă viu”.

Icoana locului natal, binecuvântat de Domnul, Siretul cu lunca lui frumoasă de smerite şi fascinante sălcii plângătoare, unde-şi găseau adăpost păsările călătoare, venite de la capătul lumii, în apa căruia cerul fără margini îşi priveşte şi potriveşte fruntea sa albastră, câmpiile întinse, deasupra cărora plutesc nourii răzleţi, ca nişte bucăţi de pâine, au rămas pentru totdeauna în sufletul zbuciumat al Poetului: „Râul meu de-acasă, licăr din şuviţe / Ca pe-o frunză-ntinse firave nervuri, / Largă mărturie-a strămoşeştii viţe, / Susur din mâhnirea plânselor păduri”.

Vasile Leviţchi, care a stat la leagănul renaşterii culturii noastre naţionale în perioada postbelică, sovietică, perioadă pătrunsă de un obscurantism nestăvilit şi nesfârşite fărădelegi comuniste, „făcea parte din acea generaţie încărcată de dorinţa creaţiei şi a constituirii unei culturi noi, care să legitimeze trecutul glorios al tradiţiei milenare de existenţă naţională”. Aceste calităţi nobile s-au revărsat ca un fluviu adânc, în care pulsa necontenita spiritualitate a neamului, în timpul lecţiilor sale în cadrul Universităţii de Stat din Cernăuţi. Studenţii, care îi sorbeau permanent nectarul erudiţiei, îl înconjurau cu o mare dragoste şi o profundă admiraţie. Profesorul le vorbea studenţilor cernăuţeni despre Patria părinţilor şi buneilor săi cu cele mai curate şi frumoase cuvinte: „Tu, baştina mea, dorul şi leagănul meu”. O iubea cu toate fibrele ţesutului său omenesc, cu fiecare globulă de sânge. El ştia că dragostea de Ţară, de Neam, de Limbă a stat şi va sta întotdeauna la începutul tuturor pornirilor sale. „Din stepă trage vânt de ispitire / Şi mulţi Ioni îşi uită seminţia, / Nepăsători plutind ca păpădia / Prin ticăloasa noastră ivănire”.

În cei câţiva ani de activitate rodnică în amfiteatrul Universităţii cernăuţene a educat o întreagă pleiadă de tineri, cuprinşi de sentimentul renaşterii naţionale.

Pentru ei Patria istorică a devenit, datorită acestui Cărturar de frunte al neamului, o prezenţă concretă, cu adânci rădăcini în timp şi spaţii. România s-a transformat în durata iubirii, în continua priveghere la căpătâiul marilor întrebări existenţiale, în vigoarea şi nemurirea sufletului încununat cu cetina brazilor carpatini. Contemplând Ţara, care se afla dincolo de sârma ghimpată, studenţii au înconjurat-o cu nimbul aureolei. În Neam ei au văzut depozitarul tradiţiilor eroice, al virtuților inestimabile ale geniului colectiv, fiindcă sentimentul apartenenţei la un teritoriu, la o colectivitate, având aceleaşi idealuri, aceleaşi interese generale, ţine de domeniul firescului. Pentru aceşti tineri, cuvintele Profesorului s-au transformat în literă de evanghelie: „Părinte, adu-mi neamul mai acasă, / Adună-mi-l între fruntarii drepte, / Că prea au smuls din viţa lui aleasă. / Spre vetre rătăciţi să se-ndrepte, / Despovăraţi de aşteptări cu anii... / Şi fă să ne-nţeleagă şi duşmanii”.

Marele Om de cultură a lăsat urme adânci în sufletul discipolilor săi şi în pământul vetrei străbune. Asemenea paşoptistului Aron Pumnul, El a mişcat sufletele studenţilor cernăuţeni, răspândind în juru-i sentimente de dragoste faţă de neamul românesc, de trecutul său istoric şi de marea comoară a limbii române, trezind în rândurile tineretului conştiinţa demnităţii naţionale, dezvoltând iubirea de ţară, de datina strămoşească. Lecţiile lui Vasile Leviţchi au rămas pentru acei, care au avut fericirea să asiste la ele, un adevărat model de analiză ştiinţifică a valorilor tezaurului de creaţie românească, arătând contribuţia acestui tezaur la îmbogăţirea patrimoniului universal. Putea fi oare pe placul autorităţilor comuniste din perioada sovietică de stagnare un Profesor universitar, care îşi ţinea legea străbunilor şi sufletul nevândute?.. Putea fi văzut cu ochi buni de către diriguitorii sovietici ai ţinutului mioritic un Poet, care va spune: „Tribut de sânge dă într-una glia / Şi setea o am vrea de primenire, / Bem vin de mătrăgună în neştire / Şi-i zeamă de cucută străinia”?.. Când a ajuns „la marginea veleatului” său şi a pornit spre nemurire, s-a adresat cu evlavie „codrului-adâncului”, ca el să închine un gând bun „şi celor pe care îi iert...”.

CUVÂNTUL ROMÂNESC ERA VOCAŢIA LUI…

Vasile Carlaşciuc
Cernăuţi

În martie 1972, în preajma absolvirii Şcolii medii din Boian, am participat la etapa regională a olimpiadei la limba şi literatura română (pe atunci – moldovenească). Am făcut repede cunoştinţă cu participanţii la olimpiadă, unii dintre ei având câte o cărţulie cu versuri pentru a se inspira la scrierea compunerii. Am observat la cineva placheta de versuri *Preludiul primăverii* de Vasile Leviţchi, editată cu caractere latine. La şcoala din Boian, graţie profesorului nostru Vasile Bizovi, eram obişnuit să citesc „cărţi româneşti”, dar mi s-a părut un miracol ca un poet de-al nostru, bucovinean, să-şi vadă creaţiile în grafie latină. Pe atunci nu ştiam că istoricii literari au apreciat această plachetă a lui Vasile Levitchi ca ceva excepţional în acea perioadă, când se afirma sus şi tare că limba noastră maternă este cea moldovenească.

Iar peste câteva luni, vara, am făcut cunoştinţă şi cu autorul acelei minunate cărţi. Vasile Levitchi, împreună cu colegii săi, Grigore Bostan şi Ilie Popescu, ne-au examinat pe noi, cei care doream să devenim studenţi la filologia „moldovenească”. În acele clipe de retrăiri intense am observat că avea cu el o carte şi mi-am dat seama că lectura era un cult al lui. Vasile Levitchi a fost profesorul la care am visat şi ne-a fost mare norocul de-al avea ca mentor.

Un intelectual cu o comportare fină şi o cultură vastă, cu o demnitate de invidiat, Vasile Levitchi crea în aulele universitare aura limbii române, a spiritualităţii integre româneşti, indiferent de eram la prelegerile lui de folclor, introducere în ştiinţa literaturii, literatura română din secolul al XIX-lea (deşi oficial se numea „literatura moldovenească”). Cuvântul românesc era vocaţia şi menirea lui. El lucra continuu cu cuvântul, demonstrându-ne şi nouă, studenţilor, acest lucru. Purta permanent în buzunarul hainei sale un blocnotes mic, unde îşi nota zilnic cuvinte şi expresii din comoara de nestemate a limbii române. Era o obişnuinţă a unui adevărat poet, dar şi a unui pasionat filolog.

Vasile Levitchi ne-a uimit şi prin faptul cunoaşterii profunde şi pe din afară a operei eminesciene şi deseori îşi ilustra gândul, opinia, concluzia cu un citat potrivit din poezia lui Eminescu. Pentru noi, studenţii, care puteam recita doar câteva poezii lirice eminesciene sau câte un fragment mai mare sau mai mic din poemul *Luceafărul*,

aceasta ne părea fantastic. La sesiunea de vară din anul trei (1975) am susţinut examenul la literatura clasică şi ne-am pregătit foarte bine, deoarece nu doream să roşim în faţa remarcabilului nostru profesor. Aceasta ar fi însemnat lipsa de respect faţă de el, profesorul şi poetul Vasile Levi̧tchi, care vorbea cu atâta suflet despre capodoperele literaturii române. După scurt timp, Vasile Levi̧tchi părăsise catedra universitară şi a trecut la activitatea de scriitor profesionist.

Ne părea stranie o astfel de decizie, fiindcă eram convinşi de faptul că activitatea didactică deloc nu-l împiedica să se consacre creaţiei poetice. În anul înmatriculării noastre la universitate, 1972, a apărut placheta de versuri a lui Vasile Levi̧tchi *Inima iarăşi*. Mai târziu, citind-o, am găsit în ea răspunsul la întrebarea pe care ne-o puneam atunci: „De ce a plecat Vasile Levi̧tchi de la universitate?”. În poezia care a dat denumire volumului de versuri, autorul doreşte ca inima să-i fie „limbă de clopot grea” – să prevestească totul ce este important în viaţă. Şi de ai inimă, „neastâmpărul ei te apasă”. Poetul nu putea fi indiferent de ceea ce se petrecea în societate şi, deoarece ţinea sincer la limba şi cultura poporului său, a fost foarte uşor învinuit de naţionalism. Iar cu o astfel de caracteristică nimeni nu te ţinea la universitate.

Dreptatea a fost restabilită în 1989, când a fost creată Societatea pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu”. Atunci, la adunarea de constituire din 31 mai 1989, poetul Vasile Levi̧tchi a fost ales preşedinte de onoare al Societăţii nou-create. Propunerea a parvenit din partea ziariştilor de la „Zorile Bucovinei”, publicaţie scoasă în lume de el, Vasile Levi̧tchi, primul ei redactor.

Într-o zi de vară, prin anii ’90, când Vasile Levi̧tchi locuia deja la Chişinău, veni în satul său de baştină Carapciu, la o mare festivitate, consacrată Luceafărului poeziei româneşti. Adresându-se consătenilor, Vasile Levi̧tchi le-a spus sincer că în prezent ar fi scris altfel poezia *Cuvânt pentru Luceafăr*, fiindcă opera eminesciană este un izvor nesecat de inspiraţie şi de demnitate naţională. Apoi se retrase mai într-o parte, alături de ziarişti. Vorbindu-ne despre impresiile şi observaţiile sale, făcând, ca de obicei, referinţă la creaţia lui Eminescu, declamă din memorie: „…vedem că toţi aceia care vorbe mari aruncă, / Numai banul îl vânează şi câştigul fără muncă”. „Azi abia vedem ce stearpă şi ce aspră cale este / Cea ce poate să convie unei inime

oneste”. Priveam cu mare admiraţie la chipul luminos al lui Vasile Levițchi, de parcă eram iarăşi în aula universitară. A fost ultima lecţie pe care ne-a dat-o profesorul şi poetul Vasile Levițchi, personalitate vulnerabilă şi sensibilă la durerile neamului nostru românesc din nordul Bucovinei.

DRUMUL DE LA BĂLŢI LA CERNĂUŢI

Tudor Andrieş
Cernăuți

Întâlnirea mea cu Vasile Levițchi a avut loc chiar de la primii paşi pe culoarele Universităţii din Cernăuţi. Venind de pe meleaguri basarabeano-bălţene fără o intenţie categorică de a mă opri neapărat la Cernăuţi, destinul a făcut ca să mă stabilesc anume aici şi cu studiile, şi cu serviciul, şi cu însuratul, şi cu copiii şi nepoţii, şi cu prietenii şi neprietenii – mai pe scurt, cu toate plăcerile şi neplăcerile care m-au urmărit şi aş fi bucuros să mă urmărească încă mult şi bine. Îndemnat de un consătean mai tânăr, care dorea mult să înveţe la Institutul de Petrol şi Gaze din Ivano-Frankivsk, într-o bună zi am debarcat din autobuz la gara din oraşul copilăriei lui Eminescu, devenit cu timpul şi oraşul lui Levițchi, dar şi al meu.

Încă din armată aflasem că la Universitatea din Cernăuți există o catedră de limba şi literatura moldovenească şi deoarece aveam la mine toate actele trebuincioase m-am hotărât să bat la uşa sălii de primire. Acolo m-a întâmpinat dl Ciupercă de la catedra respectivă, căruia nu i-a fost prea greu să mă convingă că această catedră este tocmai ceea ce îmi trebuie mie. Mândreţea arhitectonică a edificiului unde aveam să-mi fac studiile cinci ani bătuţi, precum şi umbra de supărare din cauza celor două încercări eşuate de a intra la o facultate în mica mea patrie, mi-au pecetluit decizia.

Eram cu armata făcută şi aveam prioritate faţă de ceilalţi candidaţi, dar fiorii examenelor de admitere nu m-au ocolit nici pe mine. Fusesem lăsat la vatră toamna şi am avut la dispoziţie vreo şase luni ca să mă pregătesc, căci cei trei ani de când absolvisem şcoala mi-au şters câte ceva din cunoştinţe. Aşa că în această privinţă prioritatea era de partea celor care au absolvit şcoala medie de curând. Oricum, m-am prezentat în faţa comisiei de admitere cu intenţia fermă de a ieşi cu scutul în mână.

Abia mai târziu aveam să aflu că unul dintre cei trei membri ai comisiei de admitere era chiar Vasile Levițchi, dar atunci când am tras biletul pentru mine toţi erau de-o baie. La compunere am ales tema liberă, ceva de genul prefacerilor socialiste. Dacă nu greşesc, căci sunt ani şi ani de atunci, tema era următoarea: „Drumul de la plug la cosmodrom”. Nu mi-a fost greu să-mi dau seama că era un vers din culegerea *Legea găzduirii* de Andrei Lupan, pentru care autorului i-a fost decernat şi Premiul de Stat al RSSM. Educat în spiritul vremii şi influenţat binişor

de doctrina realismului socialist, mi-am adus şi eu contribuţia (atât cât am putut!) în acea compunere la evocarea marelui nostru prezent. De bună seamă că am amintit şi de sentimentul nemărginit al recunoştinţei şi preţuirii faţă de înţelepciunea colectivă a partidului, care a schimbat din temelii viaţa ţăranului moldovean, şi de geniul leninist în condiţiile când „istoria bătea cu uragane, rostogolind guverne provizorii", şi de multe altele, citite şi răscitite în culegerile poeţilor sovietici moldoveni. Dar ceva mi-a scăpat, totuşi, pentru că m-am ales numai cu nota „4". O fi fost o nepotrivire între fond şi formă, care, însă, nu m-a prea afectat, căci mă aranja şi un „3" tras de coadă, doar eram după armată. La oral nu-mi amintesc cum am răspuns, dar ştiu că la gramatică am fost pentru prima dată lăudat de Leviţchi pentru că am explicat elipsa predicatului şi chiar am dat câteva exemple din literatură.

Însă surpriza cea mare a fost atunci când am aflat că perioada clasicilor literaturii (moldoveneşti, desigur) ne va fi predată chiar de Vasile Leviţchi. A fost o surpriză pe cât de mare, pe atât şi de plăcută, căci între timp aflasem de la colegii din alţi ani, dar şi de la (pro)curatorul grupei noastre Alexandrina Cernov că viitorul nostru profesor nu este un om de rând. Nu ştiu cum alţii, însă eu, venit de pe alte meleaguri, am fost plăcut impresionat de faptul că voi avea în faţa mea un profesor ca Vasile Leviţchi – om erudit, poet şi traducător, pedagog cu experienţă, ba încă şi fost redactor al primului şi unicului pe atunci ziar de limba română din regiunea Cernăuţi şi chiar din Ucraina, pentru că cele raionale erau de dublaj.

Multe momente plăcute s-au şters din amintirea anilor de studenţie, mai puţin însă orele petrecute cu Vasile Leviţchi la catedră. Ştia să ne trezească interesul pentru literatura bună şi ne făcea părtaşi la toate evenimentele despre care ne vorbea. Parcă văd şi azi cu câtă atenţie îl ascultam cum recită pe de rost fragmente din Eminescu sau Alecsandri şi cât de mult ne bucuram când îl prindeam cu un cuvânt greşit. Făcea o pauză, îşi băga degetele în părul atins de neaua anilor şi grijilor cotidiene, apoi ne privea cu ochi sfredelitori şi se bucura. Dar se întrista avan atunci când cineva dintre colegi spunea câte-o prostie, ceea ce se întâmpla adesea. Atunci se apuca de inimă, se lăsa moale pe scaun şi stătea aşa cu capul între palme până îşi revenea.

Ne învăţa să privim critic, cu ochii larg deschişi la tot ce ne înconjoară şi să nu ne luăm după capul geniilor, căci şi ele greşesc (*errare humanum est*). Îmi amintesc că odată ne-a recitat cunoscuta strofă eminesciană „*Fruntea albă-n părul galben / Pe-al meu braţ încet s-o culci, / Lăsând pradă gurii mele / Ale tale buze dulci...*" şi ne-a întrebat dacă nu găsim în ea nimic neobişnuit. Ne-am scărpinat cefele, dar n-am găsit nimic. Şi atunci profesorul ne-a sfătuit să ne imaginăm cam cum ar putea să stea o iubită pe braţele noastre cu fruntea albă în jos şi buzele dulci în sus.

Îi plăceau glumele de bun gust şi chiar ne amuza din când în când cu câte una. Iar nouă atât ne trebuia. L-am întrebat odată dacă nu cumva în versul din Scrisoarea II „*Ameţiţi de limbe moarte, de planeţi, de colbul şcolii / Confundam pe bietul dascăl cu un crai mâncat de molii*" Eminescu l-a avut în vedere pe dl Dăscălescu, docent la catedra noastră. Gluma i-a plăcut atât de mult, încât am râs de ea cu poftă nu o singură dată.

Îl întâlneam pe culoarele universităţii la braţ cu alt confrate de condei – scriitorul de limba ucraineană Mîhailo Ivasiuk. Românul Leviţchi vorbea ucraineşte, iar ucraineanul Ivasiuk – româneşte, căci ambii erau născuţi în aceeaşi ţară şi îşi făcuseră debuturile literare în aceeaşi limbă. A fost şi acesta un exemplu frumos pentru generaţiile tinere, însă el, ca şi multe alte exemple demne de urmat, a fost călcat în picioare la prima ocazie.

Mai târziu, când se întâmpla să-l întâlnesc ocazional pe balconul redacţiei ziarului pe care l-a condus, apoi la adunările Societăţii „Mihai Eminescu”, apoi în paginile periodicelor chişinăuiene, era acelaşi Vasile Leviţchi de la care am aflat că marele Eminescu e scriitor român. Odată chiar m-a lăudat în public pentru o tabletă mult-puţin inspirată, pe care o publicasem în „Plai Românesc”, dar se vede că meseria literară n-a fost pentru mine. Sau, poate, am luat prea în serios cuvintele sentenţioase auzite tot din gura profesorului: „Dacă poţi ca să nu scrii – nu scrie!”.

De data aceasta, însă, n-am putut să nu scriu şi am scris aceste amintiri fragmentare şi foarte subiective despre Vasile Leviţchi – omul, pedagogul, scriitorul, patriotul... Acum pot spune cu certitudine că drumul de la Bălţi la Cernăuţi nu mi-a fost în van, căci la capătul lui am cunoscut mulţi oameni de valoare, figurii lui Vasile Leviţchi revenindu-i un loc aparte.

CU MÂNA PE INIMĂ, DESPRE PRIMUL REDACTOR AL „ZORILOR BUCOVINEI”

Maria Toacă
Cernăuți

Părinte, adu-mi neamul mai acasă,
Adună-mi-l între fruntarii drepte,
Că prea au smuls din vița lui aleasă
Spre vetre rătăciți să se-ndrepte,
Despovărați de așteptări cu anii
Și fă să ne-nțeleagă și dușmanii.
Vasile Levițchi

Se pare că la cea de-a 95-a aniversare i-a auzit Dumnezeu ruga. De ziua sa, 15 noiembrie, i-a adunat o parte din neamul de pe Siret și din alte locuri „mai acasă”, mai spre izvoare, la noi, la „Zorile Bucovinei”, ziarul căruia i-a dat viață, odrăslindu-l ca pe un drag copil. Ne străduim să fim demni continuatori ai primului redactor Vasile Levițchi, să păstrăm și să îmbogățim această frumoasă casă unde revin din secole trecute și timpuri mai apropiate înaintașii. Cel mai ușor lucru ce-l putem face astăzi este să le cinstim memoria prin alese cuvinte. Mai complicat e să le urmăm îndemnurile, să nu le lăsăm în paragină idealurile. Încercăm să ne facem datoria preluată de la predecesori și cu cuvântul, și cu fapta, aniversarea poetului Vasile Levițchi fiind un prilej de sărbătoare a cuvântului matern pentru redacția noastră. Aveam emoții ca nicicând altă dată, temându-ne ca iarna asta pretimpurie/nebunatică să nu ne zădărnicească sărbătoarea. Cu atât mai întreagă ne-a fost bucuria să vedem adunați în casa mare a redacției atâția prieteni și admiratori ai lui Vasile Levițchi, mai ales din generația tânără, care îl cunosc numai din cărțile de poezie și traduceri. Mai pe scurt, la 15 noiembrie 2016 toți cei adunați la „Zorile Bucovinei” s-au simțit învățăcei ai primului redactor și, credem noi, prieteni buni ai ziarului.

Este viu atâta timp cât răsună graiul străbun

Un impresionant elogiul adus personalității polivalente care a fost și este Vasile Levițchi, în calitatea-i de redactor responsabil pentru formarea unui ziar de limba română (până la el se numea „Bucovina sovietică” şi era dublat din ucraineană), de mentor al tinerelor talente, de profesor şcolar şi universitar, a rostit Consulul General al României la Cernăuți, d-na Eleonora Moldovan, care a răspuns cu amabilitate invitației noastre. Mulțumind organizatorilor, precum și tuturor celor prezenți (pentru implicare și susținerea acestui demers), a menționat că numai într-o singură săptămână a participat la manifestări ce dovedesc că românii din ținut au grijă de valorile moștenite: „La Herța, prin străduința d-nei Eugenia Cimborovici-Teodoreanu, într-un format promovat de Fundația ce o conduce, a fost readus în actualitate Gheorghe Asachi; la Cernăuți, împreună cu medicii români și alți intelectuali, a fost comemorat un alt erou al românilor, Isidor Bodea; iar acum „Zorile Bucovinei” ne oferă posibilitatea de a ne aduce aminte de ceea ce a însemnat Vasile Levițchi pentru noi toți, căci el

este viu atât timp cât răsună graiul străbun, cât apare ziarul… Este viu prin faptele bune pe care le-a săvârșit, prin cărțile și gândurile transmise către toate generațiile, prin operele traduse prin care a promovat valorile, tradițiile și cultura românească. Încadrat în constelația înaintașilor români, numele lui Vasile Levițchi este un imbold pentru a reîntregi valorile culturale promovate de exponenții neamului. Plecat din Carapciu, poetul a ajuns în toate punctele esențiale ale spațiului românesc – Cernăuți, Chișinău, București, unde a salvat vieți în timp ce-și făcea serviciul la pompieri, iar în Bucovina a salvat suflete. Am citit nenumărate studii despre Vasile Levițchi, inclusiv în „Zorile Bucovinei". Mesajul meu este că dacă nu era Vasile Levițchi, cu siguranță, n-ar fi apărut Vasile Tărâțeanu, Ilie T. Zegrea, Arcadie Suceveanu, redacția „Zorilor Bucovinei" și nici noi n-am fi ceea ce suntem astăzi. A fost un om modest, nu-i plăcea laudele, dar cu muncă asiduă a îndrumat pleiada de scriitori, ziariști, devenind și la Chișinău o personalitate emblematică. Cei care zic că azi e greu să ne promovăm valorile, ar trebui să cunoască mai bine viața și activitatea lui Vasile Levițchi".

În spiritul celor mai frumoase tradiții ale înaintașilor, doamna Consul General a venit cu două brațe de cărți pentru redacție, din care, redactorul-șef Nicolae Toma, știind că dar din dar se face rai, a împărțit copiilor participanți la programul literar-artistic.

Om al renașterii în timpuri nefaste

Cum a salvat suflete în Bucovina și cum au ieșit cu toții din aritmia inimii poetului, publicistului, profesorului Vasile Levițchi au evocat cei care l-au avut de călăuză, învățând de la el mai întâi de toate să fie români cu verticalitate. Grigore Vieru mărturisea cu diverse ocazii că a cunoscut Bucovina „printr-un om tulburător de frumos" și de sensibil, fragil și puternic totodată, ar mai adăuga cei care au stat mai mult în preajma lui. Prin prisma acestor calități a derulat amintirile despre Vasile Levițchi. Mai mult ca oricine ar avea ce povesti poetul Vasile Tărâțeanu, membru de onoare al Academiei Române, care l-a cunoscut în trei ipostaze – mai întâi ca director al școlii din Sinăuți și profesor la Universitate, apoi ca îndrumător în universul scrisului publicistic și artistic la „Zorile Bucovinei". Au petrecut împreună multe nopți albe în discuții aprinse despre poezie, destinul neamului. Vasile Tărâțeanu este discipolul care a adunat într-un volum amintirile despre Vasile Levițchi, cartea fiind editată la Iași în anul 2009. Unul din semnatari, reputatul critic Mihai Cimpoi l-a numit „Om al renașterii într-o perioadă nefastă", iar pentru alt exeget la fel de consacrat, Adrian Dinu Rachieru, Vasile Levițchi, este „Antrenor spiritual".

Într-adevăr, tinerii se țineau ciucure în jurul lui, culegând polenul din pomii fructiferi plantați de mentor pe un teren arid. Or, după ocuparea ținutului de către sovietici, floarea intelectualității a fost distrusă, lui Vasile Levițchi revenindu-i rolul misionar de a înlătura golul din viața culturală și națională a generațiilor de după război. Acest aspect a fost menționat de dl Vasile Bâcu, președintele Societății „Mihai Eminescu", pentru care Vasile Levițchi este cap de generație, cultivator de tinere talente, un model de conștiință națională: „A refuzat să stea în fruntea Societății «Mihai Eminescu», din motive de sănătate, dar întotdeauna a fost alături de primul președinte Grigore Bostan".

Beneficiile de la apropierea cu „antrenorul spiritual" le-a simțit și scriitorul Grigore Crigan. Înainte de a-l cunoaște, l-a auzit citind poezii la postul de radio Cernăuți, apoi a avut marea șansă de a lucra în echipa formată de Vasile Levițchi

în anii 1965-1967. Grigore Crigan, fost redactor-șef adjunct al „Zorilor Bucovinei”, a menţionat calităţile vizionare ale primului redactor-șef la alegerea cadrelor şi formarea unui colectiv de aleasă ţinută intelectuală. Doar putem spune fără rezerve că nucleul intelectualităţii româneşti la Cernăuţi a fost format de Vasile Leviţchi, el aducându-i la redacţie pe Ilie Motrescu, Ion Gheorghiţă, Ion Ţâbuleac, Mircea Lutic, Ion Creţu... Aici aș adăuga și evocarea fostului nostru coleg Gheorghe Isac, despre cum l-a sfătuit și l-a primit Vasile Levițchi la „Zorile Bucovinei”, unde a lucrat timp de un deceniu. Ultima dată l-a întâlnit la inaugurarea librăriei „Luceafărul”. Era luminat de bucurie, dar tot cu mâna pe inimă, ca în momentele când le citea de la catedră din Eminescu.

Profesorul dr. Ilie Popescu, președintele Societății „Golgota”, a povestit că l-a cunoscut pe Vasile Levițchi în anii de școală la Carapciu, apoi au fost colegi de catedră la Universitate, Întotdeauna a admirat curajul de care da dovadă acest bărbat: „El spunea deschis atâta timp cât nu există un dicționar româno-moldovenesc pentru el există o singură limbă – româna. Acum, iată s-a găsit unul, Vasile Stati, care a «născut» un asemenea dicționar, luând ca dovadă vreo 300 de «cuvinte din popor», de circulație restrânsă, din lucrarea mea de doctorat, pe care le-a trecut ca normă literară. Am vrut să-l dau în judecată pentru plagiat și falsificarea adevărului științific, dar mi-am amintit o vorbă a lui Levițchi că atunci când spui adevărul curat, umbli cu capul spart”.

Talentul pedagogic, spiritul umoristic molipsitor, limbajul alegorico-esopic au fost invocate de cei care au avut fericirea să-l asculte în băncile școlii (profesoara de la Ostrița Herței, d-na Elena Purici: „Ne învăța că fetele frumoase nu trebuie să poarte părul pe frunte, ci să umble cu capul sus”, de la catedră – arhivistul Dragoș Olaru, jurnalistul Tudor Andrieș. Fosta elevă, iar mai târziu studentă a talentatului profesor, Aurica Broască, a mărturisit că și-a ales filologia română sub influența lui Vasile Levițchi, iar Octavian Voronca a evocat experienţa pedagogică preluată de la cel care i-a fost exemplu în conducerea şcolii.

Ne-a trezit pe toți

Dragostea de limba și literatura română ce le-a sădit-o în suflete le-a ajutat tinerilor să învingă timpurile nefaste. Profesorul Dorin Misichevici a ținut să accentueze că la Carapciu, baștina lui Vasile Levițchi și a lui Vasile Tovarnițchi, limba română întotdeauna a fost în capul mesei. De la acești doi îndrumători el a învățat să prețuiască cartea, să salveze volume de literatură română atunci când s-a primit ordin să fie revizuite din școli. Le păstrează cu speranța că vor reveni la locul lor pe rafturi.

Deși nu l-a avut de șef la redacție, și scriitorul Dumitru Covalciuc are momente de neuitat, legate de contactele sufletești cu Vasile Levițchi, despre care spune că „e bine că a fost demis din funcția de redactor, altminteri ar fi ajuns mai repede la cimitir, dacă nu-l scoteau. Ne-a trezit pe toți cu al său curaj, dar îl mâncau invidioșii. A fost scos și de la Catedră, i s-a făcut proces public… L-am întâlnit odată negru la față. Mi-a spus revoltat că nebunii din Carapciu au dărâmat biserica. Unde a ajuns acel nebun? Într-adevăr, a înnebunit… Suferea pentru baștina sa, după ce a plecat la Chișinău venea des acasă, vorbea de tată și de soră. A fost martorul unei mari tragedii de la Carapciu, când circa 300 de oameni au ars într-un incendiu la fabrica de spirt, după venirea sovieticilor. Mă întreb uneori cum au apărut prin satele de pe Valea Siretului români cu atâta demnitate și dragoste de neam. Se datorește acest fapt și boierilor Grigorcea, Florndorilor, mari români cu dragoste de moșie”.

Printre cele mai frumoase amintiri, Nicolae Toma păstrează placheta de versuri cu autograful poetului *Preludiul primăverii* – prima carte apărută la Cernăuți în grafie latină în perioada sovietică. De asemenea, nu poate uita întâlnirea din anii de școală, prin 1973, când a primit această carte, poetul fiind invitat la o întrunire literară condusă de regretatul profesor din Boian, Vasile Bizovi.

Neîndoielnic, și copiii de astăzi au buni profesori de limba română, aceasta demonstrând tinerii prezenți la întâlnirea noastră, care au recitat cu suflet din lirica lui Vasile Levițchi – Marius Răuț și Tatiana Govornean, însoțiți de profesoara Anca Bâcu, de la Gimnaziul nr.6, Maria Costaș de la ȘMI nr.13 Horecea, Ana Cristina Poclitar de la ȘM Voloca, îndrumată de profesorul Nicolae Mintencu, învățător Emerit al Ucrainei, poet și talentat rapsod, care tot în acea zi, la 15 noiembrie, și-a sărbătorit ziua de naștere. A înseninat cerul liric deasupra noastră, cu cântecul și cuvântul artistic, dna Eugenia Cimborovici-Teodoreanu, nostalgia elegiacă pentru cel elogiat răsunând în versurile d-nei Eugenia Balan-Ciocoboc din Tereblecea.

Ar fi nedrept să plasez pe cineva în față, căci nu e vorba de un concurs, dar totuși cei trei tineri de la Liceul „Mihai Eminescu" din Carapciu, însoţiţi de d-na Ecaterina Opaeţ şi pregătiţi de distinsa profesoară, Elena Tovarniţchi – tandemul Valentin Bojescu – Loredana Timciuc, cu poezia *Cuvânt despre Luceafăr,* Rodica Masichevici, cu eseul *Poetul*, ne-au emoționat până la lacrimi. Le mulțumim lor pentru drumul nu ușor, și tuturor pentru dragostea față de cuvântul frumos dăltuit, aceleași gratitudine adresându-le studenților de la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității Cernăuțene, prezenți cu un emoționant recital, alături de lectorii universitari Cristinia Paladian și Gina Puică. Pentru tinerii studenți de astăzi, Vasile Levițchi este deja o legendă, pentru noi, care-i ducem mai departe „Zorile Bucovinei", rămâne un model al nonconformismului și rezistenței în fața a tot mai grele încercări.

Noiembrie, 2016

„CEL MAI MARE RĂU ÎL ADUC CAUZEI NOASTRE INTOLERANȚA ȘI VELEITARISMUL”

(Dialog Vasile Tărâțeanu – Vasile Levițchi)

Vasile Tărâțeanu: V-aș ruga – un interviu pentru „Arcașul” și presa din Cernăuți. Ce ziceți despre asta, domnule Vasile Levițchi?

Vasile Levițchi: Mai întâi de toate, țin să îi mulțumesc „Arcașului” că îmi oferă posibilitatea de a face unele mici confesiuni, de a evoca câteva momente mai semnificative din viața mea trăită nu tocmai „cum aș fi vrut”.

Sper că mărturisirile acestea vor ajunge și la consătenii, conaționalii și prietenii mei buni, la foștii mei elevi și studenți, acum de toate vârstele…

Vasile Tărâțeanu: Despre aceasta puteți fi sigur.

Vasile Levițchi: Mai ales că sunt și eu la o vârstă când îți vezi trecutul mai bogat în eșecuri decât luminat de mari bucurii.

Dar, cum speranța moare ultima, iar eu sunt încă viu, de ce m-aș lăsa copleșit de tristețe?

Vasile Tărâțeanu: Așa e, dar să lăsăm tristețea la o parte. Și să trecem la interviul pe care intenționăm să îl facem.

Vasile Levițchi: Voi răspunde la întrebările dumitale, domnule poet și redactor Vasile Tărâțeanu, dar fiindcă te cunosc încă de pe când erai elev, apoi student (dintre „ai mei”), vreau să te previn că e mai bine să lăsăm la o parte orice ton laudativ şi să privim lucrurile în mod sobru, realist, fără superlative.

V.T.: Dar eu nu aveam de gând să vă adresez pe parcursul lui decât cuvintele pe care le meritați din plin.

V.L.: Fiindcă şi d-ta şi eu, de altfel ca fiecare om lucid, trăim purtând în suflet povara unor regrete că nu am făcut, nu am realizat nici pe departe ceea ce am fi putut face, chiar şi în condiţiile vitrege pe care le-am avut pe parcursul ultimelor decenii.

În ce mă priveşte, am cunoscut oameni care au dat dovadă de mult mai mult curaj şi perseverenţă nobilă decât mine.

Să începem deci, pe un ton moderat.

V.T.: Am înţeles observaţia. Mă voi strădui să evit „tonul laudativ”, deşi într-un interviu jubiliar s-ar cuveni un asemenea ton. Dar, ca să nu vă supăr, trec direct la întrebări. Dumneavoastră vă puteţi considera cernăuţean pe bună dreptate. Aţi trăit la Cernăuţi circa un sfert de secol, trudind la fondarea ziarului „Zorile Bucovinei”, apoi la Universitate, la traducerea zecilor de cărţi din literatura rusă şi ucraineană. Aici aţi pus umărul la fondarea Societăţii pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu”.

Care vă sunt impresiile despre orașul Cernăuți?

V.L.: Cea mai puternică impresie despre Cernăuți? Eram elev prin clasele primare când, mușcat de un câine, m-a adus tata pe o săptămână la Cernăuți și am urmat un tratament antirabic. M-a ținut în gazdă o rudă îndepărtată, umblam brambura prin oraș, după injecția zilnică, căscam gura la toate minunățiile, dar cel mai mult îmi plăcea la piață, unde aveam impresia că este în vânzare tot ce se produce pe lumea asta. Dar ceea ce m-a uimit mai mult era că orice precupeață îi răspundea cumpărătorului în care limbă i se adresa acela: română, ucraineană, germană, polonă etc., după dorință. Eu, care știam numai una și doar niște cuvinte și fraze în germană (mi-a fost coleg de bancă, chiar din clasa I, un pui de neamț, care mă învăța nemțește din proprie inițiativă, dar după clasa a IV-a s-a dus la liceu, iar eu am rămas la sapă pe „moșia” părinților și cu asta mi-am întrerupt studiile la limbi străine), eu care citeam pe nerăsuflate și umblam ca un smintit după cărți, nu înțelegeam de unde atâta știință de carte străină la o femeie care vindea niște legume ori brânză, unt și smântână. Toate erau și „doamne”, și „frau”, și „pani”!

V.T.: Şi nimeni nu se supăra auzindu-l pe celălalt că o zice pe limba lui? Acum – aşa ceva mai rar.

V.L.: Dar asta am înţeles-o mai târziu şi am preţuit, zic aşa, fosta „nesupărare”...

V.T.: … de până la aşa-zisa „eliberare”? ...

V.L.: Da, mai târziu, după ce a venit, în 1940, o altă limbă – „cea mare”, care a prins a le face mici pe toate celelalte sau a le scoate cu totul din circulaţie. N-a trecut multă vreme şi m-am îngrozit că elevii, studenţii, ba chiar şi cei în vârstă, se sfiesc, se tem să vorbească româneşte în locuri publice. Apoi limba aceasta a fost impusă să se numească altfel, iar „cea mare” vedeam că le duşmăneşte pe celelalte.

Tânjeam, îmi era dor de timpurile când mă muşca câinele acela, de altfel tratamentul a fost de prisos, căci dulăul a trait mult şi bine, până la adânci bătrâneţe. De multe ori m-am dus, după aceea, la Cernăuţi, cu alţi băieţi, pe jos, duminica în zori, treceam pădurea de la Carapciu spre Cuciurul Mare, vreo 8 km de pădure, apoi încă două sate şi eram în oraş. Aveam pălăriuţe verzi şi brâu tricolor, încins frumos peste cămaşa cam lunguţă, şi în izmănuţe tot albe, din pânză „prisne”.

Şi tare ne plăcea când ne întrebau târgoveţele din piaţă, tinerele şi bătrâne: „Ce doresc domnişorii?”, Eram domni alţii erau paniceata, dar pentru toţi exista „poftim”, „bitte”„proşu”, „budi laska”...

V.T.: Dacă ar fi şi acum aşa...

V.L.: Duşmănia o aţâţau ideologii, conţopiştii, mocofanii cu fumuri.

Mult mai târziu, când eram prostiţi cu „viitorul luminos” activam în învăţământ şi mă îngrozeam cât de tare ni se strică limba, cât de brutal pătrunde în ea, zi de zi, cealaltă, „cea mare” cu structurile şi cu lexicul ei alogen. Mă plângeam, protestam, îi sfatuiam pe elevi, pe studenţi s-o păstreze curată pe a lor, atunci când le învaţă pe celelalte. Observam că şi ucraineana, care era mai avantajată, este supusă şi ea

degradării, lucru pe care mi l-au confirmat şi propriile observaţii după ce am învăţat-o, şi unii colegi ucraineni mai cu scaun la cap şi mai cu inimă, învăţând temeinic şi rusa, am observat că ucraineana într-adevăr se alterează, fiind din aceeaşi familie de limbi, este mai susceptibilă de a se lăsa influenţată, penetrată în fondul lexical, pe când româna, ca limbă romanică, e oricum mai refractară la împrumuturi haotice slave.

Iată în felul acesta nişte impresii vii, nişte amintiri, aparent banale, din copilărie, au determinat înţelegerea, aş zice justă, a multor fenomene de mai târziu, fenomene sociale şi din domeniul culturii, care mi-au marcat fiinţa şi determinat comportamentul. Cred că naţiunile au cu ce se îmbogăţi reciproc, cred că vecinii trebuie să trăiască bine între ei, iar omenia trebuie să dezrădăcineze pornirile atavice, tribale din suflete şi cugete.

V.T.: Și eu cred, dar realitatea pe care am trait-o clatină credința-n mai bine.

V.L.: Am fost invitat, în vara anului 1964, să lucrez la Cernăuți, să pregătesc câteva cursuri de literatura română (i se zicea „moldovenească“ fiindcă „rebotezarea” oricărui obiect, localitate etc., și a oricui era, ceva obișnuit în mentalitatea celor care își ziceau eliberatori. Toți Ionii deveniseră oficial Ivani cu acte în regulă). Anume două cursuri, conform periodizării programate la Chișinău (adică anii 1840-1860 – perioada pașoptistă – și 1860-1890 – „Junimea”, „Contemporanul” Eminescu, Creangă… – cu trunchierile și interpretările sociologizate respective), pentru studenții români de la Universitatea din Cernăuți.

Grea sarcină, fiindcă această literatura s-a creat în temei la Bucureşti şi la Iaşi, iar diriguitorii sovietici de la Cernăuţi aveau în vedere că trebuie să fie o literatură din spaţiul RSS Moldoveneşti. Degrabă, am fost acuzat că predau, de fapt, literatura română şi, cum mi-am permis să obiectez că este imposibil să tragi un Prut şi prin literatura noastră, am ajuns în raporturi foarte încordate cu oficialităţile. De aici şi necazurile.

V.T.: Dar au fost şi bucurii, desigur. Care dintre ele au rămas în memorie? Ca ceva luminos şi frumos.

V.L.: Faptul că studenţii, în majoritatea lor, înţelegeau că nu-i mint, că mă străduiesc să-i învăţ, cum, în ce fel de izvoare să afle adevărul despre noi înşine, despre limba și spiritualitatea noastră românească, aceeași în toate provinciile românești. Ei vedeau, îşi dădeau seamă cât de străină şi dăunătoare este haina alfabetului rus, trasă cu forţa peste cel latin, romanic al limbii noastre. Îi observam adesea că-şi făceau notiţe, conspecte folosind grafia latină, iar eu mă comportam ca un complice.

V.T.: Ce vă amintiţi din perioada când aţi fost redactor-şef la ziarul „Zorile Bucovinei”?

V.L.: La ziarul românesc cu litere ruseşti „Zorile Bucovinei”, înfiinţat din mila Kievului, în locul variantei moldoveneşti a ziarului regional ucrainean, ne hrăneam iluzia că, iată, vom avea o tribună a noastră, a românilor bucovineni şi de aceea am acceptat să trec la redacţie chiar din primele zile ale înfiripării unui colegiu redacţional, a echipei capabile să asigure apariţia acestui ziar de cinci ori pe săptămână.

M-am ţinut în şaua de redactor-şef exact cât au apărut 415 numere de ziar. Susţineam, în timpul acela, o rubrică la săptămânalul „Cultura” din Chişinău – nişte tablete cu genericul „O, sancta simplicitas!” („O, sfântă naivitate!”). Întâmplător, cred, era în asta ceva aluziv la şubrezenia bucuriei noastre că avem la Cernăuţi o publicaţie periodică a spiritului românesc. Deci am fost „poftit” cu mari onoruri de mazilire să mă întorc la catedră „în legătura cu faptul că mi-a expirat însărcinarea de partid” (aşa scria într-o adresă a comitetului regional către rectoratul Universităţii).

V.T.: Aţi suferit mult din această cauză?

V.L.: Totuşi eram fericit, reveneam la studenţii mei, bucuros ca orice român bucovinean că am fost cotonogit cu mare blândeţe. Nu ştiam că revin purtând încă un stigmat.

Au urmat încă şase ani, ca lector la catedra nou înfiinţată şi purtând acum denumirea „de filologie română şi clasică”,

Frumoşi ani! Mă simţeam încă tânăr printre aceşti tineri.

V.T.: Şi tinere...

V.L.: S-a exagerat. Unii aveau vocaţie pentru filologie, literatură, arte. Atunci au început unii să scrie, să înfiinţeze un cenaclu, dar noul redactor căuta să pună totul sub obroc.

Oricum se mişca ceva. Dar şi de la catedră am fost nevoit să plec. Mai aveam şase ani până la vârsta pensionării. Eram la ananghie, dar m-a scos la liman doamna Nina Ischimji, şefa Secţiei Traduceri a Editurii „Cartea Moldovenească” din Chişinău. Am tradus un şir de cărţi din autorii ruşi şi ucraineni, opere importante cum ar fi *Trec în stoluri lebede* de M. Stelmah sau *Pădurea rusească* de L. Leonov.

Când nu am izbutit, cu toată strădania băieţilor noştri care ne consideram intelectuali, să ne alegem şi să avem măcar un deputat român la Kiev, am divorţat demonstrativ de partid, iară nici o urmă de regret până azi. Era cu mulţi ani înainte de a desfiinţa Gorbaciov marele partid.

După cum vezi, dragă domnule Vasilică (iartă-mi formula de adresare de demult!), impresii, bucurii, îmbrânceli câte o scăltoacă, un ghiont, o mângâiere (de la cei buni) – au fost de toate, cu duiumul, cu ghiotura. Multe le cunoşti şi dumneata. Una caldă, alta rece. Putea fi şi mai rău. Oricum, eram sigur că se prăbuşeşte şandramaua zisă monolit, dar uneori reveneam cu gândul la *Glossa* lui Eminescu (o ştiu dinafară încă de pe când eram foarte tânăr).

V.T.: De fapt, multe din aceste gânduri le-aţi înşirat în tabletele de scriitor, publicate-n diferite ziare.

V.L.: Câţiva ani în urmă, am susţinut în ziarul „Tineretul Moldovei” o rubrică, cu genericul „Cioburi de monolit”. Adunate, ar putea alcătui o carte, nu prea mare, despre „bucuriile” şi „necazurile” post-totalitarismului. Cine mi-ar edita-o? E o cronică a evenimentelor de după 1989. Destul de cuprinzătoare, cred.

V.T.: Marele scriitor Mihail Sadoveanu, fiind întrebat ce crede despre destinul scriitorilor bucovineni, răspundea cu 55 de ani în urmă, într-un interviu publicat în revista „Bucovina literară”, că, „scriitorii bucovineni se zburătăcesc repede, pleacă de pe aceste meleaguri: nu e rău faptul acesta, se formează independent, dar e bine ca scriitorul să păstreze legătura cu locurile de plecare, căci acestea îi dau forţă continuă în lucrul său”.

Dat fiind acest adevăr, daţi-mi voie să vă întreb, mult stimate poet, Vasile Levițchi, de ce aţi plecat din Bucovina? Să fie de vină numai starea sănătăţii?

V.L.: De ce am plecat din Bucovina? Am schimbat clima. Vezi că aproape rimează. Are dreptate marele Sadoveanu. Eu cred că am rămas bucovinean sută la sută.

V.T.: Nu de asta-i vorba.

V.L.: Legăturile cu baştina le păstrez, am stat la Carapciu o lună şi mai bine, astă-vară, apoi cam două săptămâni în toamna aceasta, am scris câte ceva despre meleagurile natale într-un septembrie ploios.

De fapt, dacă ar fi posibil, m-aş întoarce definitiv.

Sunt absolut convins că la noi, în Bucovina, se va reveni la raporturi interetnice normale, fiindcă animozităţile de azi sunt aţâţate, sunt inspirate hăt de departe de la

răsărit şi sunt potrivnice tuturor bucovinenilor, chiar şi etniei ucrainene. Vom reveni la ceea ce a fost cândva Bucovina (în evocarea făcută de poetul de limba germană Paul Celan „...era un ţinut unde vieţuiau oameni şi cărţi”).

Iată de ce revin în Bucovina cu dragoste în suflet, în pofida unor vitregii de moment, iată de ce aş reveni cu totul, să-mi trăiesc ultimii ani acolo. Sau poate numai luni, ori... cine ştie? Barierele artificiale de azi vor fi ridicate, fii sigur. Ca în Europa în care încă nu suntem, dar vrem să fim.

Oare care poet francez a scris: „Un quard d’heure avant sa mort/ Il etait encore en vie”? Nu ştii? Nici eu nu ştiu.

V.T.: Am auzit că printr-un decret prezidenţial de la 23 august a.c. vi s-a conferit ordinul „Gloria muncii”. Deci, oricum, s-a recunoscut oficial că sunteţi un om al cetăţii, că aţi contribuit la dezvoltarea culturii şi spiritualităţii în Republica Moldova.

V.L.: E o decoraţie frumoasă, poate fi prinsă la reverul hainei, e un tricolor la mijloc. Fireşte, slavă Domnului! Fără seceră şi ciocan şi fără stele rubinii.

V.T.: Domnule Vasile Levi̧tchi, dumneavoastră sunteţi în primul rând poet, dar în ultimul timp faceţi mai multă publicistică. Ce ne puteţi spune despre această latură a activităţii dumneavoastră?

V.L.: Aici, la Chişinău, am făcut multe şi variate încercări de publicistică, care apăreau des, uneori a doua zi, eram implicat, eram prezent, nu ezitam să arăt clar care mi-e atitudinea. Chiar şi acum în probleme cheie.

Cum aş fi putut fi prezent aici, la zi, trăind acolo dacă poşta merge 2-3 săptămâni. Unde aş fi publicat? Mă interesa mai puţin poezia. Nu am încă nici o carte de versuri în grafia latină, deşi au trecut 7 ani de la revenirea în albia firească. Ştii câte necazuri mi-a adus cea din ’69, editată acolo – *Preludiul primăverii*. A fost într-adevăr un preludiu, dar au durat încă 20 de ani până a venit primăvara „revenirii la alfabetul latin”, iar eu am plătit un preţ dureros şi un tribut greu pentru a o edita. Dacă ştiam că voi izbuti, aş fi făcut-o mai bună, mai substanţială, fiindcă e slăbuţă, e tributară limpezimii, simplităţi, accesibilităţii pe care ni le impuneau dogmele realismului socialist.

V.T.: Şi totuşi...

V.L.: Şi totuşi, Doamne, ce poezii minunate puteau să apară şi apăreau atunci, în plin totalitarism! Şi în Ţară, dar chiar şi în condiţiile noastre, ce-i drept, aici mai greu.

Ţii minte, Vasile, recitam (o ştiam pe de rost) prin anii ’60-’70, o poezie de Al. Andriţoiu, apărută atunci în cel mai deplin dezmăţ dogmatic, atunci când chiar acest poet era în mare măsură tributar puterii? ... O decupasem dintr-o revistă, o păstrez şi azi, iar de curând, la moartea poetului, a fost evidenţiată de cea mai prestigioasă revistă literară din România. „Cea mai frumoasă lună e în lac, / Cel mai frumos luceafăr e în mare, / Şi cântă cel mai sincer pitpalac / Nu-n pomi, ci-n amintiri şi în uitare. / Cea mai frumoasă floare e pe sâni / Sau în surpate plete de femeie / Şi nu lucesc pe cer ca în fântâni / Fantasmele de lux din curcubee...”.

Poezie autentică, un imn ficţiunii, transfigurării poetice, tulburătoare în cel mai înalt grad şi opusă oricărei angajări de conjunctură.

V.T.: Deci se putea şi atunci.

V.L.: Mulţi dintre noi au ezitat nu atât din nepricepere, din lipsa înzestrării, cât din laşitate, din conformism. Iată de ce revin la gândul că nu am făcut tot ce s-ar fi putut face.

V.T.: De care vicii sau păcate ar trebui să se debaraseze mulţi dintre noi?

V.L.: Cel mai mare rău astăzi îl aduc cauzei noastre *intoleranţa* şi *veleitarismul*. Intoleranţa chiar şi între adepţii aceloraşi idei. Dar şi faţă de adversarii de idei şi chiar

politici. Înainte de a adopta ferm o anumită poziţie trebuie să cumpăneşti bine dacă ai dreptate. Ţâfna, băţoşenia ridicolă, înfumurarea „cine-i mai cu moţ”, „de ce el şi nu eu?” ne fac de râs întotdeauna, ne aduc prejudicii, ne arată deformaţi şi ridicoli. Adversarii politici sunt oameni şi ei.

Plinătatea de sine, infatuarea, orgoliile, precum şi lipsa de modestie îi fac pe unii dintre noi să piardă simţul măsurii, să se dea în spectacol, să sară peste şa.

Mai sunt şi alte vicii de care n-am scăpat. De obicei le vedem la alţii. Ar fi nevoie de multă introspecţie şi capacitate de autoanaliză.

Aş crede că multă dezbinare vine între noi şi ca rezultat al „lucrăturii” din afară. Neprietenii noştri ştiu prea bine cum să bage zâzanie, să speculeze slăbiciunile omeneşti.

N-aş vrea să nominalizez, aş apela la toţi colegii mei şi prietenii întru aceleaşi convingeri şi orientări să pună mai presus de orice cauza comună, afirmarea noastră şi conştientizarea faptului că solidaritatea între noi este un deziderat major.

V.T.: În această ordine de idei, ce ne puteţi spune despre creaţia foştilor dumneavoastră elevi, colegi bucovineni, care continuă să ducă mai departe lumina redeşteptării naţionale la aprinderea căreia aţi contribuit din plin. Ca fost dascăl al lor, sunteţi mulţumit de realizările lor?

V.L.: Creaţia colegilor mei mai tineri mă bucură, cred că mi-au urmat anumite sfaturi, mai ales în ceea ce priveşte tenacitatea şi dorinţa de a se cultiva, de a fi ei înşişi. Mă simt uneori depăşit şi mă bucur sincer, e un lucru firesc, nu m-am surprins niciodată gândind despre cineva cu invidie. Ceea ce mă incomodează mult e că mă simt foarte sărac în sensul cel mai direct al cuvântului. În această privinţa cred că am fost un mare nepriceput, am neglijat aspectul practic, pragmatic al vieţii, dar e prea târziu să mai îndrept ceva. Fac parte din aşa-zisa „pătură defavorizată”, deci aştept vremuri mai blânde şi mai dreptate, dacă le voi prinde eu, vulnerabilul.

Un biet bătrân care îşi mai face iluzia că ar mai putea scrie versuri de valoare, poezie care să aibă rezonanţă în inimile semenilor. Iată de ce mi se însenineaza sufletul când unii discipoli de-ai mei izbutesc să scrie „cu peniţă de aur” (sintagma nu e la propriu, are o conotaţie a valorii, nu a celei materiale, ci a celei spirituale, estetice). Nu dau nici aici vreun nume, ei se vor recunoaşte şi singuri, discipolii. Nu sunt chiar atât de mulţi.

Din păcate, nu prea văd ivindu-se promisiuni autentice, veritabile dintre cei foarte tineri care vor veni după noi, copii cu înclinaţii deosebite pentru cuvântul artistic. Aş zice că în Moldova apar mai multe talente viguroase printre adolescenţii care se impun de la o vârstă destul de fragedă sau fragilă. E o trezire îmbucurătoare.

Avem aici tineri şi tinere care se cultivă intens, fac studii serioase, ştiu carte multă şi ne uimesc uneori prin perseverenţa de a umple goluri, de a nu mai repeta greşelile generaţiei premergătoare.

V.T.: În ultimul timp se vorbeşte despre anumite contradicţii dintre generaţiile de scriitori, despre anumite neînţelegeri. Şaptezecişti, opţzecişti, nouăzecişti... Mai mult, chiar se produc anumite rupturi... Spre norocul nostru, aşa ceva nu s-a întâmplat şi-n Bucovina. De ce oare?

V.L.: N-aş zice că există neînţelegeri, ci doar viziuni deosebite, opţiuni variate, abordări originale în felul lor, formule de creaţie, maniere oarecum „altfel”. Povestea e veche de când lumea, fiecare generaţie este într-un anumit fel „vinovată” faţă de cea care îi succede.

Nu ştiu care orator a exclamat în Senatul roman: „Ce fel de tineri sunt aceştia? Noi nu am fost aşa!”... Au trecut două mii de ani şi...

De ce nu s-a produs între noi, în Bucovina, o asemenea „ruptură”? Am trăit în totalitarism, am fost marcaţi, timoraţi, am avut idealuri care ne solidarizau. Totuşi, o anumită deosebire în felul de a gândi există. Eu am cunoscut modul de viaţă liber, sub protecţia sigură a legilor, în spiritul unui stat moderm, adică sistemul social spre care tindem acum să revenim, plini de răni şi de păcate. Până la 18 ani am fost foarte fericit.

V.T.: Dar acum printre scriitorii din Chişinău?

V.L.: La Chişinău, mă simt bine printre scriitori şi între alţi intelectuali de tot felul. Cei mai mulţi îi acceptă pe bucovineni ca fiind „de-ai noştri”. Dar sunt şi unele firi înclinate să ne considere ca pe un fel de alogeni, nişte „austrieci”, nişte „români” din Carpaţi. Dar asta e „foaie verde”. Nu din cauza asta m-aş reîntoarce la Cernăuţi, ci pentru a-mi cicatriza o rană care mai sângerează şi acum. Dorul de meleagurile natale. Şi încă o rană. Dar asta e de altă armă.

V.T.: Ajuns la venerabila vârstă de 75 de ani, când aruncaţi o privire înapoi de-a lungul căii parcurse, ce fel de gânduri, regrete vă frământă sufletul? Ce speranţe îşi mai aşteaptă împlinirea?

V.L.: La 75 de ani e bine, e minunat. Mai ales când ştii de câte ori ai simţit suflul morţii, dar bătrâna cu coasa şi cu mantie neagră a trecut pe alături, avea alte treburi. Am o fotografie, o păstrez, de când eram la Catedra de istorie a Literaturii Ucrainene (Catedra de Filologie Româna încă nu se înfiinţase, de aceea, profesorii de română erau împrăştiaţi pe la alte catedre – nota. red.). Era o foarte solidă catedră, 13 bărbaţi, dintre care 4 membri ai Uniunii Scriitorilor. Mă simţeam bine între ei şi păcat ar fi să spun că nu m-au protejat. Din cei 6 sau 7 bărbaţi de pe fotografie numai eu mai sunt în viaţă. Despre asta am vorbit mult, la 15 septembrie, cu Victor Kosiacenko, un om cu rare calităţi omeneşti, om care m-a salvat la greu. Am oare dreptul să mă plâng de soartă? Sunt un mare norocos, să ştii. Pe cei care m-au lovit la greu i-am iertat de mult.

Privind înapoi, atâta ştiu cu siguranţă: că n-aş mai putea să iau totul de la început, sunt prea obosit. Mă gândesc cu multă emoţie la foştii mei elevi de la Pătrăuţi, Sinăuţi, Carapciu, la foştii studenţi. Mulţi sunt acum bunei. Sensul vieţii mele e legat de sensul vieţii lor. Au contribuit şi ei la formarea mea, prin ei am devenit bogat în alt sens, nu în cel material de care vorbeam mai sus, ci în sensul că nu am trăit degeaba. Ei ştiu că mă pot uita în ochii lor fără a-mi lăsa în jos privirea.

V.T.: Ce v-aţi mai dori?

V.L.: Are Ana Blandiana un gând tulburător în poezia cu titlul pus în primul vers: „Când voi fi-mbătrânit destul / Să nu îmi mai doresc să mor / O să mă sui într-un pătul / Cu miros bun, adormitor. / De grâu încins sub bolţi de stuh / De floarea-soarelui uscată, / De praf bătrân şi de văzduh / Pe care-l ştiu de altădată: / Curând miresmele vecine / Mă vor topi în sinea lor. / Voi fi bătrână, va fi bine / Şi nu-mi voi mai dori să mor...”. Şi această poezie a fost scrisă în – „epoca de aur” a totalitarismului (1977).

V.T.: Deci se putea şi atunci?

V.L.: Dacă aveai har şi îndrăzneală. Deci am şi ce regreta. Mult. Că n-am scris mai mult şi mai bine când era greu. La ultima întrebare aş mai răspunde cu catrenul unui cunoscut poet român: „Nu dosi hain sub haină / Nici un dor din câte dor. / Cu tainul tău de taină / Nu eşti darnic, ci dator”.

V.T.: Vă mulţumesc, domnule poet Vasile Levițchi, pentru amabilitatea cu care ne-aţi răspuns la întrebările noastre. La mulţi ani şi toţi buni, din partea cititorilor noştri!

(Gazeta „Arcaşul”, 14 noiembrie 1996)

SUMMARY

The writer Vasile Levițchi (15.XI.1921, Carapciu, Storojineț county, currently in Ukraine – 21.10.1997, Chișinău) had spent his childhood in his native village, where he attended the secondary school for the next 7 years. He served the military service in Bucharest, in a fire brigade (1943-1944). After returning home, he worked as a railroad worker, then joined the Pedagogical College of Cernăuți, becoming a Romanian teacher and principal in numerous schools in the north of Bukovina after graduating in 1948. He continued his studies at the Teachers' Institute (1954) and the „Alecu Russo" State Pedagogical Institute (graduation year of 1959) in Bălți. Up until 1969, he led the first Romanian literary circle, which he founded in Cernăuți at the beginning of the Khrushchev Thaw (1955-1956). In 1964 he began his university career as a lecturer at the Department of Universal Literature of the Faculty of Philology at the University of Chernivtsi. As editor-in-chief of the newspaper „Zorile Bucovinei", which he was authorized to found in 1966, he also led the circle concurrently to the publication. The meetings of the cenacle, a "true school of literature and culture" (as stated by Ilie Tudor Zegrea), were attended by numerous writers, some asserted, others in the process of assertion: Ion Gheorghiță, Ilie Motrescu, Mircea Lutic, Grigore Bostan, Grigore Crigan; the younger Arcadie Suceveanu, Vasile Tărâțeanu, Simion Gociu, Ștefan Hostiuc. In a course of just one year (1968) forty issues of „Pagina literară" /„Literary Page"/, a supplement to „Zovile Bucovinei" appeared, that featured many future Bukovinian writers, for which he was accused by party officials of paying too much attention to culture and ignoring the leaders in the socialist competition, being forced to resign as the editor-in-chief of the above publication.

The image of the Poet, doubled by that of the Professor, loved and idolized within the student environment, has been evoked by his disciples, among them - Arcadie Suceveanu , who considers him as the „patriarch" of Romanian literature in Bukovina. In 1975 he was forced to leave the university, where he had managed to promote a plethora of young writers, with unleashed thinking. Left without a job, he would dedicate himself to translations from Russian and universal literature, for some publishing houses in Chisinau, where, definitively settling in 1990, he would carry out a prodigious activity.

Vasile Levițchi made his poetical debut in the Chernivtsi press, in the second half of the 1950s, the editorial debut being marked by the volume „Versuri", published in 1959 in Chisinau. He published books with a remarkable periodicity, most of them poetry, but also satirical prose. Placed in the literary context of Bukovina during the struggle for the freedom of the Romanian word, Vasile Levițchi shared the ideals of the „Iconar" movement, led by Mircea Streinul. In poetry, Vasile Levițchi has established himself as a fan of his „native land – /plai/ with firs and beeches, the cradle of dear songs".

ÎPS PIMEN – NOBLEȚE SUFLETEASCĂ ŞI DRAGOSTE CREŞTINĂ

Alexandrina Cernov
Cernăuţi

„Viața interioară a omului numai Dumnezeu o cunoaște pe deplin și adevărat”.
Arhim. Melchisedec Velnic

Mă apropii cu nesfârșită sfială de amintirile legate de imaginea celui care a fost ÎPS Pimen, arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, de fapt, al întregii Bucovine pe care o avea în suflet și în gând. Cuvintele vin anevoie atunci când încerc să redau gândurile despre ÎPS Pimen, să reconstitui portretul unei personalități care și-a asumat responsabilitatea față de viața duhovnicească a acestui multpătimit pământ al Bucovinei, uitat o perioadă, de fapt fusese o uitare impusă autoritar. Odată cu trecerea anilor aveam să-l percep ca pe un om erudit, amabil şi sfătos, atent până în detaliu, ospitalier şi generos. Predicile le rostea liber şi captivant, ancorate pe

realitate. Am avut bucuria de a participa în ziua de 4 martie 1991, la întronizarea la Suceava, ca arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, când în ţara noastră lucrurile au intrat pe un făgaş mai deschis. Venisem de la Cernăuţi la chemarea profesorului Mihai Iordache, căruia îi datorăm reînfiinţarea Universităţii de la Suceava, pentru a participa la acest eveniment înălţător. Pentru noi, cei din Cernăuți, erau ani plini de

speranţe şi entuziasm, când se înfiripau primele contacte cu românii din ţara mamă, primele întâlniri după atâţia ani de speranţă, care uneori ne părea deşartă. Atunci se conturau planurile viitoarelor colaborări între universităţile de la Suceava şi Cernăuţi convenite cu profesorul Mihai Iordache: organizarea practicilor pedagogice ale studenţilor de la Cernăuţi în gimnaziile şi liceele din Suceava şi Rădăuţi şi a altor activităţi de colaborare ale Catedrei de Filologie Română din Cernăuţi şi Facultatea de Litere din Suceava, colaborări care continuă până astăzi. Gândul nostru se îndrepta și către biserică, spre o cunoaştere mai profundă a realităţilor bisericeşti din sudul şi nordul Bucovinei. Încă nu ştiam cum să începem și această colaborare, înțelegeam doar că este importantă pentru noi. Au urmat întâlnirile cu ÎPS Pimen.

ÎPS Pimen ne-a primit cu bucurie, multă bunăvoinţă şi înţelegere. Îl interesau toate aspectele legate de biserica din regiunea Cernăuți: preoţi, enoriaşi, soarta bisericilor, tineretul. A binecuvântat pelerinajele sutelor de credincioşi de la noi spre mănăstirile din judeţul Suceava, în primul rând spre Putna. ÎPS Pimen şi părintele stareţ de la Putna, Melchisedec Velnic, au devenit personalităţi iubite şi binecunoscute la noi, la Cernăuţi. Spre Putna, paşii cernăuţenilor se îndreaptă și astăzi. Participăm cu bucurie la hramurile mănăstirii, venim la mormântul voievodului Ştefan cel Mare şi Sfânt despre care, în lipsa lecţiilor de istorie a românilor în şcolile nord-bucovinene, elevii și studenții noștri știau mai puțin. Era doar eroul nostru legendar. Aici însă ne-am putut documenta şi afla mai multe. Erau benefice aceste pelerinaje, mai ales pentru elevii din şcolile româneşti din regiune. Acestea au fost organizate cu sprijinul şi bunăvoinţa ÎPS Pimen care a permis cazarea elevilor la Căminul Colegiului Teologic din Suceava, le-a asigurat masa prin mănăstiri. În fiecare sâmbătă și duminică autobuzul Societății „Mihai Eminescu” pornea spre Suceava. Drumul spre mănăstirile din sudul Bucovinei era și drumul spre credință, spre restabilirea adevărului istoric – cine suntem și de unde ne tragem. Ceea ce pentru unii nu avea prea mare importanță, pentru copiii noștri era esențial. Tot atunci sute de pelerini și-au îndreptat pașii spre Putna, Voroneț, Sucevița și alte mănăstiri din Bucovina. Astfel legăturile duhovnicești dintre preoții și enoriașii de la Cernăuți ne-au însuflețit, ne-au întărit în credință. De fiecare dată eram întâmpinați cu bucurie și mărinimie.

ÎPS Pimen a fost printre primii cititori ai cărții *Familia Hurmuzaki şi epoca sa* (autor Ilie Luceac) şi cititor fidel al revistei noastre „Glasul Bucovinei”, urmărea cu mult interes viaţa noastră intelectuală, mai ales cea legată de biserică şi şcoală. A avut grijă ca elevii și studenții noștri să beneficieze de cărțile necesare. A blagoslovit tipărirea, la tipografia Arhiepiscopiei din Suceava, a cărții *Pagini de literatură română și universală,* carte care nu fusese primită cu entuziasm de autoritățile ucrainene de la Cernăuți, căci cultiva prea mult dragostea pentru literatura și cultura română. Literatura este politica noastră cea mai bună (Ion Heliade-Rădulescu). Avem datoria să-i învățăm pe ai noștri tineri, să-i familiarizăm cu literatura şi cultura română. Cultura este cea mai mare putere.

Ne-am bucurat mult de faptul implicării în salvarea și restabilirea adevărului istoric referitor la Fondul Bisericesc Bucovinean, fond care ar fi putut fi îndreptat înspre binefacerile bisericii bucovinene. „*Nu vom conteni lupta noastră,* scria ÎPS Pimen*, în ţară şi în străinătate, până când testamentul voievozilor şi celorlalţi vrednici înaintaşi nu va fi respectat. (...) Căci, ridic glas de protest, spun astăzi şi pentru viitor: administrarea Fondului Bisericesc de către Stat încovoaie şi umileşte*

nu atât capul Episcopului Bucovinei, ci, în primul rând Biserica din Bucovina, obștile monahale, preoții și credincioșii din Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, poporul român”.

ÎPS Pimen, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, a selectat fragmente din publicistica lui Mihai Eminescu pe care le-a publicat în două broşuri: *Fragmente din publicistica lui Mihai Eminescu* (2005) şi *Mihai Eminescu – cuvinte de suflet* (2006)[1]. Preocupat de soarta tinerilor, înstrăinarea lor crescândă „faţă de principiile şi învăţăturile moralei creştine”, ÎPS Pimen scria în *Cuvântul introductiv*: „Tinerii noştri, ieşiţi de pe băncile şcolilor şi universităţilor, intră, vrând nevrând, în vâltoarea problemelor societăţii din care fac parte, mai ales în vâltoarea frământărilor politice chiar ca spectatori şi, nu neapărat, ca participanţi activi. În această vâltoare se întreabă fireşte pe ce cale să apuce, cum să privească sau să judece cele din jurul lor fără a-şi tulbura pacea sufletească sau a-şi rata o carieră, un drum, o activitate folositoare atât pentru ei înşişi, cât şi pentru poporul din care fac parte…”.

Textele selectate cu minuțiozitate ne demonstrează îngrijorarea lui față de problemele esențiale ale societății noastre – biserica, soarta tineretului și importanța limbii materne în ceea ce privește conștientizarea identității naționale într-o societate bântuită de conflicte și incertitudini. Căutând răspunsul în publicistica lui Mihai Eminescu, ÎPS Pimen menţionează că fragmentele selectate „ne pot ajuta să gândim şi să lucrăm pentru binele nostru personal şi al poporului nostru, ai cărui fii suntem prin naştere şi trebuie să rămânem prin fapte”. Selectarea textelor denotă în același timp și o cunoaștere profundă a publicisticii poetului nostru național.

În vâltoarea vieţii, tinerii se confruntă cu multiplele probleme legate de „integritatea morală şi unitatea sufletească” şi una din aceste probleme este cea a limbii materne. „Măsura civilizaţiei unui popor în ziua de azi, scria M. Eminescu, este o limbă sonoră şi aptă de a exprima prin sunete, noţiuni, prin şir de accent logic, cugete, prin accent etic, sentimente. Modul de a înşira în fraze noţiune după noţiune, o caracteristică mai abstractă, ori mai concretă a noţiunilor în sine, toate astea, dacă limba e să fie naţională, sunt ale limbii, căci de nu va fi aşa, e prea lesne ca un om să vorbească nemţeşte, de exemplu, cu material lingvistic unguresc…” (*Echilibrul*)[2]. Mihai Eminescu se referea la situaţia românilor din Transilvania. Raportând acest adevăr la situaţia lingvistică de astăzi din Ucraina, românii care neglijează folosirea în comunicare a limbii române, refuzând învăţarea ei în şcoală, vorbesc limba ucraineană cu elemente lingvistice ruseşti. Este o realitate.

Într-un alt articol Mihai Eminescu își continuă gândul, făcând referire la datoria generaţiilor faţă de limbă: „Răul cel mare nu e că o asemenea stare de lucruri există, ci că se perpetuează, se moşteneşte, şi dacă generaţia ce creşte azi ar aduce cu sine o moştenire atât de tristă, nu ne îndoim că printr-o consecinţă neapărată şi mereu în creştere, antitezele ar deveni mai mari și mai neîmpăcate. Însă generaţia ce creşte are şi ea datorii…” (*Notiță asupra proiectatei întruniri la mormântul lui Ştefan cel Mare la Putna*).

IPS Pimen, arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, a susținut demersurile pentru înființarea la Suceava a unei mitropolii: „S-a mai pus această problemă și ni s-a spus: «La timpul potrivit». Este problema Sinodului Bisericii Ortodoxe Române, care poate să aprobe înființarea unei mitropolii la Suceava. Se lucrează la documentație, dar noi trebuie să facem ascultare de Sinod. Suntem la judecata Sinodului, nu a oamenilor... Oamenii vor multe, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române va fi cel care va hotărî, în final”.

Era profund convins de necesitatea înființării unei mitropolii la Suceava – eveniment la care sperăm cu toții să fie împlinit.

NOTE

1. *Fragmente din publicistica lui Mihai Eminescu*, texte culese de ÎPS Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2005 şi *Mihai Eminescu – cuvinte de suflet*, texte culese de ÎPS Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2006.
2. Textele sunt selectate din volumele: Mihai Eminescu, *Eminescu: sens, timp și devenire istorică*, volum îngrijit de Gh. Buzatu, Ștefan Lemny și I. Saizu, Iași, Universitatea „Al.I.Cuza”, 1998.

GHEORGHE HAFIICIUC, INGINER CU SUFLET DE ISTORIC

Vasile Carlaşciuc
Cernăuţi

La vârsta de 93 de ani a părăsit „Valea Plângerii” românul bucovinean Gheorghe Hafiiciuc, inginer cu suflet de istoric.

La sfârșitul anilor ’80 ai secolului trecut, când întreaga societate, văzând căderea imperiului sovietic totalitar, a început să se orienteze la valorile democratice, comunitatea românească din regiunea Cernăuți nu și-a ratat șansa. Procesul de renaștere națională a fost inițiat, organizat și susținut în mare parte de intelectuali, de români cu inima înflăcărată. Din acel grup organizatoric, care a pus la cale constituirea Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” și a contribuit nemijlocit la crearea filialelor ei în localitățile românești din regiune, a făcut parte și inginerul Gheorghe Hafiiciuc. El a demonstrat că pentru a fi militant pentru ideea națională nu este neapărat să ai studii umanitare. Dragostea pentru graiul matern și tradiția populară ține totalmente de conștiința de neam și nu de diploma de specialist.

Inginerul Gheorghe Hafiiciuc se mândrea că este român și ținea la neamul său. Răsfoind colecțiile ziarului „Zorile Bucovinei” din primii ani de apariție (sfârșitul anilor ’60 – începutul anilor ’70) am găsit plasate în coloanele acestei publicații fotografii cu caracter etnografic românesc, propuse de Gheorghe Hafiiciuc. De aceea, nu ne miră faptul că în decursul întregii sale vieți el a adunat exponate pentru muzeul din satul său natal, Carapciu pe Siret, a dispus de o colecție de costume naționale românești.

Inginerul Gheorghe Haficiiuc ne-a uimit şi pe noi, ziariştii, prin cunoştinţele lui profunde în domeniul istoriei şi culturii noastre. Cu câtă migală desena hărţi, elaborând prima hartă despre locurile eminesciene din Bucovina, pe care a publicat-o în „Zorile Bucovinei”, planurile edificiilor legate de istoria românilor, bunăoară a celei mai vechi biserici din Cernăuţi – Biserica din lemn cu hramul Sfântul Nicolae! A fost antrenat și la elaborarea proiectelor noilor biserici din Poieni Bucovina și Sinăuți. El s-a interesat de casa din Crasna, unde a înnoptat Mihai Eminescu în drum spre Mănăstirea Putna, la marea serbare națională din vara anului 1871. În prezent această casă găzduiește Muzeul „Mihai Eminescu” din Crasna. Știindu-i pasiunile pentru creația eminesciană, cunoștințele despre locurile din „frumoasa Bucovină” legate de numele poetului nostru național, Ilie Tudor Zegrea, poet și radiojurnlist, l-a invitat la o emisiune radiofonică pe Gheorghe Hafiiciuc și l-a caracterizat ca eminescolog. A fost o mare apreciere pentru un cercetător autodidact. Inginerul Gheorghe Hafiiciuc a lucrat foarte mult cu documentele de arhivă, consultând şi literatura de specialitate. A propus publicaţiilor româneşti din regiune articole interesante, însoţindu-le cu scheme, desene şi hărţi pe care le pregătea singur. Pe parcursul lunilor februarie-martie a anului 2004 Gheorghe Hafiiciuc a publicat în „Libertatea Cuvântului” patru materiale despre Parcul dendrologic din Carapciu, ilustrându-le cu hărţi şi cu o fotografie făcută de autor în 1954. Fotografia reprezintă fostul conac al familiei Grigorcea, unde

autorul visa să fie deschis un muzeu al satului. În genere, Gheorghe Hafiiciuc a adunat un bogat material, care ar trezi interesul cercetătorilor.

Gheorghe Hafiiciuc a dus un mod de viață de ascet, mai ales în ultimii ani. Probabil că din motive de sănătate s-a retras din activitatea publică, dar cu ardoarea și setea de cunoștințe al unui tânăr cercetător științific continua să consulte documentele vechi din arhiva cernăuțeană.

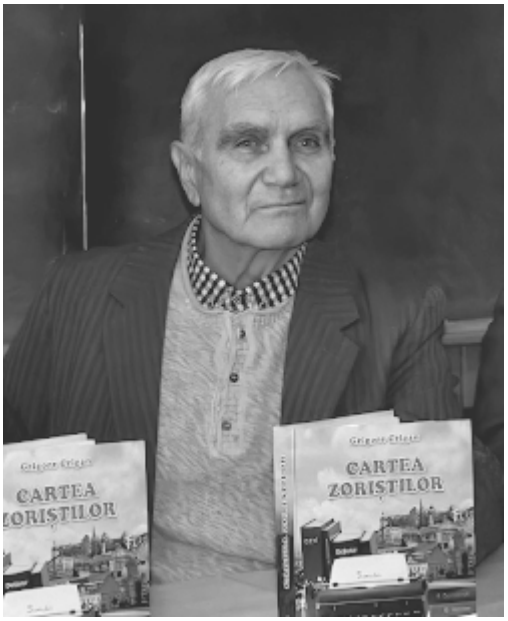
Inginerul silvic Gheorghe Hafiiciuc putea să determine cu exactitate vârsta copacilor seculari, iar omul de cultură Gheorghe Hafiiciuc a avut mereu pasiunea de a cerceta vechimea neamului său, profunzimea spiritualității lui. Mi-a arătat o hartă, întocmită de el însuși, cu străvechile așezări ale românilor de pe actualul teritoriu al Ucrainei.

Regretabil este faptul că nu întotdeauna inginerul şi istoricul pasionat Gheorghe Hafiiciuc s-a bucurat de înţelegerea şi susţinerea cuvenită. În timpul vieţii el aşa şi n-a reuşit să-şi adune materialele într-o carte. Dar nu pierdem speranţa că aşa ceva e posibil, chiar dacă autorul nu mai este în viaţă. Societăţile naţional-culturale româneşti din ţinut ar trebui să facă acest lucru întru amintirea luminoasă a celui care a fost Gheorghe Hafiiciuc.

CU PLECAREA LUI GRIGORE CRIGAN, LA CERNĂUȚI SE SFÂRȘEȘTE O LUME ÎMPĂTIMITĂ DE MAGIA SCRISULUI

Maria Toacă
Cernăuți

Poate exagerez și e firesc un exces de bune și frumoase cuvinte, când orice silabă pare prea săracă pentru a exprima părerea de rău la plecarea unor oameni pe care i-am cunoscut, am lucrat împreună, împărtășind același devotament pentru cuvântul tipărit în paginile „Zorilor Bucovinei”. Pentru Grigore Crigan, însă, scrisul n-a fost o pasiune, un fel de hobby alinător după pensionare, ci însăși viața sa. Mai ales, în ultimii ani se ținea de cărți și de scris ca de un dar dumnezeiesc, ce-i dădea sens existenței, îl ajuta să înfrunte suferințele trupești și sufletești. Și mai avea ceva rar întâlnit în anturajul oamenilor scrisului. Urmărea, citea cu atenție tot ce scriu confrații de condei, se bucura sincer de reușitele lor literare, nu se zgârcea să-i laude, să scrie pe unde se mai putea publica un cuvânt de apreciere.

Bucurându-ne de aprecierile sale, din păcate, nu ne dădeam seama că și el aștepta să audă o părere sau să citească măcar câteva rânduri despre cărțile sale. Membru al Uniunilor Scriitorilor din Ucraina, România şi Republica Moldova, înzestrat cu harul scrisului, și-a dat dezlegare talentului de prozator după ce s-a eliberat de responsabilitățile de serviciu. Visurile purtate în suflet de-a lungul activităţii de gazetar au părăsit ascunzişurile tainice, luându-şi avânt spre înalturi. Strădaniile sale de mai înainte au dat rod în cărţile *Casa cea nouă, Cea mai curată lacrimă a noastră, De ce ne iubesc femeile?,* în volumul de sincere dezvăluiri *Cu sufletul pe buze* (Grigore Crigan în dialog cu Vasile Tărâţeanu).

Născut în anul apariției primului ziar de limba română din ţinutul nostru, în 1941, perioadă tragică pentru neamul românesc din teritoriul rupt de la sânul Patriei-mamă, de-o vârstă cu „Zorile Bucovinei”, lui Grigore Crigan parcă i-a fost predestinat să-şi consacre viaţa cuvântului matern şi acestei unice publicaţii pentru românii (moldovenii) din regiunea Cernăuţi, căreia i-a servit cu dragoste şi înalt profesionalism mai mult de patru decenii. Din dragoste și cu dragoste pentru ziar a scris o carte de excepție, care-i ilustrează respectul pentru valori – volumul

Cartea Zoriștilor, apărut în 2016. Aici se cere să precizez că noţiunea „zorist”, „zorism” este invenția proprie a lui Grigore Crigan, pe care, ca s-o înțelegem just, ne-o și explică: „Zorism, după mine, este totul ce ţine de popularizarea, în ziarul «Zorile Bucovinei», a istoriei, trecutului, prezentului românilor nord-bucovineni, a valorilor noastre naţionale”.

În dialogul cu Vasile Tărâțeanu, Grigore Crigan pomenește despre cele trei morți ale omului: „... cea mai gravă, cea mai strașnică nu este prima moarte, ci cea de a doua, care ar fi uitarea. Dar cu adevărat groaznică și nemiloasă e cea de a treia – când uităm unii de alții, până și de noi înșine”. Grigore Crigan a avut o singură moarte, căci ca să nu uite de sine, continua să scrie. Îl rodea și regretul că nu și-a realizat visul de a scrie despre Dimitrie Cantemir. Iată una din confesiunile făcute lui Vasile Tărâțeanu: „N-am să-mi pot ierta niciodată că n-am să duc la bun sfârşit ceea ce năzuisem: să scriu despre primul nostru academician şi domnitor al Moldovei Dimitrie Cantemir... Ros de regrete, începuse să scrie și despre Cantemir. Păstrez în poșta electronică nuvela sa istorică *Fantasmele lui Vodă-Cantemir*, pe care mi-a trimis-o pe la începutul primăverii. Am citit cu interes și nuvela *Lacrimi, râsete și lacrimi*, primită pe aceeași cale, în care găsim un fragment de timp mai apropiat și cunoscut nouă, dar poate de un tragism mai zguduitor.

Am reușit să-i spun că ar fi bine să apară aceste și alte respirații literare în pagini de carte, ca și tinerii de azi să cunoască cotloanele întunecate ale unor cumplite timpuri. În nuvela despre Dumitrașcu-Vodă m-a intrigat ideea numerologiei, rugându-l pe autor să mă dumerească dacă are un suport științific sau e fantezia sa. Cică toate neamurile pe pământ au un număr al lor. Numărul neamului lui Cantemir, chipurile ar fi 23, care trebuie înmulțit la 9 (cifra tuturor cifrelor). Obținem deci 207, care adăugat la un an important pentru acest Domnitor (1504, anul morții lui Ștefan cel Mare) a rezultat cu 1711, an catastrofal pentru Moldova lui Cantemir. Dar poate fi și cu noroc această cifră 23 înmulțită la 9, bunăoară dacă o adăugăm la 1711, avem fericitul 1918. Dacă rezista încă două zile, până la cifra fericită 23, poate își mai continua firul vieții, se mai bucura de cele scrise sau citite.

100 DE ANI CU EUGENIU COŞERIU – SECVENŢE DINTR-O VIAŢĂ ÎNCHINATĂ ŞTIINŢEI LIMBAJULUI ŞI LIMBILOR

Sanda Ardeleanu[*]
Suceava

Poate că nu a trecut încă prea multă vreme, sau suficient de mult timp, de la plecarea Magistrului, pentru ca noi, unii aceiaşi care l-au întâlnit, să spunem şi altceva decât am spus în timpul vieţii lui Eugeniu Coşeriu. Poate că nu avem încă suficentă distanţă care să ne obiectiveze aserţiunile, emoţia e, poate, încă mult prea puternică pentru a filtra importantul de neimportant, esenţa de detaliu. Înseşi ideile coşeriene se află acum într-o nouă perioadă de prefacere a interpretărilor, cât despre diseminarea lor, suntem, indubitabil, în opinia mea, la un dureros început.

Faptul de a fi vorbit şi scris în toate limbile romanice, de la română, limba sa maternă, până la latina, cu care ne delecta la fiecare întâlnire, trecând prin franceză, italiană, spaniolă, portugheză, provensală, dalmată, catalană, apoi rusă, germană, engleză ni-l situează pe Marele Coşeriu doar lângă Nicolae Iorga, cu cele 17 limbi vorbite, de care ni-l apropie şi retorica discursului public, rostit în universităţi, academii şi instituţii de cultură şi învăţământ. O forţă a argumentului bine plasat, o rigoare a construcţiei argumentative, menită să-l întoarcă pe ascultător de la ideile sale, o capacitate dialogală, deseori polemică, ce era atât de gustată în congrese, conferinţe, dezbateri, în cele mai diferite contexte...., toate acestea, şi multe alte aspecte legate de viaţa sa dedicată ştiinţei, fac din Marele Lingvist un veritabil geniu românesc, un gigant, a cărui soartă depinde, azi, mai mult ca niciodată, de discipoli, de urmaşi.

De aceea, cred că instituţia Colocviului Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului „Eugeniu Coşeriu", itinerantă la Suceava – Cernăuţi – Chişinău, este păstrătoarea, continuatoarea şi dezvoltatoarea cea mai importantă şi solidă a metodei, a doctrinei şi a concepţiei integrale asupra limbajului şi limbilor ale lui Coşeriu.

---

[*] **Sanda Ardeleanu** este profesor de lingvistică, titular la Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, doctor în filologie. Director al Centrului de Cercetare „Analiza Discursului" din cadrul Universităţii Sucevene. Redactor-şef al revistei „Anadiss".

Construcţia Colocviului Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului i se datorează lui Coşeriu. Imediat după 1990, în jurul lui Eugeniu Coşeriu s-a format, la Suceava, o grupare universitară de cea mai înaltă calitate intelectuală şi umană: Mihail Iordache, criticul literar şi Profesorul – decan al noii Facultăţi de Litere, reînfiinţată şi reinventată în proaspăt recunoscuta Universitate „Ştefan cel Mare", era iniţiatorul grupului; Profesorul Gheorghe Moldoveanu, lingvist de forţă, venit la Suceava de pe meleaguri gălăţene, i s-a alăturat cu sârg; Dumitru Irimia, cercetătorul şi marele Profesor ieşean, a întărit echipa din care făceau parte tineri colegi de la Suceava şi lângă care au venit lingvişti şi filologi basarabeni şi cernăuţeni. Grigore Bostan, Gheorghe Jernovei, Lora Bostan, de la Cernăuţi, Silviu Berejan, Maria Sleahtiţchi, Anatol Ciobanu de la Chişinău, ..., s-au strâns în jurul Magistrului, pentru a-l convinge să vină în Bucovina şi să clădească o minunată echipă de cercetători, sub imboldul, mai ales, sub aura, legendară deja, a românului lingvist cunoscut mai mult în lume decât acasă.

La început, organizat anual, Colocviului Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului de la Suceava a intrat într-un ritm sugerat de însuşi Coşeriu, o dată la 2 ani, şi iată-ne, în Anul Centenarului Eugeniu Coşeriu, la cea de a XVI-a ediţie, la Chişinău, la sfârşit de septembrie.

Ca participant la înălţarea acestui adevărat edificiu al ştiinţelor limbajului şi limbilor, încă de la prima ediţie, mi-am dat seama, în urma întâlnirilor cu Magistrul, că CISL nu poate rămâne cantonat doar între graniţele României. În 2003, la Cernăuţi, se desfăşura prima ediţie a Colocviului Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului în afara Suceavei. În 2005, cu sprijinul şi implicarea hotărâtoare a doamnei Profesor Ludmila Zbant şi a colegilor de la Universitatea de Stat Moldova din Chişinău, am organizat prima ediţie a Colocviului Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului în capitala Republici Moldova, de atunci colocviul purtând numele lui Eugeniu Coşeriu.

Eugeniu Coşeriu venea la noi, la CISL, pentru a ne ridica probleme şi mai puţin pentru a ne aduce certitudini. Dezbaterile în prezenţa lui Coşeriu îţi spulberau imediat iluzia că ar exista soluţii şi că el sau altcineva le-ar aduce „pe tavă", referitor la gândirea structuralistă şi coşeriană. O modestie a cugetătorului care se îndoieşte încă, în pofida doctrinei sale închegate, una dintre cele mai solid construite, mai ferme şi mai puţin supusă „capriciilor autorului - lingvist din câte am întâlnit în bibliografia ştiinţelor limbajului, plutea ca o aură în jurul fiinţei Savantului.

În 1992, avea loc prima ediţie a Colocviului Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului, la Suceava. Eugeniu Coşeriu a girat acest debut cu prezenţa sa şi cu două texte: „Principes de syntaxe fonctionnelle" şi „Lenguage y politica". Direcţia funcţionalistă de cercetare avea să fie îmbrăţişată de câţiva lingvişti suceveni, seduşi de perspectiva prezentării lui Eugeniu Coşeriu:

„Cependant, la grammaire fonctionnelle n`occupe pas dans la linguistique actuelle la place et elle n`y a pas le poids qui devraient lui revenir en raison de ses fondements épistémologiques; et en partie, elle se présente plutôt comme une tâche à accomplir: tôche de la linguistique fonctionnelle proprement-dite, c`est-à-dire de toute linguistique soucieuse de la réalité objective des langues et, dans le mesure où toute linguistique ne doit dans un sens ou dans l`autre se rapporter aux fonctions et aux structures fonctionnelles réelles, de la linguistique totu court". (Actele CISL, 1992, Suceava, p. 55-56).

La cea de a doua ediţie, în 1993, Eugeniu Coşeriu a intervenit cu o prezentare în limba română despre „Competenţa lingvistică: ce este ea în realitate?" Îmi amintesc şi

acum dezbaterea lansată pe această temă. „A vorbi englezește”, de exemplu, ține pur și simplu de nivelul *vorbirii*, care nu mai este diferențiată, iar *limba engleză* este pur și simplu o parte a cunoașterii universale care este *limba*. În acest sens este pentru el [Saussure] *limba*, „toate inventarele atât de variate de material lingvistic” atât limbile vorbitorilor individuali cât și *limbile comunităților de limbă*. Toate interpretările sale lingvistice erau provocatoare, dilematice și năşteau dezbateri, uneori controverse furtunoase în atelierele Colocviului.

„Competență lingvistică” și „cunoaștere lingvistică”, doi termeni coșerieni, au stârnit pasiuni în dezbatere. Coșeriu vedea legătura dintre ei în măsura în care fiecărui nivel de activitate îi corespunde un tip separat, autonom de cunoaștere lingvistică și în măsura în care fiecare act de limbaj presupune o cunoaștere de trei ori complexă. Pentru limba ca activitate, „...a vorbi în general, o limbă anume *in actu*, adică a vorbi o limbă și discursul. În cazul limbii ca produs, compartimentele corespund totalității de enunțuri nelimitate empiric, limbii anume și textului. În cazul limbii privită ca tip de cunoaștere, (...) nivelul universal al vorbirii în general corespunde unei cunoașteri la fel de universală pe care eu o numesc «cunoaștere elocuțională»; nivelul istoric al limbilor anume corspunde unei «cunoașteri idiomatice», iar la nivelul individual al discursului unei cunoașteri orientate a discursului, adică o cunoaștere a felului în care anumite discursuri ar trebui construite în anumite situații, un fel de cunoaștere pe care o numim «cunoaștere expresivă»” (*Limbaje și Comunicare*, 1995, Institutul European Iași, p. 45-46).

La Suceava, am propus primul curs de Analiza discursului după întâlnirea cu Eugeniu Coșeriu, iar astăzi, avem un Centru de Analiză a Discursului (CADISS), înființat în 2000 și o puternică și recunoscută revistă, ANADISS, în peste 12 baze de date internaționale.

Cea de-a treia întâlnire a Colocviului Internațional de Științe ale Limbajului a avut loc în 1995. Eugeniu Coșeriu era deja de-al „nostru”, nelipsit înconjurat și adulat de „basarabenii lui”, dar și de echipa de tineri cercetători suceveni. El ne-a ajutat și susținut în dezideratul, nerostit pe atunci, de a înălța o Școală de lingvistică la Suceava. Și grație Savantului, dar și Omului Coșeriu, am prins aripi și ne-am înălțat pe bolta științelor limbajului, am cutezat, am continuat... „Modele logice și nivele de analiză lingvistică” a fost subiectul ales de Magistru. Împreună cu Anne-Marie Houdebine, teoreticiana Imaginarului lingvistic, Eugeniu Coșeriu a susținut un adevărat regal al dialogului între doi titani ai lingvisticii moderne, fondatori de teorii, formatori de școală de lingvistică: Coșeriu, la Tübingen, Anne-Marie Houdebine, la Angers și la Paris.

În 1997, la a IV-a ediție, în Cuvântul de salut al regretatului Profesor Florian Bratu, se spunea, printre altele:

„Comunicarea devine, mai ales în cazul Colocviului Internațional de Științe ale Limbajului – Suceava, un soi de cuminecătură, cum ar fi spus Constantin Noica, un soi de symposion, de banchet al spiritului întru cuvânt. (...) repulsia față de suficiență ne impune să încercăm a înscrie aceste colocvii într-o devenire, într-un dialog generic. Nu poți să lași tocmai o reuniune întru lauda cuvântului să rămână literă moartă. Trebuie să încerci să-l menții, dacă nu reușești să-l întăreşti, acel suflu sacru asemănător celui care produce cuvântul. Altminteri totul riscă să sfârșească prin a se reduce la vorbe care ucid rostirea”.

Și rostirea nu a fost ucisă la Suceava, și pentru că a existat și există Eugeniu

Coşeriu, care nu a lăsat cuvântul să se stingă, susţinându-l să devină un spaţiu în care omul îşi dezvăluie fiinţa în eternă devenire.

Suceava, în 2001, dedica cea de a VI-a ediţie a Colocviului Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului Profesorului Coşeriu, la împlinirea celor 80 de ani. Un *laudatio* şi o *Bibliografie* însoţesc textul semnat de Savant şi intitulat *Politici lingvstice*, toate apărute, publicate în volumul *Limbaje şi comunicare*, la Editura Universităţii din Suceava. Dezbaterea a fost marcată de problematica limbii moldoveneşti – o „fantomă lingvistică", în expresia coşeriană. Prelegerea s-a încheiat cu o frază de neuitat: „Aceasta este şi sperăm să fie ultima fază a politizării lingvisticii cu privire la limba moldovenească şi la limba română, în general, şi reprezintă ultima zvâcnire pretins teoretică (vorbise aspru Gabinschi şi ideea subordonării, despre limba istorică şi sistemul lingvistic)".

Era ultima sa prezenţă fizică la Colocviului Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului – Suceava. Poate uşor mai obosit, a ţinut ritmul lucrărilor şi ne-a adunat pe toţi la aceeaşi masă. A vrut să vadă Rarăul şi a rămas memorabila fotografie „Eugeniu Coşeriu şi Rarăul".

Începând cu următoarea ediţie, Colocviul Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului a devenit itinerant: Suceava-Cernăuţi-Chişinău, delimitând o arie a cercetătorilor coşerieni şi cercetărilor ce au la bază doctrina coşeriană în Europa Centrală şi Orientală.

Temele dezbaterilor din cadrul Colocviului Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului „Eugeniu Coşeriu" sunt în majoritate inspirate din opera Marelui Lingvist. Amintim: *Strategii discursive* (VIII), *Evoluţia şi funcţionarea limbii – perspective normative în noul context european* (IX), *Creativitate, semanticitate, alteritate* (X), *Normă-sistem-uz: codimensionare actuală* (XI), *Text-co(n)text-multiculturalitate* (XIV), *Schimbarea lingvistică şi schimbarea lingvisticii* (XV).

Eugeniu Coşeriu rămâne unul dintre cei mai importanţi lingvişti ai secolului XX şi cel mai mare lingvist de origine română. Multe din lucrările lui au devenit clasice, iar conceptele sale lingvistice fac parte din cunoştinţele fundamentale de lingvistică şi filozofia limbii, influenţând în acelaşi timp multe alte discipline. Cinci ediţii ale Colocviului Internaţional de Ştiinţe ale Limbajului, din cele şase, în timpul vieţii sale, l-au avut ca invitat, fapt ce a făcut ca Eugeniu Coşeriu să fie considerat spiritul director al acestei manifestări.

ADIO, FRATE NICOLAE…

Ilie T. Zegrea
Cernăuți

De la Chișinău a venit o veste tristă, înveşmântată în mantie neagră: aripa sinistră a morţii, de data acesta cu chipul blestematului Covid, a mai stins lumina din privirile visătoare ale unui suflet mare, generos, iubitor de oameni şi de frumos: ne-a părăsit pentru totdeauna poetul Nicolae Dabija…

Lider de generaţie ce a dat literaturii noastre naţionale opere de certă valoare artistică, estetică şi etică, Nicolae Dabija s-a afirmat ca poet, eseist, publicist, om politic şi luptător pentru cauza naţiunii noastre, constituind un exemplu pentru generaţiile mai tinere… Încadrându-se în mişcarea de deşteptare a conştiinţei de neam chiar în anii „perestroicii" gorbacioviste, el s-a impus ca personalitate marcantă

a culturii şi vieţii spirituale alături de Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Leonida Lari, Ion Hadârcă şi alţi intelectuali din Moldova, aflându-se pe parcursul câtorva decenii la rând în fruntea uneia dintre cele mai combatante publicaţii – săptămânalul „Literatura şi arta". De altfel, pe paginile acestei reviste au fost abordate şi câteva dintre cele mai importante probleme legate de viaţa comunităţii românilor din Bucovina – provincie pe care regretatul poet a vizitat-o de mai multe ori, chiar din anii când încă era student la Universitatea de Stat din Chișinău, şi de care s-a îndrăgostit în modul cel mai sincer şi curat… Despre sentimentele sale faţă de Cernăuţi – oraşul tinereţii lui Mihai Eminescu, şi de alte câteva localităţi din nordul Bucovinei el s-a exprimat în versuri de o frumuseţe tulburătoare care emoţionează cititorii şi astăzi.

Autor a peste 40 de volume de versuri, eseuri, articole de publicistică, povestiri, romane, critică literară şi traduceri, Nicolae Dabija se numără printre scriitorii cei mai cunoscuţi din Moldova, România, Bucovina şi alte localităţi din lume unde există cititori ce cunosc limba marelui Eminescu. De o popularitate deosebită se bucură zeci de cărţi ale poetului Nicolae Dabija, dintre care amintim volumele *Apă neîncepută*, *Zugravul anonim*, *Lacrima care vede*, *101 poeme*, *Aşchii de stele*, *Doruri interzise*, romanul *Tema pentru acasă* ş.a. De altfel, romanul a cunoscut mai multe ediţii, devenind un fel de manual pentru elevii din clasele superioare, care îl invitau pe autor la diverse manifestări literare.

Despre reputaţia de care s-a bucurat în lumea slujitorilor artelor frumoase şi în rândul confraţilor de condei, precum şi despre harul cu care a fost înzestrat de Bunul Dumnezeu vorbesc şi numeroasele premii literare şi distincţii cu care a fost decorat atât de Republica Moldova cât şi de alte ţări. Printre distincţiile cu care a fost onorat în timpul vieţii amintim titlul de Membru de onoare al Academiei Române, membru corespondent al Academiei de Ştiinţe din Republica Moldova, laureat al câtorva zeci de premii literare, printre care amintim Premiul Academiei Române „Mihai Eminescu", Marele Premiu „George Bacovia", Marele Premiu pentru poezie „Sfântul Gheorghe" al Festivalului Internaţional de Poezie de la Uzdin (Serbia), Premiul Naţional pentru întreaga activitate literară cu prilejul aniversării a 20-a de la proclamarea independenţei Republicii Moldova, ordinul „Meritul Cultural" în grad de Mare Ofiţer cu care a fost distins de Preşedinţia României, Marele premiu al Festivalului Internaţional de Poezie de la Trieste (Italia) şi alte zeci de decoraţii şi titluri onorifice.

Prin trecerea lui Nicolae Dabija în lumea celor drepţi, literatura, cultura şi spiritualitatea românească au pierdut o personalitate de prim rang care s-a aflat pe baricadele luptei pentru demnitatea noastră naţională, pentru păstrarea valorilor culturale şi a patrimoniului neamului, cu rădăcini adânci în negura mileniilor. Nicolae Dabija s-a numărat printre puţinii şi adevăraţii valorificatori ai zestrei noastre naţionale de care am avut norocul să ne bucurăm, învăţându-ne să iubim limba maternă, istoria, credinţa şi literatura, începând cu primele hrisoave şi primii cronicari care au trudit asupra paginii scrise… De altfel, întreaga lui viaţă constituie un model de slujire neamului şi de apărare a demnităţii umane.

Despărţindu-ne de poetul, prozatorul, eseistul, traducătorul şi omul politic (fost deputat în Parlamentul Moldovei) Nicolae Dabija, vrem să-i mulţumim lui Dumnezeu că ne-a oferit prilejul şi am avut alături un asemenea om, în diferite momente ale vieţii, bucurându-ne sau vărsând o lacrimă unul pe umărul celuilalt. Astăzi îl rugăm pe Bunul Dumnezeu să-l ierte şi să-l primească în împărăţia Sa.

Adio, frate Nicolae, şi drum bun printre stele!

SE POATE TRĂI FĂRĂ DISTRACŢII, DAR FĂRĂ CULTURĂ NAŢIONALĂ NU SE POATE
(O cronică a vieţii culturale în condiţii de pandemie)

Maria TOACĂ
Cernăuţi

N-am pus nicicând la îndoială faptul că numai prin cultură îşi mai pot salva fiinţa naţională milioanele de români din jurul României şi numai prin cultură îşi pot păstra identitatea românii din nordul Bucovinei, predestinaţi să trăiască doar două decenii în matriciea firească a neamului, iar sub stăpâniri străine – secole de-a rândul. Nimic nu poate egala cultura în rolul ei mântuitor pentru dăinuirea neamului, dacă este, într-adevăr, acea cultură veritabilă, ziditoare de spirit naţional, aşa cum spunea şi Mircea Eliade: „Cultura este singurul mijloc de afirmare, şi în faţa omenirii de astăzi, şi în faţa istoriei de mâine”. Până la acest nefast 2020, când Patria istorică ne bucura de câteva ori pe an cu reprezentaţii teatrale, spectacole muzicale, concerte ale unor artişti cunoscuţi şi iubiţi dincolo de frontiere, mă încercau şi unele rezerve faţă de ce numim „eveniment cultural” sau „sărbători de suflet”, întrebându-mă dacă toate acestea se încadrează în tiparele culturii naţionale. Mi se păreau uneori prea uzate, axate doar pe distracţii uşoare, marcate de ieftin festivism, tradiţionalele sărbători-festivaluri – „Limba noastră cea Română”, „Florile dalbe”, „Mărţişor”, care adunau săli arhipline, în pofida faptului că se desfăşurau, cu mici excepţii, după aceleaşi scenarii, cu aceiaşi protagonişti. Indiferent de rolul lor la îmbogăţirea tezaurului cultural şi cultivarea simţirilor naţionale, aceste festivităţi, aşteptate asemenea ploilor pe timp de mare secetă, s-au întrupat în viaţa noastră şi nici în cele mai sinistre preziceri nu ne imaginam că am fi în stare să trăim fără ele, că pot să apară calamităţi ce le-ar anula sau amâna pentru o vreme. Dornici de a auzi vorba românească pe străzi şi în sălile de concert din Cernăuţi, flămânzi de un cântec românesc, de o horă cu tot neamul împreună, chiar dacă ne manifestam mai mult ca „români decorativi”, eram fericiţi măcar câteva ore să ne simţim stăpâni la noi acasă. Acum, când a căzut cortina peste toate manifestările culturale, când prin sălile de festivităţi urlă pustiul şi tot ce era mişcare, răsuflare naţională s-a mutat în lumea virtuală, ne este dor chiar de cele mai banale manifestări culturale. Ultima dată ne-am văzut „cu cântec, joc şi voie bună”, cum obişnuiam să luăm în ţeapă uneori excesul de interes pentru distracţii, la început de martie anul trecut, la festivalul „Mărţişor”. Calamitatea imposibilă de imaginat, despre care nu credeam că ar putea să ne răpească bucuria acestor sărbători, s-a furişat ca o fiară nevăzută, atât de perfidă încât ne-a sărăcit de tot ce ne-a fost drag. Ultimul an a lăsat un mare gol în sufletele tuturor, mai ales ale oamenilor care nu trăiesc numai cu interese materiale. Ne este dor nu atât de distracţii, căci aceste pentru unii au fost posibile şi în zile de cea mai severă carantină, cât de simple întâlniri între oamenii care gândesc şi simt româneşte. Ducem lipsa de

simpozioane, lansări de carte, de o seară de romanţe, vernisaje, expoziţii... Nu putem spune că viaţa a încremenit, se mai mişcă, mai respiră câte ceva, mai reapare câte un eveniment din trecut. Facebook-ul le scoate ca un magician din lădiţa-i fermecată – ba un spectacol, ba un concert... Unii utilizatori neatenţi, care au uitat să citească, apţi numai să privească fugitiv imaginile, nici nu-şi dau seama că toate aceste „minuni" vin din trecut, lăsând comentarii de tipul: „Cum se poate, atâta lume stă grămadă, şi nimeni nu poartă mască?". Asta e viaţa online – amăgitoare, pe alocuri uşuratică, alergătoare după năluci. Dar măcar nu lâncezim, amintindu-ne nouă şi celorlalte neamuri dimprejur că românii şi-au trăit frumos veşnicia la vetrele lor străbune şi încă n-au murit cu totul. Online au derulat festivalul „Florile dalbe", recitalul din lirica eminesciană (reluări de la ediţiile trecute), alte activităţi, în directă desfăşurare sau în reluare.

Ce bine mi-ar părea ca aceste gânduri şi emoţii să nu mai fie actuale la momentul când vor prinde contur în vopsea tipografică pe paginile revistei. Dar statistica zilnică a cazurilor de infectare pe întrega planetă cu neînvinsul deocamdată Covid-19 îmi întunecă orice sclipire de optimism. Nu ne-a rămas mult să ne prefacem în stane de piatră (poate unii s-au şi pietrificat deja), de-atâta aşteptare zădarnică a zilei când vom relua firul vieţii clocotitoare, cu tot ce ne-a fost scump mai înainte de a ajunge în captivitatea unui virus. Răbdăm, suportăm cele mai supărătoare restricţii, renunţăm la întâlniri şi îmbrăţişări cu prietenii, ţinându-ne verticali în credinţa că numai mâine nu-i poimâine şi degrabă vom scăpa de acest coşmar. Dacă nu ne-ar mângâia sufletul speranţa la apropiata eliberare n-ar mai avea rost toate renunţările. E întocmai cum scrie poetul Adrian Păunescu, de parcă ar fi presimţit ravagiile pustiitoare de astăzi: „În cuprinsul tablei noastre de valori / Peste aur şi argint şi diamant / Pentru noi, ca simpli muritori / Viaţa-i lucrul cel mai important. // Viaţa noastră n-are parcă nici un rost / Viaţa noastră e un ban de schimb / Pe pământ, noi oamenii, o ducem prost / şi murim absurd şi la netimp". „Viaţa-i lucrul cel mai important", repetăm ca

o rugăciune, dar nu fără a ne pune întrebarea: „La ce bun această viaţă, ce să facem cu ea?”. Mai bine zis, „Ce vom face cu ea când va veni acel «mâine-poimâine»?”.

Ca nicicând altădată, în 2021, România şi românii din afara Ţării au marcat mai mult în regim online data de naştere a poetului naţional Mihai Eminescu şi Ziua culturii naţionale. Ministerul Afacerilor Externe al României a lansat cu prilejul aniversării a 171 de ani de la naşterea lui Eminescu un comunicat referitor la anul 2021, care include o întreagă serie de aniversări ale unor personalităţi majore ale culturii române, printre acestea 200 de ani de la naşterea poetului Vasile Alecsandri, 150 de ani la naşterea istoricului Nicolae Iorga, 140 de ani de la naşterea compozitorului George Enescu, 125 de ani de la naşterea poetului şi eseistului Tristan Tzara.

Ţinând cont de condiţiile actuale, Ministerul Afacerilor Externe a propus vizionarea online a unui concert extraordinar al uneia dintre cele mai apreciate orchestre simfonice româneşti, Orchestra Română de Tineret. Nu putem fi siguri că celelalte aniversări, ce urmează după zilele eminesciene, nu le vom marca tot stând în casă cu smartphone-ul în mână sau în faţa tabletelor.

De fapt, la Cernăuţi, nu s-a stat numai în case. Fără mare agitaţie ne-am adunat (desigur, mai puţini decât altădată) la toate datele importante din calendarul inimii.

DIN CALENDARUL INIMII

Nu e trist pe lume sub teii lui Eminescu, la Cernăuţi

Nu vreau să spun că am fost puţini, nici că cei care au venit la 15 iunie 2020, alături de diplomatul român, ministrul consilier Edmond Neagoe, la monumentul lui Eminescu sunt mai buni români decât alţii, care poate îi aduc în fiecare zi câte o floare – cu fapta şi cuvântul creator de valori spirituale. Aici, la Cernăuţi, mai mult decât în alte spaţii româneşti, Eminescu ne este cel mai temeinic adăpost al fiinţei naţionale. Şi în zilele vieţii normale de odinioară, când ne adunam să-i comemorăm nemurirea foarte mulţi, de nu încăpeam în obiectivul fotografic, şi în condiţiile când trebuie să respectăm unele restricţii, Eminescu ne veghează, „scânteind înalt, din răstigniri”, după cum scria poetul martir Radu Gyr. Dacă la Cernăuţi înfloresc teii şi răsună vorba românească e semn bun că românii n-au murit, că mai este loc pentru Eminescu printre noi.

„În templul limbii noastre româneşti”, cu mai puţine speranţe, cu mai multe dureri

Aluneca soarele spre apus, întregind ziua de 31 august 2020 cu imaginea drumului de flori spre statuia lui Eminescu. E locul cel mai drag inimilor noastre, unde se întâlnesc românii din Cernăuţi de mari sărbători ale neamului, cum este Ziua Limbii Române. Aici, lângă Eminescu, este templul limbii noastre române – spaţiul de lumină şi benefice energii. Iniţiativa de a ne sărbători româna maternă la 31 august, odată cu tot neamul românesc, lansată încă acum 7 ani şi fructificată consecvent de jurnaliştii de la „Zorile Bucovinei”, anul acesta a fost preluată de Societatea „Mihai Eminescu” şi alte societăţi naţionale. Şi-a pus amprenta pe faţa sărbătorii şi starea de carantină, care exclude manifestări de amploare. Dar ne-am convins de mai multe ori că nu festivităţile pompoase ne deschid uşa şi ne ţin verticali în acest sfânt templu al limbii noastre. Mai degrabă un cuvânt sincer rostit, cu mai mult folos un cântec pornit de la inimă, aşa cum a răsunat eternul imn ce-l avem de la Alexei Mateevici, intonat de „Fetele din Bucovina” (mereu în floarea tinereţii)

şi de mândrii bărbaţi din corul „Dragoş Vodă”. Încă vibra în aerul incandescent al amiezii ecoul melodioaselor lor voci, când alte „grupuri mici” au ajuns la Eminescu, întregind mesajul sărbătorii, împreună cu Consulul General al României la Cernăuţi, d-na Irina-Loredana Stănculescu. Nu găsesc altceva mai potrivit pentru încondeierea duhului acestei zile decât câteva rânduri din celebra *Odă Limbii Române* de Corneliu Vadim Tudor: „Oricât am fi de buni sau răi vreodată/ oricât am fi de falşi sau de fireşti/ ne regăsim sfioşi cu toţii, iată/ în templul limbii noastre româneşti”.

De Ziua României, mai profund decât oricând, am simţit ce înseamnă Eminescu pentru noi

Suntem fericiţi că în prag de iarnă avem două sfinte sărbători – Zilele de 28 Noiembrie şi 1 Decembrie, care ne aduc un dram de bucurie în orice situaţii, asemenea cântecului marcat de cuvintele: „Firească unire cu patria mumă ne-a fost cel mai drept ideal”. Ne-a fost şi ne este încă – dorinţă fierbinte înaripată de un sfânt ideal. Atunci când toamna se îngână cu iarna, iar dinspre Carpaţi se aude ecoul unui cântec istoric „bătrân ca unirea”, mi se pare că noi, cei care ne-am păstrat identitatea românească în nordul Bucovinei, suntem, chiar mai vechi ca Unirea, asemenea cântecului *Treceţi batalioane române Carpaţii....* Nu-mi amintesc unde şi când l-am auzit pentru prima dată. Dar după emoţiile ce mă cuprind când îl aud, după fiorii şi furnicarii simţiţi din tălpi până-n creştet, îmi dau seama că întotdeauna a fost cu mine acest cântec. L-au cântat cu mândrie bunicii la 1918, l-au intonat părinţii în primii ani de şcoală, ca mai târziu să-l îngroape în inimă, să-l acopere cu frunze de pelin... Şi totuşi, aşa cum era înecat în amar, *Treceţi batalioane române Carpaţii*, era îngânat în surdină, în intimitatea casei, undeva în câmp, când se adunau femeile la umbra vreunui copăcel rătăcit să-şi tragă răsuflarea după istovitoarea muncă de pomană în folosul statului sovietic. Atâta jale şi dor reverberau în vocile lor, că nu putea fi vorba doar de un îndemn la trecerea Munţilor Apuseni. La alţi Carpaţi se gândeau românii bucovineni când chemau paşnic, prin cântec, batalioanele „cu frunze şi flori”.

Oricum ne-am strâns cei cu inima română în această Zi, care nu doar ne aduce aminte, ci şi ne îndeamnă la Unire. Dar unde am fi găsit locul cel mai luminos, mai încărcat de spiritualitate şi simţire românească, dacă nu l-am fi avut pe Eminescu la Cernăuţi?! Sunt multe în Cernăuţi locurile marcate de trecutul românesc al oraşului, însă de opt decenii nu mai sunt ale noastre, mai ales la asemenea Mari Sărbători. Închisă e pentru noi în această Zi Sala Sinodală a Palatului Mitropolitan din Cernăuţi, unde s-a votat Unirea Bucovinei cu România, înainte de 1 decembrie, la 28 noiembrie 1918. Tristă şi părăsită stă Casa lui Aron Pumnul... Dar ni l-a dat Dumnezeu pe Eminescu – să ne adune, să ne însenineze, să ne îmbuneze, aşa cum ne-a adunat la 1 decembrie pe reprezentanţii societăţilor naţionale româneşti în jurul Consulului General al României la Cernăuţi Irina Loredana Stănculescu şi a Societăţii de Cultură Românească patronată de Poetul Naţional, care ne veghează perenitatea în voievodala sa Bucovină.

„Se naşte Eminescu nostru iar”, să fim demni a-i lăuda venirea!

Cerul şi pământul, şi noi, câţiva români din oraşul ce-i poartă aura romantică, parcă am făcut totul în această zi ca să nu-l mâhnească paşii noştri pe urmele sale. Ne-am trezit la Cernăuţi de Ziua Naşterii lui Eminescu cu un giulgiu argintiu aşternut peste mizeriile şi obsedantele păreri de rău pentru toate ce dorim, dar le amânăm spre

timpuri mai bune. Şi chiar că a „trăznit în dicţionar”, cum prevestea Adrian Păunescu, prima dată în această iarnă oraşul purificându-se pentru a-l primi pe Eminescu, aşa cum venea copil în Casa profesorului său iubit Aron Pumnul, cum intra în şcoala primară de pe fosta stradă Schulgasse (astăzi str. Şcolii) sau visa sub ninsoarea florilor de tei în faţa gimnaziului de pe strada ce-i înveşniceşte numele. Doamne, ce binecuvântată frumuseţe, am tot şoptit în gând până la casa lui Aron Pumnul, plăcut surprinsă de a-l întâlni sub bătrâna ei streaşină, alături de Consulul General al României Irina Loredana Stănculescu, pe poetul Vasile Tărâţeanu, membru de onoare al Academiei Române, sufletul manifestărilor naţionale de mai înainte de a-l trăda sănătatea. Cu toţi ceilalţi ne-am reîntregit sufleteşte în centrul Cernăuţiului, la statuia Poetului – locul care sperăm că se va numi Piaţa Mihai Eminescu, aşa cum aşteaptă şi altele această necesară şi meritată învrednicire.

Despre durata-dulce iubire eminesciană în limba ucraineană

Mi s-a părut cât o străfulgerare de Luceafăr, deşi a durat aproape două ore periplul prin durata-dulce iubire eminesciană în spaţiul Muzeului etnografic din Cernăuţi, din care face parte şi muzeul „Mihai Eminescu”, aşteptat de atâţia ani să se deschidă în Casa lui Aron Pumnul. Uităm de locul şi timpul în care trăim, dispar toate micile/marile mizerii ale lumii când auzim vorbindu-se de iubirea lor, de înălţătoarea suferinţă ce i-a legat pe pământ şi în ceruri întru veşnicie – pe Mihai Eminescu şi Veronica Micle. M-am simţit la început cumva straniu, auzind într-o altă limbă despre ce, cred eu, putem spune numai în română şi înţelegem doar noi, românii. Treptat, însă, îmi dispăru senzaţia că ceva străin pluteşte în văzduhul pătruns de o tulburătoare melancolie. Şi pentru prima dată în această perioadă atât de nefavorabilă comunităţii noastre româneşti, limba de stat mi-a răsunat dragă, ca graiul mamei mele. Ştiu că nu e cazul să ating punctele vulnerabile în acest context, cu atât mai mult, cu cât Muzeul Etnografic este unica instituţie din Cernăuţi care, în condiţiile situaţiei epidemiologice legate de COVID-19, a lansat iniţiativa momentului liric „Pe aripile sentimentelor, Mihai Eminescu – Veronica Micle”, consacrat eternei lor iubiri. Nu e prima dată când zilele eminesciene şi ale culturii române la Cernăuţi ne adună în sala de expoziţii a Muzeului Etnografic. Au fost întruniri într-un cerc mult mai larg, mult mai bogate în conţinut. Însă de multă vreme, până la acest cenalcu muzical-literar, n-am simţit atâta sensibilitate şi dragoste faţă de creaţia lui Eminescu din partea unor oameni care îl citesc într-o altă limbă. Doar când erau în viaţă nedespărţiţii fraţi de condei, Vitali Kolodii – Mircea Lutic, aveam parte de asemenea armonioase clipe poetice. Acum a fost prezentă fiica poetului ucrainean, d-na Lesea Kolodii, care ne-a citit din cea mai reuşită transpunere în ucraineană de către tatăl ei a celui mai lung şi frumos poem de dragoste din literatura universală – *Luceafărul* lui Eminescu. Se evidenţiază şi interesul noii directoare a muzeului, Irina Iavorska, care la 15 ianuarie a fost alături de reprezentanţii comunităţii româneşti la bustul lui Eminescu din curtea Casei lui Aron Pumnul, unde a dorit să recite poezia *La steaua* în transpunere ucraineană. Plăcut ne-a impresionat şefa de secţie Nelea Kiricenko, care a proiectat un tablou integru al acestui sensibil moment, dovedind pe parcursul moderării programului cunoştinţe profunde despre viaţa şi lirica de dragoste a Poetului, desigur, nu fără ajutorul d-nei Elena Tărâţeanu, responsabilă de fondul de documente „Mihai Eminescu”, directoarea viitorului muzeu. Virtuozul viorist Nicolae Hacman, Artist Emerit al Ucrainei, interpreţii Gheorghe Posteucă şi Natalia Proţiuc au nuanţat cu talentul lor

curcubeul sentimental al anturajului, înnobilat de picturile donate de maestrul Spiru Vergulescu, de tablourile celor doi îndrăgostiţi, „pictate” cu mărgele (lacrimile pietăţii pentru iubirea lor cerească) de o ucraineancă, meşteriţa populară Valeria Holdevici. Suflarea de dumnezeire, ce adie la fiecare început de nou an peste nordul Bucovinei, a fost înviorată de mai mulţi oameni, care nu numai că trăiesc ca şi noi toţi cu dor de Eminescu, ci au şi o vocaţie deosebită de a-l rechema şi reîmpământeni pe Luceafăr. Dragostea lui Eminescu pentru muzica neamului românesc a fost însufleţită de vioara maestrului Nicolae Hacman, revărsând melodii dragi Poetului. Nu întâmplător, Eminescu regreta amarnic că, deşi a fost înzestrat cu un auz muzical remarcabil, n-a învăţat muzica. Elocventă este o scrisoare a sa adresată Veronicăi Micle, în care se destăinuieşte: „Muzica întotdeauna mă predispune spre o visare creatoare”. Tot acolo Poetul mărturiseşte că mama sa avea un glas fermecător, „întrecându-se cu tata, care cânta ca un adevărat artist la flaut”. Sentimentul de libertate, de fericire, de evadare în Nirvana, de linişte învăluită într-o dulce durere ne stăpâneşte şi pe noi, atunci când ascultăm melodii pe versurile eminesciene.

E cunoscut faptul că junimiştii le considerau cantabile şi le cântau în cor. Poate aşa cum le cântă astăzi îndrăgitul nostru împătimit de versul eminescian Gheorghe Posteucă! Ascultând-o pe Natalia Proţiuc, care a aprofundat armonia cu *De ce nu-mi vii...* în transpunere ucraineană de poeta Tamara Severniuk, mi-am amintit de o întâlnire sentimentală din trecut. „Visez la ziua când îmi voi citi traducerile din lirica eminesciană la monumentul Poetului, înălţat la Cernăuţi. Îmi doresc mult o sărbătoare a poeziei la monumentul sau în muzeul Mihai Eminescu, la noi, la Cernăuţi”, cu aceste cuvinte, inspiratoare de optimism, am ieşit în seara de Crăciun (1998) din casa poetei ucrainene Tamara Severniuk. Peste doi ani visul nostru sacru, şi al dumneaei, s-a realizat, dar numai în privinţa monumentului, muzeul rămânând până astăzi doar un vis. Acesta-i norul de tristeţe ce pluteşte deasupra Cernăuţiului când vorbim de Eminescu. Dar parcă se arată o luminiţă la capătul tunelului şi credem că vom ajunge ziua când tânăra Ana-Cristina Mihaesi, preşedinta Fundaţiei „Casa Limbii Române”, ne va depăna în Casa lui Aron Pumnul povestea celor doi celebri îndrăgostiţi, la fel de elevat cum i-a dat glas în ucraineană la manifestarea de la Muzeul Etnografic, făcând să înflorească zâmbetul pe faţa iubitului ei tată, poetul şi reputatul om de cultură Vasile Tărâţeanu. Un dar deosebit ne-a prilejuit prelegerea tinerei despre poetul născut ca să ne aducă şi să ne înveţe iubirea. Chiar dacă o ştim pe de rost, am ascultat-o cu încântare, simţind-o în inimă, căci ea trăieşte în subconştientul fiecărui român, poate şi în sufletele celor care nu-şi dau seama că undeva, în adâncuri, îi stăpâneşte un dor de Luceafăr. Cum să nu fie adevărat că Dumnezeu îşi aminteşte de noi atunci când iubim, când suntem îndrăgostiţi!

La mormântul lui Aron Pumnul, aşa cum veneam odată...

Cred, nu fără temei, că preotul Cristofor Gabor, săvârşind sfânta liturghie de duminică, fără iniţiativa lansată de Societatea „Ştefan cel Mare”, s-ar fi reţinut la mormântul lui Aron Pumnul la 24 ianuarie, ziua când s-au împlinit 155 de ani de la stingerea telurică a celui care pentru toate timpurile ne-a rămas profesor iubit de limba română. Avea să rostească parohul bisericuţei „Trei ierarhi” din vechiul cimitir în tăcere o rugăciune, îi stropea cu agheasmă mormântul, povestindu-i încă o dată fetiţei sale cine odihneşte în acest loc, ca să nu uite nicicând. Se mai găsea poate cineva să-i aducă o floare, să-i aprindă o lumânare la mormânt... Dar nu avea

să vibreze simţul naţional, moştenit de la Aron Pumnul, nici aleea românească ce duce spre sfântul locaş, istorica noastră capelă mitropolitană, nu avea să fie atât de integru nuanţată în cele trei culori dragi inimilor noastre. Or, trebuia cineva să ne cheme, să ne-ndemne, să ne-adune, aşa cum e necesar la fiecare lucrare de folos naţional. E lăudabil că au avut grijă să ne strângă la un moment evocator liderii mai tineri sau mai puţin împovăraţi de ani, Alexandru Muntean, preşedintele Societăţii „Ştefan cel Mare”, şi Sergiu Bărbuţă, Societatea „Valea Prutului”. Nu putea să lipsească din Hora Unirii în jurul lui Aron Pumnul Patria noastră România reprezentată de Consulul General la Cernăuţi, doamna Irina Loredana Stănculescu, având parte de emoţionante momente în cea mai frumoasă zi din istoria României, care e şi ziua dumneaei de naştere. Să fie oare numai o întâmplare fericită a destinului?! Printre cei care fac nu de ieri, de alaltăieri cărare bătută la mormântul lui Aron Pumnul i-am întâlnit pe arhivistul Dragoş Olaru, pe poetul Vasile Bâcu, preşedintele Societăţii pentru Literatura şi Cultura Română „Mihai Eminescu”, Vasile Rauţ, preşedintele Societăţii „Golgota” a românilor din Ucraina, Elena Tărâţeanu, directoarea muzeului „Mihai Eminescu”, Cristina Mihaesi, tânăra preşedintă a societăţii „Casa Limbii Române”... Interpreta Natalia Proţiuc a venit cu floarea cântecului, dând aripi melodioase poeziei *La mormântul lui Aron Pumnul*, de la care a străluminat Luceafărul – Eminescu. Amintim că deciderea liceanului Mihai Eminovici de a rămâne la Cernăuţi în a doua jumătate a anului 1865 este legată de vegherea lui Aron Pumnul în suferinţele sfâşietoare ale cancerului. Dimineaţa de 24 ianuarie a următorului an i-a adus durerea primei mari pierderi, rupând cel mai important fir ce-l lega de capitala Bucovinei, iar lacrimile la mormântul profesorului înălţându-l Luceafăr pe cerul poeziei. Nu ştiu dacă mai există pe undeva şi pentru alte neamuri un mormânt cu o asemenea semnificaţie. În orice caz, până la 1990, dar şi acum, a merge cu o floare la mormântul lui Aron Pumnul şi a aprinde acolo o lumânare era un semn mut de protest contra umilirii naţionalităţii noastre, un fel de a ne întări în demnitate.

Pietrele funerare ne aduc aminte. Urme spre mormântul Aglaei Drogli, sora inzestrată cu haruri artistice a lui Mihai Eminescu

La împlinirea a 120 de ani de la plecarea în eternitate a Aglaei Drogli, sora cu doi ani mai mică a lui Mihai Eminescu, talentată pianistă, înzestrată cu har artistic, îndeosebi pentru arta teatrală, câţiva membri ai nucleului Societăţii „Golgota”, condusă de Vasile Rauţ, ne-am dorit „Bună dimineaţă” în cimitirul vechi din Cernăuţi, pe unde freamătă istoria apusă a neamului românesc din Bucovina. Am venit cu flori şi lumânări la mormântul Aglaei, care ar merita o mai răsunătoare

pomenire nu doar pentru că a fost sora iubită a lui Eminescu (îi apropia mai cu seamă pasiunea pentru teatru), dar şi pentru calităţile artistice, manierile şi cultura aleasă. Oricum, e o minune că în cimitirul din Cernăuţi, unde cripte ale unor mari personalităţi din istoria românilor sunt pe cale de dispariţie, se mai păstrează acest mormânt, descoperit şi scos din uitare datorită eforturilor regretatului cercetător al trecutului istoric Dumitru Covalciuc, urmat de arhivistul Dragoş Olaru şi pedagogul Octavian Voronca. „Doamne, fă-i o slujbă mare în ceruri!", aş exclama cu jalea unui cântec al incomparabilei noastre interprete Victoria Costinean despre martirii neamului. „Fă-i, Doamne, slujba în ceruri!", căci la 30 iulie, la ceas comemorativ, noi am făcut, modest şi discret, de ce-am fost în stare. Am făcut puţină curăţenie înainte de a aprinde o lumânare şi de a sădi florile în umeda ţărână. Cu inima frântă am trecut pe cărările ce duc spre locul de veşnică odihnă al Aglaei. Or, la Cernăuţi, avem şi morminte-martir, peste care se înalţă astăzi alte cripte. Scos din bălării şi uitare, mormântul surorii lui Eminescu îşi are o soartă mai fericită decât scurta ei viaţă. De-acum acest mormânt nu mai este „al nimănui". Preşedintele „Golgotei", Vasile Rauţ, se va ocupa de restaurarea lui, soţia sa Aliona a spus că-l va împodobi cu flori din propria-i grădină, horeceanul Ion Găină a promis să se îngrijească de repararea gărduleţului până vor începe lucrări mai consistente. Seniorilor Octavian Voronca şi Ion Timciuc le rămâne obligaţia de a ne supraveghea îndeplinirea acestor promisiuni.

O lumânare întârziată la centenarul morţii „Detrunchiatului" Zaharia Voronca

Dacă noi uităm, monumentele de pe morminte ne aduc aminte de înaintaşii care au trăit, ca şi astăzi, într-o perioadă nefavorabilă românilor, însă au manifestat mai mult curaj şi verticalitate în lupta pentru interesele naţionale. Pe 30 iulie, lăsând în mireasma florilor mormântul Aglaei Drogli, ne-am oprit (câţiva membri ai Societăţii „Golgota") la monumentul funerar al lui Zaharia Voronca. Ne-a fost uşor să-l găsim, căci e la marginea cimitirului vechi din Cernăuţi, aproape de gardul din partea străzii ce duce spre complexul memorial al martirilor şi ostaşilor români. Se vede de departe acest extraordinar Arbore detrunchiat, simbol al destinului Bucovinei. Pe braţul din dreapta este scris „anul 1812 – pierderea Basarabiei", pe cel din stânga „1775 – răpirea Bucovinei". Am stat nu odată cu privirea încremenită şi fără de grai în faţa acestui viguros arbore de piatră, atât de semeţ, deşi ramurile îi sunt amputate. De data aceasta, ne-a săgetat dureros inscripţia 17 iulie 1920 (anul morţii), dându-ne seama că am lăsat să treacă data împlinirii a o sută de ani de la moartea acestui temerar exponent al conştiinţei româneşti din Bucovina fără a-i aprinde măcar o lumânare la mormânt. Mulţi români din Bucovina poate nici n-au auzit de Zaharia Voronca, însă şi cei care îi cunoaştem faptele întru prosperarea neamului avem nevoie de împrospătarea memoriei pentru a-l lua ca reper la încercările din aceste timpuri. Zaharia Voronca, născut în suburbia Horecea, a fost a doua persoană, după Ciprian Porumbescu, în conducerea „Arboroasei", societate a studenţilor români, care a activat între anii 1875-1877, fiind desfiinţată de autorităţile austro-ungare. Era cel mai de nestăpânit la gură dintre cei cinci arboroseni arestaţi – Ciprian Porumbescu, Zaharia Voronca, Constantin Morariu, Oreste Popescu, Eugen Siretean. La răsunătorul proces intentat lor, început în toamna lui 1877, motiv servind telegrama de condoleanţă expediată primăriei Iaşului la comemorarea voievodului martir Grigore Ghica, Zaharia Voronca s-a manifestat cel mai dur. După cum scrie Leca Morariu, Ciprian era istovit de

boală, Constantin Morariu, Popescu şi Siretean au răspuns cuviincios la învinuirile procurorului, Voronca, dimpotrivă, s-a arătat ca un lup încolţit. Învinuit de fraza (din telegramă) „față de frații detrunchiați de la comuna maică”, el a răspuns cu glas de tunet: „Comuna maică e doar neamul românesc! și cine ne poate opri de a o socoti și România drept maică a noastră?!”. Iar la întrebarea: „Dar frații detrunchiați?”, răspunse: „Tot noi! Românii despărțiți unii de alții! Românii din Bucovina, Românii din Ardeal, Românii din România! Ei acolo, noi aice! Detrunchiați, despărțiți din același trunchi. Și cine ne-ar putea interzice de a simpatiza cu frații noștri de-un sânge?”. Cronicarul consemnează că „Zaharie Voronca se aprinse atât de clocotitor, încât, după spusele unui martor, rolurile dintre procuror și inculpat păreau inversate!”. Plin de curaj, i-a reproşat procurorului: „Pielea noastră nu-i material din care să-ţi croieşti dumneata decoraţii şi cruciuliţe!”. Inculpatul a recunoscut că dânsul a redactat telegrama proiectată pentru serbarea Ghica Vodă de la Iași, accentuând că faptul acesta nu constituie un act politic, pentru că în general românii au cultul morților și societățile naționale n-au caracter politic. Procesul a durat trei zile încheindu-se cu achitarea inculpaţilor. La proces au răsunat aplauze pentru curajoşii, dar şi nesăbuiţii tineri. Însuşi Eminescu, febril militant pentru drepturile românilor din teritoriile ocupate, care a reflectat Procesul Arboroasei şi a luat apărarea celor cinci studenţi, totodată i-a mustrat tutelar: „Tinerilor le-am da sfatul de a nu mai face manifestări politice, de a nu compromite prin mişcări precoce munca lor intelectuală şi roadele pe care le va da odată această muncă chiar pentru naţia română”. Zaharia Voronca a avut norocul să-şi vadă roadele luptei, să trăiască doi ani în Bucovina revenită la „Comuna maică”. Și a mai avut norocul să plece la Domnul fără a cunoaşte durerea unei noi detrunchieri.

150 de ani de la naşterea lui Constantin Isopescu-Grecul, rector al Universităţii din Cernăuţi

E un semn bun că mai sunt români cu memoria trează printre generaţia mai tânără decât cei care au stat la începutul deşteptării naţionale de la finele anilor ‘80.

La 31 ianuarie 2021, Societatea Bibliotecarilor Bucovineni, Asociaţia sportivă-culturală „Ştefan cel Mare şi Sfânt”, în colaborare cu Centrul Media „BucPress”,

au organizat o manifestare comemorativă dedicată împlinirii a 150 de ani de la naşterea lui Constantin Isopescu-Grecul (1871-1938), cunoscut om politic, profesor, care în 1930–1933 a deţinut poziţia de rector al Universităţii din Cernăuţi, instituţie reprezentată în funcţia sa şi în Senatul României. Slujba de pomenire în memoria sa a avut loc la mormântul regretatului jurist, politician, jurnalist, profesor, în Cimitirul creştin din oraşul de pe Prut, şi a fost oficiată de părintele Cristofor Gabor de la capela mitropolitană. La ceremonie au participat reprezentanţi ai comunităţii româneşti din Cernăuţi.

PIERDERI IRECUPERABILE

A plecat la neamul său de martiri doctorul Gheorghe Nandriș, fericitul cronicar al ilustrei familii din Mahala

Vestea despre moartea lui Gheorghe Nandriș (21 august 2020) i-a întristat pe măhăleni, mai ales pe cei care l-au vizitat înainte de declanșarea pandemiei, aducându-i în dar cântecele de acasă și bucuria de a admira portul național al iubiților săi consângeni. Nevoit de la vârsta de 12 ani să pornească pe calea pribegiei, urmându-și părinții în căutarea unui adăpost la sânul României, Gheorghe Nandriș a trăit și s-a realizat profesional la Sibiu, dar inima i-a rămas acasă, la Mahala, unde venea să-și vadă neamul, să se închine la mormintele strămoșilor, contribuind la editarea manuscrisului mătușii sale *20 de ani în Siberia. Amintiri din viață*, și la instalarea bustului Aniței Nandriș, în septembrie 2012, locul unde se adună măhălenii la sărbători naționale și în momentele de comemorare a martirilor. Tot atunci, cei doi nepoți ai Aniţei, fraţii supravieţuitori, doctorii Gheorghe și Ioan, au adus și placa memorială montată mai târziu pe clădirea școlii care poartă numele renumitului savant, profesor cunoscut în Occident, Grigore Nandriș. În virtutea profesiei, am avut şi eu fericirea să-l cunosc pe Gheorghe Nandriş, să-i citesc cărţile, să-i urmez pe cât e posibil îndrumările, înnemurindu-mă cu idealurile familiei sale. L-am cunoscut la Mahala, în casa părintească a tatălui său, Florea Nandriş (fratele martirei Aniţa Nandriş-Cudla), bărbatul care a spus că-i mai bine să fii slugă la români, decât „gospodar” la ruşi. Am reţinut de la Gheorghe Nandriş că tot ce nu e scris se uită, învăţătură auzită la o întâlnire a sa cu elevii de la ŞM Mahala. I-am citit toate volumele (cronica familiei Nandriş), i-am admirat delicateţea, nobleţea sufletească, înţelepciunea, dar mai ales darul de povestitor, talentul de scriitor, deşi toată viaţa a profesat medicina. Am simţit mereu legătura sufletească şi încurajarea acestui domn (ultimul mesaj l-am primit la 7 august), sperând că voi ţinea în mâini şi noua sa carte (cugetări şi dovezi despre nemurirea sufletului), pe care mi-a trimis-o în variantă electronică. Dar mai important decât toate e că, citindu-i povestea vieţii, am început să cred în miracole. La cele patru miracole, despre care mărturiseşte că i-au marcat destinul, s-ar mai adăuga şi fericita întâmplare că ultima sa carte de respiraţie creştină, filosofico-literară – *Cunoaşterea de sine. De la raţiune la credinţă* a fost trecută pe hârtie, copertată şi adusă de către primarul comunei Mahala, Elena Nandriş, la Sfânta Mănăstire Voroneţ, fiind primită cu bucurie de proinstareţa Irina Pântescu şi stareţa dr. Gabriela Platon. Sunt şi eu cu sufletul împăcat că am reuşit să-l bucur pe autor, s-o scot în lume, prezentând-o în cotidianul „Crai nou”, Suceava. Îmi stau în faţă cărţile (vreo opt la număr), primite pe parcursul mai multor ani de la doctorul Gheorghe Nandriş din Sibiu. Sunt scrierile sale despre peregrinările părinţilor spre căutarea unui loc sub soare, despre iluştrii fraţi din neamul Nandriş răsăriţi din bătătura unor simpli oameni ai gliei. Le privesc

cu o uluitoare admiraţie, căci numai să le citesc pe toate mi-a trebuit un car de timp... Şi mă întreb cum a reuşit autorul să scrie atâtea pagini nu de fantezii artistice, ci bazate pe documente şi evenimente reale, să cuprindă câteva generaţii perindate de-a lungul secolelor. Drept răspuns, îmi revine în memorie viaţa unchilor Grigore, savantul, şi Ion, medicul, suferinţele Aniţei...

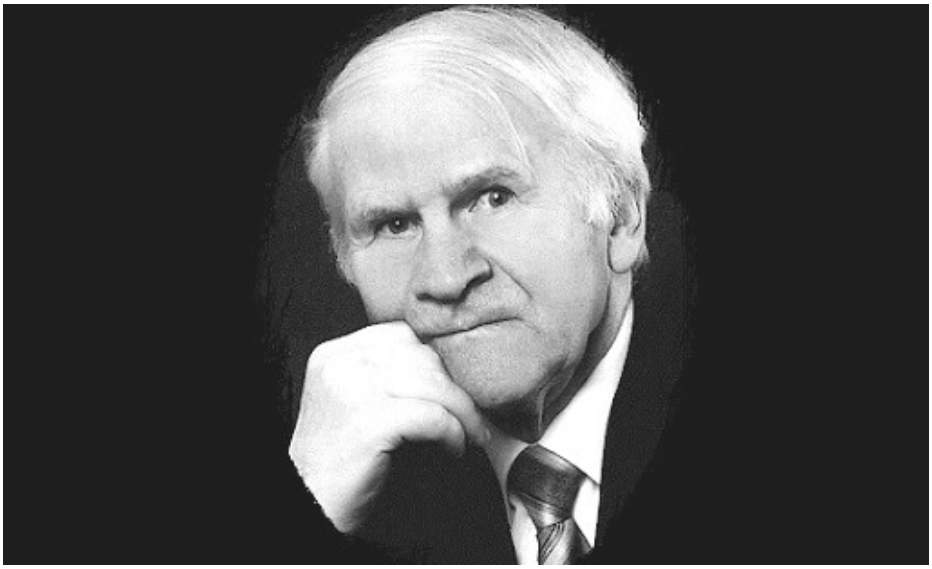
Aflând de la mama sa, la apusul vieţii ei, despre miracolul naşterii sale, Gheorghe Nandriş credea că Dumnezeu din prima clipă l-a luat în braţe, ajutându-i să urce culmile visate în profesia aleasă, apoi să ajungă până la mult doritul repaos pentru a-şi îndeplini misiunea de cronicar al familiei, dar mai cu seamă cea de salvator al manuscrisului mătuşii Aniţa. În ultima sa carte, Gheorghe Nandriş ne propune ca antidot la ură iubirea şi iertarea, convins că numai cu cele două chei (credinţa şi iubirea) nu poate fi deschisă Poarta Raiului, avem nevoie de a treia cheie – Iertarea. Familia Nandriş, cu tot satul ei de martiri, i-a iertat pe zbirii care au înscris atâtea pagini sângeroase în istoria neamului. Noi să ne rugăm să-l ierte Dumnezeu şi să-l primească în Grădina Raiului pe bunul român şi profundul creştin Gheorghe Nandriş, pomenit ca un scump părinte la baştina neamului său, pe unde viu îi răsună cuvântul.

S-a sfârşit „vârsta de balsamuri şi de flori”. Poetul a păşit în veşnicie

„Şi,-mbrăcat în haine de ninsori,/ Ies din azi, cu grabă către mâine.../ Vârsta de balsamuri şi de flori,/ Ca un vis, în urma mea rămâne”. Aceste versuri au fost primele răscoliri, dureros vibrând în memorie, în dimineaţa de 18 septembrie 2020, când am aflat că în fapt de noapte a încetat să bată inima poetului Mircea Lutic. Le ştiu pe dinafară, luându-le de mai multe ori drept punct de pornire în oglindirea unor momente de graţie din creaţia rodnică a scriitorului, traducătorului, eruditului Mircea Lutic, momente pe care maestrul se pricepea, ca un adevărat mag călător prin misterele cuvântului, să le primenească în alese sărbători ale limbii române. Presupun că şi creatorul lor ţinea mult la aceste versuri, purtându-le fidel prin cărţile sale, de la o culegere de versuri la alta. De fapt, orice cuvânt scris sau rostit de Mircea Lutic ne apare ca un diamant învăluit în mister, fiinţa sa artistică regăsind-o în mărturisirea „pierdut în slove ca-ntr-un mit”. El a fost, este şi va rămâne cugetătorul liric ce transmite profetic emoţii benefice către sufletele mai multor generaţii, căci din creaţia sa mai mult decât în orice universitate putem învăţa „verbul suprem rotunjit”, cultul ancestral al revenirii la izvoarele curate ale limbii şi stilul elitist al exprimării. Nu doar noi, românii înstrăinaţi de Ţară şi de valorile naţionale, ci şi cei care nu s-au confruntat nicicând cu obstacole, cu sârme ghimpate în cunoaşterea propriei identităţi ar avea ce învăţa din moştenirea literară a lui Mircea Lutic. E un adevărat miracol că într-un spaţiu atât de nefavorabil culturii şi literaturii române a apărut un bijutier al cuvântului ca Mircea Lutic, care nu poate fi încadrat în pleiada distinselor, renumitelor personalităţi deprinse să odihnească la umbra prăfuiţilor lauri, de care amintim, sincer sau cu emfază (numai pentru că aşa dictează bunul simţ), doar la date rotunde, în preajma unor semnificative jubilee, ce le marchează drumul vieţii ori rodul creaţiei. El a fost, este omul care nu ne lasă să-l uităm, pentru că nu şi-a păstrat renumele cucerit mai înainte în naftalina efemerelor glorii, ci s-a mistuit întruna luminând. Cel puţin o dată, de două ori pe an ne-a amintit surprinzător şi răsunător de crezul său de artist (martir, ostatic, creator) al cuvântului.

Neîntrerupt zburător prin zodii de cuvinte, El demult şi-a câştigat un loc în veşnicie, mai ales „Prin logosu-n legământ trinitar,/ Cu transsubstanţiere-n credinţă”,

lirica din ultimii ani fiindu-i pătrunsă de o înduhovnicire sinceră în fiecare vers. Din poezia sa, aşa cum a fost şi în viaţa cotidiană, străbate demnitatea de a cânta şi înălţa prin cuvânt tot ceea ce Dumnezeu ne-a dăruit, începând cu inima, intelectul, sufletul şi spiritul. Impregnat cu ideea că noi, oamenii, prin propria venire pe lume suntem temple, suntem altare ale Demiurgului, poetul nu permitea ca în aceste sfinte lăcaşe să intre (sau să iasă din ele) altceva decât gânduri şi sentimente dintre cele mai curate şi mai înalte. Vestea retragerii sale în tainica nuntire a veşniciei m-a făcut să cobor de pe rafturi cărţile de versuri, proză, traduceri, publicistică, primite în dar cu autograful

autorului. Sunt atât de multe, de frumoase şi: „În toate Dumnezeu sălăşluieşte./ În artă luminează Duhul Sfânt/ Şi Fiul în osana-şi risipeşte/ Mântuitorul Său binecuvânt”. Le păstrez cu recunoştinţă, Mircea Lutic fiindu-mi far călăuzitor în universul cuvântului, severul, dar dreptul critic în devenirea-mi de „slugă a condeiului” la „Zorile Bucovinei”, ziarul căruia i-a servit cu credinţă întreaga viaţă. Şi după ce a plecat de la ziar era prezent în viaţa noastră, dorind să ne aibă alături în momentele de graţie. Ne-am bucurat mult când *Heruvimii* săi şi-au odihnit zborul la Academia Română, prilejuindu-ne momente de sinceră mândrie. Vestea că zoristul Mircea Lutic a devenit laureatul Premiului Eminescu al Academiei Române ne-a fost, într-adevăr, una de zile mari, aşa cum e şi cartea sa *Arminden cu heruvimi,* pentru care s-a învrednicit de înalta onoare din partea Patriei istorice. Modest din fire, Mircea Lutic nu s-a grăbit să-şi facă publică această incomparabilă distincţie, dar ne grăbisem s-o popularizăm noi, cei care l-am avut coleg şi îndrumător, considerându-l model de slujire cuvântului scris. Înainte de toate celelalte titluri ale maestrului, scriam şi vom scrie cuvântul poet. Or, Excelenţa Sa Poezia i-a încoronat opera, făcându-l „desăvârşit în noima frumuseţii”.

I-am împărtăşit emoţiile la Iordăneşti, la Baştina Luminii (mica sa Patrie), în 2019 în miez de arminden, când a poposit în pridvorul vârstei octogenare la un alint sentimental în leagănul de minuni al copilăriei. L-am văzut atunci într-o ipostază mai puţin obişnuită fiinţei sale, mai mult liniştit decât zbuciumat, senin, primenit

în verdele şi lumina de acasă, învingător în bătălia cu încercările destinului şi frământările lăuntrice. Mai erau câteva zile, până la finele lui Florar, când „marţi după Duminica Mare", maică-sa îl adusese pe lume. Consătenii, însă, o luaseră înaintea tuturor, grăbindu-se să fie primii la sărbătoarea celui care le purta în lume „virtutea de obcină românească", definit ca model de dăruire actului de creaţie şi „stâlp de boltă graiului matern". Atunci iordăneştenii i-au dăruit cele mai fericite momente, întruchipate într-o armonioasă amiază literară, de care au parte puţini din oamenii trecători prin această lume obsedată de bunuri materiale. Bucuria era înnobilată şi de faptul că satul l-a primit pe cel mai renumit fiu al său într-o şcoală nouă. Mircea Lutic, deşi a învăţat între pereţii vechii clădiri, ajunsese la hotarul octogenar cu o impunătoare avere spirituală. Cărţile, distincţiile sale pe ogorul literaturii române au completat de sus până jos un întreg perete în muzeul şcolii. A trecut doar un an şi ceva de atunci, dar astăzi nu mai este printre consăteni nici directorul Şcolii Medii nr. 1, Florea Şapcă, gazda sentimentalei sărbători. Se vor întâlni să-şi proslăvească baştina în ceruri... Şi de-acolo, din neant, va picura versul ce-i poartă emblema nemuririi, căci „Pelinul rodeşte o flacără vagă,/ Ce-n suflet, nătângă, geme.../ Picură versul... Ursita îşi leagă/ Firele-n spaţiu şi vreme...". Iată fărâma de divinitate, căreia i se datorează transcendenţa absolută, acea Mântuire care înseamnă eliberarea de materie până la inteligenţa divină, până la eternitate. Binefăcător şi cuprinzător peste toate, poetul şi de dincolo de moarte ne va dărui hrana pură care ne întreţine cu gânduri luminoase.

Mai e vreme de colinde la sfintele altare din nordul Bucovinei

La noi ca la nimeni: cum se sărbătoreşte Naşterea Mântuitorului în Ucraina

Cred că nu există român care pune la îndoială că e cu totul anormal să sărbătorim separat, la date diferite Naşterea Mântuitorului. Dar această situaţie nefirească încă persistă în Ucraina şi Republica Moldova, când oameni de acelaşi sânge, aceeaşi credinţă ortodoxă şi unică limbă nu se regăsesc într-o singură îmbrăţişare duhovnicească la cuminicarea cu bucuria miracolului divin al Naşterii lui Hristos. În perioada sovietică îmi era cel puţin clar de ce în Ţinutul Herţa se permitea ca parohiile ortodoxe să sărbătorească Crăciunul la 25 decembrie, spre deosebire de cele din nordul Basarabiei şi nordul Bucovinei. Astfel, puterea comunistă/ateistă ne intimida cu un argument în plus că nu suntem un neam întreg şi nu vorbim o unică limbă română. De dragul acestei divizări, conaţionalilor noştri din Herţa li se permitea să fie români şi să-şi cinstească Sfintele Sărbători odată cu românii din Ţară. Noi, cei din afara Herţei, am fost trecuţi în buletinele de identitate ca „moldoveni" şi, respectiv, sărbătoream ca „moldovenii". De fapt, dacă ne referim la datini şi credinţă, cu toţii sufeream aceleaşi interdicţii, mai ales copiii de vârstă şcolară fiind urmăriţi să nu umble cu colinda. Acum, când în Ucraina (antirusească) avem două date oficiale pentru cinstirea Naşterii (25 decembrie şi 7 ianuarie), nu mai putem spune că există interdicţii din partea puterii de stat. Persistă alte aspecte delicate pe care nu sunt competentă să le răscolesc. Oricum, datele unui sondaj efectuat la acest început de an de o prestigioasă agenţie sociologică (Rating), ilustrează edificator dispoziţia din societate în favoarea sărbătoririi Crăciunului la 7 ianuarie. Aşadar, pentru 7 ianuarie s-au pronunţat 77% din respondenţi, şi doar 3% pentru 25 decembrie. Din cei chestionaţi, 15%, în principal din regiunile apusene ale Ucrainei şi din capitală, au recunoscut că sărbătoresc de două ori Crăciunul, iar 5% – nu sărbătoresc defel.

Interesant că marea majoritate din cei mai proeuropeni politicieni din partidele preşedintelui Zelenski şi ex-preşedintelui Poroşenko, de asemenea, pledează pentru data de 7 ianuarie, respectiv 80% şi 62%. Revenind la condiţia noastră de minoritari, în situaţia când suntem îndepărtaţi de atâtea valori sfinte ale neamului, mă gândesc că sărbătorirea Crăciunului la 7 ianuarie nu e ce poate fi mai trist pentru noi. Ne-am bucurat de Naşterea Mântuitorului, cu gândul să renaştem şi noi mai demni, mai verticali şi mai rezistenţi la încercările ce ne aşteaptă înainte.

Până-n zori colindele răsună

Trist ca niciodată în acest an au trecut la oraş Sfintele Sărbători de iarnă, cernăuţenii mulţumindu-se cu tradiţionalul pom de Crăciun şi urmărirea online a unor secvenţe de la festivalul „Malăncii" din anii trecuţi. La ţară, însă, mai ales la vetrele româneşti, de la Crăciun până la Iordan, oamenii au uitat de pericolul COVID-ului. *Irodul, Căluţii, Caprele, Brâncovenii* şi *Bujorii, Urşii „Zburători"* (cu aripi) de la Crasna au pogorât din poveste, ajutându-l pe bădica Traian să are şi să semene grâul

curat al sfintelor datini. Pretutindeni în comunităţile noastre româneşti au răsunat colindele şi urăturile străbune, dar mă voi opri la Mahala, unde pe parcursul anului, respectând restricţiile, au prins suflet şi alte manifestări culturale – comemorarea martirilor, sărbătoarea graiului matern, parastasul la 40 de zile pentru Gheorghe Nandriş, o lansare de carte. Pentru aceşti români e o mare fericire când, de Sfintele Sărbători, mai ales în seara de Crăciun, toţi ai casei sunt acasă şi până-n zori colindele se revarsă ca un izvor cu apă vie din sufletele luminate de bucuria Naşterii lui Hristos! Uniţi în jurul păstorilor duhovniceşti ai celor trei lăcaşe de închinare din comuna Mahala, îndemnaţi de animatoarea de datini Elena Nandriş, care-i însuşi sufletul acestei comunităţi româneşti, trăieşte şi înfloreşte tradiţia veche şi scumpă a bunilor creştini de a colinda, înainte de a deschide porţile gospodarilor, în faţa sfântului altar. De-un sfert de veac, încă din anii când era profesoară de muzică la Şcoala Medie din Ostriţa-Mahala, Elena Nandriş îşi strânge colindătorii de toate vârstele la icoane, cântările lor răsunând cu prinos de har ceresc şi nemărginită evlavie, încât

să-i audă sfinţii, moşii şi părinţii, să ajungă până la Ştefan cel Mare de la Putna, stăpânul moşiei lor şi protectorul din toate timpurile. Nu e nici o supărare pentru enoriaşii din centrul comunei sau cei de la Buda că micii magi, purtători ai minunatei veşti încep cântările de proslăvire a lui Hristos de la Biserica din Ostriţa-Mahala. E o emoţionantă poveste de Crăciun, pe care Elena Nandriş o rememorează cu voce abia auzită, ca pe o rugăciune: „Veneam odată de la şcoală, obosită, cu acordeonul în spate. Mă opreşte părintele Dumitru Mândrescu, Dumnezeu să-l odihnească în Împărăţia Sa, şi mă întreabă de ce nu aduc copiii la sfânta liturghie de Crăciun, cu *Irozii,* cu *Steaua*, să colinde. «Ştiu că-i învеţi colinde auzite de la mama şi bunici şi le cântaţi la şcoală», mi-a spus părintele". De atunci nu încalcă tradiţia de a începe colinda de la biserica locului strămoşesc, ridicată în perioada românească şi sfinţită în 1937, mama sa, Maria Bujeniţă, fiind primul copil botezat în acest sfânt locaş de închinare. După plecarea la cele veşnice a regretatului părinte, parohia este păstorită de preotul Gheorghe Buzencu, care-i aşteaptă cu drag pe colindători, ca mai apoi să fie primiţi în biserica „Sfânta Treime" din Mahala, cu o istorie de două secole, păstorită de părintele protopop, parohul Gheorghe Moroz, unde şi în cei mai cumpliţi ani de prigoană a credinţei portretul lui Ştefan cel Mare a fost păstrat şi apărat ca o sfântă icoană. Înfruntând teroarea regimului totalitar, măhălenii l-au avut de sfânt pe Apărătorul Creştinătăţii încă înainte de canonizarea sa de către Biserica Ortodoxă Română, dovadă fiind şi stăruinţa preotului Dumitru Miţiţei de a înălţa la Buda Biserica cu hramul Ştefan cel Mare şi Sfânt. E un adevărat miracol rezistenţa acestor oameni în faţa tuturor încercărilor. Admirându-i astăzi, mă gândesc la Crăciunul lor din 1941 sub ocupaţie, cu credinţa încătuşată. Cine-i colinda pe sfinţii din icoane în anii următori, când satul s-a scufundat într-un pustiu mai avan decât atunci când a fost bântuit de ciumă?! Printre gheţarii Siberiei îşi strângeau mamele la piept pruncii flămânzi, hrănindu-i cu dulceaţa din fagurele cântărilor de stea. De aceea chiar şi în momentele fericite, bucuria românilor de aici este purificată de lacrima memoriei. Tresare această lacrimă şi în ochii celor care îi ascultă, venind cu florile dragostei în suflet la vatra lor, aşa cum i-a onorat cu prezenţa, ascultând colindătorii şi plătindu-le după datină, Consulul General al României la Cernăuţi, Excelenţa Sa Irina Loredana Stănculescu, în ziua când fraţii noştri români îl sărbătoresc pe Ioan Botezătorul, iar în nordul Bucovinei răsună colindul Naşterii. Rămânem în urmă cu sărbătorile, dar, după cum am văzut şi am simţit la Mahala, avem aceeaşi dragoste creştină în suflet şi poate chiar mai strâns suntem legaţi de „Leru-i ler şi Dalbe Flori", căci prin datini ne mai menţinem ca români, renaştem miraculos din cenuşa care au vrut să ne-o vânture străinii.

PODURI DE CARTE

Unesc inimi, aşteaptă să intre în saloane

Cereţi, şi vi se va da; bateţi, şi vi se va deschide, ne îndeamnă Sfânta Evanghelie, dându-ne răspunsul sigur, „căci celui ce cere i se va da, şi celui ce bate i se va deschide". Cutez să bat şi eu la uşi închise, cu pledoaria pentru deschiderea saloanelor de carte. În viaţa de până la pandemie eram copleşită de o dezolantă tristeţe când mă gândeam cât de neînsemnată este nevoia de carte. În faţă îmi apărea tabloul sumbru al câtorva bogate biblioteci ce le admirasem în casele cunoscuţilor de vârstă înaintată. Nu pot uita două dintre cele mai triste biblioteci (una într-un apartament din Cernăuţi, alta adăpostită temporar într-o încăpere dintr-un local public din Suceava),

rămase orfane după plecarea din această lume a stăpânilor lor. Am văzut bătrânele cărţi într-o înfiorătoare singurătate, mi s-au părut atât de îndurerare şi inutile, netrebuincioase nimănui. Tot atunci m-a ajuns ecoul vorbelor unui regretat coleg de la „Zorile Bucovinei”. Mi se jeluia încă înainte de a simţi că nu i-au rămas multe zile: „Sărmanele mele cărţi, le-am adunat cu atâta grijă toată viaţa... Ce să fac cu ele?..”.

Cu asemenea gânduri pesimiste despre nevoia cuvântului tipărit pe hârtie n-aş fi socotit necesară lansarea unei chemări pentru deschiderea saloanelor de carte, dacă n-aş primi semnale în favoarea acestora. Vasile Botă din Boian, creştinul care în 2019 a înălţat pe mijloace proprii bustul lui Iraclie Porumbescu în faţa Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din centrul satului, mă sună adeseori, interesându-se dacă n-a apărut al doilea volum al monografiei lui Leca Morariu *Iraclie şi Ciprian Porumbescu,* despre care a anunţat doamna Maria Olar la ceremonia dezvelirii bustului. Foarte recunoscător pentru primul volum, primit în dar de la preşedinta Fundaţiei „Leca Morariu”, îmi spune: „Vreau neapărat să-l cumpăr, căci ştiu că e mare cheltuială să scoţi o carte”. Trăind într-un mediu lingvistic străin, o carte în limba maternă în casele noastre ne este ca un membru drag al familiei. În orice caz, aşa mi se pare că ar trebui să fie pentru oamenii care se îngrijesc şi de hrana sufletului. Acum câteva zile m-a sunat un gospodar din Ceahor, dorind să afle cum ar putea multiplica (în două-trei exemplare) o carte, cu folclor, tradiţii şi obiceiuri populare din Valea Siretului. I-a împrumutat-o autorul, Dragoş Tochiţă din Pătrăuţii Storojineţului. Pentru cine nu-l cunoaşte sau a uitat de existenţa lui, căci Dragoş Tochiţă e cam de demult, amintesc că el este românul înrădăcinat în glia străbună, împătimit de datini, care a cules nectarul tezaurului popular, stăruind să adune în pagini de carte comorile moştenite de la strămoşi. El însuşi ca o carte vie a comorilor populare, pe lângă desage pline cu averea sufletească de acasă, aducea la ziarele româneşti din Cernăuţi adieri din duhul dacic. Au dispărut ziarele, au plecat dintre noi cei care îl aşteptau pe Dragoş Tochiţă, cu oraţii, strigături, pluguşoare, stimulându-i hărnicia pe ogorul folclorului strămoşesc. Cele câteva cărticele în care şi-a depozitat comorile, crezând că le asigură un temeinic adăpost s-au ramolit, semn că n-au adunat praful pe rafturi, ci au trecut din mână-n mână. Bărbatul care s-a interesat cum ar putea să renoveze câteva exemplare cântă în corul „Dragoş Vodă” şi spune că mai mulţi corişti ar dori să aibă cartea de folclor a lui Tochiţă, găsind în ea piese populare autentice pentru înnoirea repertoriului. Mă gândeam mai înainte la un azil pentru cărţile îmbătrânite, care, asemenea oamenilor bolnavi şi singuratici, nu trebuie nimănui. Dar acum, cred că ne-ar trebui şi „spitale”, mai bine zis, saloane de reanimare a unor cărţi necesare generaţiilor viitoare. Am avut un coleg la „Zorile Bucovinei”, care ştia mult mai multă istorie adevărată decât ceilalţi, strecurând, câte puţin ca să nu bată la ochiul vigilent ce ne supraveghea în perioada sovietică, şi prin materialele publicate. I-am aflat secretul mai târziu, când Dumitru Covalciuc, căci despre el e vorba, ne-a dezvăluit cum a adus acasă din cărţile româneşti de la Biblioteca Universităţii, sechestrate şi condamnate la moarte prin arderea pe rug. Avea pe cineva acolo, care i-a deconspirat ora şi locul execuţiei.

Presupunem că această practică vicioasă n-a dispărut definitiv, dacă mai simţim şi astăzi deficitul de carte românească, deşi prin şcolile şi bibliotecile din localităţile noastre fraţii din România au adus sute şi mii de volume de literatură valoroasă. La Cernăuţi nu s-au împletit cununi de flori în sârma ghimpată ce ne desparte, însă din partea României spre nordul Bucovinei şi Ţinutul Herţa s-au clădit poduri de carte.

Din păcate, multe din cărţile aduse de asociaţii publice şi persoane particulare din Ţară, după ce au fost primite cu mare bucurie prin şcoli şi bibliotecile săteşti, au dispărut fără urmă, de parcă au nimerit într-un triunghi al Bermudelor. Totuşi, ceva rămâne. M-a bucurat ştirea despre un proiect transfrontalier „Cartea uneşte inimi”, în cadrul căruia de la Rădăuţi-Prut, judeţul Botoşani, au fost aduse seturi de cărţi pentru bibliotecile şcolare şi săteşti din Costiceni, Vancicăuţi, Berestea, Bahrineşti. Un mijloc sigur şi cu mai puţine probleme de a aduce hrană spirituală românilor din Ucraina au devenit saloanele comune de carte desfăşurate de Biblioteca Bucovinei „Ioan Sbiera” din Suceava şi Biblioteca regională „Myhailo Ivasiuc” din Cernăuţi, oraşul unde uşa primelor saloane internaţionale de carte a fost deschisă mai înainte, la începutul noului mileniu de Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, directoarea editurii „Alexandru cel Bun”. A urmat o perioadă de efervescenţă culturală, de părea că Cernăuţiul redevine „colţul acela de lume, în care oameni şi cărţi au trăit în simbioză până la cel de-al Doilea Război Mondial”, cum scria poetul Paul Celan despre oraşul tinereţii sale. Fericitul prilej de a cunoaşte mulţi oameni de valoare se datoreşte Saloanelor de carte românească, organizate în capitala nordică a Bucovinei pe parcursul câtorva ani de dr. Alexandrina Cernov. E regretabil că importanţa acestor saloane la menţinerea duhului românesc în nordul Bucovinei n-a fost pe deplin apreciată, iniţiatorii şi organizatorii fiind lipsiţi de susţinerea cuvenită pentru a le asigura continuitatea. După o pauză îndelungată, în toamna lui 2019 d-na Alexandrina Cernov ne-a bucurat cu reuşita continuităţii saloanelor internaţionale de carte românească, a căror iniţiatoare a fost de la bun început.

Cu dragoste creştină, de la Voroneţ la Mahala

Am colindat la Mahala cu şi pentru o carte – *Din toată inima, pentru Voroneţ*. Susţinuţi de Excelenţa Sa Irina Loredana Stănculescu, Consulul General al României la Cernăuţi, am avut aproape duhul protector al Sfintei Mănăstiri, misterul Lerului, dar mai ales buni creştini, români de viţă voievodală, care în zile roditoare de miracole sunt ridicaţi de glasul colindătorilor în rangul de „boieri mari”. Nu e simplu să ajungem în condiţiile actuale la sfinte lăcaşele de închinare din sudul Bucovinei, dar, păstrându-le în suflet, le avem întotdeauna aproape, aşa cum am simţit şi am văzut la biblioteca din Mahala, în jurul unui original brăduţ „crescut” cu inspiraţie de doamnele bibliotecare Mariana Boiciuc şi Olga Zaidel din cărţi, în vârf „luminând” un minunat volum de colinde. Numai în cântările de Crăciun, ca un tribut plătit tradiţiei, încă mai răsună „la casa bogatului”, „la casa săracului”..., căci pe acest picior de plai, pe această gură de rai, care se numeşte Mahala, toţi sunt cei mai bogaţi oameni de pe pământ, mai ales atunci când fetele îşi pun salbele cu bănuţi de argint şi „cap de flori”, iar flăcăii ajung la graţioasele lor cununi cu ţurcăneşti căciuli, moştenite de la vreun strămoş mucalit. Tămâind sărbătoarea înaintea colindelor, un cântec laic, dar cu profund mesaj creştin, „Ridică-te om bun că nu eşti singur”, pe versurile regretatului Gheorghe Nandriş, ne-a ajutat să găsim cheia celor trei minuni – Credinţa, Iubirea şi Iertarea, cu care se deschide poarta Raiului.

Cum toate drumurile duc la Roma, pe cei care vor să cunoască ţăria de piatră a românului drumurile îi duc la Mahala. Pe lângă multe alte daruri primite de la Dumnezeu pentru sufletul lor bun şi suferinţele îndurate, au românii de aici unul mai deosebit – de a-şi preţui comorile moştenite de la generaţiile trecute, de a-şi făuri zilnic istoria pentru generaţiile viitoare. Poate de aceea satul Mahala atrage ca un magnet

lumea bună de pretutindeni, nu doar din 2012 când a fost dezvelit bustul martirei Aniţa Nandriş. Încă cu mulţi ani înainte de a fi înălţat acest simbol al demnităţii naţionale, veneau încoace români de pretutindeni să-i cunoască pe neînfricaţii compatrioţi, porniţi în iarna anului 1941 să treacă Prutul în Ţara lor România, supravieţuitori ai deportărilor staliniste şi timpurilor de batjocoră ce au urmat. Cine se aseamănă se adună, spune o vorbă la români. Bucuroşi să ne socotim de neamuri cu aceşti oameni, în preajma Crăciunului, ne-am adunat la un colind ceresc, adus „pe raza soarelui" din vechimea dacică, de vocile colindătorilor crescuţi cu ales talent şi nemărginit

devotament de regretatul muzicant Mihai Sainciuc (cel de-al doilea dirijor al corului „Dragoş Vodă") şi preluaţi de harnica sa ucenică Elena Nandriş, cea care, deşi a lăsat cârma primăriei, rămâne să păstorească viaţa culturală a comunităţii. Mai bine de un deceniu cât s-a aflat la postul de primar a adus România la Mahala. Îmi este cunoscut cât de mult au dorit măicuţele de la Sfânta Mănăstire Voroneţ să ajungă la primăriţa Elena Nandriş, să se închine la crucile martirilor măcelăriţi în lunca Prutului şi la mormântul Aniţei Nandriş. Stavrofora Gabriela Platon, stareţa de astăzi a mănăstirii, şi maica Elena Simionovici şi-au împlinit visul acum câţiva ani, chiar a doua zi după cinstirea Sfântului Gheorghe la hramul mănăstirii. De atunci s-a întărit legătura sufletească de pioşenie a Elenei Nandriş cu obştea monahală, legătură ce m-a ajutat să scot la lumină prinosul nostru comun – cartea *Din toată inima pentru Voroneţ*. Apărută în timpuri grele, când un virus perfid loveşte în sfintele lăcaşe mai rău decât puterea comunistă de odinioară, cartea îşi face drum spre inima cititorului. Nici că am fi visat la un loc mai potrivit pentru începerea acestui drum decât la biblioteca din Mahala, cu harnicele ei stăpâne Mariana Boiciuc şi Olga Zaidel de la Ostriţa, şi nici la un timp mai potrivit decât vremea colindelor. Mai ales, că a apărut cu sprijinul material al tânărului gospodar din Mahala, Marian Nandriş şi susţinerea mamei sale, pentru care Voroneţul este altarul de lumină, locul sfânt unde simte puterea rugăciunii, îşi găseşte refugiu în clipele de meditaţie la cele sfinte. E extraordinar de simbolic acest pod de credinţă, Voroneţ – Mahala, mănăstirea fiind ridicată pe oasele eroilor lui Ştefan cel Mare, iar Mahala – un sat de martiri. Nu întâmplător l-am avut de însoţitor şi pe preşedintele Societăţii „Golgota" a românilor din Ucraina, dl Vasile Răuţ, care

şi-a împărtăşit impresiile de lector alături de redactorul-şef al „Gazetei de Herţa”, Vasile Bâcu, preşedintele Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina „Mihai Eminescu”. Cu mesaj de bucurie, sufletul deschis şi dragoste vine la această comunitate, care e ca o catedrală a suferinţelor şi virtuţilor neamului românesc din nordul Bucovinei, Excelenţa Sa Irina Loredana Stănculescu. Legată sufleteşte de Sfânta Mănăstire Voroneţ şi de lăcaşele de închinare din ţinutul nostru, din primele zile ale misiunii diplomatice la Cernăuţi a stăruit să ne cunoască în profunzime, de atâtea ori mărturisindu-şi sensibilitatea la durerile şi aspiraţiile românilor în mijlocul cărora îşi îndeplineşte misiunea diplomatică. Lansarea la Mahala a cărţii *Din toată inima pentru Voroneţ* i-a oferit prilejul de a se întâlni cu noul primar al comunei, Ştefan Sainciuc, iar colegii jurnalişti Vitalie Zâgrea şi Sergiu Bărbuţă au trăit bucuria popasului în regatul colindelor.

Din Valea Siretului prin românitate, frumoasa carte Ropcea, vatră strămoşească

Tot ce creşte şi înfloreşte frumos pe pământ şi în inimile oamenilor se naşte din mare dragoste. Din dragoste pentru glia românească/vatră strămoşească, din marea dorinţă de a-i vedea istoria seculară adunată într-o monografie, aşa cum le are multe aşezări româneşti din nordul Bucovinei, profesoara de română Valeria Mihailiuc a cutezat, a încercat şi a reuşit să-şi împlinească visul. Şi atât de copleşitoare, de necuprinsă i-a fost împletirea dintre dragoste şi dorinţă, încât n-a încăput într-o singură carte. Neacceptând ca materialele, în cea mai mare parte din zestrea folclorică a consătenilor, adunate cu fremătătoare pietate pe parcursul vieţii, să rămână doar printre „hârtiile” ei, nu s-a astâmpărat până n-a scos la lumina tiparului încă un volum, partea a doua a monografiei *Ropcea, vatră strămoşească*. Doamna Valeria a venit special la Cernăuţi să mi-o aducă, împărtăşindu-şi mulţumirea, aprofundată de o bucurie primăvăratică, aidoma acestei neobişnuit de calde zile de 22 ianuarie, însorite ca şi cerul din paginile cărţii. Or, în primul volum e mai multă durere, căci cuprinde file din istoria dramatică a comunei, „sclipiri din negura uitării”, cutremurătoare mărturii despre şi de la martirii neamului. Partea a doua, după cum a şi fost iniţial concepută, readuce în actualitate zestrea spirituală a ropcenilor – reperul ce le menţine verticalitatea aproape şase secole de când dăinuiesc pe acest pământ, îi face tari ca piatra, luptători pe viaţă şi pe moarte când e vorba de relicvele lor sufleteşti. Prin prietenia şi colaborarea ce mă leagă de autoarea cărţii de-a lungul vieţii mele la ziarul „Zorile Bucovinei”, mi-au devenit dragi, pot spune că chiar m-am înnemurit cu consătenii ei, m-am pătruns de duhul românesc de la Ropcea, fiind aproape de oamenii locului la bucurii şi la durere. Le-am admirat curajul şi i-am susţinut în lupta neînfricată pentru păstrarea limbii române în şcoală, am participat cu dragă inimă la redactarea ambelor volume, conştientă că, chiar de nu corespund rigorilor unei monografii, totuşi ceva rămâne, fiind şi un imbold pentru persoanele mai competente să continue şi să completeze lucrarea începută de profesoara Valeria Mihailiuc. Oricum, zbuciumul şi insistenţa ei de a edita partea a doua nu sunt zădarnice. Ştiu câte drumuri a făcut şi cât de mult timp a stat la tipografia din Storojineţ, unde au fost tipărite ambele volume, de câte ori a schimbat macheta, fiind nevoită să mai adauge câte ceva... S-a străduit să ţină cont de propunerile şi obiecţiile ce apăreau întruna. Acum, după tipărirea cărţii, stă cu inima în călcâi şi noduri în gât de emoţii că s-ar putea să rămână unii nemulţumiţi de modul cum a reflectat cutare sau cutare

eveniment, cum a postat în pagini anumite imagini sau texte. Istoria aşezării şi a oamenilor săi este bogat ilustrată cu fotografii de epocă şi din zilele noastre.

Numai cine nu se aventurează să-şi vadă aievea visele poate trăi liniştit, fără răscolitoare emoţii. Ar fi inutil s-o mai întreb dacă e fericită după atâtea frământări. Oricât de grele încercări ar fi avut de înfruntat pe drumul vieţii, oricâte supărări ar deranja-o acum, Valeria Mihailiuc continuă să-şi trăiască impresionanta poveste a unui surâzător destin. Şi ce evoluţie fantastică pe parcursul a opt decenii! Fetiţa care stătea cu mama la războiul de ţesut, acum, fiind demult bunică, stă nopţile în faţa calculatorului, depănându-şi ghemul emoţiilor pe tastatura acestui minunat şi atotştiutor aparat. S-a împrietenit de-a binelea cu electronica modernă, mai ales după stabilirea fiicei Elena pe coasta Atlanticului, în Portugalia. Plecarea la mama în Portugalia a nepotului Alexandru, crescut opt ani de bunici, apariţia nepoţelei Valerica, dulce odor, i-au stimulat dorinţa de a pătrunde în tainele internetului. Astfel, nu-şi simte povara anilor, ţinându-se în rând cu lumea modernă a celor tineri. Îi vine greu să-şi imagineze cât drum a lăsat în urmă, aducându-şi aminte de clipele fericite ale tinereţii, de surori şi cele mai apropiate prietene plecate în veşnicie, de memorabila Horă în care s-a prins şi ea la sărbătoarea Centenarului Micii Uniri, în ianuarie 1959, când pentru prima dată a fost în vizită la sora Veronica din Rădăuţi... Toate aceste memorabile momente au însufleţit-o şi i-au dat putere să le vadă înveşnicite în pagini de carte, pentru care le mulţumeşte cu recunoştinţă şi respect susţinătorilor, în special consăteanului Dumitru Fedorcea care şi-a asumat căutarea de mijloace materiale la Consiliul Regional, primarului Ilie Olar (în prezent, după reforma administrativ-teritorială, staroste la Ropcea), precum şi persoanelor de conducere din Consiliul Raional Storojineţ. Drum bun din Valea Siretului prin românitate, frumoasă carte, *Ropcea, vatră strămoşească!*

Noua viaţă a romanului *La răspântia Boianului*

Au şi cărţile soarta lor. Ca o săgeată de mult întinsă, romanul Vioricăi Chibac Cuciureanu *La răspântia Boianului* parcă mă aştepta să-mi nimerească drept în inimă. Şi ce bine că săgeata sa de foc m-a găsit abia acum, dar nu cu cinci decenii în urmă, când această operă literară a văzut lumina tiparului la Editura „Cartea Moldovenească", Chişinău, 1970. Eram pe atunci un copil incapabil de a-i aprecia veritabila valoare artistică şi istorică. Târziu de tot, abia acum, am pătruns în farmecul acestei unice cărţi a Vioricăi Chibac Cuciureanu. Şi odată pătrunsă, mi-am dorit din toată inima s-o readuc la vatra Boianului, în veşmântul firesc al limbii în care vorbeau, sufereau, visau eroii ei. Or, apărută în 1970, cu grafie chirilică, de multă vreme este o carte moartă, precum uitată e şi autoarea ei. Poate se mai păstrează câteva exemplare prin Boian, în veşmântul nefiresc al limbii române şi al graiului oamenilor din carte (nu pot să-i numesc „personaje", căci sunt atât de vii, atât de reali...). Ei reapar în faţa nepoţilor şi strănepoţilor cu limba lor veche şi înţeleaptă, cu tezaurul folcloric şi tradiţiile de odinioară... Plutind pe unda naraţiunii, intrând în casele şi destinele acestor îndepărtaţi strămoşi, „mi-am băgat capul sănătos sub evanghelie", vorba lor, culegând cartea la calculator cu grafie latină, aşa cum este ea, fără a schimba un cuvânt. Am păstrat formatul şi coperta, iniţial gândindu-mă să înlocuiesc desenul pictorului basarabean Filimon Hămuraru cu imaginea monumentului din centrul Boianului, înălţat în memoria victimelor represaliilor staliniste. Dar am renunţat la această idee. Golgota boincenilor ale căror nume sunt înscrise pe această Troiţă este

dintr-un alt veac de suferinţe, iar desenul de pe prima copertă redă întocmai crezul existenţei oamenilor din carte, pentru care palma de pământ le era icoană sfântă.

Fără a mă gândi la o oarecare recompensă decât satisfacţia sufletească, încurajată doar de susţinerea morală a câtorva boinceni, mi-am propus să fac totul ce ţine de reeditarea romanului în scrisul nostru românesc, astfel ca, după jumătate de secol de la apariţie, romanul Vioricăi Chibac Cuciureanu să intre din nou în casele Marelui Boian, dar şi mai bine să facă înconjurul lumii, să ajungă pretutindeni unde se vorbeşte şi se simte româneşte. Or, unica operă artistică a unei simple învăţătoare, Viorica Chibac Cuciureanu, trecută de mulţi ani în lumea umbrelor, în numai 143 de pagini, format mic (17x13 cm, 6,30 coli de tipar) cuprinde frământările Boianului pe parcursul unei jumătăţi de veac în momentele cruciale pentru destinul sătenilor,

reflectat prin poveştile de viaţă ale câtorva familii (Fedorenii, Cuciurenii, Grosenii, Dârdenii, Bandurenii), gospodari de frunte ai satului, în anii lor prosperi şi în vâltoarea tragicelor evenimente din primul război mondial, când întregul sat a fost evacuat în depărtate zări, tocmai pe malurile Volgăi, la Astrahan. Dar mai mult decât dramele unor oameni care au existat în realitate, impresionează veşmântul artistic al naraţiunii, expresivitatea şi pitorescul limbii protagoniştilor romanului. „Când toamna plângea, petrecându-şi oaspeţii spre ţările calde, iar pâraiele, suspinând a jale, se umpleau cu lacrimile ei, morile de apă şi cele de vânt se porneau şi ele pe măcinat. La uşile lor, cu desagii în spate, boincenii îşi aşteptau rândul. Satul, dezgolit de rugina brumelor aspre, îşi arăta căsuţele slobozind fumul pe sub streşini, de-ţi păreau nişte grămezi mocninde de paie vechi. Cu prispe înalte de lut, urcate până la geamuri, aşezările boincenilor aduceau cu nişte femei bătrâne, încinse până pe sub sâni cu fote de humă, iar la poale – împiedicate cu un brâu negru de lână. Rar unde se mai nimerea şi câte o casă, acoperită cu tablă, cum era a lui Nicolai Grosu”, sunt suficiente doar aceste câteva rânduri, luate la întâmplare, ca să ne facem o părere despre valoarea artistică a romanului. Deschizând această carte generaţia de astăzi va afla cum au rezistat vitregiilor timpului, au iubit şi suferit bunicii, străbunicii noştri, cei care de mult îşi trăiesc veşnicia la rădăcini de vişini, pe sub tufele de liliac din cimitirul satului. Cum se veseleau ei la hore în zilele de sărbătoare, ce mâncau, cum se îmbrăcau, cum arau

şi semănau ogoarele, gata să moară, să renunţe la o căsnicie din dragoste, înăbuşindu-şi fiorii iubirii pentru o brazdă mai lată, cum orice vorbă le venea parcă din sferele divine, pomenind de Dumnezeu la fiecare pas... – despre toate aceste amare minuni ale unui veac apus ne povesteşte aidoma lui Ion Creangă Viorica Chibac Cuciureanu. Dar câte nenorociri le-au adus ţăranilor de la vatra Boianului primul război mondial: „Pământul era sătul de sânge, iar soarele îl pârjolea prea mult. Seceta îl corogia. Iarba aştepta o picătură de ploaie. Austriecii nu le-au mai făcut morţilor morminte. Au umplut cu ei tranşeele, şi toată viaţa boinceanul, cât a ţinut plugul de coarne, scotea de sub brazdă os de om. Dealurile Boianului poartă până azi vârcile de tranşee...".

Nu mă îndoiesc că, deschizând această carte, cititorul o va parcurge pe nerăsuflate până la ultima pagină, trăind din plin bucuria simţită de mine la prima, a doua, dar şi a treia lectură în procesul pregătirii pentru tipar a noii ediţii.

Poate să sune banal şi prea emfatic, însă mare bucurie mi-a adus ziua de 28 ianuarie, când am ridicat de la tipografia editurii „Misto", Cernăuţi, tirajul de 500 de exemplare a cărţii *La răspântia Boianului*. Romanul profesoarei Viorica Chibac-Cuciureanu a apărut la lumina zilelor noastre în veşmântul limbii române, la 50 de ani după ce a fost editat la Chişinău, cu grafie chirilică. Prin această apariţie nu numai reînviem pagini din trecutul satului românesc din Bucovina, ci şi o rememorăm pe regretata autoare la aniversarea a 90 de ani de la naştere, care, nefiind apreciată în timpul vieţii, pe nedrept a rămas până acum în negura uitării. Cartea, ca o pâine caldă numai ce scoasă din cuptor, a pornit deja spre cititor, 60 de exemplare fiind donate Bibliotecii regionale „M. Ivasiuk", de unde va ajunge la bibliotecile din localităţile româneşti ale ţinutului nostru. Cu acordul lui Vasile Botă care i-a mobilizat pe boinceni la strângerea de mijloace pentru editarea cărţii, alte 60 de exemplare le-am încredinţat spre difuzare, dar şi ca un stimul pentru editarea părţii a doua a romanului, nepoatei autoarei, Elena Chibac, o tânără energică ce-mi inspiră încredere că nu va lăsa manuscrisul să adune praful prin sertare. Nutresc speranţa că această carte le va reaminti boincenilor de comorile sufleteşti uitate, redându-le bucuria unei necesare reculegeri la rădăcina arborelui din care toţi sorbim credinţă şi dragoste de viaţă

Laureaţi ai premiilor fundaţiei culturale a Bucovinei

O mărturie că în nordul Bucovinei există cultură românească, precum şi oameni care o servesc cu devotament pot fi premiile Fundaţiei Culturale a Bucovinei, care an de an sunt îndreptate şi spre Cernăuţi. În preajma zilei de 28 noiembrie, cea mai frumoasă din destinul bucovinenilor, presa din Suceava, dar şi prietenii noşti de acolo ne-au făcut cunoscute premiile Fundaţiei Culturale a Bucovinei pe anul 2019, din care patru au fost îndreptate spre nordul înstrăinat al Cernăuţiului. Surprinzător de interesant faptul că trei din aleşii juriului, atât de inimos faţă de fraţii orfani de Patrie, sunt de pe aceeaşi palmă de pământ, cu rădăcini adânci în glia Storojineţului: Dragoș Olaru – Premiul de Excelenţă pentru activitatea remarcabilă desfăşurată în cadrul Arhivelor din Cernăuți, pentru redescoperirea memoriei uitate a Neamului Românesc din Bucovina; Ilie Popescu – Premiul Opera Omnia pentru o carieră universitară de elită, realizată cu profesionalism și har didactic, pentru valoroasele volume de lingvistică, filologie, istorie, teologie și memorialistică publicate de-a lungul vieții, pentru păstrarea neștirbită a limbii, culturii și istoriei românilor din nordul Bucovinei; Victoria Costinean – Premiul pentru activitate artistică și promovarea folclorului românesc în regiunea Cernăuți. Există oare dovadă mai convingătoare că

Storojineţul este pământ românesc?! Mă simt şi eu onorată alături de aceşti laureaţi: Maria Toacă – Premiul de Excelenţă pentru o carieră jurnalistică deosebită, realizată cu profesionalism și talent literar, în slujba Neamului Românesc din Bucovina.

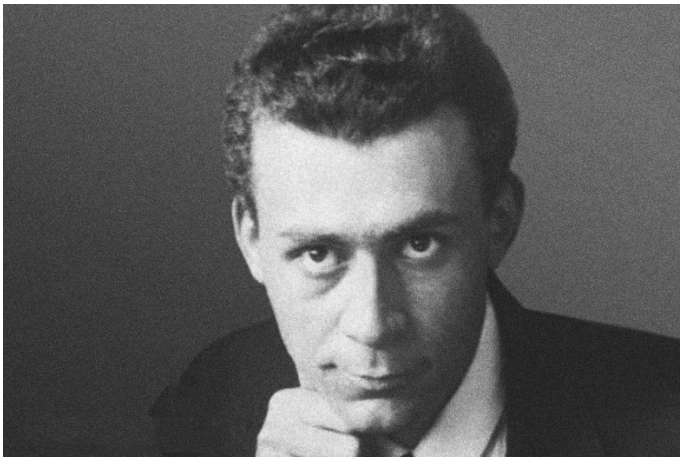
SUMMARY

In this article, the author presents a chronicle of the cultural life of the Romanian community of the Northern Bukovina in terms of the pandemics, basically embracing the manifestations of the year 2020, mostly carried out online. The relation is axed on the idea that „one can live without leisure, but not without national culture", what actually has become the title under which all the events have been classified, a lot fewer by number and poorer in content than in previous, „fatter" years. The author is questioning herself whether the traditional manifestations still fit under the national cultural events from before the unlucky year of 2020, when the historical Motherland would indulge us with theatre plays, musicals, some renowned artists' concerts, as well as festivities like „Limba noastră cea Română", „Florile dalbe", „Mărţișor", that gathered full halls of audience. The calamity creeped in like an invisible beast, taking away everything dear to us. The year of 2020 has left a huge void in everybody's soul, we miss the symposiums, new releases and book saloons, romance soirees, exhibitions...Yet, even in the strict quarantine conditions, some open air events and activities of a national character still took place, e.g. the days of Eminescu (on the 15th of January and the 15th of June), the Romanian Language Day (on the 31st of August), the Romanian National Day (the 1st of December), the remembrance of Aron Pumnul's 155th death anniversary and the Little Union event (on the 24th of January at the grave of Aron Pumnul at the old cemetery in Cernăuți), as well as the commemoration of Aglaia Drogli, Eminescu's sister marking the 120th anniversary since her passing, the carrol evening and the launch of the new book „For Voroneț with Love"/ „Din toată inima, pentru Voroneț"/, at the library of Mahala.

MODERNISM ȘI TRADIȚIONALISM ÎN LIRICA LUI LUCIAN BLAGA

Cristinia Paladian*
Cernăuți

Debutul literar al lui Lucian Blaga în 1919, imediat după primul război mondial, a provocat multe discuții și nedumeriri. Poeții bucureșteni experimentau cu versul liber după modelul francez, iar ceea ce propunea L. Blaga era o manieră tipografică nouă care nu corespundea nici tiparelor tradiționale, nici variantelor verslibriste ale „poeziei noi" moderniste. Tânărul Blaga „sparge ritmurile tradiționale"[1], „se opune în exces versului clasic"[2] și creează un „semilivers" „fără să sugereze vreun model care l-ar fi autorizat"[3]. De fapt „procesul său formativ s-a afirmat în ambianța culturii germane"[4], iar forma poetică, cel puțin pentru volumul de debut, a preluat-o de la Arno Holz[5].

În articolele de critică literară s-a discutat mult despre modernitatea metodei literare cultivate de Lucian Blaga. Argumente convingătoare privind prozodia blagiană ne-au lăsat Vladimir Streinu[6] și Ladislău Galdi[7], ambii istorici ai versificației românești semnalând că fiecare volum al poetului, conform „nebănuitelor trepte", prezintă o altă metodă poetică cu un „caleidoscop de «forme» proteice"[8] care confirmă noutatea și originalitatea creației și îi fixează locul în constelația celor patru mari reprezentanți ai modernismului românesc.

***Cristinia Paladian,** conf.univ., dr., șefa Catedrei de Filologie Română și Clasică a Universității Naționale „Yurii Fedkovici" din Cernăuți. Este autoarea monografiei *Versificația silabo-tonică românească și ucraineană din secolul al XIX-lea (metrica și ritmica)*" (2019) și a peste 70 de studii în domeniul filologiei, teoriei literaturii, versificației și poeticii. Din 2017 face parte din redacția revistei Institutului Cultural Român de istorie și cultură „Glasul Bucovinei" (Cernăuți - București), publicând studii, prezentări de carte, analize literare și de lingvistică. Domenii de cercetare: teoria literaturii, teoria și practica versificației, poetica comparată și teoria traducerii.

Lucian Blaga prezintă în materie prozodică o remarcabilă varietate, abordând trei sisteme prozodice: versificația silabo-tonică[9], versificația tonică și versul liber. În articolele anterioare am cercetat prozodia volumului de debut[10] și formele neregulate blagiene din poezia antumă[11]. În studiul de față propunem să cercetăm versurile care constituie forma metrică de tranziție de la versificația tradițională la versificația modernistă. În categoria formelor de tranziție am inclus operele tiparul ritmic al cărora pe linie orizontală corespunde versificației silabo-tonice, pe verticală ele fiind niște construcții amorfe, cu un tipar grafic diform în care versurile nu aparțin unui ritm anume. Pentru definirea metrului și stabilirea tiparului ritmic al poemelor am folosit metodele cantitative și diagnosticul statistic propuse de școala formală rusă[12].

Tabelul 1 oferă imaginea completă a apartenenței versurilor blagiene unui anumit sistem prozodic.

Tabelul 1.

Denumirea volumului	**Forme silabo-tonice pure**	**Forme silabo-tonice de tranziție**	**Forme tonice**	**Vers liber**	**Poezii în volum**
Poemele luminii	0	37 (97.4%)	1	0	**38**
Paşii profetului	0	23 (95.7%)	1	0	**24**
În marea trecere	0	1 (3.7%)	10	16	**27**
Lauda somnului	0	0	16	9	**25**
La cumpăna apelor	4	0	21	0	**25**
La curţile dorului	7	1 (3.8%)	18	0	**26**
Nebănuitele trepte	10	4 (14.8%)	11	2	**27**
Vârsta de fier	15	7 (23.3%)	7	1	**30**
Corăbii cu cenuşă	24	11 (23.4%)	12	0	**47**
Cântecul focului	29	15 (29.4%)	7	0	**51**
Ce aude unicornul	16	17 (37%)	13	0	**46**
Alte poezii	9	12 (30%)	18	1	**40**
Din periodice	20	14 (33.3%)	3	5	**42**
Addenda	7	23 (56%)	10	1	**41**
Opere	**141**	**165**	**148**	**35**	**489**
%	**28,8%**	**33,7%**	**30,3%**	**7,2%**	**100%**

Am examinat poeziile apărute în volumul editat de Academia Română[13], care reproduce ediția critică întocmită de George Gană: poezii antume – *Poemele luminii* (1919), *Paşii profetului* (1921), *În marea trecere* (1924), *Lauda somnului* (1929), *La cumpăna apelor* (1933), *La curţile dorului* (1938), *Nebănuitele trepte* (1943); poezii postume – *Vârsta de fier*, *Corăbii cu cenuşă, Cântecul focului, Ce aude unicornul, Alte poezii*, versurile publicate în periodice și poeziile incluse de editor în trei *Addende*, în total 489 de opere lirice.

Tabelul 1 scoate în evidență prioritatea formelor silabo-tonice în versificația lui Lucian Blaga, 306 (62,6%) contra 183 (37,4%), însă doar 141 (28,8%) pot fi calificate versuri silabo-tonice „pure", normate după numărul de metri care, la rândul său, se bazează pe o alternanță regulată dintre silabele accentuate și silabele neaccentuate din vers, celelalte 165 de structuri silabo-tonice nu corespund cerințelor prozodiei tradiționale, le vom numi forme metrice de tranziție și ele vor fi plasate în categoria versurilor moderne.

Examinarea tabelului 1 explică nedumerirea contemporanilor la apariția volumului de debut. Vladimir Streinu susține că aceste poeme sunt scrise într-un fel de „proză spațiată", care reprezintă „de fapt o proză întreruptă și rânduită ca «poem tipografic»"[14]. Interesant este faptul că fiecare volum prezintă preponderența poetului pentru anumite forme. Riscăm să presupunem că exercițiul din *Poemele luminii* și *Paşii profetului* l-au dus la descoperirea versului liber „pur" din placheta *În marea trecere*, poetul refuzând la formele silabo-tonice pe care nu le întâlnim nici măcar intercalate în compoziția versului liber.

Versul liber, însă, nu domină în versificația lui Lucian Blaga, în următoarea culegere de poezii – *La cumpăna apelor* – inventivitatea poetului în materie de versificație ajunge la punctul maxim, prezentând un nou tipar ritmic inedit până la acea vreme – versificația tonică. Versurile tonice au fost anunțate aleatoriu în volumele *În marea trecere* și *Lauda somnului*, dar mai mult într-o formă neregulată. Versul tonic izometric în care versurile sunt organizate după numărul de accente domină în volumul *La cumpăna apelor,* aici poetul ne prezintă unele încercări metrice absolut noi. Credem că acest volum l-a determinat pe V. Streinu să formuleze concluziile: „forma inițială, semnalată numai tipografic și devenită fără întârziere vers liber, se disciplinează chiar metricește în scurte distihuri mai cu seamă, a căror simplitate și putere este cu totul necunoscută prozodiei noastre tradiționale"[15].

Poezia postumă semnalează o reîntoarcere treptată la versificația tradițională, autorul revenind la formele silabo-tonice de tranziție și la versul silabo-tonic pur. În volumul *Cântecul focului* se evidențiază ingeniozitatea metrică a tiparelor consacrate ale versificației silabo-tonice, tehnică ce-l apropie pe Lucian Blaga de „culmile unui nou clasicism", ceea ce certifică afirmația lui Dumitru Micu: „După 1944..., Blaga își fixează poemele, tot mai des, în rame rezistente, de metal, fără să și le metalizeze. Poetul devine clasicul propriului romantism"[16].

În segmentul structurilor poetice cultivate de Lucian Blaga formele silabo-tonice de tranziție ocupă un loc semnificativ – 33,7% din întreaga poezie. Aceste versuri în cea mai mare parte sunt lipsite de rimă și de alcătuire strofică, în unele cazuri apare câte o asonanță, câte o rimă și vreo îmbinare în strofe asimetrice. În categoria acestor forme distingem câteva modele de organizație prozodică, clasificarea cărora după structuri și apartenență la un anumit tipar ritmic este evidentă în Tabelul 2.

Tabelul 2.

Denumirea volumului	Structuri asimetrice în baza unui tipar metric			Structuri heteroritmice		Structuri hetero-metrice	Structur hetero-morfe	Forme în volum
	Iamb liber	Tro-heu liber	Amfi-brah liber	Ritmuri binare anacuzate	Ritmuri ternare anacruzate			
Poemele luminii	32	2	0	1	1		1	**37**
Paşii profetului	15		1	6	1			**23**
În *marea trecere*							1	**1**
La curţile dorului							1	**1**
Nebănuitele trepte	4							**4**
Vârsta de fier	1			2			4	**7**
Corăbii cu cenuşă	4	1			1		5	**11**
Cântecul focului	10			1	1	1	2	**15**
Ce aude unicornul	9			3	1		4	**17**
Alte poezii	2	2		1	2	1	4	**12**
Din periodice	7				2		5	**14**
Addenda	20			1	1	1		**23**
Opere	**104**	**5**	**1**	**15**	**10**	**3**	**27**	**165**
%	**63%**	**3%**	**0.6%**	**9%**	**6%**	**1.8%**	**16.5%**	**100%**

Examinarea tabelului 2 furnizează un argument în favoarea existenței unui plan ritmic în organizarea poetică a textelor. Pentru stabilirea continuității formelor silabo-tonice de tranziție am apelat la parametrii cantitativi. Criteriul fundamental în stabilirea ritmului versului silabo-tonic e periodicitatea, ceea ce înseamnă că tiparul metric al versului se bazează pe o alternanță regulată dintre silabele accentuate și silabele neaccentuate. Admițând prezența „substituirilor" în ritmurile binare, teorie argumentată de Gheorghe Tohăneanu, când pozițiile tari ale matricei ritmice pot fi ocupate de silabe atone[17], şi posibila abatere de la ritm, numai în urma unui diagnostic matematic putem identifica ritmul versului. Dacă în opera poetică 75% de versuri se înscriu într-un anumit tipar prozodic, atunci întreaga operă va fi caracterizată conform tiparului respectiv. Astfel noi am determinat formele metrice de tranziție în varietatea celorlalte forme cultivate de poet. În categoria acestor forme, am identificat structuri asimetrice în baza unui metru, structuri heteroritmice sub forma ritmurilor binare ori ternare cu anacruza mobilă, structuri heterometrice în care alternează versuri cu tipar metric diferit și structuri heteromorfe în care sunt combinate versuri clasice cu versuri tonice.

Forme asimetrice în baza unui metru

Cel mai întrebuințat model este combinarea succesivă a versurilor compuse în baza unui metru, dar cu un număr diferit de metri în vers. Aceste structuri se caracterizează prin alternarea de versuri inegale ca măsură într-o organizare asimetrică, neregulată și nemotivată, încât „semn al regularității devine însăși iregularitatea”[18].

În segmentul formelor asimetrice identificăm două tipare: forme alcătuite în baza unei singure măsuri fragmentate în mai multe versuri mici și forme iregulare propriu-zise cu o gamă nelimitată de metri. Primul tipar corespunde structurii fabulelor și satirelor și este identificat în versificația clasică (la G. Alexandrescu, H. Rădulescu ș.a). Acest tipar a fost cultivat la începutul secolului al XX-lea de Ion Minulescu care practică „versificația tradițională disimulată tipografic”[19] separând fraza poetică și trecând-o în versul următor cu ajutorul ingambamentului, creând vizual o formă liberă a structurii, dar păstrând cadența ritmică a versului.

Lucian Blaga a cultivat libera alternanță a versurilor evitând ingambamentul și creând versuri de lungime diferită, autonome din punct de vedere sintactic și lexical. Printre aceste structuri distingem forme iambice – 63%, forme trohaice – 3% și forme amfibrahice – 0,6% (vedeți tabelul 2). Asemenea structuri pot fi caracterizate prin noțiunile iamb liber, troheu liber, amfibrah liber. Cel mai activ poetul a cultivat libera alternanță a ritmurilor iambice, creând iamb liber cu toată expresivitatea lui precum în *Izvorul nopţii:*

Frumoaso, (I1)[20]
ţi-s ochii-aşa de negri încât seara (I5)
când stau culcat cu capu-n poala ta (I4)
îmi pare (I1)
că ochii tăi, adâncii, sunt izvorul (I5)
din care tainic curge noaptea peste văi (I6)
şi peste munţi şi peste şesuri, (I4)
acoperind pământul (I3)
c-o mare de-ntuneric. (I3)
Aşa-s de negri ochii tăi, (I4)
lumina mea. (I2)

La prima vedere, se pare că exemplul dat este vers liber, așa ne demonstrează forma grafică a poemului, prezența haotică a versurilor lungi și scurte, refuzul de a semna cu majusculă începutul versului și, ceea ce îl apropie de versul liber, intonația prozaică, specifică pentru conversația cotidiană. Cadența versurilor e, însă, mult mai regulată, fiindcă aici sunt mai puține momente în care pozițiile marcate ale tiparului metric sunt ocupate de silabe neaccentuate. Ritmul dat de alternanța accentuat-neaccentuat se simte mult mai tare. Partajarea accentelor relevă marea mobilitate a ritmurilor iambice, care alternează dezordonat în text. Versurile sunt compuse indiscutabil din metri iambici, nu fixăm nici o abatere de la schema ritmică. Noutatea formei constă în faptul că poetul recurge la izolarea tipografică a fiecărui vers, astfel versurile mai scurte nu pot fi retranscrise izometric și nu sunt ritmuri clasice descompuse tipografic, ci forme iambice libere, obținute în urma unei organizări haotice, fără să se țină seama de vreo tehnică prozodică, varietatea metrilor oscilând între unu și șapte picioare în vers. Inovația unor astfel de structuri consta în „jocul”

șirurilor de versuri, poetul pentru a evita monotonia ritmică caută să diferențieze un vers de altul în așa fel încât, când întâlnim un vers mai scurt, se creează un sentiment al libertății formei.

Majoritatea versurilor iambice se caracterizează prin aceeași formă asimetrică ca și poemul analizat. Totodată, în câteva opere fixăm o anumită respectare metrică, astfel de construcții sunt alcătuite în jurul unui metru de bază de obicei pentametrul ori hexametrul iambic, prezența căruia oscilează între 25% și 50%. Astfel de forme le numim construcții iambice cu dominantă metrică. De exemplu, în poemul *Pământul* 43% de versuri au tiparul ritmic al hexametrului iambic. Totodată în structura unor poeme întâlnim versuri care nu se încadrează în schema ritmică a iambului, segmentul acestora este mic și nu atenuează în nici un fel ritmul poetic, chiar dimpotrivă, îi aduce un aer mai proaspăt.

Între formele asimetrice operele *Primăvara* (1919), *La mare* (1919), *Vestea cea bună* (1953), *Cântare vântului, Spune-o încet, n-o spune tare* (1957-1959) au o cadență liberă a ritmurilor trohaice, iar poezia *Veniți după mine, tovarăși* (1921) este singura operă alcătuită în ritmuri amfibrahice. Aceste versuri au aceeași structură amorfă și sunt compuse din dimetri, trimetri, tetrametri, într-o organizare sporadică și dezordonată, în care se cristalizează acuratețea structurilor interioare a ritmurilor.

Structuri heteroritmice anacruzate

În categoria structurilor heteroritmice am inclus poeziile cu o cadență ritmică binară și operele cu o cadență ritmică ternară, care se caracterizează prin existența nesistematică a unor silabe supranumerare la începutul versului.

În versificația silabo-tonică distingem metri binari (troheu și iamb) și metri ternari (dactil, amfibrah, anapest), care alcătuiesc ritmuri binare și ritmuri ternare[21]. Ele se diferențiază prin structura lor interioară: în ritmurile binare alternează o silabă accentuată și una neaccentuată, în cele ternare alternanța se efectuează între două silabe neaccentuate și una accentuată. Cu totul altfel stau lucrurile în structură interioară a fiecărui tip de ritmuri. Ritmurilor binare, trohaic și iambic în segmentul pozițiilor între ictuși îi corespunde o silabă neaccentuată, ceea ce înseamnă că ele sunt echivalente. La rândul lor, ritmurile ternare, dactilic, amfibrahic și anapestic sunt congruente prin rangul de silabe neaccentuate în poziția dintre silabele accentuate. Ceea ce le diferențiază este silaba suprasegmentală care apare la începutul versului – anacruza. Versificația tradițională se caracterizează prin acurațete și regularitate: dacă primul vers al poemului este trohaic, atunci toate versurile vor fi trohaice; dacă primul vers este iambic, dactilic ori amfibrahic, atunci și următoarele vor avea același tipar metric.

Lucian Blaga a încercat să schimbe monotonia ritmurilor „jucându-se" într-o manieră neregulată cu silabele neaccentuate de la începutul versurilor. Această modalitate extinde posibilitățile poetului, permițându-i să construiască structuri heteroritmice cu ajutorul variațiilor libere și nesistematice ale anacruzei. În segmentul acestor structuri distingem: ritmuri binare anacruzate și ritmuri ternare anacruzate.

În categoria ritmurilor binare anacruzate se încadrează operele poetice tiparul ritmic al cărora scoate în evidență alternanța nesistematică a unor versuri trohaice și a unor versuri iambice de lungime diferită. Elementele care le caracterizează sunt anacruza mobilă, adică existența și lipsa unei silabe neaccentuate la începutul versului și clauzula neregulată (masculină, feminină, dactilică). Ce-i drept, în unele cazuri

identificăm tentativa poetului de a nivela tiparul ritmic prin folosirea unei clauzule masculine la sfârșitul versului trohaic pentru a crea un vers iambic și invers, folosirea clauzulei feminine la sfârșitul versului iambic pentru a trece la tiparul trohaic al versului următor. Însă această tehnică e mai mult un experiment și nu devine o regulă pentru crearea formelor anacruzate.

Această tehnică a variațiilor cu anacruza poetul o practică și în alternanța ritmurilor ternare. Aducem exemplu din poezia *Epitaf pentru Euridike:*

Cineva într-o zi te-a luat, Euridike, de mână (An5)[22]
ducându-te foarte departe (Am3)
prin negura care desparte. (Am3)
În întunericul meu locuiești (D4)
de-atunci ca o stea în fântână. (An3)
Când nicăieri nu mai ești, (D4)
ești în mine. Ești, iată, Aducere - Aminte, (An4)
singur triumf al vieții (vers tonic)
asupra morții și cetii. (D3)

În poezia citată distingem nouă versuri cu un tipar ritmic diferit într-o organizare grafică dezordonată. De obicei versurile lui L. Blaga se disting prin autonomie sintactică, în unele cazuri, însă, poetul recurge la metoda ingambamentului, rupând forma sintactică a versului spre a crea noutate. În poezia *Epitaf pentru Euridike* ingambamentul este vizibil în versul al patrulea cu o cadență ritmică dactilică, care fiind retranscris împreună cu versul următor va apărea sub forma unui vers lung alcătuit din șapte metri dactilici. În versul șapte poetul recurge, de asemenea, la ingambament, creând un vers tonic pur în penultimul vers.

Alternanța accentelor în text atestă oscilația inegală a versurilor dactilice, amfibrahice și anapestice. În același timp, în structurile dactilice clauzula este hipercatalectică (versul 4), cu metrul din finalul versului lipsit de silabele neaccentuate și catalectică (versul 9), unde ultimul metru are o silabă neaccentuată vidă. Versurile anapestice reprezintă forme ritmice cu o silabă liberă la sfârșitul versului, care nu formează picior metric, fiindcă în realizarea metrului ţinem cont doar de silaba accentuată. Apare întrebarea în ce ritm sunt scrise aceste versuri? Experimentul cu anacruza mobilă duce la crearea unor poezii noi în care alternează versuri dactilice, amfibrahice și anapestice de lungime diferită. Identitatea ritmică de tip ternar al acestor versuri are drept urmare compatibilitatea acestor ritmuri, încât trecerea de la unul la altul poate fi neobservată pentru un cititor neexperimentat. Noutatea structurii reiese din alternarea anacruzei monosilabice și bisilabice într-o succesiune iregulară. Astfel de poezii se înscriu în tiparul structurilor heteroritmice sub forma ritmurilor ternare anacruzate.

Structuri heterometrice

Numim structuri heterometrice acele poezii în care alternează într-o succesiune diformă și neregulată versuri silabo-tonice cu un tipar metric diferit, în care se îmbină atât ritmuri binare, cât și ritmuri ternare. În astfel de texte diferiți metri silabo-tonici sunt prezenți în măsură egală unul față de celălalt, deși raportul lor procentual poate fi diferit și nu pot fi izolați unul de celălalt sub nici o formă.

Structurile heterometrice diferă de poliritmia versificației clasice prin faptul că în versificația clasică ritmul se schimba de la un fragment mai mare ori de la o structură strofică la alta și schimbarea metrului este motivată de conținutul operei. În construcțiile heterometrice alternarea versurilor se produce la fiecare ori aproape fiecare vers și este spontană, neregulată și nemotivată. Vom exemplifica cu un fragment din *Grai în Paradis*:

Ce grai în sânge am închis? (I4)
Vino să şedem subt pom, (D3)
unde ceasul fără vină (T4)
cu şarpele se joacă-n doi. (I4)
Tu eşti om, eu sunt om. (An2)
Ce grea e pentru noi (I3)
osânda de a sta-n lumină! (I4)

Versurile unei asemenea structuri frapează prin varietatea tiparelor metrice. Fragmentul este alcătuit din șapte versuri silabo-tonice diferite. Experimentul constă în diversitatea formelor care este și criteriul de bază în alcătuirea unei asemenea structuri. Deoarece în structurile heterometrice tiparele metrice se schimbă de la un vers la altul, ele nu pot forma o cadență ritmică nici în baza vreunui metru, nici în baza vreunui ritm. Totodată, în fiecare vers aparte se distinge cadența ritmică interioară, tehnică ce diferențiază asemenea structuri de versul liber.

Structuri heteromorfe

Inventivitatea lui Lucian Blaga în segmentul versurilor silabo-tonice culminează prin alcătuirea unor structuri heteromorfe în care poetul îmbină versuri cu un tipar prozodic diferit. La identificarea acestor structuri am abordat calculele statistice și am luat în considerație doar operele în care 75% de text se înscriu în tiparul diferitor ritmuri silabo-tonice și 25% de versuri sunt tonice ori versuri libere. De fapt punctul de tranziție între aceste forme e convențional, fiindcă versurile tonice s-au format în baza versurilor silabo-tonice prin deplasarea liberă a pozițiilor atone în interiorul versului. Pe de altă parte mulți cercetători nu fac diferența între structurile heterometrice și structurile heteromorfe, fiindcă în ambele cazuri nu se simte cadența ritmică a versurilor.

Tiparul poemului *Cuvântul din urmă* relevă această formă de poezie în care alternează versuri silabo-tonice cu versuri tonice, aparența lor va fi următoarea:

Arendaș al stelelor, (T3)
străvechile zodii (Am2)
mi le-am pierdut. (I2)
Viața cu sânge și cu povești (Vers tonic)
din mâini mi-a scăpat. (Am2)
Cine mă-ndrumă pe apă? (D3)
Cine mă trece prin foc? (D3)
De paseri cine mă apără? (Vers tonic)

Poemul reprezintă o structură cu ritm complex în care se conturează alternarea dezordonată a unor ritmuri silabo-tonice: iambic (I2, I6), trohaic (T3), dactilic (D3) și amfibrahic (Am2) cu ritmuri ale versificației tonice. În asemenea structuri se pierde sentimentul regularității ritmice, versurile nu pot fi comensurabile între ele și nici nu formează vreo relație paradigmatică. Aici anume preponderența versurilor silabo-tonice, care, deși singular, atribuie versului vreo analogie cu ritmurile consacrate ale poeziei tradiționale determină afinități specifice versificației silabo-tonice. Astfel poezia *Cuvântul din urmă* reprezintă o formă interimară între versul tradițional și versul liber.

Lucian Blaga a deschis versificației românești perspectivele versificației occidentale ale vremii. Pornind de la tiparul ritmic al prozodiei silabo-tonice a versificației clasice, poetul creează un tipar nou de poezie specific versificației moderniste. Noutatea structurii constă în faptul că poetul îmbină metrii silabo-tonici într-o manieră iregulară, creând forme metrice de tranziție. În categoria acestor forme am identificat structuri asimetrice în baza unui tipar metric – 66,6%, structuri heteroritmice sub forma ritmurilor binare ori ternare cu anacruza mobilă – 15%, structuri heterometrice în care alternează versuri cu tipar metric diferit – 1,8%, structuri heteromorfe în care sunt combinate versuri clasice cu versuri tonice – 16,5%. Alternanța versurile în primele două structuri, cele libere și cele anacruzate, deși este neregulată, creează impresia unei cadențe ritmice încât trecerea de la un vers la altul poate fi neobservată pentru un cititor neexperimentat. În structurile heterometrice și versurile heteromorfe tiparele metrice se schimbă de la un vers la altul și nu pot forma o cadență ritmică. În asemenea poezii se distinge o inerție interioară a versului, ceea ce diferențiază asemenea structuri de versul liber.

NOTE

1 Simion E., „Introducere. Miturile personale ale poetului" în Blaga L., *Opere. I. Poezii*, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2012, p. VIII.
2 Crăciun G., *Aisbergul poeziei moderne*, Pitești, Paralela 45, 2009, p. 221.
3 Streinu V., *Versificaţia modernă*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1966, p. 242.
4 Călinescu M., *Conceptul modern de poezie,* Pitești, Paralela 45, 2009, p. 205.
5 Galdi L., *Introducere în istoria versului românesc*, Bucureşti, Minerva, 1971, p. 363.
6 Simion E., *Op.cit.,* p. 240-244.
7 Galdi L., *Op.cit.,* p. 359-378.
8 *Ibidem,* p. 361.
9 În lucrările de specialitate din România se folosește noțiunea „versificație clasică". Versificației clasice îi corespund două sisteme prozodice: 1) prozodia antică metrico-cantitativă, care se baza pe o alternanță dintre silabele lungi şi silabele scurte din vers; 2) versificația silabo-tonică, care se bazează pe o alternanță în vers dintre silabele accentuate și neaccentuate. Versificația silabo-tonică este o reluare a versificației antice și folosirea noțiunii de „vers clasic" se poate accepta pentru versul silabo-tonic „pur" al poeziei românești din secolul al XIX-lea. În secolul al XX-lea, însă, formele silabo-tonice pot fi folosite și pentru crearea unor scheme noi de poezie care se încadrează în versificația non-clasică. Pentru a evita unele neînțelegeri în terminologie vom folosi noțiunea „versificație silabo-tonică".
10 Paladian C., *Versificaţia lui Lucian Blaga*: *Poemele luminii*, în „Glasul Bucovinei",

București, Institutul Cultural Român, 2018, An. XXV, Nr. 98, 2018, nr. 2, p.43-51.

11 Paladian C., *Virshuvaniya Luciana Blaga w konteksti rumuskogo ekspresionizma: heterometrychni formy* [*Versificația lui Lucian Blaga în contextul expresionismului românesc: forme heterometrice*] în „Analele Universității Lesea Ukrainka. Seria „Științe Filologice. Teoria literaturii", 2017, nr. 11-12 (360-361), p. 200-207.

12 Gasparov M., *Sovremenyy russkiy stih. Metrika i ritmika* [*Versul rus contemporan. Metrica și ritmica*], Moscova, Nauka, 1974; Orlitsky Yu., *Heteromorphnyy (neuporiadochenyy) stih v russkoi poezii* [*Versul heteromorf (iregular) în poezia rusă*], în http:// magazines.russ.ru/nlo/2005/73/or19-pr.html.

13 Blaga L., *Opere. I. Poezii*, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2012.

14 Streinu V., *Op.cit.,* p. 241.

15 *Ibidem,* p. 244.

16 Micu D., *Lirica lui Lucian Blaga*, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 95.

17 Tohăneanu G., *Ritm dominant, substituiri ritmice, ritm secund*, în *Dincolo de cuvânt,* Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, p. 225-226.

18 Orlitsky Yu., *Op.cit.,* p. 15.

19 Streinu V.,*Op.cit.,* p. 204.

20 Versurile silabo-tonice le-am normat după numărul de metri în vers, iar abrevierile se explică astfel: I1 – monometru iambic, I2 – dimetru iambic, I3 – trimetru iambic, I4 – tetrametru iambic, I5 – pentametru iambic, I6 – hexametru iambic și I7 – heptametru iambic.

21 În versificația silabo-tonică distingem și metri cuaternari peon I, peon II, peon III, peon IV, care, la rândul lor, ar putea crea ritmuri peonice I, II, III și IV. Alcătuirea versurilor în ritm peonic e dificilă, fiindcă presupune o succesiune de cuvinte polisilabice într-un vers. Totodată, prezența ritmurilor peonice în vers este discutată din cauza prezenței substituirilor ritmice în ritmurile binare, când ocurenţa silabelor accentuate este una destul de neregulată, troheul şi iambul acceptând silabe atone în poziţiile tari ale matricei ritmice. De aceea când identificăm ritmul cuaternar pornim de la același calcul matematic: dacă 75% de versuri se înscriu în marca ritmică a peonului, atunci ritmul versului va fi peonic.

22 Abrevierile explică măsura versurilor: An5 – pentametru anapestic, Am3 – trimetru amfibrahic, D4 – tetrametru dactilic, An3 – trimetru anapestic, An4 – tetrametru anapestic, D3 – trimetru dactilic.

SUMMARY

In the article the problem of classical forms in Lucian Blaga's poetry with non-classical structure is tackled. It is shown that for the novelty in the structure of his oeuvres the poet referred to free usage of classic meters with a very shattered number of feet in the poem, sometimes simply playing with shorter and longer lines, placing them at random, adding syllables or a line. It has been found out that syllabo-tonic forms create unsymmetrical or free forms in the limits of one meter; heterorhythmic structures in the form of binary or ternary rhythms with free anacrusis, heterometric forms with the usage in one verse the lines written in different syllabo-tonic meters and heteromorphic constructions in which syllabo-tonic verses are combined with pure tonic forms.

IULIA HAŞDEU – ULTIMA DESCENDENTĂ A ILUSTREI FAMILII HÂJDĂU-HAŞDEU

Alexandrina Cernov*
Cernăuți

Drumul spre cetatea Hotinului trece pe lângă Cristinești, localitate din fosta Basarabie, moșia de odinioară a Haşdeenilor, răs-stră-stră-strănepoți ai domnitorului Moldovei Ștefan Petriceicu. Din ce în ce mai rar ne oprim aici din drum pentru a merge la crucea instalată pe locul unde fusese, susțin sătenii mai bătrâni, conacul boieresc[1]. Ultimul proprietar al moșiei de la Cristinești, după moartea unchiului său Boleslav Hâjdău, a fost ilustrul savant enciclopedist, Bogdan Petriceicu

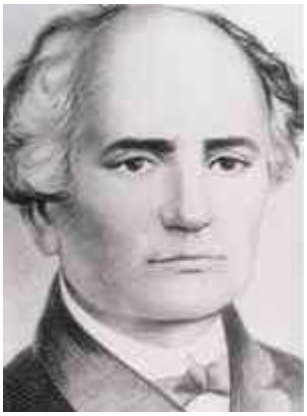
Haşdeu, tatăl Iuliei, născut Bogdan-Thadeu, care și-a adăugat mai târziu în memoria strămoșului și numele de Petriceicu. Viitorul scriitor și savant iluminist enciclopedist, filozof, etnograf, filolog şi lingvist, B. P. Haşdeu s-a aflat sub influența directă a tatălui, Alexandru Hâjdău, precum și a unchiului său Boleslav. Nicolae

*__Alexandrina Cernov__ s-a născut la 24 noiembrie 1943 în oraşul Hotin. A absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii Naţionale „Iuri Fedkovyci” din Cernăuţi (1966). A susţinut teza de doctorat în 1989 la Chişinău. Conf. univ. dr. la Catedra de Filologie Română şi Clasică a Universităţii Naţionale din Cernăuţi (1971–2002). A publicat studii şi articole în domeniul teoriei traducerii, lingvostilisticii şi poeticii comparate (română, rusă, ucraineană). Este autor de manuale şcolare de limba şi literatura română pentru şcolile româneşti din Ucraina. Este redactor-şef la revista trimestrială de istorie şi cultură „Glasul Bucovinei”. Membru de onoare al Academiei Române (1991), membru fondator şi director executiv al Editurii „Alexandru cel Bun” din Cernăuţi (1995), membru fondator al Societăţii pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuţi, vicepreşedinte (1989) şi preşedinte al acestei Societăţii (1990-1994). A obţinut premiul Fundaţiei Culturale Române (Bucureşti), 1994; Medalia jubiliară „Mihai Eminescu” a Ministerului Culturii din România, 2000; Ordinul Serviciul Credincios în grad de ofiţer, pentru contribuţia deosebită pentru propagarea literaturii române în lume, 2004; Ordinul Serviciul Credincios în grad de comandor ş.a.

Iorga sublinia: „A dispus de cunoştinţe deosebite din toate domeniile, încât oricând putea uimi pe cei mulţi, a avut un spirit elastic cum greu s-ar mai putea găsi la altul. (...) Personalitate proteică, înzestrată cu vocaţia universalităţii, B. P. Haşdeu era copleşit de o intuiţie magică a lumii şi a istoriei, în toată profunda şi primejdioasa ei splendoare”[2]. Iulia, scriitoare de limba franceză, a moştenit talentele predecesorilor săi. Tatăl ei, B. P. Haşdeu, îndurerat de pierderea prematură a genialei sale fiice, a redat în volumul omagial, imaginea sclipitoare a talentului unic, irepetabil al tinerei scriitoare a cărei caiete au fost păstrate cu sfinţenie. A moştenit Iulia şi nețărmuita dragoste de Patrie redată în poezia, cugetările şi epistolele către tatăl său.

Refugiul

Ștefan Petriceicu, domnitorul Moldovei[3], a sfidat Imperiul Otoman chiar în perioada când turcii asediau Viena. A fost aliat al regilor Poloniei. După cea de a treia domnie a fost nevoit să se refugieze definitiv în Polonia împreună cu fiii surorii sale, Ion și Nicolae Hâjdău, și alți boieri filopoloni, unde a rămas până la sfârșitul vieții. Boleslav Hâjdău, unchiul lui Bogdan Petriceicu Haşdeu, ne oferă informații interesante despre peregrinările și nobilitatea haşdeenilor în lucrarea *Schiță istorico-genealogică asupra nobilității familiei Hâjdău (Ghijdeu)*. Aflăm astfel că Ștefan Hâjdău, „fiind în slujbă la Curte, în calitate de vel-paharnic, s-a căsătorit cu sora domnitorului Ștefan Petriceicu; el a murit eroic pentru Credință și Patrie în timpul luptei glorioase din 11 noiembrie 1673, lângă Hotin, unde Marele Hatman polon Ioan Sobieski, ajutat de către domnitorul și voievodul Moldovei Ștefan Petriceicu, a obținut o victorie strălucită asupra turcilor[4]. Într-un eseu despre originea neamului Petriceicu Hâjdău, care se presupune că a fost scris de către Aron Pumnul[5], este reprodus un fragment, în limba rusă, din testamentul lui Lupașcu-Hâjdău feciorilor săi: „... tatăl meu, mare paharnic, la acea vreme, și pârcălab al Hotinului, a fost nevoit să fugă în Polonia, găsind pentru sine și pentru rudele sale, pentru boierii apropiați, azil-refugiu la regele Ioan al III-lea, dar fericire n-am găsit noi în Polonia, străină nouă prin credință...”.

Alexandru Hâjdău

În acea perioadă neamul Hâjdău poseda în Moldova 33 de moșii, printre care și satul Cristinești de lângă Hotin. Salvându-se însă de urgia turcilor, ei au fost nevoiți să le părăsească refugiindu-se în Polonia. Răsplătind serviciile aduse creștinismului, regele Poloniei a acordat indigenatul (polonez) și diploma de nobilitate domnitorului Ștefan Petriceicu și nepoților săi, Iancu Lupașcu Hâjdău și Nicolai Hâjdău, „urmașii de sânge cei mai apropiați ai domnitorului Ștefan Petriceicu”. Domnitorul și-a păstrat stema de stat a Moldovei, „iar urmașii săi de sânge Iancu-Lupașcu și Nicolai Hâjdău au primit o stemă aparte, ceilalți continuând a se folosi de vechiul său sigiliu ereditar, dar toți adăugau deviza scoasă din textele unor hrisoave: *Pro Fide et Patria*, adică Pentru Credință și Patrie[6].

Timpul a schimbat destinul acestor ținuturi ale Moldovei medievale. Iluștrii urmași ai neamului Hâjdău-Haşdeu s-au întors în Patria lor, slujindu-o în continuare cu credință. În perioada când Alexandru Hâjdău, tatăl lui Bogdan Petriceicu Haşdeu,

și fratele său Boleslav au revenit la baștină, moșia lor de la Cristinești, județul Hotin, intra în componența Imperiului Rus, Basarabia. Astăzi satul Cristinești se află în regiunea Cernăuți, Ucraina. Alexandru Hâjdău își face studiile la Universitatea din Harkov, secţia etico-politică, ulterior Facultatea de Drept, iar în paralel a făcut studii ale naturii şi de litere. După retragerea definitivă la Cristineşti el devine efor al şcolii ţinutale de la Hotin (1836-1840), apoi a fost profesor de limba şi literatura rusă, de logică şi stilistică la gimnaziile din Viniţa (1840-1842) şi din Kameneţ-Podolsk (1842-1843). El este primul popularizator al folclorului românesc în mediul de limba rusă şi tipăreşte în revistele ruseşti „Teleskop" şi „Vestnik Evropî" inclusiv materiale de filozofie şi istoria Moldovei. Este cunoscut mai mult ca poet de limba rusă.

În anul 1865, la București începuseră pregătirile pentru fondarea Societății Literare Române, viitoarea Academie Română. Printre membrii fondatori din partea Basarabiei s-a aflat Alexandru Hâjdău[7]. Guvernul rus din acea perioadă i-a interzis însă participarea la conferinţele Academiei Române şi i s-a propus insistent să refuze la titlul de membru de onoare ce i se acordase. Guvernatorul rus al Basarabiei, generalul Kotzebue, în scrisoarea oficială din 29 decembrie 1867 adresată Secției III, Alexandru Hâjdău este caracterizat ca fiind căpetenia opoziției basarabene, o personalitate periculoasă în jurul căreia se grupează cei nemulțumiți. Intenția lui A. Hâjdău de a părăsi Rusia țaristă (prima încercare a fost făcută în luna mai 1833, după absolvirea Universității din Harkov) a eșuat. El a înaintat și o cerere guvernului Moldovei care de asemeni i-a fost refuzată sub pretextul că „solicitantul se află în serviciul rus". În cerere el menționa că posedă 9 limbi și își exprimă dorința de a sluji culturii române: „Sub scutul cel slăvit al principatului Moldovei au slujit moșii și strămoșii mei și mulți din rândul neamului meu pentru credință și dragoste către Patrie au fost învredniciți cu boieriile țării". În continuare scria: „dragostea către Patrie și Patrioți și către limba strămoșilor niciodată nu s-au stins în inima și cugetul meu"[8]. Iulia Hajdeu a împărtășit idealurile bunicului său.

Iulia Haşdeu – descendenta nobilei familii Hâjdău-Haşdeu

Iulia Hașdeu (n. 14 noiembrie 1869 – d. 29 septembrie 1888, București) este ultima descendentă a dinastiei de cărturari români Hâjdău-Haşdeu, fiica savantului și scriitorului Bogdan Petriceicu Haşdeu și a Iuliei, o ardeleancă, născută Faliciu. A fost un copil genial: la vârsta de doar doi ani știa literele și învăța deja limba franceză, iar la patru ani și jumătate știa româna, franceza, germana și engleza, la cinci ani a început să compună primele poezii, la 8 ani a trecut cu succes examenele cumulate pentru 4 clase primare, la 11 ani a absolvit Liceul Sf. Sava, în paralel a urmat și cursurile Conservatorului, avea o frumoasă voce de soprană, avea și un talent deosebit pentru pictură. Învăța cu ușurință limbi străine. La doar 16 ani se înscrie la Sorbona, devenind prima femeie din România care a început să studieze la această prestigioasă universitate pariziană. La această vârstă fragedă și-a uimit profesorii prin gândirea sa matură și eleganța expunerii. De la București tatăl îi scria la Paris insuflându-i mândria de fi româncă și descendentă din familia Hașdeu.

Într-o scrisoare din 10 martie (stil vechi) 1882 adresată fiicei sale aflată la studii la Paris B. P. Hașdeu scria: „De la Bariţiu, Roman, Caragiali etc. multe complimente. Toți se interesează de studiile și succesele tale, și au dreptate, căci tu – basarabeano-munteano-ardeleancă – ești un fel de esență al întregului neam românesc"[9].

Destinul descendenților familiei Hâjdău-Haşdeu a fost determinat de istoria zbuciumată a Moldovei medievale. Astfel, reprezentanți ai fiecărei generații, cărturari de vază în cultura română, au creat în limbi diferite, rămânând în același timp devotați patriei sale. După moartea prematură a fiicei sale, decedată la numai 19 ani neîmpliniți, Bogdan Petriceicu Haşdeu, publică un studiu consacrat familiei sale în care scrie despre înaintașii Iuliei Haşdeu: „Tatăl, bunicul și străbunicul ei au fost toți oameni de litere și au scris multe poezii: deși fiecare într-o cu totul altă limbă. Ea, în mod sigur, i-a depășit pe toți aceștia, muncind pe același tărâm. Ea nu a putut nicicând citi scrierile bunelului sau ale străbunului ei, lucrări rămase în mare parte inedite și care fuseseră întocmite în două limbi pe care ea nu le-ar fi înțeles. Ea nu a văzut, nici măcar în treacăt, manuscrisele străbunicului său, cu toate acestea, tocmai străbunul este cel cu care ea seamănă cel mai mult, nu doar pentru gusturile literare și artistice, nu numai prin spiritul ei cavaleresc, ci și, într-un grad mai înalt, prin chiar particularitățile scriiturii sale”[10]. „Iulia, susține Bogdan Petriceicu Hajdeu, a moștenit în mod egal de la cei trei înaintași ai săi aptitudinea generală pentru poezie, predispoziția pentru filosofia idealistă și ușurința de a însuși limbi străine, dar preferința ei pentru teatru o datora doar tatălui și străbunicului său, de altfel, ca și caracterul hazliu și poanta-i satirică”[11].

El compară portretul fiicei sale cu cel al străbunului de la care moștenise talentele: „cât privește fizionomia, Iulia Haşdeu o avea în întregime pe cea a străbunului: aceeași față rotundă, aceiași ochi și aceleași sprâncene, aceleași buze, același nas, aceeași expresie de multă bunătate, îmbinată cu multă fermitate; doar fruntea este cea comună tuturor înaintașilor. Prin culoarea castanie a părului și a ochilor ea seamănă cu tatăl său, dar și cu străbunul ei totodată, pentru că bunelul îi avea pe aceștia negri...”[12]. Imaginea acestui străbun s-a păstrat vie în memoria nepotului, Bogdan Petriceicu Haşdeu, datorită portretului ce se păstrase la conacul de la Cristinești, la moșia familiei. „Noi am luat măsuri, scria B. P. Haşdeu, întru a face rost de o bună reproducere fotografică de pe acest portret...”[13]. Datorită acestui portret a fost posibil de a descoperi și asemănarea Iuliei cu străbunul ei, Thadeu Hâjdău, care în 1812, după anexarea Basarabiei de către Rusia, se întorsese la moșia din Cristinești, evitând astfel pedeapsa la care turcii l-ar fi putut supune. Guvernul rus îl recunoscuse, încă în 1805, ca fiind urmaș al domnitorului moldav Ștefan Petriceicu. Astăzi, conacul de la Cristinești nu mai există. Pe locul unde se afla conacul a fost ridicată prin străduința Consulului General al României la Cernăuți, Romeo Săndulescu, doar o cruce.

Pro Fide et Patria – a fost deviza nobiliară a familiei Hâjdău pe care zi de zi Alexandru Hâjdău, bunicul Iuliei, le amintea copiilor săi. *Per la Fe, per la Patria, il tute lice...* (Pentru Credință, pentru Patrie, totul e permis...), „Fără istorie nu există Patrie”, „iar fără dragoste de istorie nu poate fi dragoste de Patrie”, devize ce s-au transmis din generație în generație.

Nepoata sa, Iulia Haşdeu, aflată departe de Patrie, la Paris, scria în poezia *Patriei mele*: „O, țara mea scumpă, pe tine te îndrăgesc, / Mlădiță de români sunt, eu și asta vreau a fi” (Paris, 21 iunie 1883, traducere din franceză de Crina Decusară-Bocșan); „Câmpia cea bogată e dulcea Românie / Sub cerul vast, albastru al scumpei Românii” (august, 1886, traducere din franțuzește de Ciprian Doicescu)[14]. Mândria de a fi român a fost transmisă din generație în generație.

Tatăl Iuliei, Bogdan Petriceicu Haşdeu, într-o scrisoare adresată fiicei sale, aflată la studii la Paris îi scria: „Sunt sigur că vei fi singura româncă în acel liceu și cu atât

mai sacră este datoria de a susține numele națiunii noastre" (11 septembrie 1881); „... nu vorbesc despre noblețea sângelui, scria într-o altă epistolă tatăl Haşdeu, care este ceva foarte secundar, dar natura te-a înzestrat până la vârf cu noblețea superioară a inteligenței și această noblețe te obligă a mări mereu, pe fiecare zi, reputațiunea ce ți-ai făcut-o așa zicând din leagăn" (16 octombrie 1881). El îi cultivă Iuliei și în alte scrisori mândria de a fi descendenta nobilei familii Haşdeu: „Voi face tot, numai tu să te silești, să înveți bine, să te porți bine, să nu superi pe mama, să nu uiți niciodată că te cheamă Haşdeu, iar deviza familiei noastre trebuie să fie: patrie, onoare și știință. În „Columna" pe februarie, care va ieși mâine sau poimâine, veți râde găsind o scrisoare către tine despre portretul lui Ștefan cel Mare".

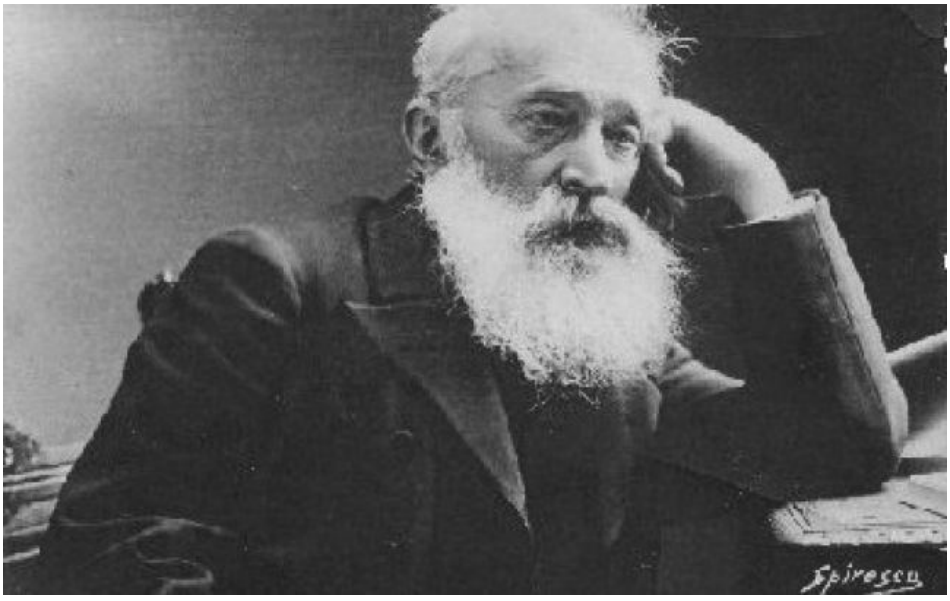
La Academia Română, în acea perioadă se discuta despre autenticitatea portretului lui Ștefan cel Mare, descoperit de către episcopul Melchisedec, care în luna septembrie 1881, făcând o vizită mitropolitului Silvestru la Cernăuți și interesându-se de documentele vechi, a descoperit vestitul *Evangheliar*, manuscris în limba slavonă, pe care Ștefan cel Mare îl dăruise în 1473 mănăstirii Humorului. În paginile *Evangheliarului* de la Mănăstirea Humor domnitorul este înfățișat fără barbă. Pictorul diecezan Epaminonda Bucevschi, fusese însărcinat să scoată facsimile și desene de pe *Evangheliar*. Tot el a realizat și primul portret al lui Ștefan cel Mare fără barbă. La discuția de la Academie a participat atunci și B. P. Haşdeu: „portretul îl înfățișa pe domnitor fără barbă, blond, cu ochi albaștri. Gheorghe Asachi, cel care avusese ideea realizării statuii lui Ștefan cel Mare, prezentase o litografie având portretul domnitorului cu barbă. Nicolae Ionescu descoperea la Iași, în biserica Sf. Nicolae, portretul mural al voievodului, fără barbă. Astfel stând lucrurile, se punea întrebarea: cu sau fără barbă?"[15]. În periodicul „Columna lui Traian", Haşdeu citează dintr-o scrisoare a fiicei sale Iulia, care făcea „haz de necaz": „La plecarea din București l-am lăsat bărbos în manualurile cele ilustrate ale d-lor Urechia și Florențiu; de atunci, pe malurile Senei, tot așa l-am visat de câte ori mă răzbea dor de țară. Să fie oare adevărat că acum l-ați ras și că nici chiar d-ta n-ai putut să-i scapi măcar un fir de barbă?" (3 martie 1882)[15].

B. P. Haşdeu, o sfătuia pe fiica sa, urmărind din București programele de studiu și succesele ei, și îi îndruma activitățile. Iată doar câteva din sfaturile savantului: „Să știi însă că în lume talentul nu înseamnă nimic fără caracter și trebuie să le cultivi pe amândouă. La o fată mai cu seamă, pe lângă talentul dezvoltat prin studiu, pe lângă caracterul tare și nobil, se mai cere maniera; o manieră în care blândețea să fie unită cu demnitatea, iar modestia să nu degenereze în timiditate" (11 septembrie 1881); „oricât însă n-ai fi de învățată, nu înceta de a fi voioasă, glumeață, râzătoare; căci posace sunt numai naturile mediocre sau răutăcioase" (28 octombrie 1881); „Este ciudat că tu, ființă mititică și nevinovată, ai început a avea dușmani. Aceasta mă întărește și mai mult în credința că vei merge departe, căci numai nulitățile și mediocrițăile n-au inamici" (24 septembrie 1881).

Mai târziu Iulia va scrie în cugetările sale: „Cu meritele, oricare ar fi ele, omul nu găsește decât dușmani. Până în cele din urmă, speranțele noastre într-o mică groapă se-ntrunesc, înșelați și-acolo, dac-am crezut că suvenire ne vor păstra. Câte speranțe, câte simțiri cerești zac îngropate în inimă. Numai soarele nu-și pierde lucirea, văzând atâtea chinuri. Dar omul în mormânt se coboară, ca pământul ce-n viață n-a știut a-l cultiva, corpul lui să-l facă a rodi". Tatăl este atent la formarea ei intelectuală și-i analizează scrisorile: „...ai făcut cinci greșeli de ortografie și de limbă". Dar o

și laudă, mândrindu-se cu succesele ei: „scrisorile Lilicăi fac furori în București. Acea franceză către Alexandrina e foarte gentilă, acea românească către Matilda e admirabilă: Pană o duce și o arată cu entuziasm la toată lumea ca model de stil natural și de spirit” (din scrisoarea către soție din 4 octombrie 1881).

La rândul său fiica se mândrește cu succesele tatălui care îi trimite regulat la Paris ziarele din București și o informează cu regularitate despre activitățile sale. Iulia îi răspunde în scrisori: „... îmi închipuiesc că ai avut multă ocupație cu acel discurs pe care l-ai pronunțat la desfășurarea statuei lui Heliade Rădulescu, discurs pe care l-am citit în «Românul» și eu și mama, și pe care l-am găsit foarte frumos amândouă. Aș fi dorit prea lesne să asist la această serbare: mai cu seamă să văz acea statuă și să te auz vorbind pe dumneata, literat român, în onoarea părintelui literaturii române” (10 decembrie 1881); „Am citit în ziare că ai fost la Craiova, de unde ai adus steagul lui Tudor Vladimirescu, ceea ce, pe mine, m-a făcut foarte mândră” (4 iunie 1882).

Bogdan Petriceicu Hașdeu

Corespondența dintre B. P. Hașdeu și fiica sa, Iulia, este o sursă foarte prețioasă de cunoaștere a activității savantului și scriitorului, în care găsim informații despre preocupările și activitățile lui, viața de zi cu zi – preocupările științifice și literare, implicările în politica vremii, lipsurile materiale, zbaterea pentru a le asigura celor două Iulii (mamă și fiică) o existență decentă la Paris. Vom afla în aceste scrisori și conceptele lui Hașdeu despre educație. Solicitările sunt multiple, Arhivele, Academia, Parlamentul, Universitatea... Astfel în scrisoarea către soție din 16 martie 1992 scria: „Pe lângă Universitate s-a mai adaus acum până la Paști Academia în toate zilele, încât nu mai știu unde îmi este capul”.

Preocupările științifice și literare ale lui B. P. Hașdeu au fost multiple: filosofie, istorie, lingvistică, literatură. După moartea prematură a fiicei sale, el nu și-a mai revenit niciodată și printre preocupările sale s-a adăugat și atracția pentru spiritism.

Îndureratul tată nu s-a resemnat niciodată după moartea genialei sale fiice și s-a dedicat în întregime ședințelor de spiritism. În *Prologul* la cartea *Sic cogito* (*Așa cuget eu*) notează: „Trecuseră șase luni după moartea fiicei mele. Era în martie, primăvara nu sosise încă. Într-o seară umedă și posomorâtă ședeam singur în odaie lângă masa mea de lucru. De-nainte-mi, ca totdeauna, era o testea de hârtie și mai multe creioane. Cum? Nu știu, nu știu, nu știu, dar fără ca s-o știu, mâna mea lua un creion și-i rezema vârful de luciul hârtiei. Începui a simți la tâmpla stângă bătăi scurte și îndesate, întocmai ca și când ar fi fost băgat într-însa un aparat telegrafic. Deodată mâna mea se puse într-o mișcare fără astâmpăr. Vreo cinci secunde cel mult. Când brațul se opri și creionul căzu dintre degete, mă simții deșteptat dintr-un somn, deși eram sigur că nu adormisem. Aruncai privirea pe hârtie și cetii acolo foarte limpede: «Je suis heureuse; je t'aime; nous nous reverrons; sela doit te suffire. Julie Hasdeu (Sunt fericită; te iubesc; ne vom revedea; asta ar trebui să-ți fie îndeajuns. Iulia Hașdeu)». După acest mesaj Hașdeu a continuat seanțele spiritiste cu fiica sa. El susține că atât cavoul familiei de la cimitirul Belu cât și castelul de la Câmpina au fost construite după îndemnurile Iuliei. În *Epilogul* cărții sale Hașdeu mărturisește că a primit de la fiica sa în timpul unei ședințe de spiritism o apreciere a studiilor sale: „Tonul lor trebuie să fie impunător și convins, un fel de «sic cogito», adecă: cine poate să se convingă, cu atât mai bine pentru el, cine nu – cu atât mai rău... Cât privește pe al tău «sic cogito», să știi că el va fi cuvântul final și totodată titlul operei întregi”[17].

Cugetări

Iulia Hașdeu a scris preponderent poezie de limba franceză, dar și piese de teatru, povești și povestiri. Bogata corespondență cu tatăl său, cugetările ei scrise în perioada când era studentă la Paris ne dezvăluie, atât prin conținut cât și prin expresie, adevărata lor valoare literar-filosofică. Îndurerat de moartea prematură a fiicei, tatăl, Bogdan Petriceicu Hașdeu, a publicat în „Revista nouă”, în ianuarie 1889, reflecțiile ei scrise în limba franceză extrase din manuscrise. El a avut grijă ca opera Iuliei, care anunța un fin intelectual și o scriitoare de talent, să fie publicată postum[18]. Jurnalul și bogata corespondență cu tatăl său, ca și întreaga operă au o iminentă valoare istorico-literară, reflectă, în același timp, și preocupările literare și științifice ale savantului și scriitorului, B. P. Hașdeu, participarea lui la evenimentele culturale și politice ale vremii. Cugetările Iuliei, elaborate la numai 9-10 ani, în limba română și la 15-16, la Paris, în limba franceză, pe marginea unor probleme esențiale ale vremii denotă o maturitate a gândirii autoarei, aflată doar într-o perioadă de formare a unui talent autentic. Ele se păstrează în mai multe manuscrise la Arhivele Naționale.

I. Oprișan în *Prefața* la volumul *Cugetări*[19], editat în 2010, scria: „Spre deosebire de toți iluștrii înaintași – a căror operă gnomică constituie, mai mult sau mai puțin, rezultatul reflecțiilor de o viață, fiind, în genere, scrisă, dacă nu la senectute, în orice caz la o vârstă înaintată – în mod paradoxal, „cugetările” Iuliei au fost notate între 9 și 16 ani, reprezentând, fie și numai prin aceasta, un caz unic, de excepție”. Cugetările adolescentei ne surprind prin observarea atentă a societății și a epocii sale, dezvăluind orizontul ei cultural. Ele vor continua și în opera poetică, încă puțin cunoscută, dar care așteaptă să fie valorificată, ocupând locul cuvenit în istoria literaturii române, ca o etapă a conștiinței creatoare a vremii. Preocupările multiple ale adolescentei precum și dorința de a cunoaște și de a analiza societatea în care trăiește, „întâmplările

omenirii" în căutarea adevărului, notițele, destăinuirile, gândurilor privitoare la viață și moarte („sufletul meu în Domnul a sperat!"), schimbările de mentalitate ale tinerilor, bucuriile și tristețile lor sunt reflectate în cugetările culese din manuscrisele Iuliei Hașdeu. Multe dintre acestea au, indiscutabil, și valoare educativă valabilă și astăzi. Sunt meditațiile unei tinere către tineri. Aceste creații au rămas încă nevalorificate în ansamblul operei tinerei autoare. Destăinuirile și reflecțiile asupra existenței umane, adresările și credința în Dumnezeu, unele scrise în forma unor rugăciuni sau a versetelor biblice, ne dau imaginea unui spirit profund. Multe cugetări sunt inspirate sau prezintă reflecții pe marginea unor fragmente biblice: „Oamenii însă în orgoliul său turnul Babilonului zidesc, limba li s-a amestecat", zice *Sfânta Scriptură.* Și astfel, neînțelegându-se unii cu alții, stau departe chiar de acei ce natura unul lângă altul i-a creat. Avem nevoie și nu știm ce ne lipsește. Inimă cerem și filosofie ne oferă; ajutor ne trebuie și povețe ne dau; ne-am sacrifica și nu știm unde; iubim, dar pentru cine inima ne bate, nu înțelege jertfele noastre și așa stăm singuri în lumea asta mare, unde începem a simți că durerile ne sunt mai dulci decât fericirea ce am căutat și vedem că împrejurul acestui mare Babilon lumea este blestemată, și că e mai bine în singurătate, decât a mai obosi în această gloată nefericită, unde la toți le stai în cale, și toți te-mpiedică, disprețuindu-te și necinstindu-te, căci inima, și în închisoarea ei, poate crește mare, nobilă, generoasă (…). O pasăre ce simte că Dumnezeu a creat-o ca să zboare, frământându-și trupul în mica colivie, chiar când ușa i se deschide, cu aripile-i slăbite, nu se mai poate ridica spre cer. Durerile mele nu se pot spune! Cuget, cuget, și viața mea nu are putere"[20].

Frământările adolescentei, viziunea ei filosofică, orizontul cunoașterii, intuiția, toate le găsim în numeroasele cugetări, ce reflectă dezamăgirile și neîmplinirile ei: „De ce după atâtea visuri frumoase o deșteptare atât de amară? Am sperat o lume întreagă de fapte mari, și am văzut acest mare teatru al omenirii, unde o mare parte de privitori cască, altă parte fără a fi atentă cu altele își petrece, și astfel puțini sunt cari au înțeles piesa. Am sperat un viitor măreț și am văzut trecutul ce nu vrea să treacă"[21]; „Și eu am sperat, am visat fericirea, ca copilul după ce a cerut iertarea pentru greșeala ce a comis; și l-am binecuvântat, i se pare că toată lumea s-a împăcat; oriunde să-ntoarce, nu vede nimic de ce să se teamă, nimic ce i-ar tulbura cugetul, așa doarme liniștit, neștiind că vin amărăciuni ce noaptea cu al somnului văl nu le poate acoperi"[22].

În multiplele sale aprecieri referitoare la valoarea indiscutabilă a cugetărilor, „rafinarea mijloacelor satirice" și forma exprimării, I. Oprișan, îngrijitorul și prefațatorul *Cugetărilor*, subliniază: „se cuvine a fi observată revenirea unor teme agreate în mod special, precum: menirea omului pe pământ (rostul vieții), atotputernicia morții; zădărnicia zbuciumului uman – chiar și pentru țeluri științifice; îndepărtarea prin bogăție și civilizație de Dumnezeu; superioritatea simțirii asupra intelectului; fericirea în simplitate; copilăria – eden primar; forța morală, dar și perversiunea Evei; misterul feminin; jocul aparențelor; lumea ca teatru…"[23]. Fiecare propoziție din cugetările existențiale ale Iuliei exprimă un gând de o intuitivă profunzime filosofică: „Viața este ca o piesă de teatru în care toți oamenii joacă câte un rol, și Dumnezeu este supremul spectator" comparație făcută mai înainte ca Mihai Eminescu să fi scris *Glosa* – „privitor ca la teatru…"; sau „Timpul este ca vântul; el, în repedele său zbor, duce toate, palate, colibi, duce până și suvenirul atât de dulce pentru nenorociți"; „Omul seamănă cu arborele care iese din pământ, crește încet, cu trudă, și când a ajuns aproape de culmea înălțimii sale atunci coasa morții vine și-l distruge"[24].

Din fragedă copilărie Iulia este marcată de conflictul dintre părinți. Poate anume acesta i-a sugerat reflecțiile asupra condiției femeii în societate: „Eu încă din cea mai fragedă copilărie destul am luptat, destul m-am învârtit între acești fățarnici pigmei ce oameni se numesc”[25]; „În zilele noastre, cinstea unei femei nu constă în puritatea moravurilor, ci în arta de a nu se compromite și de a salva aparențele”; „Sunt femei care sar în sus când li se spune când dragostea maternă e un instinct; ele nu văd că în asta constă forța lor”; „O femeie care își iubește soțul este în zilele noastre ridicolă. Un soț care își iubește soția este întotdeauna bănuit că e înșelat de ea; pentru că lumea, care nu vrea fericire fără combinații, caută peste tot reversul medaliei și adesea îl găsește”[26].

Gândurile ei se îndreaptă și asupra relației bogați-săraci: „O! voi bogaților, ce stați pe cea mai înaltă treaptă a vieții, ce știți a găsi vina și a calomnia orice mică greșeală de care poziția voastră v-au scăpat. Disprețuiți tot ce e sărman, tot ce are o inimă nobilă. Din crimă-n crimă, râzând de o biată creatură flămândă, fiindcă bucata-i de pâine au ridicat-o acolo unde au găsit-o, căci vouă totul (vă) este iertat. Dar nu uitați din înălțimea voastră, că, sub voi, poporul stă, vă cunoaște faptele, și cu alt venin vă vor adăpa; vă cunoaște greutatea, voi ce pe dânsu ați cutezat a călca. Și de-ar fi cât de jos, destul de tari se vor simți pentru ca să vă disprețuiască”[27].

Merită să fie reproduse fragmente din scrisoarea Iuliei către o prietenă, din 17 octombrie 1881, de la Paris. La întrebarea prietenei „la ce servește munca” ea, ca și în eseul *Elogiu muncii*, destăinuie gândurile sale, modul de a gândi, stilul ei de viață. Ca de obicei, ea folosește o comparație cu personajele a două fabule, *Greierul și Furnica* și *Plugarul și copiii lui* care reflectă crezul ei asupra a tot ceea ce înseamnă studiu și muncă. „Repeți fără încetare că este plictisitor să studiezi mereu, să te distrezi atât de puțin; mă întrebi la ce servește munca? Scumpa mea, nu sunt chiar de părerea ta: dacă m-aș distra tot timpul, aș ajunge să fiu o ignorantă; dacă te distrezi prea mult, tu uiți îndatoririle sau nu mai ai timp să le îndeplinești. Nu spun nici că trebuie să lucrezi fără odihnă, zi și noapte. Trebuie să știi să legi munca de studiu, să-ți stabilești orele și să respecți ce-ai stabilit. (…) Închei, scumpa mea prietenă, sfătuindu-te să nu-ți pierzi timpul în distracții care nu servesc decât la moleșirea sufletului și spiritului, în loc să-ți cultivi inteligența, să-ți dezvolți cunoștințele prin studiu”[28].

Profund afectat de moartea prematură a fiicei, B. P. Hașdeu publică în 1889 reflecții și cugetări extrase din caietele ei. Atenția biografilor a fost concentrată mai mult asupra Castelului Iuliei Hașdeu, construit la Câmpina de tatăl ei care nu s-a împăcat niciodată cu pierderea prematură a genialei fiice. De abia în 1988, după un secol, acestea au început să fie revalorificate pentru istoria literaturii române[29].

În perioada studiilor la Paris, ca elevă și studentă, scrie în limba franceză eseuri – ca teme de stimulare a gândirii și a exprimării folosite de către profesorii francezi[30] în care se cerea explicarea și dezvoltarea unor cugetări. Sunt uimitoare reflecțiile adolescentei, scrise sub forma unor eseuri Printre acestea: cugetarea contelui de Sėgur: „egoistul scrie cu cerneală răul care îi este pricinuit și cu creionul binele care i se face” (21 aprilie 1883). Cugetările Iuliei reflectă nu doar gândurile asupra temei, dar și erudiția sa excepțională pentru această vârstă. Ea nu numai că citează în eseurile sale din filosofii și scriitorii renumiți ai vremii, dar face și aprecieri ale scrierilor lor.

„Am știut întotdeauna să-mi păstrez stomacul cald și inima rece”, Fontenelle (18 iunie 1883): „Bătrânul Fontenelle, după ce văzuse două generații de muritori trecând prin fața lui, spune cu un amestec de mândrie și de bucurie: «Am știut

întotdeauna să-mi păstrez stomacul cald și inima rece». Era destul de frumos, spunea el, cel puțin! Dar, înainte de a-i judeca expresia, să vedem ce (fel de) om era și vom putea apoi să o blamăm sau s-o scuzăm": „Fontenelle, prieten al adevărurilor, de teamă le înlănțuie și se abține de la plăcere pentru a evita necazul"; „Or neliniștea, mâhnirea, tristețea, toate acestea emoționează inima, tulbură viața, alterează sănătatea, să fii sensibil este întotdeauna puțin cam periculos". Citându-i pe Rochefoucault și pe Montaigne autoarea conchide: „Să trăiești fără afecțiune, ca Fontenelle sau cu un dispreț evident față de sentimentele de tată de familie, ca Montaigne, înseamnă oare să trăiești? Egoistul nu cunoaște prietenia sau, ca Rochefoucault, el crede că ceea ce oamenii au numit prietenie nu e decât o societate, o menajare reciprocă de interese și de bune oficii, că nu e, în sfârșit, decât un târg, în care amorul propriu își propune întotdeauna să câștige ceva. Ah, dacă ar vrea să guste puțin din acest sentiment pe care omul îl poate găsi pe pământ, și ar zice împreună cu La Fontaine că «Un prieten adevărat e ceva tare plăcut!». Concluzia din finalul acestui eseu exprimă crezul Iuliei asupra apropierii omului de Dumnezeu prin iubire: «Iubește-ți aproapele ca pe tine însuți», iată, desigur, cea mai frumoasă maximă concepută vreodată. Este legea lui Dumnezeu, fără de care nu există, în viață, nici bucurie adevărată, nici consolare, nici fericire, adevărata lege divină, fiindcă îl face pe om într-un fel asemenea lui Dumnezeu, care este numai iubire. Din această sfântă lege iau naștere prietenia, milostenia, binefacerea și numai din ea vine adevărata fericire pe pământ".

Stema Dinastiei Hașdeu

În 8 mai 1886, Iulia răspundea la întrebarea: Scopul justifică mijloacele – ce gândiți despre această maximă celebră? „Această maximă, scria Iulia, (…) înseamnă că actele *criminale în sine*, dacă le considerăm ca scopuri, nu mai sunt criminale, din moment ce sunt «mijloace» pentru atingerea unui scop, considerat bun sau util, nobil sau glorios". Exemplele din istoria creștinismului a cărui scop era apărarea cauzei bisericii, a istoriei universale, analizate în continuare de către Iulia, faptele, criminale chiar, ale unor renumiți conducători ai lumii în scopuri nobile, denotă o gândire matură și, indiscutabil, o bună cunoaștere a istoriei universale și a istoriei religiei inclusiv. Biserica catolică, a săvârșit crime condamnate în creștinism, dar săvârșite cu scopul de a-l apăra au fost justificate în istorie: „Filip al II-lea, regele Spaniei, scria Iulia, a fost cum spune un poet «ceva cumplit»: tortura, inchiziția, autodafe-urile erau mijloacele prin care el apăra credința catolică. Departe de a căuta să le scuze Biserica a consacrat actele sale, deși ar fi trebuit să fie prima care să le afurisească, dacă ar fi fost comise pentru un alt scop. Masacrele de Vassy și cele din Noaptea Sfântului Bartolomeu nu au fost private de Biserică decât ca excelente mijloace în vederea exterminării ereticilor și, prin urmare, pentru a face să dispară erezia. Crimele săvârșite în numele unui scop glorios devin virtuți". În politică, după

părerea autoarei se aplică aceeași maximă: „Crimele de stat au fost dintotdeauna privite de marii oameni politici drept acte nevinovate…, mijloace juste pentru a ajunge la «prosperitatea și gloria statului».

Inevitabil, autoarea ajunge la nevoia de a medita asupra moralei: morala interesului sau a utilității și morala binelui suveran sau a datoriei, morala interesului.

Alte teme: *Elogiul muncii* (16 octombrie 1883), *E mai ușor să spui lucruri noi decât să le împaci pe cele care au fost deja spuse* (14 aprilie 1886), *A guverna înseamnă a prevedea* (13 iunie 1886).

„…Pentru a guverna, scria adolescenta, trebuie să avem o capacitate de a vedea (care să pătrundă) departe în viitor. Omul de stat care este însărcinat cu puterea legislativă sau cu puterea executivă trebuie să vadă clar și deslușit, mai întâi scopul pe care și-l propune să-l atingă, apoi consecințele pe care le poate avea realizarea proiectului la care se gândește. El trebuie să fie capabil să distingă și să calculeze urmările tuturor acțiunilor sale, ale fiecăruia dintre demersurile sale și, în consecință, să judece dinainte dacă aceste acțiuni trebuie (sau nu) să fie făcute. Omul care, după ce a cântărit consecințele pe care le va avea scopul propus și care a găsit că ele sunt avantajoase, atât pentru el, cât și pentru stat, va merge direct către acel scop, spulberând toate obstacolele pe care le va avea scopul propus și care a găsit că ele vor fi avantajoase atât pentru el, cât și pentru stat, spulberând toate obstacolele care i se vor opune și nefiind descurajat nici de dificultatea, nici de mulțimea mijloacelor care trebuie să-l facă să ajungă la acest scop”. Ideile esențiale ale lucrării pot fi și astăzi valabile pentru conducători și legislatori, cei de care depinde prosperitatea unui stat.

În 1887 Iulia era studentă la Filosofie, anul I. În scrisoarea către tatăl său din 25 decembrie 1885 scria: „Mă întrebi dacă-mi place filosofia; e un domeniu pe care îl cunosc prea puțin pentru a mă pronunța, dar în orice caz mă interesează în mod deosebit. Mă învață să gândesc. Profesorul meu M. Izoulet este excelent și mama îl numește Phoenix; eu îi spun Sfinxul. Știi de ce? Pentru că îmi pune mereu întrebări încuietoare și care îmi dau mai mult de gândit decât cea la care a răspuns Oedip. Deci, când voi vorbi de Sfinx, știi ce vreau să spun”. Temele devin din ce în ce mai grele, răspunsurile mai extinse. Observațiile ne dezvăluie o vădită maturitate de gândire[31]. La Sorbona, Iulia Haşdeu îşi pregătea doctoratul cu tema *Filosofia populară la români: logică, psihologie, metafizică, etică şi teologie*.

Boala pe care Iulia se hotărâse să o înfrunte (tuberculoza) nu i-a permis însă să definitiveze lucrarea. În vara anului 1888, disperat de agravarea stării ei de sănătate, tatăl o aduce la București. Nu au ajutat-o nici tratamentele și nici aerul curat de la Agapia. Moare la București la vârsta de doar 19 ani neîmpliniți. Pierderea unicei sale fiice i-a schimbat lui Hașdeu modul de viață, savantul hotărând să rămână până la sfârșitul vieții lângă geniala sa fiică prin inițierea ședințelor de spiritism.

Poezia

Nicolae Iorga o numea pe Iulia Hașdeu „distinsă poetă de limbă franceză”, apreciind iniţierile poetei în „realităţile ţărăneşti… cu o rară perfecţie de limbă, un mare talent deja format”[32]. Numele ei a rămas în literatura română[29], iar lucrările ei, inspirate şi erudite, dezvăluie copilul genial.

Primele încercări literare au fost publicate de către tatăl său, B. P. Hașdeu, în ziarul „Steaua României” (*Poveştile albastre, Dorința unei ur*âte, *Dispreț* și *Lacrimi de copil*), iar primul volum de versuri al Iuliei Hașdeu *Bourgenos d’Avril*, sub

pseudonimul Camille Armand, care cuprinde primele ei încercări literare, scrise în 1887, a apărut cu doi ani mai târziu. La doar 10 ani a început să scrie scenete din istorie, piese de teatru, povestioare cu caracter moralizator pentru copii. Însă una din marile ei pasiuni a fost poezia. Dotată cu un puternic spirit creator și critic, Iulia scrie în stilul romantismului, trădând stări melancolice, uneori chiar stări sceptice marcate de presentimentul unui sfârșit nefericit.

Fiind scrisă în limba franceză, ediţiile ei, puţine la număr, nu au fost valorificate îndeajuns pentru literatura română, poezia Iuliei nu este cunoscută în întregime. Puţinele aprecieri se referă în special la genialitatea liricii copilei care la vârsta adolescenţei i-a uimit pe cititorii ei prin maturitatea viziunii artistice şi originalitatea scriiturii, calităţi care-i conferă un loc inconfundabil în istoria liricii româneşti feminine. Iulia Haşdeu avea mari planuri literare gândite sub impulsurile unui univers aparte în care regăsim versuri nostalgice după copilăria pierdută, despre patria după care sufletul tânjește, soarta perenă a haşdeenilor înstrăinaţi, poeme despre sfârşitul prematur al autoarei, viaţă şi moarte, iubire şi destin. Departe de patrie, la Paris, poeta scrie în 1886, la doi ani înainte de moarte, poemul *Trandafirul din vază*: „În apa vazei, pe o masă / Departe de a sobei pară, / Biet trandafir podoaba-şi lasă / Plângându-şi cerul său de-afară". Aidoma acestui trandafir „ce trebuie să moară" Iulia îşi deplânge soarta sufletului său înstrăinat: „Ca tine sunt, floare pe moarte, / Smulsă pământului natal, / Plâng, după ţara mea, departe, / Ca tine-n vaza de cristal". (Paris, 2 ianuarie 1886, trad. de Victoria Ana Tăuşan).

Sunt inspirate și pline de sens poeziile închinate Patriei, plaiurilor natale, sunt poezii ce anunță un talent autentic: „Tu Muză care-mprăştii miresme abia simţite, / Vino, cununi de roze se cade a-ţi găti, / Părul tău negru lasă-l în plete răvăşite, / Căci astăzi împreună un dulce cânt vom fi. // Cânta-vom amândouă plaiuri din ţara mea,/ Cu grânele în aur, de Dunăre stropite, / Cu dealuri unde viţa de struguri este grea.// Doar ce-a surâs Vecia şi munţii săi îi scoase: / Bărbaţi frumoşi, în truda câmpiilor mănoase; / Şi mândre, ca seninul, albastrul firmament, / Femeile torc lâna, cântând pe la fântână, / Pe-acest pământ ales de Orient." (Paris, 3 octombrie 1885, trad. de Victoria Ana Tăuşan). La fel și poezia *Cântec de dac:* „Păduri străvechi sub lovituri,/ Despotice bice de vânt, / Semeţele Daciei păduri / Trufaşe stau iarna sfidând". Şi strofa finală: „Ca vulturii, codrul bogat, / Ca râul, ca piscul de munte, / Sub vânt lasă-ţi lanul plecat, / Dar Dacie, ridic-a ta frunte".

Dorul de Patrie străbate în majoritatea scrierilor poetei, fie baladele inspirate din evul mediu, fie doinele românești care denotă o profundă contopire a poetei cu spiritul creației populare, creând portrete fizice și morale ale conaționalilor aflați atât de departe și în același timp atât de aproape de sufletul tinerei, care a moștenit dragostea de patrie de la străbunii săi haşdeeni. Ca și bunicul, Alexandru Hâjdău, care a popularizat folclorul românesc în mediul de limba rusă, Iulia, prin scrierile sale poetice reproduce frumusețea și profunzimea imaginilor din folclorul românesc. Scrie balade inspirate din evul mediu. Una dintre acestea este balada exilatei Înşir-te mărgărite „Cât de mult să mai văd din nou aş vrea / Acea străbună Dunăre albastră, / Şi munţii înalţi acoperiţi cu nea, / Ce s-au aurit sub raza cerească". (Paris, 1 octombrie 1885, trad. de Ciprian Doicescu).

Inspirate din folclorul românesc, în doinele pline de admirație pentru imaginile pitorești ale Patriei poeta creează portrete scrise cu har și dragoste în *Foaie verde de stejar*: „Frunză verde de stejar! / Bade-al meu s-a dus pe vale, / Mult am râs

de-al lui amar, / C-a plecat de dor şi jale”. (Paris, 1 octombrie 1885, trad. de Monica Pillat); *Frunză verde nucă dulce*: „Frunză verde – nucă dulce! / Cu mireasmă de câmpie / Boarea vine de-mi aduce / Ce mi-a fost de jale mie //. Mândrei mele nici că-i pasă / Inimioara că mi-a frânt. / Vocea mea prin frunza deasă / Cântă singură în vânt”. (Octombrie 1885, trad. de Monica Pillat); *Lisette*: „Cu frumoasa-i basma de lână / Cu ulciorul de-apă în mână; / Flăcăii-i aruncă privire hapsână – / Ea trece mândră ca o stăpână / Zâmbind la oftarea lor păgână, / Ea, cu frumosu-i batic de lână”.

Iulia este conştientă de propriul său destin, poeziile ei din ce în ce mai des prevestesc moartea. Elocventă în acest sens este poezia *Frunza*: „Sărmană frunză! Soarta ta nu aminteşte oare / Propriul nostru destin, propria-ne neatârnare: / Ne naştem fără a şti unde viaţa ne-o arunca / Ce suntem noi? E taină. Încotro ne grăbim? / Mister. / Ce vom deveni părăsind acest pământ efemer? / Nimeni nicicând nu va afla”. Poeta se adresează savanţilor, filozofilor celebri în *Mai ocupaţi-vă de inimile oamenilor*: „Că sufletul e multiplu, sau e numai unul / Că suflet fără corp nici n-ar exista vreunul, / Sau că sufletul e numai prin simţuri ades; / Ce importanţă are! Numiţi-le spirit, simţire, / Pasiuni sau inimii învăluire / Toate nu sunt decât cuvinte fără sens”; „Iată ce gânduri frunza căzută stârneşte; / Spiritul meu avid observă: şi se reculege: / Divinitatea pentru mine e universul întreg / În timp ce în juru-mi se râde sau se vorbeşte / Aud miile de voci ale naturii ce-i lege / Şi ce spune vântul, în tânguirea lui înţeleg”. (Paris, 2 noiembrie 1885, trad. de Ciprian Doicescu).

Ultima descendentă a dinastiei de intelectuali, patru generaţii succesive – Thadeu, Alexandru, Boleslav, Bogdan Petriceicu – Iulia ne-a lăsat în scurta sa viaţă (mai puţin de 19 ani) o bogată moştenire literară (versuri, proză, dramaturgie), poezii scrise sub influenţa folclorului românesc despre frumuseţea codrilor, a cântecului la fluier, drame despre Traian şi Decebal, despre Mihai haiducul, despre mâinile dibace ale femeilor, despre fete şi flăcăi, versuri cu profund mesaj filosofic dedicate Patriei ca îndemn al haşdeenilor *Pro Fide et Patria*.

La 29 septembrie 1888, la vârsta de doar 19 ani, Iulia a murit de tuberculoză. Tatăl, Bogdan Petriceicu Haşdeu, foarte afectat, nu s-a resemnat niciodată. El a construit la Câmpina în memoria ei un castel – Castelul Iuliei Haşdeu.

NOTE

1. *B. P. Haşdeu despre înaintaşii Iuliei Haşdeu*, în cartea *Pro Fide et Patria. Contribuţii la studierea vieţii şi activităţii membrilor familiei Hâjdău-Haşdeu*, Chişinău, editura Epigraf, 2002, p. 252: „În ținutul Hotin mai trăiesc bătrâni care-și amintesc încă de el” – de Thadeu Hâjdău, bunicul lui B. P. Haşdeu, mort în 1835 la vârsta de 66 de ani).

2. Gherasim Rusu Togan, *B. P. Haşdeu şi universul culturii populare*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Libra, 2001.
3. Ștefan Periceicu a avut trei domnii în Moldova: august 1672 – noiembrie 1673; februarie 1674; noiembrie 1683 – martie 1684. Ales ca domn de marea boierime în locul lui Gheorghe Duca, până la urcarea sa pe tron Ștefan Petriceicu deținuse rangul de mare clucer în Sfatul domnesc al țării. Miron Costin consemnează că a fost un om blând și un conducător slab, boierii neavând frică de el.
4. Boleslav Hâjdău, *Schiță istorico-genealogică asupra nobilității familii Hâjdău (Ghijdeu), Pro Fide…,* p. 237.
5. *Schițe genealogice. Istoria neamului Petriceicu-Hâjdău*, eseu de Aron Pumnul în *Pro Fide...*, p. 227.
6. Stema Țării Moldovei păstrată în refugiul polonez de către Ștefan Petriceicu: 1. Sub coroana Țării Moldovei, pe un scut roșu: un cap de bour, cu o stea între coarne, cu imaginea soarelui, de o parte, și cu cea a semilunii de altă parte; 2. Sub coroana domnească, pe un scut albastru: un steag militar și două dungi galbene, dintre care pe cea de sus e reprezentată o cruce de aur; 3. Sub un coif de cavaler, pe un scut verde: o sabie de aur și o săgeată aurită, așezată pe o cruce. Boleslav Hâjdău, *Op. cit.*, p. 240.
7. Printre membri fondatori ai acestei Societăți au fost incluși oameni de știință și cultură din Basarabia (aflată în componența Imperiului Rus), Transilvania, Bucovina și Banat (din Imperiul Habsburgic). Lucrările literare și științifice ale lui Alexandru Hâjdău erau deja bine cunoscute. Amănunte despre piedicile întreprinse de către guvernul rus care nu-i permitea lui Alexandru Hâjdău să participe la adunările Academiei Române, motivând hotărârea sa prin faptul că aceasta „era ostilă Rusiei" iar solicitantul nu avea dreptul să accepte acest titlu acordat de o „instituţie străină" fără să fi cerut acceptul guvernului rus se află în materialul: Nicolae N. Romanenko, *Alexandru Hâjdău în „Dosarul nr. 90, Idem, Pro Fide...*, p. 14-35.
8. *Ibidem*, p. 21
9. B. P. Haşdeu, Iulia Haşdeu, *O corespondenţă pentru eternitate*, traducere, ediție și prefață de Jenica Tabacu, București, editura Vestala, 2016, p. 102.
10. *B. P. Haşdeu despre înaintaşii Iuliei Haşdeu*, *Pro Fide et Patria, op.cit.* p. 250.
11. *Ibidem*, p. 252.
12. *Ibidem*, p. 253.
13. Idem.
14. Citate după: Iulia Haşdeu, *Poezii*, Editura Miracol, București, 1997.
15. Ilie Luceac, *Un pictor bucovinean: Epaminonda Bucevschi* în „Glasul Bucovinei" nr.2, 1994, p. 28-42.
16. B. P. Haşdeu, Iulia Haşdeu, *O corespondenţă pentru eternitate* în *Pro Fide et Patria*.
17. https://vladturcanu.blogspot.com/2011/03/ - aici găsim și descrierile cavoului și a castelului de la Câmpina.
18. Iulia Haşdeu, *Cugetări*, ediție îngrijită și *Prefață* de I. Oprișan, București, Saeculum, 2010, p. 7.
19. *Ibidem*, p. 7.
20. *Ibidem*, p. 9.
21. *Ibidem*, p. 19.
22. *Ibidem*, p. 17.
23. *Ibidem*, p. 10.
24. *Ibidem*, p. 41.

25. Ibidem, p. 27.
26. Ibidem, p. 46-48.
27. Ibidem, p. 35.
28. Ibidem, p. 100-101.
29. Iulia Haşdeu, *Scrieri alese*, ediție îngrijită de Crina Decusară-Bocșan, București, Editura Minerva, 1988; Iulia Haşdeu, *Eseuri literare și reflecții*, ediție îngrijită de Crina Decusară-Bocșan, București, Editura Minerva, 2003, Iulia Haşdeu, *Cugetări*, ediție îngrijită de I Oprișan, București, Editura Saeculum I. O., 2010.
30. Toate citatele din acest capitol sunt preluate din cartea: Iulia Haşdeu, *Cugetări*.
31. Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti contemporane, partea a doua:* în căutarea fondului (1890-1934), Bucureşti, Editura Minerva, 1985, p. 15.
32. Dicţionarul literaturii române de origini până la 1900, Bucureşti, 1979, Institutul de Filologie Română Al. Philippide din Iaşi, p. 431-432.

SUMMARY

This column constitutes a beginning of a research study about Iulia Haşdeu's poetic activity. Iulia Haşdeu (born on the 14th of November 1869 – dec. on 29th of September 1888 in Bucharest) is the last descendant of the Hâjdău-Haşdeu dynasty of Romanian scholars, the daughter of the scientist and writer Bogdan Petriceicu Haşdeu and Iulia, née Faliciu. She was a prodigy child, who used to know the letters and had been studying French at the age of two only, and at 4,5 years old she already spoke Romanian, French, German and English, at the age of 5 she started writing her first poems and had passed all primary school exams at only 8 years of age. At 11 only, she had already graduated from St. Sava College, simultaneously attending the Conservatoire due to a marvellous soprano, as well showing talent for painting. She had a special talent for foreign languages. At the age of 16, Iulia enters Sorbonne, becoming the first Romanian woman to study at this prestigious Paris University. At this fragile age, she had amazed her teachers with her mature thinking and elegance of expression. Her father used to write her from Bucharest to Paris inspiring her belonging to the Romanian nation and the origin of being one of the Haşdeu.

The destiny of the descendants of Hâjdău-Haşdeu family had been determined by the tormented history of the medieval Moldova. Thus, the representatives of each generation, Romanian scholars of highest rank, had created in different languages, remaining devoted to their motherland. After the premature death of his daughter, who had died at only 19 years old, Bogdan Petriceicu Haşdeu published a study, dedicated to his family, where he wrote about the ancestors of Iulia Haşdeu.

Pro Fide et Patria was the noble motto of Hâjdău family, that had been reminded every day to his kids by Iulia's grandfather Alexandru Hâjdău. *Per la Fe, per la Patria, il tute lice...* (For the Faith, for the Motherland everything is allowed...), "Without history there is no motherland", "Without love for the history there is no love for the motherland", mottoes that passed from generation to generation.

The father B. P. Haşdeu advised his daughter on her studies at Bucharest, closely followed her successes and inspired her activities. The correspondence between B. P. Haşdeu and his daughter Iulia has been a precious source of knowledge about the scholar and writer's activity, where one can find information about his concerns and activities, everyday life – the scientific and literary preoccupations and the implications in the politics of those times, the material losses, the fight to ensure a

decent life to the two of his family members (Iulia and her mother) in Paris. These letters also represent the ideas of Haşdeu about education. The requests are numerous: from the archives, the Academy, the Parliament, the university...

The anguished father never had emerged after his genius daughter's death and fully submerged into sessions of spiritualism.

SENTIMENTUL DORULUI ÎN FOLCLORUL ROMÂNESC DIN BUCOVINA

Diana Chibac*
Cernăuţi

Tratarea temei dorului românesc întotdeauna necesită o mare răspundere, căci dorul este un cuvânt greu de definit sau de tradus într-o altă limbă, fiind chiar intraductibil, căci nu se poate găsi un corespondent lexical similar. Acest cuvânt poartă cu sine o încărcătură existențială ontologică, o stare de spirit specifică poporului român și limbii române care definește acest neam carpato-danubian în spațiul românesc actual și cel de altădată. Așadar, dorul este un sentiment real, arzător și durut adesea până la limita răbdării fizice și psihice a omului, mai bine zis, e o suferință, ce duce de multe ori la culmile disperării, din cauza unor motive întemeiate ale vieții cotidiene în care se împletesc necazurile și bucuria de a trăi și a iubi, ce apar în urma unei suferințe mari, greu de suportat. Sentimentul de dor are o

intensitate psihică maximă și-i provoacă omului neliniște, zbucium și durere ce arde sufletul și inima celui suferind, transformându-i viața-n „lacrimi", deseori, în calvar: „Foiliță de cicoare / Câtă-i boală pe sub soare, / Nu-i ca dorul arzătoare; / Căci dorul, unde se pune, / Face inima cărbune; / Căci dorul, unde se lasă, / Face lacrimilor casă"[1]. „Frunză verde și-o alună / Câtă boală pe sub lună, / Nu-i ca dorul de nebună. / Câte boli-s pe sub soare / Niciuna nu-i omorâtoare; / Numai dorul und'se lasă / Face lacrimilor casă"[2].

Am pus față-n față textele folcloriștilor I. E. Torouțiu (1888-1953) originar din orașul Solca – Bucovina sudică și a lui Grigore Tocilescu (1850-1909) – din Prahova Munteniei, care, deși au fost culese în timp diferit și la o distanță de 400 km dintre județele Suceava și Prahova, atestă izbitor o definiție apropiată a dorului, care pentru

* **Diana Chibac,** lector univ. dr. la Catedra de Filologie Română și Clasică, Universitatea Națională „Yurii Fedkovici" din Cernăuți.

români, oriunde ar fi trăit ei, purta aceeași amprentă spirituală, dorul, boală unică: „... sub soare/ Nu-i ca dorul arzătoare", „face inima cărbune", „Face lacrimilor casă"[3] și, respectiv „dorul" – „Câtă boală pe sub lună/ Nu-i ca dorul de nebună/ Câte boli-s pe sub soare,/ Niciuna nu-i omorâtore./ Numai dorul und`se lasă/ Face lacrimilor casă"[4]. De fapt, specialiștii – lingviști, folcloriști, etnografi, psihologi etc. susțin unanim, că termenul „dor" circulă în tot spațiul românesc, din Ardeal până în Dobrogea, din Banat, Oltenia până-n Moldova și Bucovina, etc., cuprinzând o gamă variată de sentimente: bucurie, tristețe, melancolie, nostalgie, patimă, jale etc. Profunzimea sentimentului de dor este generată dinlăuntrul omului, din necazurile și durerile lui, dar și din setea sa de frumuseți și bucurii trăite cândva și dorite cu putere, la un moment dat, dar ele nu mai pot fi atinse.

Cuvântul „dor" provine din latinescul „dolus" – durere, însă el are o încărcătură semantică rar întâlnită, fiind o creație specifică sufletului românesc, un sâmbure al existenței umane și o adevărată stare existențială a românilor de pretutindeni.

Din punct de vedere lingvistic cuvântul „dor" – susține filosoful și eseistul Constantin Noica – atestă dreptul românilor să ființeze în lume prin statutul limbii române și al poporului român, ca amprentă specifică. Marele om de cultură admite că „dorul are ceva în el de prototip: este o alcătuire nealcătuită, un întreg fără părți, ca multe alte cuvinte românești cu înțeles adânc și specific. Reprezintă o contopire și nu o compunere. S-a contopit în el durerea, de unde vine și cuvântul, cu plăcerea, crescută din durere, nu pricepi bine cum". De fapt, dorul exprimă esența spiritului românesc și „odată invocat, omul e cuprins de o sfială de dincolo de lume, ca în fața unui act hierofanic"[5].

Apariția dorului nu e întâmplătoare, fiindcă ea se încarcă prin pulsațiile inimii și ale vieții în plină desfășurare. Așadar el poate să izvorască din amintiri, retrăiri, de care omului îi pare rău și caută să le redobândească prin aspirație continuă ce-l neliniștește profund, îl face să sufere. Tocmai această sete de ceva ce ne lipsește, constituie dorul, o parte din sufletul nostru, dispărută sau îndepărtată, precum ființa iubită – mama, tata, copiii, mândra sau mândrușul, oamenii dragi, vârsta cea mai fericită a copilăriei ori locurile natale – casa, satul, crângul, codrul, țara natală etc., toate cântate cu sentimente de nostalgie, cu ton trist, melancolic, tânguitor.

Academicianul Ernest Bernea, asemenea lui C. Noica, consideră că dorul e o consecință a dezintegrării omului din tot, pentru că omul nu e suficient sieși și mereu el va căuta să se unifice cu ceea ce-i lipsește. Când ne desprindem din unitatea ființei noastre, dorul ne învăluie existența cu aspirația pașilor pierduți în timp ontologic, către acel ceva iubit, de care ne-am desprins, acea unitate a ființei noastre: „Când ruperea e prea puternică, omul se apropie de moarte – moare de dor"[6]. Și dacă „suferința umană a ruperii din întregul organic al existenței noastre ia uneori proporții uriașe, de suferință cosmică, legată de natura umană, care e cu adevărat cosmică"[7], putem înțelege interrelația genetică dintre om și natură.

Poezia populară din secolele XIX-XX ilustrează din plin valențele poetice ale dorului prin strădania cercetătorilor și folcloriștilor de a aduna cât mai mult material folcloric, cum s-a întâmplat între cele două războaie mondiale, care, pe lângă marele zbucium existențial, a adus și mari transformări economice, politice și culturale. După modelul marilor clasici V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc, secolul al XX-lea a demonstrat o pleiadă de iubitori ai folclorului din toate zonele țării, dintre care amintim pe Adrian Fochi, Constantin Brăiloiu, Teodor Burada, I. C. Chițimia,

Gr. Tocilescu, Simion Mehedinți, Simion Florea Marian, Alexandru Voevidca, Ilie Torouțiu, Leca Morariu etc. Între aceștia ultimii patru sunt bucovineni și s-au remarcat printr-o activitate folclorică prodigioasă în frunte cu academicianul Simion Florea Marian care a descoperit marea valoare științifică a folclorului românesc și a încurajat alți bucovineni în cercetarea acestei moșteniri unice și neprețuite. Un astfel de discipol era Ilie I. Torouțiu, din al cărui prinos vom spicui unele creații folclorice ale Bucovinei: „Doină, doină și-o doiniță,/ Of, copilă, copiliță!/ Hai cu mine sus la munte/ Să-mi sărut puica pe frunte!/ Să privim oițele,/ Cum pasc floricelele!/ Hai, copilă, sus la munte/ Să-mi sărut mândra pe frunte,/ Să-mi sărut drăguța mea,/ Că trăiesc bine cu ea/ Din copilăria mea!/ Doină zic, doina mă cheamă,/ Doină zic de bună samă./ Bată vântul vălurele/ Pe deasupra casei mele,/ De atâta dor și jale/ Nu mai pot de supărare./ Of, puicuță, ce să fac/ De atâta năcaz, ce trag!/ Doină zic, doină mă cheamă, / Doină sunt de bună samă!”[8].

Doina dorului de dragoste culeasă din Solca este o adevărată capodoperă, formal, prin structura sa poetică și muzicală, dar și prin mesajul ideatic și sentimental al dorului nestăvilit al ciobănașului față de „copilă, copiliță” și „puică”, ce-o vrea „sus la munte” alături de el și „oițele” sale, ca s-o sărute „pe frunte” în peisajul edenic, unde oițele „pasc floricelele!”. Dragostea dintre cei doi s-a înfiripat din copilărie, iar așteptarea maturizării „copilei” îi va dărui norocul să-și „sărute mândra pe frunte”, căci așa au trăit cu drag unul de altul din copilărie, iar răbdarea ciobănașului se explică prin dorința păstrării purității fetei și a fecioriei sale, pentru că amândoi trebuie să ajungă la „coacere” – maturizare, după cum mărturisește băiatul cu sensibilitate mai rar întâlnită la bărbați, ce se identifică cu însăși doina de dor: „Doină zic, doină mă cheamă/ Doină sunt de bună samă”. Ca atare, feciorașul e un dor arzător, ca doina însăși, zice el „doină mă cheamă/ Doină sunt de bună samă”... „De atâta dor și jale/Nu mai pot de supărare”. Dialogul imaginar distant, sub forma monologului interior îl macină sufletește pe ciobănașul însingurat: „Of, puicuță, ce să fac/ De atâta necaz, ce trag!”, căci răbdarea fizică și psihică devine exasperantă. Teama de păcat se compensează cu dorul de Dumnezeu, cum mărturisește o altă „puicuță” din doina de haiducie „Pe ceal deal, pe cel culmel”[9], ce-i duce voinicului „un șip de vin” și-o „turtă caldă-n sân” în semnul prețuirii și iubirii pure față de el, asigurându-l, că nu s-a sărutat cu nimeni, de teama păcatului pierzător: „ – Bea, bea, voinic străin!/ – Ba n-oi bea, nici n-oi mânca/ Până nu te-oi întreba/ Să-mi spui drept și-adevărat:/ Câți voinici ai sărutat?/ – Îți spun drept și-adevărat/ Că eu nu m-am sărutat,/ Că m-am temut de păcat,/ Că păcatul este rău/ Asupra capului meu”[10].

Păcatul fecioriei atrăgea după sine rușinea de oameni și neputința mântuirii, ceea ce azi se uită.

Dorul iubirii se strecoară neașteptat, stăpânitor, asemenea Zburătorului mitologic și provoacă suferință gravă și mistuiri sufletești: „Dorul mândrii de n-ar fi,/ M-aș culca și-aș adormi,/ Dar el vine fără veste,/ Eu mă culc, el mă trezește./ Dorul, puică, de la tine/ Peste dealuri și văi vine/ Și nu-l poate opri nime,/ Nici cioban cu fluieru`/ Nici popa cu cântecu`/ Numai eu cu sufletu”[11].

Același lucru se întâmplă cu dorul fetei îndrăgostite, care arde în bătaia vântului fără a se stinge: „Frunză verde de pelin/ Am la inmioară-un spin/ Și-o băltiță de venin.../ Spinul nu-i de măceș/ Ci-i mi-i pus de-un migieș./ Dară spinul eu l-oi scoate/ Dar veninu-i pân-la moarte./ Ies afară, ard în pară,/ Ies la vânt să mă mai sting,/ Eu mai tare mă aprind”[12].

Dorul iubirii e atât de puternic, încât e greu de potolit, iar în cazul trădării, el stârnește dorul răzbunării și-al blestemului pentru căderea-n păcat și răpirea fetiței: „Pe cel deal, pe cel părău/ Șade-o fată și-un flăcău/ Ș-atâta ce-au mai grăit,/ Toată iarba-au tologit/ Flăcăul s-a dus răzând/ Și fat-a rămas plângând/ Și din gură blăstămând:/ – Mânca-te-ar, bade pustia,/ Cum mi-ai mâncat tu fetia./ …Că nu-i blăstăm de la măicuța,/ Da-i blăstăm de la puicuța./ Că tu când cu min` te-ai dat/ Tu pe soare te-ai jurat,/ Cât a fi pe lume soare,/ Tu mă-i ținea ca pe-o floare”[13].

Există cântece de dor în care definiția dorului se realizează prin personificare sau metaforic. În primul caz imaginea dorului prefigurează un flăcău de țăran chipeș, care se duce să-și vadă mândra, exact ca *Zburătorul* lui Heliade-Rădulescu, care sădește dragostea în inima fetelor, ori dorul-fiu de țăran „cu cojocel” și „cușmă creață de miel” se mulțumește să-i ofere „un smoc de flori” și s-o strângă-n brațe „dormind”, iar dacă-o fi „la masă”, va pleca bucuros acasă, că toate sunt la locul lor: „Foaie verde de sulcină,/ Trece dorul prin grădină/ C-un fânar și c-o lumină/ Și c-un smoc de flori în mână./ Eu gândesc că-i singurel,/ Da el îi cu cojocel,/ Cu cușmă creață de miel./ – Unde mergi tu, dorule?/ – Eu mă duc la mândra mea/ Să mai văd ce face ea;/ De-oi găsi-o-n pat dormind,/ Am s-o strâng și s-o cuprind,/ De-oi găsi-o stând la masă,/ M-oi întoarce și eu acasă”[14].

Aici există ipostaza dorului pozitiv (cum există și dorul creator), care nu rănește sufletul până la suferință arzătoare, ci dimpotrivă fericește mândra-n somn cu îmbrățișare, iar dacă o vede la masă, rămâne liniștit și fericit pentru liniștea mândrei sale. Celălalt cântec de dragoste slăvește o căsnicie bazată pe iubire lungă și fericită, fără frontiere între cele două lumi de nedespărțit până la moarte și chiar dincolo de moarte: „Frunză verde de pe baltă,/ Bine trăiau doi odată./ Și cum trăiau amândoi de bine/ Nu-i putea despărți nime;/ Ș-au dat moartea între ei/ Și s-au despărțit singurei./ Din el au crescut o salce/ Și din ea un brădănaș,/ Și sălcuța s-a întins,/ Brădănașul mi-au cuprins/ Ș-a stat lumea de mirare/ De-așa o dragoste mare”[15]. Asistăm la un caz fericit al iubirii atotbiruitoare, căci după moarte, în imaginația poporului, cei doi iubiți metamorfozați în „salcie” și „brădănaș” stau îmbrățișați în fața lumii uimite de minunile dragostei.

Distanțarea și înstrăinarea au început de demult în familii prin căsătorii, conform dorului-dor al iubirii, cum glăsuiește neastâmpărul de foc al îndrăgostiților: „De cine-mi-i dor și dor/ Departe-i, depărtișor,/ De cine mie mi-e sete,/ Nici nu-l văd, nici nu mă vede!/ Foaie verde trei olace,/ Fă-mă Doamne, ce mă-i face,/ Fă-mă pasere de-argint/ Cu aripile de vânt/ Ca să zbor,/ Unde mi-i dor/ Și să trag,/ Unde mi-i drag”[16].

Dorul de neamuri și de familie e obsedant și devine sfâșietor umplând inima și trupul de jale și durere iremediabilă, ontologică, ce are un ecou fără margini in mijlocul naturii, care este mereu alături de necazul fără de ieșire al omului, reverberându-se, parțial, în mediul înconjurător: „Foicică trei smicele,/ De dorul de nemurele/ Mi-i împlut trupul de jele/ Și inima de durere;/ De jalea trupului meu/ Plâng pietrele în părâu;/ De jelea inimei mele/ Plâng paserile-n cuiburele/ Și pietrele-n vădurele”[17].

Regretul unei asemenea vieți neîmplinite naște dorul de răzbunare, absurd în felul său, nestăpânit: „Eh, lume, să te văd arzând/ Eu n-aș sări, să te stâng,/ Da`, eu aș sări să te-aprind (...)/ Că mult muncesc și n-am noroc,/ Parcă nu-s de-aici de loc, Să fi știut, că n-am noroc”[18].

O viață aprigă, trăită între străini, în necazuri și lipsuri materiale fie financiare, fără bucuriile tinereții, fără familie proprie, prieteni, rude și distracții, este irosită și

nefericită în totalitate. Deseori alienarea se năștea la cătănie, departe de casă sau de front căci așa se făceau trei ani grei în slujba Împăratului Austro-Ungar. Chiar dacă ținuta cavalerilor vrăjea fetele, așteptarea voinicilor fu zadarnică fiindcă nu semăna deloc duritatea cătăniei cu voinicii de pe cal „un puișor frumos/ Pe-un căluț negru-albuț/ Să pun pană la drăguț,/ dar drăguțu mi-e cătană, /Nu-i voie să poarte pană”[19]. În realitate dorul se prelungea ani buni și deseori fără speranță pentru fetele îndrăgostite de uniforme: ”Frunză verde de mărgărint/ Trei ani să nu mă mărit/ Au strigat badea din glid/ Când aș știi, că m-ar lua/ Șepte ani l-aș aștepta;/ Șepte ani și-încă mai bine, Să cred, că la toamnă vine”[20].

Dureros e faptul, că acasă suferă de jale părinții, mama, sau tata, ei consideră viața lor neîmplinită pentru nefericirea copiilor dezrădăcinați: ”Frunză verde de chiperi,/ Zboară trei hulubi pe ceri,/ Trei hulubi și-o hulubiță/ Duc veste de la măicuță,/ De la maica de departe,/ Că m-a făcut și n-are parte”[21].

Dorul exasperant de țara natală în Bucovina era foarte greu de suportat din cauza nesiguranței în ziua de mâine, al birurilor și războaielor pentru Împărat, al dezrădăcinării de țară, de părinți, de neam, fără de care nimeni odihnă n-avea, trăind mereu cu gândul la ai săi, la libertate, condiție esențială a existenței: „– (...)Așteaptă-mă frățioare,/ Până mi-or crește aripioare,/ Aripioare de argint,/ Să zburăm spre răsărit,/ Să zburăm tot într-un gând/ La măicuță la mormânt./ Măicuța de ne-o vedea,/ Ea pe noi ne-o întreba:/ – Ce mai face tătuța?/ Iară noi i-om spune așa:/ – Altă mamă ne-a luat/ Și pe noi ne-a alungat/ Să îmblăm din sat în sat,/ Ca cucul din brad în brad;/ Să îmblăm din țară-n țară, / Ca cucul peste hotară”[22] .

Strâns legate de obstrucțiile sociale ale vieții inechitabile, care adeseori distrugea vieți tinere și nevinovate, cum ne mărturisește un cântec despre detenția aspră și nedreaptă de altădată: „Frunză verde iarbă lată/ Stau cu domnii-n judecată,/ Judecată cu dreptate,/ Judeca-v-ar Dumnezeu,/ Cum vă sunt vinovat eu!/ Domnii când m-au judecat/ La-nchisoare m-au băgat/ M-au băgat tânăr flecău;/ Și-am ieșit cu barba-n brâu/ M-au băgat tânăr ca mlada/ Și-am ieșit bătrân ca tata”[23].

Azi distanțarea și înstrăinarea în pandemie datorită deschiderii granițelor au devenit un mod de viață, sufletește, extrem de păgubitor al lumii noastre moderne, cum ne amintește lirica populară a Bucovinei, de-acum un secol, cât de adânc și de distructiv este dorul însingurării și înstrăinării, nelăsând omului nici un pic de bucurie, decât gustul de pelin, existență din punct de vedere ontologic, complet obturată: „Foaie verde de pelin,/ Străinu-s Doamne străin,/ Străinu-s ca pasărea/ N-am milă nicăieri;/ Străinu-s ca un pui de mierlă/ Nu capăt nici prânz, nici cină;/ Străinu-s ca un pui de cuc,/ Milă n-am, unde mă duc”[24].

Sentimentul înstrăinării și singurătății îl anulează pe om ca ființă națională, ce aparține unui neam, el fiind al nimănui, se simte neputincios și inutil societății, în care trăiește. În asemenea situație se alimentează alienarea și disperarea izolării umane, neputința și nimicnicia: „Așa-s maică de străină,/ Că nici apa nu mă mână,/ Așa-s maică de săracă,/ Că nici apa nu mă-neacă”[25].

În situația aceasta, de nedorit, niciun om nu poate trăi liniștit în țara sa proprie sau în țară străină, în afara rudelor sale, fără prieteni, anturaj, sau oameni cumsecade, fie de noroc, cum se zice în popor: „Foaie verde de sulfină,/ Voinic din țara străină/ Tot se plânge și suspină/ Că pe lume noroc n-are,/ Precum n-am avut nici eu/ Parte de norocul meu”[26].

Unele cântece de înstrăinare, pline de jale, deplâng soarta oropsită a unor semeni de-ai noștri, dar oferă și elemente de comportament necesare în viață, care la nevoie, boală, sau bătrânețe ar fi salvatoare: „Frunzuliță de pelin,/ Băiet tânăr și străin/ Nime-n lume n-ar să știe,/ Unde moartea o să-ți fie./ Neamuri n-ai, mână să-ți deie,/ Surori de-ajutor să-ți steie/ De neamuri te-ai depărtat,/ Cu străini mâna ai dat/ Și străinul numa-ți zice/ Și la inimă te frige,/ Și te frige și te doare/ De la cap pân' la picioare”[27].

O învățătură demnă de ținut minte din dorul de jale al străinătății și viața amară pe care deseori ne-o oferă aceasta, descoperim în așa-zise cântece de pelin, ale existenței pline de amar: „Vai lin, vai de pelin,/ Vai de omul cel străin!/ De străin ce sunt săracu,/ Nu știu sara un' să tragă,/ Că milă de la străin/ Ca și poama de călin:/ Toată vara ea se coace/ Și ea dulce nu se face!”[28]

Cea mai ingrată soartă o are omul singur, care a pierdut rudele și apropiații, n-are darul asocierii cu lumea și trăiește o viață de coșmar, fără Dumnezeu, asociată pelinului, din doina amărăciunii de mai jos: „Frunză vere trei măsline,/ Merg în lume, n-am cu cine,/ Vin acasă n-am pe nime./ Caut în cofă, apă nu-i,/ Cana-i cu pelin în cui./ Pelin beau, pelin mănânc/ Sara pe pelin mă culc,/ Dimineața, când mă scol,/ Iară cu pelin mă spăl,/ Ies afară, vin în casă,/ Sticla cu pelin pe masă”[29].

Poetul anonim îi ferește pe ascultătorii săi și neamurile de soarta cucului însingurat și îndurerat, de dorul reciproc al iubitei, care din lacrimi a vărsat „fântână cu trei izvoară”, de dor năprasnic, ce ucide, și nu trebuie cunoscut și de băut, măcar de rude, ca să nu repete soarta sa: „– Cucule, de unde vii?/ – De la cuci, de la Sibii!/ – Dar de mândra, ce mai știi?/ – Știu bine, că-i sănătoasă,/ Șede-n fereastră și coasă,/ Nu știu, coasă, ori descoasă,/ Dară lacrimi știu, că varsă/ Câte lacrimi a vărsat,/ Poți să faci fântână-n sat,/ Fântână cu trei izvoară,/ Cine-a bea apă, să moară./ Să ferească Dumnezeu,/ Să nu bea-un neam de-al meu!”[30]

Catrenele lirice sunt de-a dreptul înspăimântătoare prin vaietul național al fostei țărișoare Bucovina, în care omul de rând atâta jale și chin purta în sufletul și inima sa pe vremea dominației seculare a austriecilor, încât era strigător la cer ca oamenii de necaz și jale să-și ceară moarte: „Buză, moaie-te-n amar/ La ce trăiesc eu în zadar?/ Pieptișor slăbit de chin,/ Mori și scapă de suspin!”[31] „Mă mir cum din piept nu sare/ Inima de-atâta jale;/ Câte flori pe cel părău/ Toate plâng de-amarul meu”[32].

Bucovina era și a rămas multietnică și neamurile sufereau deopotrivă de jale din cauza unei stăpâniri nedrepte, care lovea toate clasele sociale și, mai ales, pe cei săraci, căci erau destrămate familii întregi. Cel mai mare rău pentru tineri era cătănia, cum am evidențiat înainte, iar pentru bărbați mobilizarea criminală pe front pentru slava împăratului era o condamnare, de unde bieții nu se mai întorceau: „Prutule, apă vioară,/ Face-te-ai neagră cerneală,/ Ca să-mi scriu o hârtioară/ S-o trimit la maica-n țară/ Să-mi dai bani de cheltuială/ Și straie de primeneală,/ Că eu plec la bătălie,/ Unde nu cunosc pe nime,/ Unde-i sângele muscalului,/ Până-n glezna calului/ Și sângele turcului/ Până-n glezna murgului”[33].

Câte mame îndurerate vor fi primit anunțuri îndoliate pentru copiii lor scrise de vreun prieten cu cerneala neagră a apelor Prutului numai bunul Dumnezeu știe, căci cei care i-au trimis la moarte n-au recunoscut niciodată adevărul.

Cercetând mărturiile folclorului poetic românesc din Bucovina, care în ultima vreme nu se mai culege, iar culegerile existente nu se mai reeditează, devine tot mai greu să ajungem la „curțile dorului” românesc din Bucovina, unde lumea își mai amintește și azi de nenorocirile, care s-au abătut peste bietul popor în Primul Război

Mondial și al Doilea Război Mondial, câte victime nevinovate au căzut și câte lacrimi s-au vărsat pentru ele. Trebuie de scris cu cerneala neagră a Prutului, dacă adăugăm și taberele staliniste cu jalea imensă a negrei străinătăți și blestemele deportărilor siberiene pentru tătucul Stalin: „Foaie verde și una/ Lung îi drumu-n Siberia,/ Lung îi drumul și bătut,/ De români tot îi făcut.../ (...)Vagoanele pentru boi,/ Pregătite pentru noi./ Ca pe vite ne-ncărcau/ Și ușile zăvorau,(...)/ Iar copiii, ce mureau,/ Ei pe geam îi aruncau,/ Părinții cu-amar plângeau/ Și din gură blestemau:/ „Măi Staline, să n-ai parte,/ Că ne duci așa departe/ Din copiii tăi, la moarte,/ Nici de soră, nici de frate,/ Că ne duci tare departe,/ În neagra străinătate”[34].

Dorul nesecat de bucuria iubirii, a revederii, dar și de lacrimi și jale ale locuitorilor Bucovinei este o mărturie folclorică nemuritoare despre finețea și suferința sufletului românesc pentru o lume întreagă.

NOTE

1 Ilie E. Torouțiu, *Frunză verde*. 1914; reed., Biblioteca Miorița, 2003, p. 11.
2 Gr. Tocilescu, *Poezia poporană a românilor*, 1901, p. 12.
3 Ilie E. Torouțiu, *Op.cit.,* p. 11.
4 Gr. Tocilescu, *Op.cit.,* p. 12.
5 Noica, C. *Scriitori clasici*, blog.spot.com273/07c.noica-introducere-la-dor, html.
6 Bernea Ernest, *Trilogie filosofică*, Cluj: Dacia, 2003.
7 Ibidem.
8 Ilie E. Torouțiu, *Op.cit.,* p. 12.
9 Ibidem, p. 9.
10 Idem.
11 Gr. Tocilescu, *Op.cit.,* p. 15.
12 Ibidem, p. 21.
13 Rădulescu Ion Heliade, *Zburătorul*, București, 1944, p. 35.
14 Simion Fl. Marian, *Nuvele și amintiri*; reed. Paul Leu, Suceava,1994, p. 41.
15 Ibidem, p. 42.
16 Ilie E. Torouțiu, *Op.cit.,* p. 56.
17 Ibidem, p. 111.
18 Ibidem, p. 69.
19 Gr. Tocilescu, *Op.cit.,* p. 84.
20 Ilie E. Torouțiu, *Op.cit.,* p. 85.
21 Gr. Tocilescu, *Op.cit.,* p. 72.
22 Ibidem, p. 120.
23 Ilie E. Torouțiu, *Op.cit.,* p. 160.
24 Ibidem, p. 79.
25 Ibidem, p. 169.
26 Ibidem, p. 170.
27 Ibidem, p. 175.
28 Ibidem, p. 180.
29 Ibidem, p. 183.
30 Gr. Tocilescu, *Op.cit.,* p. 1 46.
31 Ilie E. Torouțiu, *Op.cit.,* p. 177.
32 Ibidem, p. 178.
33 Rădulescu, *Op.cit.,* p. 03.
34 Țara fagilor, Almanah, 1992, p. 113.

SUMMARY

Studying the evidences of the Romanian poetic folklore from Bucovina, which lately is no longer collected and no longer republished, it becomes more and more difficult to reach the Romanian "courts of sorrow" from Bucovina, where people still remember the misfortunes, that hit the poor nation, the innocent victims that fell and the tears shed for those victims in the First and the Second World War. The inexhaustible longing for the joy of love, for the reunification, as well as the tears and the mourning of the people of Bukovina are an immortal folklore evidence of the suffering of the Romanian soul for the whole world.

MIHAI PATRAȘ – UN REMARCABIL ECONOMIST, ORIGINAR DIN NORDUL BUCOVINEI

Radu Cuhal*
Chișinău

La 25 iunie 1951, în nordul Bucovinei, în satul Bahrinești, în familia lui Nicolae și Aurora Patraș s-a născut un patriot al neamului românesc, savant, om politic, economist, statistician – Mihai Patraș.

Profesorul universitar dr. Mihai Patraș a fost ales președinte al Comisiei pentru Economie și Buget din primul Parlament al Republicii Moldova, primul Președinte al Asociației Economiștilor din Republica Moldova (1994), Laureat al Premiului de stat al Republicii Moldova în domeniul științei, tehnicii și producției (1996), membru titular al Academiei Internaționale de Management (1996), Laureat al Premiului Academiei de Științe a Moldovei (2004), Laureat al Premiului Academiei Române (2004) și declarat Om al anului al Academiei Americane de Biografii (2004), decorat cu medalia Meritul civic (1996) și cu cea mai înaltă distincție de stat Ordinul Republicii (2011), este autor a circa 400 de articole și lucrări științifice, lucrări metodice și didactice, dicționare și monografii.

Satul Bahrinești din regiunea Cernăuți, unde s-a născut Mihai Patraș, a dat spațiului românesc personalități mai mult sau mai puțin importante. Satul se mândrește cu dinastia familiei Mandicevschi (Constantin Mandicevschi – profesor și renumit bibliotecar, autorul versurilor celebrului cântec *Cântă cucul bată-l vina de răsună-n Bucovina*), savantul Vasile Andru, scriitorul Mihai Prepeliță, actorul Eugen Latii, familia Patraș despre care este prezentul articol. O trăsătură definitorie pentru aceste familii este păstrarea patrimoniului neamului: limba, credința și tradițiile românești.

Originari din aceste meleaguri sunt și șapte deputați care au semnat Declarația de Independență a Republicii Moldova: Mihai Patraș – economist, protagonistul acestui articol, Gheorghe Amihalachioaie – jurist, regretații Petru Sandulachi – istoric, Ion Borșevici – fost rector al Universității Pedagogice din Chișinău, Ion Vatamanu – chimist, poet, Petru Sandulachi – istoric, Eugeniu Pâslari – agricultor.

* **Radu Cuhal**, conf. univ. dr., director al Departamentului de Politică Monetară, Banca Națională a Moldovei.

În cei opt ani de școală din satul natal și școala medie din satul Tereblecea, Mihăiță (cum îi spunea mama) s-a îndrăgostit de matematică, care și-a lăsat amprenta de mai departe și i-a permis dezvoltarea unor aptitudini în științele exacte. În pofida faptului că se trăgea dintr-o familie numeroasă de opt copii, părinții au făcut sacrificii mari pentru a-și învăța copiii. După victoria la olimpiada raională și regională de matematică din Cernăuți în 1969, primește propunerea de a-și continua studiile la facultatea de mecanică și matematică a prestigioasei Universități de Stat din Harkov. Din motive financiare nu a putut să dea curs propunerii atât de tentante. În 1972 absolvește facultatea de ingineri-economiști, specialitatea „Finanțe și credit" a Institutului Politehnic din Chișinău.

Anii de studenție au trecut repede și începând cu 2 octombrie 1972, chiar din prima zi a fondării, începe activitatea în cadrul Institutului de Cercetări Științifice în domeniul Planificării/ICȘ în DP al Comitetului de Stat pentru Planificare. Calitățile pe care le-a moștenit de la părinți: hărnicia, onestitatea, mintea ageră și lucidă i-au fost de mare preț pentru a fi promovat de la colaborator științific inferior la superior și apoi la șef de grup și șef de laborator. În această perioadă, de aproape două decenii, s-a ocupat nemijlocit de analiza și prognozarea pe termen scurt și mediu a balanței legăturilor interramurale și bănești, relațiile economice externe (interrepublicane), precum și de autogestiune teritorială/republicană.

În 1983 a susținut teza de doctor în economie la Institutul de Economie și Organizare a Producției Industriale a Secției Siberiene a Academiei de Științe a ex-URSS din orașul Novosibirsk (Academgorodok) sub conducerea academicianului Granberg A. G.

Pe parcursul mai multor ani a elaborat Concepția autogestiunii teritoriale a RSS Moldovenești, document ce a fost aprobat de Guvern în anul 1989 și recunoscut ca fiind unul de bază pentru dezvoltarea pe termen mediu și lung a economiei moldovenești și predecesoare a independenței Republicii Moldova.

În acest timp, a elaborat Concepția autogestiunii teritoriale a RSS Moldovenești, document ce a fost recunoscut ca fiind unul din cele mai bune dintre cele elaborate de către celelalte paisprezece republici unionale. Ulterior, având rezultate științifice și practice palpabile a fost numit la 30 octombrie, finele anului 1989, prin decizie de Guvern, în calitate de șef al secției „Perfecționarea mecanismului economic" al Comitetului de Stat pentru Planificare.

Tot în acea perioadă a fost numit de conducerea republicii în calitate de consilier în probleme economice a grupului de deputați din partea RSSM din Sovietul Suprem al URSS, alcătuit din 52 de persoane, cu dreptul de a participa la ședințele Congresului deputaților unionali la Moscova.

Mihai Patras face parte din pleiada personalităților care au participat activ la mișcarea de renaștere națională și a fost membru al grupului „concilierii/soglasie" (1988), a optat pentru independența Republicii Moldova și a participat nemijlocit la formarea țării noastre ca stat independent. Profesorul universitar Mihai Patraș este și un promotor al unirii statelor românești, fiind autorul unui studiu social-economic fundamentat despre necesitatea și beneficiile acestei uniri.

Mult mai târziu, în anul 2015, în lucrarea sa *Reunirea, cea mai benefică și rapidă formă de integrare a Republicii Moldova* se dezvăluie un caracter de înaltă probitate civică a Domniei sale. Aici îl vedem ca pe un mare patriot, cunoscător de istorie, care nici o clipă nu se îndoiește de faptul că Basarabia este pământ românesc și este

populată de români, deoarece cunoaște aceasta de mic de la părinți, iar pe parcursul vieții a citit și a însușit atâtea, că nici o propagandă sovietică nu a fost în stare să-i inoculeze o altă convingere.

În 1990 a fost ales deputat în primul Parlament al Republicii Moldova, iar apoi și președinte al celei mai numeroase și importante comisii parlamentare – pentru economie și buget; membru al Prezidiului Parlamentului R. Moldova și unul din inițiatorii și semnatarii „Declarației de Independență". Fiind o fire practică și cunoscătoare a situației din economia moldovenească, a elaborat și a propus împreună cu alți deputați un program vast de activitate a Parlamentului care ulterior a fost aprobat de către organul legislativ. Acest program cuprindea cca. 130 de documente economice, financiare, bancare, statistice, comerciale etc. Necesitatea reformelor economice și trecerea de la economia planificată la cea de piață a scos în evidență personalitatea protagonistului acestui articol.

De menționat că până la nașterea noului stat, practic nu a existat o legislație dedicată din punct de vedere economic. Din acest punct de vedere, meritul Domniei sale este în elaborarea legislației economice, cum ar fi: *Legea cu privire la arendă, Legea cu privire la bugetul de stat, Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei* etc. Anume din acest motiv mult mai târziu, într-un articol din „Literatura și arta" din 23 iunie 2011, Victor Pușcaș, ex-vicepreședinte al Parlamentului și ex-judecător al Curții Constituționale l-a caracterizat pe Mihai Patraș ca „arhitect al independenței Republicii Moldova".

A fost printre precursorii unor reforme radicale în circulația bănească, pledând activ pentru introducerea monedei naționale cu denumirea firească „leul moldovenesc" în contrapartidă cu denumirile de ducat, taler sau dolar moldovenesc, promovate de oponenți.

Mihai Patraș a fost unul dintre inițiatorii participării Republicii Moldova la principalele structuri financiar-valutare și bancare internaționale, cum ar fi: FMI, Banca Mondială, BERD etc. și a reprezentat Parlamentul Republicii Moldova la 12-13 august 1992 la semnarea actului de aderare la structurile respective.

Fiind ales în 1991 președinte al Asociației Economiștilor din Republica Moldova, este preocupat de dezvoltarea științei economice sub diferite aspecte, precum și de integrarea alolingvilor prin această prismă. Având în vedere faptul că în perioada sovietică gândirea economică era concentrată în alte republici unionale și exista un deficit de materiale economice și de economiști de nouă formație, Mihai Patraș a realizat o vastă activitate de editare și de promovare a literaturii economice, fără implicarea și ajutorul statului, de o amploare unică în istoria națională (peste 100 de mii de exemplare). Sub egida savantului au fost editate și reeditate 26 de cărți economice și monografii ale clasicilor economiști, cum ar fi: Adam Smith, David Ricardo, Charles Fourier etc., care au fost donate diferitelor instituții de învățământ din Republica Moldova, România, regiunea Cernăuți și Odesa, precum și multor persoane aparte. Totodată, a organizat publicarea culegerilor de acte normative cu privire la activitatea economică, financiară și bancară în patru volume în limbile română și rusă.

Este coautorul celor mai complete cinci dicționare bilingve economice în română și din română în limbile de circulație europeană și mondială, care cuprind peste 100-140 mii de termeni fiecare. A elaborat și a publicat circa 400 de lucrării științifice, didactice, metodice, publicistice în domeniul macroeconomic, financiar-bancar, și economiei ramurale.

A lansat o serie de propuneri ce țineau de predarea disciplinelor economice în școala medie, precum și a unui șir de cursuri universitare. Aceste idei au semnalat o problemă imperioasă, legată de necesitatea integrării alolingvilor în viața culturală și lingvistică a societății. Din păcate, după aproape trei decenii aceasta este actuală și astăzi, fiind soluționată doar parțial.

Domnia sa, în acea vreme, propunea ca alolingvii să învețe câteva discipline în limba română, pentru a se putea integra mai ușor în viața culturală, lingvistică, dar și la o coagulare mai avansată a societății noastre. „Cei care învață acum, sunt născuți după 1989, anul adoptării legislației lingvistice. În alte republici-surori demult a fost soluționată problema cunoașterii și aplicării limbii oficiale în instituțiile de învățământ superior...", scrie autorul adresării. Își pune întrebarea: „să fie oare alolingvii noștri cei mai prost pregătiți din spațiul ex-sovietic?". Și răspunde: „Nu cred". În nenumărate rânduri s-a adresat cu scrisori deschise Miniștrilor Educației al Republicii Moldova cu privire la învățământul economic și dotarea instituțiilor cu carte în limba română.

Profesorul universitar, dr. Mihai Patraș, în perioada 1996-2015, a fost președintele filialei din Republica Moldova a Academiei Internaționale de Management (AIM) și reprezentant al Uniunii Internaționale a Economiștilor în Republica Moldova.

Fiind un dascăl dedicat și cu speranță, în drumul vieții, Mihai Patraș manifestă o grijă deosebită față de tineretul studios, încurajându-i tendința spre cunoaștere și performanță.

A predat la mai multe universități (actualmente la USM) de învățământ superior mai multe discipline economice (politică monetară și de credit, teoria generală a statisticii, statistica financiar-bancară, relații valutar-financiare și de credit internaționale, finanțe internaționale, teorie generală etc.), având un stagiu pedagogic de peste 30 de ani (inclusiv 22 de ani la USM) știe foarte bine dotarea bibliotecilor și necesitățile studenților. A fost 10 ani membru al Consiliului științific la Universitatea Tehnică a Moldovei.

Nu este indiferent față de perspectiva dezvoltării economiei naționale și de problema de o importanță națională – cea de pregătire a economiștilor de înaltă calitate. Sub conducerea profesorului universitar Mihai Patraș au fost susținute șapte teze de doctor în economie. Câtă răbdare și atenție le acordă doctoranzilor pe parcursul cercetării. De bunăvoința și sprijinul Domniei sale a avut parte și autorul acestui articol. Am învățat multe lucruri de la conducător: disciplină, dedicație, rigoare, modul de a-şi pune permanent întrebări pentru a vedea prin altă prismă anumite fenomene. S-a implicat în redactarea textului scris pentru a asigura consecutivitatea relatării, logica economică, punerea de accente pe anumite lucruri.

În conlucrarea a două persoane diferite, unul fiind mult mai competent, în plus, și conducător, îndrumător, pot apărea momente de manifestare a autorității. Comunicarea noastră a fost de la egal la egal și mi-a sprijinit studiul într-un mod aparte (sau memorabil). Scrierea autoreferatului mi-a adus multă „bătaie de cap", dar cu experiența d-lui Mihai Patraș am reușit ușor să comprim materialul din teză la volumul necesar, păstrându-i sensul.

Pentru un om de cultură și profesionist cartea este averea cea mai de preț. Mihai Patraș deține o bogată bibliotecă economică, în diferite limbi, inclusiv mai multe dicționare economice, anuare sau culegeri statistice, opere ale economiștilor celebri.

În anul aniversar 2021, este pregătit pentru editare vol. III al Culegerii cu

denumirea *Probleme actuale ale economiei Republicii Moldova: esență și căi de soluționare*. În 2016 profesorul universitar, dr. Mihai Patraș a editat vol. I, iar în 2019 a ieșit de sub tipar vol. II, cu aceeași denumire. În aceste lucrări sunt analizate problemele actuale ale economiei Republicii Moldova, relațiile ei cu Romania și posibila reunire cu patria mamă. Consideră orientarea europeană absolut firească și unica soluție viabilă. Aceste culegeri sunt o încununare cu succes a activității prodigioase a savantului Mihai Patraș care este, cu adevărat, o somitate în domeniul economiei.

De menționat că Mihai Patraș este un conducător cu aptitudini manageriale și cu o experiență de peste 30 de ani în diferite domenii, inclusiv în știință, pedagogie, instituții de stat, organizații non-guvernamentale.

Are o familie de care se poate mândri. Fiica sa Corina este absolventă a ASEM Chișinău, a susținut (2007) teza de doctor la Universitatea din Trieste (Italia). Fiul Constantin a absolvit UTM din Chișinău, iar fiul Mihai a absolvit facultatea de științe economice a USM și activează într-o instituție bancară din țară. Putem vorbi despre o dinastie de economiști Patraș, din urmă venind încă șase nepoți.

Stimate Domnule Mihai Patraș, cu ocazia frumoasei aniversări ce înscrie 70 de ani de la naștere, vă adresăm cele mai frumoase și sincere felicitări și urări de bine, însoțite de profunde sentimente de respect și admirație față de calitățile deosebite pe care le demonstrați: principialitate, onestitate, verticalitate, bunăvoință, mărinimie, tact. Dacă oameni de o atare corectitudine, modestie și patriotism ar fi cât mai numeroși, societatea ar avea mult de câștigat. Vă dorim la mulți ani, noi împliniri, multă sănătate și energie alături de prieteni și cei dragi.

GHEORGHE PUIU – CÂNTĂREȚ DE MUZICĂ POPULARĂ

Natalia Luchiniuc-Proțiuc*
Cernăuți

La cei 77 de ani acest om cu suflet mare, tânăr și vivace, cântă în continuare.

Gheorghe Puiu s-a născut la 17 decembrie 1943 în satul Puieni-Bucovina (astăzi Bucovca), raionul Hliboca (Adâncata), regiunea Cernăuți. Tatăl său, Puiu Ion a lui Nicolae, născut în 1913, a absolvit două seminare teologice în România. Avea o voce puternică și cânta mai mult romanțe (una din preferatele sale a fost *De ce m-ați dus de lângă voi*, pe versuri de George Coșbuc). Mama, Puiu Domnica a lui Ignat, născută în 1916, o gospodină bună, muncitoare și mamă grijulie, cunoștea foarte bine plantele medicinale. După spusele D-lui Gheorghe, consătenii se adresau la „Lelea Domnica" după ajutor fitoterapeutic. Fratele mai mare, Puiu Vasile a lui Ion, născut în 1940 a devenit inginer. Sora Lenuța, născută în 1949 a lucrat bibliotecară.

Primii șapte ani, Gheorghe Puiu a fost elevul școlii din satul natal, apoi în următorii trei ani și-a continuat studiile la școala din Tereblecea, mergând prin pădure în fiecare zi, drumul fiind greu și periculos pentru un copil „ne temeam să nu ne mănânce lupul". Uneori se întâmpla „că rămâneam la internatul ce aparținea școlii și acolo ne hrăneau, dar mâncarea era foarte seacă și fără un pic de ulei sau altă grăsime. Eram necăjiți".

Atunci când a făcut armata în regiunea Vinița la Vapnearka a participat la activitățile artistice, câștigând cele trei concursuri pentru interpretarea cântecului românesc și promovarea portului popular: „M-au luat în ansamblul profesionist militar de cântece și dansuri din Transcarpatia, apoi m-au calificat ca artist profesionist". Gheorghe Puiu își amintește cu bucurie și mulțumire de aceşti ani.

În anii tinereții sale a cântat timp de cinci ani în Capela Corală Academică „Doina" de la Filarmonica de Stat din Chișinău. A cutreierat Rusia, Bielorusia, Polonia, R. Moldova, România în componența ansamblului popular de cântece și dansuri „Bukovinskii" ca solist, timp de treisprezece ani. A cântat un an în corul Filarmonicii din Cernăuți. În prezent este membru al corului „Dragoș-Vodă".

---

* **Natalia Luchiniuc-Proțiuc** este absolventă a Facultății de Litere a Universității „A.I.Cuza" din Iași, redactor la Editura „Alexandru cel Bun" din Cernăuți, bibliotecar la Biblioteca de carte românească „Glasul Bucovinei".

Gheorghe Puiu are 3 copii, 7 nepoți și 6 strănepoți (Vica, Irocika, Nastinika, după cum le spune străbunelul, Costică, Anișoara și Denis).

Îi doresc multă sănătate și-i mulțumesc din suflet pentru că-mi dă sfaturi și-mi cultivă dragostea față de cântecul popular românesc. Ascult cu mare plăcere cântecele vechi pe care mi le cântă de fiecare dată și mi le dăruiește pentru a le prezenta astăzi publicului: *Cui nu-i place dragostea, Săracă inima me, De-ar fi dorul ca mărul…* Gheorghe Puiu deține un izvor nesecat de cântece din folclorul nostru bucovinean. I-am promis că le voi transmite în continuare la manifestările noastre din Cernăuți. Atunci când cântăm împreună transmitem cu multă dragoste mesajul de-a iubi tot ceea ce e frumos, de-a face lumea să zâmbească și să cânte împreună cu noi.

În prezent locuiește în Cernăuți. Are căsuțele sale de vară la periferia orașului din Sadagura și Roșa-Stânca. Acolo-și petrece timpul lângă pomii săi și vița de vie din care prepară un vin gustos, cu suflet de om frumos. „Neajunsul meu e că nu pot trece de omul care are greutăți și trebuie ajutat. O vorbă bună face mai mult decât un ajutor material. Oamenii se gândesc că e sfârșitul lumii și se dezamăgesc repede. Totdeauna m-am bucurat de binele altuia. Nu am fost invidios, căci fiecare-și trăiește viața așa cum a meritat”. Toată viața Gheorghe Puiu a învățat din cărți cum să-i ajute pe oameni, practicând terapia manuală și fitoterapia. A avut pacienți din București, Moldova, Ceahor, Corovia, Cernăuți, Germania, Italia. Gheorghe Puiu menționează că „lumea mi-a făcut reclamă. Am colaborat cu medici și chiar am avut un cabinet de masaj lângă Institutul de Medicină (1980). Am studiat medicina tradițională și efectul plantelor medicinale. Mierea de albine, de exemplu, nu lipsește niciodată din regimul meu zilnic. Medicamentele avansează continuu, asumându-şi capacitatea de a vindeca orice, dar remediile populare şi sfatul bunicilor totuși rezistă şi câştigă teren la noi. Motivul e simplu: funcţionează şi nu au urmări. Exact cum se întâmplă şi cu mierea de albine, un produs natural care nu trebuie să lipsească din nici o casă. Pentru ca mierea să fie cu adevărat eficientă, trebuie să vă asiguraţi că este naturală, crudă, neprelucrată termic. Cumpăraţi miere de la un apicultor care locuieşte în zona dvs. Mierea cristalizată are aceleaşi proprietăţi ca mierea fluidă. Când este încălzită la o temperatură mai mare de 40°, mierea îşi pierde o mare parte din proprietăţi. De asemenea, expunerea la căldură a mierii duce la deteriorarea ei. Cea mai bună modalitate de a păstra mierea este în recipiente de sticlă, închise la culoare, într-un loc răcoros, întunecat şi uscat”. „Atunci când a dat peste noi acest virus Covid 19, spune dl Gheorghe, am încercat modalități de combatere a acestui virus prin care am salvat multă lume”.

Gică al lui Ion a lui Nicu, așa-i spuneau sătenii, cântă la clacă, la botezuri, din armonică şi din acordeon. Este invitat la diferite manifestări ale românilor bucovineni și participă și astăzi cu frumoasele cântece bătrânești, fiind şi autor de versuri şi muzică.

În calitate de pedagog și psiholog îl putem consulta oricând, căci ne dă sfaturi și îndrumări de a vedea viața doar în culori vii, de a fi cu cel apropiat cu sufletul deschis, de a evita conflictele, de a ajuta oamenii cu un cuvânt bun, spus din suflet…

HAOSIADA
(Fragment din romanul-taximetrist cu acelaşi nume)

Anatol Viere
Cernăuți

TAXI PE CONTRASENS
(microroman-taximetrist)

Traseul: Taxi pe contrasens
Tarif: Omul
Pornire: Biosfera
Staţionare: Terra
Timp: Începând cu secolul XX
Km: În jurul lumii
Suma: Omenirea
Client: Maria

Şi a trâmbiţat al treilea înger, şi a căzut din cer o stea uriaşă, arzând ca o făclie, şi a căzut peste izvoarele apelor. Şi numele stelei se cheamă Absintos. Şi a treia parte din ape s-a făcut ca pelinul şi mulţi dintre oameni au murit din pricina apelor, pentru că se făcuseră amare.
(Apocalipsa 10-11, 8)

I

, important e să ştim să ne oprim la timp... Noi de ce nu ne oprim la timp? Haide să mistui puţin gândurile, să le întorc din stomac..., până semaforul acesta mă va enerva cu culoarea comunismului, sângelui, SIDA şi a dragostei.

Gata, nu mai pot să stau la volan! Voi ieşi într-o zi din maşină şi voi striga pe stradă, ca un nebun, cuvintele regizorului francez Claude Lelouch: „Opriţi planeta, vreau să cobor!”. Opriţi centrifuga aceasta cu numele Pământ, pentru că vreau să cobor (parcă un trântor din stup) de pe acest bulgăre, care semăna cândva cu o floare. Gata, nu mai pot! Sunt parcă un „Portret al lui Dorian Gray” (din romanul cu acelaşi nume), cu corpul tânăr şi sufletul bătrân. Vreau să-mi sparg propria imagine, sunt sătul de viaţă veşnică! Planeta îmbătrâneşte, iar eu rămân acelaşi, cu mărul din Eden în mână (numai că de data asta nu sub pom, ci sub o ciupercă nucleară). Vreau să evadez. Terra noastră se mişcă numai pe un sens în jurul Soarelui. Dacă ar fi vreo planetă pe contrasens, am trece „dincolo”, dar nu-i, nu-i, nu-i!!! Sunt obosit şi dezamăgit, iar Creatorul meu stă „dincolo” înregistrând reacţia mea neuronală. Parcă aştept să vină cineva, aşa ca în filmul „The Matrix”, şi să-mi spună: „Neo,

iată lumea reală!”... Dar nu vine nimeni-nimeni-nimeni!!! Sau noi suntem numai un program avansat şi, după ce se va învechi, ne vom întoarce în Calculatorul Central (ca în filmul „The Matrix”?). Poate că toată viaţa noastră e un joc, nu mai mult? Aşa ca în filmul „Jocul” al regizorului David Fincher. Poate că fiecare din noi e un Nicholas van Orton şi, dacă nu vor apărea probleme, oare cum vom preţui viaţa? Haide, spuneţi-i şi voi, ce v-aţi ascuns în hainele metalice (sau metafizice) de maşini şi credeţi că aţi îmbrăcat hainele lui, ale Creatorului nostru, numit de noi: **Dumnezeu, Absolut,** אֱלֹהִים **(Elohim),** الله **(Allāh),** יהוה **(YHWH)** etc. Ieşiţi din maşinile voastre, pentru ca să declarăm o grevă generală! Vrem să cunoaştem drumul, traseul nostru, de aici până în cealaltă realitate-dimensiune. Nu putem să stăm la volan aşa orbi, dezinformaţi, dezamăgiţi etc. Tăcere... tăcere... răspunsul îi tăcerea. Ascult tăcerea ta Dumnezeule, dar nu pot să o înţeleg, să descifrez ce înseamnă această tăcere? Opriţi planeta, ca să avem timp să cugetăm serios, pentru că în fuga asta cotidiană n-am observat nişte lucruri esenţiale. Am o senzaţie, că am trecut cu toată planeta pe lângă ceva foarte important şi n-am observat. Opriţi planeta, măcar pentru o clipă, pentru ca să ne apropiem de „Şoferul” şi să aflăm traseul...

Decurentaţi planeta! Ca să comunicăm cu Dumnezeu ne trebuie întuneric... Decurentaţi planeta şi îl vom vedea pe Dumnezeu desculţ între noi. Lumina stelei noastre ne face egocentrişti. Deconectaţi-vă soarele orbitor din interiorul vostru, ca să puteţi citi şi auzi mesajul meu. Sunteţi mutanţii orbilor care cred că văd şi mutanţii surzilor care cred că aud. Pământ învăluit în ceaţă şi teorii, ochiul lui Google nu te mai vede, totul este virtual, adevărul nu mai există, bine ai venit Neom – omul nou şi nu om. Vivat mutantule crescut în seră!

Îngheţ de frigul naturii şi de frigul sufletului meu deşert. Umblu prin odaia goală şi cu perdelele rupte de gânduri răzleţe ale sufletului meu. Mă voi încălzi, mă voi încălzi, numai că trebuie să încui uşile interioare şi să fac foc mare, să ard toate amintirile! Focul mă va curăţi de deşeurile adunate în suflet. FOCUL! Cine spune că nu-i ecologic? Iar miliarde de suflete nereciclate, care se descompun virtual şi devin deşeuri la nivel planetar, sunt mai ecologice?

Iată şi culoarea verde. Continuăm drumul, altă alternativă nu avem deocamdată, nu putem să ieşim pe contrasens, asta e viaţa. Ce s-a întâmplat cu „Metamorfoza” lui Franz Kafka? Cine sunt eu? Ce fel de animal sunt eu? Nu, eu nu sunt animal, animalul nu ucide semenii lui, animalul nu arde pădurea în care trăieşte, sunt mai rău decât un animal! Sunt om... Omului contemporan nu-i mai este suficient să-şi ascundă golul interior în hainele exterioare, pentru că deşertăciunea lui a ajuns la un apogeu, contemporanul nostru îşi ascunde întregul corp în interiorul maşinii ţesute din metal. Totul devine artificial şi boomuri-le: tehnologic, demografic şi economic s-au tatuat pe frunzele palmierilor. Acum mai pot să-mi găsesc adăpost doar sub o ciupercă nucleară.

Uită-te Doamne la aceste mutre care nu trăiesc o viaţă liniştită precum tibetanii. Aceşti morţi în viaţă trec mancurtizaţi pe străzi, galbeni ca ceara, aidoma unor zombi, care se află mai mult în reţeaua Internet decât în lumea reală. Ei trăiesc foarte zbuciumat şi luxos, mor tineri şi sunt înmormântaţi pompos. Feţele lor triste din sicrie sunt urmărite de înseşi mutrele lor zâmbitoare de pe bilbordurile oraşului. Cei care încă ieri făceau publicitate slăninii afumate, astăzi înşişi au devenit slănină pentru viermi.

Eu toată viaţa am mers pe contrasens. Îmi amintesc cum într-o zi de vară vântul amesteca acuarelele pomilor; aveam şase ani, prietenii jucau fotbal, iar eu pictam sub un nuc din curtea noastră. În jurul meu – numai hârtii şi acuarele... Apoi îmi amintesc cum în iarna anului 1986 jumătate de oră făceam schi, după care până seara târziu ne întreceam cu vecinul la geografie. Unul spunea o ţară, iar altul trebuia să numească capitala ei, şi invers... Vecinul Ion a „răscolit" toate continentele. Primele două zile mai găseam câte-o ţărişoară mică sau nou-proclamată pe harta lumii, pe care el nu le ţinea minte. Dar după două zile, când cunoştea bine chiar şi Statele Federale ale Microneziei şi Insulele Marshall, apărute cu o lună mai înainte pe harta lumii, atunci dam cu oiştea-n gard. Căutam bine sub meridiane, însă nu găseam nici o ţărişoară nou-proclamată. „Urmaşii" lui Fernando Magellan au explorat totul, au cucerit totul, încep să mă plictisesc pe această planetă. Pământul se mişcă cu aceeaşi viteză, numai că noi ne mişcăm mult mai repede. Creatorule, te rog, opreşte pe o clipă planeta aceasta ca să cobor, eu am greşit cursa. Iar voi continuaţi, continuaţi... Numai să nu uitaţi să proclamaţi: „Ave, Caesar, morituri te salutant!".

Te ascunzi în turma asta de oi, în puhoiul acesta de oameni, de ochii atotvăzători ai lui Dumnezeu. Şi pentru un moment scapi de sub paza Lui, nu te mai distinge printre miliarde de oi ale acestei turme sălbatice. Te crezi liber şi fericit, dar un lucru nu ştii, nu ştii unde vei ajunge cu această turmă. Termenul de arendă a Pământului de către homo sapiens a expirat, a venit timpul să eliberăm apartamentul. Priviţi în sus, în câte geamuri lumina arde, alegeţi-vă un apartament confortabil.

Dar poate că omenirea încă nici nu există, poate că viaţa noastră e visul unui dinozaur carnivor, care încă jumătate de umbră în urmă a mâncat o reptilă şi acum doarme buştean. Poate că suntem halucinaţia unui dinozaur, care visează jucării humanoide, micuţe şi pline de carne delicioasă.

Plouă. Ies din maşină ca să-ţi spun, în toate limbile pe care le ştiu, că te iubesc. Îţi spun asta prin gesturi şi prin mimică; îţi scriu că te iubesc în litere latine şi chirilice, în scrisul arab şi hieroglifele chineze, în scrisul sumerian şi pictogramele egiptene, în nodurile incaşilor şi hieroglifele mayaşilor; îţi comunic că te iubesc prin dansurile albinelor şi teleportarea gândurilor, prin microundele delfinilor şi ciripitul păsărilor, prin ecourile munţilor şi adierea vântului tropical; te iubesc în privirile mele şi în tăcerea mea Terra.

Au rămas cam puţini oameni normali, cei din spitale de alienaţi, călugării, autiştii şi alţii fugiţi din lume... Atunci când noi, cei de dincoace, suntem toţi duşi cu pluta. Da Socrate, iată polisul tău (oraşul planetar), iată democraţia ta, ia-o şi bagă-o în şezut! Venus a îmbrăcat blana de nord, dar tot goală rămâne sub blană. Pute a goliciune dospită sub blănuri scumpe. Frumoşii nebuni ai marelui polis planetar se risipesc în viermi, Doamne ce putoare..., nu mai pot respira, îmi vine să vomit... Mai înainte aţi înmormântat vestalca de viu, pentru că nu era fată, şi acum înşivă vă folosiţi de serviciile ei, tinerii îmbătrâniţi ai marilor oraşe. Despre voi pot spune liber că – sunteţi refugiaţii timpului şi martiriile spaţiului. V-aţi întâlnit în taxi, v-aţi căsătorit în tren, aţi făcut copilul în avion (mai aproape de Dumnezeu şi de barză), aţi divorţat în metrou (vreţi să vă obişnuiţi de pe acuma cu umiditatea şi căldura pământului)...

Iar îmi vine să vomit, mai mulţi ani la rând am o senzaţie de greaţă. Poate că vom vomita până ne vom întoarce pe dos şi atunci ne vom spăla din interior? Deschid geamul şi urlu la Lună: „Nu Te ascunde în vacuumul lunar, nu Te bronza sub

radiaţiile solare, cobori de pe Calea Lactee pe acest asfalt rece ca să stăm de vorbă!”. Luna dormea buştean, ca pisica bunicii mele odinioară pe cuptor. O pisică vicleană, care habar n-avea că afară crapă lemnele de frig, precum papirusul cel vechi din sarcofagul lui Tutankhamon. Asemenea şi cel mai apropiat astru stătea nemuritor şi rece, parcă nu înţelegea că moda nemuritorilor a trecut.

– Bunico, de ce strigă taximetristul ăla?

– Cred că a înnebunit de urletul străzii şi ţipetele maşinilor...

Ninge liniştit, parcă Dumnezeu cugetă ce să-mi răspundă. Ceaţa asta roşie de la luminile nocturne seamănă cu ultima respiraţie a lui Lenin în mausoleu. Poate că şi Diavolul cugetă, poate că va trebui şi el să-mi răspundă, doar nu voi cere toată socoteala numai de la Dumnezeu. Dar din alt punct de vedere, Dumnezeu îl are ca alibi pe Diavol şi Diavolul, la rândul său, îl are drept alibi pe Dumnezeu. Iar timpul, cu ochii legaţi precum zeiţa dreptăţii Themis, ţine balanţa între bine şi rău. Însă nu cred că zâmbetul îl scoate la suprafaţă pe Dumnezeu, iar plânsul – pe Diavol... Noi suntem bolnavi de boala zeilor sau, mai bine zis, zeul îi bolnav în noi. Oare nu gândesc logic? Cuget ca un mic eretic, dar logic. Nu înţeleg un lucru, de ce Satan mai este numit Lucifer, doar el este domnul întunericului, dar nu al luminii. Maşina mea gârbovită de frigul iernii înaintează lent spre Autogara Centrală din Cernăuţi. Parchez la locul meu preferat.

Mai cumpăr o punguţă cu seminţe şi hrănesc porumbeii, aliaţii mei de pe stradă. Ei îmi recunosc maşina de la orice înălţime, spre deosebire de maşinile colegilor mei, care pierd clienţii atunci când porumbeii mei au probleme cu buhanul. Ce frumoase păsările, îngeri albi ca zăpada. Alaltăieri, un domn grăsuţ, cu o cravată superbă şi o pălărie de profesor, trecea pe trotuar. Habar n-avea să se grăbească, doar nu ştia că trece sub un nor de porumbei. Când colo, hop! A simţit ceva, ridică pălăria, priveşte cu jale pe orbita ei atacată de „meteoritul” porumbelului, apoi priveşte în sus ferindu-şi ochii cu mâna şi se întreabă: „Da să zboare vacile, oare ce-am face, domnilor?”.

Nu ştiu ce-i cu porumbeii mei, însă sunt foarte cuminţi: pun „autografe” numai pe maşini scumpe şi le dau de lucru bieţilor studenţi de la spălătoriile de automobile. Apoi studenţii le mulţumesc cu seminţe de floarea-soarelui şi porumbeii pornesc din nou cu semnăturile. Într-adevăr, sunt păsările păcii şi copilăriei mele. Copilăria mea stă ruginită pe rotiţele din burta ceasornicului de pe Turnul Kremlinului, care apărea în fiecare seară pe ecranele televizoarelor noastre sovietice. Îmi amintesc de perioada sovietică. Cum de 1 mai îmi făceam porumbei din hârtie, umflam vreo două balonaşe şi mergeam la „demonstraţia păcii”, împreună cu toată şcoala. Evident, porumbeii cei de atunci erau mai bine hrăniţi în „paradisul” comunist şi se „băligau” mai esenţial, şi mai puturos. Sau vroiau să ne arate că comunismul deja cam pute, sau erau hrăniţi de americani (cum spunea directorul şcolii noastre), nu ştiu, dar spatele directorului, până termina de proslăvit pe cel mai mumificat om din URSS, era alb de baligă cerească. Cine ştie, poate că porumbeii erau conduşi de Duhul Sfânt, pentru ca să distrugă cuibul ateismului. Oricum, ei nu făceau propolis aşa ca albinele. Lupta de clase, de fapt, are loc nu între clase, ci între oameni buni şi oameni răi. Ideologia este o mască helowinică ce ascunde teroarea. Sunt oameni buni şi sunt oameni răi, şi suntem noi, taximetriştii, cei de la intersecţie dintre paradis şi infern.

„Taximetriştii-contrasensişti” se întâlnesc nu numai printre cei de la volan, dar şi printre cei care merg pe contrasens ca simplii pietoni; adevărat vă spun, ultimii sunt cei mai adevăraţi contrasensişti. Sunt nişte diavoli de taximetrişti neînfrânaţi pe

contrasens, cei care nu recunosc canoanele străzii în numele vieţii. Ei sunt dintre cei care ştiu să evolueze mai repede decât speciile lui Charles Darwin. Contrasensiştii sunt cei care spun că ceva genial poate să se nască numai acolo unde este „haos". Ei recunosc numai „drumuri" noi, neexplorate, periculoase, misterioase etc. Susţin că, dacă pe coperta „Playboy" în fiecare lună vezi una şi aceeaşi fată, înseamnă că Hugh Hefner iarăşi s-a căsătorit. Majoritatea subculturilor de azi depind de sistemul global, iar „taximetriştii" nu se încadrează nici într-un sistem, sunt băieţii de pe contrasens...

VI

„Onorată asistenţă!

Mă bucur că vă văd pe toţi laolaltă în inima Oicumenatronicii. Iată, peste un an se va împlini un mileniu de când am ajuns oameni ibilectroni (Ibilectron – inteligenţă biologică electronizată) şi am pierdut posibilitatea să ne întoarcem în corpurile noastre biologice. Ceea ce s-a întâmplat la ora 12:00, pe data de 12.12.2012 d.Hr., a schimbat cardinal viaţa noastră, a 40 de fizicieni implicaţi în proiectul Phoenix.

Atunci, o mie de ani în urmă, am considerat că omenirea nu-i pregătită pentru tehnologia Egotransfer. Erau încă multe războaie, acte teroriste, diferite ciocniri între popoare, rase şi religii. Şi noi am aşteptat, am analizat, am monitorizat omenirea din „interior". Oicumenatronica priveşte prin ochii globali, cu ajutorul a REG-atului, al reţelelor de telefoane, prin videocamerele reţelelor de securitate ale Pământului, şi ale coloniilor de pe Lună, Marte, Europa, Ganymede şi Callisto. Într-o mie de ani, restul omenirii, deci oamenii ibi (Ibi – inteligenţa biologică) şi cu ajutorul oamenilor iart (Iart – inteligenţa artificială), au făcut multe lucruri bune, dar au săvârşit şi multe crime. Nimeni nu-i ideal. Însă ultimele monitorizări ale ibilor ne-au arătat că omenirea biologică a ajuns la nivelul moral-psihologic care ne permite să le descoperim tehnologia Egotransfer. Faptul că restul omenirii nu ştia de existenţa noastră ne-a ajutat să corectăm indirect dezvoltarea civilizaţiei. Propun să votăm acum, dacă sunteţi de acord, să ieşim din anonimat şi să dezvăluim secretele oicumenatronice?

Patruzeci pentru, deci, trece în unanimitate. Altă întrebare, propun pentru o parte din fraţi, sau pentru toţi, dacă n-ar fi periculos, să ne transferăm în corpurile omecilor (omec – om mecanic) speciali, ca să ne prezentăm mai inteligent în faţa oamenilor ibi.

Văd că fratele Michel Louvre vrea ceva să ne spună, poftim maestre!"

Michel s-a transferat imediat în faţa tuturor (corpurile noastre electronice în lumea electronică, ce e mai simplu), a tuşit de două ori (un gest din nostalgiile lui, vroia să pară mai biologic. Mare dilemă temporală: cei muritori vor să ajungă nemuritori, iar cei nemuritori s-au plictisit de eternitate), apoi a început să vorbească cu o voce de profesor universitar:

„Stimaţi fraţi! Cred că ar fi o mare prostie dacă ne vom transfera toţi în corpurile roboţilor speciali, nu ştim cum vor reacţiona cei de dincolo, dacă tehnologia Egotransfer ajunge în mâini rele? Ce vom face în situaţie fors-major, dacă toţi vom fi în corpurile roboţilor? Cred că ar fi mai bine să trimitem numai pe trei fraţi, iar dacă ceva se întâmplă, restul fraţilor pot să se transfere şi în corpurile avioanelor robotizate... Cam atât, mulţumesc".

„Da, cred că fratele Michel are dreptate, e suficient de trei fraţi... Alta mă îngrijorează, iată numai ce am observat, din cuvântarea fratelui Michel, că unii folosesc multe cuvinte specifice secolului XXI, de exemplu, cuvântul „robot", nu

trebuie să uităm că trăim în secolul XXXI, pentru mine nu-i nici o problemă, dar cei trei care vor contacta cu toată omenirea ar fi mai bine să nu folosească acest cuvânt. Pot să folosească cuvântul nostru „iart", sau cuvântul lor „omec". În vremurile noastre pentru cuvântul „robot" poţi să fii judecat. A spune „robot", e egal cu a spune „nigher" în a doua jumătate a secolului XX în America, sau a spune „ţigan" în Europa. Cuvântul „nigher" a fost înlocuit cu „afroamerican", cuvântul „ţigan" cu − „indoeuropean" şi cuvântul „robot" a fost înlocuit cu „om mecanic", sau „omec". În terminologia ştiinţifică: Homo Sapiens Mecanus. Sunt şi oameni biologici cu diferite trepte de mecanizare. De fapt, toţi oamenii biologici sunt într-un fel mecanizaţi, chiar ochelarii sunt un mecanism. Astfel constatăm că nu există separare în oameni şi roboţi, precum spuneau strămunii oamenilor contemporani (inclusiv noi) cu o mie de ani în urmă, pur şi simplu, sunt oameni de diferite trepte de mecanizare. Evident, nu toţi oamenii se nasc la fel. Unii dintre oameni se nasc biologic, natural sau cu ajutorul clonării, iar alţii sunt construiţi pur mecanic. Limbile rele mai spun că numai cei biologici au suflete, dar existenţa sufletelor încă n-a fost dovedită ştiinţific şi rămâne o teorie.

Deci, cine vrea să stea de vorbă cu toată omenirea? Fernando Eco şi Arabela Mozart, foarte bine, şi eu. „Nu se poate domnule Coordonator! Îi periculos..." – strigă Panteon Ahmatov (are o inimă bună rusul ăsta). „Ba nu, plec, eu răspund de succesul contactului. În orice caz, noi suntem asemenea lor, o mie de ani în urmă aveam aceleaşi corpuri. Oricum nu venim de undeva din cosmos, trăim pe una şi aceeaşi planetă. Imaginaţi-vă că am fost dispăruţi în Oceanul Pacific, am stat pe o insulă şi acum ne întoarcem acasă.

Panteon, te rog să intri în reţelele uniunilor continentale şi subcontinentale, să ne faci o legătură directă, apoi în interiorul reţelei ASU (ASU – Alianţa Sistemului Uman), anunţă întâlnirea pe 25 decembrie".

(Din Procesul verbal al Adunării Supreme a Oicumenatronicii, 12 decembrie 3011 d. Hr.; sau 33011 după aterizarea omului pe Terra; sectorul X, Oicumenatronica.

O mie de ani în urmă, oamenii împărţeau timpul în diferite ere. În era creştină era anul 2000, la mahomedani era 1418, iar era ebraică ne relata anul 5760. Ca toţi să fie împăcaţi, Alianţa Sistemului Uman a adoptat un decret, după care anii au început să fie număraţi după data ipotetică a aterizării omului pe Terra. Pentru că s-a dovedit ştiinţific că Dumnezeu, sau Inteligenţa Absolută cum spun majoritatea oamenilor, a creat omul pe altă planetă. S-au descoperit urme de humanoizi şi pe Marte. Unii dintre savanţi susţin că omul a fost creat pe Marte, iar apoi a „fugit" pe Pământ. Astfel, anul 3011 după Hristos, a ajuns 33011 d.a.o.T. (după aterizarea omului pe Terra). În lumea electronică, precum şi în lumea biologică, timpul se măsoară după un an terestru, deşi anul marţian îi dublu faţă de cel de pe Pământ, iar despre durata anului de pe sateliţii Jupiterului – Europa, Ganimede şi Calisto, acolo unde sunt colonii umane, nici nu vorbesc. Deci, anii se numără după anul terestru!).

VII

– Nostradam Sorescu... ce înseamnă prenumele şi numele tău?

– Prenumele în limba română înseamnă „al nostru Adam", dar, poate fi tălmăcit în mai multe variante, chiar în trei cuvinte: „nostra+strada+adam", ceea ce înseamnă „calea noastră îi Adam"; iar Sorescu înseamnă „solar". Poate că am ceva şi de la Nostradamus, cine ştie. Alege varianta preferată. Şi numele tău, Arabela Mozart, ce înseamnă?

– Foarte simplu: trandafir, arbore frumos, frumuseţe, a iubi, graţios şi Mozart cred că ştii...

– Dar numele tău iubeşte un nume de bărbat?

– A iubit, când era în corp de om, iar acum nici nu mai ştiu ce a rămas din mine, poate chiar numai numele.

– Nici nu îmi dau seama Arabela, cum nu te observam atunci în Geneva, când aveam corpuri biologice, nici nu-mi aduc aminte înfăţişarea ta.

– Aveai numai trei luni la CERN (CERN – acronim folosit pentru a desemna Laboratorul European pentru Fizica Particulelor Elementare) când ai fost implicat în proiectul Phoenix. Ştiam că eşti un fizician cunoscut din Ucraina şi că ai lucrat doi ani chiar taximetrist, în perioada de tranziţie din ţara voastră. În rest... nu m-ai observat niciodată. Uneori mă gândesc că atenţia ta se datorează faptului că suntem numai şapte femei aici, poate dacă eram mai multe o găseai pe alta...

– Nu, nu-i aşa Arabela, eu te iubesc! Înţeleg, mai bine era dacă îţi spuneam aceasta când aveam corpuri biologice, dar să ştii, eu te-aş fi iubit chiar dacă locuiam pe o planetă cu şapte miliarde de femei şi eu un singur bărbat.

– Ha, nu cred că aş fi putut ţinea pieptul faţă de şapte miliarde de femei înnebunite de absenţa bărbaţilor.

Am îmbrăţişat-o şi am acoperit corpul ei hologramico-electronic cu cele mai terestre sărutări. Mi-am amintit un cântec rusesc, auzit o mie de ani în urmă: „Ah, de-ar fi posibil veşnic de trăit...", tot repetând cuvintele: „Eu iubesc zi şi noapte..."

VIII

25 decembrie 3011 d. Hr., reşedinţa terestră a Alianţei Sistemului Uman, oraşul Roma, subcontinentul – Europa, supracontinentul – Eurasia, planeta – Pământ, sistemul stelar – Solar, sectorul din galaxie – Braţul Orion, galaxia – Calea Lactee, roiul de galaxii – Esenţa, universul – Cosmosiada, roiul de universuri – Hiperiada, realitatea-dimensiune – Haosiada (Haosiada – nu în sensul stării de dezordine a materiei, care ar fi existat înainte de apariţia realităţii noastre, ci în concepţia spaţiul nelimitat al realităţii noastre. După Hesiod, „haosul" este o lume neformată. Cred că-i un spaţiu-timp nelimitat într-o metamorfoză veşnică şi dezordinea acestui spaţiu-timp constă în faptul că el n-are frontiere. Ceea ce nu poate să înţeleagă, omul numeşte dezordine. Deci, numai din punct de vedere al omului haos-spaţiu-timp înseamnă dezordine, atunci când cei/cel care înţeleg această „infinitate" nu văd nici o dezordine în „haos").

Secretarul General al ASU, domnul Anu Ammon (nu pot să-mi dau seama ce-i cu numele acesta, doar îi compus din două nume ai celor mai mari zeităţi antice, Anu – unul din cei mai principali zei sumerieni şi Ammon – zeul egiptean al soarelui, poate că omenirea se joacă de-a zeii?), vorbeşte solemn accentuând fiecare cuvânt, oprindu-se periodic pentru a asculta aplauzele din sală. Aici s-a adunat toată floarea civilizaţiei umane, evident că n-aş fi obiectiv, dacă n-aş menţiona că sunt şi destule „flori de mucigai". Însă care societate e perfectă?

„Cuvântul i se oferă Coordonatorului Oicumenatronicii, profesorului Nostradam Sorescu."

„Dragi fraţi!

Iată şi mult aşteptata noastră întâlnire între Oicumeniada şi Oicumenatronica. Nu mă înşel spunând astfel, încă în Grecia Antică cuvântul „oicumena" (οἰκουμένη)

era folosit pentru denumire generică a suprafeţelor populate de omenire. Şi acum, fiindcă oamenii locuiesc pe Pământ, Lună, Marte, Europa, Callisto şi Ganymede, este absolut firesc să denumesc universul populat de oameni cu cuvântul Oicumeniada. Evident că universul electronic, populat de oamenii electronici, îi firesc să se numească Oicumenatronica.

Cine suntem noi? Corpurile acestea de „iart" – inteligenţă artificială sau, cum spuneţi dumneavoastră, „omec", transportă fiinţele noastre astăzi, dar cândva noi arătam ca fiecare om biologic din această sală. Noi, patruzeci de fizicieni de la CERN – acronimul rămas neschimbat, al unui nume care s-a schimbat de două ori numai în secolul XX; iniţial se numea „Consiliul European pentru Cercetare Nucleară", apoi „Organizaţia Europeană pentru Cercetare Nucleară" şi „Laboratorul European pentru Fizica Particulelor", am participat la proiectul Phoenix în anul 2012 d. Hr. (în sală s-a pornit o mică mişcare şi şuşoteală). Proiectul Phoenix avea ca scop testarea noului aparat Egotransfer, un proiect unic de transformare a egoului personal, cu toată conştiinţa omului, de pe substanţa cenuşie pe dispozitive optoelectronice. Corpurile noastre au fost îngheţate, peste un an aveam să ne întoarcem în ele, dar nu s-a întâmplat să ne întoarcem.

În Mexic era activă o organizaţie teroristă: „Calendarul Maya", care propovăduia sfârşitul lumii pe data de 12.12.2012. Iniţial nimeni n-a crezut că sunt terorişti, li se făcea publicitate în mass-media, au fost scrise multe cărţi şi filmate multe pelicule pe tematica respectivă. Poate că ei singuri n-au ştiut că sunt terorişti, până n-a vorbit cineva sau ceva din interiorul lor, cine ştie. Nu ştie nimeni ce s-a petrecut prin capetele lor. Fiindcă la ora 12:00, pe data de 12.12.2012, nimic nu s-a întâmplat, lumea a rămas neatinsă de cataclismul global, oamenii se întorceau de la serviciu, făceau dragoste, se certau la diferite emisiuni televizate, deci, toată lumea a rămas la fel de plictisitoare cum şi era. Dar teroriştii „Calendarul Maya", aveau planul „B", cum se spune: „Dacă nu ne distruge Dumnezeu, ne autodistrugem singuri". Şi a doua zi, pe 13 decembrie 2012, treisprezece kamikaze din organizaţia teroristă „Calendarul Maya", cu ajutorul a treisprezece avioane, au şters de pe faţa pământului Laboratorul European pentru Fizica Particulelor. Ţinta teroriştilor era evidentă, acolo, în suburbia nord-vestică a Genevei, se afla cel mai mare laborator din lume de cercetare a particulelor elementare şi unicul depozit de antimaterie (antiparticule de antiprotoni, antielectroni şi antineutroni). Ei ştiau că, dacă antiparticulele vor intra în coliziune cu opusele lor particule din lumea noastră, ambele se vor anihila emiţând fotoni de înaltă energie. Au presupus că acea cantitate existentă de antimaterie va elimina o sursă uriaşă de energie. Încă mai sperau că explozia va declanşa o gaură neagră, care va înghiţi planeta şi întregul sistem Solar. Teroriştii naivi nu ştiau că pentru apariţia unei găuri negre este necesară o gravitate de dimensiunile supernovei.

Deci, CERN-ul a fost distrus împreună cu corpurile noastre îngheţate, dar, fiindcă noi ne aflam în Reţeaua Electronică Globală, am scăpat. Egotransferul a dispărut împreună cu constructorii lui care au rămas în corpurile biologice, norocul nostru că o parte din constructorii egotransferului au fost printre participanţii proiectului Phoenix, astfel putem să construim alt Egotransfer.

Ne-am obişnuit bine cu existenţa noastră extracorporală. Aşa cum deja v-am spus, lumea noastră electronică populată de oameni, am numit-o Oicumenatronica. Noi ne-am autodenumit ibilectroni – inteligenţă biologică electronizată. Oamenilor biologici le spunem ibi – inteligenţă biologică. Oamenilor mecanici, omecilor, le

spunem iart – inteligenţă artificială. Noi am monitorizat restul omenirii aproape o mie de ani (la anul se vor împlini o mie de ani), am văzut lucruri bune şi lucruri rele, evoluţie şi degradare. Ştim că voi aproape aţi şters frontierele între ibi şi iart, că la bătrâneţea corpului biologic, după dorinţa omului, introduceţi creierul lui în containere mecanizate, asigurând protecţia lor, şi în omeci special construiţi pentru asta. Dar creierii aceştia nu sunt veşnici, adesea, din cauza unor piese, elementele vitale nu ajung la creier şi creierul-om moare. Şi explorarea planetelor îndepărtate întâmpină multe probleme, oamenii şi oamenii-creieri sunt afectaţi de radiaţiile cosmice. Noi vă propunem viaţă veşnică şi colonizarea universului, cu ajutorul tehnologiei Egotransfer. Considerăm că omenirea a ajuns la nivelul psihologico-moral satisfăcător pentru a folosi tehnologia respectivă întru prosperitatea întregii civilizaţii. Poate că unii din fraţii mei vor să se întoarcă temporar în nişte corpuri biologice şi vor avea nevoie de nişte corpuri clonate. Oricum, peste doi-trei ani, oricare om biologic va avea posibilitatea să-şi aleagă, să trăiască temporar sau să trăiască veşnic".

Sala a întrerupt cuvântarea mea cu aplauze, strigăte de bucurie şi plâns de bucurie. Oamenii au început să se îmbrăţişeze. Cred că acelaşi lucru se petrecea şi pe celelalte cinci planete unde sunt colonii umane. Sunt în direct pe tot sistemul Solar. Cred că acelaşi lucru se întâmplă pe toate pieţele, în toate familiile, în fiecare colţişor al Oicumeniadei. Ei se temeau de moarte, bieţi oameni, peste o mie de ani se vor teme de veşnicie...

„Mai cunosc un lucru, terraformarea de pe Marte se produce foarte lent, iar celelalte colonii de pe Europa, Callisto şi Ganymede sunt nişte habitate umane mici, auto-suficiente pentru existenţa lor, dar mici. Am o idee, pe care într-o mie de ani am avut timp să o proiectez ştiinţific, şi acum cred că avem tehnologiile necesare ca să o realizăm. Succesul proiectului ne va da minimum trei planete terraformate în câţiva ani în sistemul nostru Solar. Eu propun să „aprindem" planeta Jupiter, mai bine spus să o transformăm într-o mică stea. Jupiterul n-are nevoie să treacă mai multe etape de formare, globulă şi apoi protostea, Jupiterul este „steaua" formată, numai că-i rece. Planeta îi formată, în mai mare parte, din hidrogenul metalic lichid, care la presiunea de 4 milioane bari este lichid şi nu gaz. E acelaşi combustibil ca şi pe Soare, numai că la temperaturi mult mai joase. Jupiterul trebuie „aprins". Cu ajutorul tehnologiilor noastre şi al tensiunilor mari aproape de nucleul planetei, putem ridica temperatura, care peste ceva timp va ajunge la milioane de grade Celsius în regiunea centrală a planetei. Temperatura va expulza electronii din nucleele atomilor, astfel se vor porni reacţiile termonucleare, hidrogenul va intra în fuziune pentru a forma heliu în lanţ proton-proton, asemenea cum se întâmplă pe Soare:

„41H → 22H + 2e+ + 2nu;e (4.0 MeV + 1.0 MeV)

21H + 22H → 23He + 2γ (5.5 MeV)

23He → sup>4He + 21H (12.9 MeV)

rezultă mai departe:

41H → 4He + 2e+ + 2γ + 2νe (26.7 MeV)".

Iarăşi aceeaşi reacţie a oamenilor din sală, misiunea noastră are succes, ne contopim în meditaţia unisonică...

„Cam atât, dragi fraţi, iată suntem aici împreună cu Fernando Eco şi Arabela Mozart."

Secretarul General, Anu Ammon, s-a sculat foarte emoţionat după ce a auzit

ultimele cuvinte şi spune: „Trebuie să vă anunţăm că nu toate corpurile voastre au fost arse, străbunii noştri, atunci, o mie de ani în urmă, au găsit corpul Arabelei Mozart în sarcofag, îngheţat şi nevătămat. Corpul ei se păstrează şi astăzi la Centrul Global de Criogenică din New York”.

Era imposibil de văzut reacţia mimică a Arabelei Mozart, pentru că nu se afla în corp biologic, dar am văzut cum străluceau ochii ei electronici...

IX

– Arabela, vreau să-ţi spun că scriitorul rus Feodor Dostoievski avea dreptate când afirma: „Frumuseţea va salva lumea”. Da, Arabela, eşti frumoasă de mama focului, fiindcă te iubeam când încă nu cunoşteam corpul tău, acum te iubesc şi mai mult. În sarcofag stătea un corp fin, al unei fete blonde, cu un piept perfect şi picioare lungi ca de gazelă.

– Ascultă, Nostradam, nu privi aşa la corpul meu gol-goluţ, îmi trec fiori, acolo în sarcofag parcă stau în burtica mamei.

– Iubito, mă tem că am pierdut eu toate şansele, tu te întorci în corpul tău biologic şi mă părăseşti...

– De ce vorbeşti atât de urât dragul meu. Tu nu mă părăseşti într-o lume cu şapte miliarde de femei, cum pot să te părăsesc eu pe tine.

– Eu vorbesc serios, Arabela, gândeşte-te ce facem?

Am început să-i ating mâna ei mecanică. Dacă îi mângâi picioarele femeii, ea aşteaptă sex de la tine, iar dacă mângâi mâinile ei ea crede în intenţiile tale serioase. Când îi mângâi mâinile femeii, degetele ei se simt castrate fără verighetă.

– Nu mă întorc în corpul meu!

– Ei lasă asta, poate vrei să te întorci pentru ceva timp, să te simţi şi tu om, om biologic în toată firea lui. Să te distrezi puţin. Nu te-ai săturat de veşnicia asta fără corp?

– Nu mă atrage deloc corpul meu biologic, dar voi spune să-l păstreze, voi veni încoace ca la muzeu, hai să mergem că mi-i frig...

– Iubito, mai trebuie să-ţi spun ceva. Mâine plec pe Lună, pentru ca de acolo să plecăm pe Marte, ca să pregătim proiectul „Nebuloasa” pentru Jupiter.

– Bine, mă pregătesc şi eu pentru ziua de mâine.

– Dar poate fi periculos.

– Noi, în forme electronice şi în corpuri mecanice, nu râde, putem fi afectaţi de radiaţiile cosmice sau se întâmplă ceva cu scafandrele noastre?

– Nu, dar mai ştii, uită-te pe cer, cosmosul îi mai sălbatic decât junglele din Parcul Civilizaţiei Umane „Amazonia”.

X

Iată şi Marea Liniştii, dar nu-i liniştea aceea întâlnită de Neil Armstrong pe 20 iulie 1969 d.Hr. Liniştea îi umplută de lumini, oameni, roboţi-humanoizi, maşini, semisfere cu locatari şi cu grădini... Am intrat în muzeul Luna, construit în centrul coloniei Poarta Terrei. De pe cosmoportul Poarta Terrei au zburat primii oameni spre Marte, de aici am început să cucerim adâncurile cosmosului, dar aceasta a fost demult, acum cosmodromul e transformat în muzeul Luna, cel mai mare muzeu al omenirii după Luvre şi Ermitaj. Iată şi salonul unde se află modul lunar din 1969. Pe o porţiune a modului îi montată o placă: *„Here Men From The Planet Earth First Set Foot Upon*

the Moon, July 1969 A.D. We Came in Peace For All Mankind." (Aici Omul De Pe Planeta Pământ A Pus Pentru Prima Dată Piciorul pe Lună, Iulie, 1969 d.Hr., Venim Cu Gânduri Paşnice în Numele Omenirii). Alăturea pe masă stă un disc de silicon, care conţine vocile preşedinţilor: Nixon, Kennedy, Eisenhower, Johnson şi încă 73 de lideri de state terestre, printre care, nu în ultimul rând, mesajul României, rostit de preşedintele ţării Nicolae Ceauşescu. De nu era construit acest muzeu, praful lunar acoperea totul, aşa ca vulcanul Vezuviul, puţin a mai rămas prin manualele terestre şi, afară de programele şcolare, puţini oameni îşi amintesc de acest eveniment. Doamne, oare mi-aş fi închipuit o mie de ani în urmă că voi sta lângă această placă. Acum călătoriile pe Lună ajung să pară un lucru banal, precum şi campionatele civilizaţiei umane între Pământ şi Marte. Mai mă plimb puţin pe Marea Liniştii, poate voi auzi pleoşcăitul apei tulburate de picioarele lui Cristofor Columb, când a păşit pentru prima dată pe ţărmul „Lumii Noi", cum îi plăcea să spună genovezului. Lumea Nouă noi o transformăm în Lume Veche, pentru ca urmaşii noştri să aibă un motiv pentru căutarea altei lumi noi.

Privind de aici, de pe Lună, spre Pământ, înţelegem unde se află paradisul. Stelele nucleare împodobesc cerul cu frumuseţea lor radioactivă, cât de subţire îi hotarul între viaţă şi moarte. Nu departe se vede Cimitirul Veşnic, primul cimitir apărut în afara Terrei, în condiţiile vacuumului, unde corpurile oamenilor nu sunt afectate nici de bacteriile de putrefacţie, nici de umiditatea atmosferei. După deschiderea cimitirului, foarte multe trupuri ale unor oameni renumiţi au fost deshumate pe Pământ şi înhumate pe Lună. Chiar mumia lui Vladimir Lenin a fost transportată din mausoleul din Moscova în Cimitirul Veşnic de pe Lună. Poate că, în condiţiile vacuumului, boala bolşevismului nu se va răspândi. Cimitirul acesta de pe Lună nu seamănă deloc cu cele de pe Pământ. Cimitirul de pe Terra seamănă cu o grădină botanică, decorată cu pietre şi tufe, care la subsol are o grădină zoologică. Nu ştiu de ce, însă Cimitirul Veşnic de pe Lună îmi aminteşte de Cimitirul Vesel din comuna Săpânţa, din România. Este un cimitir cunoscut pe toată planeta pentru crucile mormintelor viu colorate şi versurile umoristice de pe ele. Pe crucile lor sunt pictate scene din viaţa celor decedaţi. E un cimitir-muzeu, unic în felul său. Cimitirul Veşnic de pe Lună îmi aminteşte de Cimitirul Vesel prin comasarea ideii de a păstra veşnic corpurile biologice ale oamenilor. Privesc la mormintele care adăpostesc trupurile oamenilor ascunşi în vacuumul lunar şi îmi amintesc de o inscripţie de pe o cruce din Cimitirul Vesel:

„Mă odihnesc pe vecie
Baba lui Moşu Ilie
Pân-am trăit pe lume
Mult ne-a plăcut vacile
Să le mulgă laptele
Şi-am hrăni fetele
Viaţa o lăsai
La 58 de ai. 1954"

JOC DE FOTBAL
(microroman sportiv)

Traseul: Joc de fotbal
Tarif: Sufletul
Pornire: Credinţa
Staţionare: Religia
Timp: Două reprize
Km: De la o „poartă" la alta
Suma: Viaţa omului
Client: Iisus

„Ce altceva s-ar mai putea spune despre grandoarea fotbalului? Este unul din tărâmurile de paşnică dispută unde naţiunile îşi caută gloria..."
(Albert Camus)

ÎNAINTE DE MECI
I

La început au fost drumurile. Străzi lungi şi scurte, largi şi înguste etc. Şi aşa se plimba Dumnezeu pe Calea Lactee şi se gândea: „Poate să creez o fiinţă pe jumătate înger? Poate să despart îngerul în două fiinţe, hai să spunem în Femeie şi Bărbat".

La început au fost drumurile. Străzi pline de glod şi zăpadă, serpentine şi labirinturi, frumoase şi periculoase etc. Şi aşa se plimba Omul pe o ulicioară şi se gândea: „Poate să fac o fiinţă pe jumătate om?". Şi a creat omul intelectul artificial, care a făcut primii paşi foarte timid, ca Charlie Chaplin în primele filme mute. Însă mai apoi, când intelectul artificial a vorbit, omul a tăcut pentru totdeauna.

Japonezii au conceput Calea Lactee nu în înţelesul europenilor, ci ca pe un râu – pentru că se deplasau mai mult pe apă. Un râu prin care se scurge timpul, în timp ce Europa vedea o cale care uneşte oraşele cerului, o cale între inimile îngerilor (poate că şi ei se iubesc), o cale între Dumnezeu şi oameni...

Interesant, zbor cu o viteză mai mare decât viteza luminii şi, totuşi, am timp să mă gândesc la Calea Lactee, prin care acum zbor. Evident că de aici galaxia nu seamănă a drum, dar nu ştiu de ce tot mă gândesc la drumuri, la diferite drumuri din viaţa omului. Aşa s-a întâmplat sau astfel a vrut Dumnezeu că n-am rămas taximetrist în Cernăuţi, într-un mic orăşel din estul Europei. Mi-am găsit de lucru după specialitatea mea de fizician în Geneva, un mic orăşel din vestul Europei, dar cu nume mare. Ceea ce am realizat noi atunci la CERN, acum a făcut o revoluţie în viaţa oamenilor. Dar în ultima vreme mă gândesc: oare e normal că toţi oamenii pe care i-am cunoscut cândva în oraşul Cernăuţi, în comuna mea natală Colincăuţi, în oraşele Geneva, Roma, Londra, Berlin, Paris, Moscova, Tokio, New York şi în alte oraşe de pe Terra, demult au putrezit în lutul umed, iar eu trăiesc? Din ei n-au rămas nici ciolanele în mai mult de o mie de ani, iar eu trăiesc în formă electronică şi nici nu mă plictisesc de viaţă. Acum zbor prin galaxie proiectat în centrul ei, într-o „gaură neagră", şi parcă-i ceva obişnuit pentru mine, parcă fac o cursă cu taxiul meu, parcă acuşi voi claxona de trei ori şi, dacă nu va apărea clientul, voi pleca acasă... Nu, e mult mai complicat, chiar galaxia asta-i un zero în comparaţie cu realitatea noastră.

Haosiada, de fapt, îi un teren de fotbal, planetele, stelele, galaxiile, universurile – totul e un joc de fotbal, un joc absolut... Fotbalul şi carnavalurile au salvat Brazilia de o revoluţie comunistă. Viitorii revoluţionari şi-au epuizat energia în fotbal şi carnavaluri. Bine că nu trăim în vremurile lui Nikita Hruşciov, ăla era gata să crească cartofi, porumb şi mazăre chiar pe stadioanele din Uniunea Sovietică (URSS – o uniune a cincisprezece ţări, care a existat o mie de ani în urmă în semisfera nordică a Pământului). Sunt sigur, de-ar fi trăit acum vreun conducător din URSS, avea să semene mazăre şi pe Marte.

II

Nu înţeleg nimic, până la Poarta Cerului din centrul galaxiei noastre trebuia să zbor în 250 de ani tereştri, dar văd că ajung deja. Evident că zbor mai repede decât viteza luminii... Aha, pe Terra au trecut 250 de ani, numai că eu nu simt scurgerea timpului, pentru că timpul îi absent la astfel de viteză. Iată şi vârtejul găurii negre îi aproape. O linie de forţă astrală mă absoarbe, Doamne ce tensiune a materiei supraconcentrate, gata am intrat în linia de forţă astrală. Dumnezeule! (ne amintim de Dumnezeu numai atunci când ne este greu), aici este întuneric, mă mişc parcă printr-un tunel, văd undeva departe un punct luminat. Încă mi-a rămas vizualizarea propriei vieţi şi voi putea spune că trec prin experienţele de după moarte a sufletului uman. Dar eu nu sunt suflet, sunt om electronic, însă cine ştie dacă sufletele noastre după moarte nu se îndreaptă în această „gaură neagră”? Sistemul meu neuronal nu putea s-o fi luat razna, pentru că nu-l am în sensul biologic şi clasic al acestui cuvânt. Lumina din capătul „tunelului” creşte în dimensiuni, mă apropii de „orizontul evenimentului”, trec „pragul”, a-a-a-h... Ce lumină puternică şi albă! Gravitaţia e atât de mare, încât nici o particulă de lumină nu are energie suficientă pentru a scăpa afară. Mă las dus de gravitaţie pe o spirală invizibilă spre centrul Porţii Cerului. Acum nu pot să spun că mă aflu într-o „gaură neagră”, mai degrabă aş spune că mă aflu într-o sferă extrem de luminoasă şi cu o densitate imensă a materiei. După teoriile cercetătorilor, în centrul Porţii Cerului se află unul dintre cele mai misterioase fenomene fizice – singularitatea. Singularitatea este un punct de volum ce tinde spre zero, dar care conţine o masă ce tinde spre infinit şi are o forţă gravitaţională colosală. Cred că „gaura neagră” este un vârtej în spaţiu-timp, format în locul cel mai subţire între două realităţi-dimensiuni, acolo, unde „frontiera dimensiunilor” se rupe, se formează un „vârtej”, o „poartă” între două realităţi-dimensiuni. Însă mai bine să nu alerg înaintea evenimentului, oricum mă aflu în centrul galaxiei noastre, la Poarta Cerului, în inima „vârtejului”, acuşi voi afla totul. Am început să mă subţiez, parcă o hârtie infinită, eu dispar. Finita la comedia vieţii mele! Nihil sine Deo! Dumnezeule meu, sal-vea-ză-m-ă-ă-ă!!!

III

Nu ştiu cât timp am fost fără cunoştinţă, realizez că am trecut prin „vârtej” şi o „rază” din Poarta Cerului m-a proiectat într-o direcţie necunoscută. Deci, mă aflu „dincolo” sau mai bine zis „dincoace”, şi după cum înţeleg asta-i o realitate-dimensiune compusă din antimaterie. Dar nu pot să înţeleg un lucru, eu, compus din electronii materiei, ciocnindu-mă cu pozitronii antimateriei trebuia demult să mă anihilez, să dispar, dar asta nu s-a întâmplat, oare de ce? Poate că „singularitatea” mi-a schimbat structura electronică?

Aici, aşa ca în oraşul Pompei, timpul nu există. Văd că mă apropii de o planetă, nu înţeleg ce-i cu astrul ăsta, în loc de nouri văd fulgere de energie. Du-m-ne-ze-u-le!!! Mă scutură mai rău decât în copilărie când încercam să cercetez televizorul curentat. Linişte, mi-i atât de uşor, gândurile mă părăsesc, parcă mă scufund într-o vopsea caldă de toate culorile -?-?-?

Adeseori privesc în linişte, cum un ochi mare ca o semisferă cade pe Pământ. Aici se transformă într-o lacrimă egală cu oceanul suferinţei de pe planeta tinereţii. Până aştept ca ploaia adevărului să spele suferinţa de pe faţa Pământului, în acest anotimp neutru, în razele privirilor uscate iarăşi ciuplesc o cupă întoarsă pe dos, ca să sorb amarul.

.....

– Iartă-mă, Doamne Iisuse, am păcătuit mult, l-am trimis pe Dumnezeu în „vacanţă" cu tehnologia noastră Egotransfer, am ajuns nemuritori şi am crezut că suntem zei, iartă-ne!!!

– În primul rând, ridică-te din genunchi, pentru că poţi să te închini numai lui Dumnezeu, iar eu sunt numai o creatură a lui. În al doilea rând, cum m-ai cunoscut că sunt Iisus?

– Nu ştiu, Hristoase, am simţit într-un fel... Oricum nu semeni cu chipul cel desenat de oameni.

– Da, corpul cel născut de Maria s-a transformat în plasmă şi până la urmă s-a anihilat, iar eu m-am întors acasă.

– Dragă Iisuse, ce-i cu mine? Îmi văd corpul meu de odinioară, parcă ar fi o hologramă?

– Văd că ai multe întrebări, te invit la un meci de fotbal, vom sta liniştiţi, sufletul tău în loc de pop-corn va ronţăi răspunsurile mele şi mai vei vedea cum sufletele joacă fotbal, un joc universal. Ce spui, vii?

– Da, Doamne, dar permite-mi să te întreb, chiar şi aici se joacă fotbal?

– Îţi spun că-i un joc universal, haide să mergem...

REPRIZA 1

IV

Terenul de joc este exact ca la noi, are o lungime de 120 m şi o lăţime de 90 m. Numai că porţile îmi aduc aminte de Poarta Cerului, seamănă cu două „găuri negre". Nu ştiu, am o presimţire că jucătorii vor fi proiectaţi prin aceste porţi în alta realitate. Nici nu pot să spun cât e de real totul, în realitatea asta totul îi cald şi moale, parcă planeta ar fi o fiinţă vie, care ne urmăreşte dintr-un punct invizibil. Nu ştiu de ce, dar de când am aterizat pe această planetă compusă din antimaterie, mereu îmi pare că cineva mă urmăreşte din toate părţile, cu miliarde de ochi invizibili. Parcă sunt într-un clopot de sticlă transparentă, precum ulciorul lui Aladin, şi, ca un suflet încarcerat, aştept când voi fi eliberat. Cred că acesta e sufletul meu, o Doamne, o mie de ani îl ţin închis! Mingea de fotbal este de formă sferică ca la noi, numai că nu are un înveliş din piele, seamănă mai mult cu o planetă dintre acelea energetice. Fiecare echipă are câte 12 jucători, nu 11 ca la noi. În rest, este acelaşi joc între sferă şi poartă. Poarta, ca o gaură neagră, înghite sferele, una după alta, este, într-adevăr, un joc universal...

– Bine, Nostradam, şi unde ne-am oprit?

– Nu înţeleg, Doamne, ce-i cu corpul meu? Îmi văd corpul meu de odinioară ca pe o hologramă?

– După moartea omului, „substanţa sufletească” iese din „substanţa cenuşie” a creierului uman şi cu ajutorul energiei acumulate pe parcursul vieţii e proiectată în centrul galaxiei, unde, de obicei, se află o „mare poartă”, pe care voi oamenii o numiţi „gaură neagră”. Dacă sufletul nu-i proiectat în centrul galaxiei, apoi e proiectat în altă „poartă”, doar în fiecare galaxie sunt mai multe „porţi”. Trece prin singularitate şi-i proiectat în altă realitate-dimensiune, care-i antipodul realităţii sufletului respectiv. În cazul tău, eşti proiectat în realitatea pe care o numim Infinitus. Toată energia inteligentă din realitatea voastră Haosiada este proiectată în Infinitus. Fiecare realitate-dimensiune alcătuită din materie are o realitate-antipod constituită din antimaterie. Doar ştii foarte bine că fiecare electron are undeva un pozitron, fiecare proton are undeva un antiproton. Oasele voastre sunt gratiile închisorii în care stă închis creierul, creierul e o celulă în care dospeşte substanţa cenuşie şi ultima este o cupă de vin în care s-a scurs sufletul din poama roditoare a vieţii. Totul din întregul Absolut este foarte bine regulat, Energia Inteligentă a Absolutului (EIA) sau cum voi îi spuneţi: Dumnezeu, Elohim, Allāh etc, creează totul exact potrivit. Nici un atom din întregul Absolut nu atârnă haotic, totul este structurat, fiecare „particulă elementară” îşi ştie rolul ei. Totul e creat după chipul Lui, deci, are inteligenţă. Şi imaginează-ţi că în Absolut intră o infinitate de realităţi-dimensiuni, care se împart în roiuri de universuri infinite, roiurile în universuri nenumărate, universurile în roiuri de galaxii, roiurile de galaxii în galaxii, galaxiile în sisteme stelare, sistemele stelare în planete, comete, asteroizi, meteoriţi etc. Imaginează-ţi un infinit de spaţiu-timp, totul este ordonat de EIA. Binecuvântată să fie Energia Inteligentă a Absolutului, amin!

– Îmi dau puţin seama, Iisuse, de grandiozitatea Absolutului şi a EIA, dar ai spus că sunt proiectat încoace ca o „substanţă sufletească”. Oare eu nu sunt sufletul meu? Sufletul meu se află aici?

– Nu, sufletul tău stă atârnat între viaţă şi moarte... glumesc. Sufletul tău încă e în tine. Poate că nu eşti în stare să conştientizezi acest lucru. După ce, cu ajutorul Egotransferului, ai trecut de pe „substanţa cenuşie” în formă electronică, sufletul s-a mutat împreună cu tine. Nu ştiu ce aţi crezut, doar n-aţi constatat că sufletul nu există. Înţelegi, „substanţa sufletului” este un fel de energie inteligentă, asemenea nouă şi asemenea EIA. Energia-suflet este introdusă în „substanţa cenuşie” şi se dezvoltă acolo atâta timp cât trăieşte omul. Tu eşti în formă de energie, dar şi sufletul tău e energie şi stă în interiorul tău. Acum parcă eşti o copie nu prea reuşită a sufletului tău, ai trecut prin ceva asemănător cu clonarea sufletului. Numai că sufletul nu poate fi clonat şi nu poate fi transferat în alt corp după moartea corpului biologic. Nu poţi fi conectat la alt suflet prin wi-fi. Vezi că japonezii o mie de ani în urmă bine făceau că numărau vârsta omului de la momentul zămislirii şi nu de la momentul naşterii. Ştii cum spuneau vechii indieni, puruşa şi prakrti – forma şi materia. Înţelegi, materia fără formă este pur şi simplu o cantitate de masă, iar sufletul e „forma” corpului de a fi ceea ce este un om.

– E foarte complicat, nu înţeleg unde a fost sufletul meu înaintea naşterii corpului meu biologic?

– Nicăieri n-a fost... pur şi simplu n-a existat. Poate că de naştere ar trebui să vă temeţi mai mult decât de moarte. Ţi-am spus deja că sufletul tău este o energie inteligentă. „Substanţa sufletească” e introdusă în corp în momentul procreării şi pe parcursul vieţii biologice sufletele se formează, aşa cum fătul în corpul mamei lui,

şi când corpul biologic moare atunci sufletul se naşte. Dacă omul a fost bun în viaţa lui, a avut o aură pozitivă, sufletul a acumulat suficientă energie ca să ajungă până la „poartă" şi să fie proiectat în această realitate-dimensiune. Iar dacă omul a fost rău, n-a putut să-şi acumuleze suficientă energie, zborul lui se întrerupe undeva prin „câmpurile" galaxiei şi sufletul (energia inteligentă) rătăceşte prin cosmos până nu-i atras de gravitaţia unei stele şi ajunge în plasma acesteia. Apoi se apropie până la nucleul stelei, îţi dai seama ce se întâmplă nu? Dacă îi o stea nu mare, asemănătoare Soarelui, miezul ei are 27 de milioane de °C, acolo se produc reacţiile de fuziune atomică, de combinare a patru atomi de hidrogen cu un atom de heliu, evident că şi atomii energiei inteligente intră în fuziune termonucleară şi inteligenţa se anihilează, atomii devin un alt tip de atomi.

(Nu ştiu şi nici nu vreau să ştiu cum e moartea, însă ce părere au alţii de mine la înmormântarea mea ştiu. Odată am plecat cu trenul în munţi, să mă odihnesc o săptămână de zgomotul străzii. Un ins mi-a furat maşina de la parcare, s-a ciocnit de o cisternă plină cu benzină şi a ars complet, încât era imposibil de identificat trupul. Mă întorc peste două zile şi aud despre înmormântarea mea. M-am ascuns după ochelari mari de soare şi aşa cum eram nebărbierit am mers la înmormântarea mea. Să ştiţi câte lucruri interesante am auzit. Prietena mea, Doina, nu m-a cunoscut, am făcut cu ea cunoştinţă chiar acolo la înmormântare (nici nu ştiam că cel mai bun loc de a face cunoştinţă cu o fată e propria înmormântare). Am adus-o chiar în seara aceea în hotel, am stins lumina în cameră şi am făcut sex (nu dragoste) cu fosta şi noua mea prietenă. Apoi am făcut duş, m-am ras pe faţă şi am conectat lumina în cameră... Doina era gata să sară prin fereastră de la etajul al şaptea...

În sat aveam un vecin bătrân, Gheorghe Maican. Când îl întâlneam, îl întrebam: „Cum mai e viaţa bade Gheorghe?". La care bătrânul îmi răspundea: „Ei viaţa..., mai demult număram anii, iar acum număr zilele. Mi-am făcut un sicriu, dar moartea nu mai vine. Îi place să vină pe neaşteptate şi aşteaptă curva cu coasa în mâini când sicriul meu va fi ros de cari".

Noi ne temem de moarte, dar cine ştie, poate că moartea îi foarte gustoasă, bine gătită, sărată, îndulcită, ameţitoare când e goală în patul morţii. Gustoasă, dacă ştim să o pregătim după reţeta unei hieroglife egiptene. Una ştim sigur, printr-un tunel venim pe lumea asta şi prin alt tunel plecăm în altă lume, numai că celălalt tunel nu-i astfel de lunecos, altfel deveneam nemuritori).

– Doamne, da ce se întâmplă cu pruncuşorii decedaţi sau ucişi, în uterul mamei sau după naştere, doar în ei sufletul încă nu s-a dezvoltat suficient pentru naştere şi încă n-a acumulat suficientă energie ca să ajungă până la Poarta Cerului, ca să poată să treacă în această realitate-dimensiune?

– Bună întrebare. Sufletele pruncuşorilor se adună în straturile superioare ale atmosferei planetei (Pământ, Marte, Luna, n-are importanţă planeta zămislirii lor) şi de acolo noi le aducem în această realitate-dimensiune şi le creştem precum voi creşteţi copiii voştri. Sufletele pruncuşorilor morţi sunt într-un fel înfiaţi de noi, monalisii. Sau cum spun la voi, mai frecvent pe Terra, îngerii vin şi iau sufletele pruncuşorilor morţi. Îngerii ceia suntem noi, monalisii.

– Acum realizez ce-i cu infernul religiilor noastre, multe stele multe infernuri, minimum de 27 de milioane de °C...

– Evident că sufletele, în forma lor energetică, nu simt durerea aceea ce simte un corp biologic, dar nici nu se simt confortabil la astfel de temperaturi şi tensiuni.

Poate îţi aduci aminte, încă de atunci când erai în corp biologic, ce se petrece adesea pe cabluri când trece un troleibuz? Electronii se opun alunecării şi sunt observaţi în formă de scânteie. Sufletele oamenilor de asemenea se opun anihilării, dar n-au nici o şansă într-un mediu de fuziune termonucleară.

– Da, îi periculos să fii un om rău. Şi eu, cât de egocentrist sunt şi ţin deja o mie de ani sufletul în mine, Iisuse, eu sunt un om rău?

– Modestia îţi sporeşte meritul. Cât timp ţii sufletul în tine sunt problemele tale. Însă la întrebarea ta cât de rău eşti, cred că poate să-ţi răspundă două femei pe care nu le-ai văzut mai mult de o mie de ani. Maria, pe care o ştiai ca o vagabondă şi Lisa pe care ai cunoscut-o ca o prostituată. Ele sunt undeva pe aici, să le chem?

– Iar m-ai surprins, Doamne, din cel mai bun punct de vedere. Dar spune-mi, prostituatele parcă sunt păcătoase, ce face Lisa pe aici?

– Un pământean de-al vostru, Oscar Wilde, nu demult m-a întâlnit undeva pe aici şi pe lângă toate mi-a spus un adevăr: „Nici un om nu este suficient de bogat încât să-şi cumpere trecutul”. Tinereţea ei, tatuată sub piept de silicon cu lacrimi sifilitice, abia revărsa halucinaţiile memoriei, când a ajuns aici. Da, purta şi ea aripi de neon până nu a alunecat în tornadele hibride, unde Soarele pierde virginitatea... Ea s-a prăbuşit mai josnic decât: hua, lupa, hetaire, gheişa şi cadâna... Înainte de a se porni încoace nu mai oferea servicii totale, şcoala vieţii i-a rupt floarea sănătăţii. Înainte de moarte a rămas numai cu şoaptele păreţilor, care se pregăteau să se prăbuşească peste ecourile oftărilor ei. Chinuită de orgasmele apocaliptice, venite din metafizica traficului de carne vie, cu ultima călătorie de pe epidermă, tinereţea ei tatuată sub piept de silicon cu lacrimi sifilitice a venit la noi. E o femeie bună, n-a făcut nimănui rău, pe nimeni n-a molipsit intenţionat de SIDA, când a aflat că-i bolnavă de HIV, a părăsit vechea ei meserie şi ultimii ani de viaţă a lucrat într-un orfelinat cu copii handicapaţi. S-a îmbolnăvit la vreo câţiva ani după ce ai plecat tu la Geneva, aşa că nu te îngrijora, corpul tău biologic, cel ce a ars o mie de ani în urmă la CERN, era foarte sănătos.

– Nazarineanule, da tu văd că ai simţul umorului.

– Doar sunteţi creaţi după chipul nostru...

– Totuşi eşti fiul lui Dumnezeu?

– Da, suntem mulţi fii ai EIA, în sens de creaturi nu mai mult, dacă vrei poţi să ne spui proroci, aşa cum mai ne spun acolo la voi.

– Aha, noi suntem fraţi, fiii lui Dumnezeu.

– Nu, voi nu sunteţi creaţi de EIA...

– Cum? Cum ai spus? Atunci de cine suntem creaţi? Numai nu-mi spune că de Diavol.

– Noi v-am creat pe voi, iar pe noi ne-a creat EIA. Nu te-ai gândit vreodată, taximetristule, că tu eşti creat de cel care la rândul lui e creat de Dumnezeu? De exemplu, tu creezi un robot, iar robotul la rândul său creează un televizor. În cazul respectiv tu eşti televizorul, dar nu robotul. Voi mai îi spuneţi lui Dumnezeu şi YHWH nu? Ştii ce înseamnă tetragrama asta? YHWH= Yahsuah Hanozri Wumelech Hajehudim (Iisus Nazarineanul Regele Iudeilor=INRI). După ce v-am creat, noi vă vizitam, vă îndrumam, vă apăram de cele mai periculoase comete. Noi apăream în diferite forme şi voi ne-aţi numit îngeri, zei etc. Noi suntem mulţi şi nici nu vrem să ne numiţi zei. Avem toţi un Dumnezeu care este Creatorul Absolutului! Nici nu prea putem să ne numim creatorii voştri, pentru că v-am creat pe voi din noi, nu din ceva

abstract, şi fiindcă EIA ne-a creat pe noi, înseamnă că v-a creat şi pe voi în noi, sau pe noi în voi. Dar cum pot să recunoască asta cei ce se consideră înșiși zei? Cum pot să recunoască că sunt fiinţe de mâna a doua, fie că au suflete energetice asemenea creatorilor lor. Creând omul, monalisii au modificat genomul lor transmis omului, dar n-au schimbat însăşi esenţa lui. Creatorul Absolutului introduce „substanţele sufletelor", precum în monalisi asemenea şi în oameni. Numai că oamenii încă n-au obţinut calea comunicării directe cu Creatorul Absolut, ei comunică doar prin monalisi. De fapt, Surâsul Giocondei este mesajul principal, Realitatea Mamă vă surâde din adâncul spaţiului, ce vrea să vă spună prin surâsul ei? Aţi susţinut examenul de existenţă? Sunteţi o specie care a trecut cu succes experimentul în laboratorul planetei Mărul (astfel noi numim Terra, „mărul" din care a gustat Eva) sau nu? Veţi fi cei care vor popula galaxia sau va trebui să creăm alţii? Trebuie să descifraţi surâsul Giocondei!

– Bine, asta e, dar spune-mi cine sunteţi voi, cum vă numiţi?

– Noi ne numim monalisi, EIA a contopit în noi două elemente ale Absolutului, mona – elementul masculin şi lisa – elementul feminin. Sau cum se spune la voi, yin şi yang: yang – masculinitatea, înţelepciunea, activitatea; yin – feminitatea, absentitatea, pasivitatea. Peste ceva timp noi ne-am gândit să creăm nişte fiinţe în care se fie separate aceste două elemente. Pentru experiment am ales altă realitate, anume Haosiada, o realitate materială. Înţelegi, noi suntem în formă energetică, suntem de la bun început suflete, am vrut puţin să experimentăm cu materia. Experimentul are două laturi şi trebuie să răspundă la două întrebări: 1) Cum vor evolua elementele mona şi lisa separate în două corpuri?; 2) Oare are vreo noimă viaţa materială? (poate merită şi noi, monalisii, să trecem din antimaterie în materie? Poate nu ne-ar strica şi nouă această experienţă temporală de viaţă într-un corp biologic?). Iată acum joacă echipa oamenilor cu echipa monalisilor, monalisii încă nicicând n-au pierdut, nici nu-mi dau seama ce s-ar întâmpla dacă ar pierde constructorii oamenilor. Probabil că vom împrumuta experienţa oamenilor biologici. Corpul biologic al omului e o verigă dintr-un lanţ mult mai complicat decât pare la prima vedere.

– Nu te supăra, Doamne, dar mă ustură o întrebare, ştiu că eşti monalis, dar, de asemenea, ştiu că ai fost în corp de om, ai fost om, spune-mi sincer fanul cărei echipe eşti?

– Doar scrie „Nu ispiti pe Domnul tău!" Glumesc, te-ai speriat? Dacă sincer, sunt suporterul echipei umane, numai asta aşa între noi... Înţelegi, asta-i ca şi cum un inginer s-ar îndrăgosti de calculatorul său, pe care singur l-a proiectat.

– Ştii, sunt şi cazuri inverse. Trei sute de ani în urmă, pe Marte, un robot s-a îndrăgostit de stăpâna sa, care era divorţată de trei ani şi a cumpărat maşina numai ca să-i şteargă singurătatea din gânduri. Dar Margareta, astfel se numea femeia, a respins dragostea robotului şi chiar l-a avertizat că îl va întoarce la magazin. A doua zi, toate gazetele de pe Marte scriau: „Robotul Ipolit s-a sinucis". Era prima sinucidere a unui robot, până atunci se sinucideau doar oamenii şi delfinii. Dar mai apoi s-au legalizat căsătoriile între oameni şi roboţi. Ajunseră creaturile să trăiască cu creatorii lor. Doamne, poate să se întâmple ca oamenii să se căsătorească cu monalisii?

– Nu, nu aveţi nici o şansă, ţi-am spus deja, noi suntem compuşi din ambele elemente, şi masculin şi feminin. Îl cunoşti pe scriitorul Dan Brown?

– Da, l-am citit o mie de ani în urmă.

– Nu-i un om rău, este undeva pe aici. Dar am stat de vorbă serios cu el, îţi

închipui „Codul lui da Vinci”, chipurile, eu am avut-o pe Maria Magdalena de soție. Îți imaginezi ce prostii, un monalis care are în el și partea masculină și partea feminină să aibă nevoie de o femeie. Mai mult, îmi pare rău că s-a folosit de „receptorul” nostru Leonardo. Prin da Vinci am trimis pământenilor multe mesaje cifrate, dar nu absurde, ca cel inventat despre mine și Maria Magdalena.

– Deci, eu sunt o jumătate din tine, iar de exemplu, eu contopit într-un corp cu Arabela am fi un monalis, unul ca și tine.

– Aproape ca și noi, dar nu uita că voi mai aveți și viața aia materială, trebuie să vă formați în corpuri biologice, nu asemenea nouă. Noi ne naștem asemenea unei scântei dintr-un fulger.

– Acum îmi dau seama ce-i cu tabloul „Mona Lisa” al lui Leonardo da Vinci. Iată ce se ascunde după surâsul ei! Nu degeaba atâtea generații de oameni își uscau creierii din cauza surâsului ei. Îmi dau seama ce s-a întâmplat și cu Eva, care a gustat Mărul, deci, a gustat tainele Pământului care erau strict păzite de monalisi. Poate de aceea voi ați introdus o eroare în codul nostru genetic, ca să îmbătrânim? Îmi amintesc cuvintele scriitorului Marin Sorescu: „Cred că m-am îmbolnăvit de moarte, într-o zi, când m-am născut”.

– Da, Leonardo era un „receptor” al nostru și primea mesajele noastre adresate direct în creierul lui. Erau mai mulți oameni drept „receptori”, pe care voi i-ați numit proroci. Eroarea în codul genetic noi am introdus-o pentru succesul proiectului. Îți dai seama ce putea să se întâmple dacă corpurile biologice ale oamenilor trăiau veșnic? Astfel era imposibil ca civilizația umană să evolueze. Una și aceeași generație de oameni nu avea să accepte schimbările. Părinții tăi nu erau obișnuiți cu Internetul, bunicii tăi nu acceptau telefoanele mobile, iar străbunicii tăi se temeau de televizoare. Chiar întregul proiect putea să eșueze. Mai îți dai seama că oamenii trebuie să moară ca să ajungă aici în formă energetică.

– Doamne, mai vroiam să te întreb ceva, demult mă interesa legenda Graalului, chiar o poezie am compus pe tema asta:

GRAAL

Teatrul umbrelor uitate,
Pe scena cerului deschis,
Mai plouă-n lacrimi sărate
Precum în iad, la fel în paradis.

Graal ─ sunt templierul tău real!
Graal ─ beau lin păcatul milenar!
Graal ─ atâtea umbre într-un val!
Graal ─ e greu cum crucea de stejar!

Nu mai plânge Doamne în culise,
Sângerează crucea ta pe deal.
Ale tale vise de oameni scrise
Cu vinul veșnic din Graal…

Graal ─ sunt templierul tău real!
Graal ─ beau lin păcatul milenar!
Graal ─ atâtea umbre într-un val!
Graal ─ e greu cum crucea de stejar!

Iisus priveşte pe teren, acolo un monalis a marcat un gol în poarta oamenilor, dar arbitrul susţine că-i ofsaid, chipurile, a „stat la pomană” şi a aşteptat mingea. Continuând să privească spre poarta oamenilor, îmi spune:

„Graalul, de fapt, e o hologramă care va împăca omenirea, fiindcă îi o dovadă că toţi oamenii sunt fraţi şi surori şi provin de la Mona şi Lisa, că monalisii sunt creatorii voştri şi că Creatorul Absolut este creatorul tuturor. Graalul mai conţine o hartă, drumul spre... casă. Cupa de informaţie numită Graal este o hologramă, care arată că monalisii (de aici monahii – cei care vroiau să semene cu creatorii lor, cu monalisii, asemenea monarhii, Amon – zeu, Afon – insulă etc.) au venit din adâncul spaţiului-timp şi au creat din genomul monalisului alt genom cu două particularităţi, şi după clonare au obţinut două fiinţe pe care le numise Mona şi Lisa (mona-bărbatul şi lisa-femeia). Nici nu trebuie să se explice de unde apăruse cuvântul om (homo) şi de ce anume de la mona (bărbatul) şi nu de la lisa (femeia). Cu vreo câteva mii ani mai târziu, Carl Linné va încerca o clasificare a omului, dar cam nu se potriveşte regn: Animalia, cu numele trinomial Homo Sapiens Sapiens (HSS. Cred că nu întâmplător Adolf Hitler numea „copiii” săi SS – sapiens sapiens, fără homo, doar nu erau oameni, erau numai animale). Numele întreg al omului după Carl Linné e şi mai ameţitor: Regn: Animalia; Încrengătură: Chordata; Subîncrengătură: Vertebrata; Clasă: Mammalia; Ordin: Primata; Familie: Hominidae; Gen: Homo; Specie: Sapiens; Subspecie: Sapiens; (ACVMPHHSS). Nicicând nu te întrebi – oare totuşi Animalia? Punctul de vedere al lui Carl Linné, încă o mie ani în urmă avea argumente solide, dar acum s-a epuizat cu totul. Ştiinţa este scrisă, ca şi istoria, de timp. Convingerile oamenilor, care uneori par mistice, peste ceva timp ajung să fie dovedite de ştiinţă. Chiar unele romane fantastice au devenit realitate, parcă nişte programe ireale de dezvoltare, dar care totuşi au fost realizate. Dar unele realităţi pot rămânea misterioase sau chiar mitice pentru marea parte a maselor. De exemplu: oare mulţi cunosc că pe zăpadă cresc plante inferioare, unicelulare, aşa-zisele Alge de Zăpadă şi că prin acea „junglă” pot zburda animale microscopice, o specie a tardigradelor? Sau poate că mulţi cunosc hipertermofilele, microorganismele care trăiesc şi se dezvoltă la temperaturi de peste 80 de grade Celsius? Nu cred nici că mulţi cunosc litoautotrofele, bacteriile care „mănâncă pietrele”, folosind drept hrană numai molecule anorganice. Şi, nu în ultimul rând, cea mai rezistentă bacterie de pe Terra – Deinococcus Radiodurans, care rezistă la niveluri ridicate de radiaţii, acizi, frig etc.

Piramidele egiptenilor şi mayaşilor, desenele din Deşertul Nazca, ansamblul Stonehenge din Anglia, statuile de pe Insula Paştelui, Turnul Babel, etc. – toate aceste simboluri sunt mesaje pentru generaţiile viitoare de oameni. Dacă trageţi nişte linii între ele descoperiţi Poarta Cerului. Graalul, de fapt, este drumul spre casă, calea spre „constelaţia adevărului”…

Noi, monalisii, avem grupa de sânge zero, cea mai universală grupă de sânge. Primii oameni Mona şi Lisa aveau grupa unu de sânge, apoi, cu cât omul se îndepărta mai mult de Geneză, cu atât mai multe grupe de sânge apăreau. Bine că transfuziile grupei unu de sânge pot fi aplicate la toate grupele. Deci, precum mona, asemenea şi lisa, sunt două particularităţi clonate din genomul modificat al monalisului. Particularităţile separate nu mai au înţelepciunea anterioară, mai ales că le-au fost blocate unele centre ale creierului, pentru că înţelepciunea poate fi un foarte mare pericol dacă nu ştii să o foloseşti. Noi n-am uitat de creaturile noastre, mai bine spus

de experimentul nostru, şi trimiteam „mesaje” unor „oameni receptori” de-a lungul istoriei voastre. Însă, din cauza primitivităţii umane, nu era suficient de activitatea „receptorilor”, şi atunci Centrul Coordonator al proiectului decise se trimită pe planeta Mărul, cum noi o numim, un monalis. După cum deja ştii, noi avem o formă energetică asemănătoare sufletului uman, era uşor să intru într-o lisă (femeie) înainte de zămislirea fătului. În momentul zămislirii am trecut pe substanţa sufletească a fătului. Substanţa sufletească s-a contopit cu substanţa cenuşie şi astfel m-am „zămislit” şi eu pe planeta Mărul. Mariei i-am spus prin vise să-mi pună numele – Yahsuah.

Noi ne considerăm drept „Fiii EIA” (fiii Energiei Inteligente a Absolutului) şi avem multe dovezi că suntem creaţi direct de Dumnezeu. Poate vei auzi mai târziu despre Lanţul Sfânt şi despre „Ah” – o verigă din lanţul dovezilor că suntem creaţi direct de Dumnezeu, un fel de transă deosebită, prin care noi comunicăm cu EIA. Prin „Ah” Creatorul Absolut ne transmite înţelepciunea absolut-structurală. Suntem androginii perfecţi, nu putem fi comparaţi cu perversiunile umane pe cale sexuală sau cu sexul uman în tranziţie, noi suntem desăvârşiţi şi independenţi din acest punct de vedere. Noi nu avem nevoie să ne contopim cu alte fiinţe, pentru că în interiorul nostru sunt perfect contopite ambele formule de bază ale Absolutului: mona şi lisa.”

Un jucăuş al echipei umane execută o lovitură liberă din colţul terenului, mingea ajunge la mijlocaşul de stânga, acesta îi pasează atacantului din dreapta care era aproape de careul de 16 metri, G-O-O-O-L! Sar în sus de bucurie, sunt apucat şi eu de ludumanie (din limba latină „ludus” – joc), oamenii au egalat scorul 1:1. Iisus nu s-a mişcat din loc, dar văd că ochii îi strălucesc de bucurie pentru echipa umană. După toate chinurile de pe Golgota, nu pot să înţeleg de ce el ne iubeşte pe noi? Evident că au trecut mai mult de trei mii de ani, dar cred că monalisul acesta nu s-a supărat nicicând şi a iertat întotdeauna. Noi încă mult trebuie să învăţăm de la ei, noi ne autoconsiderăm prea deştepţi. Încă o mie de ani în urmă, şapte miliarde de oameni au adunat ochii lor într-un punct şi au numit punctul cela telescopul Hablle, şi au crezut că au văzut totul, dar de fapt au rămas orbi. Cândva iarăşi vom avea nevoie de Biblie, numai să nu dispară cartea cărţilor, să nu rămână numai într-un exemplar scris în Alfabetul Braille (pentru noi orbii), ca în filmul „Cartea lui Eli”.

PAUZA
V

Stăm cu Iisus la o masă triunghiulară, în centrul mesei stă amplasată o sferă, care răspândeşte în aer o energie de culoare verde, ce ne linişteşte şi ne limpezeşte gândurile. Şi umbrele noastre au devenit colorate, nu credeam că şi corpurile energetice pot avea umbre, însă văd că avem. Interesant sună – umbra sufletului. Grecii în antichitate, vreo patru mii de ani în urmă, considerau sufletul umbră şi împărăţia asta, unde acum mă aflu, împărăţia umbrelor. Urât îşi imaginau ei realitatea aceasta, aveau nişte gânduri primitive şi credeau că totul se află în adâncurile Pământului. Apoi oamenii au devenit mai „verticali”, însă, chiar când se considerau cei mai „verticali” tereştri, nu puteau să-şi imagineze o astfel de realitate-dimensiune. Dumnezeule, cât de complicat este Absolutul!

– Iisuse, dacă nu te deranjează, spune-mi care anotimp acum e în emisfera nordică a Pământului?

– E vară, de ce mă întrebi?

– Dacă eram acum la un meci din Europa, beam câte-o halbă de bere rece... Să nu mă înţelegi greşit, eu mai mult de o mie de ani de când n-am corp biologic, dar am visat o viaţă întreagă să stau la o bere cu Iisus Nazarineanul, sau vrei să-ţi spun Yahsuah Hanozri?

– În comunicarea noastră telepatică nu contează în care limbă gândeşti, spune-mi cum îţi este mai comod. Poftim berea!

În mâinile noastre a apărut câte-o sticlă de bere, înţeleg că-i o imitaţie, o hologramă electronică, însă îmi face plăcere să ciocnesc cu Iisus Hristos.

– Doamne, am uitat să te întreb despre Diavol, înţeleg că n-are ce face el pe aici, dar cine e, nu cumva un monalis ca şi tine?

– A murit Diavolul, trăiască diavolul!

– Care diavol să trăiască, dacă spui că a murit?

– Încă n-ai înţeles? Eşti atât de naiv. Omul e diavolul adevărat... Acela ce l-a inventat pe Satan, acela şi este satan. Să despicăm un om în jumătate am vedea cum din el ar sări diavolul.

– Nu pot să accept aşa ceva, NU POT SĂ ACCEPT! Mai degrabă aş spune altfel: A murit Diavolul, trăiască Dumnezeu!

Iisus m-a privit într-un fel, încât m-au trecut fiori din cap până-n picioare, apoi îmi spune: „Nu fii prea îngâmfat, scoateţi dopul. Vrei să-l transformi pe omul-diavol în omul-dumnezeu? Dar nu uita că existenţa lui Dumnezeu Creatorul este motivată prin complexitatea creaţiei, spre deosebire de existenţa lui Satan, care poate fi motivată doar prin mitologia întregii omeniri. Diavolul e un personaj inventat de om, pentru ca să răspundă pentru toate greşelile omului. Un ţap ispăşitor, animal cornut, care răspunde pentru toate greşelile omului. Homo Sapiens poartă în sacoşa sufletului său mai multe măşti, de diavol şi de zeu, de drac şi de înger, şi le foloseşte întocmai în momentele potrivite. Omul în firea sa e un cameleon „androgin”, nu poate zeul şi diavolul din interiorul său să fie de acelaşi sex. Nu uita că, pentru prima dată m-a numit fiul lui Dumnezeu, Diavolul, printr-un om în care sălăşluia o legiune de demoni. Diavolul cela era însuşi omul şi legiunea ceea de demoni era eul lui, cu toate caracteristicile lui psihologice. El nu există precum nu există nici doamna cu coasă, despre ultima cred că ai înţeles că nu există încă de când ai ajuns aici. Da, eu, când mă aflam pe Terra, am vorbit despre Diavol, dar oamenii nu m-au înţeles corect, aveam în vedere cele mai întunecate unghere din eul omului. Când pipăiţi prin întunericul din goliciunea sufletului vostru şi daţi de ceva pufos, de unde ştiţi că aţi dat de pene de înger şi nu de păr de demon?”

– Dacă Diavolului îi trebuie avocat, aşa ca în filmul „Avocatul diavolului”, înseamnă că el se simte vinovat şi cine ştie dacă noi, „avocaţii”, nu suntem înşine diavolii. Deci, omul îi diavolul adevărat şi toate poveştile despre existenţa răului personalizat sunt nişte mituri inventate de generaţiile precedente de oameni. Am înţeles... Mai vroiam să te întreb, Iisuse, cum e cu oamenii sanctificaţi, proclamaţi sfinţi?

– Numai Dumnezeu Creatorul este sfânt! Fac şi oamenii greşeli, voi nici nu vă imaginaţi ce-i cu realitatea voastră în care trăiţi şi ce-i cu realitatea de „dincoace”. Papa de la Roma este un om ca noi toţi. Mai mult de o mie de ani tereştri în urmă, Ioan Paul II zbura cu avionul într-o ţară şi a început să-l doară stomacul. Medicul i-a propus să bea un păhar de coniac. Pontiful a întrebat la ce înălţime s-au ridicat. „Un kilometru de la pământ.” „Nu, nu pot să beau, sunt aproape de Şeful.” Are şi el simţul umorului, dacă vrei pot să-ţi fac cunoştinţă, este undeva pe aici...

REPRIZA 2
VI

A început repriza a doua, arbitrul stă la mijlocul terenului, şuieră şi mingea zboară în jurul jucătorilor, parcă o planetă în jurul propriei stele.

„Ce-i cu portarul de la poarta sufletului tău? Văd că el cam nu rezistă. Ai grijă să nu rămâi cu un gol, să nu pierzi jocul", îmi spune Iisus glumind.

Eu aud totul printr-o ceaţă, am intrat într-o nirvana de amintiri. Parcă sunt pe alt stadion, undeva pe Terra, cu vreo mie de ani în urmă. Şi parcă nu sufletele oamenilor joacă, ca în acest meci, ci corpurile oamenilor „sterilizaţi" de suflete. Privesc pe teren şi aud cum un corp de om strigă: „...Da, băieţi, jucaţi voi cu globul nu glumă! Loveşte globul să ajungă la poarta limitelor!! Şterge-i o talpă murdară fix pe Hiroshima!!! Stropeşte-l cu sângele amar al Ciornobylului!!!!". Văd nişte „metastaze" care au încleştat toată omenirea, parcă nişte metastaze de cancer autodistrugătoare. Încep să ameţesc, pare-mi-se că mă aflu în Colosseumul care e plin de spectatori. Toţi răsucesc degetele în jos. Fotbalistule, ucide! Fotbalistule, distruge!! Otrăveşte!!! Arde!!!! Aşa!!!!! Asta-i carnaval... Spectacol superb... Şi iată, eu nu mai sunt spectator, parcă cineva m-a aruncat pe teren, am devenit fotbalist, îmbrăcat straniu în haine de gladiator. Cineva îmi aruncă un balon foarte asemănător cu planeta noastră. La picioarele mele stă Terra, văd bine toate continentele, râurile pulsează parcă nişte vine, parcă globul e un cap de om viu. Toţi îmi strigă: Loveşte! Stau nedumerit, nu înţeleg ce trebuie să fac.

„Gol-l-l!!!" Iisus mă scutură de umăr: „Ce-i cu tine Nostradam? Ai leşinat? Echipa noastră, a oamenilor, a marcat un gol! Întoarce-te din poza nufărului în realitate...".

Am revenit, privesc în jur, apoi îl întreb pe Iisus: „Dacă nu te superi că îţi pun atâtea întrebări, mai vroiam să te întreb Iisuse despre EIA, cum îl înţelegi pe Dumnezeu? De ce a creat fiinţe inteligente? Cu ce scop?".

– Un etnolog, care studiază canibalismul, nu gustă carne de om; un virusolog, care studiază SIDA, nu se molipseşte intenţionat de această boală ca să o studieze mai bine; chiar un biolog, care studiază pinguinii, poate nicicând să nu viziteze Antarctica, dar să descopere nişte lucruri noi; atunci de ce eu, ca să-ţi dovedesc că există Dumnezeu, trebuie să-l fotografiez?

– Nu te supăra, Doamne, de necredinţa mea, după toate minunile pe care le-am văzut, eu nu m-am îndoit nicicând în existenţa Creatorului Absolut, vreau numai să-L cunosc mai bine, precum un prunc întinde mânuţele spre părinţii lui, vreau să simt căldura Lui.

– Între „eul absolut" şi Absolutul Infinit e o prăpastie egală cu veşnicia. Însă o minte mai ageră poate să înţeleagă adevărul măcar prin analize şi comparaţii.

Nu te-ai gândit nicicând că o altă densitate a materiei în realitatea-dimensiune Haosiada ar face viaţa biologică imposibilă. Sau, dacă „vârtejul" cel din centrul galaxiei voastre, pe care l-ai numit Poarta Cerului, ar avea o „singularitate" mai puternică, putea să înghite demult Calea Lactee. Şi încă ceva, crezi că e o coincidenţă că Soarele are astfel de dimensiuni, dacă era o gigant roşu sau un supergigant, demult se termina combustibilul de hidrogen şi heliu şi exploda în supernova. Nu uita şi alte lucruri: distanţa între Pământ şi Soare, înclinaţia Terrei, câmpul magnetic, suficiente resurse de apă, etc. Nu în ultimul rând, asemănarea între Marte şi Terra, două planete vecine şi atât de asemănătoare în trecut. Toate acestea „legi" astrale au fost aplicate de EIA.

– Sincer îţi spun, Iisuse, eu nicicând n-am crezut că asemănarea planetei Marte cu Pământ este o simplă coincidenţă. În Sistemul Solar numai o zi marţiană e doar cu puţin mai mare decât ceea de pe Pământ, 24 de ore, 39 de minute şi 35 de secunde. De ce spui „atât de asemănătoare în trecut”, poţi să-mi spui ceva despre trecutul planetei Marte?

– Proiectul „Mona şi Lisa” iniţial a fost lansat pe Marte, care pe atunci era o planetă geamănă cu Mărul (Terra), avea o culoare albastră ca şi Mărul. Proiectul evolua excelent până când o cometă s-a ciocnit cu Marte. După catastrofă n-a rămas nimic din proiectul nostru. Atmosfera planetei a început să se evaporeze în spaţiu, câmpul magnetic aproape că a dispărut, radiaţiile s-au intensificat la suprafaţă. Ne pare rău, eram prea departe, n-am avut timp să salvăm planeta.

– Dar ce folos Creatorului din noi toţi? Voi monalisii, noi oamenii, care e motivul existenţei noastre?

– Voi oamenii aţi creat roboţi, care e motivul?

– Ei fac multe funcţii, însă mai întâi de toate ne era urât... Ne simţeam atât de singuri...

– Vezi, voi oamenii cunoaşteţi deocamdată numai sistemul Solar, nu cunoaşteţi nici propria galaxie – Calea Lactee, nici propriul univers – Cosmosiada, nici propria realitate-dimensiune – Haosiada – şi totuşi vă este urât, vă simţiţi singuri într-un spaţiu atât de mic cum e sistemul Solar? Atunci ce să spună Energia Inteligentă a Absolutului, care cunoaşte întregul Absolut, oare nu-i este urât în infinitatea asta de timp-spaţiu?

Afară de asta, prin meditaţia „Ah”, Creatorul mi-a sugerat un răspuns. Noi monalisii ne rugăm la Dumnezeu asemenea cum şi voi oamenii, şi poate că încă un infinit de fiinţe din alte realităţi, pe care noi nu le cunoaştem, fac acelaşi lucru. După cum am înţeles prin meditaţia „Ah”, rugăciunile se transformă într-o energie specială care îi absorbită de EIA. Nu se ştie cât de mult are nevoie Dumnezeu de osanalele noastre, poate nu mai mult decât un pictor de o laudă meritată, ceea ce îl inspiră în Marea Lui Operă care se numeşte Absolut! Slăvit fie EIA! Aleluia! Amin!

– Iisuse, mai am o întrebare, care mai multe mii de ani usucă creiere umane şi rămâne foarte polemizată şi în zilele noastre. Care-i numele lui Dumnezeu? L-au numit: אֱלֹהִים (ʾElohim), الله (Allāh), יהוה (YHWH) etc., etc. Dar care e numele adevărat al lui Dumnezeu?

– Voi, oamenii, v-aţi învăţat să priviţi lucrurile numai prin receptivitatea ochiului uman. Nu puteţi concepe lucrurile decât prin „unghiul” vostru de vedere. Cea mai mare prostie a fost să-l „botezaţi” pe Dumnezeu. Poţi să-ţi imaginezi pe Creatorul Absolut, care într-un moment e precum Infinit, totodată Personalizat? Creierul omului nici pe aproape nu poate să perceapă absolutivitatea Energiei Inteligente a Absolutului. Cum nu poate să înţeleagă nici fenomenul de „singularitate”, cum un punct de volum ce tinde spre zero poate avea o masă ce tinde spre infinit? Cum un univers poate să se „grămădească” într-o sferă de mărimea mingii de fotbal? Şi alte, şi alte... Înţelege-ţi odată şi pentru întotdeauna, EIA nu are nevoie să poarte nume umane în formă de litere, cifre, ieroglife şi încă nu ştiu ce. Omul se aseamănă cu o granulă de nisip din centrul Deşertului Sahara, care nici nu realizează că se află pe planeta Terra, dar privind spre stele crede că vede nişte bulgări de zăpadă îndepărtaţi şi pe lângă gândurile absurde îi trece ceva şi mai absurd, vrea să le dea nume bulgărilor de zăpadă, şi habar n-are că vede nu bulgări de zăpadă, ci stele...

EVANGHELIA DUPĂ FEMEIE
(microroman calendaristic)

Traseul: Evanghelia după Femeie
Tarif: Suflete de copii
Pornire: Avortul
Staţionare: Clonarea
Timp: Patruzeci de săptămâni
Km: De sub inima mamei
până în mintea mamei
Suma: Nu are preţ
Client: Arabela

In nomine Patris et Filli et Spiritus Sancti.

ZĂMISLIREA

GENEZA
Acuma ce mai este
Şi ce va fi să fie!?
Dumnezeu...
În concediu nu pleacă.
Chiar dacă au trecut
Acele şase zile...
El încă plămădeşte
Pe veche temelie
O carte de plantat
Neologisme vii...

Şi poate o planetă
Din epoca Renaşterii...

Peste apele tale femeie încă clocește întunericul, un întuneric cald, care aşteaptă să încolţească viaţa. Viaţa va încolţi şi va deschide ochii şi lumina va fi percepută de întuneric. Poate că n-ar exista nici întunericul şi nici lumina, fără de ochii cei care le realizează. Viaţa trăieşte în spaţiu-timp sau spaţiu-timp trăieşte în viaţă? Exteriorul absolut există pentru că cineva îl vede şi-l realizează în interiorul său personalizat. Îngerii de ceară se topesc din faguri de miere în corpul tău, pentru ca să-ţi îndulcească sarcina cu mirodeniile florilor. O, Femeie!, tu îmi aminteşti de tabloul lui Jerome Bosch: „Facerea lumii”.

O, Madona! Cât de dulce eşti când în apele tale sămânţa vieţii încolţeşte. O, Madona! Parcă din legendă vii, Meşteriţă Manoliţă dragă, copilul în tine zideşti ca într-o biserică. O biserică, ce nu se va surpa, pentru că-i cimentată cu sângele tău şi sarea fericită din lacrimile fericirii tale. Jertfa pentru creaţie îi durerea naşterii, cea mai dulce durere din viaţa ta. Lacrimile tale sunt ca o ploaie pentru prunc, ca lăstarul ce se dezvoltă în copac, poate chiar în brad. Sub bradul cela cândva te vei adăposti de vânturile şi ploile vieţii, precum într-o locuinţă lacustră.

Noi, europenii, păţim ca şi motăneii din copilăria mea. Când pisica noastră năştea, motăneii nou-născuţi erau cu ochii închişi, parcă special să nu vadă când bunelul venea şi-i lua de fiecare dată. Îmi spunea că-i duce la oraş, pentru că copiii

cei din oraş vor şi ei nişte păpuşi. Mă gândeam la soarta motăneilor, evident că nu va trebui să prindă şoareci, poate vor deveni leneşi şi graşi sau poate copiii ceia se vor juca cu ei şi-i vor scăpa de la balcon de la etajul şapte, of, of... Dar într-o zi am fost şocat, am văzut cum bunelul îngropa motăneii de vii în grădină. Iată de ce ei se nasc cu ochii închişi, pentru că nu le trebuie ochi acolo, în pământ. Am aşteptat până bunelul a plecat şi repede i-am dezgropat, unul s-a sufocat, însă trei mai suflau. I-am pus într-o geantă şi i-am adus la ferma colhozului, lăsându-i într-un grajd de vaci. La fermă lapte era suficient (în „raiul" sovietic), uneori laptele chiar era vărsat, mulgătoarele îşi spălau cu lapte mâinile (ca şi motorina, care trebuia folosită de tractorişti pe parcursul zilei, dacă seara rămânea motorină, ea era vărsată, ca să nu spună cineva că nu lucrezi bine, absurd...). Totul costa copeici, pentru că se vindea suficient petrol din Siberia, o ramură economică parazita alta şi astfel au distrus totul.

Amintindu-mi despre motăneii cei din copilărie, mă gândesc la milioane de avorturi făcute în ţările europene. Copiii cei cu ochii închişi seamănă cu motăneii copilăriei mele. Atunci, în copilărie, când m-am întors acasă, am găsit pe lângă pisica noastră un motănel de vreo lună. Mama mi-a spus că l-a aruncat nu ştiu cine peste gard, că-i aşa de slăbuţ încât îi pare rău de el. Pisica noastră era albă ca zăpada, iar motănelul adoptat era negru ca tăciunele. L-am botezat cu numele Nelson, în cinstea lui Nelson Mandela (despre care ne povesteau în şcoala sovietică) şi eram foarte mândru că am pus şi eu umărul la înfrăţirea popoarelor şi raselor. Dar când priveam la motănelul Nelson, îmi aminteam de cei patru motănei şi îmi curgea o lacrimă mare şi sărată.

I
PRIMA LUNĂ DE SARCINĂ

.....

EMBRIONUL

T-u-c! Tu-c!! Tuc!!! Tuc!!!! Tuc!!!!! Tuc-tuc-tuc-tuc-tuc-tuc-tuc-tuc-tuc-tuc... (a 18-a zi din momentul conceperii, inima a început să-i bată!!! Mama a început să-i furnizeze oxigen şi nutriţie, iar copilul îi întoarce resturile de dioxid de carbon. În interiorul membranei transparente (sac amnionic) pătrunde numai o lumină roşie, precum cea a nebuloaselor din care se nasc stelele, într-adevăr, burtica mamei însărcinate este un univers de miracole. Şi în lumina asta roşie, precum într-o lume legendară, se aud două sunete: un sunet mai puternic – care înseamnă bătăile mai încete şi mai sigure ale inimii mamei, alt sunet mai rapid şi mai slab – care prezintă bătăile inimii embrionului de om. Om foarte micuţ, dar Om, cu totul ce înseamnă acest cuvânt! Embrionul pluteşte protejat prin fluid şi nu trebuie să se opună gravitaţiei, precum un astronaut într-un univers. Să nu uitaţi că viaţa unui om porneşte din momentul fecundaţiei, când 46 de cromozomi cu 30.000 de gene se combină determinând însuşirile fizice ale micuţului om: caracteristicile corpului, inteligenţa, personalitatea, culoarea pielii, a părului şi a ochilor. Oamenii, cu tot egoismul lor, resping importanţa vieţii lor uterine, sărbătoresc ziua de naştere din momentul ieşirii din corpul matern, dar nu din momentul fecundaţiei, adică a adevăratei naşteri.)

MĂMICA

Miracolul apărut în mine creşte. Posedă deja patrimoniul genetic al iubitului meu Nostradam. Bine că toţi lucrătorii de la CERN, atunci, încă 8.000 de ani în urmă, în cadrul proiectului Egotransfer, au fost obligaţi să depoziteze spermă. Pentru orice eventualitate, încă nu se ştia dacă se va reuşi întoarcerea în corpuri etc. Cât de minunat e să te simţi mamă! Iar în cazul meu, unic în istoria multimilenară a omenirii, e şi mai impozant, sunt mama soţului meu! Este ceva greu de înţeles, nu? Sunt mama lui, dar nu a fost născut de mine, are el mama lui... E foarte greu de înţeles, pare o bolboroseală, nu? Dar este adevăr! Eu am trecut din forma electronică în fostul meu corp, conservat 8.000 de ani cu ajutorul tehnologiilor criogenice, dar soţul meu a pierdut corpul biologic, însă norocul nostru că avea un depozit de spermă, din care a fost clonat şi introdus în uterul meu. Astfel, soţul meu electronic a devenit copilul meu biologic, pentru ca mai târziu să ajungă soţul meu biologic. Ştiinţa, cu zece milenii după Hristos, face minuni. Dar nu înţeleg, de ce mă gândesc atât de mult, de ce îmi pun mie însumi întrebări, sau poate astfel discut cu dânsul? Nu se poate, doctorii spun că trecerea prin Egotransfer se va efectua atunci când fătul va avea trei luni. Doamne, oare ce se va întâmpla cu „substanţa sufletească" a clonului? Nostradam îmi povestea ieri că şi clonii au suflete... Dar e clonul lui, poate că „substanţa sufletească" se va combina cu sufletul deja dezvoltat al lui Nostradam şi va deveni un întreg. Iar dacă „substanţa sufletească" se va naşte prematur, adică va pleca din corp, atunci monalisii vor aduce sufletul în realitatea-dimensiune Infinitus şi îl vor creşte ca pe propriul fiu. Oricum, e greu, e foarte greu, Nostradam mi s-a arătat ieri printr-o hologramă şi am văzut cum el, în forma lui electronică, parcă plângea cu lacrimi electronice uscate.

Simt că în corpul meu se petrec metamorfoze, ca şi cum copilul mă transformă din interior. Sânii mi-au devenit foarte sensibili şi tensionaţi, pielea din jurul mamelonului mai umbrită. În orice moment al zilei poate să-mi apară o senzaţie de somnolenţă şi imediat adorm, parcă copilul mă face să adorm o dată cu el. Am greţuri şi adesea îmi vine să vomit, dar imediat îmi trece şi am o senzaţie de foame. Nu mai sunt fiinţa care am fost, sunt o fiinţă dublă, cu toate organele dublate. Sunt una cu copilul, cred că el, încă în starea asta embrionară, învaţă lumea prin mine, simte lumea prin mine, poate că şi îmi spune ceva numai că la o frecvenţă mult mai înaltă sau mai joasă decât cea percepută de urechea umană. El îmi vorbeşte şi prin teleportare, prin gândurile şi visele noastre comune...

II
A DOUA LUNĂ DE SARCINĂ

.....

EMBRIONUL-FETUS

...? ---? ? ? ? ♥? ☼? ☺ ? ☻ ? ٩(๏̯๏)۶? ٩(๏̯๏)۶? ٩(̃̿-̿̃)۶?۶? ٩(̃̿•̃̿)? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? א ? ב? ש? אָ?ﭓ? ? ? ג ? ?ﭓ ? ?ﭓ ? ?ﭓ

MĂMICA

Femeia dormea ghemuită în poziţie de fetus, în femeie embrionul dormea ghemuit în poziţia de făt, în embrion „substanţa sufletească” dormea ghemuită în aceeaşi poziţie de rugăciune. Oare cum unii îndrăznesc să întrerupă cea mai sfântă rugăciune din întregul Absolut? Femeia tresărea în somn, visa vreo câteva nopţi la rând acelaşi coşmar cu avortionistul.

(„Alo!? alo!? a-lo... Alo lumea de „dincolo”? Sunt eu embrionul pitic, aproape că nu-s nimic, dar totuşi sunt un om şi nu limbric, aşa că eu vă rog atenţie un pic! Atenţie un pic, de tot un pic, un pi-i-i-i...”

„Alo!? alo!? Felicitările mele domnişoară, chiuretajul s-a terminat cu succes. Puteau să apară nişte complicaţii, dar „slavă Domnului!” aţi trecut nevătămată prin Scilla şi Caribda.”

„Vă rog doamnă tăceţi... Nu vedeţi că sunt deja moartă? Nu cunoaşteţi chipul unei criminale? Pruncuşorul meu! Prun-cu-şo-r-u-l m-e-u-u-u... Doamnă, cabinetul ăsta pute a moarte, doamnă! Uitaţi-vă, uitaţi-vă, moartea mai neagră decât noaptea se strecoară sub puritatea albă a varului de pe aceşti pereţi. Pereţii acestui cabinet sunt mascaţi în alb, dar sub varul lor stă uscată viaţa, precum mumiile egiptene, care numai parodiază viaţa în pantomimica falsă şi tăcută. Doamnă, doamnă, eu sunt o criminală dintre cele ordinare. Sunt un demon! Sunt o stafie! Sunt vampirul ce şi-a potolit setea cu propriul sânge! Nu sunt om, sunt un nimic chiar printre cei morţi...”)

Of, ce coşmar am visat. Dar nici nu m-am gândit să fac avort. Oare toate femeile în perioada asta visează astfel de coşmaruri? Îmi amintesc de cuvintele cele de pe tricoul unei fete din SUA, Joana Jessen: „Am fost cândva embrion şi sunt împotriva avortului”. Povestea ei porneşte de la clinica din Los Angeles (vă daţi seama Angeles – oraşul îngerilor, în cazul respectiv al îngerilor păzitori), în anul 1977, din momentul de când „maică-sa” a făcut avort. Slava Domnului, pruncul a supravieţuit injecţiei cu soluţie salină şi naşterii provocate de aceasta. Asistentul medicului a observat că fetiţa trăieşte şi a dus-o la un spital special. Peste trei ani fetiţa a fost adoptată. Iar apoi, toată viaţa a luptat pentru dreptul pruncilor să trăiască. Slavă Domnului, acum sunt colonizate suficiente planete asemănătoare Pământului sau terraformate, şi sunt suficiente resurse pentru oricâţi copii se vor naşte. Bine că avorturile au fost interzise în toată Oicumeniada încă 7.000 de ani în urmă. Dacă femeia nu poate să-şi crească copilul, el este crescut în unul din miile de Centre ale Generaţiilor Viitoare sau adoptat. Când numai mă gândesc câţi copilaşi s-au născut cu sterileturi înfipte în braţ, mă apucă o groază vampirică.

Încă cunoscutul psihiatru Thomas Verny din Toronto, studiind mai mulţi ani avorturile spontane, cărora nu li s-a descoperit cauza, relata: „Copiii nenăscuţi se sinucid în uterul mamei care-i poartă, dacă aceasta nu-i doreşte”. Gândurile chinuitoare ale femeii, să-şi păstreze sarcina sau nu, provoacă o secreţie de hormoni, care îi sugerează fătului că-i un copil nedorit şi fătul provocă propria rejecţie. Doctorul Thomas Verny susţinea că fătul învaţă, experimentează, are emoţii, îşi aminteşte, „citeşte” gândurile mamei (poate că uneori chiar îi transmite şi gândurile sale), ascultă cântecele mamei sale şi visează. Un omuleţ în toată firea. Iar un fost doctor avortionist, Bernard N. Nathanson, a filmat cu ultrasunete avortul, filmul se numeşte „Strigătul mut...”. Într-o secvenţă, fetiţa care urmează să fie avortată se mişcă speriată în burtica „mamei” sale. Bătăile inimii îi cresc la 140 pe minut şi din când în când fetiţa îşi suge degetul. Vă închipuiţi cât îi este de frică micului îngeraş, n-are încotro

să fugă, caută o soluţie (are o gândire limpede şi logică asemenea oamenilor maturi), dar nu o găseşte, suge degetul de frică... Avortul este prin absorbţie, prin aspiraţie, treptat pompa avortionistului pătrunde în burtica aceea care încă ieri semăna cu o boltă cerească şi sfântă, fetiţa se retrage în colţul opus încercând din răsputeri să evite gura demonică de şarpe a instrumentului. Cu ajutorul ultrasunetelor se vede clar cum fetiţa deschide guriţa într-un strigăt mut de disperare... Inima ei bate ca o toacă la o frecvenţă 200 pe minut. Fetiţa se zbate ca un peşte mut (de fapt, nu-i mută, dar noi nu o auzim, nu putem să auzim un făt, aşa cum nu-l auzim nici pe Dumnezeu), dar nu poate evita instrumentul care începe să-i sfâşie membrele, îi lasă numai capul, care îi prea mare să fie scos întreg (imaginaţi-vă capul lui Ioan Botezătorul pe o farfurie, asta-i capul copiilor nebotezaţi). Apoi avortionistul rupe capul în bucăţi şi scoate bucată cu bucată...

Majoritatea femeilor ajunse pe masa operaţională nu cunoşteau adevărul despre pruncucidere, iar industria avortului, care a fost interzisă 7.000 de ani în urmă în toată Oicumeniada, ascundea crimele sale sub lozinca „planificare familială” (crimele industriei avortului, care au provocat de-o sută de ori mai multe jertfe decât în toate războaiele din istoria omenirii, au fost dovedite şi judecate juridic. „Strigătul mut” ne-a schimbat pe noi, dar cam târziu am auzit ecoul lui, asemenea cum Holocaust-ul, Holodomor-ul sau alte crime contra omenirii). Crimele industriei avortului îmi amintesc de două tablouri: „Uciderea pruncilor” al lui Pieter Bruegel cel Bătrân, din Muzeul de Istorie a Artei din Viena; şi tabloul lui Franz von Stuck „Solomeea dansatoare” (numai că de data aceasta Solomeea nu va cere capul lui Ioan Botezătorul, ci capetele tuturor pruncilor nenăscuţi).

Îmi amintesc de cuvintele lui Antoine de Saint-Exupéry: „Noi răspundem pentru cei pe care i-am domesticit”. Şi mă întreb: Oare mai puţină responsabilitate avem faţă de cei pe care i-am zămislit, decât de cei pe care i-am domesticit?

Eu încă nu-l simt, dar ştiu că îngeraşul meu a devenit sensibil şi răspunde la atingerile mele, atunci când îmi mângâi burtica (universul lui). Mai ştiu că amprentele lui sunt întipărite în piele acuma la două luni, parcă Dumnezeu i-a scris viaţa în amprente, în loc de litere sau ieroglife cum facem noi. Amprentele sunt literele scrise de Dumnezeu! Acolo, în sacul amnionic, micuţul este înconjurat de zgomote puternice, bătăile inimii mele, muzica din casă şi alte. El răspunde la vocea mea, dar pe o frecvenţă atât de ridicată sau atât de scăzută, încât nu pot să-l aud. La dânsul sunt implicate nişte canale senzoriale încă necunoscute, poate că o latură a teleportării, ceea ce noi am pierdut odată cu naşterea.

III
LUNA A TREIA DE SARCINĂ

.....

FĂTUL

Sufletul s-a apropiat de cosmoportul din interiorul substanţei cenuşii a fătului, lumina roşie l-a întâmpinat parcă o poveste, această lume se numeşte Arabela, ce univers frumos!

– Arabela! Iubito! Eu am ajuns la destinaţie...

De ce nu-mi răspunde nimeni? A, mi-am adus aminte, pare că fătul vorbeşte pe o frecvenţă neacceptată de urechea celor născuţi. Cât e de frumos aici, Doamne ce lumină paradiziacă! Am înţeles, paradisul era în burtica mamei şi oamenii au fost

alungaţi din paradis. Oamenii au fost alungaţi din raiul ăsta prin naştere, iată ce s-a întâmplat în Geneză.

– Nostradam, dacă ne auzi, înseamnă că returnarea s-a efectuat cu succes şi te rugăm să ne confirmi aceasta cu trei mişcări ale picioruşului în abdomen.

– Poftim, frate, iată şi cu picioruşul şi cu braţele, mă mişc cu tot corpul, cum să vă arăt că eu sunt în interior, de ce sunteţi atât de surzi?

– Bine, Relativitatea Voastră, vă dorim o călătorie de neuitat în lumea cea de înainte de naştere!

– Cât de frumos sună: Lumea înainte de naştere, parcă lumea înainte de potop sau America înainte de Cristofor Columb, sau...

.....

MĂMICA

Mai periculos e dacă vom încerca să-l returnăm în corp după ce se va naşte fătul. Dacă procesul de returnare în corp eşuează şi fătul moare, facem avort. Cred că Arabela va fi mai puţin stresată în cazul când vom ucide fătul, decât dacă vom ucide pruncul.

– Nostradam, dacă ne auzi, înseamnă că returnarea s-a efectuat cu succes şi te rugăm să ne confirmi aceasta cu trei mişcări ale picioruşului în sacul amnionic, noi nu vom vedea şi Arabela poate să nu te simtă, dar ea spune că te simte, că-i foarte sensibilă. Este un lucru miraculos pentru luna a treia de sarcină, de obicei, corpul tău, în care numai ce te-am introdus, cântăreşte în jur de 45 de grame. Nu înţeleg cum poţi să simţi un picioruş sau un braţ atât de minuscul, mai ales că fătul pluteşte prin interiorul sacului amnionic, dar Arabela spune că simte şi slava Domnului. Mai bine îţi introduceam în sacul amnionic un microtranslator, să nu faci eforturi colosale, dar ştii şi tu că sportul îi foarte benefic, chiar pentru un corp atât de minuscul pe care îl ai acum.

Liniştea a acoperit salonul de egotransferare al Institutului Experimental. Părea că şi aerul salonului tremură de frică. Arabela a început să plângă: „Copilul e mort... mort...”. Şi în acelaşi moment a tresărit. A simţit cum fătul a împins cu picioruşul în păreţii sacului amnionic. În ochii electronici ai roboţilor-medici s-a format semnele întrebării, priveau spre Arabela şi aşteptau răspunsul.

„Ura-a-a-a-a!!! Îl simt, îl simt foarte clar. UNU, DOI şi TREI... Am simţit cum s-a mişcat de trei ori în sacul amnionic!” – a ţipat Arabela de bucurie.

Electrooamenii introduşi în corpurile roboţilor au început să se îmbrăţişeze de bucurie. Nostradam era înăuntru. El a făcut asta, e un diavol de om tare, mai înainte a călătorit prin infinitatea Absolutului din realitatea-dimensiune Haosiada în realitatea-dimensiune Infinitus, acum călătoreşte prin microuniversul femeii iubite. Într-adevăr e un bărbat fericit.

Port o rochie mai largă, la blugii de altădată doar visez, dar pe zi ce trece devin mai mândră de burtica mea. Mi-a apărut o linie verticală şi întunecată la culoare între pubis şi ombilic, parcă-i drumul vieţii din exteriorul în interiorul meu.

– Am făcut ieri ecografia şi am văzut cât de jucăuş eşti, auzi Nostradam, tu ce joci acolo baschet?

– Nu chiar baschet, dar mă simt mai bine decât într-o zonă fără influenţă gravitaţională, aici nu există nici legea gravitaţiei, nici legea lumii exterioare...

– Da, din păcate nu pot să aud răspunsul tău sau frecvenţa e foarte înaltă, sau e foarte mică, dar urechea mea nu-l percepe. Iată ce vom face, eu îţi vorbesc, iar tu,

dacă vrei, să-mi răspunzi: „da” – te mişti o dată cu picioruşul sau cu braţul, în sacul amnionic, iar „nu” – te mişti de trei ori, bine?

În acelaşi moment, Arabela a simţit cum ceva foarte minuscul a împins încetişor în interiorul ei. Probabil că Nostradam făcea eforturi grozave, deoarece corpul fătului era încă foarte micuţ. Arabela era foarte sensibilă, de obicei, în luna a treia a sarcinii mamele încă nu simt cum se mişcă pruncuşorii lor, care măsoară în jur de 10 centimetri şi cântăresc în jur de 45 de grame. Dar cine ştie, poate că femeia e legată atât de mult de iubitul ei soţ, iar acum şi copil, încât îl simte de parcă are un ecograf implantat în sistemul nervos. Oricum, sunt o fiinţă nu două, totul le leagă, inclusiv şi sistemul nervos.

IV
LUNA A PATRA DE SARCINĂ

.....

FĂTUL

Lichidul ăsta amnionic nu-i bun de băut, dar mă antrenez, îl beau, îl urinez, mai îl trag prin nări ca să-mi antrenez şi plămânii. Încă o lună în urmă, când am fost introdus prin Egotransfer, nu-i simţeam gustul, dar acum îmi vine să-l vomit. Greaţa asta o transmit şi Arabelei, pentru că simt vibraţiile corpului ei, probabil atunci când aleargă în baie să vomite. Păcat că medicii n-au introdus o microcameră pe corpul Arabelei şi un micromonitor aici în sacul amnionic, era mult mai confortabil. Da, simt că trebuie să mă opresc, sunt acum un făt însă mă gândesc la confortul oamenilor născuţi. Dar nu pot să fac nimic cu gândurile acestea, am fost cândva născut şi am trăit în corp biologic... Of, când mă gândesc că va trebui să mă nasc încă o dată, mă apucă o frică teribilă. Data trecută, când eram într-adevăr un făt, un om şi un suflet de om la începutul drumului său, mă temeam foarte mult de naştere. Mă îndoiam foarte mult de existenţa vieţii după naştere. Tot mă întrebam mereu: Există viaţă după naştere sau nu? Ah, la câte lucruri complicate mă gândeam atunci, evident că, după şocul petrecut în momentul naşterii, am uitat viaţa mea uterină aproape în totalitate, dar acum mi-am amintit-o. Învăţam multe lucruri, „citeam” gândurile mamei mele, încercam să le înţeleg... Acum mă gândesc: Oare ce simt şi cum se dezvoltă feţii cei gemeni? Eu mă joc singur prin sacul amnionic, iar ei, doi sau trei, cât de interesant se joacă, cât de frumos comunică unul cu altul... Evident că acum, după o experienţă de opt mii de ani de la naştere, sunt introdus în uterul Arabelei ca un om bine format, iar când îmi aduc aminte cum era atunci, ce fel de gânduri îmi trecea, nu ştiam deloc cum e „dincolo”. Descifrând gândurile mamei şi visele pe care le visam, ştiam că viaţa asta de aici, din sacul amnionic, pe care îl numeam O-o-o, se va termina odată şi va trebui să mă nasc, iar viaţa de „dincolo” nu mi-o imaginam. Câteodată, când eram foarte disperat, mă gândeam că nici nu există viaţă de după naştere. Iar uneori păcătuiam şi mai mult, spuneam că nici Mama nu există, că universul acesta O-o-o a apărut de la sine, ceva foarte abstract, format de „natură”.

Celulele creierului mi se multiplică cu o viteză mai rapidă decât viteza luminii, 250.000 de celule pe minut, într-adevăr, e o lucrare Dumnezeiască! Corpul meu înconjurat de mielină (o substanţă albă şi moale, care formează teaca celulelor nervoase şi accelerează conexiunile între neuroni), parcă o protostea care se formează înconjurată de o nebuloasă, într-adevăr, e o lucrare Dumnezeiască! Trăsăturile feţei mi-au devenit mai expresive în luna aceasta, un perişor fin mi-a acoperit pielea, în

lumea celor născuţi puful acesta se numeşte lanugo. Puful acesta mă face şi mai apropiat de imaginea unui înger, dar în cazul meu, vă daţi seama ce înger sunt. Am trăit 33 de ani în corp biologic de om, apoi 8.000 de ani în formă electronică, am trăit şi am păcătuit, am păcătuit şi am trăit. Cineva în Roma Antică a spus: „Mănânc, deci exist"; iar Cicero, tot pe vremurile cele, a spus: „Mă îndoiesc, deci cuget; cuget, deci exist"; mai târziu, cineva în literatura universală, nu-mi aduc aminte cine, a spus: „Mă enervez, deci exist"; până nu demult, eu puteam să spun puţin parafrazându-le: „Păcătuiesc, deci exist".

„Arabela! Mă auzi, deconectează lumina aia atât de puternică şi fă mai încet melodia. Nu spun că nu-mi plac melodii clasice, dar sunt prea răsunătoare pentru sistemul meu receptiv."

.....

MĂMICA

Am senzaţia că în mine un înger fâlfâie din aripi, îşi schimbă repede poziţia şi mă mângâie din toate părţile cu aripile sale. Uterul mă apasă pe vezică, trebuie pentru o clipă să uit de gânduri angelice şi să mă duc să mă urinez. Mai ales că afară de presiunea uterului beau foarte multe lichide, îndeosebi, sucuri. Însă alimentaţia bună nu m-a salvat de „mască", mi-a apărut nişte pete maro pe faţă şi gât.

„Aoleu! Oare ce vrei dragul meu, că mă împungi atât de tare în abdomen? Înţeleg, înţeleg, cer scuze gata dau mai încet melodia... Aoleu! Ce-i cu tine, Nostradam? Spune, vroiai să fac melodia mai joasă? Dai cu picioruşul o dată, înseamnă că da. Acum spune-mi mai vrei ceva? Vrei, vrei... doamne, ce vrei tu? Aha, lumina, cer scuze dragul meu, cum de n-am observat asta. Bine, hai linişteşte-te, iată cum te mângâi, masez uşor abdomenul să te linişteşti, apropie căpşorul şi te voi alinta aşa cum ştiu eu..."

V
LUNA A CINCEA DE SARCINĂ

.....

FĂTUL

Aud vocea Arabelei, dar seamănă foarte mult cu vocea mamei mele. Să nu o cunosc pe iubita mea Arabela, soţia mea, aş spune că ascult glasul mamei, care cântă nani-nani. Mă cuprinde o frică, încep să o percep pe soţia mea drept mama mea. Şi asta e mai complicat decât Complexul Oedip, pentru că Arabela într-adevăr e soţia mea şi într-adevăr e mama mea.

Pielea mea e încreţită şi acoperită cu un strat protector de sebuum, începe să-mi acopere pielea celulele epidermice numite vernix caseosa. Iar gustul meu este mai iscusit decât al celui mai bun expert în vinuri.

Nu pot să spun că sunt despărţit de soţia mea, sunt în ea, o simt pe ea, dar fiindcă nu o văd şi nu stau de vorbă cu ea, mă simt ca bietul Francesco Petrarca despărţit nouă ani de iubita lui Laura. Aceste nouă luni mi se par nouă ani, nouă ani de aşteptare grea a lui Petrarca. Dragostea a explodat parcă o bombă cu oxigen şi mi-a umplut plămânii cu oxigen până la limită. Iubito, eu ţi-am compus o serenadă, ştiu că nu mă auzi, dar îţi voi cânta-o, poate mă vei simţi, cine ştie. Majoritatea îndrăgostiţilor îşi cântau serenadele sub ferestrele iubitelor, iar eu, unicul caz în istoria amorului, voi cânta serenada sub inima iubitei mele (în sensul direct al cuvântului). Am numit această serenadă Beatrice, dar înţelegi iubita mea Arabela că de data aceasta tu eşti

Beatrice. Doar pe parcursul istoriei amorului au fost diferite femei cu numele de Beatrice. Poate că, în loc să spunem „femeia dorită”, mai bine am spune pur şi simplu „beatrice”.

.....

MĂMICA

În fiecare săptămână cresc 0,5 kg în greutate, burtica mă bucură din ce în ce mai mult, respir mai greu, pentru doi. Dar sunt cea mai fericită femeie din Absolut. Sânii secretă un lichid galben, colostru, un fel de lapte care va fi hrana pruncuşorului în primele zile de naştere. Ah, cât de frumos ar fi să-l hrănesc cu lăptişorul meu. Când mă gândesc că corpul meu va fi iarăşi îngheţat şi îl voi creşte în corpul unui robot, până el va împlini 17 ani... Drumul cel spre planeta noastră, planetă dăruită nouă de conducerea Oicumeniadei, va fi foarte greu. Trebuie să-l cresc pe Nostradam, deşi în corp de robot, trebuie să-l cresc ca o mamă. Apoi, când mă voi întoarce în corpul meu biologic, va trebui iarăşi să mă obişnuiesc cu Nostradam soţul meu. Mi-i frică, pentru că deja îl simt cum o mamă îşi simte copilul său. Ah, cât e de complicat. Iar copiii noştri viitori, cum se vor căsători frate cu soră? De fapt, ei nu vor simţi mustrări de conştiinţă, pentru că nu vor vedea altă alternativă. Interesant, dar cum a fost în cazul lui Adam și Eva?

VI
LUNA A ŞASEA DE SARCINĂ

.....

FĂTUL

Fiindcă noi avem grijă să lăsăm urmaşi, mult mai mare grijă ar trebui să avem pentru supravieţuirea civilizaţiei întregi. Să avem grijă să nu ajungem acolo unde au ajuns dinozaurii, să conservăm moştenirea culturală şi ştiinţifică, atât de greu agonisită de-a lungul mileniilor. Noi rămânem în această realitate-dimensiune în copiii noştri, care moştenesc gândurile noastre, astfel credem că rămânem nemuritori şi în lumea biologică. Dar apar situaţii când copiii mor o dată cu noi, sau chiar înaintea noastră, corpurile biologice sunt prea firave şi nu putem fi siguri în ele. Şi să nu uităm că avem corpuri energetice, care aşteaptă moartea corpului biologic pentru ca să se nască. Asemenea cum şi eu aştept cu nerăbdare naşterea. Însă ce gânduri bizare pentru un făt, nu-i aşa?

Cântăresc deja un kilogram şi am în jur de treizeci de centimetri. Urechile mi s-au format deja, aud bine şi cu urechile, mai am o sursă cu ajutorul căreia aud de când încă am fost egotransferat în corp, dar nu înţeleg care e organul cel de percepţie. Când aud vocea Arabelei, instinctiv deschid ochii, de obicei ochii îmi sunt închişi, pentru că sunt foarte sensibili la lumină, dar nici n-am ce să vizionez sau să citesc, aşa că totul e în regulă. Vocea Arabelei mă linişteşte foarte mult. Nu ştiu ce s-a întâmplat ieri, dar un zgomot brusc m-a speriat şi am sughiţat jumătate de zi, apoi am început iarăşi să sug degetul şi am adormit.

.....

MĂMICA

Uterul a ajuns deasupra ombilicului, în fiecare zi organele îşi schimbă poziţiile precum fotbaliştii pe stadion. Pulsul mi s-a accelerat, am nevoie de odihnă mai multă. Pe sâni şi pe coapse mi-au apărut vergeturi, crema nu mă ajută cu nimic. Nostradam face vreo 120 de mişcări bruşte într-o oră, parcă joacă baschet.

Iarăşi mă copleşesc gândurile de mamă, asta-i de neiertat pentru o soţie care i-a

promis soţului că îi creşte clonul. Am o senzaţie că sunt un întreg cu pruncuşorul, parcă sunt o planetă acoperită cu ape şi el este prima insulă care a apărut în apele mele.

VII
LUNA A ŞAPTEA DE SARCINĂ

.....

FĂTUL

(Zbor cu o viteză nebună, mi se pare că drumul capătă contururile unui aeroport şi maşina acuş se va rupe în două. Mă ţin bine de volan, nu cumva să uit traseul, dacă ies din maşină vântul îmi ia memoria.) Ah, iarăşi am visat viaţa mea biologică de odinioară, atunci când încă eram taximetrist la Cernăuţi.

Astăzi mă joc de-a Îngerul Supraveghetor. Un joc simplu, mă răstorn cu căpşorul în jos şi cu picioruşele în sus şi meditez. Mă gândesc mult la Arabela, afară de dragostea pe care o simt pentru ea, mai încolţeşte nu ştiu ce în sufletul meu. Deocamdată parcă numai o profundă recunoştinţă, pentru că mă creşte în ea şi mă va naşte ca o adevărată mamă. Dar mă tem de cuvântul „mamă", Arabela e soţia mea, va naşte copiii noştri, va fi mama oamenilor de pe o planetă întreagă, spre care acum zburăm. Îmi scot din cap cuvântul mamă, oare nu fac o crimă?

.....

MĂMICA

În fiecare zi mă gândesc cum voi naşte şi ce va urma... M-am obişnuit foarte mult cu Nostradam copilul, dar va trece 17 ani tereştri şi va trebui să mă întorc la relaţia Nostradam soţul. În mine se luptă Arabela-soţia cu Arabela-mama. Nu ştiu care va birui. Poate că era mai bine dacă lăsam să fie clonat corpul lui Nostradam într-o sferă, din cele în care se clonează oamenii în Institutul Experimental.

Corpul începe pregătirea pentru momentul naşterii, apar primele contracţii, respir profund şi stau cu picioarele ridicate. Uterul care a ajuns sub torace îmi taie răsuflarea, probabil, el iarăşi s-a întors cu capul în jos, a-a-a cum îmi presează cutia toracică, nu înţeleg ce a găsit el interesant în această poziţie. În toată ziua mă duc la piscină şi fac exerciţii pentru femeile însărcinate. M-am hotărât că voi naşte în apă, chiar aici în această navă supratemporală, apa este mediul de viaţă al omului, omul îi constituit mai mult din apă şi toată viaţa omului e un proces de deshidratare.

VIII
LUNA A OPTA DE SARCINĂ

.....

FĂTUL

Mă simt singur pe Columna lui Traian şi de plictiseală hrănesc helicopterele cu fărâmituri de mămăligă uscată. Nu din cauză că mă simt atât de singur, oricum sunt în interiorul iubitei mele, dar simt un sindrom specific de singurătate şi plictiseală, poate că asemenea fiecărui făt în luna a opta de sarcină. Acum universul nostru ajunge să fie cam mic pentru noi, lumea nouă o transformăm în lume veche, pentru ca să plecăm în căutarea altei lumi noi. Sau poate acesta e sindromul fricii de naştere, întâlnit la fiecare făt? NU EŞTI SINGUR, mi-a şoptit Creatorul la ureche, prin substanţa amniotică a sacului amnionic, care scaldă corpuşorul meu în oceanul de oxigen, precum substanţa cenuşie îşi scaldă sufletul în oceanul de oxigen.

Primesc încă anticorpi de la sistemul imunitar al Arabelei. Membrana care îmi acoperea ochii a dispărut, acum văd mult mai clar. Sub piele mi s-a format un ţesut gras şi pielea mi-a devenit roză, semănând foarte mult cu nasul lui Moş Crăciun.

.....

MĂMICA

Medicii roboţi îmi spun că de la a 32 săptămână se observă cum fătul mişcă rapid cu ochii în timpul somnului, ei spun că asta demonstrează că el visează, dar oare n-a visat până acum? Mie îmi pare că am avut chiar vise comune cu el.

Ca să mă odihnesc, mă folosesc mai mult de perne, pentru că spatele mi-a devenit foarte arcuit. Privesc în adâncul cosmosului şi mă gândesc la diferite lucruri. Nava se mişcă foarte repede spre planeta noastră, stelele nu se văd, s-au transformat în linii de lumină, care seamănă cu liniile unui cod de pe ambalaj. Eu, împreună cu micuţul Nostradam din mine, suntem singurii oameni biologici de pe această navă supratemporală. Restul echipajului este alcătuit din deferiţi roboţi, care ne ajută să navigăm şi mai târziu ne vor ajuta să construim prima colonie pe planeta noastră. Planeta aparţine categoriei de planete asemănătoare cu Terra – atmosfera, biosfera, totul e perfect pentru existenţa omului, numai că n-are oameni, iar alţi humanoizi încă n-au fost descoperiţi de Oicumeniada. Dar încă mulţi ani tereştri ne vom afla în drum, cam la momentul când Nostradam va avea 17 ani vom ajunge la destinaţie.

IX
A NOUA LUNĂ DE SARCINĂ

.....

FĂTUL-PRUNCUL

Un sfârşit, preludiul unui început şi un început este postludiul care numai ce şi-a luat rămas bun. Nimic nu se termină, energia se transformă în materie şi materia în energie. Apocalipsa lui Ioan Teologul trebuia să fie urmată de o altă Geneză. Adio, oceanul meu cald şi liniştit!

Adio, eu mă nasc!!!

.....

MĂMICA

Frica de naştere îmi ţese nervii, nu vreau să fac neocezariana, vreau se nasc aşa cum năşteau în epoca mea, opt mii ani în urmă, adevăratele femei. Simt un discomfort, pentru că micuţul a coborât în bazin. Când îl voi ţinea pe micuţul Nostradam în braţe, voi uita de toate neplăcerile de acum. Bine că pentru pruncuşorul meu naşterea nu va fi un şoc precum pentru alţi micuţi. Voi fi prima femeie în istoria omenirii care va naşte un om matur în corp de prunc. Aştept ruperea apelor... Să despartă Dumnezeu apele de uscat!!!

NAŞTEREA

Ca să fiu om voinic, Arabela m-a spălat în apă topită din meteorit. Apoi m-a înfăşat şi acum seamăn cu un astronaut îmbrăcat în scafandru. Iubita mea Arabela s-a culcat alături de mine, ca să-şi privească „corpul ei" alăturea de ea, despărţit de ea, dar al ei. M-am lipit de pieptul ei şi beau sucul ei, ţinând ţâţa cu ambele mănuţe. Imposibil de descris ce simte Arabela, imposibil de descris ce simt eu.

Acum pot să vorbesc la o frecvenţă auzită de Arabela şi fiindcă eul meu a fost transferat deja format în corpul clonului, eu stau de vorbă cu iubita mea aşa ca

odinioară, când eram în corpuri electronice. Sunt un om format, numai că în corp de prunc. Las de supt ţâţa, ca să stau de vorbă foarte serios cu iubita mea.

– Iubito, eu de când m-am născut, am observat că te porţi cu mine aşa cum te-ai comporta cu propriul copil...

– Atât de mult mă bucur că iarăşi te văd, dragul meu... Cum trebuie să mă port cu tine?

– Înţeleg că vor trece 17 ani până vom putea iarăşi să fim soţ şi soţie, de data aceasta în corpuri biologice, dar nu trebuie să te aprofundezi prea mult în rolul de mamă. Trebuie să realizezi că, peste câteva zile, roboţii medici iarăşi vor îngheţa corpul tău biologic, de data asta pe 17 ani. Nici nu vreau să mă gândesc ce va urma, dacă te vei obişnui cu rolul de mamă, în corpul acesta biologic.

– Iubitule, ştii, încă începând cu luna a cincea de sarcină, în mine s-au luptat două Arabele, Arabela-Mamă s-a luptat cu Arabela-Soţie... Şi încă acum se luptă. Toate simţurile mele s-au contopit într-o babilonie a simţurilor şi nu mai înţeleg nimic ce se petrece în mine. Însă stai liniştit, pentru că te iubesc mai mult decât te-am iubit, iubirea mea pentru tine nu încape pe paginile unei cărţi infinite, iubirea mea pentru tine nu încape în toate stelele Absolutului şi nu poate fi descrisă de vânturile stelare. Stai liniştit, pentru că te iubesc foarte, foarte, foarte mult!!! Înţeleg că peste vreo câteva zile va trebui iarăşi să plec din corpul meu biologic, dar până atunci te implor, permite-mi să te hrănesc cu pieptul meu. Dragostea aceea care mi-ai dăruit-o opt mii de ani s-a adunat în mine ca într-o amforă a zeiţei Venus, acum îţi torn din dragostea noastră, bea ambrozia veşnică din pieptul meu. Iubitule, de-ar fi ştiut Absolutul cât de mult te iubesc ar stinge stelele de frică.

Mă apropii de monitorul central, pentru ca să văd priveliştea din exteriorul navei supratemporale. Acelaşi tablou suprarealist şi liniar. Stelele nu se văd, numai dungi de lumină şi de întuneric, parcă suntem în burtă de zebră întoarsă pe dos. Nici nu se observă că zburăm cu viteza luminii, parcă stăm pe un loc. Ah, liniile acestea, liniile vieţii de lumină şi întuneric, de întuneric şi lumină. Parcă toată viaţa noastră e scrisă pe aceste stele. Amintirile vin pline de căldură şi radiaţie, aidoma vântului stelar, şi pline de viaţă şi moarte. Am despre ce să-mi amintesc în opt mii ani de viaţă. O, Dumnezeule, cât de obosită e mintea mea... Am trecut pe acolo pe unde trec oamenii după moarte, am trecut pe acolo pe unde trec oamenii înainte de viaţă. Ultima experienţă, din burtica iubitei mele, continuă să mă copleşească. În Arabela s-a trezit cel mai frumos simţ care poate avea o femeie. Abia acum, după ce m-am întors din ea, am înţeles că pentru o femeie a fi mamă înseamnă a fi Femeie.

Roboţii medici au terminat cu procedurile criogenice, au deschis sarcofagul şi după ce ceaţa s-a risipit am văzut-o pe Arabela. Părul ei, care încă nu s-a dezgheţat bine, are cristale de brumă pe el şi îmi aminteşte de nişte crizanteme albe care creşteau în grădina părintească, acolo departe pe Terra. Ah, Terra a intrat în iubita mea Arabela, corpul ei parcă-i o miniatură a celei mai frumoase planete, a celor mai frumoase amintiri, a celor mai frumoşi ani din viaţă. Iubito, în tine s-au contopit 8.000 de ani de dragoste, de retrăiri, de speranţe şi de bucurii. Ah, cât de mult te ador! Roboţii medici au introdus corpul iubitei mele în aparatul Egotransfer, acuşi iubita mea va trece în corpul ei biologic şi sper că de data aceasta nu ne va desparte mai mult nimeni.

– Ah, dragul meu, cât de mare ai crescut...

– Încă eşti prea slabă iubito, nu vorbi până când va reveni corpul.

Miresele sunt grele pentru că sunt pline de dragoste. Dar e o plăcere să o ţin pe Arabela în braţe, pe malul acestui lac de culoarea cerului. Două stele de dimensiunea Soarelui împodobesc cerul acestei lumi noi, o stea apune şi alta răsare, urmaşii noştri nu vor cunoaşte nicicând noaptea şi mereu vor încurca seara cu dimineaţa. Dar fiecare lume are frumuseţea ei şi locul acesta, unde am ales să construim prima localitate de pe planetă, într-adevăr e mioritic. Pe malul unui lac, care se află între munţi îmbrăcaţi în pădure seculară, o pădure ţesută din cei mai frumoşi arbori pe care i-am întâlnit vreodată în galaxia noastră. Totul îmi sugerează momentul acela când ceaţa s-a risipit şi marinarii din „lumea veche" au văzut orizontul american. O „lume nouă", care peste câteva secole a ajuns să fie „lume veche". Lumea Nouă noi o transformăm în Lume Veche, pentru ca urmaşii noştri să aibă un motiv de căutare a altei lumi noi. Cât de bine ar fi ca această lume să rămână mereu nouă, să descoperim întotdeauna ceva nou în ea, ca într-o carte pe care o citeşti de mai multe ori, sau o femeie de care eşti îndrăgostit toată viaţa.

Timpul şi-a luat rămas bun de la dragostea noastră, infinitatea dragostei noastre nu poate fi măsurată, sunt sigur, chiar atunci când stelele din jur se vor mumifica, dragostea noastră va continua să lumineze.

Se aude cum o pasăre îşi face cuibul într-un copac din pădure. Mai ascult puţin... Oare nu cumva ea povesteşte prin limbajul Morse despre dragostea noastră?

– Iubitule, lasă-mă jos din braţe, să mă plimb şi eu prin rouă, prin virginitatea acestei planete. Cum vrei să botezăm planeta aceasta?

– Îi punem numele Arabela, în cinstea mamei care va naşte copiii ei, ai acestei lumi paradiziace. În cinstea femeii care şi-a aşteptat iubitul 7.000 de ani. În numele femeii care a purtat în ea corpul iubitului şi care l-a născut. Înveşnicind numele mamei şi soţiei, iubitei şi prietenei, înveşnicind numele tău, o, Femeie!

– Ah, opreşte complimentele că pot să mor de plăcere şi va rămânea planeta nelocuită de oameni.

Dragostea mea fuge prin roua lumii neatinse până acum de piciorul omului, o ajung şi o răstorn în iarba virgină, ca să o scăldăm în dragostea veşnică a două elemente principale din Absolut. Particulele elementare ale Absolutului – femeia şi bărbatul, cea mai mare taină din spaţiu-timp pornită de la EIA (Energia Inteligentă a Absolutului).

O, Infinitatea Ta EIA! Energia Inteligentă a Absolutului cu un punct de volum ce tinde spre zero, dar care conţine o masă ce tinde spre infinit. Inteligenţa Absolutului, cu toate realităţile-dimensiunile Absolutului, cu toate universurile realităţilor şi galaxiile universurilor. O, Infinitate necunoscută de timp, spaţiu şi gând. Infinitatea Ta EIA, te rugăm!

Binecuvântează copiii cerului deschis! Să viseze în liniştea veşniciei adevărul Tău EIA. Să intre în nirvana Esenţei Tale EIA. Să treacă prin formele realităţilor-dimensiuni până în inima Absolutului, până în faţa Ta EIA.

Aliluia ţie EIA!
Aliluia EIA!
Aliluia!
EIA!
Amin!

Romanul acesta taximetrist l-am aruncat la coşul de gunoi, acum stau pe gânduri, (să-l şterg definitiv de pe laptop sau să-l întorc pe masa de lucru?). Nu ştiu de ce, dar nu funcţionează bine calculatorul, poate că s-a pornit revolta „roboţilor”? Poate că „roboţilor” nu le place ceea ce scrie un om, un om care a mai rămas în lumea „roboţilor biologici”. În lumea oamenilor care au devenit roboţi, cu inimi metalice şi reci, cu creiere programate în Centrul de Conducere al Oicumeniadei. Sau poate să nu şterg textul acesta? Poate că acele creiere nu sunt atât de metalice, poate că au şi ele ceva biologic, poate că şi „roboţii” au suflete?

Romanul taximetrist conţine hârtie şi gânduri care pot fi reciclate, fără să producă bioxid de carbon.

Gândeşte-te bine, înainte de a tipări ceva!

(Numai în Uniunea Europeană se aruncă anual 1,3 miliarde de tone de deşeuri).

EMINESCU ÎN VIAȚA MEA!

Natalia Luchiniuc-Proțiuc
Cernăuți

Cu siguranță afirm că Eminescu este un reprezentant și al artei muzicale! De ce? Atunci când mi-am început activitatea muzicală, admirând și adorând versurile eminesciene, noul meu univers de sinestezii rafinate a produs în viața mea impresii literar-muzicale fermecătoare și toate aceste le datorez versului eminescian prin care m-am identificat personal!

Cu o deosebită sensibilitate am transmis prin interpretarea vocală, fiind autoare de muzică, sonetul eminescian *Iubind în taină*, apoi și dialogul dintre poet și iubită – *Replici.* Trebuie să menționez că-i sunt recunoscătoare lui Vladimir Cernov pentru aranjamentele la interpretările mele înregistrate, care-l caracterizează ca fiind un talent deosebit și un auz muzical perfect, perseverent, cu o imaginație pentru o orchestrație excepțională și dragoste față de muzică. Structura acestor texte am modificat-o pentru a le crea cantabilitatea. Propun atenției d-voastră aceste două texte.

Iubind în taină...: Iubind în taină am păstrat tăcere, / Gândind că astfel o să-ți placă ție, / Căci în priviri citeam o veșnicie / De-ucigătoare visuri de plăcere.

Refren: ×2) Dar nu mai pot. A dorului tărie / Cuvinte dă duioaselor mistere; / Vreau să mă-nec de dulcea-nvăpăiere / A celui suflet ce pe al meu știe. //

Nu vezi că gura-mi arsă e de sete / Și-n ochii mei se vede-n friguri chinu-mi, / Copila mea cu lungi și blonde plete? / De-ucigătoare visuri de plăcere. //

Refren (×2)

Cu o suflare răcorești suspinu-mi, / C-un zâmbet faci gândirea-mi să se-mbete. / Fă un sfârșit durerii… vin' la sânu-mi, / C-ucigătoare visuri de plăcere. //

Refren (×2).

Replici : Tu eşti o undă, eu sânt o zare, / Eu sânt un ţărmur, tu eşti o mare, / Tu eşti o noapte, eu sânt o stea / Iubita mea! Iubita mea! /Tu eşti o ziuă, eu sânt un soare,/ Eu sânt un flutur, tu eşti o floare, / Eu sânt un templu, tu eşti un zeu / Iubitul meu. Iubitul meu. //

Refren:

Tu eşti un rege, eu sânt regină, / Eu sânt un haos, tu o lumină, / Eu sânt o arpă muiată-n vânt / Tu eşti un cânt. Tu eşti un cânt. / Tu eşti o frunte, eu sânt o stemă, / Eu sânt un geniu, tu o problemă, / Privesc în ochii-ţi să te ghicesc / Şi te iubesc! Şi te iubesc! / Îţi par o noapte, îţi par o taină / Muiată-n pala a umbrei haină, / Îţi par un cântec sublim încet / Iubit poet? Iubit poet? //

Refren: (×2)

Tu eşti o undă, eu sânt o zare, / Eu sânt un ţărmur, tu eşti o mare, / Tu eşti o noapte, eu sânt o stea / Iubita mea! Iubita mea! / O, tot ce-i mistic, iubite barde, / În acest suflet ce ţie-ţi arde, / Nimic nu e, nimic al meu / E tot al tău. E tot al tău. //

Refren: (×3)

Am pledat pentru întâietatea muzicii pentru că și sunetele și cuvintele trebuie să devină limbajul sentimentelor, muzica fiind poezia sufletului. Ca în toată activitatea ziaristică, Mihai Eminescu rămâne și în domeniul cronicii muzicale un condeier de direcție, un luptător pentru cultură, atrăgând mereu atenția societății asupra necesității de a înconjura cu prețuire pe reprezentanții artei românești. Întrucât și „limba românească e o muzică", cu atât mai mult, eufonia eminesciană cuprinde emblematic o viață și o operă. În creația sa, Eminescu urmărea efectul legilor muzicii, al legilor orfice de a realiza un moment de har, exprimând armonii sonore sui generis. E suficient să amintim *Sara pe deal, Dorința*, de romanţele cele mai cunoscute *De-acuma nu te-oi mai vedea (Adio), Când amintirile, S-a dus amorul, Pe lângă plopii fără soț, Și dacă..., Somnoroase păsărele, Mai am un singur dor* ş.a.

„Eminescu – spune Tudor Vianu – este cel dintâi și a rămas cel mai de seamă poet muzician al literaturii românești… Cititorul eminescian are impresia că nu se poate sustrage fenomenului care-l învinge. Poetul lucrează asupra lui cu puterile unui magician". Ce datorii credeți că mai are muzica românească față de moștenirea eminesciană? Cum să fiu de-acord cu G. Ibrăileanu care scria că „muzicală, prin fond şi prin formă, poezia lui Eminescu nu mai are nevoie de nici o altă melodie"? Ba da! Poeziile lui Eminescu parcă ne determină să observăm, că ambianţa romantică pe care o respiră e totdeauna prezentă și e o constantă atât de adânc înfiptă în lumea poeziei, încât n-ar putea fi ignorată, dar acceptată și cu un rafinament deosebit, adăugată la acestea puternica amprentă actuală, dând naștere la noi și noi romanțe".

Atunci când îl avea ca profesor la gimnaziul din Cernăuți pe I. G. Sbiera, culegător de folclor, și fiind bibliotecar al micii biblioteci româneşti din casa lui Aron Pumnul, Eminescu și-a întărit interesul pentru literatura populară.

Îmi dau seama că Mihai Eminescu rămâne un admirator al muzicii prin descrierea pasiunii sale pentru muzică într-o scrisoare către V. Micle: „Muzica întotdeauna mă predispune spre o visare creatoare. Dar compoziţiile lui Chopin m-au transformat cu desăvârşire. Credeam la un moment dat că plutesc în sferele divine ale nemuririi dumnezeieşti. Era beţia inteligenţei care subjuga sufletul, îndemnându-l să armonizeze întreaga mea fiinţă. Numai pianul tău, minunata perlare a degetelor albe, dădeau această realizare. Clarul de lună în noaptea aceea sfântă îmi producea

satisfacţii pe care nu le-am avut niciodată în blestemata mea viaţă. Regret amarnic că n-am învăţat muzica, căci din copilărie mama, care avea un glas fermecător, întrecându-se cu tata, care cânta ca un adevărat artist din flaut, descoperise în mine o ureche remarcabilă de muzician. Ascultând *Nocturnele*, m-am convins că Chopin ar fi scris poezii tot atât de geniale ca aceste compoziţii. Nu poţi fi mare compozitor, dacă nu posezi amândouă însuşirile". Eminescu stăpânea tehnica muzicală, dispunând de însuşiri naturale surprinzătoare în arta sunetelor (auz absolut, memorie muzicală excepţională). În perioada plecării din Cernăuţi a adunat din sat în sat folclor, care l-a considerat o avere inestimabilă a patrimoniului oral al neamului românesc. După spusele contemporanilor săi, dacă existau mai devreme posibilităţile de înregistrare ale vocii, am fi avut vocea celebră a poetului, un interpret autentic al cântecelor populare. Poezia eminesciană este o artă a auzului mai mult decât una a văzului, căci la Eminescu rima este mai mult decât un simplu instrument, sunt efecte mari de muzică din sufletul lui Eminescu. Murmurul vocalelor latine în descrierea iubitei, ochii și chipul ei frumos, comparat cu o zână din păduri și umbră cu un glas al dulcii guri… Acompaniate de muzica lui Eugen Doga, poezia lui Mihai Eminescu *Ochiul tău iubit* își găsește un loc special pentru a deveni nemuritor în sufletul meu. Am hotărât ferm să-l am în repertoriul meu începând cu anul 2021, atunci când am luat lecții de viață și de canto de la domnul Gheorghe Puiu. Îl stimez ca pe un părinte și-i ascult povețe de-ale vieții. Cu ajutorul domnului Gheorghe am început a evolua în cultura și formarea sunetului vocal. După părerea lui, citez: „Natalica, cânți mai bine!", și aceste afirmaţii îmi dau aripi și încredere în cântecul meu! Mulțumiri aduc lui Alexandru Bogoslaveț pentru înregistrarea acestor versuri eminesciene. Odată cu opera poetului noi aspirăm către bunătate, frumusețe, sublim, divin, înălțare, către universalitatea ce-și trăiește trecutul, prezentul și viitorul și anume suferinţa ne face să înţelegem multe lucruri din realitatea divină.

La divinitate am ajuns datorită versului eminescian și tatălui meu Gheorghe – un fiu credincios al divinității, care prin răbdare, evlavie, smerenie, m-a chemat la credință în Dumnezeu. Iar divinitatea actuală ajunge la spectatorii noștri de astăzi datorită talentatului regizorului Mihai Grosu din Cernăuți, născut pe plaiurile bucovinene, un adevărat luptător pentru promovarea și păstrarea tradițiilor românești, un adevărat fiu al neamului românesc. Autenticitatea poemului *Luceafărul,* obiceiul *Mărțișorului,* al colindelor – toate aceste proiecte-recitaluri de poezii au fost organizate la noi în Cernăuți prin filmulețele montate de Mihai Grosu, la care au participat elevi din școlile noastre românești.

De exemplu, prin psalmul *Ridica-voi ochii mei*, filmat în incinta bisericii „Înălțarea Domnului" de la Horecea, am transmis și am adresat o rugăciune către „Cel ce a făcut cerul și pământul". Suntem pelerini pe acest pământ. Trebuie să credem în puterea rugăciunii. Să nu încălcăm cea mai importantă lege a lui Dumnezeu: iubirea de Dumnezeu și iubirea de semeni. *Psalmii* lui David conțin coduri puternice, enigmatice, pierdute uneori de noi, oamenii moderni. Regăsirea lor cere o muncă ascetică, dar de fiecare dată bine răsplătită. Cartea psalmilor lui David cuprinde în sine tot ceea ce este mai folositor din toate. Ea profetizează cele viitoare, face aluzii istorice de legi pentru viață, arată ceea ce trebuie să facem. Este o adevărată comoară de învățături bune punând la îndemâna fiecăruia după sârguința lui tot ceea ce îi este de folos. Să întărim sufletele noastre cu cântarea psalmilor, trăind profund fiecare cuvânt. *Ridica-voi ochii mei la ceruri* – psalmul este adus în atenția dumneavoastră

pentru a ajunge cu rugăciunile noastre la Dumnezeu. Să ne ajute bunul Dumnezeu ca să vorbim în limba noastră maternă, să-i mulțumim Tatălui Ceresc și să avem o credință pură, lăsată nouă și transmisă din neam în neam. Și atunci tatăl meu Gheorghe se va bucura în cele veșnice, pentru că era un om credincios. Astfel, prin mulțumirea noastră cu suflete luminate de Dumnezeu, vom duce rugăciunea la ceruri. Și atunci Dumnezeu ne va auzi și ne va da mângâiere, miluire și mântuire. Dumnezeu ne aude și ne ajută în cele ce ne identifică – credință, limbă, tradiție.

Mihai Eminescu fiind un bun cunoscător al folclorului, s-a identificat ca un tânăr cu o preocupare pragmatică, care-și are originea în atmosfera Cernăuților. Poate și mie mi-a transmis dragostea sa față de cântecul popular *M-aș duce și eu la joc*, care a fost transmis de 1 martie 2021, de „Ziua Mărțișorului", datorită lui Mihăiță Grosu, Centrului Media BucPress din Cernăuți și toți cei care au facilitat traiectoria spre ascultătorii și spectatorii de astăzi, aflându-ne în condițiile de restricții pandemice.

În cartea *Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii* de Lucia Olaru Nenati am citit despre martorii acelor vremuri, care observaseră că Eminescu avea un deosebit dar al interpretării.

Gh. T. Kirileanu reproduce mărturia coanei Tincuța Vartic, consoarta lui Ion Creangă: „Eminescu cânta frumos cântece populare și avea un glas dulce de-ți dădeai cămașa ca să-l asculți. Mai ales îi plăcea să cânte: *Frunză verde baraboi, Durduleană, hai"*[1].

Actorul Dumitru Teleor notează că „Eminescu, după oarecare timp punea capul între mâini și începea să cânte doine din Ardeal așa cum le cântau mocanii și cânta câte o oră întreagă. Ardelenii aflați la masă plângeau cu lacrimi"[2].

În ziarul „Progresul" (1909) din Oravița a fost publicat textul unui cântec deținut de la o bătrână din Oradea, Lucreția Suciu, care povestise că „Eminescu, bătând tactul pe dunga mesei cu degetele arătătoare de la amândouă mâinile, începea să cânte: Foaie verde și-o răsură / Am un pom în bătătură / L-aș tăia să-l bag în casă / Ramurile nu mă lasă / L-aș tăia să-l bag în tindă / Ramurile-i dau de grindă"[3].

Martorul Gh. Bojeicu din Neamț, se ducea cu Eminescu aproape în fiecare zi în pădure și „tolănindu-se pe iarbă, Eminescu cânta cântece de jale cu o voce foarte frumoasă așa că găseam o adevărată desfătare în ascultarea lui"[4]. Matei, fratele poetului, afirma că „Mihai cânta bine din gură ca și mama și Harieta"[5].

O altă mărturie vine de la Caragiale care consemnează în scrierea *În Nirvana:* „Am petrecut toată ziua împreună, mi-a vorbit despre India antică, despre daci, despre Ștefan cel Mare și mi-a cântat doina"[6].

În *Amintirile* sale T. Ștefanelli nota, că aflându-se la Viena, Eminescu participa și el la petrecerile studențești și când „rămâneau numai doi-trei, i se dezlega și lui Eminescu limba și atunci ne cânta. El nu avea glas tare, dar dulce și melodios și cânta corect, căci avea auz bun. Cântecele populare îl încântau și pe acestea le cânta cu mare plăcere. Glasul său avea un ton deosebit, un ton dulce, molatic, ce ți se lipea de inimă"[7].

În cartea sa *Amintiri despre Eminescu* Vlahuță scria despre glasul lui Eminescu: „Avea un glas profund, muzical, umbrit de-o surdină dulce, misterioasă, care dădea cuvintelor lui o valoare particulară, ca și cum venea de departe, dintr-o lume necunoscută. Mi se părea un zeu tânăr, frumos și blând și c-o expresie de neștearsă bunătate și melancolie"[8].

Într-un articol din *Fântâna Blanduziei* (1889) tenorul Constantin Bărcănescu își exprimă admirația sa față de vocea poetului: „Eminescu avea o voce mică, dar dulce

și mlădioasă. Cuvintele erau spuse cu o expresiune și cu un accent de care ar fi fost gelos cel mai mare cântăreț”[9].

Zoe Dumitrescu-Bușulenga constată că „Eminescu era adorat nu numai ca cel mai celebru poet, ca un prieten mare și iubitor, dar și ca un cântăreț care putea fermeca și cu vocea pe ascultător”[10]. „Cântăreț al lucrurilor esențiale, iscoditor al sufletului și istoriei umane, gânditor al genezelor și apocalipselor, Mihai Eminescu a fost pătruns de muzică în sensul cel mai cuprinzător al cuvântului acestuia, cu virtuți magice pentru poeți, în măsura în care un sincretism indispensabil al tuturor activităților intelectuale, spirituale și creatoare”[11].

Edgar Papu în cartea *Eminescu într-o viziune* scrie despre Ștefan cel Mare că ar fi un precursor depărtat al lui Eminescu care se integrează în același context de trezire a țărilor mici, „care explică și unele resorturi pe care noi am căutat, pe cât posibil, să le luminăm, plecând de la marile fenomene românești – Ștefan cel Mare și Eminescu, sub specia eternității românești pe planul cel mai înalt al creației”[12]. Tot aici scrie și despre faptul că „Eminescu este excepțional precursor al întregii noastre creativități originale din veacul XX, tocmai secolul în care spiritul românesc a putut să se întâlnească în chipul cel mai înalt cu el însuși”[13].

Ioan Slavici în articolul *Eminescu la Viena* își aduce aminte despre Eminescu atunci când acesta și-a petrecut timpul la Viena, că mergea în frunte, „cântând și îndemnând pe alții să cânte, și unul din cei mai buni prieteni ai lui era Chibici-Râvneanu, pentru că acesta era sufletul veseliei când petreceam împreună”[14]. Dar când stătea de vorbă cu oamenii cei mărginiți, era mulțumit și dorit „de a vedea cum se prezintă lucrurile în capetele altora și de a se dumiri el însuși. Căci el avea inima deschisă, era luminos, sugestiv și plin de vervă, încât te simțeai mai bun, mai deștept și mai vrednic după ce ai stat timp de câteva ceasuri sub înrâurirea lui”[15].

Teodor V. Ștefanelli, în articolul *Eminescu cântăreț* scria că fiind la Viena, Eminescu lua parte la petrecerile sociale ce le organiza societatea academică „Română Junǎ”, fiind și membru al acestei societăți. Având o cafea neagră, bună, rămânea cu cunoscuții săi până dimineață și atunci i se dezlega limba și „cu capul ridicat, cu ochii scânteietori în atitudine dramatică și cuprins de un adânc sentiment, el intona cântecul: «Mai turnați-mi în pahare, / Voi să beau, căci sunt setos, / Dară nu-mi împleți paharul / Decât de la miez în jos. //Ca să-l împlu înc-o dată / Cu-apă rece de la râu, / De la rău ce izvorăște / Din adânc din pieptul meu. // Și să-l beau cu sfârâiacă, / Pân’ce-a fi din vin venin, / C-așa, să-l beau mai cu dulce, / Să-mi alin durerea-n sân. // Și de n-a pieri durerea, / Piară simțul, pier și eu, / C-a trăi, jălind poporul / Nu-mi ajute Dumnezeu!». Era un fel de extaz când îl finea, vedeai ce adânc îl impresiona acest cântec și, din tată atitudinea, te încredințai despre nemărginita iubire ce avea el pentru poporul său”[16]. Despre acest cântec spunea Eminescu că l-a cântat un tânăr transilvănean care avea durere de inimă pentru nenorocitul său popor, dar l-a compus, l-a cântat și s-a stins din viață după ce-l cântase.

Înarmată conștient cu misiunea culturală la Cernăuți, sper să aduc în inimile oamenilor clipe de bucurie și regăsiri sufletești în mesajele mele muzicale și-n aceste demersuri văd renașteri de personalități eminesciene.

NOTE

1. Lucia Olaru*, Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii,* GEEA, Botoșani, 2002, p. 48.
2. *Ibidem*, p. 48.
3. *Ibidem*, p. 52.
4. *Ibidem*, p. 52.
5. *Ibidem*, p. 52.
6. *Ibidem*, p. 52.
7. *Ibidem*, p. 52-53.
8. *Ibidem*, p. 54.
9. *Ibidem*, p. 54.
10. *Ibidem*, p. 55.
11. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu. Orizontul cunoașterii,* în *Eminescu și muzica. I. Conexiuni literar-muzicale,* Putna, Editura Nicodim Caligraful, 2021, p. 31.
12. Edgar Papu, *Eminescu într-o viziune,* Iași, Princeps Edit, 2005, p. 75.
13. *Ibidem*, p. 78.
14. Ioan Slavici, *Eminescu la Viena,* în *Mărturii despre Eminescu. Povestea unei vieți spusă de contemporani*, volum editat de Cătălin Cioabă, București, Editura Humanitas, 2014, p. 116.
15. *Ibidem,* p.1 17.
16. Teodor V. Ștefanelli, *Eminescu cântăreț* în *Mărturii despre Eminescu. Povestea unei vieți spusă de contemporani*, volum editat de Cătălin Cioabă, București, Editura Humanitas, 2014, p. 141-142.

CĂSUȚA DE LA MARGINEA ȚĂRII

Tatiana Tutunaru Bârzu
Cernăuți

Trec pe lângă ea zilnic oameni. Este ultima casă de pe partea dreaptă a drumului, ce urcă lin spre pădure. Stă de multe decenii cocoțată pe o înălțime, care proboteștenii o mai numesc încă „la Podcolină”. Gospodarii casei demult nu mai sunt printre noi, dar numele lor s-a transformat în toponim local. Stă tăcută și singuratică, cu pereții văruiți și o fântână din piatră în față. Se înalță ca un monument al timpurilor grele ce s-au abătut peste sat la mijlocul secolului trecut. Nucii bătrâni, care o înconjoară, ar trebui să mai țină minte vremuri, când pe ramurile lor se cățărau copii și casa era plină de glasuri, deoarece a adăpostit sub acoperișul ei o familie mare, cu opt copii.

Și dacă plânge o vioară în Proboteşti, întrecându-se cu trilul păsărilor vara și cu șuierul vântului în timpul iernii, apoi nu este altceva, decât sufletul lui Dumitru Podcolină – Lăutar vestit al acestui ținut și gospodarul dintâi al casei.

L-am cunoscut și eu, mi-a rămas întipărit în memorie îmbrăcat în straie albe și cu vioara subsuoară.

Vioara a fost marea patimă a lui, cu care nu s-a despărțit până la sfârșitul vieții. Tot vioara a fost și marea lui salvare în zilele de grea cumpănă. Sătenii glumeau, că Dumitru Podcolină, când a venit pe lume, avea o vioară în mână. Răscoleau până și cele mai indiferente suflete, pătrundeau până la inimă melodiile revărsate de sub arcușul acelei viori. Nu se trecea nici o petrecere la Proboteşti fără Lăutarul Podcolină.

A fost un om foarte glumeț și ușor în comunicare, de ți se părea că toată viața lui era o sărbătoare.

Rămas despărțit de frații și surorile refugiate de partea cealaltă a gardului de sârmă ghimpată, trecând calvarul Gulagului stalinist într-un lagăr de pe malul

lacului Onega și reușind să evadeze, Dumitru Podcolină nu s-a închis în sine și nu s-a supărat pe Viață, ci a trăit-o făcându-și bucurie lui și celor din jur din lucruri mărunte, alinându-se cu o melodie.

Spărgea liniștea amurgului glasul unei viori, mânuită de muzicantul, care stătea pe pragul casei sale din Probotești și privea la orizont conturul altei țări. Astăzi, puțini își mai pot închipui, ce simțeau oamenii de atunci, care priveau același tablou, fiindcă la Probotești, mai că din fiecare curte, vezi România.

De câte ori trec pe lângă casa de la marginea satului, inconștient mă prind cu gândul rătăcind pentru o clipă spre familia, care a locuit aici, spre acei opt copii, care s-au împrăștiat prin lume prea departe și de ani buni nu mai vine nici unul la ea. În ciuda timpului, care șterge urme, casa de la margine de țară stă neclintită și curată, cum este albul varului de pe pereții ei.

După câteva încercări nereușite să iau legătura cu cineva dintre copiii lui Dumitru și Saveta Podcolină, eram gata să renunț și mă uitam cu nostalgie la casa din zare. Aș fi vrut să-mi împrospăteze memoria vreun copil crescut pe cuptorul acestei case, dar totodată înțelegeam, că este cam târziu.

Bunăvoința cu care mi-a răspuns domnul Nicolae Podcolină din Chișinău, m-a bucurat nespus. Am rămas plăcut mirată, că și soția Dumnealui, deși nu-i probotești**eancă**, este legată de aceste locuri.

Citeam și reciteam cugetările probotești**eanului**, născut în casa de lângă pădure și aruncat de valurile vieții să-și trăiască veleatul în Chișinău. Deși a îmbrățișat profesia de medic, muzica l-a însoțit mereu ca și pe toți ceilalți frați și surori.

Sunt sigură, că din Ceruri, Dumitru și Saveta Podcolină, se mândresc cu băiatul lor, care poartă adânc în suflet dragostea și dorul casei părintești.

„M-am născut în satul Probotești din fostul județ Dorohoi, îmi scria Nicolae Podcolină. Sat situat la 18 km de fostu-i centru județean, la 3 km de Herța și la 13 km de Noua Suliță. Un sat parcă uitat de lume, cu vreo 800 de case, dintre care o mare parte au rămas pustii în anul 1944. Oamenii și-au părăsit gospodăriile, refugiindu-se în România de frica „eliberatorilor".

Satul Probotești, înconjurat din trei părți de niște dealuri pitorești, parcă să-l păzească de vânturi, a suportat tragedia să-i fie instalată granița cu sârmă ghimpată chiar prin inimă, despărțindu-l în două. Refugierea în România a oamenilor cu copii de diferite vârste, le-a fost permisă numai timp de două ore în 1944.

Puțin mai norocoși au fost acei, ce aveau care cu boi sau căruțe, iar ceilalți au plecat la drum doar cu traista în spate, cu gândul la libertate, înțelegând, că pe Dealul Mare, unde urmau să-și instaleze colibe sau bordeie, puțin probabil să-i aștepte cineva și au rămas surprinși, când localnicii i-au ajutat după posibilități, ba pe unii i-au și găzduit în casele lor.

Mama mea, Saveta, a fost fiica lui Gheorghe Găină, un gospodar foarte bogat, cu loturi de pământ și pădure. Dar la vârsta de șaisprezece ani a rămas fără ambii părinți, cu șapte frați și surori mai mici, pe care i-a crescut de una singură. Fiind niște copii, au pierdut toată agoniseala părinților.

Rămânând o fată necăjită și săracă, s-a căsătorit cu tatăl meu, Dumitru Podcolină, un tânăr dintr-o dinastie de muzicanți de la Dumnezeu, care deși a studiat doar două clase, era foarte isteț și talentat. Ajunsese copil de trupă pe lângă orchestra militară din București, a învățat să cânte la mai multe instrumente de suflat, dar principalul,

i-a rămas pentru toată viața vioara. Fiind înzestrat și cu o voce de invidiat, un auz muzical perfect, având un bogat repertoriu cules de prin sate, posedând bine și folclorul orășenesc, a ajuns pe parcurs un lăutar vestit în toată regiunea Cernăuți.

Din tot ce agoniseau Dumitru și Saveta Podcolină, au reușit pentru început să construiască o bojdeucă acoperită cu stuf, cu două cămăruțe mici, una dintre ele fiind ocupată de o plită mare, cuptorul de copt pâine, de deasupra căruia era loc de dormit și unde au crescut opt copii și un pat de scânduri, acoperite cu paie și cu un țol pe deasupra, unde dormeau părinții.

Cu timpul, alături de căsuța acoperită cu stuf, părinții vor dura o casă mai mare și mai spațioasă, cu câte două geamuri la fiecare odaie, care stă și acum neschimbată. Toți frații și surorile tatei și mamei s-au refugiat în România, cu excepția unui unchi din partea mamei, pe nume Adam Găină. Fiind un băiețandru, a avut neatenția să rostească câteva cuvinte nemțești, pe care le-a memorat din auzite. Sărmanul flăcău, a fost arestat și condamnat la zece ani de închisoare, fiind învinuit de spionaj în favoarea Germaniei.

Părinții nu au dovedit să se refugieze și împreună cu sătenii rămași, trăiau zile pline de deznădejde și frică. Militarii sovietici, veniți în sat, se comportau ca stăpânii.

Într-o zi din vara anului 1944 au intrat în curtea casei noastre doi soldați ruși înarmați. Tata, plin de frică și el, mai făcea haz de necaz, liniștindu-și copiii:

– Poate au să mă mănânce pe mine, dar pe voi – nu!

Orice încercare de conversație unii cu alții era fără succes, deoarece limbile sunt foarte diferite, iar cei doi soldați, fiind tinerei, aproape niște copii, nici prin gesturi nu știau să se exprime. Până la urmă, unul dintre cei doi soldați s-a dus în drum, a găsit o piatră rotundă și a adus-o în palmă. Mama, dându-și seama, că sunt flămânzi, le-a arătat un ou și ei au dat afirmativ din cap. Le-a prăjit ouă, iar soldații așezându-se la masă, au arătat cu degetul la gât, gest, pe care-l înțeleg toate popoarele lumii. Tata a scos o sticlă cu țuică și ei au cinstit un păhărel, nu mai mult. Copiii curioși, au început să se intereseze de pistoalele lor. Și atunci, un soldat, vrând să-i distreze, a luat „Kalașnikovul", s-a dus în spatele casei și a tras două focuri în sus.

Spre nefericire, în acel moment pe drum trecea călare un maior rus. Auzind împușcăturile, a și răsărit în pragul casei, i-a dezarmat pe soldați și i-a pus pe toți în genunchi. Luându-și inima în dinți, tata a început să se roage să nu tragă în nimeni, fiindcă nu au nici o vină.

Primul glonte l-a rănit mortal pe unul dintre cei doi și el a căzut lângă pragul casei. Al doilea a fost rănit și gonit sângerând până-n centrul satului, unde și-a dat și el sufletul. Trei zile a zăcut trupul lui în mijlocul drumului, vârând spaima în oamenii și așa dezorientați.

Descreieratului de maior, cred că pentru „eroism" i s-a oferit o avansare în serviciu sau poate și o mențiune?!

Nu a trecut mult de la acea întâmplare și pe la sfârșitul verii, rușii au început să-i ridice pe cei mai tineri și mai voinici bărbați din sat pentru ca să-i ducă în lagărele de concentrare de lângă lacul Onega. În rezultat a apărut în sat expresia „duși la Onega".

Împreună cu alți 44 de bărbați, luați forțat, a nimerit într-un astfel de „iad al morții" și tatăl meu, Dumitru Podcolină.

Frigul și foamea coseau zilnic zeci de vieți omenești. Tata, ca să supraviețuiască, a dormit două săptămâni alături de un decedat, luându-și farfuria lui cu ceea ce se mai numea „mâncare" motivând, că vecinul este bolnav și el îl ajută, ducându-i mâncarea în pat. În acele zile negre prin cap îi treceau niște gânduri halucinate, să-și taie mușchii de sub genunchi și să-i mănânce...

Pierzând orice nădejde de supraviețuire, tata împreună cu M. Prodan, unicul consătean rămas viu dintre acei cu care venise, au evadat din lagăr. Fiind îmbrăcați în haine vărgate specifice pentru pușcăriași, s-au cățărat deasupra unui vagon marfar și au pornit în direcție necunoscută, numai să scape cu zile. Trenul ținea calea spre sud și după multe zile au ajuns în Bacu. Dar au fost observați pe dată după ce coborâse, arestați și trimiși cu supraveghere înapoi, în același lagăr al morții. Nimerind iar în locul de unde fugiseră, au fost pedepsiți să stea trei zile fără apă și hrană. Înțelegeau, că mai devreme sau mai târziu se vor pierde înfrânți de chinuri și se încumetară să evadeze din nou. Și iar au ajuns în Bacu, și iar au fost arestați. Milițianul care-i interoga, a văzut că tata are la el o vioară și i-a ordonat să cânte.

Răsuna cu foc glasul viorii din Probotești, de a răscolit și sufletul călăului. Într-un sfârșit milițianul i-a eliberat zicându-le: „Idite na vse cetire storonî!" („Plecați în cele patru vânturi!"). Au plecat repede, până nu se răzgândise acel, ce le dăruise libertatea. S-au urcat pe vagoane de marfă, schimbând mai multe trenuri. Au avut marele noroc să scape neobservați, după multe zile ajungând în Bucovina. Când se afla la un pas de casă, tata s-a lovit de ceva, când trenul trecea printr-un tunel de sub un munte. A căzut leșinat, dar Bunul Dumnezeu s-a îndurat și el și-a revenit.

Nu-și putea crede ochilor, când s-a văzut ajuns în gară la Noua Suliță. Sleit de foame, a bătut la o ușă și a cerut de mâncare. Și-au făcut milă de el gospodarii casei, aflând de calvarul prin care a trecut. L-au servit la masă, dar nu i-au dat să mănânce cât și-ar fi dorit din motive lesne de înțeles, deoarece acești înfometați își pierduseră reflexul să simtă când sunt sătui.

Ajuns acasă, tata se simțea cel mai fericit din lume, măcar că satul lui de altădată nu mai exista și viața devenise cu totul alta.

În anul 1947 a început colectivizarea „binevolă". Li s-a confiscat carul cu boi și cele 6 hectare de pământ. Am rămas numai cu o văcușoară, laptele de la care era prea puțin, ca să saturi zece guri. Mulți ani de zile ne sculam pe jumătate flămânzi de la masă.

În timpul verii se termina făina de porumb și noi, copiii, mergeam în pădure la strâns fragi, pentru ai schimba prin sat pe câțiva pumni de făină. Dar fragii nu creșteau peste tot, mai mult se întâlneau prin poienițele luminoase de sub gardul de sârmă ghimpată. De multe ori ne arestau grănicerii sovietici, ne luau fragii culeși și ne duceau la pichet, unde ne puneau la prășit cartofi până seara. Nu ne dădeau nici apă, despre mâncare – nici vorbă!

Imaginați-vă cum se întorceau acasă noaptea, prin pădure, cale de vreo 5 km niște copii mai mici de zece ani, fără fragi, obosiți și chinuiți de foame și frică!

În pofida acestei copilării nefericite noi, toți copiii lui Dumitru și Saveta Podcolină am crescut sănătoși, înalți, voinici și deștepți. În casa neîncăpătoare, cu bucate puține pe masă, domnea muzica. Tata împreună cu noi formase o orchestră a familiei, care devenise vestită prin satele vecine și eram invitați să cântăm pe la nunți și cumătrii. Nu toți am devenit muzicanți profesioniști, unii ne-am afirmat ca medici și profesori, dar muzica a răsunat și răsună mereu în casele noastre.

Mi-am trăit viața departe de satul copilăriei mele, dar am purtat mereu cu mine dorul de căsuța de lângă o pădure frumoasă de fagi falnici, albi și drepți ca lumânarea, de o înălțime, de parcă ar vrea să atingă norii și toți parcă plâng după Patria – Mamă...".

Nicolae Podcolină, Chișinău

Casa de la marginea țării, bătută de vânturi și ploi, dezmierdată de razele soarelui și străjuită de pomi bătrâni, mai păstrează umbre miraculoase de chipuri, care s-au încălzit la vatra ei și mai rezistă încă timpului nemilos, care se rostogolește și peste ea. Rămâne să fie un martor tăcut al nenorocirilor, ce au dat năvală peste sat cu opt decenii în urmă și care l-au schimbat pentru totdeauna. Este trist și dureros acest adevăr.

ISTORISIRI DIN ȚARA DE DINCOLO DE NEGURĂ

Ion Muscalu
Iaşi

Străvechile păduri ale Bârnovei cu fagi bătrâni și stejari falnici au alcătuit dintotdeauna hotarul natural dintre Țara de Sus și Țara de Jos a Moldovei, străjuind dinspre miază-zi și soare-răsare, sate și târguri cu nume de legendă și oameni de ispravă, mândri de istoria așezării și împlinirile lor din veac.

„Satul lui Moișa Filosoful" de pe valea Rebricei, atestat documentar din vremea voievodului Alexandru cel Bun, la 31 martie 1423 (de acum aproape 600 de ani!), numit o vreme simplu, „Filosofi" a ajuns în vremea domnitorului Ștefan cel Mare, târg însemnat, cu rateș și stație de poștă pentru caii de schimb, alături de târgurile moldovenești de la Baia de Suceava și Ștefănești de Botoșani. Denumirea satului de Scânteia, din zilele noastre, nu a fost dată de biruitoarele armate sovietice, ci poartă numele preotului Nicolae Scânteie, om luminat, scânteietor la minte, contemporan cu cronicarul Axente Uricarul de la Scânteia.

Printre oamenii de seamă născuți în târgul moldovenesc de altădată de la Scânteia, putem consemna pe Grigore Tufescu, fost primar al Iașului în perioada Războiului de Independență, acad. Emil Condurachi, fiu al notarului din comună, *Doctor Honoris Causa* al Universității din Bruxelles, membru al Institutelor internaționale de arheologie din Roma și Berlin.

Mihail Sadoveanu împreuna cu Mitru Constantin, cumnatul și secretarul său literar, în anul 1936, la vânătoare de mistreți, în Poiana cu Schit

Un fiu de onoare al comunei Scânteia a fost scriitorul Valentin Silvestru, critic de teatru și film, realizator al emisiunilor de radio „Unda veselă", redactor al revistelor „România Literară", „Contemporanul" și „Flacăra", inițiator al Festivalului „Constantin Tănase" de la Vaslui, ș.a. Profund atașat de satul în care s-a născut și a copilărit, scriitorul Valentin Silvestru s-a implicat în realizarea unor probleme administrative și de interes cultural pentru comunitate, susținând înființarea „muzeului satului" în casa în care s-a născut acad. Emil Condurache, cu exponate descoperite în șantierul arheologic dacic, de la Borosești, cel neolitic, de la Bodești, precum și în cel medieval din satul de centru. De asemenea, scriitorul Valentin Silvestru a avut o contribuție deosebită în organizarea Taberei Naționale de Sculptură

„Poiana cu Schit”, singura inițiativă de acest fel din Moldova, invitând adesea la Scânteia personalități de seamă ale artei și culturii românești, contribuind astfel la cunoașterea și popularizarea trecutului acestei așezări pline de istorie și legendă. Se cuvine să consemnăm vizita în „Satul lui Moișa Filosoful” de altădată, a actriței Dina Cocea, Tamara Buciuceanu, a regizoarei Sorana Coroamă Stanca, a scriitorului Mitru Constantin, secretarul literar al scriitorului Mihail Sadoveanu și nu în ultimul rând a Doamnei acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga.

Oaspeții care îl însoțeau pe scriitorul Valentin Silvestru au rămas în localitatea de centru a comunei participând la o întâlnire cu cadrele didactice, iar mie mi-a revenit plăcuta îndatorire să o conduc pe Doamna Zoe Bușulenga prin „Țara de dincolo de negură” a Măriei Sale, Mihail Sadoveanu, împătimit de vânătoare și de frumusețea de basm a pădurilor din Țara de Jos a Moldovei. Am pus caii la trăsură și am dat bice *bidiviilor* pe drumul de hotar, mărșăluind la trap întins spre miazănoapte, într-o zi însorită de vară, cu cerul senin, *fără scamă de nor*, însoțiți pe cale de zbor de păsările și cânt zglobiu de ciocârlii. Doamna Bușulenga privea tăcută, cu încântare, la dealurile domoale și văile largi, pline de lanuri întinse de orz, de grâu și secară, date în pârg, unduind sub boarea amiezii. Pe dealul Stămpărușa (locul unde Ștefan cel Mare i-a *stâmpărat* pe turci în luptele de *gioi, dzece ghenare, văleatul 6983 (1475)*, cum spun bătrânii, studenții Academiei de Artă din Iași și-au amplasat lucrările cioplite în lemn și piatră împlinite într-o vară a Taberei studențești de sculptură.

De sus, din vârful gorganului se deslușea o priveliște largă, cu văile Rebricei și Cucoarei, cu Drumul Doamnei, un șleah vechi podit cu lodbe de stejar puse de-a curmezișul drumului, ce se cufunda tainic în adâncul pădurii, cu moara de apă prăvălită într-o rână pe apa Cucoarei. În partea stângă se ghiceau dosite prin *pomet* casele Târgului Epureanu, cu rateș, prăvălii și *staniște* pentru caii de schimb, iar de ceea parte, peste șeaua dealului, către soare-răsare se distingeau gospodăriile oamenilor din satul Borosești, al răzeșilor de altădată, locul preferat al scriitorului Mihail Sadoveanu, unde adăsta dimpreună cu vânătorii în casele jupânului Dumitrache Atasiei și a coanei Profira, vestită pentru bucatele sale, prilejuindu-i Conului Mihai ocazia să consemneze în scrierile sale amintiri plăcute despre *sarmalele cele strașnice de Borosești și vinul cel vechi tăinuit în damigeana cu lăcată, un vin anume pentru vânătorii de la Borosești.*

Caii depănau sprinteni colbul drumului în copite, forăind și fluturându-și coamele în vânt, când din Hațaș s-a arătat un bătrân uscățiv și adus de spate, însemnându-și pașii pe cărare cu un toiag subțire și neted de corn, dând de departe bucuros bineț. Nedumerită, Doamna Bușulenga m-a privit mirată, neștiind ce să creadă.

– Îi Moș Niță Cioacă, *starostele* vânătorilor de la Borosești din vremea Măriei Sale, am rostit fără zăbavă, făcându-i bătrânului semn să se apropie.

– Sărut mâna cucoană și cinstiți boieri dumneavoastră, a zis Moș Niță cu plecăciune, descoperindu-și pletele albe de negară.

– Am crezut că n-ai să mai vii, așa, după cum ne-a fost vorba.

– Nu-i zi lăsată de la Bunul Dumnezeu, să nu văd pădurea. De ninge, de plouă, de tună și fulgeră, numaidecât trebuie să văd pădurea. Ea este sufletul și viața mea, rosti bătrânul cu însuflețire. Atunci când nu voi mai fi în putere să pășesc pe cărările codrului, atunci s-au isprăvit și zilele mele.

– De ce spui așa? întrebă Doamna Bușulenga impresionată de mărturia mai marelui vânătorilor.

– Iertare, coniță de vorba ce-i proastă, dar pădurea este viața mea. În ea m-am trezit de copilandru și tot în pădure aș vrea să mă *pristăvesc*.

– Dar ce etate ai? Te văd încă verde și-n putere.

– Cu voia Celui de Sus, coniță, am o sută de ani, fără doi, pofti Moș Niță Cioacă a rosti șăgalnic.

– Mulți înainte!

– Mulțumesc, răspunse starostele vânătorilor îndesându-și căciula pe creștet.

– Doamna este profesor la Universitatea din București și a venit să cunoască ținuturile pe unde a hălăduit cândva scriitorul Mihail Sadoveanu, mă simt eu îndreptățit să adaug, îndemnându-l pe bătrân să se aburce pe capra trăsurii, lângă bădia Vasile Harabagiu, vizitiul nostru, și să ne arate locurile întâmplărilor de demult.

– Iaca, aici, devale, în marginea satului îi casa lui *Toader Ichim ce avea un bou porumb ci-o spart lupoaica ce-și avea sălaș într-o râpă pe Valea Cucoarei*, își începu bătrânul istorisirea. Colo sub pădure, îi prisaca lui moș Aștefanei, unde Conu Mihai se îndulcea cu câte o bucată de fagure de miere și își potolea setea cu un ulcior de apă rece de la izvorul de sub Coasta Ratuș.

– Dar, *mlada lui Ionașcu*, unde mergeau vânătorii la sitari? întrebă curioasă Doamna Bușulenga.

– Mlada de acu cincizeci de ani, îi pădure bătrână, rosti Moș Niță, împungând zarea răsăritului cu codiriștea netedă de corn. Nici sitari nu prea mai sunt în ziua de azi.

– Și deci nici pricină de ceartă dintre vânători, nu mai este, pofti oaspetele nostru să adauge surâzând.

– Gâlceava se isca, dragă doamnă, din pricină că tovarășii de arme, în frunte cu poetul Păstorel Teodoreanu, bun prieten al Conului Sadoveanu, îi desfăcea întra-ascuns cu un șperaclu lăcata de la dămigenuța plătoșică de vin, legată în răchită, se cinstea dimpreună cu ceilalți vânători din licoarea de razachie, zăvorând în taină încuietoarea la loc. Când Conu Mihai băga de seamă că ploscuța-i goală, îi cerceta pe cei din preajmă, mânios, la care jupan Păstorel îi răspundea șăgalnic, „s-o fi prelins pe la vreo doagă slabă, cucone”. „Bre, bre, dar plătoșica asta-i de sticlă”, se arăta intrigat cu înțeles scriitorul.

– Se spune că Mihail Sadoveanu era un mare gurmand, îl iscodi Doamna Bușulenga cu glas de taină.

– Asta cam așa-i. Nu se înfățișa niciodată la vânătoare fără merinde, iar la ospețele din sat, de la jupâneasa Profiriția Atasiei, sarmalele erau nelipsite. Conu Sadoveanu punea oala de sarmale aburind lângă piciorul mesei, zicând mulțumit: „pentru mine-i destul”.

Cu istorisiri și aduceri aminte, caii au coborât Hațașul de-a coasta, cu pași mărunți, poticnindu-se, până la vadul Cucoarei, iar de acolo au apucat la dreapta, pe malul pârâului Cuțitna la deal, lăsând în stânga, sub pădure, către asfințit, „La Stejări”, mormintele soldaților căzuți în Primul și cel de Al Doilea Război Mondial, urmând sforul apei spre cantonul Ofileanu din margine de codru, cu cele trei iazuri de pește, izite în trepte, dintru-unul, întra-altul. *Bidivii* au cârmit la dreapta pe un drumeag de pământ, bătătorit de cară, mărșăluind la trap întins pe sub umbra deasă a copacilor bătrâni ai Pădurii Borosești.

De la Moara Nebunului, trăsura a părăsit malul apei Cuțitna, cu Cetatea lui Duma Negru de sus, de la izvoare, cârmind scurt la stânga, trecând vadul apei, caii aburcând

cu hărnicie un pripor repezit de muncel, pe la Cireșel și Curmătura Hudumanului, răzbind la o vreme osteniți și plini de năduşeală pe un tăpșan *oblu*, năpădit de tei bătrâni, împodobiți de floare. O mireasmă îmbătătoare de flori de tei, de roiniță și de lumânărică, se înfrățea cu izul plăcut al frunzișului veșted. În umbra deasă și răcoroasă a codrului a prins să se audă glas de huhurez, șuier tremurat de mierlă și tril vesel de privighetoare, spre bucuria și încântarea oaspetelui nostru venit de departe. Caii au luat-o din loc fără vreun îndemn, iar la o vreme, din desișul de mesteceni foșnitori, cu scoarța albă de omăt s-a arătat deodată o poiană largă și însorită, cu iarba verde de otavă, străjuită de sculpturi semețe de piatră rânduite printre stejari mari și rotați, răspândiți răzleț pe întreg cuprinsul pajiștii.

– Asta-i Poiana cu Schit, boieri dumneavoastră, cu „bisericuța de cnezat de vale", cum au botezat-o arheologii veniți tocmai de la București. Îi veche de peste cinci sute de ani, risipită de cutremure și de vitregiile vremii, și tot de atâtea ori dreasă și refăcută, până în vremea lui Cuza Vodă, când monahii greci au lepădat *chinovia* și s-au dus în țara lor.

– De atunci, în Sfântul Altar a răsărit un cireș sălbatec, cu cireșe amare și a crescut falnic deasupra zidiri, înflorind primăvara și împodobind schitul cu un candelabru uriaș troienit de floare.

– Aista-i locul îndrăgit de vânătoare al Conului Sadoveanu, zise starostele de la Borosești, purtându-și codiriștea de corn peste întinsul poienii, iar aici, între copacii din marginea rariștii de stejar se înălța rugul unde *adăstau* pușcașii la *ojină* și la poveștile lor vânătorești, își urmă Moș Niță Cioacă vorba însoțind oaspeții spre locul cu pricina, un șanț rotund de încăpeau, umăr lângă umăr, vreo douăzeci de oameni, ocrotind la mijloc vatra veche a focurilor de demult.

– „La vremea când cornul cel vechi suna chemarea vânătorilor la focul prânzului și al amiezii în Poiana cu Schit". Cu aceste cuvinte încheie scriitorul Mihail Sadoveanu povestirea *Lupii de la Cucoara urmează un război neistovit*, publicată în volumul *Țara de dincolo de negură*, apărut în anul 1926, rosti Doamna Zoe Dumitrescu-Bușulenga cu încântare, cercetând bucuroasă din priviri tipsiile întinse de lemn, pline cu sarmale aburinde și plăcinte cu brânză „poale-n brâu", rânduite în jurul vetrei de altădată pe ștergarele înflorate de in.

Printre stejarii bătrâni, cu coroane bogate, ce umbreau cuprinsul poienii năpădită de garofițe, de albăstrele și flori de sânziene, dincolo de ruina schitului și lacul călugărilor se arăta semeață statuia din piatră a poetului Mihai Eminescu, înaltă de aproape doi *stânjeni* (cca. 5 m) scrutând visătoare infinitul.

– Pentru mine este un miracol să-i pot descoperi astăzi, aici, în Poiana cu Schit, în acest loc mirific din mijlocul codrului pe acești mari titani ai literaturii și culturii române, Eminescu și Sadoveanu, scriitorii mei adorați despre care, la Academia Română de la Roma am ținut prelegeri întregi, bine primite de cursanți, rosti Doamna acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga cu nostalgie în priviri.

– Poiana cu Schit are o încărcătură energetică deosebită, sălbătăciunile pădurii poposind adesea pe pajiște din primăvara devreme și până toamna târziu, croindu-și hățașuri pe lângă copaci bătrâni cu trunchiurile răsucite, dovadă că o putere tainică, divină, sălășluiește acolo, undeva deasupra își revarsă prinosul afecțiunii asupra acestui loc binecuvântat de Dumnezeu.

– Luați seama, boieri dumneavoastră, se alătură la sfat și starostele vânătorilor cu glas de taină. În bisericuța asta din poiană s-a slujit neîncetat Sfânta Liturghie vreme de atâția amar de ani, și aista nu-i puțin lucru.

– Dar odăjdiile, icoanele și celelalte sfinte odoare, unde-s? întrebă Doamna Bușulenga stăpânită de curiozitate.

– Apoi, asta-i o altă poveste, cinstiți oaspeți, își începu Moș Niță Cioacă istorisirea. După ce călugării greci au părăsit schitul, dimpreună cu monahii de peste deal, de la mănăstirea Măriei Sale Ștefan cel Mare de la Dobrovăț, părintele nostru din sat s-o luat într-o zi de duminică, după săvârșirea Sfintei Liturghii cu gospodarii creștini de la Borosești și-o pornit cu care și căruțe să ridice bunurile din schit spre a nu fi pângărite, stricate, ori furate de lotri. Când oamenii au început să desfacă și să încarce catapeteasma, icoanele și celelalte odoare bisericești, deodată, de peste pădure s-a stârnit o furtună năprasnică, fără ploaie, cu tunete și fulgere, cu o vântoasă îngrozitoare ce îndoia și smulgea copacii din rădăcină, munciți de un vuiet înfiorător izvodit din adâncul pădurii. Speriați, bieții oameni nu știau ce se întâmplă, închinându-se și făcându-și repezit semnul crucii, privind cu teamă la nourii grei și negri ce se vânzoleau și se răsuceau gemând și urlând deasupra schitului ca o fiară rănită. Cu patrafirul trecut pe după grumaji și crucea ridicată în văzduh, preotul paroh, striga din răsputeri oamenilor să pornească de îndată la drum, fără să cate în urmă la codrul răvășit de furtună și zbucium.

Convoiul de cară și căruțe a tăiat de-a coasta priporul de la Trei Chedici, înfruntând viforul pădurii cu copacii rupți, prăvăliți de o parte și de alta a drumeagului, tăindu-le calea și împiedicându-i pe fugari să iasă din vâltoarea urgiei. Dar, spre marea nedumerire a creștinilor, când oamenii au izbutit să răzbească la cantonul Ofileanu, în marginea dumbrăvii, cerul era senin, fără boare de vânt, cu un soare blând scăpătat la *chindie*, doar peste Pădurea Borosești nouri negrii și grei de catran se vânzoleau și se răsuceau într-un huiet adânc izvodit parcă de pe alte tărâmuri. Deasupra schitului din poiană fulgere orbitoare șfichiuiau necontenit bezna furtunii și trăsnete asurzitoare cutremurau îngrozitor și cerul și pământul.

La peste o sută douăzeci de ani de la misterioasa întâmplare, într-o zi frumoasă de vară, cu un soare cald, scăpătat la toacă, trăsura a apucat cu caii la trap ușor pe Drumul Icoanei, urmând șleahul vechi, bătătorit de cară, al vremurilor de altădată.

Doamna Zoe Bușulenga și-a purtat tăcută și visătoare privirea peste cuprinsul poienii, cu ruinele schitului poleite de lumina asfințitului și pietrele albe ale sculpturilor ce împodobeau pajiștea verde, cu iarba de otavă, năpădită de flori colorate, plăcut mirositoare.

Se însera atunci când oaspeții noștri de seamă au intrat în sala căminului cultural din comună în aplauzele mulțimii, Doamna acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga cucerindu-și din prima clipă auditoriul cu glasul său inconfundabil, mărturisindu-și bucuria reîntâlnirii cu oamenii și locurile scriitorului Mihail Sadoveanu, zugrăvite cu măiestrie în *Țara de dincolo de negură* a Măriei Sale.

POVESTEA BUCOVINEI

(Manuscris dactilografiat)*
Vol. IV
de Filip Țopa

Partea a doua
În preziua hramului sfinților Petru și Pavel, când au plâns și fagii în țara lor (continuare)

Liniștea și calda noapte de vară se retrăgeau de pe plaiurile Țării Fagilor, în urma ei lumina palidă a zorilor începea să lumineze firmamentul stingând licărul stelelor și strălucirea luceafărului de dimineață.

În această lumină, încă tulbure a începutului de zi, în zări se iveau pe rând, crestele dealurilor și colinelor de la Cuciurul Mare, Voloca pe Derelui, Cosmin, iar mai la urmă și ruinele Țeținei.

Văile însă dormeau încă, învăluite în neguri văratice în umbre vinete.

În legendara pădure Dumbrava Roșie, frunzișul fagilor bătrâni, îngreuiați de ani și mușchi, sclipea în aceea dimineață într-o ciudată, aproape nefirească lumină trandafirie. De pe un ram subțirel, o privighetoare, în tăcerea solemnă și religioasă a pădurii, ridica spre ceruri un cânt melodios și trist, ca o rugă divină, matinală, iar acolo sus, sus de tot, în înălțimile văzduhului pur, pluteau câțiva nourași singuratici și înroșiți aidoma unor soli înaripați.

Cine însă putea să bănuiască că aceste semne prevesteau tragedia, ce avea să se abată încă în aceea zi asupra Bucovinei de nord?

Pe coama unuia din dealuri, ce se ridica la liziera de miazănoapte a istoricei păduri, semănate acum aproape cinci secole în urmă de captivii leși, stătea proptit de un trunchi de copac un ofițer, al cărui însemne arătau gradul de locotenent din arma artileriei, care contempla în melodia duioasă a privighetoarei, arhitectura superbă dar efemeră a anotimpului, parfumată la aceea oră din zori, cu aroma proaspătă și umedă de buruiană, ciuperci și coajă de copac.

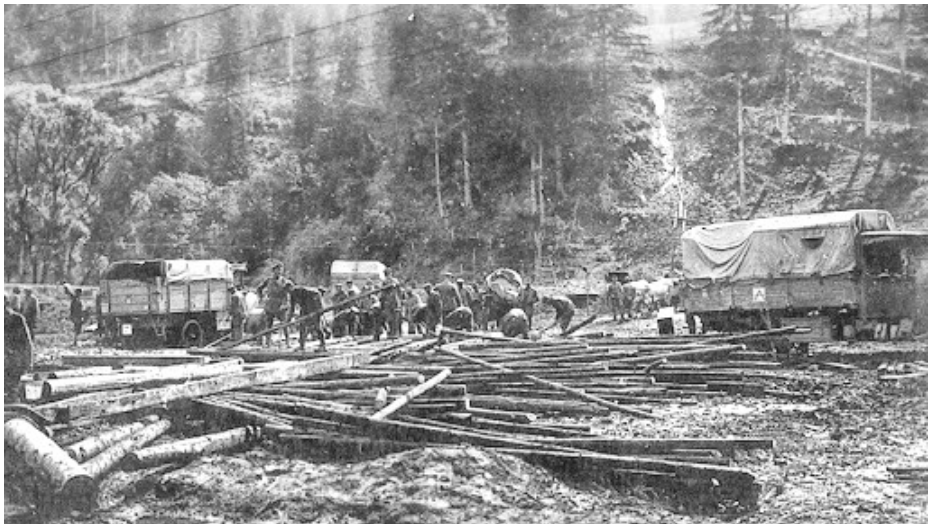
Aroma făgetelor bucovinene! Imediat, în stânga ofițerului, se afla un adăpost durat din bușteni groși, ascuns vederii, destinat să servească ca adăpost pentru observatorul central al regimentului 12 artilerie, în care încă din primele zile ale primăverii acestui an (1940) își petrecea veleatul o grupă de ostași sub comanda acestui ofițer, care făcea parte din grupul de comandă al regimentului.

---

* Continuare. Începutul vezi „Glasul Bucovinei", An. XIX, nr.2 (74), 2012; An. XIX, nr.3-4 (75-76), 2012; An. XX, nr.1-4 (77-80), 2013; An. XXI, nr.1-2 (81-82), 2014; An. XXI, nr.3-4 (83-84), 2014; An. XXII, nr.1 (85), 2015; An. XXII, nr.2 (86), 2015; An. XXII, nr.3 (87), 2015; An. XXII, nr.4 (88), 2015; An. XXIII, nr.1 (89), 2016; An. XVIII, nr.2-3 (90-91), 2016; An. XXIII, nr.4 (92), 2016; An. XXIII, nr. 1 (93), 2017; An. XXIV, nr. 2 (94-95), 2017, An. XXIV, nr. 4 (96), 2017, An. XXV, nr. 1 (97), 2018, An. XXV, nr. 2 (98), 2018, An. XXV, nr. 3 (99), 2018, An. XXV, nr. 4 (100), 2018, An.XXVI, nr. 3-4 (103-104), 2019, An. XXVII nr. 1-2 (105, 106), 2020.

Accesul la acest cuib de observație, din cauza pantelor priporoase, nu era posibil decât pe cărarea din spatele adăpostului, ce cobora până la drumul ce lega Cuciurul Mare cu Adâncata.

În fața adăpostului, creasta dealului se îndoia brusc, într-o vale abruptă, presărată pe ici, colo, cu tufe, în jurul cărora s-au sădit, cine știe cum și de unde, cuiburi cu gingașe steluțe azurii de „Nu-mă-uita", care-și înălțau sfios căpșoarele dantelate spre cerul la fel de siniliu ca și ele. Și pe măsură ce zorile se urcau, lumina lor reușea să biruie întunericul până și din adâncul văii râpoase, în care un pârâiaș se strecura între două maluri înguste, tivite cu catifeaua verde de mușchi și care sclipea ca și când niște mâini nevăzute ar fi turnat argint topit în albia sa.

De acolo, sau de unde Fil contempla priveliștea ademenitoare, ce se întindea la picioarele sale până departe spre zăvoiul Prutului, șopotul molcom al copacilor pădurii și clipoceala domoală a pârâiașului argintiu din valea râpoasă au fost deodată înăbușite de dangătul grav și prelung al unui clopot, asemenea unui strigăt de durere și jale.

Poate că aici pe culmea dealului, la margine de pădure, nu se auzea chiar sunetul aramei, ci doar ecoul său, dar și acesta a răscolit gândurile ofițerului și a turburat liniștea ostașilor săi, care la primul dangăt, au ieșit în mare pripă din adăpost, privind nedumeriți și întrebători la ofițerul, surprins și el, de ora cu totul neobișnuită, la care se pornise să bată clopotul, cât și de ritmul lui.

Dar iată că după foarte scurtă vreme, ca asmuțite de o forță vrăjită, au pornit să bată și alte nenumărate clopote, în tonuri variate fiecare după grosimea aramei sale, care contopindu-se în drumul lor într-o singură stimă, părea celor de la observator ca un plâns cu suspine înăbușite. „Era suspinul țării călcate de neam străin".

Vreme destul de lungă au tot bătut clopotele umplând cu sunetele lor triste, tot văzduhul Bucovinei de nord, căci atunci, când ultimul lor zvon s-a risipit prin văi, văgăune și râpe, soarele se urcase de acum mult deasupra orizontului.

Dinspre cărarea de acces la observator se auzise un tropot surd de cai, întrerupt de țăcănituri seci de potcoave, atrase atenția celor de la observator, copleșiți încă de

dangătul clopotelor care le-au lăsat o senzație stranie că în văzduh mai plutea încă ceva, ceva pe cât de nedesluşit pe atât de apăsător şi amenințător.

Pe cărare se apropia grăbit soldatul Nichita ducând de dârlogi calul său şi pe cel al lui Fil. Ajuns în rariştea făgetului, lângă adăpost, Nichita legă caii de conovăț, apoi scoase din coburul șeii un plic pe care îl predă locotenentului Fil.

Întrebat de ce îi aduse la această oră calul, Nichita, mucalit de felul lui, răspunse grav şi scurt: „Plecăm don locotenent!”.

Intrigat, Fil se grăbi să deslușească vorba lui Nichita din misiva primită, căci nu putea găsi dezlegarea rebusului cu plecarea pripită afirmată cu atâta gravitate de acesta.

Încă de la primele rânduri pe care le citi, fiori reci au început a-i furnica prin șira spinării și pe măsură ce citea simțea în toată ființa sa o pustiire urmată de un gol amar și dureros. În fiecare trăsătură a feței sale se oglindea frământarea ce năvălise în sufletul său furtunos. O mânie oarbă îl cuprinse împotriva ingerinței abuzive și pentru prima oară inima sa a ajuns în contradicție cu hotărârile stăpânirii, care a acceptat pretențiile abuzive și nejustificate asupra nordului Bucovinei și a capitalei acestei regiuni – orașul Cernăuți – de mare importanță economică așezat la frontiera dintre România și Polonia, orașul în care el a sorbit aerul dulce al copilăriei și tinereții sale. Durerea care-l copleșise nu putea fi alinată cu nimic și de nimeni, precum niciodată ea nu va putea fi uitată. Era durerea celora care și-au iubit locurile de baștină și au rămas fără ele, era nostalgia care îi urmărește până la ultima lor suflare pe toți bucovinenii și pe toți românii.

Cu toată neodihna sufletească, Fil încerca să-și păstreze cumpătul și să rămână cu picioarele pe pământ. A riposta împotriva vijeliei destinului ce s-a abătut asupra patriei sale, care de fapt nu era decât voia și interesul marilor puteri, nu-și avea rost.

Pentru a-și potoli ura și amărăciunea cât și pentru a-și orândui gândurile, el simțea nevoia singurătății; el pătrunde în desișul pădurii, unde murmurul ei blând și stins a reușit să-i dilueze și să-i subțieze grijile, durerile și necazurile, topindu-se încet în aroma dulce și moale a frunzișului, iar mama natura, care știe să vorbească celor îndurerați, îl ajută să se regăsească după vestea despre ciuntirea patriei sale, în aceea dramatică zi de 28 iunie 1940.

După un timp Fil ieși dintre copacii pădurii cu bătăile inimii oricum mai potolite, dar se simțea asemenea unui om îmbătrânit care gustase prea devreme din toate durerile și dezamăgirile lumii; totuși fața lui exprimă o anumită rigiditate și dârzenie. Apropiindu-se de ostașii săi, care îl așteptau tăcuți, parcă niște degete nevăzute i-ar fi ținut buzele strânse. În cuvinte simple ofițerul le împărtăși situația nou creată și le citi hotărârea Consiliului de Coroană cuprinsă în misiva regimentului care preciza că: „în urma notei ultimative a guvernului sovietic din 26 iunie 1940, guvernul român a fost nevoit să cedeze teritoriul românesc dintre Prut și Nistru și partea de nord a Bucovinei; aceste teritorii vor fi încorporate la Uniunea Sovietică”.

În continuare le arată linia noului hotar, care împărțea Bucovina în două jumătăți și în fine, programul de retragere a regimentului dincolo de noua frontieră stabilită unilateral de Uniunea Sovietică, precum și ordinul regimentului de strângere a materialului de război cu care era înzestrat observatorul pe care urmau să-l părăsească, fără să-l fi utilizat.

Ostașii fără prea mare elan s-au pus pe treabă și unul câte unul scoteau din adăpostul observatorului aparatele de observare, lăzi cu muniție și armament, transportându-le în vale unde urmau să aștepte căruțele.

Soldații, cu materiale pe spinare, călcau posomorâți și fără grabă, parcă în silă, cărarea șerpuită între copaci, cu pași târșiți într-un ritm numai de ei auzit. Niciunul din ei nu vorbea, astfel amuţite, siluetele lor întunecate dispăreau în adâncul pădurii și ea tăcută.

Sus la observatorul de la marginea râpii, în așteptarea reîntoarcerii soldaților, pentru a transporta cea de a doua încărcătură, a rămas numai ofițerul, singur cu dânsul și cu amărăciunea sa. O boare blândă de vânt îi mângâia obrazul și transforma spicele încă necoapte ale grâului de pe câmpia, ce se întindea la picioarele sale până la colinele Cosminului, într-o mare clătinată de verdeață.

La cel de-al doilea și ultim transport, Fil cu ochii împăienjeniți își luă un lung adio, de la aceste locuri scăldate în frumusețile verii bucovinene, pe care știa că nu le va putea uita.

Încheind șirul ostașilor, Fil privea vârfurile copacilor, clătinați alene de adierea ușoară de vânt și frământarea neîncetată a frunzișului care șopotea cu un glas mai dulce și mai pătrunzător decât clopotele cerului imnul dureros al despărțirii.

În vale pe drumul Adâncatei, așteptau căruțele încărcate cu materialele observatorului.

Se făcuse ora nouă dimineața, când dinspre Valea Cosminului, un huruit sparse liniștea de până acum. Tot mai puternic devenise huruitul, când deodată cerul curat deasupra Dumbrăvilor Roșii, s-a pătat cu monștri negri – avioane bimotoare – zburând în formație la mica înălțime, de-a lungul crestei dealului cu observatorul de abia părăsit și de aici în direcția Adâncata-Siret!

Au fost în total trei formații a șapte bombardiere sovietice. Intimidare sau demonstrație războinică!

Cu inima întunecată, Fil se mai întoarse o dată spre dealul de pe care coborâse, mângâindu-l din priviri, apoi cu boabe sărate în colțul genelor, se îndreptă cu toată grupa spre Adâncata.

Cu trecerea anilor, dorul după aceste locuri, neasemuit de frumoase ale Bucovinei, s-a transformat într-o amintire dureroasă.

La Adâncata, regimentul era de acum încolonat gata de plecare. Fil intră la comandantul regimentului, colonelul Petculescu, pe care îl găsi ca niciodată într-o stare cu totul neobișnuită de surescitare și amărăciune, cu toate că acest ofițer nu era bucovinean, a îndrăgit colțul acesta de țară și îi părea nespus de greu să-l părăsească.

Locotenentul Fil a zăbovit la comandant până la ora 11.00 stabilită pentru pornirea regimentului. El se despărțise de superiorul său, încălecă, și urmat de Nichita, trecu în lungul coloanei, se opri în dreptul grupului de comandă, stătu câteva clipe de vorbă cu locotenentul Cărăuș Vasile, care încălecă și el, și împreună părăsiră coloana îndreptându-se spre gară, unde li s-a încredințat misiunea de a îmbarca în garnitura de tren ce urma să se formeze în stația Adâncata – cu destinația Rădăuți cu plecarea din stația Adâncata la ora 15.30 – cele 24 guri de tun (Putilov – 76,2 mm) și aparatul de tragere Baranow, depozitate în magazia școlii din centrul târgului Adâncata.

În urma lor, a pornit și coloana regimentului, în frunte cu colonelul Petculescu Athanasie, luând direcția ordonată de divizia 8-a, către Siret – Mihăileni – Bucecea.

Localitatea Adâncata, botezată de administrația austriacă Hliboca, e traversată și împărțită de linia ferată Cernăuți – Ițcani în două așezări cu totul deosebite. Clădirea gării, cât și centrul târgușorului, se află în dreapta liniei ferate. În partea stângă a acesteia, unde a fost cartiruită comanda regimentului începând cu primăvara anului

1940, a rămas cu vechiul său aspect de sat mai înstărit, însă foarte îngrijit. Aici își aveau salariații și muncitorii, gospodării, cu case spațioase în mijlocul unor ogrăzi specific bucovinene, cu grajduri și stodoale mari, iar în spatele caselor grădini întinse, umbrite de pomi fructiferi.

La ora la care treceau cei doi ofițeri prin partea aceasta a Adâncatei, soarele cald de vară scălda curțile goale cu portițele încremenite în zăvoare, cu ușile de la intrare în casă, zăvorâte și ele, păzite de câte un câine moleșit de căldură, ce dormita cu botul căscat și limba scoasă.

În rarele ogrăzi, în care mai trebăluia câte o gospodină, la apariția ofițerilor, aceasta, contrar obiceiului, intra grăbită în casă, fără să-i privească, încuind în urma sa ușa tindei, parcă ar fi gonită de stafii.

Este adevărat că în acest străvechi sat românesc, începând cu anul 1774, au început să năvălească galițienii, de neam malorus, polonezi și evrei. Încă în 1890, mai trăiau aici 3825 de români și cu toate că în 1869 s-a dat în exploatare linia ferată Lemberg – Sniatyn – Cernăuți – Ițcani și se construia linia locală Adâncata – Berhomet, în urma căreia Adâncata devenise nod feroviar, iar în satul Adâncata ridicat la rangul de târg, populaţia valahă mai rezista și de abia războiul din 1914-1918 i-a redus doar la câteva familii, dar și acestea cu grai străin.

În anul 1940, multă populație vorbea românește, în schimb foarte puțină din ea simțea românește, dar se vedea stăpână în casa valahă!

Ofițerii au ajuns la gară. Un tren lung cu refugiați sosit din Cernăuți staționa pe linia peronului. Mulțimea, aidoma unui mușuroi de furnici, stârnit de un intrus, se înghesuia, se călca și vocifera prin acest furnicar cei doi ofițeri se străduiau să ajungă la șeful stației. În acest iureș un glas de bărbat chemă pe Fil. Când acesta se întoarse, din mulțime apăru un fost coleg de liceu, care locuia în apropierea școlii primare din Clocucica și care îi dădu lui Fil știrea despre socrii și părinții care, aflând cu întârziere despre grăbita ocupație a Cernăuților, n-au mai apucat să se refugieze cu acest tren, de altfel și ultimul, care a plecat de acolo în jurul orei zece dimineața.

Cu toate că Fil prevedea această situație, mai ales că și fratele său mai mic Adrian a fost mobilizat cu câteva zile mai în urmă, părinții au rămas singuri și neajutorați la vârsta lor, totuși această confirmare îl făcu și mai trist. Cum însă dânsul a trecut încă din fragedă tinerețe prin greutăți și suferințe, caracterul lui s-a călit în timp, el nu-și pierdu echilibrul sufletesc și conștient că nu prin pierderea cumpătului va putea învinge vicisitudinile acestei vieți, nu-și pierdu nădejdea că ei într-un fel se vor refugia. Fil se despărți cu o strângere de mână de fostul său coleg și împreună cu locotenentul Cărăuș intrară în biroul de mișcare, unde îl găsiră pe șeful stației, dând ultimele instrucțiuni împiegatului de mișcare înainte de a se urca și el în trenul refugiaților.

Fil și Cărăruș află aici, că din lipsa totală de personal, în stație nemaifiind decât un singur acar, garnitura trenului militar va fi garată pe linia a doua și nu la rampă, iar încărcarea tunurilor va trebui executată pe această linie cu o rampă improvizată.

Locotenentul Cărăruș rămase în gară pentru depistarea materialelor pentru rampă, iar Fil se îndreptă în trapul calului, urmat de Nichita, spre magazia din centrul târgului. Ornicul de pe peron arăta 11.40.

Ulița ce lega gara cu piața din centru era aproape pustie, Fil o străbătu la trap, dar în piața, viu populată de localnici îndeosebi de negustori evrei, ce se foiau prin piață însoțiți de femei și copii înțoliți de sărbătoare, avansa la pas.

În curtea școlii așteptau ostașii care erau trimiși de divizioane pentru transportarea tunurilor la gară și cum s-a trimis un număr dublu aproape decât cel ordonat, cu un singur transport s-a putut duce tot materialul la stație, unde s-a improvizat un plan înclinat din traverse și ușile magaziilor.

Când au mai rămas patru tunuri de îmbarcat, dinspre centrul târgului se apropiau de gară două care de luptă, cu viteză și zgomot. Blindatele s-au apropiat cam la cincizeci de pași de aceste afete, care erau cu țevile îndreptate spre ei, tanchiștii din turlele lor, le-au și observat și în loc să mai înainteze au întors pe loc carele de luptă, luând calea înapoi. După această vizită neașteptată s-au încărcat și restul de patru afete precum și caii ofițerilor. La urmă, după ce s-au urcat și ostașii, Fil împreună cu Cărăruș, au intrat în biroul de mișcare unde impiegatul, livid la față, se frământa nervos în spatele mesei ținând într-o mână receptorul telefonului la ureche, iar cu cealaltă țăcănea la aparatul morse. Fără a întrerupe țăcănitul, spune ofițerilor că de o oră, legătura telefonică și telegrafică cu stația Dornești s-au întrerupt, în această situație el nu poate da drumul la tren. Fil, introdus încă din copilărie în delicata activitate de mișcare a căilor ferate, nu era impresionat câtuși de puțin de lipsa legăturilor de comunicații telefonice și telegrafice, dar nu ele îl nelinișteau, ci o eventuală strâmbare a șinelor de către șenilele carelor de luptă la trecerea peste linie la pasajele de nivel. Stația Dornești era informată de această garnitură, ce urma să-i sosească la ora 16.30, atât de Divizia din Cernăuți cât și de serviciul de mișcare din Adâncata, cu ocazia convorbirii lui Fil cu șeful stației, înainte de plecarea trenului cu refugiați. Afară de aceasta, stația Dornești se afla față de Adâncata în aceeași situație, în privința legăturilor telefonice și telegrafice; cu aceste argumente evidențiate, locotenentul Fil încheie peroația, precizând impiegatului: „cu sau fără cale liberă, la ora 15.30 ordonată de comandamentul militar, trenul va porni!”.

Ieșind din biroul mișcării pe peron, ofițerii au fost întâmpinați de o grupă de cernăuțeni, care se îndreptau la Cernăuți, la familiile lor. Printre ei se afla și mecanicul de locomotivă Phizik, care îi informă, că la primul pasaj de nivel, unde linia ferată e traversată de șoseaua Storojinețului, pe câmp se află împrăștiată de tancuri o unitate de infanterie română, hălăduind în zona între drum și linia ferată.

S-a făcut ora 15.29, Fil se urcă pe locomotivă, cerând mecanicului să dea semnal din fluier, spre surprinderea lui apăru și impiegatul dând semnalul cu paleta „Liber”. Dacă semnalul de plecare dat de impiegat a fost dat în urma restabilirii legăturilor de telegraf sau telefon cu Dornești sau în urma hotărârii lui Fil, nu se știe.

Trenul a pornit cu viteză redusă. La pasajul de nivel, zeci de ostași făceau semne disperate. Fil opri trenul, ordonând trupei risipite să nu urce nici un ostaș, până nu se adună tot materialul de război împrăștiat pe câmp. Cu tot zorul strângerea și îmbarcarea lui, cât și a celor peste două sute cincizeci de civili, copii, femei și bărbați de diverse vârste, porniți în căutarea unor noi cuiburi, numai ca să rămână între frați și care s-au apropiat plângând de tren cu rămășița de vlagă, cărând boccele sau cufere umplute la repezeală din casele lor din Storojineț și Iordănești, trenul a întârziat mai bine de o oră.

Locomotiva cu toate ventilele fâsâind a luat-o la goană. Pentru siguranță, linia trebuia supravegheată cu atenție. Mecanicul s-a instalat la geamul din stânga lăsând pe Fil, la cel din dreapta, fochistul fiind preocupat numai de alimentarea focului cu cărbune.

În dreptul satului Berlinți, o mare albă de săteni, postaţi la marginea terasamentului, cu mâinile făcute streașină deasupra ochilor priveau cum oastea țării îi părăsea în graba trenului. Bărbații îi priveau parcă cu un fel de reproș și amărăciune, femeile și fetele cu batistele ude, strânse ghem în pumnii încleștați, ștergându-și des cu ele picuri de rouă, ce li se prelingeau dintre gene și cu fețele aplecate spre pământ, priveau cu rușine pe cei din tren, dar nu de rușinea celor care îi părăseau cu armele în mână și cu tunuri în vagoane, părăsindu-le pe ele și familiile lor, cu o neînțeleasă nepăsare, în voia sorții.

Trenul în pufăitul locomotivei se apropia de podul metalic ce traversa apa Siretului. În față șinele luceau în razele piezișe ale soarelui, ce apăreau lui Fil, în geamul oval al locomotivei, ca niște lănci de oțel gata să i se înfigă în inimă, la fiecare joantă, ca apoi brusc să fie îndoite de o forță nevăzută, urmate de clinchetul joantei, după care senzația se repeta.

Urmărind cu binoclul linia și asigurat că e neatinsă, Fil își mută observarea în avalul râului, spre podul de șosea.

Pe pod numai tancuri înșirate în tot lungul lui, în faţa podului, la o distanță de două, trei sute de pași, staționa regimentul 12 artilerie ușor de recunoscut după cei doi cai albi ai colonelului comandant. Coloana regimentului era dublată de o altă coloană de tancuri mai mari, care staționa și ea. Armata roșie și-a luat măsuri mari de precauție la această ocupație abuzivă.

În clipa aceasta, trenul a intrat pe podul metalic, producând un zdrăngănit infernal, Fil își reluă locul de supraveghere şi privi în față. Jos la piciorul culeei dinspre Dornești, trei care de luptă patrulau pe malul românesc al Siretului, deocamdată nepăzit de români?!

Cu o întârziere de o oră, trenul opri în gara Dornești. Pe peronul stației aproape pustiu numai șeful stației și generalul Carlaonț, comandantul diviziei, amândoi cam nervoși. Fil coborî de pe locomotivă, cu un șomoiog de bumbac ștergându-și mâinile, și locotenentul Cărăuș din vagon, amândoi, fără a da vreo atenție șefului de stație, se prezentară generalului, raportându-i amănunțit desfășurarea activității lor, precum și faptul că regimentul lor era oprit în fața podului de șosea blocat de blindatele sovietice.

După ascultarea raportului, generalul ordonă acestor doi ofițeri să caute regimentul și să i se raporteze la divizie – retrasă încă la primele ore ale dimineții la Suceava de la posturi de jandarmi sau oficii poștale – situația!

Ofițerii, urmași de a ține caii lor, au pornit în căutarea unității lor, nu cu mașina diviziei ci călare, cu toate că drumul ce se profila în fața lor se întrezărea cam lung.

Analizând traseele, ofițerii s-au hotărât să intercepteze cât mai grabnic șoseaua Mihăileni – Vârful Câmpului – Bucecea, pe care urma să se scurgă regimentul conform ordinului. În această idee au ales traseul cel mai scurt, de-a dreptul peste câmp, prin Botoșănița – Talpa. La intrarea lor în comuna Botoșănița, umbrele amurgului se lăsară de acum peste sat.

Pe ulițele curat măturate, rar se mai întâlnea câte un sătean, toți s-au retras în case, gătindu-se pentru sărbătoarea de a doua zi, localitatea nefiind amenințată de ocupație.

În tot satul plutea un miros puternic de lapte proaspăt, ce aducea în nările călăreților parfumul dulce al fânului și mireasma caldă și maternă a vacilor.

În fața primăriei, un grup de bărbați de diverse vârste, stăteau la taifas, care

la apropierea ofițerilor au ridicat pălăriile, salutând respectuos. Unul din ei, mai în vârstă, cu plete cânepii și barbă colălie s-a apropiat de ofițeri și intră în vorbă, după ce se recomandă că e vornicul comunei. El atrage atenția ofițerilor că, gospodarii care s-au întors cu târguielile din Siret, au văzut acolo tancuri sovietice, și dacă vor să ajungă la Mihăileni, părerea lui este că, drumul cel mai potrivit ar fi prin Talpa, adică tocmai traseul ales de ofițeri de la bun început.

În timp ce sfătosul primar discuta cu ofițerii, caii însetați și flămânzi și-au consumat tainul de grăunțe și apă, după care călăreții au pornit din nou la drum, petrecuți până la capătul satului de sătenii binevoitori, dornici de a le arăta drumul cel mai potrivit și scurt.

Însera. Pe crestele dealurilor, reflexele sângerii ale apusului, tiveau de acum, ca o dantelă spumoasă orizontul. Umbrele tot mai dese se lăsau peste câmpia ondulată. Ofițerii, respectând cu sfințenie indicațiile bătrânului vornic, care s-au dovedit curând a fi mai precise ca orice hartă, au ajuns la apa Siretului, pe care o traversară prin vadul indicat, în plină noapte, luminată numai de stelele căii lactee, ce se reflectau clătinate în valurile bătrânului Hierasus.

Satul Talpa, dormea în țârâitul greierilor.

La răscrucea drumurilor, în dreptul unei case fără împrejmuire, pe un stâlp licărea un felinar cu geamuri afumate, care arunca totuși o pată de lumină pe o firmă ștearsă, bătută în piroane îndoite deasupra ușii de intrare care pe ghicite ar fi vrut să indice „Post de jandarmi”.

Fără a zăbovi, ofițerii au descălecat intrând în tindă din a cărei cameră din fund, slab luminată, apăru un soldat din jandarmerie, care la întrebările ofițerilor le-a răspuns, că regimentul 12 artilerie a trecut prin sat acum două ore și domnul colonel a vorbit chiar la telefonul lor cu un general la Suceava, rezulta de aici că divizia era de-acum informată despre soarta regimentului.

Trecuse ora unu după miezul nopții, când cei doi ofițeri au părăsit satul Talpa. Pe cer pe lângă miriade de stele, strălucea acum și secera lunii ce răsărise între timp.

Călărețiii înaintau la pasul cailor obosiți pe șoseaua pustie, fără să-și vorbească, fiecare din cei doi ofițeri era preocupat cu propriile sale gânduri și necazuri. Fiecăruia din ei i-a rămas câte cineva, din cei dragi lor, într-o lume ce le devenise dintr-o dată străină și dușmănoasă.

Cufundați în aceste coșmaruri, ei nu observară că în urma lor, cerul se acoperise cu nori întunecați, din care izbucnise pe neașteptate o lumină orbitoare ce s-a împrăștiat pe toată câmpia și colinele din fața lor, urmată de un tunet asurzitor ce sparse tăcerea nopții. Spre răsăritul risipit printre sălciile Siretului și către miazăzi mai sclipea încă cerul înstelat, dar curând și acesta se întunecă, învăluind cu noaptea neagră și toată lunca Siretului.

La lumina celui de al doilea fulger, la o distanță de circa patru sute de pași, călărețiii zăriră proiectându-se pe orizont o umbră de casă. Caii, îndemnați de tunete, grăbiră pasul. Din cerul acoperit au început să picure stropi mari și calzi, ca și când ar fi lacrimi vărsate de natura, îndurerată și ea, de nenorocirea revărsată asupra Bucovinei în acea zi, împărtășind suferința bucovinenilor, iar șoseaua udată de ploaie, din argintie devenise întunecată, parcă s-ar fi acoperit cu giulgiu.

În bezna scrijelită de fulgere, călărețiii au ajuns în dreptul casei în a cărei fereastră licărea un sâmbure de lumină. În ușa tindei, deschisă în lumina orbitoare a descărcărilor electrice, se ivi un gospodar. Văzduhul se cutremură. În bubuitul de

tunete, călărețiii au descălecat și în timp ce țineau caii, adăposteau bidivii sub un șopron, ofițerii la invitația insistentă a gazdei au intrat în casă.

Bicele ploii izbeau geamurile mici ale cămăruței, în care după multe scuze ale gospodarului primitor au fost introduși ofițerii și cei doi ostași după ce au proptit caii la adăpost.

Așezați pe lavițe de lemn, fețele obosite și brăzdate de necazuri ale celor patru călărești au început să se destindă, discutând asupra întâmplărilor de ziua trecută. Printre altele gazda se destăinui că nu i-a putut chema în camera cea mare, că se odihnesc și acolo două familii de refugiați din Cernăuți, sosiți pe înserate zdrobiți de oboseală.

Afară ploaia continua să ude pământul și tunetele bubuiau fără încetare, străpunse de fulgere în lumina cărora străluceau câte o clipă împrejurimile, ca apoi să se scufunde totul în abisul întunericului de nepătruns. Dar la un moment dat, spre surprinderea tuturor, furtuna a încetat tot atât de brusc precum începuse. Dinspre soare răsare se iveau zorile. O dimineață limpede răsărea, cu cerul nepătat de nici un nor. Văzduhul proaspăt clătit de ploaie și fără nici o adiere, îmbia călărețiii la drum. Pe ramurile copacilor și pe firele de iarbă atârnau picuri strălucitoare de apă ca niște boabe de diamant reflectându-se în culorile curcubeului, iar colinele străluceau și ele în razele aurii ale dimineții zilei Sfinților Apostoli Petru și Pavel, de hramul cărora, au plâns nu numai bucovinenii ci și fagii din țara lor amputată.

După mai multe zile de hălăduială, regimentul 12 artilerie s-a stabilit la Burdujeni. Fil află aici că în noua capitală a Bucovinei înjumătățite, Suceava, funcționează o comisie care e însărcinată cu repatrierea familiilor din zona ocupată. El se deplasă la Suceava și interveni la comisia pentru repatrierea din Cernăuți a părinților săi și pe cei ai soției sale.

La ieșirea din Prefectură, unde funcționa această comisie, Fil se întâlnise cu fratele său mai mic care venise aici pentru același scop, repatrierea părinților. Frații Fil și Adrian îmbrățișați în poarta de intrare a prefecturii, împiedicau fără să-și dea seama intrarea și ieșirea, dar nimeni nu se supăra, ci privea doar scena. Apoi când au putut să-și potolească bucuria revederii și-au pus reciproc și în același timp aceeași întrebare: ce știi de tata și mama?

Fil i-a dat toate informațiile ce le poseda de la colegul său întâlnit la Adâncata și intervenția pe care o făcusem la comisia de repatriere. Frații au mai stat mult de vorbă și le venea greu să se despartă. Până la urmă s-au înțeles că imediat după ce vor fi desconcentrați să se întâlnească la Turda la Fil, unde urmează să fie dirijați și părinții.

Adrian, sublocotenent la Regimentul II Roșiori a fost desconcentrat imediat după câteva zile și numit în post în apropierea Ploieștilor, ca inginer-agronom. În această situație a urmărit de aproape și sosirea grupelor de repatriați. Părinții au sosit chiar cu primul eșalon, iar la Ploiești au fost însoțiți până la Turda de dânsul.

Curând au sosit și părinții soției lui Fil, astfel că de sărbătorile Crăciunului întreaga familie a lui și a lui Adrian au sărbătorit sub același brad și la aceeași masă de ajun. Erau fericiți că sunt împreună, dar îndurerați de pierderea locurilor de baștină!

Partea a treia
Jocul destinului

„Numai cei ce au suferit cu moderare țin rugăciunea drept refugiu al mâhniților. Aceia care au fost cu adevărat chinuiți, își amintesc, că cea mai groaznică clipă a chinului lor a fost aceea, în care rugăciunea s-a sfărâmat în mâinile lor, ruinându-i în loc să-i susțină și să-i îmbărbăteze”.

Trenul accelerat București-Iași luneca pufăind de zor, zvârlind din coș jerbe de scântei în noaptea neagră, ca și fumul locomotivei, ducând spre un viitor necunoscut pe călătorii săi din care cea mai mare parte erau militari mobilizați cu comunicatul din ziua de 22 iunie 1941, cărora li se deschidea o nouă pagină în cartea destinului. Mulțimea de militari din vagoanele de călători supraaglomerate trebuia să ajungă la unitățile lor adăpostite de câteva zile în tranșeele proaspăt săpate de-a lungul malului drept al Prutului, hotarul stabilit prin amenințare cu forța de acum un an în urma ultimatului din 26 iunie 1940.

Într-un compartiment rezervat pentru ofițeri, în colțul de lângă geam, picotea locotenentul Fil, care de 38 de ore, după ce și-a luat rămas bun pe peronul gării Turda de la Rica, micuța lui Nadia și părinți, n-a mai închis un ochi. Era ora trei după miezul celei de-a doua nopți de călătorie. Pe cer apăruse luna, al cărei disc neadumbrit încerca să străbată cupola subțire de ceață din văile, ce se zăreau prin geamul prăfuit și afumat.

Mai avea două ore de drum până la Iași unde Fil urma să schimbe trenul pentru Trușești, iar de acolo cu un mijloc oarecare să ajungă la Ștefănești, unde regimentul său ocupa poziții în fața unei curmături ce cobora în pantă lină spre târg și valea Prutului. În gara Crasna compartimentul se golise, lucrul de care profitase Fil, întinzându-se pe o canapea, căci de obosit ce a fost, nu mai știa de era treaz sau dormea. La Bârnova l-au trezit alți călători ce se duceau la Iași. Cele două ore de somn i-au fost de ajuns, el deschise geamul pentru a se împrospăta cu aerul răcoros încă, ce plutea peste verdele matinal al răsăritului și sorbind din priviri frumusețea regiunii până departe în zări, cu tarlalele sale cu grâne de aur și valea Prutului împânzită încă cu ceața străvezie.

Trenul se apropia de Iași, deasupra acoperișurilor clădirilor scânteia de acum începutul zilei de vară. Peronul patriarhalei capitale a Moldovei, atât de populat altădată era acum sărăcit de oameni, războiul început de două zile, îi ţine pe la gospodăriile și casele lor, în gară erau doar ceferiști de serviciu.

Cum legătura spre Trufești pleca de abia peste patru ceasuri, Fil s-a hotărât să facă o scurtă plimbare prin oraș. Lăsându-și lada de campanie în gară, porni spre centru. Pe străzi cu magazine încă închise, era de abia șase, și trecători puțini și grăbiți, în schimb patrule militare dese, ostenindu-se să dea onorul ofițerilor trecători fără să reușească să se estompeze atmosfera apăsătoare a războiului. Ce contrast între orașul dealtădată și cel de acum!

Plictisit, Fil făcu cale întoarsă, scoase lada de campanie și se urcă în trenul ce sta garat pe o linie moartă, la vreo trei sute de pași de la capătul peronului. Mai avea o oră bună până la plecare, Fil se întinse pe canapea, dar după câteva minute în oraș au început să urle sirenele, iar de pe marginile orașului, tunurile antiaeriene, au pornit canonada. Dinspre zenit se auzi desprinzându-se un șuierat subțire, care curând se despică în două, apoi în mai multe ca niște stele căzătoare.

Proiectilele antiaeriene pătau albastrul cerului cu pete negre. Un bubuit a trăsnit năprasnic, din care țâșni pentru o clipă lavă de foc ca și când pământul și-a deschis

baierele. După câteva clipe, un al doilea bubuit mai apropiat. Dintr-o dată artileria a amuțit. Deasupra avioanelor de bombardament inamice, ce se îndreptau asupra gării, câteva avioane iuți cu cruce pe borduri îi ajungeau din urmă și cu un nor de fum îi trimiteau la pământ, unde învăluit în același fum propriu, explodau cu zgomot infernal. Avioanele de vânătoare cu crucea pe ele, după ce trimeteau bombardierele la veșnica odihnă, se năpusteau ca ulii asupra altei victime. Bombardierele încercară să se resfire, dar prea târziu. Cel din vârful formației încearcă să se salveze lăsând în urma lui o coadă groasă de fum, un vânător îl doborî deasupra unei văi, în care bombardierul greoi se prăbușise cu un muget sinistru. Alte două bombardiere surprinse din spate și de sus îi urmară soarta, cele trei avioane de vânătoare cu cruce ce se urcară iar ca niște săgeți, năpustindu-se asupra celor patru bombardiere rămase încă active, din care trei, ca la o comandă s-au prăbușit la vreun kilometru de gară, dar, care pentru a scăpa de greutatea bombelor amplasate sub burta lor, le aruncară cu câteva clipe înainte de prăbușire la nimereală, dar care au explodat alarmant de aproape de vagonul din care Fil urmărea lupta aeriană.

Zgomotul provocat de explozia celui de al șaptelea bombardier cu bombe sub el, zgudui nu numai vagonul, ci și pământul, iar cei care l-au auzit, precum îl auzise Fil, nu-l vor uita în veci, chiar dacă l-au auzit doar o singură dată.

În timpul acestei detunături, acoperișul din tablă al vagonului vibra ca şi când peste el treceau fantomele infernului zornăind din lanţuri. Siluetele copacilor, caselor ș.a., proiectate pe flacăra gălbuie a bombei de abia explodate și împrăștiate, păreau a fi înconjurate cu un nimb protector, dar care de fapt numai protector n-a fost, ci nimicitor distrugând totul ce-i sta în cale.

În aer lupta s-a sfârșit, cele trei avioane de vânătoare „Messerschied" n-au iertat nici un bombardier, ci ca o haită de lupi, împresurau victima și cum erau supli și mai iuți îi doborau pe rând.

Sirenele anunțau sfârșitul alarmei. Trenul spre Trușești a fost tras în fața peronului, dar în afară de câțiva soldați, nu se mai urcase nimeni. Aproape gol trenul a părăsit gara Iașilor, a cărui cetățeni probabil îngroziți de prima vizită a bombardierelor, n-au mai cutezat să urnească la drum.

Călătoria până la Trușești cu opriri prelungite în stațiile intermediare din cauza deselor alarme a întârziat sosirea cu aproape patru ore.

În stația Trușești aștepta soldatul Nichita, vechea cunoștință a lui Fil, cu trăsura regimentului pentru transportarea ofițerilor, care îl zărise pe Fil cum a coborât din tren. După o strângere caldă de mâini, Nichita a și pus mâna pe lada de campanie, urcându-se amândoi în trăsură. Nichita pe capră pocnește vesel din bici și cu un „hi", pornește trăsura.

Fericiți amândoi de revedere, Nichita are multe de povestit spre bucuria și nedumerirea lui Fil, care-l știa scump la vorbă.

În cele două ore de drum până la Ștefănești, Nichita îi descrise situația frontului, orele la care poziția grupului de comandă al regimentului era blagoslovită zilnic cu câteva proiectile de artilerie inamică, ofițerii prezenți și cei care mai sunt de venit.

Înainte ca trăsura să ajungă pe creasta ultimului deal, câteva obuze de artilerie de câmp inamică au fost presărate în lungul șoselei însă pe zonă. Unele din ele n-au explodat și chiar cele mai apropiate de trăsură, spre norocul călătorilor și cailor. Nichita oprise caii și zise în felul său mucalit: „Contra acestor proiectile împuțite, nu există alt leac, decât o porție dublă de proiectile din partea noastră". Dar înainte ca

Nichita să-și termine vorba înceată și rară, două baterii românești, din spatele coastei tăiate în două de șosea, au și trimis câte o salvă, închizând gura tunurilor inamice. „Acum putem continua drumul, hotărâse calm Nichita!" Și șfichiui cu biciul prin aer pentru a îndemna caii.

La postul de comandă, locotenentul Fil, a fost așteptat și primit cu multă căldură, atât de camarazi cât și de noul comandant de regiment, colonelul stat majorist Reus-Mârza Eugen, descendent al unei vechi familii de boieri bucovineni, care a preluat comanda regimentului în locul colonelului Petculescu Athanasie, avansat la gradul de general, și a preluat comanda brigăzii de artilerie din divizia a 8-a.

Soldatul Dumitru Ion, vechea ordonanţă a lui Fil, foarte natural, a și pus mâna pe lada de campanie și a dus-o în cortul ofițerului, a scos cele trebuitoare pentru reîmprospătare și-l aștepta pe Fil cu o găleată de apă încălzită pe pirostie. De altfel Dumitru și-a luat funcția în primire din ziua sosirii și instalării regimentului pe aceste locuri, cu două săptămâni înainte de începerea războiului. El a aranjat pentru ofițerul său și un cort confortabil în apropierea postului de comandă.

Seara s-a organizat în cinstea ofițerilor de rezervă o masă comună, la care au fost invitați și comandamentul diviziei 20, în frunte cu generalul Dübohr cu întregul său stat major, aceasta în scopul ca ofițerii ambelor unități să se cunoască între ei.

Locotenentul Fil, care pe lângă colonelul Reus-Mârza cunoștea mai multe limbi între care și pe cea a lui Goethe, a fost însărcinat cu funcția de ofițer de legătură între divizie și regimentul de artilerie. La masa comună, după ce a fost prezentat generalul Dűbor, de origine alsacian, el a fost invitat să ocupe locul în stânga generalului în timp ce colonelul Mârza în dreapta lui.

După ce comesenii și-au potolit foamea, iar vinul de Cotnari le-a dezlegat limbile, între general și Fil s-a închegat o discuție asupra Franței și francezi, însă nu în graiul lui Goethe ci în cea a lui Voltaire, pe care generalul o gusta din plin și o vorbea cursiv. De altfel generalul după ce a mai gustat din vin a recunoscut că, cu mai multe generații în urmă, familia sa își trăgea seva din aristocrația franceză. Nu era de mirare deci că acest ofițer superior a fost mare simpatizant al Franței acum ocupate.

După o îndelungată discuție asupra Parisului, Rennes și Nantes, unde Fil și-a făcut studiile superioare, orașe universitare cunoscute și generalului, îndeosebi Nantes, unde o rudă de a lui a urmat aceeași facultate de construcții ca și Fil, între cei doi ofițeri s-a închegat un sentiment de prietenie. De altfel, la încheierea mesei, generalul i-a spus colonelului Mârza, că e încântat de ofițerii de artilerie și de alegerea ofiţerului de legătură între cele două unități.

Începând cu a doua zi generalul a ținut să-l familiarizeze pe Fil, cu modul de lucru al diviziei și să-i dea o seamă de instrucțiuni cu privire la activitatea ce urma să o desfășoare în calitate de ofițer de legătură. Astfel Fil a putut cunoaște amplasamentul amănunțit al regimentelor de infanterie, indicativele telefonice ale tuturor subunităților, poziţiile artileriei diviziei și îndeosebi comandamentele și comandanții de unități cu nume și grad, care la rândul lor au primit indicativul telefonic al lui Fil, pentru cazuri de urgență sau alarmă.

Pentru completa instruire Fil urma să-l însoțească pe general în primele linii ale infanteriei cu ocazia inspecției sale și aceasta cât mai curând pentru a se familiariza cu frontul.

Generalul Dübohr se apropia de vârsta sexagenară, avea o statură mai curând scundă, cu o față de bonom, dominate de ochi, de un albastru deschis ca cerul și

s-a dovedit a fi un bun instructor de la care Fil și-a însușit multe cunoștințe militare necesare unui ofițer pe front.

Într-o zi mai mohorâtă, cam după o săptămână de la sosirea lui Fil pe front, generalul îl invită să-l însoțească în pozițiile infanteriei și chiar pe linia avanposturilor, camuflate la liziera zăvoiului la circa 100 de pași de apa râului Brutos. În partea cealaltă a râului se înșirau gospodăriile satului basarabean Braniștepână la malul apei. Satul a fost evacuat de ruși pe ascuns, într-o noapte în întregime, iar în locul țăranilor români s-au instalat soldați inamici în haine civile, chiar femeiești, care, chipurile, se ocupau de gospodării, în realitate în spatele geamurilor din case cât și din spatele gardurilor de uluci, ascunși în iarbă pândeau țintașii cu lunete și-i curățau pe toți care îndrăzneau să se aventureze în fața zăvoiului, explică generalul.

În afara pușcașilor cu lunete, din loc în loc erau amplasate mitraliere, care se mutau după fiecare mitralieră a locurilor noastre. Isprava acestor arme Fil a putut-o vedea cu ochii proprii și aceasta din belșug, în tot zăvoiul, în lung și în lat, unde la fiecare cinci-șase pași dădeai peste cadavrele soldaților uciși, loviți de gloanțe numai în cap, ce zăceau întinși între lujere dormind somnul de veci. La fiecare din acești tineri, morți la vârstă fragedă, vedeai capul sau gâtul împodobite cu câte o pată roșie, ca un trandafir cu petale răsfrânte, urmă de glonț special.

Generalul, urmat de Fil, înaintau cu mare prudență aplecați prin lăstărișul zăvoiului, însă numai pe cărări pentru a evita orice foșnet la atingerea ramurilor, căci rușii pe lângă pândarii cu lunete mai aveau și câini care simțeau omul de departe și, cum porneau să latre ei, lătrau și mitralierele.

S-a făcut ora șapte după masă. Se poate să avem noroc astăzi, căci la ora aceasta de obicei țintașii și mitraliorii înfulecă „cașă". Dar o secție de branduri de 120, dintr-o curmătură din spatele satului Braniște, i-a luat vorba din gura generalului, înlocuind-o cu două bubuituri, proiectilele explodează departe la vreo două sute de pași în spate, cam în linia a doua a infanteriei.

Fil surprins de această primire neprietenească, se opri locului cu privirea ațintită spre zona din care auzise plecând proiectilele, când a doua pereche de lovituri scurmă aerul, dar pe acestea dânsul le-a văzut bine de unde au fost trase. Fil își notă pe planul său director cu multă meticulozitate poziția. Loviturile din această salvă au căzut mai aproape, cam la jumătate de distanță dintre primele și cei doi ofițeri, generalul intră într-o pâlnie de obuz și făcea semne insistente de acolo lui Fil, să intre și el în acest adăpost creat tot de inamic. În jurul pâlniei, lăstărișul zăvoiului, era pur și simplu secerat de schije pe o rază de cel puțin zece metri.

Adăpostul nu era prea comod, dar destul de adânc pentru a-i feri eventual de focul mitralierelor. După ce Fil a alunecat în pâlnie, generalul, cam iritat, i se adresă cu ton sever: „Auf wem zum drei Teufel haben Sie gewartet dorten" („Pe cine, pe trei draci, ați așteptat acolo?"), la care Fil îi răspunse respectuos: „Nicht gewartet sondern beobachtet", („N-am așteptat, ci am observat"), arătându-i în același timp pe planul director, locul sigur, de unde s-au tras cele patru lovituri. Generalul potolit răspunse: „Aber das ist prachting" („Dar aceasta e minunat").

Mirosul înțepător de ecrazită din pâlnie, îl face pe Fil să propună să părăsească acest cuib infect. Fil îl ajută pe sexagenar să iasă din groapă cu multă atenție din cauza schijelor, ascuțite ca niște brice înfipte în peretele pâlniei, apoi împreună s-au strecurat printre tufele de nuiele și lujere groase până la tranșeea croită, adâncă și în zig-zag, pe fundul căreia o podișcă din scânduri îi ferea pe ostași să înoate în bălți și noroaie din cauza apelor freatice sau infiltrate.

Generalul urmat de Fil coboară în tranșee, era și timpul căci focul inamic s-a întărit și alte guri de foc care scurmau tot zăvoiul pe toată lățimea sa. O ghiulea explodează la câțiva pași de ei, din care câteva schije cad fâsâind în apa din tranșeea lor scoțând un jet de aburi.

Trageri de hărțuială, zice generalul, vor să ne intimideze, nu va dura mult, nu prea au ei muniție de aruncat, totuși încă multe obuze explodează cu scăpărări roș-sângerii în jurul lor, din care unul în buza șanțului, chiar după primul cot din dreapta. Fumul înecăcios al ghiulelei îi învăluie și pe cei doi, iar schijele și bulgării de pământ răpăie deasupra lor și pe pereții tranșeelor. Dar iată că s-a trezit artileria noastră care cu două baterii odată trimite câte o salvă de câte patru proiectile, ce sfârtecă coasta deasupra satului Braniștea urmată imediat de alta, cu înălțător mai lung, stropind poziția artileriei inamice, ce se află dincolo de creasta din spatele Braniștei.

Salvele artileriei noastre nu încetau. Trâmbe de fum negru întunecau văzduhul cenușiu al acelei zile mohorâte și fără soare, deasupra Braniștei, dar și zăvoiul în care se aflau generalul cu Fil vuia și se învolbura ca marea în furtună.

Proiectilele cu trăsnete asurzitoare și schijele roiau prin aer ca viespile înfuriate. Au pornit să latre și mitralierele, străpungând zăvoiul cu cartușe trasoare. Din șanțurile apropiate se auzeau urlete și scâncete ale oamenilor atinși de stoluri de schije.

În intervalul dintre explozii se distingeau al naibii de clar gemetele răniților și a celor ce-și încheiau viața pe acest pământ. În această învolburare apocaliptică dezlănțuită între două neamuri care nu se cunosc, dar se ucid reciproc cu aceeași ură și dușmănie.

Pe lângă șuieratul, miorlăitul proiectilelor de tunuri de câmp, mortiere și branduri au început să urle și proiectilele artileriei grele. Dezlănțuirea sălbatică s-a extins pe un front larg de aproape trei kilometri în lungul Prutului nepăsător. Două ore a durat acest sabat blestemat.

Generalul Dübohr și locotenentul Fil trecură prin șanțurile de comunicații, dând peste bălți de sânge, cărnuri de om sfâșiate, care zac peste tot, unde bucăți atârnau încă înfipte în peretele șanțului, parcă ar fi bătute cu piroane. Iată rămășițele omului, fiul pământului, se gândi Fil. Oare o fi simțit mamele acestor copii sacrificați vreun fior, în clipa în care copilul lor a fost ciopârțit.

Peste tot sanitarii adunau resturile sângerânde ale foștilor ostași, le încărcau de-a valma pe tărgi și le duceau într-o groapă comună, lăsând în grija îngerilor, ca în ziua „de apoi" să fie sortați și restituiți fiecărui suflet în parte spre replămădire.

Generalul cu fălcile încleștate și cu fața brăzdată de cute noi, urmat de Fil, părăsi aceste locuri sinistre – unde oamenii sunt scuturați de „viață" aidoma unui copac scuturat de nea sau a unui măr scuturat de roadele sale – îndreptându-se tăcuți spre postul de comandă al diviziei.

Amurgul serii se lăsase ocrotitor peste ei. Cel puțin așa credeau că e ocrotitor până să se convingă de contrariul.

Ieșiți din zăvoiul protector, siluetele celor doi se proiectau ca un film pe ecranul de flăcări al târgului Ștefănești, ce luase foc după bombardamentul inamic. Din cauza incendiilor ofițerii erau siliți să facă ocoluri mari și prin zone descoperite, iluminați de vâlvătăile de flăcări. Inamicul, atent la tot ce se petrece în partea aceasta a Prutului, i-a zărit și, probabil pentru a se distra, au și trimis două lovituri de brand. În fața ofițerilor, aproape sufocați de miasmele incendiului, la vreo cincizeci de metri, se ridicară două trombe înalte ca niște plopi canadieni, urmate de bubuituri sfredelitoare,

dar generalul și locotenentul erau de-acum lipiți cu burțile de pământ, știind că nici un proiectil sau glonte nu ţine câtuși de puţin seama de tresele sau stelele de pe epoleți.

A mai urmat o salvă, dar aceasta căzuse mai depărtată de ei și nu în față, ci în urmă, formând o perdea densă de fum între ei și inamic. Profitând de această mască, ofițerii în pas alergător, intrară într-o zonă a drumului străjuită pe margini de copaci groși și deși, totuși din precauție ei au preferat să meargă prin șanț în locul drumului.

În târgul Ștefănești, un năduf și o dogoreală ca într-un cazan închis de locomotive, și cu un miros de zdrențe arse. Din cauza flăcărilor, cerul părea negru, iar prin spărturi de nori stelele sclipeau anemic semănând cu niște ochi înlăcrimați.

Multe zile după această întrecere, târgul Ștefănești continua să ardă și să fumege, după care n-a rămas decât pământul răscolit cu duhoarea sa specifică, cu movile multe încă fumegânde, ziduri prăbușite peste ulițe de nu mai puteai distinge nici locul unde au fost case și nici pe unde treceau străzile. Moloz, rămășițe de lemn ars și cenușă multă, aceasta a fost opera, de abia începută a războiului ce se pornise numai de două săptămâni.

Generalul și Fil au trecut târgul și se îndreptau pe ulicioara încadrată de garduri din nuiele spre comandamentul diviziei. După o zi mohorâtă cerul s-a limpezit de nori, probabil gonite de atâtea explozii și aerul de aici era curat, mai ales o boare de vânt mâna duhorile spre Prut. Amândoi erau murdari pe fețe, mâini și uniforme. Tăceau amândoi. Dacă generalul se gândea la modul cum să se răzbune pentru ziua de azi, în mintea lui Fil se perindau imaginile din tranșeele din prima linie și cele din zăvoi. El își dădea seama, cum acest război, în scurtul său timp de dăinuire pe aceste meleaguri a transformat omul în neom sau mai bine zis în vânător-crud de oameni; aici nu stăpânește dogma: „să nu ucizi“, ci legea: „ucide ca să supraviețuiești tu!”.

Curmarea vieții unui om care stă cu arma îndreptată spre tranșeea ta, este o datorie, nu o crimă, iar dacă ucizi mai mulți odată, e un act de eroism pentru care nu e tras la răspundere de nimenea, ci dimpotrivă, va fi răsplătit cu onoruri și cu decorații. Fil a văzut cum și cei morți, pe lângă crucea de lemn a fost împodobit cu crucea de fier, înainte de a-l băga în groapă.

Fil și-a dat seama în timp ce trecea cu generalul prin pozițiile infanteriei, într-un moment de vacarm, când obuzele, schijele și gloanțele se încrucișau bezmetic deasupra traseelor lor, trei tineri au ieșit din adăpostul tranșeei cu o mitralieră și alți doi cu muniție, pentru a anihila un cuib de mitraliere inamic pe care l-au descoperi trăgând, din spatele unei movilițe înierbate. Întâmplător au reușit cu bine isprava lor, au scăpat și nevătămați. A fost un act de cutezanță, act de eroism. Când i-am întrebat dacă le-a fost frică, toți cinci au răspuns sincer „Da”! Apoi au adăugat: „Totdeauna ne este frică, când suntem expuși gloanțelor dușmane”.

Cum pe zi ce trecea, atacurile asupra pozițiilor noastre se înmulțeau, ceea ce mărea alarmant pierderile în rândurile infanteriei. Generalul Dübohr a hotărât să dea peste cap poziția inamică, pregătind cu toată minuțiozitatea acțiunea.

Atacul pentru trecerea Prutului s-a declanșat printr-o pregătire intensă de aviaţie, urmată de un bombardament de artilerie cu toate gurile de foc ale diviziei. În timp ce artileria grea se ocupa de bateriile inamicului, descoperite cu răbdare și în timp, artileria de câmp distrugea sistematic poziția aruncătoarelor de mine și cuiburi de mitraliere.

Fiecare fereastră din care ocheau trăgători cu lunete a fost ținta tunurilor mici, iar tranșeele tocate metru cu metru, nimic n-a scăpat artileriștilor, nimic n-a fost

cruțat. După trei ore, timp în care peste inamic, s-au aruncat sute de proiectile și zeci de mii de gloanțe, i-a determinat să părăsească Braniștea fără să mai reacționeze în nici un fel.

Trecerea Prutului s-a făcut fără nici o ripostă din partea inamicului. Primele două zile după trecerea Prutului, înaintarea pe teritoriul Basarabiei părea o plimbare. În spate: Șapte Bani, Zăicani, Părjota, Boroșenii, locuitorii, cu preoți și procesiuni, întâmpinau armata noastră cu mâncăruri și băuturi ca la hram. De abia la Târgul Râșcani, trupele noastre au dat de prima rezistență mai organizată. Aici inamicul sprijinit de câteva care blindate a reușit să provoace o mica panică în rândurile elementelor cele mai avansate din vârful avangărzi. Întâmplător, regimentul 12 artilerie în marșul său a ajuns cu divizionul 1, comandat de maiorul Brote Eugen, pe creasta dealului în fața Râșcanilor, care avea de acolo un câmp mare de vizibilitate, controlând și platoul ce se întindea și pe dealul din partea cealaltă a târgului împreună cu șoseaua Recea-Edența.

Generalul Dübohr, împreună cu doi ofițeri din statul său major și locotenentul Fil priveau, de pe creasta de aici cum urmau tancurile, pe motocicliștii din trupele noastre de șoc. Generalul îl privi pe Fil, care n-a mai așteptat alte ordine, ci a transmis maiorului Brote cererea de foc, dându-și părerea ca bateria cea mai apropiată, să se amplaseze cât mai aproape de creastă, putând în acest mod să profite de tragere directă. Într-o clipită bateria era și instalată, după alte două-trei secunde patru proiectile speciale, pentru anticar, au și țâșnit din tunuri. Un car blindat a încremenit pe loc, al doilea se învârtea în jurul axei sale până când a doua lovitură l-a țintuit pe loc. Alte două care de luptă goneau spre o vâlcea, să se camufleze, dar numai unul a reușit să dispară din câmpul vizual.

Și la Șolcani s-au dat lupte mai grele, unde inamicul sprijinit de artileria sa, amplasată dincolo de Nistru, s-a arătat hotărât de a se opune nouă.

La Drochia, trupele de șoc au reușit să captureze un tren de marfă, încărcat cu alimente și trei vagoane pentru vite, închise pe dinafară cu basarabeni sortiți deportării.

Trupele române se așteptau ca odată ajunși la Nistru, să revină în vechile lor garnizoane, pe care le-au părăsit forțat acum un an și mai bine. Dar li s-a cerut să îndepărteze inamicul de la hotar, pentru ca administrația civilă să nu fie molestată.

Astfel după un popas de câteva zile la Șeptelici, și General Poetașu, și unitățile se pregăteau pentru trecerea fluviului, apărat puternic de cazemate și de un mal stâncos și abrupt greu de cucerit.

Cu două zile înainte de atac, statul major al diviziei, în frunte cu generalul Dübohr au făcut o recunoaștere minuțioasă a terenului, hotărând, ca, în caz de lupte apropiate, pe malul nostru, să se instaleze din loc în loc, la distanțe între două și trei sute de metri, secții de artilerie de câmp, comandate de ofițeri aleși, care vor ocupa poziții în noaptea atacului, se vor camufla cu cea mai mare atenție, și nu vor deschide focul, decât la ordinul direct al generalului.

Din regimentul 12 artilerie au fost aleși trei ofițeri, sortiți a comanda cele trei secții câte i s-au stabilit de divizie, și anume: locotenentul Fil, cunoștința veche a generalului, locotenentul Croitoru Mircea din divizionul I și locotenentul Obadă F. – spre surprinderea regimentului, toți trei bucovineni!

A doua zi, la comandamentul diviziei, generalul Dübohr în persoană, a ținut instructajul cu cei nouă ofițeri aleși pe divizie, cu care ocazie fiecărei secții i s-au

indicat obiectivele, amplasamentul secțiilor aproximativ, care putea fi deplasat cu cca douăzeci de pași la dreapta sau la stânga, pentru a îndeplini anumite condiții de tragere, indicativele telefonice, indicații pentru camuflaj etc., urmând ca fiecare din ofițeri să-și recunoască accesul afetelor, fără chesoane de muniții, care va fi adusă și depozitată în gropi. Tunurile trebuiau aduse în poziții, cu două trei ore înainte de ora 11, în orice caz în timpul nopții și în cea mai mare liniște.

Seara, după ce ultima rămășiță de purpură a amurgului s-a ofilit la apus și întunericul nopții fără lună s-a înstăpânit, locotenentul Fil, care luase parte la recunoașterea din ziua precedentă cu statul major al diviziei, urmat acum de cei doi sergenți comandanți de tunuri și sergentul telefonist, s-au îndreptat spre zona destinată secției sale, care se afla chiar în fața unei cazemate, pe care Fil și-o întipărise în memorie și care apărea inexpugnabilă.

După ce și sergenții s-au familiarizat cu locul, întipărindu-și locul tunurilor pe care l-au marcat și cu câte un țăruș fixat în câte o movilă de pietre, Fil informa și instruia pe acești gradați de care depindea în mare măsură reușita aducerii pe nesimțite a afetelor și săparea adăposturilor pentru muniție, servanți, cât și îngroparea până la butuc a tunurilor.

Terenul în care trebuiau să sape se compunea din bolovani și pietriș legat în nisip. Fil, profită de un lăstăriș chiar la poala dealului ce se urca, la cca 25 m de la malul apei, și acoperea satul General Poetașu. Sergenții și-au adus soldații în număr necesar pentru a termina treaba în timp, iar alții apropiau tunurile cu roțile înfășurate cu paie răsucite. Săpatul cu toate că se executa mai mult cu mâna din cauza bolovanilor progresa repede, în tăcerea mormântală, doară apa Nistrului se auzea clipocind. La ora unu după miezul nopții totul a fost gata. După o scurtă odihnă s-au adus și tunurile mai mult pe sus decât pe roți și în fine muniția băgată în adăposturi și totul camuflat. În lungul Nistrului plutea o ceață translucidă binevenită.

Ostașii suplimentari s-au reîntors la unitățile lor, în poziția secției n-au rămas decât servanții, comandanții de tunuri, sergentul telefonist care a și intrat în legătură cu divizia și Fil, toți așteptau ora h (hotărâtă la 3 fix).

O adiere ușoară de vânt premergător zorilor, răcoarea trupurile înfierbântate ale servanților obosiți și totuși nici unul din ei nu se îndupleca să doarmă, ochii lor nu se dezlipeau, de sub camuflaj, de cazemata care stăpânea amenințătoare de pe malul înalt de vis-à-vis, valea Nistrului și poziția tunurilor lor. Starea nervoasă nu le dădea pas să ațipească și fiecare din ei încerca să lege pe șoptite o conversație cu vecinul nu de dorul conversației, ci de nevoia de a auzi glasul prietenului, care să-l mențină treaz.

La ora trei fără câteva secunde, o rachetă de culoarea roșie se înalță vijelios spre înaltul cerului, unde se despărți în trei coborând ca trei picături de sânge, spre pământ. Un tunet, înfiorător ca și când lumea toată s-ar prăbuși în neant, sparse liniștita noapte în mii de cioburi; o descărcătură imensă, din zeci de guri de foc, cu tot atâtea detunături înfricoșătoare zgudui frontul, apoi după acestea se dublaseră și triplaseră ca într-un cataclism. Monstruoasele guri de foc ale iadului, ca la întrecere, vărsau focul însoțit de zgomotele iadului peste poziția fortificată a inamicului. Lanțuri neîntrerupte de proiectile treceau deasupra capetelor infanteriștilor și a tunurilor secțiilor de pe malul apei.

Niciodată Fil nu ar fi crezut și nici barem închipuit că ar fi posibilă o astfel de revărsare a morții. Atât dânsul cât și tunarii lui își astupau urechile cu palmele

mâinilor, dar simfonia diabolică nu slăbea, ci se întețea cu furie, semănând cu un uriaș foc de artificii, ce umplea văzduhul cu zgomote asurzitoare, în tonalități diferite, însoțite de salamandre de flăcări în care parcă și cometele își fluturau cozile încinse din care țâșneau snopi de lumină și o ploaie deasă de foc.

Vâlvătăi de incendii se înălțau de pe câmpiile de grâne nesecerate, iar trâmbe întunecate de pământ și de fum întunecau lumina zilei. Razele mărețului soare matinal, după ce în zadar încercaseră să pătrundă prin desimea pâclei de fum, și-au stins luciul pe încetul, învinse de lucirile altor zeci de sori mai orbitori, sloboziţi de Stuka-surile în picaj peste movilele de țarină ce acopereau cazematele.

La ora șase, ultimul stol de avioane și-au depus ouăle ucigașe cu coajă de oțel, peste cazemate, după care furtuna a încetat pe dată. Un strat gros de fum acoperea pământul și apa Nistrului. De pe malul basarabean s-au desprins câteva pontoane îndreptându-se spre malul rusesc, încărcate cu trupă.

Operațiunea s-a repetat aproape la fel ca la trecerea Prutului, numai că inamicul iscusit, a schimbat de data aceasta radical scenografia.

Toți aceia care au asistat și au văzut groaznica declanșare a forței ce s-a abătut asupra inamicului de pe malul stâng al Nistrului, au fost încredințați, că după atâtea sute de proiectile de tun și alte sute de bombe grele de avion aruncate peste el, toată apărarea lui a fost strivită, sfârtecată, arsă, înăbușită și îngropată sub propria țărână. Cine ar fi putut să-și imagineze că din acel infern, putea să iasă o ființă umană încă în viață. Și totuși inamicul reînvie ca pasărea Phoenix din propria cenușă.

Când pontoanele ticsite cu soldați au ajuns la firul apei, de pe malul crezut amuțit pe veci, se revărsă o ploaie deasă de gloanțe secerătoare a mitralierelor și armelor automate.

Ambarcațiunile supraîncărcate, surprinse pe firul apei devin jucăria curentului, în câteva clipe apa Nistrului își schimbă culoarea din cea cenușiu-verzuie în roșu sângerie. Unele pontoane se scufundă cu toți morții din ele, altele mai apropiate de mal s-au înapoiat în grabă și acum scoteau din ele morții și răniții, iar cele care și-au pierdut cârmacii și lunecau pe apa înroșită fără noimă în voia curentului, erau țintele mișcătoare ale mitralierelor, care aidoma unor mașini infernale stropeau cu cartușe trasoare răspândind moartea și între cei care încercau să se salveze și au sărit din bărci.

Fil însă din locul său urmărea scena de pe apă. Privirea sa era atrasă de cuiburile din care își luau zborul cartușele cu gloanțe trasoare cu culoarea lor portocalie. Una din aceste împroșcătoare de moarte se afla chiar în fața sa camuflată în crenela cazematei, această mitralieră era și cea mai activă. O altă mitralieră foarte activă și ea se găsea amplasată într-o cavernă săpată în peretele stâncii, aproape vertical, ale malului fluviului, exact sub crenela cazematei, la acest nivel în stâncă mai erau și alte două mitraliere tot atât de ingenios amplasate. Era de presupus că pe acest perete stâncos mai erau și alte cuiburi de mitraliere ce puteau secera de-a lungul fluviului, dar acestea nu au tras pentru a nu se descoperi.

În amonte nemaifiind peretele stâncos, Fil a putut zări gloanțele trasoare asupra bărcilor, trase din spatele unei ridicături de pământ, la marginea unui ocol, cu o colibă la mijloc, acolo erau amplasate două mitraliere apropiate, care împreună cu cea din cazemată și cea de sub ea, de pe stâncă, au prins în foc încrucișat, trei bărci pe care nu le-au slăbit din foc, până nu le-au văzut scufundându-se.

Fil fără a mai pierde vremea, dispune comandanților de tun să îndrepte țevile tunurilor spre primele mitraliere, cea din crenelele cazematei și cea de sub ea de sub grotă, fiind cele mai apropiate și deci mai periculoase. Cum caporalului ochitor de la tunul unu îi tremurau mâinile ca ale unui epileptic în criză, Fil îi ia locul la aparatul de ochire, iar la tunul doi îl așezase pe sergentul Maftei. Amândoi, fără de a îndepărta camuflajul își ochesc obiectivele prin ochiurile frunzișului cu mare atenție și calm, după care încarcă și proiectilele, închizând închizătoarele și punând piedicile. După câteva clipe sună și telefonul în surdină. Vocea generalului – foarte răgușită ordonă deschiderea focului asupra fiecărui obiectiv în zonele secțiilor. Fil dispune îndepărtarea ramurilor numai din fața țevilor și ordonă „foc”! chiar când gloanțele trasoare din grotă, spărgeau bolovanii din fața tunurilor, ridicând un roi de pietricele ce cădeau ca o grindină peste Fil și servanți.

Proiectilul brizant, scăpat din chingile ghinturilor țevii, urmat de o flacără scurtă la gura țevii s-a năpustit vijelios în crenela țintită. După o fracțiune de secundă a pornit și proiectilul din tunul doi, spre cavernă.

Șirul de gloanțe ce ieșeau din crenelă s-a oprit brusc ca tăiat de brici, în același timp o explozie extrem de puternică în interiorul cazematei zgudui pământul ce a cutremurat și poziția tunurilor secției lui Fil. Suflul exploziei a fost atât de puternic, că pentru câteva fracțiuni de secundă a ridicat întregul mastodont de beton la câteva zeci de milimetri, chiar centimetri, perfect vizibili de Fil și tunarii săi. Din crenele țâșnise o flacără anormal de puternică pentru un abuz de 75 mm fie el și brizant, ceea ce dădea de bănuit că în cazemată era depozitată muniția sau explozivi de altă natură, probabil mine, care au explodat datorită proiectilului sau schijelor sale. Și mitraliera din cavernă nu mai dădea semne de viață, iar vârful ascuțit de piatră în formă de țeapă deasupra acestui cuib s-a prăbușit rostogolindu-se până în apa Nistrului.

Fil și Maftei conștienți de pericolul ce prezintă și celelalte mitraliere nu-și opresc privirile asupra isprăvilor, ci cu mișcări automate îndreaptă țevile: Maftei spre obiectivele din dreapta și Fil spre cele din stânga. Încă două ghiulele și-au luat zborul în sensuri opuse, urmate de alte două.

Sergentul Maftei și după ce s-a ridicat de pe scăunelul ochitorului, nu se dezlipește de tunul lui, a mai zărit ceva ce-i dădea de bănuit, Fil urmărind direcția țevii îndreptate de Maftei, cercetează locul cu binoclul. Câțiva soldați inamici caută scăpare urcând malul, alți de-acum pe creastă se îndepărtau de mal. Se pare că se retrag, conchide Maftei, răsuflând ușurat.

Și celelalte două secții, cea a lui Croitoru și a lui Obadă nu trăgeau. La fel și în susul râului nu se observa vreo acțiune.

Două avioane de observare survolate peste stepa Transnistriei au informat divizia că inamicul se retrage în grabă spre nord-est și ariergarda s-a depărtat și ea, aflându-se la trei kilometri nord de Jampol.

Noua formație de pontoane se lansează pe apă, cu unități de asalt, înarmate cu mitraliere în față, dar acestea trec Nistrul fără nici o piedică. Alte unități de pontonieri și pionieri montează în grabă un pod de pontoane peste fluviu, peste care încă în cursul dimineții au trecut regimente motorizate de artilerie, imediat după regimentul hipo român.

Aviația inamică, care a încercat să bombardeze capul de pod, a fost repede fugărită de apărarea antiaeriană extrem de puternică.

Locotenentul Fil a trecut și el Nistrul. Ajuns pe creasta malului stâncos, în fața sa se întindea un imens platou monocrom, galben-auriu al holdelor de grâu; numai pe o fâșie îngustă în lungul fluviului, această câmpie monotonă era împroșcată cu pete negre-maronii; erau locuri pârjolite de bombele aviației și ghiulele de artilerie din cursul dimineții.

Batalionul de asalt – pe care îl însoțea Fil în această primă zi după trecerea hotarului – înainta în nesfârșitul ocean al spațiului, care în zări se confunda cu cerul, desfășurat într-un mare evantai semieliptic, cu soldați distanțați la trei pași unul de altul; în urma acestui lanț cam la cincizeci de pași, pășea un alt șir, dar mai rar, împestrițând holdele de grâu cu căștile de oțel, ce apăreau distincte aidoma neghinei.

Privind din urmă acest lanț viu, din care fiecare verigă reprezenta o ființă umană destinată mai devreme sau mai târziu aceleiași sorți „moartea", Fil se întrebă ce caută el aici, în această lume străină pe a cărei pământ, el călca ca peste jăratec?

Atunci inima răzvrătită sfarmă zăgazul amintirilor și-i aduce în față imagini neșterse încă din acea dimineață nespus de tristă de acum un an trăită la Dumbrava Roșie. Dimineața zilei de 28 iunie 1940, în care plânsese nu numai dânsul, ci au plâns și fagii și păsările codrului legendar.

Iată ce caut aici, caut pământul, caut mormintele bunilor, caut locuri unde am copilărit, caut orașul unde am învățat și unde am inspirat creierul tinereții, toate acestea luate în aceeași zi, de acest popor pe al cărui pământ pășesc și eu acum.

Șirul gândurilor lui Fil au fost întrerupte de țiuitul unui stol de gloanțe. Trezite, toate simțurile în el, se apropie de comandantul batalionului, căpitanul Hahn, care la întrebarea din ochii ofițerului român răspunde calm „Kein Gefahr" („Nici o primejdie"). Câțiva candidați la moarte au tras o salvă, atât. A doua n-au mai apucat. Țârâiala a încetat și lanțul își continua drumul cu atenția mărită.

Căpitanul Hahn, pe care îl însoțea în acea zi locotenentul, Fil ca ofițer de legătură, avea o statură înaltă cât o prăjină și subțire cât un țăr, nu prea era simpatic la început. Îi părea acru și singuratic, pe lângă faptul că mai era și foarte taciturn, ceea ce îl făcea să pară mai acru, dând impresia că în toată viața lui nu s-a hrănit decât cu lămâi și n-a băut decât oțet. Aceasta a fost impresia pe care și-o făcuse Fil, când l-a cunoscut pe acest ofițer cu zile în urmă, în tranșeele tocate de artileria inamică, în zăvoiul Prutului la Ștefănești, cu ocazia însoțirii generalului Dübohr. Fața acestui căpitan, pe lângă că era acră, mai era zbârcită și smochinită ca un măr veșted, cu toate că avea vârsta de numai patruzeci și trei de ani. De sub cască i se prelungeau de la tâmple favoriții castanii cu spicuri cărunte care îi trădau vârsta, cam depășită pentru gradul de căpitan. Vorbea rar, dar spre nedumerirea lui Fil, foarte blând, atât cu ofițerii cât și cu trupa, la fel și cu Fil, era extrem de atent.

Curând Fil află de la un ofițer, din batalion, tragedia prin care a trecut acest nefericit om. Hahn nu era ofițer activ, iar gradul de căpitan l-a obținut încă în Primul Război Mondial. Până acum câteva luni în urmă, el preda încă lecții de matematică la unul din licee din Köln, unde era recunoscut ca unul din cei mai capabili și dotați profesori, foarte îndrăgit și respectat de elevi și colegi. Cu soția sa, și ea profesoară, au avut doi fii, studenți la Heidelberg, recrutați și trimiși pe frontul francez anul trecut, unde în aceeași zi au avut aceeași soartă, sfârtecați până la totală nerecunoaștere de obuze. Soția sa, la aflarea tragicei vești și-a pierdut mințile de durere și a fost internată într-un ospiciu, unde se pare că a încetat și ea din viață.

Căpitanul Hahn, care s-a exprimat într-un fel nefavorabil despre acest război, a fost imediat mobilizat, probabil, în urma unui denunț și trimis pe acest front, după un prealabil instructaj în Germania. Și ca paharul amărăciunilor să fie umplut până în vârf, generalul Dübohr i-a făcut o aspră admonestare, după cucerirea Râșcanilor, pentru că, câțiva motocicliști s-au retras din fața tancurilor rusești, retragere ce apărea ca o fugă în panică din fața inamicului. Până la urmă, generalul s-a convins că căpitanul Hahn a procedat bine, salvând motocicletele și că nici un luptător n-a părăsit poziția, ci numai motocicliștii, cărora le-a trimis ordinul prin comandanți de campanii de a se retrage într-o anumită poziție.

Generalul căruia îi apăruse retragerea prea alarmantă, a dispus regimentului de artilerie, prin Fil, să se tragă în fața fugarilor, pentru a-i opri. Artileriștii bineînțeles au interceptat altfel ordinul și n-au tras în motocicliști, ci în tancuri, reușind să-i scoată repede din luptă.

În cele două zile care au mai urmat în care Fil a însoțit batalionul, el a devenit bun prieten cu nefericitul căpitan. A treia zi după trecerea Nistrului, locul regimentului 12 artilerie l-a luat un regiment de artilerie motorizat, iar regimentul 12 hipotractat a intrat în rezerva diviziei.

Tot efectivul regimentului român, se aștepta la puțină odihnă, dar din cauza rezistenței din ce în ce mai dârze a inamicului, unitățile de rezervă erau fugărite din loc în loc pentru a sprijini unitățile oprite. Într-una din zile, la o schimbare de poziție, la prima oră a dimineții, regimentul a ajuns în fața unui povârniș cu o pantă de urcuș foarte lină, dar lungă de mai bine de trei kilometri, ce părea de departe ca o mirișteseceră, dar cu snopii încă neculeși.

Pe măsură ce se apropiau, au început să simtă o duhoare, care se întețea după fiecare pas devenind aproape insuportabilă. Cercetând cu binoclul, se constată că pe această vastă pantă, nu snopii neadunați zac pe mirișteci cadavrele morților, a nemților și a rușilor de-a valma. Fil a apreciat cam o mie cinci sute de trupuri, expuse soarelui torid, din care majoritatea umflate ca niște baloane gata să plesnească. Nimeni nu și-a putut da seama cum s-a putut ajunge la o astfel de confruntare pe acest platou atât de neted și oameni cu burți spintecate din care ieșeau măruntaiele ca șerpii la soare.

Duhoarea i-a însoțit pe artileriști încă multă vreme, ținându-se de ei ca scaiul, până au trecut povârnișul, coborând într-o vale cu apă curgătoare în lungul căreia erau câteva căsuțe sărăcăcioase fără împrejurimi și fără garduri.

Sătenii înfricoșați priveau din spatele ferestrelor, neîndrăznind să se aventureze afară, până când și-au dat seama că au de-a face cu un alt neam de oameni, mai blânzi și mai prietenoși. Primii care au ieșit din cocioabele lor au fost copiii, cărora soldații români le-au oferit ciorbă caldă din cazan și pâine. Se pare că în aceste locuri, luptele au durat mai multe zile, că bieții copii și ceilalți săteni, erau hămesiți de foame neavând posibilitatea de a se aproviziona. În orice caz în ziua aceea au mâncat pe săturate toți, tinerii și bătrânii.

Regimentul ocupase poziții la vreun kilometru dincolo de sat, se pare că inamicul s-a retras dincolo de Bug și liniștea a domnit toată ziua. În noaptea ce a urmat, s-a îndurat și natura, trimițând o ploaie cu picuri mari și dese ce a continuat fără întrerupere până a doua zi la prânz, când regimentul s-a pus în mișcare. În drumul său a dat peste zeci de camioane împotmolite, chinuindu-se de ore să iasă din noroaie. Atelajele noastre le-au scos din gropile în care s-au înfundat până peste butuc. Trei

ore, cu aproape toate atelajele divizionului unu s-au chinuit românii să scoată din necaz mecanizatele diviziei, în acest timp cerul s-a limpezit, iar soarele fierbinte usca pământul, au mai rămas înțepenite două tanchete pe pneuri cu mitraliere antiaeriene, când dinspre răsărit au apărut în formație trei avioane biplane inamice. Mitraliorii cum le-au auzit zbârnăitul au și descoperit mitralierele așteptând. Nenorocirea aviatorilor a fost că zburau la înălțime mică și probabil că nici n-au observat tanchetele în vale, ci observând tunurile și atelajele s-au repezit în ei trăgând din mitralierele lor. Tanchetele au tras concentrat ambele în același avion, într-o clipă primul țintit s-a și înfipt cu motorul și elicea în pământ, cuprins de flacără, după câteva secunde cade și al doilea, urmat de al treilea. O treabă bună și repede făcută. Fără intervenția tanchetelor soarta regimentului ar fi fost cam tristă, neposedând nici un mijloc de apărare antiaeriană.

În după masa aceleiași zile, regimentul lui Fil, a fost solicitat să dea sprijin la un regiment de șoc oprit la o lizieră de pădure, și unde inamicul opunea o rezistență încăpățânată, iar unitatea de artilerie motorizată nu era suficientă pentru a-l da peste cap.

Fil fu trimis la postul de comandă al regimentului de asalt cu o grupă de telefoniști. În jurul lor țiuiau gloanțele din toate părțile ca albinele în jurul stupilor. Inamicul, urcat pe copaci, vâna de acolo tot ce vedea. Unul dintre telefoniștii însărcinați cu întinsul firului fu rănit ușor la umărul drept. Fil opri toată grupa după niște tufe, bandajă rănitul, dădu ordin să facă legătura cu centrala telefonică a regimentului și cum îi vedea pe vânătorii de pe copaci, din locul său transmise coordonatele obiectivului și ceru să se tragă o lovitură de șrapnel, neavând curajul să tragă o salvă că nu știa conturul poziției unității de șoc.

Lovitura cerută a și trecut deasupra capului lui Fil, explodând în coroana copacilor. Zeița Fortuna l-a ajutat și de data aceasta, se pare că proiectul a explodat în plin. Cu aceleași elemente Fil mai ceru o lovitură care își împrăștiase schijele cu câțiva metri mai în adâncul pădurii. Probabil că vânătorii de pe copaci, văzându-se descoperiți, n-au mai așteptat altă blagoslovire, ci au coborât în grabă, că mitralierele unităților de șoc și-au dat drumul și ele la gloanțe. Fil se mulțumi cu cele două lovituri și, cum și țiuitul gloanțelor dinspre inamic s-a rărit, înaintă spre postul de infanterie care era la câțiva pași de locul unde a stat el camuflat de tufe. Spre surprinderea sa, însă, nu dădu aici de comandantul de regiment, ci spre marea sa bucurie, de buna sa cunoștință, căpitanul batalionului de asalt Hahn. Bucuria era reciprocă. Fil notă cu Hahn pe planul director poziția primei noastre linii, apoi obiectivele, care nu se lăsară mișcate până acum, apoi transmise datele la regiment, pe care și le notau toți comandanții de baterii în același timp.

După două trei minute proiectilele, unele cu focoasele instantanee, altele cu focoase cu întârziere, explodau, primele printre copacii pădurii, iar celelalte în poziții de aruncătoare de mine și cuiburi de mitraliere. Hahn cu Fil urmăreau focul dezlănțuit de opt baterii ale regimentului 12 artilerie și șase baterii moto. Coroanele copacilor s-au golit de frunze, iar pădurea clocotea de explozii înecându-se în fum.

În timp ce Hahn strângea de bucurie mâna lui Fil, a apărut, trimis de divizionul unu, locotenentul Cătălin, ofițer de legătură a divizionului cu batalionul. Misiunea lui Fil s-a terminat, Hahn îi puse la dispoziție o motocicletă care trebuia să-l ducă până la regiment. Hahn și Fil s-au despărțit. Ei nu se mai vor întâlni niciodată.

La poala dealului, pe creasta căruia era instalată comanda regimentului, Fil coborî de pe motocicletă și se îndreptă spre ai săi. De abia a făcut câțiva pași, când din spate și la mică înălțime exact deasupra lui, îl întrecu urlând și clocotind un proiectil de artilerie grea. Suflul proiectilului care-l surprinse nepregătit îl culcă cu fața la pământ. În aceeași clipă proiectilul rămă pământul în fața lui Fil, provocând o explozie ce părea la această distanță ca mugetul sălbatic și hain al unei fiare asmuțite și rănite.

Lui Fil, căruia în căderea sa, i-a alunecat port-hartul în față și i-a fost prins sub burtă. Prima impresie, datorită jenei provocate de port-hart, a fost că schijele proiectilului i-au perforat toată burta, și nu care cumva să-și zădărească dureri, nu cuteza să facă nici cea mai mică mișcare.

De pe vârful dealului, ofițerii de la comanda regimentului în frunte cu colonelul Reus-Mârza, care priveau înlemniți scene din momentul coborârii lui Fil de pe motocicletă, erau convinși că cantitatea de schije pe care le-a încasat, având în vedere distanța extrem de mică între explozie și Fil, în veci nu-i vor permite să se mai ridice.

Și în timp ce cei de sus, cărora de fapt le era destinat proiectilul, descoperiți de vreun observator atent inamic, priveau corpul întins al camaradului lor, mort de foc, după părerea lor. Curiozitatea lui Fil sporea, voia să știe cu dinadinsul, dacă nu cumva schijele l-au rănit, trecând prin burtă și șira spinării, că ar fi mortale rănile nu-i trecea prin gând nici pe departe.

În primul rând, Fil și-a privit mâinile întinse în față, „cam afumate" își zise, apoi ridică piciorul stâng, sub șoldul căruia îl jena port-hartul, nu simți niciun fel de durere, și, nevenindu-i a crede, mai repetă o dată mișcarea, dar mai brusc. Nimic. Tot așa de energic ridică și piciorul drept. Tot nici o durere. Acuma venise verificarea burții, o treabă mai delicată, dar curiozitatea spori, și hotărât își bagă mâna murdară sub burtă, unde simțea jena tot timpul, și spre bucuria lui dă de port-hart. Cu o sprinteneală de călăreț, sări în picioare, în urletele de bucurie ale întregului grup de comandă, care pornise să coboare spre Fil, cu o loitră în loc de targă. Fil însă nu-i auzi, încă nu era convins că e teafăr de-a binelea, și atunci sari în sus pe loc pentru a se dumeri. Și s-a dumerit că a scăpat ca prin minune. De atunci Fil a rămas cu credința că fiecărui om îi este destinată o soartă, care îl însoțește în scurta sau în mai lunga sa existență pe acest pământ.

Locotenentul Candiani care se afla mai aproape de Fil și vorbea totdeauna în doi peri, îi zise: „mă Fil, mort te-am văzut și ai înviat, dar nu după scriptură a treia zi... că veșnic ești grăbit!". Între timp s-au apropiat și ceilalți împreună cu colonelul care, văzându-l pe Fil tuciuriu la față că de abia i se mai zăreau ochii, scoase o oglindă din buzunar și i-o puse în fața ochilor. Fil își ridică de jos chipiul ce îi căzuse când a fost proiectat la pământ de suflul proiectilului și cu tot alaiul trec pe lângă groapa săpată de explozia ghiulelei. Locotenentul Octav Cioroianu, măsură 21 de pași de la locul unde a fost întins Fil până la groapa de cinci metri diametru și peste doi metri adâncime. Tot peretele pâlniei era presărat cu schije încă fierbinți.

Locotenentul Vasilică Florian, unul dintre cei mai buni prieteni ai lui Fil, admira prezența de spirit a prietenului, de a se trânti la pământ înainte ca proiectilul să explodeze. Dar, când aflară adevărul că nu prezența de spirit l-a îndemnat să se culce, ci l-a trântit pur și simplu suflul, poate și instinctul conservării, nu le venea a crede. Atunci Vasile Florian încheie discuția: „Ai avut noroc, steaua ta, cu care te-ai născut, te-a salvat, sau dacă vrei spune-i destin!".

În noaptea aceea Fil n-a reușit să adoarmă decât după ce a băut o porție zdravănă de coniac, șparlit de soldatul său Dumitru de la popota diviziei. În zori a fost trezit de aviația inamică, care în ultima vreme și-a luat obiceiul de a-i vizita de mai multe ori pe zi pe artileriști, aruncând de fiecare dată câteva bombițe, îndeosebi în pozițiile bateriilor, știindu-le fără apărare antiaeriană.

Frontul mai înaintase puțin și a fost din nou oprit în fața unei localități. Regimentul 12 a primit ordinul de a se pune în marș, dar după două ore a fost oprit de tirul puternic al artileriei grele inamice. Bateriile regimentului se resfiră pe zone întinse și se strecură prin văi și vâlcelele terenului cu relief foarte variat, apropiindu-se de linia frontului, ocupând poziții în apropierea artileriei motorizate, instalate cu o oră mai devreme.

Amândouă regimente au deschis focul, dar și artileria inamicului riposta ca niciodată de vehement. Toată ziua tunurile n-au tăcut.

Când soarele a coborât dincolo de zări vălul albăstrui de ceață străvezie a învăluit pământul, bateriile toate și-au mutat pozițiile mai în față, iar posturile de comandă a regimentelor s-au suprapus, împărțindu-și frățește misiunile.

Locotenenții Florian și Fil primise delicata misiune de a organiza un post de observare, în vederea operațiunilor de viitor, presupunându-se că vor dura mai multă vreme, având în vedere rezistența puternică a inamicului, întărit cu unități de artilerie de diverse calibre, care nu mai făceau deloc economie de muniție, ci din contra o risipă.

După cină, Florian și Fil, s-au despărțit, după obiceiul înstăpânit în regiment, de camarazi şi în lumina amurgului, însoțiți de observatori și telefoniști cu aparatură și lopeți au plecat la drum.

Ajunși în zona stabilită pe planul director, ei găsiră pe teren locuri ideale pentru observatoare. Vasile și Fil au stabilit locul observatorului, a centralei telefonice și a postului de comandă. Toate au avantajul că pot observa întreaga zonă a diviziei și pozițiile inamicului, infanteria și artileria.

La propunerea lui Fil de a mai căuta și un alt loc, Florean nici n-a vrut să audă. Pe Fil îl neliniștea o depresiune de teren pe flancul stâng al zonei care nu se putea controla de aici şi pe acolo se putea strecura inamicul cu mare ușurință, la care Vasilică găsise soluție imediată, să instaleze pentru observarea ei un observator lateral, cu aceasta îl convinse pe Fil.

Soldații s-au apucat de săpat adăposturile. Noaptea cu răcoarea ei îi îndemna la treabă. Adăposturile fiind numai niște șanțuri cu pereți verticali, de doi metri lungime, doi adâncime și optzeci de centimetri lățime. Pământul rezultat din săpătură s-a evacuat, întins și acoperit cu frunziș și paie. Deasupra adăposturilor s-a întins o plasă deasă acoperită cu plăci de pământ cu vegetație pe ele, scoase de pe locurile, unde în adâncime s-au săpat aceste șanțuri, astfel că terenul părea neatins.

În zorii zorilor, Vasile Florian venea la adăpostul lui Fil, distanțat numai la 35 de metri de al lui și-l rugă să schimbe între ei locurile. Rugămintea bietului Florian era atât de stăruitoare, că Fil n-a putut să-l refuze și acceptă, mai ales că adăposturile au fost aproape identice.

Au trecut ani de atunci, dar nici astăzi Fil nu-și poate da seama ce pustiu de gând l-a îndemnat pe locotenentul Vasile Florian să facă acest schimb. Destinul, fatalitatea sau poate chemarea morții. Această bizară întâmplare, pe lângă altele trăite până atunci înainte pe front i-au rămas nedesluşite lui Fil, au fost totuși fapte care i-au stârnit uimirea și au rămas neuitate.

Pe lumina încă palidă a zorilor Vasile și Fil și-au schimbat între ei adăposturile. Fil cu soldații observatori au intrat în adăpost, mascând și micul gol al intrării, Vasile Florian mai zăbovea, parcă o presimțire îl îndemna să mai privească răsăritul de soare cu ochii săi blânzi și să-și întipărească în suflet această ultimă imagine din lumea în care a viețuit câteva clipe din timp. Și ostașii săi intraseră cu toată aparatura în adăpost, numai ofițerul nu se îndura. El se întinse la marginea adăpostului la soare și ațipise. Aerul limpede al dimineții aducea de departe sunete, în liniștea matinală urechile lui Fil deslușise zbârnâitul unor avioane, cu degetul pe buze, el ascultă cu mare încordare și într-adevăr urechile nu-l înșelară. De undeva din spatele observatorului se apropiau avioane. Fil nu permise nimănui să iasă din adăpost pentru a nu demasca poziția lor, mai ales că după sunet și mersul motoarelor își dădea seama că erau „rațele inamice" cum îi numeau românii biplanele lor.

Fil sună la centrala adăpostului vecin, pentru a le atrage atenția asupra aviației inamice, dar zbârnâitul avioanelor încetă brusc. Din adăpostul vecin răspunde caporalul centralist Matei. La întrebarea lui Fil, dacă locotenentul Florian a auzit avioanele, Matei răspunse: „domnul locotenent doa...", restul cuvântului n-a mai fost exprimat niciodată de bietul Matei. Cele două bombe, aruncate din cele două avioane, zburând cu motoarele stinse, au căzut în plin în adăpost, tăind firul telefonic și capetele celor trei ostași din șanț. Bomba care explodase la marginea șanțului l-a ucis pe Florian și a dezvelit camuflajul, a doua a explodat pe centrala telefonică și a retezat cele trei capete. Avioanele au pornit motoarele luând viteză, îndepărtându-se de la locul isprăvii.

Fil își dădu seama că la adăpostul lui Vasilică s-a întâmplat ceva, după ce auzise exploziile și în acest timp întrerupându-se legătura telefonică. El ieși din groapa sa și mai avu ocazia să vadă graba fugii lor cu motoarele ambalate la maxim.

În pas alergător s-a apropiat de adăpostul vecin, pe care îl vedea descoperit și cam răscolit în jur. În adăpost pe lăzile aparatelor ședeau trei trupuri, așa cum i-a surprins explozia, însă acum descăpățânate din care ieșeau cioturile șirii spinării, descarnate cu migală de schije. Capetele ghilotinaților nu se zăreau. Aici nu mai era nimic de ajutat. Alături de adăpost, acoperit de frunziș și paie, zăcea întins corpul locotenentul Florian, cu fața în sus spre albastrul cerului, cu veșnicul său zâmbet, în colțul drept al buzelor.

Fil îndepărtă aceste resturi de camuflaj și îngenunche lângă trupul inert al prietenului său, căutându-i pulsul, atunci observă pe gât în dreptul carotidei din dreapta, o dungă roșie subțire ca o zgârietură de ac, urma unei schije care i-a tăiat viața. Moartea lui și a celor trei ostași din adăpost a fost instantanee, cu deosebire că Florian a trecut în lumea umbrelor în somn, cu zâmbetul ce l-a urmat, înghețat pe buze. Poate visa pe maica sa, despre care îi vorbea lui Fil, înainte de a se despărți de abia acum jumătate de ceas.

Năucit de spectacolul din fața sa, Fil rămase în afara timpului și spațiului, rupt de trecut și prezent. Cât timp a stat Fil în această stare de totală apatie, el nu-și dădu seama, de atâta obidă, de abia când colonelul Reus-Mârza i-a pus mâna pe umăr zgâlțâindu-l ușor, probabil că disciplina militară pătrunsă și în subconștientul acestui ofițer, îl facu să-și desprindă privirea de la locul spre care a fost ațintită, spre acea imagine zguduitoare și să se trezească din starea de prostrație, fiind poziția de drepți. Locotenentul Octavian Cioroianu venise însoțit de colonel, îi oferi dintr-o sticluță o băutură tare pe care Fil o bău, fără să-i simtă nici tăria, nici gustul, dar care îi dădu puterea să-și adune simțurile.

Fil, însoțit de colonel și locotenentul Cioroianu, coborî pe același drumeag, pe care aseară îl urcase cu Florian, vesel și vorbăreț. Lui Fil îi venea să plângă tare, fierbinte din tot sufletul și în hohote, dar rămase ca gâtuit, incapabil să scoată barem o șoaptă, precum din ochi nu putea scoate nici o lacrimă. Se simțea ca împietrit și totuși ceva dureros îi scurma inima și îi răscolea sufletul. Dar nici colonelul și nici vorbărețul Cioroianu nu scoteau vreo vorbă, nici cei patru ostași ai lui Fil, smulși din gheara morții, de ultima faptă bună a locotenentului Florian, nu îndrăzneau să rupă tăcerea. Ei încadrau căruța, în care zăcea acum doar trupul neînsuflețit al acestui ofițer. În urmă, alte trei căruțe, duceau trupurile descăpățânate ale celor trei ostași, ale căror suflete însoțesc pe drumul veșniciei, sufletul locotenentului Vasile Florian.

La postul de comandă, locotenentul Candiani, le-a ieșit agitat în întâmpinare raportând colonelului ordinul diviziei, ca regimentul să pornească imediat în marș spre satul „L”(cifrat). Inamicul s-a retras în zorii zilei, în urma unei breșe realizate în linia lui de rezistență și trupele noastre de asalt au pătruns adânc în teritoriul dușman, continuând să-l urmărească pe inamic îndeaproape nedându-i posibilitatea să se replieze. Toate unitățile motorizate, batalioanele de rezervă și comandamentul diviziei au pornit în marș forțat acum o oră.

Fil asculta cu un total dezinteres raportul, ca și când nu mai avea nici o contingență cu frontul. Colonelul trecu în cort pentru a transmite la divizioane ordine, urmat de Candiani. Cioroianu se ocupa cu înhumarea celor patru morți. Fil a rămas singur, atunci se apropie soldatul Dumitru Ion, ordonanța lui Fil, rugându-l să intre în cortul lui, unde pe un scăunel improvizat în chip de măsuță aburea o ceașcă mare cu cafea neagră. Credinciosul Dumitru știa totdeauna ce-i trebuia lui Fil și aceasta la timpul potrivit. Fil se așează pe alt scăunel și-și apropie ceașca de cafea veritabilă ce emana parfumul ei. Dumitru cu o sticlă de coniac îl mai întrebă foarte nevinovat: Nu doriți și din acesta o picătura, și fără a aștepta răspunsul lui Fil, îi turnă un păhar de apă, umplut ochi. De abia ce a băut jumătate din conținutul păharului, Fil rosti primele cuvinte în aceea dimineață, întrebându-l pe Dumitru de unde atâtea bunătăți? De la magazia diviziei, am ajutat la încărcare, căci erau foarte grăbiți și m-au rugat să-i ajut. Și cum știam că depozitul nostru s-a cam topit, mi-am pus deoparte unele lucruri utile pentru zile grele.

Colonelul, simțind aroma cafelei și cunoscând că numai Dumitru al lui Fil știa să facă o cafea bună, intră în cortul lui. Dumitru, ordonanță stilată, îl aștepta de altfel. Sorbind cafeaua, colonelul întrebă pe Fil, cum se simte? Apoi cam stingher adăugă: „Te solicită generalul și cere să vii cât mai repede. El speră să-l ajungi în localitatea „B” (cifrat). Pleci deci, înaintea regimentului cu o grupă de agenți și telefoniști, toți călare și o căruță cu bobine și aparatul „G” de emisie recepție, cu sergentul radiotelegrafist, căruia i-am și dat ordinul ca la toate orele fixe să ia contactul cu regimentul, pentru a-ți putea transmite eventualele noi ordine. Plutonierul radiotelegrafist va fi pe recepție”.

Fil era într-un fel mulțumit de noua misiune, îi părea rău numai de faptul că nu va putea asista la înhumarea prietenului său Vasile Florian și a celor trei ostași decapitați pe care îi aprecia, îndeosebi caporalul Matei, o cunoștință încă din 1939 de pe zonă.

Fil pregătit, pornise spre grupa de călăreți și căruța „G”-ul care îl așteptau cu priviri triste și întrebătoare. Fil după ce îi îmbrățișă cu privirea sa, le anunță că vor porni numai după ce va pleca la cimitir, prohodul, care și urnise cu cele patru căruțe, cu cutiile de scânduri ce voiau să pară sicrie, în care zăceau cei patru estropiați. În

urma căruțelor păşeau colonelul comandant, trei ofițeri, ordonanța personală a lui Vasile cu crucea de lemn în mâini, apoi alți trei ostași ducând cruci identice și o grupă de douăzeci de ostași din grupul de comandă.

Fil cu grupa sa, înarmați cu arme, au dat onorul, salutând pe cei din sicrie și prohodul, apoi au încălecat liniștit, îndreptându-se spre alte locuri ale acestei lumi, ce se dezvăluia cu toate formele, bogăția și blestemul ei, în care dinții ascuțiți și veninoși ai diavolilor mușcau cu sete, potolindu-și foamea nesecată pentru o clipă, ca în cealaltă să curme viața altor suflete.

De pe primul deal Fil și însoțitorii săi au auzit salva de gloanțe trase de pe cimitirul unde avea loc înhumarea, anunțând cerul că pe pământ au murit patru ființe și pământenii le dau ultimul salut, înainte de a se acoperi cu țărână trupurile încă calde. Toată grupa oprită și îndreptată cu feţele spre cimitir şi-au făcut cruce după obiceiul moștenit de la bunici și părinți.

Grupa își reluă drumul îngândurată și Fil se gândea cât de repede se curmă viețile pe front, dându-și seama că în război nu e o minune să mori, ci să supraviețuiești, dar aceasta depinde de soarta fiecărui om, care probabil e continuă, într-o adevărată întrecere cu moartea.

Să regreți ce hotărăște soarta, nici aceasta nu-și avea sens, căci în fața sorții suntem neputincioși, iar pe de altă parte ceea ce a trecut, nu se mai întoarce. Oare moartea lui Vasile Florian nu era și ea predestinată, la fel ca a miilor de morți, văzuți cu ochii lui în ultima vreme de când e pe front. Și totuși nici îngerii n-au intervenit, nici cerul nu s-a prăbușit, ci totul a rămas nepăsător și va rămâne nepăsător, oricâte ființe vor muri și cum vor muri și de acum înainte.

Eul lui Fil se scutură de aceste gânduri, hotărât să nu se mai gândească la ceea ce a fost, ci la ceea ce este. N-am voie să mă pierd în amintirile, care îmi răscolesc dureri sufletești și îmi tulbură rațiunea, trebuie să fiu cu capul pe umeri, își zise Fil. Instinctul de conservare al ostașului pe câmpul de luptă, se dezvoltă dincolo de limitele sale normale din timp de pace. Acest instinct îl readuse brusc din starea de apatie, somnolență sau chiar somn, în stare complet trează și de atenție datorată îndeobște simțului auzului și al mirosului.

Mirosul a fost acela care i-a risipit și ultimele urme ce-i înnegurau sufletul și judecata lui Fil și de data aceasta. El traversa cu grupa sa o vâlcea, în care mai persista intens încă mirosul înțepător de ecrazită și praf de pușcă. Pe jos prin iarbă se distingeau gălbioare strivite de pedestrași precum și numeroase obiecte pierdute de trupa inamică în iureșul retragerii grăbite sub amenințarea atacurilor. Prin acest bazar de nimicuri și fără vreo valoare sau folosință, câte un leș de om se umfla sub razele fierbinți ale soarelui de nămiaza mare, adăugând la mirosul înțepător al explozivelor și duhoarea dulceagă a trupurilor intrate în descompunere. Această putoare pestilentă persista în această vâlcea, în care nu adia nici cea mai slabă boare de vânt, atât de puternic că numai un soldat de pe front putea s-o suporte, dar și acestuia i se răsturnau intestinele de atâta greață.

Grupa a pornit la trap pentru a scăpa mai repede de aceste duhori. De pe greabănul colinei unde ajunseră, Fil zări după un colnic vârfurile coroanelor bogat înfrunzite ale copacilor unei pădurici. Pe costișa ce urca pe acel deal, două mogâldețe întunecate la culoare atraseră atenția lui Fil. El le cercetă atent cu binoclu, erau niște roți răsturnate. Cu toate că nu se vedea vreo ființă vie lângă aceste obiecte, nici în apropierea lor, Fil și-a luat imediat măsuri de precauție. Cu grupa descălecată și răspândită în trăgători,

ei se apropiau cu atenție. Fil recunoscu că sunt mitraliere răsturnate, toată grupa se apropie în pas grăbit.

Ambele mitraliere, așa cum au fost răsturnate pe o parte au rămas cu benzile de gloanțe în încărcătoare, în perfectă stare de funcționare, se pare că n-au ajuns să tragă cu ele, căci benzile erau neîncepute. Fil dădu ordin să ridice una din aceste prețioase arme cu atenție, drept în sus și s-o încarce în căruța cu „G"-ul și trei lăzi cu benzi. De la cealaltă mitralieră scoase închizătorul și o băgă și pe ea în căruță. Pentru amândouă n-avea loc, dar nici mitralior.

Înarmată cu această împroșcătoare de gloanțe și moarte, grupa a devenit deodată mai veselă și mai sigură pe ea, mai ales că trebuiau să traverseze păduricea ce sta în calea lor. Ori o pădure putea aduce și surprize neașteptate. Fil, care devenise extrem de prevăzător, puse doi din băieții săi să se apropie târâș de creasta dealului și să cerceteze liziera pădurii ce se întindea de-a curmezișul direcției lor de marș. Și iată că măsura intuitivă se dovedise îndreptățită. Soldatul din dreapta observase cam la mijlocul pădurii de vreo opt sute de metri lungime câțiva soldați inamici, foindu-se printre arbori aproape de marginea pădurii. Fil, simțind fiori în șira spinării, verifică personal cele observate de soldatul său. S-a convins însă imediat de adevărul, din păcate, neplăcut.

El și grupa sa, coborî cu aceeași precauție și tăcere costișa unde îi aștepta restul grupei în stare de alarmă.

Fil instală mitraliera pe bobinele care formau un suport ideal, pentru a fi gata de tragere direct din căruță printr-o gaură tăiată în coviltir și alte două găuri pentru câmpul vizual al mitraliorului, care a fost chiar radiotelegrafistul. Apoi, cum astăzi Fil nu lăsa nimic la voia întâmplării, cercetă posibilitatea ocolirii pădurii prin văi și vâlcele, ferindu-se astfel să fie grupa observată. După ce a găsit drumul căutat se întoarse la grupa ce stătea răspândită cu armele încărcate și gata de tragere, chemă prin „G" regimentul. Cu toate că mai erau zece minute până la ora 15, la primul apel regimentul răspunse. Fil transmise coordonatele pădurii și locul unde s-au observat soldații inamici. La fel el comunică că a schimbat traseul grupei, că va ocoli pădurea prin văi, căci nu-și poate da seama de efectivul, nici de puterea de foc de care dispune inamicul. Peste treizeci de minte, după ce va trece de pădure, se va prezenta cu un nou raport. Primind confirmarea recepției, Fil cu grupa încălecată și cu armele în mâini, cu căruța înarmată cu mitraliera și ea gata de foc, trecu prin valea înierbată, care estompează orice sunet de roți și copite. Ocolul prin vâlcea i-a îndepărtat de traseul prin pădure cu cinci sute de metri și când au ajuns să depășească lățimea ei, fără de pericol au luat-o la trap. În fine au urcat pe un platou semănat cu porumb, ascuns vederii dinspre pădure, lanul de porumb era tăiat de un drum de câmp, cu urmele vizibile încă de cauciucuri pe el. Cu toate că drumul nu figura pe planul director, dar el după orientare trebuia să se ducă spre localitatea „L", care se afla la cinci kilometri distanță într-o depresiune.

Grupa se opri fără a scăpa din ochi împrejurimea. Fil, după ce sergentul i-a făcut legătura, dădu alt raport direct colonelului care luă receptorul. Prima întrebare adresată lui Fil a fost dacă a avut vreo ciocnire. După negația lui Fil, a doua întrebare: „De ce n-a ținut legătura și a închis aparatul?". La răspunsul lui Fil că sergentul radiotelegrafist a funcționat în acest timp ca pușcaș mitralior și era cu mâinile pe mitralieră și cu ochii prin găurile coviltirului spre a-i feri de neprevăzut. „Ne chemi din ″L″!", a încheiat colonelul Mârza.

Porumbiștea se termina chiar la buza superioară a cazanului natural în care se afla satul „L”, drumul de câmp intra direct într-o uliță a satului, coborând o pantă ușoară. Satul era înconjurat de dealuri care se continuau cu platouri semănate cu grâu și porumb.

La intrarea grupei satul „L” părea părăsit. În ograda unei căsuțe totuși o femeie mai în vârstă scotea la fântâna cu cumpănă apă. Fil descălecă și, urmat de sergentul telegrafist, intră în curtea fără gard și salută femeia puțin speriată la apariția militarilor, care preocupată, de a prinde cofa, n-a observat apariția lor și nici n-a auzit pașii lor pe iarba din ogradă. Femeia, o bătrânică mărunțică, cu spinarea puțin gârbovită de povara anilor le răspunse în limba ucraineană „dobrîi deni” („bună ziua”), apoi îi întrebă în aceeași limbă „koho șukaite?” („pe cine căutați?”). Fil îi răspunse la rândul său în limba ei: „vodî” („apă”). Bătrânica auzind graiul ei, mai puse o întrebare: „Znaite po ruski” („Știți rusa”), la afirmația lui Fil, bătrânica sprintenă la vârsta ei, se îndreptă spre casă și în ușa tindei le spuse: „pocekaite, hvelânociku!” („așteptați o clipă!”). Bătrânica a și ieșit cu o oală de lut cu laptele bătut și cu două ulcele în care turnă laptele, oferind în primul rând lui Fil, care i se adresase în limba ei, apoi sergentului. Fil, însetat cum era, a băut laptele acrișor și răcoros pe nerăsuflate, băbuța îi mai turnă o ulcică fără zgârcenie și, în timp ce Fil îl savura, bătrânica a intrat în vorbă cu Fil și parcă despovărată de cine știe ce griji, după ce află de la dânsul că sunt români, îi invită fără altă vorbă în casă, într-o cămăruță atât de curată că lui Fil îi era milă să intre. Bătrânica era impresionată oricum de purtarea lui Fil. Dintr-o ușă acoperită cu un covor, la chemarea bătrânei, apăru o fetișcană de vreo 15-16 ani, nepoata bătrânei, rămasă orfană de ambii părinți.

Fetița a adus imediat un ciubăr în care a turnat apa proaspătă din cofă, în care Fil s-a putut spăla după zăpușeala de peste zi și târâtul pe burtă în fața pădurii. Între timp fetița cu o măturică îi peria vestonul, ștergea de praf porthartul și șapca. După această binevenită spălare, Fil s-a simțit ca nou-născut. De la băbuța care devenise vorbăreață cu el, află că trupele germane au intrat în sat în cursul dimineții fără lupte, că pihota (pedestrași) rusă s-a retras încă în zorii zilei. Fil își luă rămas bun de la aceste gazde primitoare și părăsi cu sergentul căsuța curată, în care mirosea a busuioc și mentă. Dar înainte de a încăleca, deschise coburii șeii sale, în care grijuliul Dumitru a băgat două cutii de conserve de carne și pachete cu pâinea de război, pe care le oferi băbuței care îi petrecu până la drum.

În centrul satului găsiră postul de comandă al Diviziei, unde Fil raportă generalului Dübohr despre cele observate în pădurica ocupată de trupele inamicului și modul cum a ocolit această pădure, trecând neobservat cu toată grupa prin văi.

Regimentul lui Fil ajunse în sat odată cu înserarea și pe cer pluteau nourași singuratici aducători de ploaie. Colonelul Reus-Mârza a intrat imediat la general, dar n-a zăbovit decât câteva minute. „Generalul a ordonat stare de alarmă”, împărtășii colonelul Mârza ofițerilor săi. „Se pare, adăugă colonelul, că și prin alte locuri au rămas ascunse trupe inamice, ale căror intenții se bănuia că vor ataca în toiul nopții bivuacul nostru”.

S-au luat toate măsurile dictate de situație. Nimeni nu se odihnea și încă înainte ca cerul să se acopere cu norii ce se revărsau grei și întunecați dinspre răsărit, gonind spre apus, unde soarele apunea în zarea învăluită de o perdea de purpură, tot dispozitivul de apărare s-a instalat. Batalionul, mai corect spus, restul rămas din batalionul de rezervă al diviziei, ocupase poziții pe înălțimi mai proeminente pe buza

depresiunii, iar tunurile imediat în spatele lor, capabile să utilizeze tragerea directă cu proiectile mitralii. În piața din centrul satului s-a instalat în cerc divizionul de obuziere al regimentului.

Un locotenent din biroul de operații al diviziei și locotenentul Fil, au primit misiunea de a topa pe planul director pozițiile. Amândoi au pornit călare. Peste câmpia înconjurătoare și peste satul „L" se lăsau umbre tot mai dese. Un vânt, ce preceda furtuna, ondula holdele de grâu și lanurile de porumb. Nori grei și joși, răscoliți de curenți clocoteau urlând, văzduhul bubuia de tunete, fulgerele brăzdau văzduhul în toate părțile, unele se năpusteau cu dușmănie asupra câmpiei, cu mugete asurzitoare, în care se stingeau, lăsând în urmă o beznă de nepătruns. Stropi mari goneau bezmetici, în trombe răsucite, mânate de vânturi, și când loveau foile de cort de pe ostași, produceau o răpăială ce părea că deșiră fiecare foaie.

Toată trupa veghea în picioare în plină răscoală a naturii, orice adăpost era umplut cu apă. Se pare totuși că această dezlănțuire a furtunii a neutralizat intențiile ofensive ale inamicului, care probabil profitând de ea și de întunecimea nopții, s-a retras prin locuri știute numai de el la unitățile de bază.

Ploaia a continuat cu aceeași bogăție de apă până în zori, când norii se împrăștiară, lăsând ca printre goluri să apară razele soarelui. Curând toată câmpia cerului s-a curățat și de ultima urmă de nori, iar soarele cu sclipiri de aur, îmbrăcă câmpia pustiită de urgia furtunii ce părea acum ca o mare gălbuie cu valuri încremenite.

După ce apele s-au absorbit și pământul s-a zbicit, mai multe patrule au fost trimise spre locurile depistate că adăposteau trupe inamice, dar toate aceste cuiburi au fost găsite părăsite.

Starea de alarmă a luat sfârșit și de abia atunci, după două zile și nopți, Fil s-a putut odihni. Datorită peripețiilor din ziua precedentă, tragedia din dimineața ei care i-a pricinuit atâta durere, s-a estompat în mare măsură, ea mai dăinuia, ca o umbră dureroasă.

Încă în după amiaza acelei zile, regimentul 12 artilerie a fost cerut de Divizia a 8-a să-i fie înapoiat de urgență pentru a sprijini luptele de la Dalnic și Odesa.

Cu ocazia despărțirii lui Fil de generalul Dübohr și ceilalți ofițeri ai Diviziei 20, el mai află o veste tristă: generalul îl înștiință despre sfârșitul tragic al profesorului Hahn, avansat de câteva zile la gradul de maior. Hahn a căzut în aceea dimineață, sfârtecat de un proiectil de artilerie grea, care a nimerit în plin șanțul îngust în care era adăpostit. Din trupul maiorului n-a rămas decât o mogâldeață de carne tocată și oase sfărâmate, amestecate cu resturile identice ale plutonierului telefonist care se afla cu maiorul în același adăpost. Apoi generalul adăugă: „Se pare că un astfel de sfârșit și-l căuta maiorul".

Fil, în fața căruia nefericitul Hahn și-a destăinuit unele dureri și știa cât de haină i-a fost soarta, a răspuns generalului: „Nu moartea căuta profesorul sau maiorul Hahn, ci umbra unui vis pierdut!...".

În ziua de 24 august, regimentul 12 artilerie a ajuns după ora prânzului la Majaki, un târgușor pe malul stâng al Limanului Nistrului, urmând ca de aici să se îndrepte spre Peterstahl. Fil, odată cu revenirea regimentului la divizia de care aparținea, a reluat vechea sa funcție de ofițer observator-orientator, în consecință avea misiunea să recunoască pozițiile sau zona pozițiilor bateriilor, posturilor de comandă etc., conform ordinului de operații al regimentului, pe care acesta îl primea de la divizie sau brigada de artilerie.

Odată cu intrarea regimentului în târgușor, Fil, însoțit de agenții de legătură, telefoniști și observatori al celor trei divizioane, a pornit înaintea regimentului, pentru a profita de lumina zilei. În centrul localității de unde se desprindea drumul spre Peterstahl coloanele regimentelor de infanterie, geniu de pionieri blocau complet drumul atât spre Dalnic cât și pe cel spre Ovidiopol.

Peste acest furnicar de oameni apărură la o mică înălțime avioane inamice, mitraliind și aruncând bombe. Bieții ostași, zăpăciți de exploziile și gloanțele ce cădeau peste ei, nici că mai știau încotro s-o apuce, dar nici că aveau unde, că peste tot erau blocați de masa densă a altor unități. Fil cu plutonul său de călăreți a fost blocat și el de trupă și oprit. Avioanele secerară fără încetare, iar bombele în desimea aceasta de omenire, nemaigăsind spații între ostași, explodează pe capul lor. Nici o apărare antiaeriană nu protejează această înghesuială de oameni.

Fil de la înălțimea sa, fiind călare, observă o rariște în desimea oamenilor pe care reușește s-o străbată, dar și avioanele sunt acum pe urmele călăreților. Cu toate că avioanele coborau atât de jos de le atingea aproape casca de pe cap, Fil nu descălecă, prefera să fie atins de glonte, decât de schijele bombelor, care se împrăștiau la rasul pământului, retezau picioarele și sfârtecau burțile. Două avioane s-au desprins de formație și se țineau scai de călăreți, făcând cercuri strânse de întoarcere mitraliindu-i din față. La a treia întoarcere a avioanelor, un glonte îl nimerește pe Fil, de durere el se chircește cu trupul aplecat pe greabănul calului. Încercând să scoată o vorbă, din gât nu îi ieșea nici un sunet. Durerea l-a amuțit.

Dintr-o curte, la poarta căreia flutura un steag alb cu crucea roșie, se apropia la grabă un ofițer, el coborî pe Fil de pe șea, apăru și Nichita, care împreună cu ofițerul neamț îl duc pe Fil la postul de prim ajutor, unde îl întinseră pe o targă. Ofițerul avea gradul de căpitan și era medic. El întrebă pe Fil: „Wo schmerzt es?" („Unde doare"). Fil, a cărui rană zgândărită de scurtul drum parcurs se sufoca de durere, îi arată doar cu mâna, burta! Căpitanul cu siringa pregătită îl și înțepă, ștergând în prealabil pulpa complet însângerată a piciorului drept. După câteva minute durerea dispăru și i-a revenit și graiul. Fil mulțumi căpitanului în limba germană, care auzindu-l vorbind în graiul lui, se apropie din nou de rănit, cercetând cu minuțiozitate nu numai rana, dar și tot restul corpului. Când i-a scos cizmele și a văzut cantitatea de sânge adunat în ele, a pus pe sanitar să-l spele pe Fil de sânge și nu numai pe el ci și cizmele.

Nichita, pe care Fil de abia atunci îl zări într-un colț al camerei, stătea cu ochii pironiți pe ofițerul său, a primit ordinul să se întoarcă cu toți călărețiii la unitate, că și avioanele s-au retras de îndată ce au observat pe Fil aplecat pe gâtul calului.

Căpitanul-medic și-a încheiat consultul și privea zâmbind pe Fil, apoi zice bucuros: „Ai avut noroc, domnule locotenent și peste câteva zile vei putea încăleca din nou, ai nevoie de o mică operație, care nu prezintă nici un pericol și fără urmări". În timp ce-l pansa, medicul îl întrebă pe Fil cum de vorbește atât de curent limba germană și cum ca ofițer român, a obținut atât de repede crucea de fier. Fil îi dăduse răspunsul la întrebările de unde vine cu unitatea sa, la ce lupte a luat parte și cu ce unități, pomenind bineînțeles de generalul Dübohr și căpitanul Hahn avansat de câteva zile la gradul de maior, zburătăcit până la toată nerecunoașterea acum patru zile în urmă de un proiectil explodat în plin adăpostul său.

Medicul după ce a ascultat cu atenție istorisirea lui Fil, îi spuse la rândul său, că soția sa e îndeaproape înrudită cu soția profesorului Hahn, care după ultima veste primită de acasă se afla pe moarte și ea.

Căpitanul-medic, însoțise targa cu Fil, până la spitalul de campanie al armatei române, unde îl predă medicilor chirurgi și cu strângere de mână se desparte de el.

Targa cu Fil fu așezată în rândul candidaților la operație, care se efectuau sub același cort pe o masă improvizată, în jurul căreia medicii în halate albe pictate bogat cu sânge, trebăluiau aplecați peste trupurile cu burțile deschise ale răniților, cadaveric de palizi.

După câteva minute în ușa cortului apăruse colonelul Mârza, urmat de ordonanța lui Fil, Dumitru Ion, întrebând de brancardieri unde se află dl locotenent Fil, adus acum câteva minute de la postul de prim ajutor german.

La auzul acestui nume, dintr-o targă învecinată de cea a lui Fil, o voce ce trăda suferință întrebă: „Și tu ești aici, Fil?". Fil recunoscând vocea prietenului său din Cernăuți, ce lucra în ultima vreme la Primăria orașului Turda, ca arhitect al orașului, Lutic Ion, mobilizat de regimentul 4 pionier, rănit grav acum de schijele bombelor aruncate de aceleași avioane care l-au rănit și pe Fil, cu un glonte însă nu mortal. „Eu sunt, măi Lutic!".

Colonelul Reus-Mârza s-a și apropiat de targa pe care zăcea Fil, în jurul căruia numai vaiete și scâncete. Văzând pantalonii lui Fil îmbibați cu sânge, îl întrebă: „E ceva grav?". Fil îi răspunse că medicul căpitan, de la postul de prim ajutor l-a asigurat că în curând va fi în picioare. Colonelul impresionat de cele ce vedea și auzea în jurul său, urează lui Fil grabnica însănătoșire și cât mai grabnică întoarcere la regiment.

Fil a fost urcat pe masa de operații pe la ora zece seara, operația fiind delicată, a fost numai pansat din nou și a doua zi, expediat la spitalul din Tiraspol. Nici aici nu i s-a putut face intervenția chirurgicală, a fost trimis cu trenul sanitar la București și internat la spitalul „Elena Eraclide" și aici operația i s-a făcut de abia după cinci zile, de un chirurg militar specialist în astfel de intervenții. În schimb după două zile, l-a vizitat soția sa Rica, pe care Fil o anunțase telegrafic la Turda.

Încă zece zile a mai stat Fil, după operație la spital, apoi o lună în concediu medical și totuși la mers simțea o jenă, cu această jenă s-a înapoiat pe front. Între timp Odesa a căzut și regimentul 12 artilerie, a cărui majoritate a ofițerilor, inclusiv comandantul, colonelul Mârza, au fost răniți, iar ajutorul de comandant locotenent colonel Rusu a căzut la datorie. Fil s-a întâlnit cu grupul de comandă la Tiraspol, în drum spre Cernăuți.

Orașul Cernăuți renăștea sub pâsla albă de nea, precum ghioceii, Fil și-a mutat aici și familia sa din Turda, astfel că de sărbătorile Crăciunului toată familia era adunată la masa de ajun la părinții lui Fil după datină.

La cel de al doilea Crăciun lipsea Adrian, fratele mai mic al lui Fil, care sărbătorea undeva într-un tren sanitar, ce-l ducea și pe dânsul rănit de la Stalingrad spre țară, iar de Crăciunul 1943, capul mesei – locul tatei Nicolae – a rămas gol. El se odihnea acum în cimitirul din Horecea. Steaua lui, care veghea de undeva din cer, asupra destinului său, îl scutise să mai îndure încă o dată despărțirea de locurile de baștină lăsându-i trupul să se înfrățească cu glia strămoșească.

OAMENI ȘI DESTINE DINTR-UN SAT ROMÂNESC DIN ȚINUTUL HERȚA

Marin Gherman
Cernăuți

[Tatiana Tutunaru Bârzu, Pr. Teodor Cătălin Budacă, *Probotești „file de letopiseț*, Editura Sfântul Mina, Iași, 2020]

Tatiana Tutunaru Bârzu și Pr. Teodor Cătălin Budacă prezintă în această carte „file de letopiseț", care au ca scop să păstreze vie memoria istorică, gândirea colectivă despre trecutul îndepărtat, dar și recent, al localității herțene Probotești. Acest sat, alături de alte localități din actuala regiune Cernăuți, a nimerit exact la intersecția intereselor marilor puteri din trecut, a fost în epicentrul jocurilor geopolitice, a conjuncturilor nefavorabile pentru ființa națională românească.

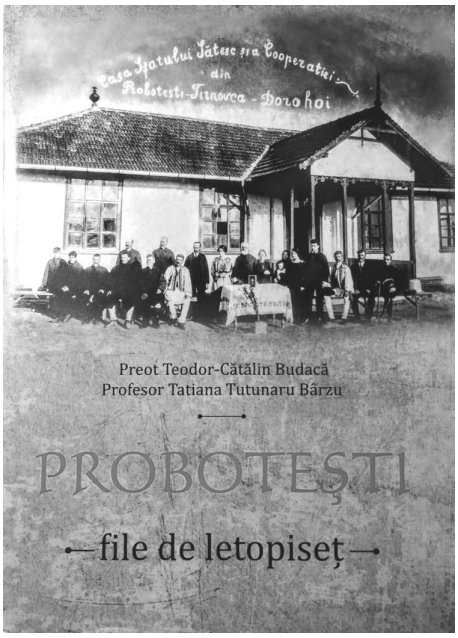
Satul Probotești este cunoscut în mediul academic și în mass-media în urma proceselor nefirești de migrație determinate de năvala regimului sovietic. Localitatea a fost ruptă în părți în anii '40 ai secolului trecut, fiii satului au părăsit casele părintești, refugiindu-se pe cealaltă parte a frontierei. Majoritatea românilor de aici nu au mers departe și au fondat două localități noi – Racovăț și Mihai Viteazu. Aceste două sate sunt o continuare istorică, culturală, socială a Proboteștiului de altădată. Racovățul și Mihai Viteazu sunt oglinda Proboteștiului în viitorul neîmplinit al integrității naționale, sunt doi copii ai Ținutului Herța care au fost alungați de acasă de străini.

Din acest punct de vedere, este mai mult decât lăudabil efortul celor doi autori (Tatiana Tutunaru Bârzu din Probotești și Pr. Teodor Cătălin Budacă din Racovăț) de a (re)construi discursul istoric pierdut, de a păși cu încredere pe calea adevărului, de a spune lucrurilor pe nume, de a nu mai lăsa semne de întrebare referitoare la trecutul zbuciumat al Ținutului Herța, fiind vorba mai ales de tristele evenimente din secolul al XX-lea.

Autorii scriu nu numai pe baza unor documente de arhivă, consultă nu numai culegeri istorice și enciclopedii importante – ceea ce este absolut necesar într-un demers cultural de acest gen –, dar și reconstituie portrete ale unor importante personalități locale, care au făcut istorie adevărată, reprezentând istorii de viață inegalabile și inedite. În fond, cartea este dominată de arhetipul proboteștean (herțean) al lui Iordache Crihan, căruia i-a fost luată casa și transformată într-un pichet de grăniceri sovietici: „Iordache și Olimpia Crihan au avut împreună 10 copii. Au fost oameni gospodari, au construit o casă mare și spațioasă din care au fost scoși de către ruși în anul 1944. Casa făcută prin trudă și stăruință pentru a fi «cuib cald» se transformă în pichet de grăniceri. Când au fost izgoniți din casă au reușit să ia doar un dulap... «Când voi muri să nu-mi faceți raclă, să mă puneți în dulapul meu», spunea Iordache, privind din depărtare spre casa muncită de el".

Celelalte portrete și istorii de viață descrise în această carte sunt dominate de această imagine a „casei părăsite" și a „dulapului", ca un element de amintire și

de legătură cu viața de odinioară, cu viața liberă. Și pentru că lucrurile se cunosc în comparație, iar evenimentele nu pot fi privite izolat de contextul mai larg, autorii descriu cum a fost și viața de odinioară, de până la regimul sovietic. Preotul Nicolae Sandovici, un deșteptător al neamului în Proboteștiul Herții, a fost un exemplu de urmat pentru cei din zilele de astăzi. Pătruns de ideea că pământul trebuie să-l stăpânească cei care îl muncesc, a înființat la 4 noiembrie 1901 Banca Populară „Înaintarea", cu scopul principal de strângere a banilor necesari pentru cumpărarea moșiei Probotești. În ziua de 14 septembrie 1912, în fața unei asistențe numeroase, s-a efectuat împărțirea loturilor de pământ. Tot atunci a luat naștere Societatea de Agricultură, cu realizări importante pentru localnici. Viața în satul Probotești mergea înainte, numărul populației creștea, biserica a fost lărgită, iar în Ținutul Herța, după cum ne arată autorii acestei cărți, încet-încet se consolidau ceea ce numim noi astăzi instituții ale societății civile. Încrederea între oameni devenea din ce în ce mai mare, cooperarea între școală, autorități și biserică era mai mult decât exemplară, iar evoluția istorică cu specific local era atât de firească încât părea un fragment din cărțile lui Alexis de Tocqueville sau Robert Putnam despre democrația locală și comunitățile puternice din SUA și Italia. Din păcate, comunismul a rupt inima acestui organism național românesc și l-a îngenuncheat.

Un alt preot, Nicolae Manolache, a fost un stâlp neclintit în calea prigonirilor sovietice și a reușit să reziste. Rezistența și tăria de caracter demonstrate de acest om în timpul represaliilor și batjocurilor bolșevice nu are asemănare, scriu autorii, menționând că preotul a reușit să învingă ispitele și greutățile vieții datorită rugăciunilor și a conștiinței naționale puternice. „Numai acei care nu uită trecutul, vor avea viitor. Cine am fi noi, dacă am uita părinții și buneii, nu ne-am cunoaște rădăcinile? O scamă purtată de vânt. Suntem datori să păstrăm tot ce am moștenit: biserică, școală, tradiții!", așa îndemna mereu ambițiosul paroh în predicile sale.

Nu excludem că anume datorită acestor povățuitori ai vremii, și nu în ultimul rând datorită profesorilor de la școala din sat, locuitorii Proboteștiului au păstrat o limbă română curată. Rupți de țara-mamă, oamenii de aici au vorbit întotdeauna în limba strămoșilor lor. Și ca români etnici, au păstrat elementele costumului popular, au transmis din generație în generație obiceiuri legate de sărbătorile religioase. „Se dau la cusut costume noi românești, se recită poezii și se cântă cântece în limba maternă. Mai avem o școală românească. Mai ținem minte nume de români... Înseamnă că mai existăm!", scriu autorii.

În această carte optimismul narațiunii istorice este strâns legat – paradoxal! – de tragismul (inevitabil în unele contexte) al zilei de mâine. Se descrie cu atâta dragoste

despre paginile din istoria învățământului românesc din Probotești. Atâtea eforturi au fost depuse de școală, biserică și comunitate pentru a construi un sistem de educație național. Or, potrivit Tatianei Tutunaru Bârzu și Pr. Teodor Cătălin Budacă, satul Probotești a fost și este o localitate de oameni gospodari și înțelepți, oameni care „s-au tras mereu spre lumină" și au simțit nevoia de a fi și cărturari. În 1885 au fost organizate două săli de clasă în casa preotului Nicolae Sandovici. Anii au trecut și comunitatea s-a implicat din ce în ce mai activ în dezvoltarea școlii. Chiar și în perioada regimului sovietic, în pofida predării în „limba moldovenească", inventată de comuniști, tot mai mulți oameni au avut acces la învățământ în limba maternă. După eforturi seculare de menținere a învățământului în limba maternă, Probotești se confruntă acum cu noi provocări, cu „reforme din învățământ", care pun în pericol „existența școlii românești din satul nostru". Referindu-se la unele acte legislative contradictorii din Ucraina, se constată că „este greu de necrezut că învățământul din Probotești ar putea fi cu atâta ușurință ruinat". Cu adevărat este de necrezut că „filele de letopiseț" despre Probotești ar putea avea o pagină finală, una plină de deznădejde: „Pentru a distruge un sat este de ajuns să închizi școala și biserica. Este cel mai ușor drum spre a strâmtora și mai mult acest sătuc românesc, rămas fără vină, la margine de țară".

Sperăm că după vremuri tulburi, după încercări politice și sociale vor veni perioade pline de lumină și binecuvântare peste Ținutul Herța. Încercările prin care au trecut înaintașii probotești nilor de astăzi nu pot fi uitate. Memoria istorică trebuie păstrată, iar amintirile despre oamenii care au făurit istoria nescrisă a Ținutului Herța sunt ca o rugăciune a rezistenței noastre față de greutățile de mânie.

Ne referim la amintirile pure despre Lucica Făgurel, care a umplut biblioteca sătească de lumină și credință, despre familia Ivancu, împrăștiată pe două hărți, despre Petrea și Anica Făgurel – îngropați pe două dealuri care stau față în față: unul se odihnește în cimitirul din Racovăț (România) și altul în cel din Probotești (Ucraina), despre neobosita Iulia Bortă, despre Aglaia Burduja, lucrătoare tehnică la școala din sat, despre Profira Bortă, a cărei casă era locul unde se strângeau la șezători vecinele, despre Ilinca Făgurel, cu o livadă din poveste, despre profesorii Nicolae și Aurelia Seiciuc, despre renumitul pedagog Emilian Ciubotaru, despre povățuitoarea Victoria Preotese, despre Alexandru și Elena Bucătaru, care au stat la baza învățământului primar din cătunul Crihănești a satului Probotești, despre Gheorghe Făgurel, deportat la Novosibirsk, despre Ionică Făgurel, neobositul dascăl al bisericii „Sf. Mihail și Gavriil" din Probotești, despre Minu și Virginia Costea, care au pierdut casa muncită și au luat-o de le început, despre Iordache și Olimpia Crihan, amintiți mai sus, care se uitau la casa lor furată și la dulapul rămas simbol al vieții libere de cândva…

Oameni și destine dintr-un sat românesc, istorii de viață care nu pot fi uitate, o carte care trebuie citită pentru că autorii „au muiat tocul în lacrimi" înainte de a o scrie.

REVISTA „MESAGER BUCOVINEAN”

Natalia Luchiniuc-Proțiuc
Cernăuți

„Mesager bucovinean” - revistă de cultură pentru bucovinenii de pretutindeni, Anul XVII (serie nouă), nr. 1-2 (65-66), 2020

În rubrica *Editorial* Ștefan Hostiuc, redactorul-șef al acestei reviste consideră că societatea civilă și mass-media românească din Ucraina se află în fața unui dur examen de rezistență. În prezent în Ucraina funcționează peste 40 de asociații românești (în cele trei regiuni: Cernăuți, Odesa, Transcarpatia). Asigurarea presei în limba maternă a celor aproape o jumătate de milion de români din Ucraina a devenit o problemă. Cititorii români se pot abona doar la cele două publicații în limba română, „Monitorul bucovinean“ și „Gazeta de Herța“, iar în celelalte regiuni – Odesa și Transcarpatia – la niciunul.

Pe copertă sunt prezentați participanții la Conferința științifică internațională: *Minorități naționale inventate. Moldovenismul: politici, cauze, efecte*, Cernăuți, Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, desfășurată la 23 noiembrie 2019.

La masa rotundă despre *Problemele comunității românești din Ucraina pe agenda de lucru a ONG-urilor și a mass-mediei de limbă română din regiunile Cernăuți, Odesa și Transcarpatia* au participat dr. Marin Gherman, dr. Eugen Patraș, jurnalista Maria Toacă, prof. Mihai Mecineanu, Nicolae Moșu, Ion Huzău, Ștefan Hostiuc, Nicolae Șapcă.

În articolul *Avem nevoie de o regândire a tot ceea ce înseamnă reprezentare asociativă directă,* Marin Gherman crede în capacitatea de redefinire a ideii de comunitate românească din Ucraina, „chiar ne gândim, la nivelul Centrului Media BucPress, să realizăm în 2021, în colaborare cu ICR, o serie de training-uri în cadrul Școlii jurnalistului român (ediția III) dedicată în exclusivitate managementului de presă, la care vom avea ca lectori pe directori de publicații românești și europene de succes”. Eugen Patraș *susține* că „În noul macroraion Cernăuți, românii reprezintă cca. 24 % din totalul populației, în timp ce ungurii și bulgarii au reușit să-și asigure în noile macroraione o pondere de 43 %”. În prevederile internaționale în domeniu n-a fost nici Kievul mai înțelegător și tolerant, dar nici Bucureștiul mai insistent. Nicolae

Moșu a constatat că „Nu vom obține mare lucru dacă nu vom fi uniți. Publicista Maria Toacă menționează că statul ucrainean ar trebui să susțină financiar publicațiile în limbile minorităților. „Mulţi români nici până astăzi nu cred că «Zorile Bucovinei», un ziar cu o tradiție de peste o jumătate de secol, nu le va intra din nou, într-o bună zi, în case". Ion Huzău consideră că „Făuritorii Legii cu privire la învățământul mediu general au stabilit în modul cel mai lax cotele pentru limba ucraineană la orele de clasă: „...nu mai puțin de 20%...", „...nu mai puțin de 40%...", „...nu mai puțin de 60%...". Nicăieri legea nu prevede: „dar nu mai mult de 25% sau 45% sau 65%", iar asta înseamnă: „dar nu mai mult de 100%" în toate cazurile. Ei cred că noi nu le înțelegem viclenia". Mihai Mecineanu afirmă că atâta timp până când Ucraina nu va recunoaște limba română ca fiind unica pentru toți românii din țară – bucovineni, maramureșeni, basarabeni, „problema statutului limbii române, denumită și „limbă moldovenească" în Ucraina, va rămâne în coadă de pește. Ministerul Educației din Ucraina declară că nu are competențe să schimbe limba de educație din școlile moldovenești declarând că o asemenea schimbare e de competența directorilor, iar directorii de școli spun că numai ministerul este competent să facă acest lucru".

Constantin Ungureanu în articolul *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862-1944)* amintește despre valoarea istorică a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, impactul ei asupra evenimentelor din perioada sa de glorie și de mari realizări, unele de importanță majoră pentru soarta provinciei și pentru întregirea națiunii și informează că „e încă prea puțin înțeleasă și conștientizată de conaționalii noștri, în special de cei aflați în emisfera nordică a Țării Fagilor". Până la sfârșitul stăpânirii austriece, SCLRB a fost cea mai importantă și influentă societate culturală a românilor bucovineni. Chiar din primii ani de activitate, Societatea a invitat la Cernăuți trupe de teatru din România. La sediul Societății, în Palatul Național din Cernăuți, a avut loc, la 27 octombrie 1918, Adunarea Constituantă a Bucovinei, avându-l ca președinte pe Dionisie Bejan. Liderii principali ai SCLRB, precum Dionisie Bejan, Iancu Flondor, Ion Nistor, Sextil Pușcariu, George Tofan ș.a., au fost și cei mai activi promotori ai unirii Bucovinei cu România.

G. Petre în articolul *Naționalizarea patrimoniului Societății* ne oferă o cronografie despre cultura și literatura română în Bucovina. Zinaida Pinteac în articolul În apărarea limbii române constată că actualele activități de stat își pun în gând să lichideze cât mai grabnic graiul matern al populației băștinașe. „Iar mijloacele folosite în acest scop au fost întotdeauna aceleași sau aproape aceleași: de la schilodirea limbii, până la schimbarea denumirii ei, de la poluarea ei cu barbarisme dintre cele mai năstrușnice, până la modificarea sistemului ei grafic. Numai în interbelic, ea s-a simțit liberă la ea acasă, numindu-se pe numele ei adevărat: limba română. După cel de-al Doilea Război Mondial, în localitățile cu populație majoritară românească din sudul Basarabiei, dar și din nordul Bucovinei, nordul Basarabiei (mă refer la raionul Noua Suliță), Ținutul Herței, Maramureșul din dreapta Tisei, s-a trecut la limba moldovenească cu alfabet chirilic". Ștefan Hostiuc aduce la atenția cititorilor săi fideli *Adevărul despre românii din Ucraina: între fake news și realitate*. Marin Gherman descrie cazul comunei Herța și a mai multor sate românești din jur în articolul său *Lupta pentru școala românească*. Luând în calcul acest fapt, autoritățile au decis că nu este logic să fie create noi școli de bază acum, pentru că nu pot fi estimate corect posibilele riscuri din viitor. În viitor în comună vor exista în

total 14 școli. Consilierii au îndemnat primăria și conducerea raionului să analizeze opiniile locuitorilor din toate satele, să fie găsit un numitor comun ca românilor să nu le fie îngrădit dreptul de a învăța în școli cu limba maternă de educație, respectându-se totodată și dreptul părinților de a alege pentru copiii lor varianta de școlarizare ***a acesto***ra în limba ucraineană la atât de „solicitata" școală din Herța. „Să sperăm că deciziile din viitor ale autorităților locale vor lua în calcul opiniile majorității locuitorilor comunei, astfel încât drepturile tuturor copiilor la învățământ de calitate să fie respectat". Alis Niculică scrie despre Mircea Motrici, neuitatul reporter al românilor de pretutindeni prezentându-i cele trei volume în onoarea Centenarului Marii Uniri (Mircea Motrici, *Trasee de reporter*, vol. I-III, Suceava, Ed. Mușatinii, 2017-2019), a sute de reportaje realizate de talentatul reporter Mircea Motrici în cele aproape două decenii de activitate la Radio România Actualități. „Pe Mircea Motrici, scrie Nicolae Cârlan în introducerea la primul volum, [...] îl preocupa nu numai adevărul faptelor relatate, dar și [...] corectitudinea și frumusețea straielor potrivite în care le îmbrăca înainte de a le da drumul în lume, indiferent pe ce fel de canale, scrise sau vorbite". Mircea Motrici a realizat interviuri cu academicieni, oameni de cultură, artiști de renume, dar și cu oameni simpli, „buni și bătrâni", pe care îi află în zi de sărbătoare în curtea unei biserici sau mănăstiri, în casa părintească, la o simplă „vorbă cu tata". Participant la cele mai importante evenimente ale românității din Bucovina, întregită în inimile pline de vibrație națională ale participanților din toate colțurile țării, Mircea Motrici a știut să pună cele mai potrivite întrebări și să rostească cele mai emoționante gânduri despre energiile locurilor și oamenilor. Acestea au devenit importante momente astrale pentru viața spirituală a poporului român.

Petru Grior în articolul *Ziua de 28 iunie 1940 în destinul românilor din regiunea Cernăuți*, susține că în dimineața zilei de 28 iunie 1940, Armata Roşie forţează Nistrul şi intră pe teritoriul actualei regiuni Cernăuţi a Ucrainei pentru a-i „elibera pe români de sub jugul asupritorilor români" și a asigura în jumătatea nordică a Bucovinei „triumful dreptăţii sociale". Așa scria presa de limba română din regiunea Cernăuți după „eliberare". „Istoria fără adevăr își pierde toată însemnătatea, ea nu mai este istorie", menționa, la timpul său, George Barițiu, redactor al săptămânalului „Gazeta de Transilvania". Centrul de Cercetări Istorice şi Culturale din Cernăuţi a adunat mai multe date care pot să reverse lumină asupra unor evenimente ținute în mare taină decenii în șir. Scoțând la suprafață aceste informații, ONG-ul nostru înțelege să servească o cauză dreaptă – cauza adevărului istoric.

Antoaneta Lucasciuc în articolul *Regiunea Cernăuți – 80 de ani de la înființare* ne amintește despre cei optzeci de ani de la ultimatum-ul stalinist prin care România era impusă să cedeze URSS-ului părți din teritoriile sale răsăritene: Basarabia și Bucovina. Astfel Bucovina nu a fost luată în întregime de sovietici, ci doar până la Siret.

În rubrica *Moment poetic* își publică versurile Traianus și Gheorghe Calamanciuc. Margareta Curtescu, în articolul *Gheorghe Calamanciuc, îndrăgostitul de neam și de cuvânt,* vine cu un portret literar despre acest scriitor și un cuvânt de felicitare, menționând că Gheorghe Calamanciuc este un „truditor neobosit pe șantierele cuvântului, un mare îndrăgostit de neam și de Cuvânt".

Mihai Nicolae în *Dreptul forței sau forța dreptului? (Cronica unui abuz)* a menționat că „Ucraina aplică, în continuare și pe larg, proceduri de restrângere a dreptului la liberă circulație, sancționând astfel, de-facto, libertatea de exprimare.

În condițiile dificile cu care se confruntă Ucraina în Crimeea, Lugansk sau Donețk, sprijinul necondiționat pentru supremația legii, împreună cu asigurarea independenței sistemului judiciar, pot constitui instrumentele adecvate pentru consolidarea democrației și a ordinii de drept, de care ar beneficia toți cetățenii".

Gheorghe Pitei în *Soarta urmaşilor vechilor răzeşi din nordul Bucovinei şi riscurile împărtăşirii ei de către generaţiile viitoare de români din partea locului* scrie despre soarta actuală a fostelor răzeșii dintre care doar câteva au rezistat valului de deznaționalizare, în neîncetată creștere de la acapararea nordului Moldovei de către coroana „Sfântului imperiu" austriac și că nu se știe mai nimic. Doar vechile cimitire mai păstrează cruci de piatră, poticnite de vânturile istoriei, cu nume românești încrustate stângaci în vechea chirilică bisericească, cu abia vizibile date privind nașterea și trecerea la cele veșnice, titluri de noblețe, consemnate în limba noastră.

Dan Camer îi prezintă pe *Mazilii și răzeșii din Bucovina*. În ceea ce privește mazilii, unii și-au păstrat sau chiar și-au mărit proprietățile inițiale, situându-se astfel mai aproape de boierime decât de răzeșime. Însă cei mai mulți și-au fărâmițat proprietățile de-a lungul timpului (fie prin moșteniri succesive, fie prin dezmembrarea și vânzarea parțială sau totală a acestora) și astfel nu au mai reușit să își păstreze statutul social inițial, îndepărtându-se de boierime și pierzându-se în masa mult mai mare a răzeșimii. „De aceea, în documentele timpului nu există o delimitare clară între mazili și răzeși (incluzând ruptașii și șleahticii) și sintagma „mazilii și răzeșii din Bucovina" este cea corectă pentru a defini această categorie socială. După anexarea Bucovinei de către Austria și colonizarea masivă a nordului acestei provincii cu ruteni galițieni, mazilii și răzeșii autohtoni au fost supuși unui amplu proces de asimilare lingvistică, incluzând ucrainizarea școlilor și a bisericilor, dar ei au reușit să-și păstreze identitatea socială și etnică și să se impună în viața economică, socială, politică și culturală a Bucovinei".

Ovid Ţopa în *Ecouri răzăşeşti pe valea Ceremuşului* își amintește „Îl aud însă pe bătrânul Samson deşteptându-l nu numai pe Sfântul Petru, portar al raiului, din somnul său, care-a făcut ca să se furişeze atâţia nechemaţi în rai, dar trezindu-mă şi pe mine la cruda realitate... La 2/15 iulie 1904, m-a luat tata la Putna pentru a participa la sărbătorirea marelui voievod al Moldovei. Între orele 14.00-15.00 urmaşii plăieşilor lui Ştefan s-au aşezat la mesele improvizate, lungi de sute de metri, pentru a prânzi. Boi întregi au fost jertfiţi cu prilejul ăsta şi nenumărate butoaie s-au deşertat pentru a astâmpăra setea participanţilor în ziua călduroasă de iulie. Cu mare interes observam mulţimea şi mişcarea ei. Tata m-a dus apoi spre grupul răzeşilor şi al mazililor, cei mai mulţi rutenizaţi ca limbă, care, îmbrăcaţi în straie populare vechi, oferite de Societatea Mazililor şi a Răzeşilor, vorbeau cu sfinţenie de marele lor voievod. Mulţi dintre ei s-au întors acasă întăriţi sufleteşte, convinşi şi mândri de originea românească".

Antoaneta Lucasciuc în articolul *Un medic moldovean cu origini bucovinene* prezintă meritele medicului și omului politic român Gheorghe E. Cuciureanu, născut la Botoşani. După numele lui de familie ar fi avut rădăcini bucovinene în Cuciurul Mare sau Cuciurul Mic din zona nordică a Moldovei. Pentru îmbunătăţirea domeniului sănătăţii în Moldova, aduce proiecte şi iniţiative devenind membru de onoare al Academiei Române. A fost decorat cu Ordinul „Coroana României" în grad de Comandor şi i-a fost acordată o recompensă naţională, viageră, care, prin Decretul Domnesc nr. 238, din 6 februarie 1869, prin lege, a trecut şi asupra urmaşilor.

În continuare își face un loc important în revistă dialogul lui Vasile Carlașciuc cu Dmytro Stepovyk, doctor în teologie și studiul artelor, profesor la Academia Teologică din Kiev. Sfintele Peşteri au trezit mereu interesul cercetătorilor, mai ales după includerea mănăstirii în patrimoniul UNESCO. Lavra Pecerska rămâne un model de slujire pur ortodoxă și are o influență asupra culturii, arhitecturii, picturii, muzicii din țările peninsulei balcanice („Am descoperit în Serbia, în special la mănăstirile din Kosovo, precum şi în Voivodina, asocieri în pictură şi arhitectură“).

Doina Cernica a lăsat o apreciere ziaristei Maria Toacă în articolul *O nouă carte despre Voronețul monahal, scrisă și tipărită la Cernăuți,* afirmând că este „cea mai frumoasă carte“ pe care a citit-o despre Voronețul monahal, scrisă *Din toată inima, pentru Voroneț* fiind sfântul locaș din splendida ctitorie a lui Ștefan cel Mare.

Natalia Camelia Luchiniuc Proţiuc în premiera sa editorială: *Destinul bisericii românești din nordul Bucovinei în perioada sovietică* prezintă cel de-al treilea volum din seria „Destin bucovinean”, *Destinul bisericii românești din Nordul Bucovinei în perioada sovietică*. *Credință, limbă, identitate* editat prin grija doamnei dr. Alexandrina Cernov, membru de Onoare al Academiei Române, apărut la Editura Nicodim Caligraful de la Mănăstirea Putna. În volum au fost adunate materiale despre situația bisericilor românești din nordul Bucovinei, fragmente din monografiile satelor nord-bucovinene, interviuri, informații culese din arhivele din Cernăuți, Suceava și Rădăuți. În această lucrare duhovnicească, Părintele Arhimandrit Melchisedec urmează îndemnul predecesorului său, Părintele Iachint Unciuleac, care spunea, în anii ’90: „Stăreția Putnei este o stăreție grea. Aici trebuie să prezinți, să transmiți sau să altoiești neamului și țării, societății întregi, nu numai credința în Dumnezeu, nu numai dragostea de Dumnezeu, ci și dragostea de neam, de țară, de valorile noastre naționale”. Acesta a fost și este mandatul Putnei, pe care l-a dat Măria sa Ștefan, ctitor sfânt al neamului nostru, să transmitem urmașilor dragostea față de valorile culturale, de credință, de neam și de țară.

Vasile Barbuță în prezentarea cărții *Ilie Luceac: Forța destinului sau fereastra prin care privești cerul* aduce cititorilor o notă personală despre conceperea acestei cărți de autor încă din 2009, „dar tot *forța destinului* și-a introdus corecturile, așa că a ajuns la cititor abia în 2020, când autorul ar fi împlinit vârsta de 70 de ani. În anul 1996 apare ideea de a publica în paginile revistei „Glasul Bucovinei” convorbiri cu personalități, care au format landșaftul cultural, istoric și științific al Bucovinei. Primele două dialoguri au fost realizate de doamna Alexandrina Cernov cu academicienii Radu Grigorovici și Vladimir Trebici, absolvenți ai liceului „Aron Pumnul” din Cernăuți și ai universității cernăuțene. Începând cu anul 1997 în rubrica „Dialoguri cu bucovinenii” profesorul Ilie Luceac, a preluat convorbirile culturale, interviurile, în marea lor majoritate, sunt realizate cu personalități de mare calibru, harnici truditori pe ogorul culturii românești, originari din regiunea Cernăuți, care prin activitatea lor au devenit cunoscuți nu doar în regiune, dar și în afara ei. „16 dialoguri, 16 destine bucovinene cu contribuții remarcabile la dezvoltarea culturii românești, a muzicii, artei și literaturii“.

Gina Puică în recenzia cărții *Doina Cernica: Țara de Sus, de mai sus* informează sugestiv despre cele două volume, publicate succesiv în urmă cu câțiva ani, solida selecție Țara de Sus, de mai sus (vol. I Cartea, Mușatinii, Suceava, 2015, 667 p; vol. II. Arta, Mușatinii, Suceava, 2016, 570 p.) de relatări despre evenimentele culturale din Bucovina. Volumele cuprinde în mare parte textele de publicistică ale scriitoarei Doina Cernica,

apărute inițial în paginile de Literatură și Artă ale cotidianului sucevean „Crai nou”, dar și în diverse reviste culturale, de-a lungul a aproximativ 20 de ani.

Stoica Lascu în recenzia despre *Reactivarea Colecţiei Eudoxiu Hurmuzaki* notează că cele 689 de documente constituie preţioase atestări istorice și meritul editorilor (autori și ai notelor de subsol, unele redate în română, altele în franceză) trebuind a fi consemnat și apreciat ca atare: „Volumul e o materializare de bun augur pentru istoriografia română – exprimând nădejdea în apariţia, în ritm alert, a următoarelor tomuri“.

Alexandra Lozinschi în articolul *Liceul „Elena Doamna” din Cernăuți* scrie despre istoria Liceului Ortodox de Fete din Cernăuți care „are aura de legendă a marilor săi ctitori. Dându-și seama de rolul femeii ca vestală a dragostei de neam, limbă și lege, românii bucovineni au cerut înființarea acestei școli, pentru a le da fiicelor o educație solidă națională și religioasă, ferindu-le de primejdia înstrăinării… El rămâne o amintire frumoasă, o stare de spirit și de grație, ca și cum Dumnezeu și-a concentrat harurile și darurile acolo…”.

În rubrica *Memento* Dragoș Olaru servește cititorii revistei cu informațiile interesante despre *Solidaritate bucovineană în ani de grea cumpănă.* „Se cunoaște contribuția primarului Traian Popovici la salvarea miilor de evrei cernăuțeni. Conform mărturisirilor cernăuțeanului Meir Shai, actualmente cetățean al Statului Israel, familia sa a fost scoasă din casă în toamna anului 1941, și dusă în ghetoul din capitala Bucovinei, de unde urma să fie deportată în Transnistria. De sprijinul concetățenilor creștini s-a bucurat tipograful cernăuțean David Slacman (tatăl lui Meir Shai), de religie mozaică. În fondurile arhivei de stat din Cernăuți se păstrează mai multe documente care atestă ajutorul acordat evreilor de către fostul director al Hergheliei Rădăuți, Ion Larionescu, de către funcționarul Margulis de la fabrica de spirt „Rudich” din Rădăuți și de către avocatul Albert Twers din Rădăuți, care, conform unui raport al Serviciului Poliţiei de Siguranţă al Inspectoratului Regional de Poliţie Cernăuți din 11 martie 1942 către Guvernământul Bucovinei, „au înlesnit legătura între evreii din teritoriul Ţării cu cei evacuaţi”. Aflându-se în astfel de situații de clipe grele de viață, „loviți de cumpene și încercări, bucovinenii, toleranți din fire, înțelegători unii față de ceilalți prin educație și tradiție, au demonstrat dintotdeauna spirit de solidaritate în relațiile lor interumane și interetnice”.

Pagina 128 a revistei conține un imn al aromânilor de Constantin Belimace (1848-1926) *Părinteasca Dimândare* prin care autorul îndeamnă poporul să nu se lase de limba lui maternă: „Care fuge de a lui mumă / Şi de părintescul nume / Fugi-i-ar dorul Domnului / Şi dulceaţa somnului!”

„Mesager bucovinean” - revistă de cultură pentru bucovinenii de pretutindeni, Anul XVII (serie nouă), nr. 3-4 (67-68), 2020

Ștefan Hostiuc a dedicat această serie a revistei poetului Paul Celan și multiculturalismului bucovinean. „Multiculturalismul a apărut în Bucovina și s-a manifestat plenar în capitala acesteia în timpul Austriei, a continuat să viețuiască în timpul României, a fost înlocuit cu internaționalismul proletar în timpul sovietelor și doar după ce se stinsese aproape definitiv, subțiat până la condiția de nălucă, de vis din care cu greu se mai putea trezi o provincie prăbușită, ciopârțită, terfelită, a revenit în Ucraina suverană, dar numai ca doctrină politică, existând doar declarativ, în discursul oficial. Unicul etnos care, deși marginalizat peste măsură, e încă viu sub

toate aspectele este cel românesc. Dar pentru că e legat istoricește de pământul sfânt al strămoșilor, la rădăcina lui se sapă încontinuu, metodic, insistent cu târnăcopul paternității exclusive a națiunii titulare asupra acestui pământ”. Pe fondul noilor politici lingvistice și educaționale, în anul 2020 la Cernăuți s-a sărbătorit Centenarul Paul Celan. Ediția a XI-a, jubiliară, a Festivalului internațional de poezie „Meridian Czernovitz”, desfășurat on-line anul trecut, ar fi adunat la Cernăuți mii de participanți din zeci de țări de pe mapamond. Mulți iubitori de poezie și admiratori ai marelui poet, trăitori în Ucraina, Austria, Israel, România, Germania, Polonia și în alte țări au rămas cu regretul de a nu fi putut să fie fizic prezenți la această manifestare.

Paul Celan s-a născut la Cernăuți, în 1920, într-o familie de evrei care vorbeau germana ca limbă maternă. A frecventat școli în limbile evreiască și română, a absolvit un liceu românesc, și-a început studiile universitare de filologie romanică la Universitatea din Cernăuți. În timpul războiului a fost internat într-un lagăr de muncă din România, părinții fiindu-i deportați în Transnistria, unde își pierd viața, fapt care îl marchează profund pe tânărul poet, rămas cu o puternică traumă sufletească pentru tot restul vieții. Fire sensibilă, el nu reușește să învingă depresia făcându-l să se sinucidă la vârsta de 60 de ani, aruncându-se în apele Senei.

Prezenta ediție a revistei e consacrată Centenarului Paul Celan care cuprinde studii, eseuri, fragmente de proză beletristică, poezii și alte scrieri consacrate poetului, traduceri din lirica celaniană, evocări ale Cernăuțiului din perioada interbelică.

Andrei Corbea în eseul său *Celan și Rezzori: o ne-înțelegere* scrie despre *Der Hermelin in Tschernopol*, „romanul orașului meu de baștină Cernăuți”, cum l-a numit Gregor von Rezzori, a apărut în anul 1958 la editura Rowohlt din Hamburg și a avut parte de un ecou ieșit din comun – și datorită tipăririi prealabile în foileton în Frankfurter Allgemeine Zeitung, cel mai important ziar al Germaniei occidentale. La 26 martie 1959 se anunța în același ziar conferirea Premiului „Fontane” al orașului Berlin acestui roman și, desigur, autorului său. Volumul celanian de poezii *Sprachgitter* care conținea poemul „Engführung” („Stretto”), în care evidenta trimitere la „die jüngste Verwerfung” („cea mai recentă catastrofă”) îl invita pe virtualul cititor – cel care va fi cules mesajul „precum cele din sticlele azvârlite în mare”, cum spunea tot atunci Celan în alocuțiunea de răspuns la primirea premiului de la Bremen – să intre în „dialogul” inerent esenței limbajului, pentru ca, „strămutându-se” prin dicțiunea acestuia în „terenul/ cu ne-nșelătoarea urmă”, să înțeleagă „lecția” experienței-limită

a „celor plecând spre moarte” (Peter Szondi). „Nu mai citi – privește!/ Nu mai privi – mergi!”– moartea, întâmpinată la „dâmbul de tragere de/ lângă zidul surpat“ cu strigăte de „o-/ sana“ (salvează), preface existența mundană în aducere aminte prin cuvânt, iar Cuvântul sacralizează în „templele” sale speranța mântuirii: „Nimic,/ nimic nu-i pierdut”. Rezzori își declara admirația nețărmurită pentru Celan, „unul dintre cei mai mari poeți moderni de limbă germană”.

Petro Ryhlo în eseul său *Sunt voci pe care le cunoști... Paul Celan în cercul poeților germanofoni din Bucovina* scrie despre primele încercări lirice ale lui Celan care datează din anii de școală. Sunt de remarcat, referitor la această perioadă, legăturile de prietenie și emulație literară cu Immanuel Weissglas care mai târziu, după ce va publica volumele de versuri *Kariera am Bug (Cariera de la Bug,* 1947) și *Der Nobiskrug (Ultimul adăpost*, 1972), și masivele traduceri literare din română și în română, va deveni unul dintre reprezentanții cei mai importanți ai literaturii bucovinene de expresie germană din România. Cei doi se atașaseră în tinerețe unul de celălalt prin dragostea comună pentru literatură și prin competiția literară, Celan concurându-l amical pe Weissglas cu primele texte poetice și cu primele încercări de traduceri din sonetele lui Shakespeare, din poeziile cunoscutului poet român Tudor Arghezi sau ale celebrului poet rus Serghei Esenin. Mai târziu, după cel de-al Doilea Război Mondial, ambii poeți bucovineni se vor stabili cu domiciliul la București, unde căile lor, după experiența oribilă a Holocaustului, se vor despărți pentru totdeauna. Cu toate acestea, prietenia lor din tinerețe va lăsa urme semnificative în viața și în poezia amândurora. Paul Celan o cunoaște pe Rose Ausländer, al cărei volum, „Der Regenbogen” (Curcubeul), apărut în 1939 la editura „Aurora” din Cernăuți, îi era cunoscut. În timpul unei întâlniri cu prieteni comuni în ghetoul evreiesc, cei doi tineri poeți își citesc unul altuia din poeziile proprii. Totodată, ea îi amintește mereu numele în poezii și eseuri, alături de numele celorlalți autori preferați, Hölderlin, Rilke, Kafka, Trakl, care fuseseră, de asemenea, autorii preferați ai lui Celan. Aceste referințe vor proiecta o nouă lumină asupra vieții și operei unuia dintre cei mai importanți reprezentanți ai liricii postbelice de expresie germană, născut în Bucovina interbelică.

Scriitoarea Grete Tartler în articolul *Măcinând la morile lui Dumnezeu: Immanuel Weissglas și Paul Celan* scrie despre motivul condamnaților care își sapă singuri groapa, care apare la Celan, trece la Weissglas și prin alte elemente. „Mormântul nu e doar în cer sau în nouri, ci și fluvial, unde Charon le alege dintre suflete pe cele care îl pot ajuta să mestereasc ă o barcă sau o aripă“, motivul fiind legat de al „morții icarice”. Despre dialogul celor doi dau mărturie multe din versurile celebre ale ambilor poeți, pomenite de Andrei Corbea-Hoișie. Celan: „schimbate-s pe întuneric uitare și minunare”; „beția cuvintelor care își schimbă gurile rostitoare”. Au mai scris despre acest dialog, în amintirile lor, Maria Banuș, Ion Caraion, Nina Cassian, Ovid S. Crohmălniceanu, Petre Solomon.

În continuare este publicată poezia lui Paul Celan *Todesfuge* (*Fuga morții,* 1945). Un fragment la atenția dumneavoastră: „Lapte negru al zorilor îl bem serile / Îl bem diminețile, îl bem la prânz, îl bem nopțile, / bem și tot bem / mormânt în aer săpăm aici nu-n strâmtoare se zace / un bărbat stă în casă el se joacă cu șerpii el scrie/ el scrie când se-ntunecă-n Nemția auriul tău păr Margareta / scrie și-n fața casei el iese stelele fulgeră el dulăii și-i fluieră / jidovii și-i cheamă groapă-n țărână să sape / ne poruncește să-i zicem de-un dans”.

Laura Cheie în eseul său *Vocile lui Paul Celan* descrie dialogul limbajului celanian mizează esențial pe polifonie, pe combinația contrapunctică de voci diverse care se suprapun, se întrepătrund, se contrează, devin chiar măști într-o tragedie continuă, așa cum este ea ilustrată de poemul Stretto (Engführung) sau de cel sugestiv intitulat Voci (Stimmen). Transformarea poeziei în „voce" vizează la Celan, așa cum bine observa Jürgen Lehmann (Lehmann 2005), evocarea de voci, dar și căutarea mișcărilor polifonice cele mai revelatoare ale textului. Poemul Voci, publicat în volumul *Gratii de vorbă (Sprachgitter,*(1959), este de altfel singurul poem pe care Celan îl citează în importantul său discurs Meridianul: „Voci dinspre drumul de-urzici: / Vino pe palme la noi. / Celui singur cu lampa / doar palma-i rămâne pentru citit".

Grigore Crigan scrie despre *Dimensiunea cernăuţeană a unui „trist poet de limbă teutonă*". Până în 1938, tânărul Paul Antschel se bucură de beneficiile unei atmosfere favorabile dezvoltării sale multilaterale. În anii liceului studiază cele mai bogate izvoare ale culturii germane, româneşti şi universale, care-i asigură o pregătire intelectuală temeinică. Până-n 1940 în şcoala românească din Bucovina se făcea carte serioasă, în mod special la liceele cernăuţene, cu profesori formaţi la şcoli înalte din Occident, la Viena, Paris sau Berlin. În cele două licee cernăuţene în care și-a făcut studiile Paul Antschel, au predat, în diferite perioade, istoricul Teodor Bălan, profesorii scriitori Constantin Loghin, Vasile Gherasim, Aurel Vasiliu, Alexandru Vitencu ş.a. Până şi astăzi unii absolvenţi ai liceelor cernăuţene de până la 1940 îşi aduc aminte de lecţiile predate de străluciții lor dascăli români, despre neuitatele seri literare din Cernăuţi cu participarea unor somităţi ale culturii române ca Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Ionel Teodoreanu, Camil şi Cezar Petrescu, Gala Galaction... Tânărul Paul Antschel, îndrăgostit de poezie şi frumos, va participa la acele întruniri literare. Peste ani el va declara că are cultul lui Shakespeare, Kafka, Arghezi. Într-un timp purtase chiar tratative cu autorul *Cuvintelor potrivite* privind traducerea integrală a operelor acestuia în limba germană. Petre Solomon, excelent cunoscător al limbilor română şi germană, scria despre prietenul său, că „textele româneşti ale lui Celan ar putea fi asemuite cu un meteorit căzut în peisajul liricii noastre, nu chiar din senin şi nici cu totul pe neaşteptate: un meteorit rupt dintr-o cometă poetică aflată la un moment dat pe o traiectorie vizibilă doar în spaţiul cuprins între latitudinea nordică de 44º 5' şi longitudinea estică de 46º, de unde pornise, prin 1945...". Să luăm aminte şi altă frază a lui Petre Solomon din cartea sa *Paul Celan. Dimensiunea românească*: „Celan rămâne Celan până şi în româneşte".

Ștefan Hostiuc menționează în eseul său *Meridianul, un exerciţiu de hermeneutică şi fenomenologie a actului poetic* despre Paul Celan: „Pornind de la artă, poetul ajunge la destin, iar linia meridianului îi permite să facă şi drumul invers. Astfel, arta şi destinul se întâlnesc şi comunică între ele în lumina aceluiaşi soare, în concomitenţa aceeaşi lumini revelatoare de fiinţă. A fi împreună în aceeaşi lumină e privilegiul punctelor – cardinale dacă vreţi – ale meridianului". În plin domeniu al înstrăinării, Eul înstrăinat se eliberează, iar odată cu el, spune Celan, se mai eliberează ceva: „De aici încolo, poemul ar putea să fie el însuşi; de acum încolo, s-ar putea să meargă neartistic, neartificial, pe alte căi – deci şi pe căile artei – să meargă iarăşi şi iarăşi!"

Antoaneta Lucasciuc aduce *Reflecţii pe marginea unui comics american cu subiect bucovinean* despre Bucovina, că era o țară estică de coroană a unui imperiu central european aflat în preajma dezintegrării, „acum ea este una din regiunile

vestice ale unui stat național care aspiră la integrare în Uniunea Europeană. Atunci tendința era ca fiecare etnie să-și extindă rețeaua de școli primare și secundare, pentru ca, prin studiu școlar aprofundat, să-și întărească deprinderile de vorbire corectă în limbă maternă, în care să se simtă cât mai confortabil. Acum tendința este ca rețeaua de școli naționale să se îngusteze cât mai tare, desființându-se prin lege sistemul de învățământ secundar în limba etnicilor minoritari, ca aceştia să se simtă confortabil în limba națiunii titulare, prin care să se integreze pe deplin în societate, vorbind fiecare de la fereastra sa într-o singură limbă, integratoare. Deci, mai întâi toată lumea se integrează monolingvistic în societatea ucraineană, după care urmează integrarea în familia multinațională a Europei poliglote. Bună strategie! Dar numai pentru unii. Pentru ceilalți este cam nedreaptă. Dar parcă asta contează?!"

În continuare urmează versuri de Paul Celan „Doar dincolo de castani e lumea. / De-acolo vine-un vânt prin nori în noapte / și cineva se scoală-aici... Pe el / deasupra de castani vrea să îl poarte: / „La mine iarbă-dulce e, și roșu degețel! / Doar dincolo de castani e lumea...".

Arcadie Suceveanu i-a dedicat următoarele poezii: *Lebăda neagră Paul Celan, O viziune pe Podul Mirabeau, Epifanie* care sunt prezente pe paginile acestei reviste.

Emilian Galaicu-Păun este binevenit în această revistă cu fragmente din romanul său *Personne Nage:* „Ţinutul în stare să dea lumii un cântec ca *Hava Nagila* este plăcut în ochii lui Dumnezeu – şi cum să nu fie, dacă în primele silabe, *Ha-va*, YHWH desluşeşte propriul Său nume; în marea Lui înţelepciune, va face astfel încât să se nască – deja în Cernăuţi, la doi ani de la înfiinţarea Ţării Mari –, din părinţi aparţinând poporului Său, un băieţel căruia maică-sa, vorbitoare nativă de germană, să-i dea numele acelui evreu convertit, şi care la rându-i va converti alte seminţii, Paul, iar taică-su, în Vatersprache a lui de sionist convins, Pessach – pe care dintr-acestea două şi-l va alege ca semnătură? –, şi unul, şi altul trecute în registrul sinagogii în dreptul datei de 23 noiembrie 1920. Întâmplarea de a fi văzut lumina zilei anume în oraşul de la poalele Carpaţilor, să fie o binecuvântare pentru copilul crescut în Legea tatălui, dar vorbind acasă limba aceasta nemţească care e a mea – et qui reste, douloureusement, mienne, Muttersprache, trăind printre ai săi, dar amestecându-se cu semenii de altă credinţă, sau o răsplată – nu după faptă, ci înainte de – pentru urbea căreia omul de litere – anagramate, literele numelui, întorcându-se, la sugestia soţiei lui Alfred-Margul Sperber, Ietty, într-un nom de plume plăcut auzului uşor de memorat – de mai târziu îi va conferi, o dată pentru totdeauna, ses lettres de noblesse? Nu că nu le-ar fi avut deja, încă pe când se numea Czernowitz, unde fusese înscris direct în clasa a treia la National-Hauptschule, în 1860 (primele două făcându-le la moşia familială din Ipoteşti, în particular), viitorul poet naţional al românilor – nemaipomenit, cum germana potenţează cultura celorlalte naţiuni!"

Grigore Crigan în articolul *Despărțirea de Bucovina sovietică* citează, în continuare, un fragment din nuvela *Iarba ochilor tăi...* sau *De ce ne iubesc femeile*. G. Petre în articolul *Strada Domnească* din Cernăuți scrie despre istoria acestei străzi. Această stradă pietonală porneşte de la Piaţa Centrală (fosta Piaţa Unirii) şi se întinde, paralel cu strada Principală (fosta stradă a Transilvaniei), până la strada Şevcenko (fosta Mărășești). Istoria ei s-a născut în 1786, când cernăuţeanul Ştefan Hanvac a construit prima casă la începutul străzii. În urmă cu două veacuri şi jumătate, pe întinderea străzii Olga Kobyleanska de astăzi se înălţa un falnic codru, sub poalele căruia hălăduiau numeroase vieţuitoare. „Mai spre mijlocul străzii de astăzi se găsea

un elești la care veneau să-şi potolească setea eleganţi cerbi şi graţioase căprioare“. La sfârșitul secolului al XIX-lea, casele mici din lemn au fost înlocuite cu clădiri noi, din cărămidă, cu două sau trei etaje. Atunci a început pietruirea străzii şi apariţia trotuarelor. În 1896 strada va fi electrificată. Finalizată în ultimele decenii ale stăpânirii austro-ungare, ea a primit denumirea „Herrengasse” (strada Domnească). În 1898 la începutul străzii a fost ridicat un impunător edificiu, în care s-a aflat într-un timp „Clubul amatorilor de cafea”. În clădirea unde se află astăzi salonul de rochii de mireasă „Viorica” (construită în 1887), în perioada interbelică s-a aflat librăria „Eminescu”, iar alături, magazinul de vinuri „Moş Ghiţă”, cu cele mai bune vinuri din Moldova. La mijlocul străzii se află Muzeul Etnografic Regional care a fost deschis la 1863 și e unul dintre cele mai vechi muzee din Ucraina de astăzi. Sediul muzeului este fosta clădire a Fondului Religios al Bucovinei. Lângă Muzeul Etnografic dăinuie Catedrala „Sfântul Duh”, a cărei construcție începe în iulie 1844, sub conducerea inginerului cernăuțean Marin și a arhitectului vienez Roplea. În 1860 Catedrala căpătă înfăţişarea ei de astăzi, datorită proiectului lui Iosef Hlavka. Lucrările de construcție au durat 20 de ani. În iulie 1864, mitropolitul Eugen Hacman oficiază slujba de sfințire a sfântului lăcaș. În perioada anilor 1892-1896, pictori din Viena înfrumuseţează pereţii interiori. Catedrala este construită în stilul Renașterii italiene, cu turnuri de 46 de metri înălțime. În perioada interbelică, strada Iancu Flondor a fost centrul vieții culturale şi comerciale a istoricului oraș de pe malul bătrânului Prut și că în aceste edificii, împodobite cu diferite sculpturi ale personajelor din mitologia antică, au locuit boieri români. Strada Domnească era spălată cu apă și săpun de două ori pe zi, iar țăranii, dacă doreau să calce pe caldarâmul ei, trebuiau să-şi schimbe încălţămintea plină de noroi. În data de 27 noiembrie 1940, prin hotărârea Comitetului executiv al Consiliului regional Cernăuţi, denumirea străzii Iancu Flondor a fost schimbată în Olga Kobyleanska.

Doina Cernica în prezentarea *Un roman de sertar senzațional, dedicat Bucovinei „Ce vină avea săracu´ Stalin”* de Ștefan Bucevschi (Editura Vatra Veche, Târgu Mureș, 2019), ediție îngrijită de Aurel Buzincu și Mircea Irimescu, cu un desen de Radu Bercea pe copertă. „Senzațional”, nu în sensul unor dezvăluiri incendiare sau al unei epici captivante, ci al condiției acestei scrieri dense, aparte, încheiate în iunie 1989 ca ultim volum al unei tetralogii dedicate Bucovinei. Tetralogia a fost scrisă în anii României postbelice, când până și rostirea cuvântului „Bucovina” era interzisă și este alcătuită din romanele *Cuțitul de aur, Minciuna, Cetatea de la Cernauca* și *Ce vină avea săracu´ Stalin*. Cunoașterea istoriei, pasiunea documentului, împreună cu talentul scriitoricesc, au realizat în final o construcție solidă. Doina Cernica o numește „epopeea românilor din Bucovina, străvechi pământ românesc“.

Nicolae Costaș anunță despre *O frescă de mare valoare, descoperită recent pe unul din pereții fostei Reședințe Mitropolitane din Cernăuți*. Fresca e cunoscută de bucovineni care i-au dat câteva interpretări. Comparând imaginile din ea și portretele cunoscute până acum ale fețelor bisericești și ale artiștilor plastici care au lucrat la pictarea interioarelor Reședinței Mitropolitane. S-a stabilit identitatea celor zugrăviți de maestrul Maximovici. Figura centrală, care apare în prim plan, este cea a Mitropolitului Silvestru Morariu-Andrievici, protector al artelor frumoase. În stânga, cu spatele la mitropolit, e șeful catedrei de muzică de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, preotul Isidor Vorobchievici, reprezentând muzica religioasă, cu doi studenți alături de el. Puțin mai la stânga, cu revista „Candela” în mână, e

Dimitrie Bucevschi, directorul tipografiei arhiepiscopale, reprezentantul artei grafice. În dreapta mitropolitului, e Carol Iobst, pictor vienez care a realizat picturile în Biserica seminarială de pe lângă Facultatea de Teologie, în Capela mitropolitană, în Catedrala cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh" din Cernăuți, în Biserica de la Mirăuți – Suceava. Mai în dreapta, sculptând într-o cruce de lemn, îl găsim pe Pâșlea, profesor la Școala Industrială a Lemnului din Câmpulung Moldovenesc, reprezentant al sculpturii religioase. Puțin mai în dreapta, în spatele icoanei Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, cu o paletă în mână, e pictorul Epaminonda Bucevschi, căruia îi aparțin picturile din catedrala din Zagreb, din biserica „Sf. Nicolae" de la mănăstirea „Bogdana" din Rădăuți, portretele împărătesei Maria Terezia, cele ale împăraților Iosif II, Leopold II, Francisc II, Ferdinand I și Francisc Iosif I, ale domnitorilor Țării Moldovei Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare – toate expuse în saloanele mitropoliei. Ultimul din dreapta, șezând pe scaun, e însuși autorul frescei, pictorul Eugen Maximovici, cel care l-a urmat pe Bucevschi în funcția de pictor arhidiecezan (pictor al arhiepiscopiei), lucrând la portretele în mărime naturală ale mitropoliților Silvestru Morariu-Andrievici, Arcadie Ciupercovici și Vladimir de Repta. „Fresca a fost pictată după anul 1882, are o valoare istorică și artistică inestimabilă și este unica lucrare de acest gen în Cernăuți de care nu s-au atins încă mâinile restauratorilor sau distrugătorilor".

Clementina Timuș aduce un *Mesaj de toleranță și iubire pentru semenii noștri de altă etnie* și prețuiește educația multiculturală, în Bucovina și Banat. A citit cartea de interviuri *Destine evreiești la Timișoara* și a fost atât de mândră aflând că din Timișoara nu s-au trimis evrei în lagărele de exterminare naziste.

Despre o altă carte a destinelor evreiești a apărut recent la Cernăuți, sub îngrijirea a doi cernăuțeni – un român, Dragoș Olaru, și un rus, Serghei Voronțov. Cartea bilingvă, ucraineano-română *Traian Popovici. Spovedania. Biografie. Mărturii* este despre un primar român care a salvat de la moarte mii de evrei cernăuțeni (în toamna anului 1941, perioadă de grea cumpănă pentru evreimea cernăuțeană). La aceste două cărți se mai adaogă și volumul *Holocaust. Destine la răscruce*, editată de Elena Chiriță, Curtea de Argeș. Autoarea antamează un viu dialog cu Klara Ostfeld, o evreică escortată, la vârsta de 10 ani, în lagărul de la Moghilev-Podolski.

Manuela Nicolae-Posescu scrie despre *Familia Vorobchievici – mari cărturari bucovineni.* Ea a început povestea neamului Vorobchievici prin a-l evoca pe regretatul profesor de Istorie Traian Larionescul (1905-1979), membru al Comisiei de Heraldică și Genealogie a Institutului de Istorie al Academiei Române. Traian Larionescul preciza: „...Ceea ce mai ştiu despre trecutul familiei Vorobchievici, deci despre partea istorică veche – e că descinde şi ea la fel ca şi familia Daşchievici (de a cărei descendenţă am vorbit şi în comunicarea mea de la Liège) în linie directă din marea dinastie a Jagelonilor şi anume din principele de Kiev Olelko (socrul lui Ştefan cel Mare), care era fiul prinţului de Kiev Vladimir, fiu la rândul său al marelui duce al Lituaniei Olgerd (pe timpul când Lituania era cel mai mare şi puternic imperiu din Europa). Vladimir, fiul lui Olgerd fiind totodată frate cu marele rege al poloniei Vladislav Jagello şi cu Korybut, bunicul lui Dasko, străbunul direct al fam. Daşchievici. (...) În ceea ce priveşte stema familiei dvs., ea are pe scut pe Sf. Gheorghe, călare pe un cal alb, ucigând cu lancea balaurul". Primele generaţii după Orobco de Mlaca au fost formate în special din feţe bisericeşti. Din 78 de membri atestaţi, 40 au fost sigur preoţi, monahi (sau fiice căsătorite cu preoţi) din Bucovina, aparţinând de Mitropolia Bucovinei şi Dalmaţiei". Prestigioasa Enciclopedie *Cugetarea* de Lucian Predescu

1940 – citează 5 membri ai marii familii, pe un spațiu larg: Eugeniu(1863-1908), Ipolit – zis şi Ipolit Rădăuţeanul (1849-1939), Isidor (Sidir) (1836-1903), Nestor (1838-1902) şi în fine, bunicul Manuelei Nicolae-Posescu, Octav (1896-1987). Marile biblioteci din Bucureşti păstrează multe din lucrările acestor cărturari, precum şi ale lui Iacob Vorobchievici (1815-1857).

Eugen Patraș anunță despre *Dreptul la existență, câștigat în instanță (Istoria unei „optimizări" cu năbădăi a trei școli românești din regiunea Cernăuți)*. Școlile din Stălinești, Nesfoia și Bălcăuți și-au apărat în instanță dreptul la existență în buna colaborare între societatea civilă și comunitate. Eugen Patraș specifică: „Fără conștientizarea profundă a rolului pe care îl au în viața comunității, fără implicarea directă în soluționarea problemelor fundamentale ale învățământului în limba română, aceste asociații riscă să rămână prezente doar cu numele în viața comunității".

Petru Grior în articolul *Ziua de 28 iunie 1940 în destinul românilor din actuala regiune Cernăuți (II)* prezintă crimele săvârșite în a doua jumătate a anului 1940, o pagină sângeroasă a eliberării ultimative a multiseculatului meleag voievodal. „În vechiul ținut mioritic și-a făcut apariția spectrul noului om sovietic, a cărui menire era să-l distrugă pe omul vechilor reguli și al vechilor tradiții, pe omul care a făcut istorie pe acest pământ, istorie de care acum trebuia să se lepede în numele unui viitor străin din ce în ce mai sumbru și mai lipsit de speranțe".

Gheorghe Pitei citează *Sesiunea a VII-a sau bâlciul orwellian al legitimării „eliberărilor" staliniste* despre „ Includerea părții de nord a Bucovinei, a județelor Hotin, Acherman și Ismail în cadrul Republici Sovietice Socialiste Ucrainene a fost hotărâtă de Sovietul Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste la Sesiunea a VII-a, din prima legislatură, în ședința a doua, comună, din 2 august 1940, a celor două camere, Sovietul Uniunii și Sovietul Naționalităților, și statuată prin Legea semnată de președintele prezidiului Sovietului Suprem al URSS, M. Kalinin, și de secretarul prezidiului, A. Gorkin, datată: „Moscova, Kremlin, 2 august 1940".

Antoaneta Marinescu-Lucasciuc și Maria-Gabriela Suliman prezintă pe *Un medic bucovinean unionist: Emanuel V. Costin (Kostin) (01.01.1807,* Șipeniț – *08.02.1871, Bârlad),* originar de pe moșia strămoșească a cronicarilor Miron și Nicolae Costin, cărora le este strănepot. Emanuel V. Costin a fost, cu adevărat, în cei 30 de ani de activitate medicală la Bârlad, „sentinelă neadormită la patul pătimașului, bogatului și săracului, deopotrivă", patriot unionist în „casa căruia, în toți timpii de regenerare națională, a fost locul de întrunire și dezbateri (...) când întrunirile politice, graiul și presa erau oprite de opozanți".

Gina Puică scrie cu evlavie despre *Doina Cernica, Maria Toacă: Dulce-amar de Bucovina,* că este un volum ce adună articole publicate în ultimele decenii (de la începutul anilor 1990 până în 2018) de suceveanca Doina Cernica și de cernăuțeanca Maria Toacă, cu precădere în „Crai nou" de la Suceava și în „Zorile Bucovinei" de la Cernăuți, și care constituie o continuare a unui alt volum scris în binom de aceleași autoare.

Ionică Vasilaș în articolul *Maramureș și Bucovina, două provincii cu destin similar* ia în discuție subiectul despre românii din nordul Bucovinei, dar mai cu seamă despre românii din nordul Maramureșului. „Deși soarta maramureșenilor nordici și cea a bucovinenilor nordici este marcată de evenimente comune sau foarte asemănătoare, cele două comunități istorice rămase în afara frontierelor țării se cunosc între ele prea puțin și doar fragmentar. Țara Maramureșului și Țara Bucovinei

sunt despărțite geografic prin Munții Carpați, dar și legate istoric prin acești munți. Este o amintire comună a descălecatului voievodului Dragoș, care a pornit din Bedeu (azi Bedevlea), raionul Teacev (Teceu), localitate în care acum nu se mai găsește nici urmă de român, pentru a trece munții și a ctitori un nou voievodat, al cărui leagăn se va numi, peste patru secole, Bucovina. Între timp, și nordul vechii țări a Maramureșului (sec. X-XIV), și nordul mult mai tinerei țări a Bucovinei (1775-1918), au fost slavizate masiv, fapt care a servit statelor slave vecine drept pretext convenabil pentru anexări în prima jumătate a sec. XX".

H. Ștefan în *Dialogul provinciilor prin reviste de cultură* citează un fragment din articolul cu care a lansat, în 2003, revista „Mesager bucovinean": „Dacă ne-am pricopsit pe parcursul istoriei cu o frontieră în mijlocul Bucovinei, acum încercăm, cu mijloace civilizate, prin eforturi comune de integrare în Uniunea Europeană, să o fluidizăm, intensificând colaborarea onestă în domeniile culturii, economiei, ale relaţiilor umane. Important este să conştientizăm acest obiectiv, să promovăm principiul loialităţii, al respectului reciproc şi al dezvoltării multilaterale a Ţării Fagilor în scopul reproducerii la scară regională a «acelui univers cu mii de nuanţe» la care visa tânărul Eminescu în Bucovina de altădată."

Echim Vancea face o prezentare generală despre *„Apșa" – un valoros document publicistic de informare și de recuperare a istoriei românilor din dreapta Tisei spirit.* La 19 mai 2001 apare primul număr al publicaţiei „Apşa" Gazeta regională social-politică din Transcarpatia, urmare a iniţiativei dr. Ion M. Botoş, (preşedintele URRdT „Dacia") ajutat de profesorul Taras Daţio, de la Universitatea din Ujgorod. Astăzi publicația „Apșa", (director: dr. Ion M. Botoș, redactor-șef: Echim Vancea), ajunsă la numărul 122/ 2020, este cea mai longevivă publicaţie românească din Transcarpatia. Asumându-şi încă de la primul număr „crucea limbii române" publicația conține articole bine documentate și cu „subiecte iscoditoare". Publicația în limba română are colaboratori de pe ambele maluri ale Tisei maramureșene. Autorul afirma că publicația „Apșa" e o mărturie a uriaşei capacităţi a românilor de peste Tisa de a se adapta la cele mai aspre condiţii de ordin geopolitic, fără a-şi pierde esenţa identitară. De-a lungul anilor, publicația a păstrat și a perpetuat în paginile sale starea de spirit a mult râvnitei identităţi şi libertăți care au readus pe pământul românesc din dreapta Tisei imnul naţional al românilor, „Deșteaptă-te române", tricolorul, alfabetul latin şi limba română, istoria națională.

Gheorghe Pârja amintește în *Cartea neamurilor de dincolo de apă* despre studiile de istorie și mărturiile din cartea *Românii din Transcarpatia* ai următorilor autori: Valer Hossu, Livia Ardelean, Mihai Dăncuş, Viorel Ciubotă, Liuba Horvat, Ștefan Vișovan, Ioan M. Bota, Vasile Moldovan, Gheorghe Dorda.

Vasile Ona scrie despre *Volohii din Poroșcovo* descoperiți cu vreo zece ani în urmă la marginea unui sat din nordul regiunii, un cătun ai cărui locuitori vorbeau o limbă română neaoșă asemănătoare cu graiul bihorean. Localitatea în care au fost descoperiți se numește Poroșcovo. După descoperirea lor ca români, ei au fost mediatizați și ajutați să se încadreze în societatea actuală.

Spiridon Pralea în articolul *Ansamblul „Mara" din Sighetul Marmației, în primul său turneu prin Transcarpatia și nordul Bucovinei* afirmă că acest ansamblu folcloric era așteptat cu multă căldură și entuziasm de către prietenii săi.

Despre aniversarea la 75 de ani a poetului-arcaș Vasile Tărâțeanu, Șt. Hostiuc scrie: „Om de acțiune și de echipă, poetul Vasile Tărâțeanu e mereu în avangarda

societății civile românești din Ucraina… Și „Mașina cu poeți”, cenaclul transfrontalier pus la cale împreună cu colega Gina Puică din Suceava, îi datorează existența și buna funcționare în nordul Bucovinei... Dar parcă pot să înșir eu aici toate faptele mari ale acestui om pe cât de mic de statură, pe atât de vrednic în făptuiri! La Mulți Ani, dragă Vasile! Nu există cumpene peste care tu să nu poți să treci. Pentru că ești un om puternic, cum numai un adevărat luptător poate fi“.

Se încheie această revistă cu rubrica *În memoriam*. Arcadie Suceveanu aduce o lumânare aprinsă în memoria lui Mircea Lutic (1939-2020). Maria Toacă scrie despre plecarea la neamul său de martiri a lui Gheorghe Nandriș, fericitul căutător al nemuririi sufletului. Șt. Hostiuc încheie rubrica cu Dimitrie Sandu Țopa (1934-2020) – ultimul vlăstar al ramurii Țopenilor care l-au dat pe autorul cunoscutei lucrări *Românismul în regiunea dintre Prut și Nistru din fosta Bucovină* (1928). Dumnezeu să-i odihnească în pace, iar Bucovina să le fie recunoscătoare pentru marea dragostea pe care au purta-o către limbă și patrie.

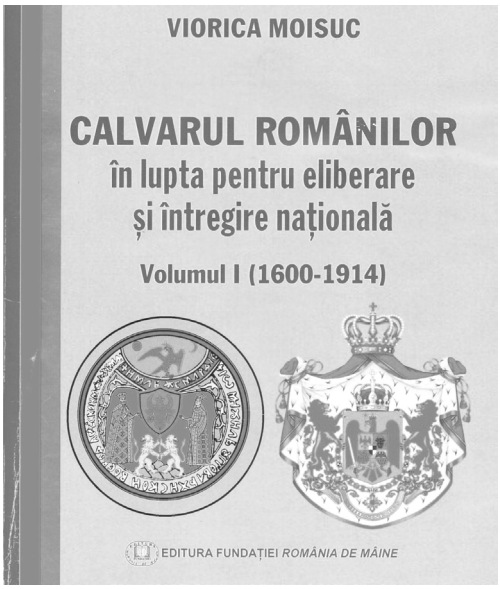
CALVARUL ROMÂNILOR ÎN LUPTA PENTRU ELIBERARE ŞI ÎNTREGIRE NAŢIONALĂ

Alexandrina Cernov
Cernăuţi

[Viorica Moisuc, *Calvarul românilor în lupta pentru eliberare* şi *întregire naţională*, vol. I (1600-1914), Editura Fundaţiei *România de mâine*, Bucureşti, 2020, 289 p.]

Viorica Moisuc (n. 8 aprilie 1934, istoric şi om politic român, a fost senator în legislatura 2004-2008, deputat în Parlamentul European), bine cunoscută în istoriografia românească, a publicat, în mai bine de cinci decenii, cărţi despre realitatea istorică a poporului român. Opera sa ştiinţifică, scrisă cu multă grijă şi responsabilitate pentru viitorul ţării, este considerată pe bună dreptate ca fiind „obligatorie pentru orice student şi cercetător al istoriei şi actualităţii", cointeresat în a cunoaşte relaţiile internaţionale. Cercetările istoricului Viorica Moisuc s-au bazat pe documente culese din arhivele româneşti şi din străinătate. Crezul doamnei Viorica Moisuc este că orice istoric ce-şi respectă statutul, nu poate vorbi despre contemporaneitate fără a cunoaşte trecutul mai îndepărtat. Ca profesor şi conducător de doctorate a creat o adevărată şcoală de cercetare istorică. Istoricul trebuie să cunoască realitatea şi să lupte pentru adevăr. Viorica Moisuc nu a rămas indiferentă şi faţă de soarta românilor din nordul Bucovinei, a participat la câteva Saloane de carte românească de la Cernăuţi şi Conferinţa dedicată analizei statutului limbii române în şcolile din regiunea Cernăuţi.

Amintim doar câteva titluri mai reprezentative ale scrierilor sale: *Diplomaţia României şi problema apărării suveranităţii şi integrităţii teritoriale a României în perioada martie 1938 – mai 1940; Premisele izolării politice a României 1919-1940; România şi Politica externă Rusească. Un secol din istoria Tezaurului românesc „păstrat" la Moscova; Basarabia, Bucovina, Transilvania şi Unirea – 1918. Documente; România şi Conferinţa de pace de la Paris. Triumful principului naţionalităţilor; Generaţia Marii Uniri a Românilor – 1918 – repere istorice etc.* Şi-a susţinut doctoratul în istorie în 1966 la Universitatea din Bucureşti; a fost profesor la Universitatea din Bucureşti (1956), profesor titular la Universitatea „Ovidius" din Constanţa, Facultatea de Istorie şi studii politice, conducător de doctorat, specialitatea istoria contemporană a României, istoria relaţiilor internaţionale (din 1933), profesor titular al Universităţii „Spiru Haret", Facultatea de Relaţii internaţionale şi Studii Europene (din 1999); a fost cercetător ştiinţific al Institutului de Istorie „Nicolae Iorga" al Academiei Române; al Institutului de studii Sud-Est Europene al Academiei Române (1990-1997); director al Centrului de Studii şi Cercetare ale Istorie şi Civilizaţiei zonei Mării Negre (din 1996, funcţie neretribuită); preşedinta Comisiei Române de Istorie a celui de al Doilea Război Mondial, Anglia (din 1985); a participat la diferite conferinţe din ţară şi străinătate.

Cartea *Calvarul românilor în lupta pentru eliberare şi întregire naţională*, bazată pe documente de arhivă, cuprinde o perioadă importantă din istoria românilor (18 capitole). Primul capitol – *Mihai Viteazul. Răstălmăcirea istoriei românilor într-o nouă fază, urmează capitolele: Mihai Eminescu în apărarea drepturilor românilor din Ardeal şi Basarabia; Nicolae Bălcescu, doctrinarul Revoluţiei Române de la 1848; Simion Bărnuţiu – omul de la Blaj, mai 1848; Testamentul lui Eudoxiu (Doxachi) Hurmuzachi; Din nou la Blaj: Pronunciamentul – 3/15 mai 1868; Manifestul din martie1868 al românilor ardeleni; Memoriul lui Gheorghe Bariţ – Blaj, 3 mai 1872, „Cestiunea română în Transilvania şi Ungaria. Replica Junimii Academice Române din Transilvania şi Ungaria; Prigonirea publiciştilor români; Memorandum-ul Românilor din Transilvania şi Ungaria – Sibiu, 26 martie 1892; Istoria unui plan criminal al guvernului ungar împotriva Românilor în 1907: „Povestea unei cărţi secrete”; Colaborarea între românii ardeleni şi ceho-slovaci în lupta pentru eliberare; Mihail Kogălniceanu – „actual şi contemporan”; Cum a fost tranzacţionată Bucovina de Austria, Turcia şi Rusia: pe bani, pe pietre preţioase, aur, oglinzi veneţiene, porţelanuri scumpe şi asasinat politic; Cum a cotropit Imperiul rus a doua oară Basarabia românească; Mihail Kogălniceanu la Congresul de pace de la Berlin, pledoaria pentru Basarabia; Văcăreştii şi „idea românească”; „Calvarul nostru”: Octavian Goga, la Iaşi, dezvăluie atrocităţile seculare din Ardealul românesc; Consensul naţional: „Restitutio in integrum”*. Citim în aceste capitole despre acţiunile autorităţilor ungare pentru distrugerea presei româneşti, procesele politice intentate jurnaliştilor români din Transilvania şi Ungaria, răpirea Bucovinei după documente autentice – 1875, spesele extraordinare care s-au făcut cu ocazia subscrierii Convenţiei privitoare la cestiunea Bucovinei la 7 mai 1775, despre personalităţile româneşti implicate în aceste probleme.

În 2019, discipolii istoricului au elaborat cartea: *In honorem istoricului Viorica Moisuc. Diplomaţia României şi geopolitica europeană,* Institutul European, Iaşi, 2019 . În continuarea acestei sumare prezentări anexăm impresionanta confesiune a doamnei V. Moisuc: *De ce am scris această carte.*

Multe sau puţine, nouă decenii de viaţă îmi dau tăria de a privi realitatea cu mai multă înţelegere, cu grijă pentru viitorul ţării în care m-am născut, am trăit, am muncit, pentru pământul în care se odihnesc toţi strămoşii mei – ţărani ardeleni şi vâlceni. Istoricul are o viziune mai largă asupra prezentului, tocmai fiindcă ştie trecutul. El adună piesele aparent disparate ale întâmplărilor şi reuşeşte să înţeleagă logica lucrurilor petrecute, să afle firul roşu al determinării unui fenomen care, la prima vedere, pare puţin important sau deloc important.

Astăzi, tot românul ar trebui să ştie că *România Mare de acum o sută de ani,* construită cu răbdare, cu jertfe incalculabile, cu dibăcie, cu verticalitate şi îndrăzneală, nu de o generaţie, ci de zeci sau sute de generaţii care au rezistat pe pământul ancestral fără a-l părăsi, indiferent de greutăţi, fără a-l trăda, această Românie de care ne place să vorbim, nu mai este nici „*mare*", nici „*tare*", nici „*verticală*". Este, în primul rând, ciopârţită teritorial: nu mai are decât o parte din Bucovina istorică, mai puţin de jumătate din Moldova istorică, o parte din Dobrogea istorică. Veţi spune: „*ruşii sunt de vină*!" Da, dar nu numai ei. O veche zicală românească ne spune că e bine să vezi mai întâi *bârna din ochii tăi* şi apoi *paiul din ochii celuilalt*! Ni se aplică şi nouă. Să le luăm pe rând, ca să putem înţelege mersul lucrurilor.

Domnul cărturar Dimitrie Cantemir Voievod a crezut orbeşte în Petru cel Mare al Rusiei, a pierdut împreună cu el la Stănileşti, pe Prut, războiul cu turcii, s-a aşezat apoi în linişte la umbra Împăratului tuturor Rușilor şi a lăsat Moldova de izbelişte. Turcii s-au răzbunat. După ce au adus pe tătari să jefuiască Moldova, au pus capăt domniilor pământene şi i-au aşezat pe fanarioţi – ca buni funcţionari ai Porţii – să domnească peste românii din Principate. N-au mai fost, de atunci, nici un Ştefan cel Mare, nici un Ţepeş, nici un Mihai. Când austriecii şi ruşii s-au învoit între ei să cumpere de la turci Nordul Moldovei, pentru că altminteri Austria n-avea *drum* către Galiţia anexată, a fost acolo un *Grigorie Ghica-Vodă care a luptat pentru ţara lui împotriva tuturor.* A fost ucis. A rămas o figură luminoasă a acelor vremi şi un exemplu de curaj.

Îl preamărim pe Napoleon I, uităm însă de înţelegerea lui secretă cu ţarul, ca Rusia să anexeze Principatele Române şi să-şi aşeze graniţa cu Turcia pe Dunăre. Ocupaţia asta s-a început la 1806, iar la 1812 turcii şi ruşii au sfărâmat a doua oară Principatul autonom Moldova, jumătate din pământul ce mai rămăsese după anexarea Nordului ţării de Austria, ocupându-l ruşii. Pentru că le surâdeau gurile Dunării, drumul către Balcani şi Strâmtori.

Că aşa-zisele tratate din 1776 şi 1812 au fost nule şi neavenite de la bun început şi aşa au rămas până în ziua de azi, pentru că Poarta suzerană a cedat un pământ ce nu-i aparţinea, ştie toată lumea. Dar *calvarul românilor* din aceste teritorii ocupate de ruşi, până la eliberarea lor în 1918, îl cunosc doar oamenii locului. Noi ştim doar ce scrie în documente şi în unele mărturii, dar realitatea este de neimaginat. „*Pohod na Sibir*" spune multe.

Mihai Viteazul a dorit să unească sub sceptrul său cele trei ţări române. A fost o idee generoasă, măreaţă, dar depăşea limitele de înţelegere ale epocii. *A rămas un simbol peste veacuri.* Duşmanii neamului nostru – străini şi români vânduţi – l-au împroşcat cu noroi: aventurier, conchistador, „imperialist" etc. etc. *Qui prodest?* Ţăranii îi preamăreau faptele şi-i deplângeau sfârşitul demn de barbaria feudală, cei cu „ştiinţă de carte" îl puneau la index.

În timpul marelui război, basarabenii l-au luat din cripta de la Mănăstirea Dealu capul lui Mihai Viteazul ca să păzească sfânta relicvă de jaful şi distrugerile ocupanţilor şi le-au purtat cu ei în anii refugiului, punându-l în locul său de veci după război. Să ajungem la războiul de Întregire naţională şi la Hotărârile de Unire cu Ţara. Au fost atunci personaje emblematice. *Cuza, Kogălniceanu, Brătienii, Marghiloman, Averescu* şi *Prezan, Ferdinand* şi *Maria* împreună cu mulţi alţii, cu armata, cu ţăranii şi orăşenii, cu toată naţiunea română. Ei au dus la capătul dorit lupta şi visul strămoşilor: *România întreagă, independentă şi suverană.*

Ce am făcut cu ea? Am păstrat-o 22 de ani. Forţe ostile au trecut, iar la ciopârţirea ei: ruşii au luat mai mult de jumătate din Moldova, ungurii – cât au putut mai mult din Ardeal, bulgarii – sudul Dobrogei. După ce s-a săvârşit această spoliere, fără să se încerce măcar – chit că rezistenţa românească n-avea sorţi de izbândă – acea luptă pe viaţă şi pe moarte pe care ne-o arătaseră cei de la Mărăşeşti, regele a plecat pe alte meleaguri, ţara rămânând de izbelişte, la cheremul oricui. Armata română a salvat situaţia. A reuşit să reîntregească ţara măcar la Est. Se critică alianţa cu Germania lui Hitler. Întreb: ce altă opţiune exista? Franţa era istorie, Anglia dezinteresată. Rusia bolşevică? Ea, care stătea cu ochii înfipţi în Carpaţi şi la Dunăre? Ea, care-i mitralia la Fântâna Albă pe românii ce fugeau din raiul bolşevic spre graniţa românească? Ea, care-i trimitea cu miile în Siberia îngheţată?

Realitatea faptelor istorice ştiute şi dovedite a devenit *politică! Ion Antonescu* a fost împuşcat ca mare *„criminal de război”!* Pentru că a îndrăznit să readucă acasă Basarabia şi Bucovina. Dar Stalin ce era? El era „*salvatorul*”, „*eliberatorul*”! Cei pricepuţi la aritmetică au numărat şi au spus că numărul victimelor, adică al oamenilor omorâţi de Stalin, întrece cu mult numărul oamenilor ucişi de Hitler. *De ce* la Nürnberg, la procesul criminalilor de război, procurorul acuzator a fost omul lui Stalin? *De ce* Mihai de Hohenzollern a primit cu satisfacţie decoraţia supremă de la Stalin, care i-a omorât pe românii noştri în Bucovina şi Basarabia, care cotropise din nou aceste pământuri străvechi româneşti, de la Stalin care falsificase documente, *transformând ultimatum-ul din iunie 1940* în *Acord româno-sovietic?*

Şi câţi alţi „*de ce*?” îşi aşteaptă răspunsul!

Au murit militari români degeaba, fiind aliaţi cu ruşii! A fost înfometat poporul român pentru că plătea de *n ori* despăgubirile de război către URSS, conform unui tratat de pace ai cărui făcători nu voiau să vadă adevărul.

România, datoare Rusiei? În ’877 şi ’878, Poarta otomană plătea Rusiei despăgubiri de război, pe care „aliatul” român nu le-a văzut! Le-a cerut Kogălniceanu pentru ţara lui, la Congresul de pace de la Berlin, în 1878. Degeaba! Participarea ei la război devenise „o bagatelă”, cine îşi mai aducea aminte? Măcar dacă ţarul ar fi putut ocupa România! Dar n-a putut! Românii n-au înţeles ce noroc dăduse peste ei şi s-au opus.

În 1917, proclamând înaltele principii ale libertăţii popoarelor, Lenin şi Stalin au confiscat Tezaurul României trimis spre păstrare la Moscova „cu acte în regulă”, în virtutea unor considerente pe care *nici azi* nu le cunoaştem exact. Ne-am oprit la nişte explicaţii cât se poate de simpliste. Oare averile mari cum s-au păstrat de domnitorii români când năvăleau peste ţară turcii, tătarii şi muscalii? În tainiţele mănăstirilor fortificate. Ni le-au lăsat întregi. Noi le-am dat ruşilor de bună-voie să le „păstreze”! Nu le-au cerut ei. Cine nu ştia că, pentru ruşi, orice tratat sau convenţie sau alt act, ştampilat şi semnat, este o simplă foaie de hârtie? Nu ştia tocmai Brătianu, nu ştia tocmai Titulescu?

De ce Ion Antonescu a salvat tezaurul ţării sub nasul nemţilor, zidindu-l la Tismana, de nu l-au aflat nici măcar ruşii eliberatori? L-au împuşcat, că era criminal! Ion fără mormânt!

De ce am pierdut noi din nou insula Şerpilor, Bucovina şi Basarabia? Ne-a silit cineva sau ne-ar fi putut sili cineva să semnăm un tratat „de bază” cu Ucraina, pentru a confirma ocupaţia acelor părţi ale Moldovei anexate de URSS şi care ne reveneau de drept după destrămarea colosului sovietic? Nu există justificare pentru aşa ceva!

Mare grijă se clamează pentru românii de peste graniţă, pentru diaspora! Dar cei abandonaţi – a câta oară – în Bucovina lui Ştefan cel Mare, ei ce sunt? Îi dăm pradă cui?

Anul 2020 pune iar pe tapet *Trianon-ul.* Nici un om întreg la cap, care ştie un dram de istorie, n-ar putea să considere tratatul de pace, semnat în iunie 1920 de toate Puterile Aliate şi Asociate cu Ungaria, altceva decât confirmarea internaţională a unui fapt consumat cu doi ani în urmă, adică implozia colosului poliglot austro-ungar şi constituirea, prin autodeterminare, a statelor naţionale, independente, suverane. Ungaria însăşi a devenit şi ea un stat naţional pe pământul Panoniei pe care şi-au constituit primul lor stat după ce au venit de pe drumurile Asiei. Pământul acesta nu l-a râvnit nimeni.

De ce se face o „tragedie" din Trianon? Ungaria l-a semnat şi l-a ratificat. Teritoriul Ungariei n-a fost ciopârţit, a rămas întreg. A pierdut doar teritoriile ocupate prin cucerire, care nu-i aparţineau şi erau locuite de naţiuni ne-maghiare.

De ce destrămarea şi dispariţia imperiului dualist austro-ungar a fost „o eroare istorică"? Aş zice că lucrurile stau exact invers. Existenţa unui astfel de stat a fost „o eroare istorică"! Un stat în care minoritatea maghiară şi minoritatea austriacă stăpâneau prin forţă şi teroare o majoritate absolută de români şi slavi. Această „eroare de stat" se afla într-o criză totală când, în disperare de cauză, a plecat la război contra Serbiei, împins de la spate de Ungaria care se legăna în visurile *„regatului Sfântului Ştefan"!*

De ce atunci atâta încrâncenare? De unde să mai vină un Attila, un Arpad, un Carol de Habsburg? Federalizarea României? Acele timpuri s-au terminat. Naţiunea română a hotărât destinul ei în 1918.

De ce românii (?!?) au semnat în 1989 *nevinovata Declaraţie de la Budapesta*? Pentru cine şi pentru ce? *De ce* guvernul român a cedat de bună voie Ungariei moştenirea Gojdu, care nu-i aparţinea? Acele valori lăsate de Gojdu pentru tineretul studios din Ardeal nu puteau fi înstrăinate prin decizia unilaterală a unui guvern, decizie luată fără înştiinţarea BOR care administra acea avere, fără aprobarea Parlamentului ţării. Moştenirea Gojdu n-a fost luată cu forţa de Ungaria. Ea a primit-o însă cu bunăvoinţă! N-are nici o vină, decât că a fost părtaşă la încălcarea voinţei testamentare a unui mare român mecenat. Dar cine răspunde pentru acest act potrivnic intereselor naţionale ale României?

Tot Ungaria e de vină că poate cumpăra nestingherită pământul Ardealului, metru cu metru pătrat? A împiedicat-o cineva? Că doar Ardealul nu e o „bucăţică de zahăr" pe care s-o înghită cineva! Nu o înghite, dar o bagă în buzunar.

Cine răspunde pentru înstrăinarea moşiei lăsată nouă de străbuni, pentru înstrăinarea bogăţiilor solului şi subsolului României?

Cine răspunde pentru deculturalizarea sistematică şi progresivă a naţiunii române? Unde şi cum să mai înveţe copiii istoria neamului lor dacă manualele zise *„alternative"* se intitulează, simplu, *Istorie*? A cui istorie? A României? A Românilor? Nu scrie nicăieri pe coperta lor! Conţinutul manualelor? Exact aşa cum nu trebuie să fie! Poze, citate, „studii de caz" etc. „Alternativele" sunt la fel – copiază o „programă analitică" fabricată de „specialiştii" din minister. Pentru o astfel de crimă ar fi fost de vină, desigur, ocupaţia sovietică, din '44 până când o fi fost, apoi erau de vină comuniştii care doreau să *se legitimeze* prin istorie, dar după ce am intrat în democraţia tuturor libertăţilor şi drepturilor (a datoriilor faţă de naţiunea română, mai

puțin), cine răspunde pentru dezastrul instruirii copiilor printr-o istorie după ureche devenită și ea „o afacere”, ca și alte valori sfinte? Tot rușii? Tot comuniștii?

Ar mai fi multe de spus, multe de întrebat. Amărăciunile unui om, ale unui istoric, care a trecut din copilărie și până la senectute prin multe „sisteme” de dictatură, prin războaie, lovituri de stat, *revoluții* (sau nu), printr-o perpetuă reformă, mai nou, „resetare”, care a văzut de prea multe ori cum se materializează aceasta prin zicala „scoală-te tu, să mă așez eu!” – toate aceste amărăciuni se adună zi de zi.

Mai grav este că istoria neamului românesc, faptele strămoșilor nu se cunosc și nu se vrea a se cunoaște de către acei care au luat (Dumnezeu știe cum!) cârma țării, atunci când *democrația noastră* pierdută cu vreo șapte decenii în urmă a fost adusă într-o haină cam jerpelită acum vreo treizeci de ani. Asumându-și o genealogie cumpărată pe bani grei, pozând în „părinți ai Patriei”, aceștia cârmuiesc țara fără să-și arunce privirea înapoi spre cei ce au fost și au murit pentru *ideea românească,* animați de un profund și cinstit patriotism, cu mândria că erau Români. Noii cârmuitori de azi sau de ieri nu știu istoria poporului român, nu știu calvarul de secole al trăirii sale pe pământul său de baștină, nu știu de unde au venit și unde se duc. *„Oameni politici”?* Cine? Să fim serioși! Ar râde Iorga, Titulescu, Goga, Bălcescu! Marionete? Cu siguranță, da!

Pedeapsa lui Dumnezeu pentru neamul nostru prea greu încercat!

Toate acestea nu pot crea nici optimism, nici încredere în viitor, nici siguranța zilei de mâine.

Tot ce am spus mai sus m-a îndemnat să răsfoiesc, împreună cu cititorii, file ale istoriei românești pentru ca să înțelegem, reuniți, că românii au străbătut cu toții, secole de-a rândul, *calvarul vitregiei timpurilor și oamenilor, dar au renăscut mereu.* Pentru jertfa celor care nu mai sunt am scris această carte, pentru cinstirea lor m-am aplecat asupra documentelor, pentru a pune sub privirea celor de azi, care mai cred în viitorul neamului lor, adevăruri ce trebuie să ne țină memoria trează și speranța nealterată.

Dumnezeu să-i ajute pe români să treacă și peste încercările ce-i mai așteaptă!

LANSĂRI DE CARTE LA CERNĂUȚI

Natalia Luchiniuc-Proțiuc
Cernăuți

După o lungă pauză – perioada de bântuire a virusului, în incinta Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, la data de 23 iunie 2021, au avut loc prezentări de cărți. Scriitorul și criticul literar, moderatorul Ștefan Hostiuc a anunțat programul zilei și a prezentat autorii cărților care urmau să fie lansate: Dragoș Olaru, Maria Toacă, Ilie Luceac, menționând că „Ilie Luceac a plecat la cele veșnice!”

Un cuvânt de salut a rostit doamna Irina Loredana Stănculescu, Consul General al României la Cernăuți, menționând că e o manifestare interesantă pentru bucovinenii din Cernăuți: „Eu mă bucur că pot asista la astfel de clipe fericite, scrise și lăsate neamului nostru! Mă simt onorată să fiu alături de dvs. Într-adevăr sunt foarte interesante aceste cărți! Aveți dragostea față de țară, pentru că simțiți și scrieți românește! Felicit cu această ocazie toți scriitorii”.

Moderatorul acțiunii Ștefan Hostiuc, spunea că „avem mai degrabă un salon de carte decât o lansare, fiind expuse pe masa de expoziție cinci ediții care au venit în biblioteca literaturii române pentru a o îmbogăți. De fapt ar trebui să fie lansată fiecare carte separat. Având acest sediu al Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina „Mihai Eminescu” și un alt Centru Bucovinean de Artă pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Românești, Cernăuți, condus de Iurie Levcic – excepționale localuri pentru ca să obișnuim să facem prezentări de carte”.

Moderatorul Ștefan Hostiuc, consideră că autorul primei cărți care urma să fie prezentată, Dragoș Olaru, empatizează personajele cărții, materialele care stau la baza cărții sunt documente extrase din arhiva cernăuţeană. Cartea este alcătuită din șase capitole: *I. Sub steaua lui Eminescu; II. Cernăuții și personalitățile sale; III. Oaspeții celebri ai Bucovinei; IV. Lada cu zestre; V. Problema evreiască în Bucovina (1941-1944);VI. Documente herțene*.

Al II-lea capitol e bazat pe fondurile lui Ion Nistor, Sextil Pușcariu, Nicu Flondor, Scrisorile lui Sextil Pușcariu. Capitolul *Lada cu zestre* conține primele mesaje din trecut ale Zorilor Bucureștiului. Societatea Junimea are documente prețioase la fonduri de la arhiva din Iași. O principesă, Ecaterina, o rudă a lui Nabocov, s-a retras în Basarabia, a dorit să se oprească la Cernăuți (pe atunci – un oraș cultural, civilizat).

Apoi a fost invitat la cuvânt Ștefan Broască, prefațatorul acestei lucrări, care a numit cartea „o istorie a trecutului Bucovinei", valorificând-o prin prezentarea pe scurt a unor documente importante despre viața și activitatea celor care au făurit Unirea de la 28 noiembrie 1918: Sextil Pușcariu, Ion Nistor, Isidor Bodea, Teodor Bălan, George Tofan și premergătorii acestora, care au renăscut românismul în Bucovina – Aron Pumnul, familiile Hurmuzaki, Flondor, Porumbescu, Sbiera, Nandriș și alții. Cartea lui Dragoș Olaru reprezintă studiul aprofundat pe cele mai diferite teme – de la istorie la cultură, medicină, etnografie, tradiții și toate aranjate cronologic, cuprinzând ultimele două secole. Autorul cărții ne îndeamnă să ne cunoaștem trecutul cu expresia strămoșilor noștri „Să se știe". Este îndemnul de a înțelege de unde venim și să ne cunoaștem înaintemergătorii neamului nostru.

Dragoș Olaru a mulțumit tuturor pentru că au venit și erau prezenți în sală, apoi a subliniat că e fericit că s-a născut într-un sat românesc, numit Ropcea. „Norocul meu e că am avut ocazia să lucrez la Arhiva Națională din Cernăuți. Am tăcut mult timp, atunci când se făcea propagandă comunistă, nu se știa despre locurile lui Eminescu la Cernăuți (spuneau despre acestea doar ucrainenii și foarte rar, noi n-aveam dreptul să vorbim despre asta)". Din spusele lui Dragoș Olaru aflăm că Părintele Dumitru Valenciuc l-a îndemnat să scrie această carte *Mesaje din trecut,(Istoria ca lumină, speranță și leac*). *Articole. Studii. Memorii*, Cernăuți, Druk Art, 2020, citându-i mereu spusele Sfântului Apostol Iacov: „Drept aceea, cine știe să facă ce e bine și nu face, păcat are". (Iacov, 4, 17). Oare ce mesaje vor să ne transmită înaintații noștri? Să nu uităm de unde venim, ce limbă vorbim și să avem grijă de mormintele înaintașilor noștri. „Am lucrat la Arhiva de la Cernăuți și am găsit mesajele transmise timpului de înaintașii noștri din sec. XIX – XX-lea Ion Nistor, George Enescu, Sextil Pușcariu ș.a.". Înaintemergătorii neamului nostru spun că „inima privind la cele trecute mai lesne prevede cele viitoare" (Nicolae Milescu Spătaru) și că acestea se fac „din dragostea de Țară, ca să nu se înece anii cei trecuți ai ei" (Grigore Ureche). Dragoș Olaru consideră astfel că într-adevăr, numai cine pătrunde tot mai departe în trecut, acela la fel, conform unei legi inexplicabile de reciprocitate, vede tot mai departe și viitorul. Toate documentele adunate de prin arhive, au apărut de-a lungul anilor (1982-2020) în ziare, reviste, almanahuri, culegeri de documente, precum și în blogul personal „Trecutul ca lumină, speranță și leac", vor contura mai multe aspecte din istoria Bucovinei, a Cernăuțiului de odinioară.

Eu îi mulțumesc pentru aceste fapte din trecut și promit că o voi citi filă cu filă această carte care mi-a fost dăruită de Dragoș însoțită de acest mesaj: „Scumpei mele prietene Natalia Camelia Proțiuc, un talent și o voce ce mă farmecă mereu. Aceste

file de carte despre cei care au fost înaintea noastră. Cu respect semnătura, 23 iunie 2021, Cernăuți". Adorând cântecul voi cita din cartea-mi dăruită un cântec românesc și-l voi studia pentru a-l avea în repertoriul personal: „De la Nistru pân-la Prut / Trei mândruțe am avut, / O româncă și-o țigancă, / Și-o frumoasă bucoveancă. / Românca-mi făcea mâncare, / Țiganca îmi da parale, / Bucoveanca cea mai frumoasă / Mă păstra pentru acasă…"

A vorbit despre cartea lui Dragoș şi poetul Ilie Tudor Zegrea menționând despre cele 600 de pagini foarte interesante, care câteodată e greu măcar să le citești, dar Dragoș le-a și scris și a ridicat valoarea cărții, a depus sufletul și și-a adăugat inima pentru ca această carte să ajungă la noi. Ilie Tudor Zegrea este autorul poemului *Ruga* despre versul eminescian, care a fost interpretat cu evlavie de către Gheorghe Puiu, cântărețul nostru bucovinean, și a răsunat ca o rugăciune către Dumnezeu.

Apoi Nicolae Șapcă a adăugat: „Este vorba despre lansarea concomitentă a câtorva cărți ale autorilor nord-bucovineni. Și de la bun început țin să-mi exprim bucuria că acesta a fost al doilea eveniment de acest gen din această săptămână, având în vedere că s-a spart gheața și, cu două zile înainte, la sediul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina „Mihai Eminescu" a fost lansată cartea prof. Ilie Popescu *Omu-i un miracol al miracolelor*. Apoi a adăugat despre cărțile lansate care vin ca obstacole în calea uitării, „dacă vom scrie astăzi, vom scrie cine suntem noi. Norocul nostru a fost, că te-am avut atâția ani în arhivă". Dragoș Olaru a fost îndemnat să publice materiale „în spiritul vremii", care ar fi dezinformat cititorul despre adevărul documentelor, dar nu a fost să fie. Documentele lui au fost publicate în „Literatura și Arta" de la Chișinău, semnând cu pseudonimul Doru Ropceanu.

Despre cartea lui Dragoș Olaru, pe lângă moderatorul Ștefan Hostiuc, au mai vorbit jurnalistul Serghei Voronțov, autorul aducându-le mulțumiri lor, dar și editorului Valeriu Basaraba de la DrukArt și coordonatorului de proiect Eugen Patraș, „fără care apariția cărții ar fi fost mult mai anevoioasă sau poate chiar imposibilă deocamdată", zicea Dragoș Olaru.

Următoarele trei volume prezentate aparțin jurnalistei cernăuțene Maria Toacă și acestea tot piedici spre calea uitării. Este vorba de volumele de autor *Neamul nostru de martiri*, *Din toată inima pentru Voroneț* și *La răspântia Boianului*, aceasta din urmă o ediție pe care a îngrijit-o. Cartea este o pagină din istoria poporului român. Maria Toacă-Andrieș întotdeauna își bucură cititorul cu o publicistică interesantă, care deseori, după un conținut neliniștitor, îți inspiră optimism. Evident Maria Toacă face parte din categoria jurnaliștilor așteptați la orice publicație. *La răspântia Boianului* a apărut datorită boincenilor, care au pus mână la mână, e vorba despre durerile familiilor Elenei Calancea, Victoriei Costinean și Gheorghe Puiu.

Vasile Răuț a propus un moment de reculegere pentru cei care ne-au părăsit (martirii neamului românesc) și a citat din versurile lui Grigore Vieru *Dusu-m-am.…*

Elena Nandriș i-a dorit Mariei Andrieș succes, ca să scrie în continuare și a menționat că Voroneț este „o punte de credință dintre Voroneț și Mahala"; a mai amintit despre monumentul Aniței Nandriș instalat în Mahala.

Nicolae Șapcă a menționat: „Maria Toacă are o publicistică doinită. Ea știe să scrie ca să-ți liniștească inima și sufletul prin talentul său".

Maria Toacă a adăugat că *La răspântia Boianului* este un roman despre o țărancă Maria care a fost dusă la Astrahan, unde-și pierde copiii și apoi îl regăsește pe unul din aceștia, trecând printr-un zbucium de mamă. La acestea au fost adăugate

aprecierile lui Ștefan Hostiuc: „Textele Mariei Toacă sunt competitive, au un nivel de profesionism cel mai bun din țară”.

Doamna Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, a prezentat cartea *Forţa destinului sau fereastra prin care priveşti cerul.* Este un volum de interviuri și dialoguri ale regretatului profesor Ilie Luceac, care „ne-a privit din locul său astral”, după cum a spus Șt. Hostiuc. Dumneaei a îngrijit de această ediție postumă împreună cu dr. Marin Gherman, actualul redactor-şef adjunct al revistei „Glasul Bucovinei”, având-o pe Cristinia Paladian – redactor literar şi Natalia Proţiuc – lector. Ediția include dialogurile lui Ilie Luceac cu 16 personalități ale Bucovinei. „Ideea despre dialogurile cu bucovinenii a apărut în revista „Glasul Bucovinei”, a precizat d. Alexandrina Cernov, la care a adăugat, că „lui Ilie Luceac îi plăcea foarte mult muzica și de aceea a scris mai multe dialoguri cu muzicienii și oamenii de artă. Se visa dirijor al unei orchestre simfonice, conspecta mereu emisiunile lui Iosif Sava”.

Desigur să vorbești într-o seară despre cinci volume e mult, dar plăcut și necesar. Frecvența lansărilor de carte aduce la concluzia despre evoluarea culturii și literaturii unei națiuni. În cadrul serii ne-au relaxat cu numere artistice interpreții Victoria Costinean, Gheorghe Puiu și Natalia Proțiuc, instrumentistul Marius Răuț.

PETRU MOVILĂ – PERSONALITATE DE EXCEPŢIE A SPIRITUALITĂŢII ORTODOXE

Vasile Carlaşciuc
Cernăuți

[Sokolenko O. G., Melnyciuk I. L. *Mitropolitul Petru Movilă: pagini puţin cunoscute ale vieţii*. Materialele celei de a treia conferinţe ştiinţifico-practice care a avut loc la 27 noiembrie 2020 la Agenţia Ukrinform din Kiev]

Viaţa şi activitatea lui Petru Movilă, Mitropolit al Kievului şi principe moldovean, care a constituit o epocă în istoria spirituală a Ucrainei şi a fost canonizat pentru meritele sale întru afirmarea credinţei ortodoxe, este cunoscută doar unui cerc îngust de specialişti. Tema movileană continuă să fie cercetată în Ucraina, România, Republica Moldova şi Bulgaria. Anume cu scopul punerii în circulaţie a noilor date despre înflăcăratul apărător al ortodoxiei, în Ucraina este organizată Conferinţa ştiinţifico-practică „Petru Movilă: pagini puţin cunoscute ale vieţii", care anul trecut a ajuns la cea de a treia ediţie.

Preşedinte al Comitetului organizatoric al conferinţei a fost bucovineanul Teofil Rendiuc, doctor în ştiinţe istorice, directorul Institutului Bunei Vecinătăţi, iar copreşedinţi – Ștefan Purici, prorector al Universităţii „Ștefan cel Mare" Suceava (un alt copământean de-al nostru), şi Taras Ciuhlib, doctor în ştiinţe istorice, directorul Institutului de Cercetări Ştiinţifice al Căzăcimii al Institutului de Istorie a Ucrainei al Academiei Naţionale de Ştiinţe a Ucrainei. Conferinţa a fost consacrată aniversării a 425-a a naşterii Mitropolitului Petru Movilă. După cum a menţionat în deschiderea conferinţei Teofil Rendiuc, Petru Movilă s-a născut la 21 decembrie 1596, subliniind că există şi alte versiuni referitor la data naşterii Mitropolitului. În contextul paginilor puţin cunoscute ale vieţii lui Petru Movilă, acestea formează o teză de intrigă. Materialele conferinţei oferă posibilitatea tuturor doritorilor să fie martorii acestei polemici ştiinţifice interesante. Între ele se numără studiile publicate anterior referitoare la data naşterii lui Petru Movilă. Doctorul în ştiinţe politice, Ivan Varzar, şi doctorul în ştiinţe filologice, Oles Bilodid, demonstrează că Petru Movilă s-a născut nu în anul 1596, ci în 1574. Diferenţa este de 22 de ani. Această teză a fost dezminţită de doctorul în ştiinţe filologice, Stanislav Semcinski. În studiul său *Cu privire la controversele despre anul naşterii lui Petru Movilă*, publicat anterior şi inclus în prezentul volum cu materialele conferinţei ca valoare ştiinţifică deosebită, Stanislav Semcinski arată că pentru „tălmăcirea" datei naşterii lui Petru Movilă există una şi aceeaşi „probă materială" – placa de argint fixată pe sicriul Mitropolitului şi descoperită în anul 1982 în ruinele Catedralei „Adormirea Maicii Domnului" de pe teritoriul Lavrei Pecerska (aruncată în aer în toamna anului 1941) de către expediţia Institutului de Arheologie al AŞ a Ucrainei, condusă de V. Harlamov. Epitaful incrustat pe placa de argint conţine data naşterii lui Petru Movilă, dar exprimată cu ajutorul literelor şi este descifrată în mod diferit de cercetători: O. Bilodid – 1574, S. Semcinski

– 1596. S. Semcinski demonstrează foarte convingător că Petru Movilă s-a născut în ultimul deceniu al secolului al XVI-lea. Rămâne să se clarifice în continuare dacă este vorba de anul 1594 sau 1596. S. Semcinski propune să se facă referinţă şi la argumentul „astronomic”. În unele panegirice, consacrate zilei de naştere a lui Petru Movilă, se aminteşte de cometa care s-a arătat pe cer după naşterea viitorului mitropolit, ca prevestitoare a fericirii. Tabelele astronomice nu indică faptul că în lunile de toamnă şi iarnă ale anilor 1594 şi 1596 să fi apărut vreo cometă. Însă, în iulie-august 1596, din Atlantic şi până în China, oamenii au avut posibilitatea să vadă pe cer o stea strălucitoare, fixată de cunoscutul astronom danez, Tycho Brahe, precum şi de alţi astronomi. Astfel, majoritatea argumentelor atestă faptul că Petru Movilă s-a născut în anul 1596, conchide Stanislav Semcinski. „De această părere suntem predispuşi să ne conducem şi noi, ţinând cont şi de rezultatele cercetărilor la obiect a numeroşilor autori ucraineni şi români” a accentuat Teofil Rendiuc.

„La acest capitol noi, pentru prima dată, facem o paralelă între biografia şi soarta lui Petru Movilă şi cea a vârsteanului său, viitorul hatman al Ucrainei, Bogdan Hmelniţki, remarcă în continuare Teofil Rendiuc, care constituie contentul celei de-a doua teze intrigante în contextul oglindirii paginilor puţin cunoscute ale vieţii şi activităţii lui Petru Movilă”. Istoricul şi diplomatul ucrainean porneşte de la date cunoscute. După asasinarea tatălui său, domnitorul Moldovei, Simion Movilă, Petru, împreună cu mama sa iau calea pribegiei şi se opresc la Lviv, unde urmaşul domnitorului Moldovei este înscris la Colegiul iezuit din localitate. Lvivul, ca loc de emigraţie a familiei Movilă şi de studii pentru tânărul Petru, a fost ales nu întâmplător. La Lviv şi în conacele din apropiere locuiau rude ale Movileştilor, decenii la rând Movileştii au ajutat financiar comunitatea ortodoxă de aici, îndeosebi, Frăţia de la Lviv, care patrona Colegiul iezuit. În afară de aceasta, Movileştii pot fi consideraţi printre ctitorii Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Lviv, numită şi „Biserica volohă”. În perioada 1599-1606, domnul Moldovei Ieremia Movilă a trimis pentru construcţia bisericii circa 6.000 de zloţi. După moartea acestuia, fratele său Simion, care l-a urmat pe tronul Moldovei, şi tatăl lui Petru Movilă, a procedat la fel. Construcţia bisericii a fost finalizată cu ajutorul financiar al lui Miron Barnovschi, domnitor al Moldovei şi rudă cu Movileştii pe linia maternă. „Deci, subliniază Teofil Rendiuc, Petru Movilă a avut dreptul moral de a alege, împreună cu mama sa, Lvivul ca loc de exil”. În lucrarea citată mai sus, Stanislav Semcinski afirmă că Lvivul era în Polonia, iar moldovenii considerau Polonia „ţară de peste hotare”, din Europa. La Colegiul iezuit din Lviv mai mulţi boieri moldoveni şi-au trimis fiii la învăţătură.

Stanislav Semcinski este convins că aici a învăţat şi Petru Movilă. „De aceea nu este nici o necesitate de a căuta urmele lui Petru Movilă la universităţile din Europa Occidentală, aşa cum au procedat cercetătorii noştri S. Golubev şi V. Şciurat, sau românii C. Ierbiceanu şi I. Mihalcescu, numind ori Sorbona, ori Colegiul La Felche ca locuri de studii ale viitorului Mitropolit al Kievului".

„Dar, nimeni până acum n-a cercetat verosimilitatea cunoştinţei şi prieteniei la acea instituţie de învăţământ, unde concomitent însuşeau ştiinţa de carte nu mai mult de o sută de elevi din familii nobile, care putea exista între ei, a remarcat chiar de la începutul conferinţei Teofil Rendiuc. Fiind vârsteni, Petru Movilă şi Bogdan Hmelniţki nu numai că au învăţat împreună câţiva ani la rând în aceeaşi instituţie, dar au şi absolvit-o cu succes, după care ambii s-au încorporat în una şi aceeaşi armată poloneză. Este interesant faptul că liniile destinelor lor s-au intersectat şi în continuare". În august 1620, fiind în armata poloneză, tinerii Petru Movilă şi Bogdan Hmelniţki au primit botezul focului în lupta de la Ţuţora, lângă Iaşi, în care oastea poloneză a fost înfrântă de cea turcă. În acea luptă tatăl lui Bogdan Hmelniţki, Myhailo, şi-a pierdut viaţa, iar fiul a fost luat prizonier de către turci. Alta a fost soarta lui Petru Movilă, care a scăpat cu zile din acel măcel şi a participat la următoarea bătălie – de la Hotin din 1621, în care confruntarea polono-turcă s-a terminat cu încheierea păcii. După cum remarcă Teofil Rendiuc, desfăşurarea evenimentelor istorice au unit încă de două ori destinele acestor personalităţi. În primul caz, când mama lui Bogdan Hmelniţki aduna mijloace băneşti pentru a-şi scoate fiul din prizonieratul turcesc. „Din partea sa, Petru Movilă, alegând Ucraina ca loc de trai după Bătălia de la Hotin din 1621, în care turcii au fost învinşi, a vândut unul din conacele sale şi a dat banii primiţi pentru salvarea prietenului său de la Colegiul din Lviv şi a camaradului de arme din oastea poloneză", precizează Teofil Rendiuc. Iar al doilea caz, potrivit lui V. Askocenski, la finele anului 1646, când era pe patul de moarte, Petru Movilă l-a blagoslovit pe Bogdan Hmelniţki la sfânta mişcare de eliberare naţională. „În orice caz, aceste aspecte necunoscute până în prezent ale cunoştinţei şi prieteniei între Petru Movilă şi Bogdan Hmelniţki necesită o studiere suplimentară. Şi trebuie să se înceapă de la cercetarea listelor elevilor Colegiului iezuit de la Lviv din timpul când aici au învăţat aceste două personalităţi, care vor servi drept argument pentru afirmarea presupunerilor făcute", a conchis istoricul şi diplomatul Teofil Rendiuc.

Doctorul în ştiinţe politice, Ivan Varzar, unul dintre cei care susţin că Petru Movilă s-a născut în 1574, consideră faptul blagoslovirii de către Mitropolitul Kievului a lui Bogdan Hmelniţki la lupta sfântă de eliberare naţională drept unul cu mai multe semnificaţii ce încununa „epoca movileană" în istoria Ucrainei – anii 20-40 ai secolului al XVII-lea.

Majoritatea autorilor s-au referit la activitatea lui Petru Movilă ca organizator al învăţământului în Ucraina. Profesorul de la Universitatea Naţională „T. Şevcenko" din Kiev, Serhii Luchkanin, în baza solidelor cercetări, cu unele informaţii noi, a relatat pe scurt despre rolul Academiei Kievo-Movilene în dezvoltarea legăturilor culturale cu principatele româneşti, „având în vedere că Academia Kievo-Movileană, transformată de guvernul ţarist în 1817 în simplă academie teologică, închisă în perioada sovietică, după proclamarea Independenţei Ucrainei la 24 august 1991 este redeschisă şi continuă tradiţiile bogate ale legăturilor sale culturale". Analizând aceste relaţii începând chiar cu perioada movileană, profesorul Serhii Luchkanin îl citează pe istoricul literar român, Ştefan Ciobanu, care afirmă că „atmosfera religioasă a culturii din veacurile

al XVI-lea şi al XVII-lea, precum şi credinţa comună – ortodoxismul – care-i leagă pe români şi ucraineni, fac posibilă o apropiere între aceste două popoare". „Vorbind despre absolvenţii români ai Academiei Kievo-Movilene, scrie în continuare Serhii Luchkanin, trebuie să-l amintim pe Udişte Năsturel, care ar fi fost elev al şcolii lui Petru Movilă (Ştefan Ciobanu contestă acest fapt) şi, bineînţeles, pe celebrul Dimitrie Eustatievici Braşoveanu, autorul primei gramatici a limbii române, care, probabil, în decurs de trei ani a studiat la Academia din Kiev, unde pe atunci slavona se studia după „Gramatica" lui Smotriţky (1619), iar partea închinată ortografiei „Gramaticii româneşti" aproape în întregime a fost scrisă după capitolul corespunzător al lucrării lui Smotriţky".

Profesorul kievean, de asemenea, presupune că în mijlocul secolului al XVIII-lea la Academia Movileană ar fi putut învăţa „harnicul cărturar" şi traducător Vartolomei Măzăreanu, care într-un act din anul 1778 este numit „mădular academiceştei teologii a Kievului şi îndreptătoriu şcoalelor domneşti, episcopeşti şi mănăstireşti ale Moldovei". În anul 1776, Vartolomei Măzăreanu a tradus o parte din „Trebnicul" lui Petru Movilă, tipărit la Lviv în anul 1644.

Din lista studenţilor de origine română în Academia Movileană alcătuită de Serhii Luchkanin, este inclus şi Amfilohie Hotiniul, autorul manualului de geografie. Un exemplar al acestui manual a fost dăruit lui Ion Creangă de Mihai Eminescu. În continuare, Serhii Luchkanin aminteşte de absolvenţii ucraineni ai Academiei Movilene, Paisie Velicicovschi şi Philip Orlyk, care au trăit o parte a vieţii lor pe pământ românesc. În perioada când prestigioasa Academie a rămas o instituţie de învăţământ pur religioasă, aici continuau să vină pentru a obţine studii tineri din Basarabia – provincie a Imperiului ţarist. „În anii 1910-1914, la Academia Teologică din Kiev şi-a făcut studiile ilustrul poet basarabean, Alexei Mateevici", scrie Serhii Luchkanin. El aminteşte că viitorul preot-poet, în anii de studenţie, a devenit membru al Societăţii culturale româneşti „Deşteptarea", care activa la Kiev şi avea scopuri politice clare – de renaştere naţională. Serhii Luchkanin se referă şi la amintirile unor colegi de studii ai lui Mateevici, care afirmau că viitorul preot-poet, având la dispoziţie vasta bibliotecă academică, „s-a pus pe citit, ca beţivul pe băut".

La cele relatate de profesorul kievean, vom adăuga că studentul-teolog Alexei Mateevici a fost pasionat de viaţa şi activitatea lui Petru Movilă şi, revenind în Basarabia, se pregătea să scrie un studiu despre slăvitul Mitropolit şi principe moldovean. Moartea timpurie l-a împiedicat să-şi realizeze acest frumos plan, rămânând nescrise importante pagini despre această personalitate ilustră a ortodoxiei.

Serhii Luchkanin aminteşte şi faptul că „un timp la Academia Teologică din Kiev şi-a făcut studiile (ianuarie 1907 - iulie 1908) Visarion Puiu, Mitropolit al Bucovinei (10 noiembrie 1935 - mai 1940), „al Transnistriei", cu reşedinţa la Odesa (1942-1944)". În august 1944 Visarion Puiu a fost nevoit să se refugieze în Occident, unde în perioada 1948-1958 a condus o eparhie românească din Paris.

Evident că această listă, propusă de Serhii Luchkanin, poate fi continuată, căci Academia Movileană i-a ademenit pe mai mulţi fii ai românilor care doreau să se consacre slujirii altarului, îndeosebi, din Basarabia – pe atunci provincie a Imperiului rus.

Este îmbucurător faptul că au îndreptat raze de lumină asupra vieţii şi activităţii lui Petru Movilă şi cercetători din nordul Bucovinei. Profesorul, doctorul în medicină şi primul ambasador al Ucrainei în România, Leontii Sanduleak, a fost preşedintele

Comitetului public pentru marcarea jubileului de 400 de ani de la naşterea lui Petru Movilă. El îl consideră pe Petru Movilă drept un eminent activist bisericesc şi reformator, care şi-a consacrat viaţa Bisericii Ortodoxe Ucrainene. „Însă genialitatea ierarhului Bisericii Ortodoxe Ucrainene şi-a pus pecetea şi pe dezvoltarea Ortodoxiei ecumenice", subliniază Leontii Sanduleak. Şi anume sub acest aspect merită menţionată opera de căpătâi a lui Petru Movilă şi Isai Trofimovici *Mărturisirea ortodoxă*, care a devenit o bază a întregii credinţe. La fel de ponderabile sunt meritele lui Petru Movilă în activitatea iluministă. Leontii Sanduleak citează cuvintele rostite de Petru Movilă la 15 iunie 1631, la sfinţirea Bisericii „Adormirea Maicii Domnului" din Lviv, construită în mare parte pe mijloacele băneşti ale Movileştilor: „Eu, Petru Movilă, cu mila lui Dumnezeu arhimandrit al Sfintelor Peşteri din Kiev, văzând în Biserica Ortodoxă o mare pierdere în sufletele oamenilor din cauza neştiinţei de carte a duhovnicilor şi a tineretului, cu mila şi cu ajutorul Domnului şi prin marea mea voinţă, dorind să previn o pierdere atât de mare, am hotărât să înfiinţez şcoli pentru ca tineretul să fie educat în credinţă, în obiceiuri bune şi în ştiinţe libere…".

Astfel, Petru Movilă a înfiinţat noul Colegiu latin la Vinnyţia – filială a celui din Kiev, şi la Kremeneţ. „Unind Şcoala Frăţiei din Kiev cu cea de la Peşteri, pe care el a înfiinţat-o, Marele Mitropolit a creat prima în Europa de Est Şcoală superioară care-i poartă numele şi din care au ieşit mulţi activişti politici şi publici, propăşitori din Europa de Est", menţionează Leontii Sanduleac. În continuare el remarcă pe bună dreptate că „activitatea de propăşire a lui Petru Movilă nu s-a limitat numai la Ucraina. Cu contribuţia lui Petru Movilă a fost înfiinţat Colegiul din Iaşi după modelul celui din Kiev. La rugămintea domnitorului Moldovei, Vasile Lupu, Petru Movilă i-a trimis la Iaşi câţiva profesori ucraineni în frunte cu fostul rector al Colegiului din Kiev, Sofronii Poceaski, care a devenit concomitent stareţul vestitei Mănăstiri „Trei Ierarhi" din Iaşi. În istoria bisericii române este menţionat şi faptul că Petru Movilă a dăruit tiparniţe pentru Moldova şi Ţara Românească.

Profesorul Leontii Sanduleak a accentuat că Petru Movilă a fost un poliglot. El aminteşte de vizita în Moldova a lui Petru Movilă din februarie 1645, la nunta fiicei domnitorului Vasile Lupu, Maria, cu Ianuş Radziwill, la care Mitropolitul a rostit o predică în limba română, apoi în ucraineană, ca apoi aceasta să fie publicată în poloneză. „Pentru noi, ucrainenii, nu are însemnătate apartenenţa etnică a Marelui Mitropolit. Noi îl onorăm ca o personalitate eminentă a civilizaţiei europene, ca pe un om care şi-a adus o mare contribuţie la dezvoltarea spirituală a Europei de Est, în primul rând a Ucrainei", a conchis Leontii Sanduleak.

Tânărul cercetător cernăuţean, Vladimir Acatrini, a pornit pe urmele lui Petru Movilă la Cernăuţi. Însuşi titlul comunicării sale conţine o intrigă, care urmează să fie clarificată. Vladimir Acatrini afirmă că Petru Movilă a fost pentru prima dată la Cernăuţi când avea doar patru ani. În 1600, când Mihai Viteazul a devenit conducător de facto al celor trei state medievale româneşti. Simion Movilă, fost domnitor al Ţării Româneşti, împreună cu familia sa, s-a retras în Polonia. Drumul lor a trecut prin Cernăuţi…. Petru Movilă ajunge pe meleagurile natale în 1621, participând la Bătălia de la Hotin „împotriva turcilor ca ostaş în armata lui Jan Karol Chodkiewicz", scrie Vladimir Acatrini. Respectând cronologia propusă de el, se cere amintită aici şi lupta de la Ţuţora din vara anului 1620, dată, de asemenea, între oastea poloneză şi cea otomană pe teritoriul moldav, lângă Iaşi. Anume acolo tânărul Petru Movilă a primit botezul focului, fapt despre care am scris mai sus.

Autorul comunicării precizează că despre prezenţe movileştene în ţinutul bucovinean „vorbesc şi câteva documente descoperite în fondurile Arhivei regionale de stat din Cernăuţi în anii ’70 ai secolului trecut de către arhivistul Dragoş Olaru, însă ele se referă la o epocă mai târzie decât cea a movileştilor. Potrivit acestora, „Mitropolitul Bucovinei Silvestru Morariu-Andrievici (1818-1895) prin anii ’80 ai secolului al XIX-lea hotărăşte să reediteze la Cernăuţi *Trebnicul,* una din cele mai importante lucrări religioase tipărite de către Petru Movilă la 1646 la Lavra Pecerska din Kiev. La Mănăstirea Suceviţa pe vremea ceea se păstra un exemplar al acestei publicaţii, însă Mitropolitul Bucovinei nu era sigur de autenticitatea lui şi hotărăşte să se adreseze conducerii Lavrei din Kiev cu rugămintea de a i se pune la dispoziţie, pe o perioadă limitată, un exemplar al *Trebnicului* editat de Petru Movilă ca să fie confruntat cu cel de la Mănăstirea Suceviţa”. Răspunsul, constată Vladimir Acatrini, a fost dezamăgitor pentru Mitropolitul Silvestru, acestuia propunându-i-se ca prin teologul bucovinean, Sevescul, care se afla pe atunci la studii la Academia Teologică din Kiev, să se aducă exemplarul de la Suceviţa ca să poată fi confruntat cu cel de la Lavră şi, în caz că va fi nevoie, să se corecteze textul. Mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici nu a acceptat o astfel de propunere. Probabil că nici stareţul Mănăstirii Suceviţa nu s-a încumetat să scoată în afara sfintei ctitorii a Movileştilor preţioasa publicaţie a lui Petru Movilă. Astfel, *Trebnicul* aşa şi n-a fost reeditat la Cernăuţi.

În acel an important în istoria ţărilor româneşti, 1600, când Movileştii erau în pribegie, trecând prin Cernăuţi în Polonia, Simion Movilă împreună cu familia sa s-a oprit neapărat la pichetul de vamă. Acolo, scrie Vladimir Acatrini, era o biserică din lemn cu hramul Sfânta Cuvioasa Parascheva sau „Vămeasca”, după cum i se spunea în popor. În locul ei, în 1862, a fost ridicată o nouă biserică din piatră, de asemenea, în cinstea Cuvioasei Parascheva, care este o podoabă arhitectonică a Cernăuţiului. În interiorul ei se află o icoană (pictură murală) cu chipul Sfântului Mitropolit Petru Movilă, puţin cunoscută, constată tânărul cercetător Vladimir Acatrini.

Anul curent comunitatea ucraineană de la Bucureşti va marca un mic jubileu – cinci ani de la deschiderea primei Biserici ortodoxe ucrainene în capitala României. După cum remarcă activista publică Iaroslava Kolotilo, drept imbold în această privinţă a servit pentru etnicii ucraineni din Bucureşti crearea la Kiev, la 11 septembrie 2011 a parohiei româneşti, care poartă numele lui Petru Movilă. La 7 iunie 2016, Sfântul Sinod al Patriarhiei Române a confirmat oficial înfiinţarea noii parohii ucrainene la Bucureşti. Deputatul din partea Uniunii Ucrainenilor din România, Mykola Petreţki şi Teofil Rendiuc, care în acea perioadă îndeplinea misiunea de conducător al Ambasadei Ucrainei în România, au contribuit nemijlocit la deschiderea Bisericii ucrainene ce urma să poarte numele lui Petru Movilă. Diplomatul ucrainean a adus de la Lavra Pecerska din Kiev cărţi pentru oficierea serviciului divin şi a cumpărat pe banii săi o icoană cu chipul Sfântului Petru Movilă. Primul serviciu divin în limba ucraineană a fost oficiat la Bucureşti la 21 august 2016. Iaroslava Kolotilo conchide că „Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române întotdeauna îşi trimite reprezentanţi la sărbătoarea de hram, demonstrând că nu este indiferentă de soarta Bisericii ucrainene”.

În acest context, părintele doctor, Dumitru Kolotilo, subliniază că „în mai 2016, prin Hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a fost înfiinţată la Bucureşti o parohie ucraineană, mie revenindu-mi sarcina de a o organiza şi conduce. În această calitate, am propus Vicariatului Ortodox Ucrainean din România (şi implicit Patriarhiei Române) ca hramul principal al Bisericii ucrainene să fie

Sfântul Petru Movilă, ca personalitate de excepţie a spiritualităţii ortodoxe, născut în Moldova, dar activând strălucit în Ucraina pentru întregul spaţiu ortodox".

Părintele Mihai Cobziuc de la Parohia Sfântul Ilie din Dărmăneşti, judeţul Suceava, analizând viaţa şi activitatea lui Petru Movilă în contextul relaţiilor dintre cele două Biserici Ortodoxe surori (română şi ucraineană), subliniază că „exemplul indiscutabil al Ucrainei şi României, care la baza lor au pus credinţa Ortodoxă, ştiind că puterile creatoare ale naţiunii şi sănătatea ei morală nu găsesc un mediu mai puternic decât cel al credinţei, iar politica izvorâtă din credinţă este cea mai bună politică".

Ca şi majoritatea autorilor, articolele cărora au fost incluse în această culegere, slujitorul altarului din România, Mihai Cobziuc, se referă la rolul excepţional al lui Petru Movilă la reforma sistemului de învăţământ din Ucraina. Colegiul de la Kiev, creat de Mitropolit, „la scurt timp devine o instituţie de învăţământ renumită, un centru de cultură teologică şi laică, care se bucura de mare prestigiu". El a fost recunoscut ca Academie, „devenind un centru important de învăţământ nu doar pentru Ucraina, ci şi pentru tot Estul Europei". Mihai Cobziuc remarcă: „Dintre absolvenţii acestei Academii au fost selectaţi şi aleşi în secolul XVIII toţi ierarhii din Rusia, fie că erau sau nu ucraineni. Mulţi dintre absolvenţii Academiei au ajuns profesori cu renume în şcolile şi seminarele din întreaga Rusie". La Academia Movileană a studiat şi Dimitrie Eustatievici Braşoveanu, precum şi cuviosul Paisie Velicikovschi, devenind îndrumător al vieţii monahale din Moldova secolului al XVIII-lea.

Neobişnuită a fost comunicarea *Eubiotica în contextul religios ortodox,* prezentată conferinţei de Jordan Danilencu, profesor de eubiotică, naturopatie şi medicină comparată din România. El remarcă: „Movilă Petre a fost continuatorul celor buni prin faptele sale istorice menţionând mereu crezul uman, speranţa şi iubirea, prin o decizie bună în fapta omului. El, la vremea sa, a înfiinţat primele şcoli, spitale, organizaţii de ajutorare, pentru cine voia să înveţe fără a cere nimic în schimb lumii. Azi, această învăţătură, a dispărut sau aproape este dispărută, iar decăderea umană se vede. Toţi spunem că suntem evoluaţi, din păcate ceva material, dar nu şi restul, dimpotrivă omul parcă doreşte a se urca în copacul lui Darwin. Om luminat, el pune în educaţia proprie îmbinând cerul cu pământul, omul cu calea lui Dumnezeu, legea înţelepciunii aplicate şi consecinţa faptei în sine, totul antropozofic..., păstrând creaţia religioasă ca ştiinţă cerească, înţelepciunea omenească prin educaţie şi ajutor, materializarea crezului personal şi social".

Analizând comunicările, prezentate în cadrul conferinţei, împărtăşim părerea autorilor acestui volum Oleksandr Sokolenko şi Iuri Melnyciuk, membri ai Uniunii Naţionale a Etnografilor din Ucraina, că desfăşurarea unor asemenea conferinţe constituie o etapă importantă a studierii vieţii şi activităţii eminentului Mitropolit Petru Movilă.

PE URMELE INEDITE ALE LUI PETRU MOVILĂ

Vladimir Acatrini
Cernăuți

„Pe urmele inedite ale lui Petru Movilă” – cu acest generic, intrigant din punct de vedere ştiinţific, în data de 25 februarie 2021 la Agenţia Ukrinform din Kiev s-a desfăşurat un important eveniment cu rezonanţă internaţională: prezentarea volumului trilingv (uraineană, română şi englezâ) *Mitropolitul Petru Movilă: pagini puţin cunoscute ale vieţii*.

Minuţios pregătit şi coordonat de domnul Teofil Rendiuc, recent decorat cu Ordinul „Mitropolitul Petru Movilă”, Ministru Extraordinar şi Plenipotenţiar, Doctor habilitat în istorie, Director al Institutului bunei vecinătăţi, redactor-şef al volumului, evenimentul a atras atenţia diplomaţilor, înaltelor feţe bisericeşti, a unui număr impresionant de savanţi, profesori universitari şi jurnalişti, precum şi a unui larg cerc de persoane cointeresate în aprofundarea cunoştinţelor despre marele Mitropolit. Volumul *Mitropolitul Petru Movilă: pagini puţin cunoscute ale vieţii* este destinat cercetătorilor, profesorilor, doctoranzilor, studenţilor, precum şi unui cerc larg de cititori.

Realmente, a fost nu doar o simplă prezentare a volumului menţionat, ci o reuşită continuare a profundelor dezbateri ştiinţifice din cadrul celei de a treia Conferinţe internaţionale *Mitropolitul Petru Movilă: pagini puţin cunoscute ale vieţii,* care a avut în data de 27 noiembrie 2020, fiind dedicată marcării a 425 de ani de la naşterea Mitropolitului Petru Movilă şi 375 de ani de la trecerea sa în lumea celor sfinţi.

Prezentarea volumului a fost onorată de participarea a doi diplomaţi de valoare– Nicolae Mâinea, adjunct al Excelenţei Sale Ruslan Bolbocean, Ambasador Extraordinar şi Plenipotenţiar al Republicii Moldova în Ucraina şi Radu Filip,

Consilier al Ambasadei României în Ucraina. Deosebit de importante au fost prezenţa şi alocuţiunile Arhimandritului Filaret (Voloşin), prorectorul Academiei şi Seminarului Teologic din Kiev, a Preacucernicului părinte Dumitru Popescu, paroh al parohiei moldo-române „Petru Movilă" din cadrul Lavrei Pecerska din Kiev, a domnului Iuri Melniciuk, Directorul Centrului ştiinţific şi de învăţământ pentru educarea patriotică a tineretului al Universităţii internaţionale de dezvoltare umană „Ucraina" şi a altor personalităţi.

În alocuţiunea sa de la deschiderea evenimentului, domnul Teofil Rendiuc, după ce a mulţumit politicos tuturor celor prezenţi, a insistat în mod deosebit asupra următorului fapt: „Am scos la lumină pagini despre Petru Movilă necunoscute publicului larg, atât din Ucraina, cât şi din România şi Republica Moldova. Dacă vom uni potenţialul şi sursele ucrainene cu cele din România şi Moldova, se va primi un spaţiu ortodox enorm, în care Petru Movilă este nu numai o personalitate ce simbolizează prietenia dintre aceste trei *ţări, ci şi un însufleţitor al unităţii* lor educative, culturale şi spirituale".

În viziunea domnului Teofil Rendiuc, momentul intrigant din punct de vedere ştiinţific constă în faptul ca membrii Comitetului organizatoric al dublului proiect – conferinţă anuală şi turnarea unui film documentar *Mitropolitul Petru Movilă: pagini inedite şi puţin cunoscute ale vieţii şi activităţii,* al cărui Preşedinte este domnia sa – intenţionează să cultive şi să promoveze aspecte cu totul inedite sau mai puţin cunoscute din viaţa şi activitatea marelui Mitropolit. Primul pas în această direcţie este aducerea la cunoştinţa cercetătorului şi cititorului din Ucraina a unor aspecte necunoscute de ei privind perioada premergătoare segmentului ucrainean al vieţii lui Petru Movilă (până în anul 1607), precum şi tot ce este legat de părinţii lui nobili, rudele, înaintaşii şi descedenţii, fie şi pe linie indirectă. Sursele respective sunt de găsit în arhivele din România şi Republica Moldova, precum şi în publicaţiile cecetătorilor din aceste două ţări vecine şi prietene. Şi invers – aducerea la cunoştinţa cercetătorului şi cititorului din România şi Republica Moldova a aspectelor necunoscute de ei privind perioada segmentului ucrainean al vieţii şi activităţii lui Petru Movilă (anii 1607–1646). Declanşăm acest mult aşteptat proces, a accentuat domnul Teofil Rendiuc, prin valorificarea deplină a anilor de studii ai viitorului Mitropolit la Colegiul iezuit din Lvov, împreună cu viitorul Hatman al Ucrainei Bogdan Hmelniţkii – pagină total inedită din istoria Ucrainei şi Moldovei medievale. Vom continua cu elucidarea participării lui Bogdan Hmelniţkii şi a lui Petru Movilă la marea bătălie antiotomană de la Ţuţora de lângă Iaşi (1620), contribuţia financiară personală a tânărului ofiţer Petru din armata polonă la răscumpărarea prietenului său Bogdan din prizonieratul turcesc, precum şi cu descrierea cu lux de amănunte a primilor cinci ani din viaţa matură a lui Petru Movilă pe prima sa moşie din localitatea Mihailivca-Rubijivca de lângă Kiev, unde ierarhul a ridicat o biserică de lemn închinată Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava pe care a ctitorit-o cinci ani (se elaborează un studiu special), înainte de plecarea sa la Lavra Pecerska. Deci, a concluzionat domnul Teofil Rendiuc, există un set de aspecte inedite până acum, pe care le vom propune celor cointeresaţi atât prin volumele viitoarelor conferinţe ştiinţifice ce se vor organiza şi în România, şi în Republica Moldova, cât şi prin filmul documentar anterior menţionat.

La rândul său, Arhimandritul Filaret a transmis cuvântul de salut al Preasfinţiei Sale Silvestru, Episcopul de Bilogorodka, rectorul Academiei şi Seminarului Teologic din Kiev, transmiţând Comitetului organizatoric şi un set de cărţi teologice

ale Academiei, importante în contextul temei în discuţie, inclusiv studiul documentar de mare valoare *Înscrierile Sfântului Petru Movilă*.

În special, Arhimandritul Filaret a dat citire următorului pasaj din cuvântul de salut al Preasfinţiei Sale Silvestru: „Nu odată, pe bună dreptate, s-a menţionat că la ora actuală creaţia Sfântului Petru în mod detaliat este studiată în ţările Europei, însă societăţii ucrainene, cât de ciudat ar fi, lucrările acestui mare ierarh îi sunt puţin cunoscute sau cunoscute doar la suprafaţă. Organizatorii şi participanţii celei de a III-a Conferinţe internaţionale *Mitropolitul Petru Movilă: pagini puţin cunoscute ale vieţii* au contribuit în modul cel mai reuşit ca noi, locuitorii Ucrainei, să putem cuprinde toată profunzimea creaţiei şi semnificaţia vieţii acestei mari personalităţi. Pe lângă contribuţia sa la dezvoltarea culturii la scară naţională, Sfântul Petru a susţinut şi dezvoltarea ştiinţei şi religiei în Moldova medievală de atunci”.

Din partea Ambasadei Republicii Moldova în Ucraina, domnul Nicolae Mâinea a marcat importanţa evenimentului, declarând că una din apropiatele conferinţe anuale se va desfăşura la Chişinău.

Domnia sa a stipulat din cuvântul de salut al Excelenţei Sale Ruslan Bolbocean, Ambasador Extraordinar şi Plenipotenţiar al Republicii Moldova în Ucraina, următoarele: „Viața Marelui Ierarh Petru Movilă a fost marcată de lupta pentru credință și valorile strămoșești. La bază s-a aflat credința, acel factor puternic care nu l-a făcut să-și piardă încrederea și speranța în continuarea activității reformatoare în calitate de paroh, dascăl, teolog și Mitropolit, care, în diferite perioade ale vieții, chiar și în vremurile de grea cumpănă, a fost promovată cu multă dragoste și abnegație. El este una din personalitățile notorii care aparțin țărilor noastre, fiind o punte de legătură, prin tezaurul spiritual-cultural valoros lăsat posterității. Aflat în fruntea Mitropoliei Kievului într-o perioadă în care vieții cultural-spirituale i se deschideau noi orizonturi, dar și provocări, Petru Movilă s-a dovedit a fi un spirit luminator și temeinic în strădania de reorganizare a vieții religioase. Nemuritor prin activitatea sa, Mitropolitul Petru Movilă a îmbogățit avuția spirituală a popoarelor noastre. Lucrările lui își păstrează și astăzi, în mare măsură, valoarea spirituală și teologică, iar figura marelui Mitropolit este asociată cu un luminator al Ortodoxiei, care a promovat idealurile veșnice și a pus în slujba lor toată energia și talentul”.

Şi Preacucernicul părinte-paroh Dumitru Popescu a intervenit cu o perfectă alocuţiune, expusă în două limbi, în care a menţionat importanţa inaugurării, începând cu luna noiembrie 2011, în incinta Catedralei „Adormirii Maicii Domnului” din cadrul Lavrei Pecerska din Kiev, a slujbei în limba română pentru cei trei mii de enoriaşi-vorbitori de această limbă din capitala Ucrainei, la care participă săptămânal şi reprezentanţii ambasadelor Republicii Moldova şi României în Ucraina.

În acest context în comentariul său în calitate de moderator, domnul Teofil Rendiuc a informat asistenţa despre faptul, că în vara anului 2016, când era Şeful Misiunii diplomatice a Ucrainei în România, a avut posibilitatea de a-şi aduce propria contribuţie la ctitorirea parohiei ortodoxe ucrainene „Petru Movilă” din Bucureşti, ceea ce a echilibrat drepturile enoriaşilor-vorbitori de limba română din capitala Ucrainei cu cele ale enoriaşilor-vorbitori de limba ucrainenă din capitala României de a avea slujbe în limba maternă. Domnia sa a venit şi cu o plăcută surpriză pentru cei prezenţi – a dat citire cuvântului de salut pentru participanţii la eveniment a Preacucernicului preot Dumitru Kolotilo – parohul parohiei ortodoxe ucrainene „Petru Movilă” din Bucureşti, care, împreună cu soţia sa, doamna Iaroslava Kolotilo, au publicat propriile studii în două limbi în volumul prezentat.

Domnul Iuri Melniciuk, Directorul Centrului ştiinţific şi de învăţământ pentru educarea patriotică a tineretului al Universităţii internaţionale de dezvoltare umană „Ucraina" a schiţat perspectiva de implementare ale celor două proiecte – conferinţele anuale şi turnarea filmului documentar *Mitropolitul Petru Movilă: pagini inedite şi puţin cunoscute ale vieţii şi activităţii*.

Totodată, domnia sa a accentuat importanţa continuării cooperării efective dintre Ucraina, Republica Moldova şi România în domeniul aprofundării studierii paginilor inedite şi mai puţin cunoscute din viaţa şi activitatea slăvitului Mitropolit Petru Movlă, care uneşte şi consolidează trei ţări vecine şi prietene.

În fine, prezentarea volumului trilingv *Mitropolitul Petru Movilă: pagini puţin cunoscute ale vieţii* a devenit un important eveniment ştiinţific şi cultural din capitala Ucrainei cu o articulată nuanţă internaţională.

MĂREAȚA ZI DE VARĂ LA PUTNA, ÎN IERUSALIMUL ROMÂNITĂȚII. CEI CU DRAGOSTE DE NEAM ÎL AU ÎNTOTDEAUNA APROAPE

Maria Toacă
Cernăuţi

În acest an, la 2 iulie, zi de pomenire a Sfântului Ștefan cel Mare, am pornit spre Mănăstirea Putna, care-i prima și cea mai importantă ctitorie a Domniei Sale, nu doar cu gândul, ci pe un drum aievea – scurt în realitate, dar nu-i ușor de a-l trece prin vamă în condițiile când carantina încă ne ține în chingile restricțiilor. Totuși, am pornit optimist, însoțită de un cântec luminos, ca soarele ce-mi răsărea în față. Și parcă auzeam cum îndemnul lui Adrian Păunescu din *Jurământ la Putna*, cântat de Victor Socaciu, vibrează în atâtea inimi române de la noi! Nu e doar un sentiment patetic de moment, fără temei. Au fost ani când nu se sfârșeau pelerinajele românilor din nordul Bucovinei la acest altar al credinței strămoșești, care ne este mormântul lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Erau cu adevărat pelerinaje: oamenii treceau pe jos prin vamă, unii urmând drumul la pas până la Sfânta Mănăstire.

Acum, mai ales din cauza pandemiei, nici cu mașina nu e ușor să ajungem pe unde ne dorește fierbinte inima. Parcă prevăzând aceste timpuri, cei cu mare dragoste de istoria neamului l-au adus pe Ștefan Vodă mai aproape – în casele și pe lângă casele lor. Și nu doar adunând cărți de istorie sau legende transmise din gură-n gură. Primăvara aceasta, a doua zi de Paști, l-am întâlnit la Stejarul lui Ștefan cel Mare din Codrii Cosminului pe Ilie Bezușco din Oprișeni. Îl cunoaște multă lume, numai eu l-am „descoperit” nu demult pe acest om extraordinar, acolo lângă legendarul

stejar, deși auzisem de temerara sa faptă de a-și mobiliza consătenii să înalțe un bust lui Ștefan cel Mare. Și deoarece a contribuit cel mai mult la această lucrare, de vreo patru ani îl are pe Sfântul Voievod mereu în față, lângă casa sa. Nu știu dacă s-au întâlnit vreodată, însă se aseamănă ca două picături de apă – Ilie Bezușco din Oprișeni și Vasile Botă din Boian, care îl are pe Marele Ștefan pictat pe un perete din casă. Românii din Ropcea și cei de la Buda-Mahala și-au zidit Biserici cu hramul Ștefan cel Mare și Sfânt, patronul acestor lăcașe de închinare fiind sărbătorit cu mare evlavie de enoriași.

Topim cu Ștefan cel Mare câte o sârmă ce ne desparte

E credința de neînfrânt a românilor, mai cu seamă a celor despărțiți de Țară, că Ștefan cel Mare și Sfânt ne apără și din mormânt cu crucea și sabia dreptății. Și în cuvântul de binecuvântare, rostit la Sfânta Liturghie Arhierească de Arhimandritul Melchisedec Velnic, starețul Mănăstirii Putna, a vibrat credința unui neam întreg că *„Împreună cu Ștefan cel Mare și Sfânt topim la Putna câte o sârmă ce ne desparte”*. Am luat aceste cuvinte și din privirile oamenilor, dar mai ales ale copiilor, îngenunchiați în rugăciune, din albul imaculat al cămășilor lor de pânză brodate în cruciulițe, pe alocuri cu frunze de stejar, din brâiele tricolore, purtate grațios de tineri și bătrâni, din sobrietatea iluminiscentă a veșmintelor călugărilor, din albastrul înalt al cerului, din flacăra candelei ce veghează neîncetat la mormântul Voievodului... Alături de redactorul-șef al revistei „Glasul Bucovinei” Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române, le-am luat cu asupra de măsură din bunăvoința Consulului General al României la Cernăuți, Irina Loredana Stănculescu. Invitată la hramul (numit cel de-al doilea) lui Ștefan cel Mare, Excelența sa ne-a facilitat și nouă drumul spre Putna, Bucovina devenindu-i mai mult decât „la noi acasă”. Și aroma trandafirilor, și fragilitatea ierbii pe care mă temeam să calc, dar nu se putea altfel, - absolut toate ce respiră, ce freamătă la Putna topesc sârme, răstoarnă ziduri și garduri, acum, ca și în toate timpurile de când a fost ctitorită de Domnitorul Moldovei Mănăstirea ce-l adăpostește în veșnicie. Însă numai pe cele ce ne despart le răstoarnă, căci Putna ne este zid de cetate în fața tuturor răutăților ce stau în calea speranței și credinței, după cum spunea Eminescu în pledoaria-i pentru depunerea urnei de argint cu pământ din toate provinciile românești la mormântul „creștinului pios, românului mare”: „Crist a învins cu litera de aur a adevărului și a iubirii, Ștefan cu spada cea de flăcări a dreptului. Unul a fost libertatea, celălalt apărătorul evanghelului ei”.

Ca și acum 150 de ani, când Eminescu i-a adunat pe români la Marea Serbare a celor patru secole de la sfințirea mănăstirii, ca și în timpuri mai apropiate, Ștefan, din mormântu-i de la Putna, dă poruncă „să lupte pentru țară”, neamului său care vine din toate zările să-i cinstească numele, întâlnindu-se într-o unică rugăciune și îmbrățișare duhovnicească, așa cum râurile se îmbrățișează în mare.

Înainte de începerea Sfintei Liturghii, părintele stareț Melchisedec a întâmpinat la poarta Mănăstirii Putna cu binecuvântare cortegiul pitoresc al mai multor grupuri de gospodari din vetrele păstrătoare de bogății folclorice ale județului Suceava și coruri de elevi, toți cântând melodii patriotice. La Sfânta Liturghie Înaltpreasfințitul Părinte Calinic al Sucevei și Bucovinei i-a avut alături pe Părintele Ioachim, Arhiepiscopul Romanului și Bacăului, pe Episcopul Vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, pe starețiii mănăstirilor Putna și Sihăstria Putnei și numeroși alți clerici, printre care câțiva din nordul Bucovinei, uniți în jurul protopopului de Storojineț, părintele Vasile Covalciuc.

„Vrednicul voievod este o sinteză a patriotismului naţional, un simbol al dreptăţii şi responsabilităţii faţă de popor. Nădejdea nestrămutată în izbândă, lupta pentru păstrarea neatârnării şi devotamentul faţă de supuşii săi au fost liantul ce l-a unit cu poporul său, care l-a urmat cu credinţă şi jertfelnicie. Binecredinciosul Voievod Ştefan cel Mare este sfânt pentru faptele sale cele multe şi mari, pentru smerenia, dreptatea şi credinţa sa. Prin credința și faptele sale, el şi-a făcut numele nemuritor şi şi-a asigurat slava cea veşnică. Sfinții au fost oameni ca și noi. Nu sunt personaje din mit sau din legendă. Omul a fost făcut, ne spune teologia, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Și l-a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său, rămânând ca asemănarea cu Dumnezeu, posibilitatea de a nu muri și de a fi sfânt să fie un proces dinamic, pe care să și-l realizeze fiecare dintre noi în funcție de liberul arbitru. Ștefan cel Mare și Sfânt și-a realizat asemănarea cu Dumnezeu ctitorind biserici – nu închizând și dărâmând biserici; ctitorind cultura, arta, spiritualitatea unui popor răstignit și înviat de nenumărate ori", a spus Înaltpreasfințitul Părinte Calinic în predica sa, închinată apărătorului creștinătății.

Împodobit cu numeroase virtuți, vrednicul nepot al lui Alexandru cel Bun nu avea vanitate și mândrie în sufletul său. Domnitorul Moldovei, Cel care a fost numit de Marele Patriarh de la Roma „Spada creștinătății", atribuia fiecare biruință puterii divine, mulțumind lui Dumnezeu prin posturi și înălțare de biserici și mănăstiri. Nu numai cronicarii de la curtea Domnitorului, ci și cei străini consemnează că măreața victorie de la Vaslui, la Podul Înalt, Ștefan a declarat-o ca o mare minune a lui Dumnezeu, dând ordin să nu-i fie lăudat numele pentru ea. Cronicarul Jan Dlugosz confirmă că „nu s-a îngâmfat Ștefan în urma acestei biruințe, ci a postit 40 de zile cu apă și pâine. Și a dat poruncă în țara întreagă să nu cuteze cineva să-i atribuie lui acea biruință, ci numai lui Dumnezeu, cu toate că știau toți că victoria din ziua aceea numai lui se datorește". Și legendele poporului despre bătălia de la Podul Înalt, în care Domnitorul Moldovei cu numai 40 de mii de oșteni, majoritatea fiind țărani, a învins oastea falnică a lui Soliman pașa de 100 de mii de luptători bine instruiți, ne duc cu gândul la aceeași sursă istorică: „Iar Ștefan s-a întors fără mândrie în târgul Vasluiului, tot așa cum pornise, și a îngenuncheat înaintea altarului, aducând lui Dumnezeu lauda pentru această biruință. A chemat în jurul său pe toți vitejii de la Podul Înalt, le-a dat ranguri mari în oștire, făcând boieri pe plugarii săi. Le-a poruncit să postească toți, cum va face și el, numai cu pâine și apă. ...A postit Moldova toată după porunca lui Ștefan și l-a numit poporul său dreptcredincios Sfântul Ștefan, așa cum i se cădea".

Astăzi, urmașii acelor „boieri" din neam de plugari îi înalță imnuri de proslăvire. În cadrul liturghiei au cântat corul de clerici „Sf. Leontie de la Rădăuți" și corul de eleve „Ascensio" de la Liceul Teoretic cu profil de arte „Grigore Grigoriu" al Mănăstiri „Sf. Femei Mironosițe Marta și Maria" din Hagimus, raionul Căușeni, Republica Moldova. După slujbă a urmat recitalul grupului „Ai lui Ștefan, noi oșteni" de la Liceul Tehnologic „Ion Nistor" din Vicovu de Sus și parada militară.

La mormântul domnitorului din biserica mare a mănăstirii au depus coroane și au dat onorul militari de pe ambele maluri ale Prutului. Parada militară a înconjurat biserica, acompaniată de Orchestra Model a Inspectoratului General de Carabinieri al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova.

Părintele Arhimandrit Melchisedec a prezentat câteva noi și deosebit de valoroase publicații, editate către împlinirea a 150 de ani de la Marea Serbare de la Putna – toate

sub genericul *Continuitatea unui ideal*. Cu sprijinul Consiliului Județean Suceava, Mănăstirea a publicat volumul *Serbarea de la Putna – 1871. Publicistică, documente, amintiri*, ediție îngrijită de Monahul Alexie Cojocaru, broșura *Serbările de la Putna. Continuitatea unui ideal*, Revista „Cuvinte către tineri" nr. 14. De asemenea, a fost reeditat volumul de poeme *Imnele Putnei* de Ioan Alexandru, poetul pe parcursul vieții sale profund evlavioase fiind nelipsit de la Serbările Putnei.

Starețul s-a adresat către toți românii, și în special către tineri, să ducă mai departe idealul de unitate românească în jurul valorilor naționale. Pentru a semăna mai multă convingere, și-a luat în ajutor cuvintele lui George Tofan, preşedintele comitetului studenţesc din Cernăuţi, rostite la manifestarea din 1904, cea mai măreață dintre toate manifestările din epoca modernă, dedicate Sfântului Ștefan cel Mare: *„Din Suceava a cârmuit Ștefan cel Mare numai Moldova. Din Putna, geniul său conduce întreaga românime".*

Spectaculoasă a fost ceremonia militară, cu depunere de coroane și defilarea trupelor militare din partea structurilor Ministerului Afacerilor Interne din județul Suceava și a delegației Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, sub acompaniamentul Orchestrei-Model a Inspectoratului General de Carabinieri al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Din partea comunității românești din nordul Bucovinei coroana a fost depusă de Consulul General al României la Cernăuți, Irina Loredana Stănculescu, și dr. Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române.

... Știu că la început era cuvântul, totuși, cuvintele nu mai au putere să exprime ce am văzut, dar mai ales ce am simțit la trecerea a 517 ani de la trista zi de vară, „când a fost să moară Ștefan", răspândind cu sfârșitul său acea mare jale în Țara Moldovei. Imaginile spun mai mult decât cuvintele. La Putna am simțit cum Dumnezeu pogoară în chipurile neprihănite ale copilașilor din brațele părinților. Erau atât de mulți și de cuminți, mai mulți copii decât oameni mari, și mai tăcuți, mai liniștiți... N-am auzit un scâncet, nu i-am văzut să zburde, să se uite în telefoane, de parcă ar fi înțeles semnificația divină a zilei, de parcă ar fi pătruns în mesajul duhovnicesc și excursul istoric rostite de ÎPS Calinic. Vor crește, vor veni și ei cu copilași în brațe „unde Măria Sa doarme" și se vor bucura, așa cum ne-am bucurat noi de semeața priveliște (parada militară, depunerea coroanelor la mormântul Domnitorului, cântările colectivelor artistice), de pulsul inimilor române, de întâlniri cu oameni dragi, așa cum ne-a ieșit în cale zâmbind cu brațele deschise a îmbrățișare Călin Brăteanu, artist așteptat la Cernăuți, director al Centrului Cultural „Bucovina", cum m-a recunoscut în mulțime și m-a prins de mână profesoara din Râșca, Mihaela Grădinaru, personalitate fascinantă, poet, dirijor al minunatului cor bărbătesc „Flori de măr". Emoții luminoase și de la întâlnirea cu preotul Mihai Cobziuc, care și-a făcut studiile la Cernăuți. Dar ce surpriză minunată de a o întâlni la numai două săptămâni după participarea la ziua lui Mihai Eminescu și inaugurarea, la Cernăuți, a sediului Societății ce poartă numele Poetului, pe stavrofora dr. Gabriela Platon, starețа Sfintei Mănăstiri Voroneț, de asemenea ctitorie a lui Ștefan cel Mare. De fiecare dată, ziua de pomenire la Putna, prin înălțătoare liturghii, rugăciuni și imnuri de proslăvire a lui Ștefan cel Mare ne înnemurește și cu oameni pe care nu i-am cunoscut, nici nu știam până a veni la Sfânta Mănăstire că ne sunt dragi. Nu doar eu și cu doamna Alexandrina Cernov, ci mulți pelerini se reținеau lângă moș Toader Bordei, o făptură pitorească, din județul Neamț. De fapt, să mă ierte pentru cuvântul „moș", că el se

prezinta drept haiduc din epoca ștefaniană. Când să-i fac o poză, m-a atenționat să-i prind numaidecât opincile. Întreținându-mă cu haiducul de la Neamț, încă nu știam ce noroc mă aștepta înainte. În momentul depunerii de coroane, căutând o poziție mai bună pentru a surprinde în obiectiv clipa cu solia de la Cernăuți, m-am pomenit alături de renumitul actor Florin Persic. Doamne, ce povară e să fii Florin Persic! Nu-i dădeau pace admiratorii să asculte pios cuvântul slujitorilor altarului. Mă mânca și pe mine limba să-l întreb când mai vine la Cernăuți, unde și-a petrecut copilăria și are o nestinsă durere – mormântul surorii sale Lucica. N-am îndrăznit, văzându-l prea necăjit de atenția celor din jur.

La trapeza oferită generos de obștea monahală a Mănăstirii am trăit sentimentul de mândrie pentru preoții din ținutul nostru, mai ales când părintele Vasile Covalciuc, protopopul Storojinețului, a intonat, în varianta înstrăinaților din nordul Bucovinei imnul Țării Fagilor *Cântă cucu*..., acompaniat de prestigioasa orchestră din Republica Moldova. Importanța momentului crește pe măsură ce această orchestră, dirijată de Oleg Cazacu, e cu renume în Europa. Republica Moldova, cu neamul cel mai apropiat de România și leagăn al lui Ștefan cel Mare, a manifestat o prezentă impresionantă – cu minunatul colectiv de tinere de pe lângă Mănăstirea Sfintelor Mironosițe Marta și Maria, cu un secretar de stat și alte persoane importante. Dar și preoții noștri (de la Ropcea, Crasna, Ciudei) n-au fost mai prejos, arătând că sunt din neamul lui Ștefan și că un popor răstignit numaidecât renaște.

Ne-am desprins cu greu din aura ce de-a pururea plutește deasupra mănăstirii, dar ne aștepta și după poartă o bucurie – întâlnirea cu soții Dorina și prof. Dorin Popescu. Domnul Dorin Popescu, trăiește și azi cu neliniștile noastre, așa cum l-am cunoscut în perioada cât s-a aflat în misiune diplomatică la Cernăuți. Tot ce am simțit și am adus acasă de la această zi „sunt daruri care ne obligă...", după cum am auzit și am preluat de la ÎPS Calinic, fără să ne dezvăluie până la capăt mesajul său. Adică, ne-a lăsat pe fiecare să alegem ce ne este mai important și mai cu folos pentru ziua de azi, pentru ziua de mâine...

„La trecutu-ți mare, mare viitor!"

Oricât aș stărui să evit pateticul, cred că în sufletul fiecărui român, atunci când se pornește spre Putna, vibrează aceste versuri scrise de Mihai Eminescu la vârsta adolescentină de doar 17 ani. Stă Poetul cu chipu-i de arhanghel la Mănăstirea Putna, așteptând să-și vadă, la apropiatul 15 august 2021, nația (mai ales pe tineri), mai unită decât au fost românii pe care i-a adunat acum 150 de ani în inima ctitoriei lui Ștefan Vodă. Mi s-a părut că pe noi, sosiți din Cernăuți și Chișinău, la 2 iulie, la marea sărbătoare a Sfântului Ștefan Voievod, Eminescu ne privea din tăcerea sa de bronz cu o tristețe mângâietoare, amintindu-ne de jalea *Doinei* și de speranțele mari ce-l stăpâneau în preajma măreței Serbări din 1871, când a adunat întreaga românitate într-o bătaie de inimă la mormântul Domnitorului, înstrăinat de Țara sa. Deși se sărbătorea hramul Mănăstirii și manifestarea trebuia să poarte un caracter religios, scria, animatorul ei Mihai Eminescu în calitatea-i de secretar al comitetului organizatoric: „Serbarea trebuie să devină și purtătoarea unei idei. Ideea unității morale a națiunii noastre e ceea ce ne-a-nsuflețit ca să luăm inițiativa unei serbări în care inima va fi una a priori; în care însă cugetele se vor unifica... , astfel încât în viitor lucrările noastre toate să aibă una și aceași țintă, astfel ca unificarea direcției noastre spirituale să urzească de pe-acuma unitatea destinelor noastre. ... În trecut ni

s-a impus o istorie, în viitor să ne-o facem noi". Ne-o tot facem fără izbânda dorită de Eminescu. Dezbinați și despărțiți suntem și astăzi, așa cum au cântat preoții din nordul Bucovinei și oaspeții din Republica Moldova – cu toți fiii lui Ștefan împreună.

Vin la Ștefan să se-nchine fiii Învierii

Mai mult decât toate dintre cele văzute cu ochii și cu sufletul la hramul lui Ștefan cel Mare m-au impresionat copiii. Micuți în brațele mamelor și mai răsăriți, care știu de-acum să îngenuncheze în rugăciune, toți păreau niște Feți-Frumoși dintr-un timp când Dumnezeu cu Sfântul Petru umblau pe pământ. Am fost și eu copil, păstrând în amintire răcoarea dimineților de duminică când mă lua bunica la biserică. Slujbele în biserica din satul meu Boian începeau dis-de-dimineață, preotul fiind impus să săvârșească serviciul divin cât mai repede. Oamenii erau mânați pe lanurile colhozului și în zile de duminică, și de mari sărbători. Dar erau mulțumiți că nu li s-a închis biserica, se bucurau măcar de puținul timp cât li se îngăduia pentru închinare în sfântul lăcaș. Frații de dincolo de graniță, cei care au rămas stăpâni pe moșia lor, n-au avut atâtea piedici în calea credinței, porțile mănăstirilor, ctitorii ale lui Ștefan cel Mare, care îi consfințesc biruințele, le-au fost întotdeauna deschise. Dar și în inimile noastre sunt vii cuvintele pe care ni le-a lăsat gloriosul Voievod de la Putna cu limbă de moarte: „Dacă dușmanul vostru ar cere legăminte rușinoase de la voi, atunci mai bine muriți prin sabia lui decât să fiți privitori împilării și ticăloșiei țării voastre. Domnul părinților voștri, însă, se va îndura de lacrimile slugilor sale și va ridica dintre voi pe cineva carele va așeza iarăși pe urmașii voștri în voinicia și puterea de mai înainte". Nu poate să odihnească în pace Marele Ștefan atât timp cât există ziduri între poporul său, pe pământul plătit cu râuri de sânge și atât de scump românilor. Dar cât mai vin mame cu pruncii în brațe la mormântul său, ca la un altar al credinței strămoșești, dăinuie speranța că România are la trecutul de glorie și mare viitor („la trecutu-ți mare, mare viitor", cum scria Eminescu). L-am întrezărit, undeva în aproprierea Domnitorului Moldovei, alături de Eminescu și pe prietenul său Vlahuță, care parcă despre părinții copiilor ce i-am admirat în acea zi la Putna a scris „... luptând ca să-și apere pământul, căzând și ridicându-se iar, murind în șes și renăscând în munți, pururea tânăr, pururea mândru, cu toate nevoile ce-au dat să-l răpuie...". Și mă întreb și eu a câta oară cu cuvintele sale: „Ce popor a avut pe lume o soartă mai aprigă și mai zbuciumată, ce neam de oameni a stat mai viteaz și mai întreg în fața atâtor dureri?!". Asemenea darurilor primite la Putna, și aceste întrebări ne vin de pe un tărâm care ne obligă...

UN FRUMOS VIS AL ROMÂNILOR DIN CERNĂUȚI DEVINE REALITATE

Dragoș Olaru
Cernăuți

Nu cred că există în Cernăuți un loc mai plin de istorie românească decât Palatul Național din Piața Centrală a orașului. Deși clădirea a fost construită în prima jumătate a secolului al XIX-lea, ca să slujească guvernatorului Bucovinei, apoi transformată în hotel („Weiss"), ea își scrie adevărata și cea mai strălucită pagină a sa începând cu anul 1900, când devine sediul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

Până atunci imobilul a fost cunoscut de către români mai mult prin oaspeții

celebri ai hotelului „Weiss" și ai renumitului restaurant pe care îl deținea. Aici a cântat nu o dată marele muzician și violonist Grigore Vindereu, la unele din concertele sale participând și tânărul student Ciprian Porumbescu. De nenumărate ori în acest hotel s-a oprit și Titu Maiorescu, fiind implicat într-un proces cu moșiile mănăstirești din Bucovina. Deosebit de concludentă în acest sens este însemnarea din jurnalul lui din 10/22 iunie 1876: „Timp ca de vis la Cernăuți, în călătorie, petrecut 12 ore, de la 3 dimineața până la 3 după prânz, în frumoasa cameră mare cu balcon (Nr. 3) a hotelului Weiss".

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina își avea sediul în Siebenbürgerstrasse (azi str. Principală, 81). Casa fiind mică și veche nu mai satisfăcea necesitățile tot mai mari ale Societății, conducerea ei hotărăște să-și construiască un nou sediu pentru care începe să adune bani atât prin cotizații, cât și prin subscripții publice.

Exact în acest moment apare posibilitatea de a cumpăra hotelul „Weiss", în

condiții destul de avantajoase, de la Banca Funciară din Cernăuți, prin valorificarea de către aceasta din urmă a unei ipoteci. S-a ținut cont, desigur, și de amplasarea favorabilă a clădirii, chiar în centrul orașului, lângă primărie, fapt ce adăuga un sens mult mai profund întregii afaceri.

Astfel, în 1900 clădirea hotelului „Weiss" devine proprietatea Societății, iar prin amplasarea aici și a celorlalte societăți culturale românești din Cernăuți („Junimea", „România ortodoxă", „Armonia", „Moldova" (mai târziu „Dacia"), ea se transformă în Casa Națională a Românilor, iar pe frontispiciu se va scrie „Palatul Național". De la această dată și până în 1944 (cu întreruperea dintre 28 iunie 1940 și 5 iulie 1941) toată mișcarea românească bucovineană va fi strâns legată de Palatul Național.

Devenise în scurt timp un obicei ca oaspeții mai însemnați ai Cernăuțiului, fie străini, fie conaționali, să viziteze în primul rând Casa Națională a Românilor, exprimându-și astfel omagiul și respectul față de națiunea autohtonă a provinciei Bucovina. Să dăm, la întâmplare, un șir de nume ale personalităților care i-au trecut pragul de-a lungul anilor: Regii României, Ferdinand, Carol al II-lea, Mihai I, întreaga familie regală, scriitorii Mihail Sadoveanu, Cincinat Pavelescu, Ionel Teodoreanu, Octavian Goga, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, actorii Petre Liciu, Aristizza Romanescu, Cezar Belcot, Constantin Tănase, dirijorul și interpretul George Enescu, aviatorul Aurel Vlaicu, istoricul Vasile Pârvan și mulți alții. În 1909, după ce Nicolae Iorga a ținut o conferință în sala Teatrului orășenesc, va fi adus pe brațe de către studenții români în Palatul Național.

Odată cu instaurarea regimului totalitar comunist în oraș, Palatul Național va fi naționalizat și dat ca sediu Judecătoriei regionale, iar inscripția de pe frontispiciu a fost dată jos. Actualmente în acest imobil se află Curtea de Apel, iar Societății „Mihai Eminescu" din regiunea Cernăuți revenindu-i sub formă de comodat câteva camere la parter, în partea stângă a clădirii.

La 25 septembrie a.c., în jurul orelor 12.00, când trompetistul de pe turnul primăriei anunța urbea despre scurgerea neîncetată a timpului, pe clădirea fostului Palat Național se așezau la locul lor ultimele litere din inscripția istorică de cândva. Pe ochii celor câțiva conaționali, prezenți la acest eveniment, am văzut lacrimi de bucurie și satisfacție că în sfârșit adevărul istoric a triumfat. N-a fost chiar ușor, deși era firesc ca aceste litere să revină demult la locul lor. Știm prea bine că aici la Cernăuți s-a vorbit mult prea mult, în scop propagandistic, despre multiculturalismul bucovinean, dar spre regretul nostru, s-a făcut mult prea puțin ca el să existe de-adevăratelea.

Mulțumirile noastre ar trebui să le îndreptăm în primul rând conducerii Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi" din Cernăuți, Eugen Patraș și Vasile Tărâțeanu, care au întreprins toate demersurile necesare către oficialități timp de aproape 2 ani, pentru a reinstala inscripția istorică legal la locul său firesc. Recunoștința noastră se îndreaptă și către doamna Elena Pușcova, (ex)șefă a secției Patrimoniu cultural din cadrul municipalității și Ilie Suceavan, specialist în domeniu. Mulțumirile noastre se îndreaptă, nu în ultimul rând, și către inimosul bucovinean Dan Filimon, din Moldovița Sucevei, care a asigurat suportul financiar.

Nouă, celor mulți, ne rămâne o singură datorie: să contribuim cu ce putem fiecare ca aceste cuvinte, Palatul Național, să fie pline de sens în acest așezământ. Ușa lui să fie mereu deschisă, încăperea lui să fie mereu plină de lume, de vorbă românească, de fapte întru prosperarea națiunii noastre. Nu numai la sărbători, nu

numai la ceremonii oficioase, dar mai ales între ele, zi de zi, mereu și consecvent. Fără surle și trâmbițe – să trâmbițeze numai trompetistul din turnul primăriei. Chiar pe 25 septembrie mi s-a părut că interpretarea lui a fost mai deosebită, melodia lui părea că vrea să transmită orășenilor nu numai despre trecerea timpului, dar și despre bucuria românilor care și-au văzut împlinit un vis.

O recentă inițiativă a guvernatorului Serhii Osaciuk de a propune municipalității cernăuțene restituirea către comunitatea evreiască a Casei Naționale Evreiești este pe cât se poate de lăudabilă. Numai că, ar fi în spiritul toleranței bucovinene de altădată ca această propunere să cuprindă toate casele naționale care au aparținut anterior comunităților etnice din Bucovina, atât în perioada Austriei, cât și în perioada României. Dacă s-a putut în capitalismul de altădată, de ce nu s-ar putea și în democrația de azi? În caz contrar, ar fi o continuare a politicii sovietice. Dincolo de toate acestea, evenimentul din 25 septembrie 2021 ne-a adus multă bucurie și optimism.

LA CERNĂUȚI A FOST LANSATĂ O PLATFORMĂ PENTRU SALVAREA LIMBII ROMÂNE

Marin Gherman
Cernăuți

În data de 31 august 2021 la Cernăuți au avut o serie de evenimente consacrate Zilei limbii române. Comunitatea românească din nordul Bucovinei, împreună cu oaspeți din județul Suceava, alături de consulul general al României la Cernăuți, Irina Loredana Stănculescu, au depus flori la monumentul lui Mihai Eminescu, creatorul limbii române moderne.

Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina „Mihai Eminescu" din regiunea Cernăuți, membru colectiv al Consiliului Național al Românilor din Ucraina, a organizat o dezbatere „Platforma Limba Română", cu scopul de a elabora soluții pe marginea situației dramatice din domeniul învățământului în limba maternă, strâmtorat de legislația ucraineană recentă. În cadrul platformei limbii române a fost adoptat un apel al mediului asociativ românesc către românii din Ucraina.

„Dragi conaționali!

De mai bine de trei decenii, la fiecare început de toamnă, ne sărbătorim limba noastră maternă – Limba Română. Chiar la începutul anilor '90 ai secolului trecut, odată cu destrămarea comunismului și începerea epocii de renaștere națională și culturală, și la noi limba română a fost readusă la veșmântul ei firesc – alfabetul latin. Tot atunci am început să ne bucurăm de dreptul de a o numi cu adevăratul său nume – Limba Română – așa cum ne-au lăsat-o marii clasici Eminescu, Creangă, Alecsandri... Ne bucuram cu toții că adevărul predomină, iar noi, chiar dacă suntem o minoritate națională în Ucraina, eram entuziasmați de gândul că țara în care trăim luptă pentru integrare europeană. Pentru noi aceasta însemna în primul rând speranța că ni se vor acorda toate drepturile prevăzute de legislația Uniunii Europene privind minoritățile.

Însă, în ultimii patru ani, statul ucrainean a adoptat un șir de legi anticonstituționale, care contravin legislației internaționale europene, prevăzând în mod direct asimilarea totală a etniilor conlocuitoare în stat. Acestea sunt „Legea Ucrainei cu privire la educație", prin articolul 7 care prevede practic închiderea școlilor naționale, „Legea Ucrainei cu privire la învățământul mediu general", prin articolul 5, „Legea Ucrainei cu privire la asigurarea funcționării limbii ucrainene", care constrânge limbile minorităților. Societățile național-culturale românești au protestat întotdeauna împotriva lor, semnalând opiniei publice din țară și de peste hotare ce se întâmplă. Din păcate, nu am fost auziți, dar rămânem pe aceleași poziții.

Înțelegând că schimbarea acestor legi nu mai este posibilă în viitorul apropiat, fapt nu o dată confirmat de autoritățile de la Kiev, în prezent, mai mult ca oricând conștientizăm că noi înșine urmează să avem grijă de limba, cultura și tradițiile noastre!

Astăzi ne adresăm tuturor românilor de bună credință din Ucraina – țărani, muncitori, profesori și medici, preoți, ingineri, constructori, oameni simpli și intelectuali: trebuie să acordăm o atenție majoră educării copiilor și nepoților noștri, în spiritul păstrării culturii noastre românești pe aceste plaiuri binecuvântate și sfințite prin stropirea cu sângele oștenilor Dreptcredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt.

Rugăm părinții și bunicii ca în cei șapte ani de acasă să-și educe urmașii în spiritul și tradițiile noastre românești înrădăcinate aici de secole. Indiferent de limba predării materiilor în școlile noastre, să vorbim în limba maternă acasă și în locurile publice. Să frecventăm bisericile în care se slujește în limba română, să ne instruim copiii în clasele românești pe cât va fi posibil, să citim cărți, ziare, reviste românești. Să ascultăm radioul în limba română și să vizionăm posturile românești de televiziune. În rețelele de socializare să comunicăm în limba română. Copiilor și nepoților să le spunem povești românești și de mici să-i învățăm a scrie românește, așa cum au procedat cu noi bunicii noștri pe timpul regimului comunist, iar când a venit vremea renașterii, am demonstrat că și limba română și alfabetul ei ni s-au transmis genetic și se păstrează în măduva oaselor!

Să nu uităm faptul că limba română pentru noi este și o șansă de prosperare economică, științifică și culturală, deoarece este o limbă europeană. Mulți români din Ucraina la ora actuală au făcut o carieră strălucită în România și în alte țări ale Uniunii Europene. În prezent un mare număr de reprezentanți ai altor naționalități învață limba română pentru a se încadra în relațiile economice dintre două țări, în timp ce noi, românii, ne putem trezi total în afara acestor procese.

Odată cu acordarea autonomiei instituțiilor de învățământ, îi rugăm pe directorii de școli să acorde studierii limbii și literaturii române un număr de ore egal cu cel al orelor de limbă și literatură ucraineană, fapt pe care îl vom solicita și autorităților statului. Clasele absolvente gimnaziale trebuie să susțină în mod obligatoriu examen la evaluarea finală de stat (DPA) la limba și literatura română, iar elevii din clasele absolvente ale școlilor generale de gradele I-III și liceale trebuie să susțină obligatoriu probe la limba română în cadrul evaluării independente de stat (ZNO).

Ne adresăm către toate Societățile culturale și pedagogice românești să se ocupe activ de predarea limbii române tinerei generații. Rugăm statul român să sprijine în continuare proiectele depuse de mediul asociativ al românilor din Ucraina și, în măsura posibilităților, să mărească numărul celor care beneficiază de acest sprijin.

Stimați conaționali!

În diferite perioade istorice am locuit în diferite state și niciodată nu am ignorat limbile țărilor respective. Am învățat germana, rusa, acum învățăm limba ucraineană. Însă întotdeauna, de-a lungul istoriei, ne-am dorit să cunoaștem și limba maternă. Și faptul că o vorbim până acum, ne învățăm copiii și nepoții, cinstim portul și tradițiile strămoșești ne insuflă încrederea că vom dăinui în veci pe aceste meleaguri. Pentru că așa vrea Dumnezeu!

Textul apelului a fost adoptat în unanimitate în cadrul celei de-a XXXII-a ediții a sărbătorii naționale „Limba noastră cea română", care a avut loc în data de 31 august 2021".

Președintele adunării: Nicolae Șapcă, vicepreședinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina „Mihai Eminescu" din Cernăuți

TO CONTRIBUTORS

Authors are invited to send us original studies in the fields of history, literature and culture, essays, literary texts, and reviews of published volumes or magazines, particularly on the subject of Bukovina or relating to authors from Bukovina, and book presentations, lectures or other materials of topical interest that fall within the other headings of the review.

We regret that unpublished manuscripts cannot be returned. Studies or essays shall extend to a maximum of 25-30 pages and shall include a summary (1/2 – 1 page) in Romanian and English. Materials shall be typed up using Microsoft Word. Texts in electronic format can be sent via e-mail as attached documents.

Articles that have not been drafted correctly in Romanian with all the necessary diacritical marks and handwritten texts and summaries will not be considered for publication. The drafting of manuscripts shall follow the standards laid out by the 2007 edition of *Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)*, Editura Univers Enciclopedic sau http://dexonline.ro, and the 2005 edition of *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (DOOM), Editura Univers Enciclopedic. Proposed articles that have been wholly or partly published in other reviews and those that do not have the pertinent academic content and up-to-date and relevant bibliographical apparatus shall be rejected.

Authors bear exclusive responsibility for the content of materials.

The title of articles shall be written in capital letters and shall be followed by the name of the author and his or her town of residence. Bibliographical references shall be made either by using numbers in the text, with the necessary notes positioned at the end of the work in the order in which they are referred to, indicating the page on which the quotation appears respectively. Volume numbers shall be indicated using Roman numerals, in the second position.

Photographs (illustrations, drawings, figures, tables) shall be produced using the appropriate computer programmes and shall be in black and white, with a contrast suitable for print publication. Abbreviations and acronyms shall be explained where they appear for the first time in the body of the text.

Authors are likewise requested to send us a few essential details about their academic activity and important publications (academic title, position, place of work, country, contact details: telephone, e-mail etc.), in order for these to be presented within the issue.

Acces online: www.icr.ro și https://bibliotecacernauti.com

The adress of the editorial offices
Chernivtsi, Ukraine:
Alexandru cel Bun Publishing House,
str. Komarova 30/38

Tel. mobil Ukraine: +380 990 731 246; +380 068 086 5524
Editor-in-chief: Alexandrina Cernov
E-mail: alex_cernoff@yahoo.com
maringherman2014@gmail.com; cristina_2007cv@yahoo.com
Postal address: str. Komarova 30/38 (for „The Voice of Bukovina" review)
Chernivtsi, 58013, Ukraine

Bucharest, Romania:
The Romanian Cultural Institute (for „The Voice of Bukovina" review),
Aleea Alexandru, nr. 38
011824 Bucharest, Romania
Tel. (+40)0317.10.06.34
Fax: (+40)0317.10.06.07

CĂTRE COLABORATORI

Autorii sunt invitaţi să ne trimită studii originale de istorie, literatură şi cultură, eseuri, opere literare, recenzii ale unor volume publicate sau ale unor reviste, cu precădere despre Bucovina sau aparţinând unor autori bucovineni, prezentări de carte, conferinţe sau alte materiale de actualitate ce se încadrează în celelalte rubrici ale revistei.

Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Studiile sau eseurile, însoţite de un rezumat (1/2 – 1 pagină) în limba română sau engleză, vor fi extinse până la maximum 25-30 de pagini. Materialele se vor culege în Microsoft Word, 14 pt. Textele vor fi prezentate în format electronic (CD, stick) sau pot fi trimise prin e-mail, ca fişiere ataşate.

Studiile care nu sunt tehnoredactate corect în limba română, cu semnele diacritice respective, cât şi cele scrise de mână nu vor fi luate în discuţie spre publicare. Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de *Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)*, ediţia 2007, Editura Univers Enciclopedic sau http://dexonline.ro*, Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (DOOM), ediţia 2005, Editura Univers Enciclopedic. Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate parţial sau integral în alte reviste, cele care nu au conţinut ştiinţific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante şi de actualitate.

Autorilor le revine în exclusivitate responsabilitatea pentru conţinutul materialelor.

Titlul articolelor se va scrie cu litere mari şi va fi urmat de numele autorului şi oraşul de reşedinţă. Referinţele bibliografice se vor face prin numere în text, notele necesare fiind aşezate la sfârşitul lucrării în ordinea în care se face trimiterea la ele, indicând pagina din care a fost extras citatul. Volumul va fi indicat cu cifre latine, în poziţia a doua. Este acceptată referirea în text la numele autorului amintit în bibliografie, cu indicarea anului apariţiei lucrării.

Fotografiile (ilustraţiile, desenele, figurile, tabelele) se vor realiza cu programe informatice respective, în alb-negru, cu un contrast accesibil publicării. Abrevierile şi acronimele se explică atunci când apar pentru prima dată în corpul textului.

Autorii sunt rugaţi de asemenea să ne transmită şi câteva date esenţiale despre activitatea lor ştiinţifică şi publicaţiile mai importante (titlul ştiinţific, funcţia, locul de muncă, localitatea, ţara, datele de contact: telefon, e-mail etc.), pentru a le prezenta la sfârşitul volumului.

Revista poate fi citită online pe: www.icr.ro și https://bibliotecacernauti.com

Adresele redacţiei:
Cernăuţi, Ucraina
Editura *Alexandru cel Bun*
str. Komarova 30/38

Telefon mobil, Ucraina: +380990731246; +380 068 086 5524
Redactor-şef Alexandrina Cernov
E-mail: alex_cernoff@yahoo.com
maringherman2014@gmail.com; cristina_2007cv@yahoo.com
Adresa poştală: str. Komarova 30/38, (pentru revista „Glasul Bucovinei”)
Cernăuţi, 58013, Ucraina.

Bucureşti, România
Institutul Cultural Român (pentru revista „Glasul Bucovinei”)
Aleea Alexandru, nr. 38,
011824 București, România
Tel. (+40)0317.10.06.34
Fax: (+40)0317.10.06.07

Bun de tipar: 2022
Apărut: 2022
Traducător: Iuliana Luceac
DTP: Marin Gherman

Tipografie: ACCENT PRINT S.R.L.